

Aarni Virtanen

”Toimikaa, älkää odottako”

Vihtori Kosolan puheiden
muutokset 1929–1936

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 271

Aarni Virtanen

”Toimikaa, älkää odottako”

Vihtori Kosolan puheiden
muutokset 1929–1936

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Historica-rakennuksen salissa H320
joulukuun 16. päivänä 2015 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä,
in building Historica, auditorium H320, on December 16, 2015 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2015

”Toimikaa, älkää odottako”

Vihtori Kosolan puheiden
muutokset 1929-1936

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 271

Aarni Virtanen

”Toimikaa, älkää odottako”

Vihtori Kosolan puheiden
muutokset 1929–1936

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2015

Editors

Heikki Roiko-Jokela

Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korkiakangas

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Epp Lauk, Department of Communication, University of Jyväskylä

Cover picture: Vihtori Kosola giving a speech in a Lapua movement convention 15.3.1930.

The photo: Niinistö, Jussi Lapuan liike. Kuvahistoria kansannoususta
1929-1932 (2003, p. 29).

URN:ISBN:978-951-39-6396-5

ISBN 978-951-39-6396-5 (PDF)

ISSN 1459-4331

ISBN 978-951-39-6395-8 (nid.)

ISSN 1459-4323

Copyright © 2015, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2015

ABSTRACT

Virtanen, Toivo Aarni Johannes

"Act now, don't hesitate". Changes in the rhetoric of Vihtori Kosola 1929–1936.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2015, 412 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323; 271 (nid.) ISSN 1459-4331; 271 (PDF))

ISBN 978-951-39-6395-8 (nid.)

ISBN 978-951-39-6396-5 (PDF)

English Summary

Diss.

The dissertation is concerned with the speeches of Vihtori Kosola (1884–1936), recruiter of *jäger*, strike breaker and activist. Kosola assumed the leadership of the Lapua Movement in 1929. His most significant speeches were delivered on the peasants' march of 7 July 1930 and on the 15th anniversary of the war of independence on 16 May 1933. Kosola was a political speaker and the figurehead of the Patriotic people's movement (IKL) founded in 1932. The Study focuses on Kosola's speeches applying rhetorical-semantic concept analysis with regard to the changes occurring in the main concepts. Changes in the speeches are used to explore the concepts of democracy and application of the law in Finland in the 1930s. Analysis of the main concepts serves to reveal changes in the themes of the speeches and positions Kosola's rhetoric as part of the activities and objectives of the movements he represented.

The study comprises two levels. On the general level I scrutinize the rhetoric of the speeches and changes in their concepts, on the specific level I scrutinize the speeches in relation to Kosola's personal network, as they are also an outcome of the actions of this network. Kosola did not write all his speeches himself; they were written by the activist Lieutenant-Colonel Artturi Vuorimaa, Pastor K. R. Kares and the popular scientist Lieutenant Kai Donner.

In accordance with the theory of the British historian R. G. Collingwood, these speeches can be perceived as responses to questions emanating from society. Then, according to Quentin Skinner, they are a kind of hybrid combining several political discussions. Carl Schmitt, jurist and Kosola's contemporary in Germany, determined modern politics to have originated from the exclusion of the enemy. Kosola in his speeches builds up an image of the enemy consisting of the Left Wing in general and Communism in particular. In the period 1932–1933 Kosola's speeches are an invective against all political parties, i.e. "party political power" and serve as tools bringing the Lapua Movement and the IKL to power, but in the period 1935–1936 they become more moderate. The image of the enemy is strengthened with a hatred of all things Russian and with anti-semitism. As part of the extreme Right Wing rhetoric Kosola equates the Russian Bolsheviks with the alleged endeavours of the Jews to gain world power.

Keywords: Vihtori Kosola, the Lapua Movement, IKL, political history of ideas, political rhetoric

Author's address Aarni Virtanen
Department of History and Ethnology
P.O. BOX 35 (H)
FIN 40014 University of Jyväskylä,
Finland
tavvirtanen@gmail.com

Supervisors Docent Heikki Roiko-Jokela
Department of History and Ethnology
University of Jyväskylä

Docent Heli Valtonen
Department of History and Ethnology
University of Jyväskylä

Reviewers Professor Vesa Vares
Department of Political History
University of Turku

Academy Research Fellow Esa Ruuskanen
Department of History
University of Oulu

Opponent Professor Vesa Vares
Department of Political History
University of Turku

ESIPUHE

Työ on tehty. Kovin, pisin ja vaikein homma tämä oli, mitä olen koskaan tehnyt. Alku sujui kohtuullisen hyvin ja sain tekstiä tuotetuksi. Työ eteni määrällisesti hyvin, mutta sen hiominen oli haastavaa. Lopulta lukioaikainen kiinnostukseni lapuanliikettä kohtaan antoi aiheen, joka kantoi, erinäisin teemanmuutoksin, aineopintojen kollokviotyöstä väitöskirjaan saakka.

Suuret kiitokset haluan välittää ensinnäkin työn esitarkastajille, Turun yliopiston poliittisen historian laitoksen professorille Vesa Varekselle ja Oulun yliopiston akatemiaturkija Esa Ruuskaselle sekä työni ohjaajille, dosentti Heikki Roiko-Jokelalle ja dosentti Heli Valtoselle. Myös Suomen historian professorin, Kustaa H. J. Vilkkunan arvokkaat neuvot auttoivat paljon työn tutkimusasetelman muotoilemisessa. Talviseminaareissa sain hyvää ohjausta niin työni metodien käytöstä kuin metodologisesta kirjallisuudesta yleisen historian professori Pasi Ihalaiselta. Teidän kaikkien hyvien neuvojenne ansiosta onnistuin ehkä kiertämään pahimpia sudenkuoppia työssäni, varsinkin sen johdannossa, ja sain sen valmiiksi. Työtäni on rahoittanut neljä vuotta humanistisen tiedekunnan tohtoriohjelma, mikä mahdollisti työn valmistumisen tavoiteajassa.

Kiitokset myös tädeilleni, Annakaisa Iivarille ja Ulpu Iivarille, jotka maajoittivat minua Helsingissä arkistoreissuillani. Haluan kiittää myös serkkuani Tuomas Vuollia, joka ratkaisevasti auttoi minua liikkumaan arkistosta toiseen. Setääni Hannu Virtasta kiitän keskustelukumppanuudesta työn hahmottumisesta alkaen. Lisäksi haluan kiittää Konsta Kajanderia, Jyri Mäkelää ja Jukka Nissistä. Teistä on ollut todella paljon apua työn metodien ja teorioiden pohtimisessa sekä oikolukemisessa, jota on riittänyt. Työn taulukoissa minua auttoi ratkaisevasti Miikka Voutilainen. Kiitokset myös ministeri Jussi Niinistölle avusta Kosolan kokousvalokuvan käyttöä koskien.

Olen saanut todella hyvää palvelua kaikissa arkistoissa, joissa olen käynyt. Myös Jyväskylän yliopiston kirjaston virkailijat ovat auttaneet minua etsimään ja tilaamaan materiaalia. Yliopiston it-palveluissa Leila Hämäläinen on korjannut työn muotoseikkoja useaan kertaan paremmiksi. Julkaisuyksikössä työtä on korjannut lisäksi Ville Korkiakangas. Virginia Mattilaa kiitän työn englanninkielisistä käännöksistä. Olen saanut erinomaiset työskentelyolosuhteet yliopiston kirjastolla. Kiitokset siitä. Kiitokset myös kaikille, jotka sattuiivat tietämättäänkin tukemaan työn etenemistä, niin Historian ja etnologian laitoksen (HELA) seminaareissa kuin epävirallisissakin keskusteluissa. Teitä oli aika paljon, kaksi sivuaakaan ei riittäisi, jos jokaisen luettelisi. Työn mahdollisista virheistä vastaan silti itse.

Historian ja etnologian laitos on tarjonnut minulle erinomaisen työympäristön. Suuret kiitokset siitä.

Omistan tämän työn vanhemmilleni, Päiville ja Keijolle, jotka ovat aina tukeneet minua elämässäni paljon.

Jyväskylässä 6.11.2015 Aarni Virtanen

KUVIOT

KUVIO 1	Myyttien (A, B ja C) suhde tutkimuskysymykseen.....	23
---------	---	----

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Lapuanliikkeen ja IKL:n määritelmät.....	13
TAULUKKO 2	Fasistisen liikkeen kriteerit.....	14
TAULUKKO 3	Käsitteen "retoriikka" määrittelyn ulottuvuudet	31
TAULUKKO 4	Kosolan puheiden yleisöt	34
TAULUKKO 5	Verkoston määritelmät	36
TAULUKKO 6	Kosolan puheet	384
TAULUKKO 7	Analyysikelpoiset puheet.....	385
TAULUKKO 8	Lista Kosolan puheista.....	386
TAULUKKO 9	Lapuanliikkeen ja IKL:n kokoukset ja julistukset.....	399

LYHENTEET

AKS	Akateeminen Karjala-Seura
EK	Etsivä keskuspoliisi
IKL	Isänmaallinen kansanliike
KA	Kansallisarkisto
KMA	Keskustan ja maaseudun arkisto
ML	Maalaisliitto
PPO	Pohjois-Pohjalainen Osakunta
PTA	Porvarillisen Työn Arkisto
RKP	Ruotsalainen kansanpuolue
SDP	Sosialidemokraattinen puolue
SKA	Suomen kansallisen ammattikuntajärjestö
SKP	Suomen kommunistinen puolue
SSTP	Suomen sosialistinen työväenpuolue
TA	Työväen Arkisto
UM	Ulkoministeriö (arkisto)
VMA	Vaasan Maakunta-arkisto
VRL	Vapaussodan Rintamamiesten Liitto
VTL	Vapaa työväenliitto

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT, TAULUKOT, LYHENTEET

SISÄLLYS

1	VIHTORI KOSOLA ILMIÖNÄ	9
1.1	Eurooppalainen äärioikeisto	10
1.2	Tutkimuksen tausta ja aiempi tutkimus.....	15
1.3	Tutkimuskysymys	21
1.4	Metodit ja teorat.....	24
1.5	Tutkimuksen aineisto	43
2	KOSOLA LAPUANLIIKKEESSÄ JA IKL:SSÄ	50
2.1	Kosolan karisma.....	50
2.2	Lapuanliikkeen ja IKL:n kokoukset ja julistukset	53
2.3	Lapuanliikkeen ja IKL:n syntytyyt ja päämäärät.....	59
2.4	Lapuan laki ja kyyditykset	77
3	LAPUANLIIKKEEN JA IKL:N AATTEELLISET KONTEKSTIT	94
3.1	Aktivismi.....	96
3.2	Vapaussota.....	100
3.3	Isänmaa ja Suomen kansa.....	115
3.4	Uskonnollisuus, Jumala ja kirkko.....	127
4	PUHEIDEN VAIKUTUSKOHTEET	138
4.1	Nuoriso, opiskelijat, naiset ja talonpojat	138
4.2	Maalaisliitto ja Suomen Lukko	154
4.3	Maalaisliitto ja Honkimäen tapaus	165
4.4	Työväki.....	173
5	POLIITTISET JA AATTEELLISET VIHOLLISET	191
5.1	Kommunistit.....	195
5.2	SDP.....	208
5.3	Marxilaisuus	225
5.4	Venäläisviha	238
5.5	Antisemitismi	247
6	KOSOLAN VAATIMAT RATKAISUT	259
6.1	Puoluevalta.....	259

6.2	IKL:läinen yhteiskunta.....	271
6.3	Kansan tahto ja valtaanpääsyn peitelty retoriikka	282
6.4	Historian retorinen käyttäminen.....	294
7	KOSOLA PUHUJANA JA VAIKUTTAJANA	305
7.1	Puheet.....	306
7.2	Puheiden yleisö.....	310
7.3	Retoriikka ja viholliskuva.....	312
7.4	Puheiden suhde lapuanliikkeen ja IKL:n käytännön toimintaan.....	316
7.5	Aate käytännössä.....	321
8	VIHTORI KOSOLAN KUOLEMA	324
	ENGLISH SUMMARY	328
	LÄHTEET	335
	Aikalaiskirjallisuus, muistelmat ja pamfletit	341
	Tutkimuskirjallisuus.....	344
	LIITTEET	384
	HAKEMISTO	405

1 VIHTORI KOSOLA ILMIÖNÄ

Vihtori Kosola oli ilmiö, kansanjohtaja ja keulakuva, josta monella aikalaisella oli oma käsityksensä. Tutkin Vihtori Kosolan puheita ja niiden muutoksia vuosina 1929-1936. Puheiden tutkiminen purkaa Kosolasta hänen aikalaistensa luomia myyttejä. Kosola syntyi Ylihärmässä vuonna 1884 ja kiinnostui politiikasta vuosina 1904-1905 käydyssä Venäjän ja Japanin välisen sodan aikana. Hän kuului Maalaisliittoon, mutta erkani siitä lapuanliikkeen myötä. Kosola toimi aktivistina, jääkärivärvääjänä ja joutui Spalernajan vankilaan. Kosola jatkoi sisällissodan jälkeen lakonmurtajana.¹

Tutkimuksissa Kosolaa on luonnehdittu eri tavoin, esimerkiksi Juha Siltalan mukaan Kosola oli lepsu, viinaanmenevä ja politiikasta tietämätön johtaja, joka pystyi vain kiihdyttämään lapuanliikkeen toimintaa.² Toisaalta Kosolan karisma piti hänet niin lapuanliikkeen kuin IKL:nkin, Isänmaallisen Kansanliikkeen, johdossa.

Vuoden 1932 Mäntsälän kapinan jälkeen Kosola sai yhdeksän kuukauden ehdonalaisen tuomion. Näлкälakon aloittanut Kosola vapautettiin elokuussa 1932 ja hän sai juhlavan vastaanoton Lapualla. Kosola valittiin IKL:n johtoryhmään 5.12.1932 kansanjohtajan maineensa vuoksi. Lohjan kalkkitehtaan johtajan Petter Forsströmin mukaan Kosola lähti toimintaan vastentahtoisesti, koska ei hyväksynyt kaikkia kohtia IKL:n ohjelmassa.³ IKL:n todellisena johtajana toimi kulissien takana Vilho Annala. Vähitellen Kosolasta tuli IKL:lle rasite hänen illegaalien maineensa vuoksi.⁴

Kosola jatkoi IKL:n johtoryhmässä vuonna 1936 Bruno Salmialan ja Vilho Annalan kanssa, mutta hänet syrjäytettiin puolueen johdosta marraskuussa 1936 ja hänen roolinsa täytti IKL:n nuorisojärjestöä johtanut pappi Elias Simojo-

¹ Kosolan elämästä ennen lapuanliikettä Lehtinen 1984, 183, 238, 253, 268, 276, 422, 429, 571, 582-583, 586, 600-602, 613, 620; Sulamaa 1995B, 53, 69, 124; Kosola 1935, 14, 27, 57-82; Hietala 1971, 11-17, 21-22, 24.

² Siltala 1985, 100, 140, 217. Ks. myös Lehtinen 1984, 713-715.

³ Koskinen 2009, 212-213.

⁴ Uola 1982, 47; Niinistö 1998, 107-108.

ki.⁵ Kosola kuoli joulukuussa 1936 ennen kuin Annala oli julkistanut hänen syrjäyttämisenä IKL:n johdosta.⁶ IKL oli Kosolalle viimeinen mahdollisuus pelastaa poliittinen uransa Mäntsälän kapinan jälkeen. Kosola puolestaan oli IKL:lle muisto vuoden 1930 talonpoikaismarssista ja keino vedota suoraan lapuanliikkeen kannattajiin. Karisma kuitenkin haalistui Suomen poliittisen tilanteen vaikiinnuttua. Toisaalta Kosolan arvoa IKL:lle osoitti se, että puolue kokoontui Kosolan haudalle vielä vuonna 1938 Annalan ja Salmialan (ent. Sundström) johdolla muistamaan kansanjohdajaa.⁷

1.1 Eurooppalainen äärioikeisto

Vihtori Kosolan puheissa oli sidoksia fasistiseen aatteeseen ja sen retoriikkaan. Fasismien tutkimus on 1900-luvun poliittisen aatehistorian eräs keskeisimmistä aihepiireistä. Kansallissosialismia on tutkittu poliittisena järjestelmänä ja sen toimintamekanismeina. Italian fasismia on tutkittu enemmän aatehistoriallisesta näkökulmasta.⁸ Fasismia ei voida suoraan rinnastaa kansallissosialismiin, vaan niiden suhde on erittäin kiistanalainen. Kansallissosialismia on pidetty pääsääntöisesti joko fasismien radikaalina äärimuotona tai siitä irrallisena ilmiönä. Keskeinen erottava tekijä niiden välillä on pseudobiologinen rasistis-antisemitistinen rotuoppi, jota ei Mussolinin fasismissa ollut. Myös Mussolinin ja Hitlerin erilaiset luonteenlaadut vaikuttivat ideologioihin. Italian fasismi radikalisoitui selvästi vuosina 1938–1943 natsismien sotilaallisen menestyksen myötä.⁹

Fasismi ja kansallissosialismi ovat ideologialtaan¹⁰ äärioikeistolaisia, totalitaarisia ja synteettisiä¹¹ sekä luonteeltaan radikaaleja, elitistisiä ja reaktionaarisia massaliikkeitä.¹² Fasismien taustoina olivat niin ensimmäinen maailmansota ja siitä seuranneet väkivaltaiset konfliktit¹³ kuin 1920–1930-lukujen liberaalin

⁵ Uola 1982, 237–238; Sulamaa 1995B,179–180; Kosolan roolista Uola 1969, 75–77; Niinistö 2008, 180.

⁶ Uola 1982, 238. Yleisesti, Niinistö 2006, 645; Virrankoski 2004, 271. Ks. myös Porvarillisen Työn Arkisto (jatkossa PTA). IKL:n pöytäkirjoja, Pohjois-Savon piirijohtaja J. B. Kaurauksen IKL:n neuvottelukunnalle kirjoittama kirje Kosolan poismenon ja johtajaperiaatteeseen kaavailtujen muutosten johdosta, Kuopiossa 5.3.1937.

⁷ *Ajan Suunta* 7.6.1938, IKL:n päivät. Alaviitteistä on pudotettu lehtiotsikon lainausmerkit. Käytännöllä kevennetään viiteapparaattia.

⁸ Nevakivi, Hentilä & Haataja 1983, 104–107.

⁹ Paxton 2009 547–565; Gordon 2009, 301–302, 310–312. Ks. myös Sundström 2007, 42–44.

¹⁰ Ideologian määrittelystä Sakaranaho 2001, 31–37; Griffin 1993, 16–17; Borg 1964, 2–5, 9; Lehtonen 1996, 47; Aristoteles 1997 (IX), (Juha Sihvolan selitykset), 194.

¹¹ Synteettinen siinä mielessä, että se on kasauma useista erilaisista ideologista osista, kuten poliittisesta, ”arjalaistetusta” ja germanisoidusta kristinuskosta. Passmore 2009, 29–30; Mosse 1980, 208.

¹² Griffin 1993, 26. Ks. myös Heywood 2003, 202–206, 211–212; Milward 1980, 62–63.

¹³ Vuodet 1917–1923 olivat Gerwarthin & Hornen (2013, 15–16) mukaan täynnä vallankumouksia, vastavallankumouksia, itsenäisyysotia, valtioiden välisiä konflikteja, etnisiä selkkauksia, juutalaisvainoja ja sisällissotia.

kapitalismin kriisi¹⁴, ns. laissez-faire markkinajärjestelmän¹⁵ romahtaminen. Fasismi alkoi joukkoliikkeenä, joka oli eräänlaista nuorison ja keskiluokan konservatiivien valekapinaa¹⁶ demokratiaa vastaan sosiaalisen ja taloudellisen vallan puolesta.¹⁷

Fasismi oppirakennelmana¹⁸ ja paikallisesti rajattuna ilmiönä syntyi Italiassa 1920-luvulla entisen sosialistin, antikapitalistisen ja antimonarkkisen Benito Mussolinin¹⁹ ulkoparlamentaarisessa ja liberalismiin ylittävässä poliittisessa liikkeessä.²⁰ Mussolini yhdisti apokalyptisessa ja teknokraattisessa ”poliittisessa teatterissaan” osin ristiriitaisiakin elementtejä: futurismia, romantismia sekä rajattua nationalismia, pragmatismia ja konservatiivisuutta. Fasismissa juuri representaatio nousi sisältöä tärkeämmäksi. Mussolini pyrki eräänlaiseen konservatiiviseen modernisaatioon.²¹

Fasismi ilmeni käytännössä ulkoparlamentaarisena, antimodernistisena²², antimaterialistisena²³, korporatiivisena²⁴ ja poliittisena uskontona²⁵ sekä totalitaarisena mobilisomiskoneistona, joka ylitti niin luokkajaon kuin ihmisten yksityisyydenkin sekä politisoi kansallisvaltion. Toisin kuin Saksassa, fasistit valtasivat niin katolisuuden, nationalismin kuin erilaiset syndikalistiset liikkeetkin sisältäpäin, eivätkä saaneet muutettua kaikkea Italian kulttuuria ja poliittista valtaa mieleisekseen. Utopiaansa päästäkseen fasistit harjoittivat terroria ja vallassaollessaan kontrollia.²⁶

Fasismiin ja varsinkin kansallissosialismin erotti sotilasdiktatuurista itse-tarkoituksellinen ekspansionismi²⁷ sekä kansojen, vähemmistöjen ja valtioiden tuhoaminen. Toisin kuin konservatiivisessa nationalismissa, valtio ja uskonto alistettiin vain johtajalle ja hänen puolueelleen.²⁸ Nationalismi oli fasismiin in-

¹⁴ Losurdo 2013, 113–149, 373–374, 386, 388.

¹⁵ Vapaan markkinatalouden (puuttumattomuuden) periaate, jonka mukaan laki ja järjestys ylläpidetään mahdollisimman vähin kustannuksin, tarkemmin Polanyi 2009, 200–201.

¹⁶ Järjestelmää vastaan kapinoineet fasistit ja natsit luottivat ennenkaikkea korkeassa asemassa olevien konservatiivien tukeen. Polanyi 2009, 374–376; Arendt 2013, 326–327, 397–413.

¹⁷ Fasismista yleisesti Sundström 2007; Kunnas 2007, 54–57. Teoriasta Mosse 1980, 161–173, 176–177.

¹⁸ Payne 1980A, 21.

¹⁹ Paxton 2004, 17. Mussolini painotti fasismiin olevan italialainen poliittinen ’uskonto’; vaikka poliittinen liike määriteltäisiin fasistiseksi, se ei silti olisi fasistista italialaisessa mielessä. Ks. myös Passmore 2009, 12; Gummerus 1930, 65–68. (Fasistipuolueen säännöt).

²⁰ Arendt 2013, 329, 379. Italian fasismista yleisesti De Felice 1977, 9, 36, 40, 42; De Felice 1980, 316; Sarti 1990, 14–31; Gentile 2013, 122–147.

²¹ Mosse 1980, 229–231, 244; Gentile 2003, 84–87, 109–114; De Grand 1978, 178–179.

²² Modernismin suhteesta Italian fasismiin Gentile 2003, 42–43, 45.

²³ Mossen (1964, 312–313) mukaan saksalaisen ideologian kriisi oli edellytys fasismiin synnylle ja juuri siksi antimaterialismista tuli tärkeää natsismille.

²⁴ Korporatismista Heywood 2003, 212–213; Majjala 2005A, 47.

²⁵ Passmore 2009, 12–15.

²⁶ De Grand 1978, 178–179; Burgwyn 2009, 318–319. Utopiakäsitteestä fasismissa Kunnas 2005, 180–182; Ojanen 1989, esim., 23–29; Mosse 1980, 68–69.

²⁷ Ekspansionismista fasismia määrittävänä kriteerinä Kallis 2000, 27–61.

²⁸ Arendt 2013, 30–32, 377–396; erit. 384–385, 429, 434–435, 543, 546; Gentile 2003, 7–8; Payne 1980A, 22–23. Ks. myös Hansen 1993, 132–133, 141–144; Paxton 2004, 12–14, 157–158, 210–212; Heywood 2003, 17–19.

tegroiva voima ja perusedellytys, varsinkin kun fasismi hyödynsi omiin tarkoituksiinsa nationalismia retoriikan, symboliikan ja rituaalien tasolla. Toisaalta fasismi ja varsinkin kansallissosialismi oli nationalismin vääristymää (johtajakultti yli valtion).²⁹

Valtio-opillisena käsitteenä fasismi ulotettiin myös kansallissosialistiseksi itsensä määritelleeseen NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) puolueeseen. NSDAP:n ideologiassa nationalismi ja sosialismi käsitettiin identtiseksi käsitteiksi ja ideoiksi. Myös toisiinsa kytkeytyneet antisemitismi, pseudobiologia ja myyttiset esoteeriset maailmanselitykset olivat natsismin ydinpiilareita. Natsismi, toisin kuin fasismi, pyrki 1930-luvun totaalimpina diktatorisena liikkeenä koko inhimillisen maailman kattaviin selityksiin.³⁰

Lauri Hyvämäen mukaan lapuanliike ei täytä niin katsottua fasismin minimiä³¹ vaan edustaa enemmänkin oikeistoradikalismien toista aaltoa.³² Vesa Varesen mukaan lapuanliikkeestä ovat luoneet kuvaa enimmäkseen sen vastustajat. 1960–70-luvuilla luotu kuva pahasta, jopa fasisistisesta, 1930-luvusta loi legitimitteettiä ns. toiselle tasavallalle ja kontrastia sen edistykselliselle linjalle. Samalla Kosolasta ja IKL:stä tehtiin itseään mahtavampia ilmiöitä. Lapuanliike oli omalaatuinen nationalistis-populistinen jatkuvasti muuttuva ilmiö, joka muovasi sekä ympäristöä ja sen olosuhteita että joutui itse taipumaan yhteiskunnassa muista syistä tapahtuneisiin muutoksiin.³³ Risto Alapuron mukaan lapuanliikkeen raja-aita fasismin suuntaan mataloitui vain hetkellisesti, mutta selvästi kriisitilanteen iskiessä.³⁴

Lapuanliike lakkautettiin 24.3.1932 Mäntsälän kapinan jälkeen paradoksaalisesti sen itsensä vaatiman suojelulain³⁵ nojalla. IKL perustettiin virallisesti 5.6.1932 Hämeenlinnan kokouksessa.³⁶ Lapuanliike sosiaalisena liikkeenä alkoi muuttua organisaatioksi virallistumisensa myötä vuonna 1931 ja IKL oli tämän muutoksen päätepiste.³⁷ IKL muuttui käytännössä hitaasti ja vastentahtoisesti poliittiseksi puolueeksi vuoden 1933 vaalien myötä.³⁸

²⁹ Mosse 1980, 3–5, 182–183, 196.

³⁰ Tamminen 2004, erit. 58–74, 111–112; Snyder 1978, 199–200, 202.

³¹ Fasismin minimin määritelmästä tarkemmin Paxton, 2004, 20–21. Määritelmän kritiikkiä, Renton 1999, 22–23.

³² Hyvämäki 1971, 7, 180–182, 204–205. Ks. myös Nygård 1982, 137. Ks. myös Taulukko 2, Fasistisen liikkeen kriteerit.

³³ Vares 1996, 412–413. Ks. myös Vares 2007, 12–17, 289.

³⁴ Alapuro 1973, 37–45.

³⁵ Suojelulaista tarkemmin Jyränki 2006, 47.

³⁶ Uola 1969, 14–30, 33, 50, 63–64, 95. Ks. myös Kansalliskirjasto. Yrjö Vuorjoki AKS Coll. 464.58, AKS – kansakunnan peitsi, AKS ja IKL VIII, 5; PTA. Henkilöhaastattelut, Matti Kurjensaari 4.2.1976, Hämeenlinna. Haastattelija Jaakko Korjus, 4 ja J. O. Ikolan kansio, Hämeenlinnan kokouksen 5.6.1932 osanottajat.

³⁷ Liikkeestä ja organisaatiosta, Della Porta & Diani 2006, 25.

³⁸ Taulukko 1, Lapuanliikkeen ja IKL:n määritelmät. Kansanliikkeestä puolueeksi.

TAULUKKO 1 Lapuanliikkeen ja IKL:n määritelmät

Toimija	Määritelmä
Lapuanliike 1929–1931	Kansanliike
Lapuanliike 1931–1932	Organisaatio
IKL 1932–1936	Puolue (vastentahtoinen aluksi)

Taulukossa 1 näkyy lapuanliikkeen muutos IKL-puolueeksi. IKL myönsi ensin olevansa lapuanliikkeen toiminnan jatkaja, mutta kiisti tämän sitten lakkauttamisuhan edessä.³⁹ IKL oli ideologialtaan ensisijaisesti oikeistoradikaali, uskonnollinen, nationalistinen, kollektiivinen, korporatiivinen, maanpuolustushenkinen⁴⁰, aitosuomalainen ja yleisemmin antivassemmistolainen ja liberaaliminvastainen.⁴¹ Toisaalta IKL:ssa oli Mussolinin fasistipuoluetta mukailleen joi-tain taktisesti valittuja vasemmistolaisia piirteitä.⁴² Mikko Uolan mukaan poliittisesti ristiriitainen IKL ei koskaan ylittänyt ristiriitaa vasemmiston vaatimusten ja isänmaan välillä.⁴³ Käytännön politiikassa IKL:n ideologia oli Matti Lackmanin mukaan sekoitus vuoden 1918 Mannerheimin julistusta ja italialaista fasis-mia sekä ehkä myös Martti Pihkalan ihanne-Suomea.⁴⁴

Miika Siironen mukaan IKL käytti rajatussa mielessä vallankumouksellista retoriikkaa. IKL määritteli etenkin vuosina 1932–1933 ideologiansa vapaussodan valkoisuuden kautta. IKL oli sivistyneistön ja ylempien sosiaaliryhmien liike. IKL:n ideologiassa yhdistyivät niin konservatiivisuus kuin herätyskristillisyyks sekä niille vastakkaiset totalitaariset utopiat. Siironen toteaa IKL:n asettaneen valkoisuudelle kolme kriteeriä: ensiksi IKL jakoi yhteiskunnan oikeistoradikaaliin isänmaallisuuteen ja punaiseen kommunismiin, toiseksi IKL piti isänmaallisuutta moraalisen velvoitteena, kolmanneksi IKL:n ”uhrautunut

³⁹ IKL:n lakkauttamisesta *Ajan Suunta* 14.8.1933, Katsauksia; *Ajan Suunta* 15.8.1933, Sundström. Ks. Kansallisarkisto (jatkoksa, KA.) Suomen 1920–1940-lukujen säätiö. Paavo Rautalan haastattelu v. 1955, 41; Bruno Salmialan haastattelu v. 1955, 20–21; IKL:n lakkauttamisesta Keskustan ja maaseudun arkisto (jatkoksa, KMA). IKL:n lakkauttaminen III. Esim. ”Erikoistoimenpiteet paria puoluetta vastaan”, 7–8. Sama ke-väällä 1939 laadittu raportti löytyy myös: TA, 329 (471) IKL, ”IKL:n lakkauttaminen.”

⁴⁰ IKL:n suhteesta maanpuolustukseen kansanedustajien kannanottoja, valtiopäivät 1934, pöytäkirjat II, puolustuslaitoksen määrärahat, 1570–1575. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut. Vilho Annala v. 1955, 25. Ks. myös Somersalo 1934 ja Maanpuolustusohjelman suuntaviivoja 1936.

⁴¹ Eskelinen 2004, 281–282; Alapuro 1973, 52–54; Vasara 2011, 146; Uino 1989, 213, 218. Ks. *Pohjolan Suunta* 4.12.1933, IKL tulee; *Ajan Suunta* 3.6.1933. Vrt. *Ajan Suunta* 6.10.1933, Kansallisen kulttuurimme. Ks. IKL:n ideologiasta: myös PTA. J. O. Ikolan kansio, päiväkirja 1930–1932. IKL:n keskustojien propagandaosasto, sarja I, ”IKL ja vapaamielisyys”.

⁴² Vares 2007, 228–229, 236–237; Lehtinen 1984, 712; *Ajan Suunta* 18.11.1935, Tarkkailija. KMA. IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. Yleistä IV. Teos; Kalliala 1936, 7–9, 13. Ks. PTA. Henkilöhaastattelut, Paavo Susitaival 26.2.1976. Haastattelijä Jaakko Korjus, 3; *Ajan Suunta* 30.6.1933; *Ajan Suunta* 1.6.1933. Vrt. *Ajan Suunta* 28.6.1933. Hil- ja Riipisen puhe 24.6.1933. Ks. esim. *Työn Suunta* 15.3.1935, Marxismi on; esim. *Hakaristi* 19.10.1934, Työmies!

⁴³ Uola 1982, 478–482. Ks. myös KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Viljo Castrén v. 1955; IKL:n ohjelma kokonaisuudessaan, Borg 1965, 208–224. Ks. myös *IKL:n joulukuun 1933*, 48, Isänmaallisen kansanliikkeen perusohjelma.

⁴⁴ Lackman 2007, 323.

valiojoukko” oli ainoa, joka sai määritellä isänmaan edun eli kansankokonaisuuden sisällön.⁴⁵ Lyhyesti todeten IKL pyrki uuden poliittisen ihmisen synnyttämiseen.⁴⁶

Taulukossa 2 on esitelty fasistisen liikkeen kriteerejä ja tunnuspiirteitä sekä suhteutettu niitä lapuanliikkeen ja IKL:n ideologiaan. Liikkeen tavoitteet on jätetty pois, koska lapuanliike ja IKL eivät päässeet valtaan.⁴⁷ Sulkeissa on esitetty tarkemmin millaisista tunnuspiirteistä liikkeillä on kyse. (X = piirre toteutui lapuanliikkeessä ja IKL:ssä, V = piirre ei toteutunut lapuanliikkeessä ja IKL:ssä.)

TAULUKKO 2 Fasistisen liikkeen kriteerit

A. Fasismien piirteet:	A1: Toteutuminen lapuanliikkeessä ja IKL:ssä:
Anti-liberalismi	X Modernisaation vastaisuus
Anti-marxilaisuus	X Ensijaisesti
Anti-konservatiivisuus (radikalismi)	X/V Toteutui osin. Erityisesti talouspolitiikka oli hyvin antikonservatiivista. Toisaalta varsinkin uskonto oli liikkeille itseisarvo.
B. Fasismien tyyli ja organisaatio:	B1: Toteutuminen lapuanliikkeessä ja IKL:ssä:
Johtajaperiaate	X Tavoite, johon ei päästy ⁴⁸
Väkivallan käyttäminen osana ideologiaa	X Lapuanliikkeen kyyditykset ja työväentulojen naulaukset. Toisaalta IKL ei harjoittanut poliittista terroria.
Puoluearmeija	X IKL:n Sinimustat. (Hallitus kielsi sen sotilaallisen toiminnan)
Nuorison mobilisointi	X Sinimustat, vaikutusyritykset opiskelijoihin
Päämääränä totalitarismi	X Vihjasi kannattavansa radikaalisti erilaista yhteiskuntaa

IKL ihaili saksalaista kansallissosialismia, mutta piti sitä 1930-luvun puolenvälin jälkeen liian omalaatuisena ja uskontokriittisenä ilmiönä sovellettavaksi Suomeen. Italialaisesta fasismista IKL sai käytännön politiikan mallia taisteluksaan marxilaisuutta ja parlamentarismia vastaan, mikä ilmenee myös Kosolan puheissa.⁴⁹ AKS:ssä toimineen, Yrjö Vuorjoen mukaan IKL oli keskiluokkainen

⁴⁵ Siironen 2011, 205–206, 214, 232. TA. Internet aineisto; SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja 1936 ja sen alustuksia.

⁴⁶ Toivo Seppä, ”Uudesta poliittisesta ihmisestä” *IKL:n joulu* 1934, 31, ”Siellä missä isät eivät voi hyväksyä IKL:n periaatteita, liittyvät pojat heidän riveihinsä”. Fasistisesta ihmiskuvasta, uudesta ihmisestä Mosse 1996, 155–180.

⁴⁷ Fasistisen liikkeen kriteerit Paynen (1980A, 19–20, 22; 1980B, 418) mukaan. Peruskriteereistä Paxton 2004, 41, 219; Renton 1999, 29. Fasismien käsitteen määrittelyä ja paradigma Payne 1980A, 14–24; Hagtvet & Kühnl 1980, 26–44.

⁴⁸ Majjalan (2005B, 122) mukaan johtajaperiaate tuli IKL:lle Hitler Jugendilta ja toteutui Sinimustissa paremmin kuin IKL:ssä.

⁴⁹ Esim. *Ajan Suunta* 1.7.1933, Natsien liike; *Ajan Suunta* 8.7.1933, Uusi Saksa. Ks. myös kansalliskirjasto. Yrjö Vuorjoki AKS Coll. 464.59, AKS – kansakunnan peitsi, 31. *Ajan Suunta* 14.7.1933, Fascismin synty.

ja sen erotti fasismista marxilaisuuden vastaisuuden periaatteellinen taso sekä kristinuskon tukeminen yhteiskunnan itseisarvona.⁵⁰ IKL ei myöskään suostunut vastaanottamaan rahaa Saksan NSDAP:ltä, vaikka sitä tarjottiin.⁵¹ IKL:n aatteellista suhdetta fasismiin ei tule kuitenkaan hämärtää liikaa. IKL otti ideologisen mallinsa juuri Saksasta ja Italiasta ja erosi tässä konservatiivisesta oikeistosta, Kokoomuksesta, joka suuntautui aatteellisesti Englantiin.

IKL:ää voidaan verrata Baltian maiden oikeistoradikaaleihin liikkeisiin 1920–1930-luvuilla.⁵² Anders Kasekampin mukaan äärioikeistolaiset ja militarit liikkeet liittyivät Baltian maissa ja Suomessa itsenäisen valtion rakentamiseen sekä osin maareformiin. Virossa 20 000 jäseninen VAPS-järjestö (Eesti Vabadussõjalaste Liit, The association of the veterans of independence war of Estonia, Vapaussotureiden Liitto) kiellettiin vuonna 1934 Konstantin Pätsin fasisminvastaisen vallankaappauksen jälkeen.⁵³

Latviassa pääministeri Karlis Ulmanis kukisti Ukkosristi-järjestön autoritaarisella politiikallaan. Toisin kuin lapuanliike ja IKL, Ukkosristi sympatisoi alkuperäistä Latvian ”pakanallista” uskontoa.⁵⁴ Liettuaassa sivistyneistön Rautasusi (Gelezinis vilkas, Iron Wolf) järjestö nousi vasta presidentti Antanas Smetonan⁵⁵ autoritaarisen hallinnon aikana (vuodesta 1926). Huolimatta Saksan NSDAP:n marxilaisvastaisuudesta, Baltian maiden oikeistoradikaalit pitivät sitä uhkana mailleen. Vapaussotureiden liitto ja Ukkosristi olivat radikaalimpia kuin lapuanliike ja IKL. Baltian maiden valtiolliset instituutiot ja kansalaisyhteiskunta eivät kestäneet oikeistoradikalismien uhkaa, vaan sen kukisti jokaisessa maassa vahva autoritaaris-konservatiivinen johtaja. Parlamentarismi Suomessa torjui oikeistoradikalismien tehokkaammin kuin autoritaarisuus Baltian maissa.⁵⁶

1.2 Tutkimuksen tausta ja aiempi tutkimus

Vaikka Euroopassa, ja varsinkin Baltian maissa, oli lapuanliikettä ja IKL:ää muistuttaneita liikkeitä, ovat lapuanliikkeen ideologian juuret pääosin Suomen

⁵⁰ Kansalliskirjasto. Yrjö Vuorjoki AKS Coll. 464.59, AKS - kansakunnan peitsi, AKS ja IKL VIII, 8; *Suomen Sosialidemokraatti* 15.10.1930; KA. suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto, lehtileikkeet 1930, Hba 10.

⁵¹ Uola 1982, 136–137; Teikari 1973A, 31.

⁵² Yleisesityksiä Baltian maiden 1930-luvun historiasta esim. Hiden & Salmon 1994, 41–87; Kasekamp 2013, 137–174, erit. 151–160; Lieven 1993, 64–75.

⁵³ Kasekamp 1999, 587–600. Ks. myös Zetterberg 2007, 549–556; Kasekamp 2002, 55–69; Raun 1989, 143–155.

⁵⁴ Tarkemmin Latviasta Bleire, Butulis, Feldmans, Stranga & Zunda, 2006, 157–180; Liettuaasta Kiaupa 2002, 263–267; Vardys & Sedaitis 1997, 22–26.

⁵⁵ Esimerkiksi Liettuan Antanas Smetonan, Unkarin Miklos Horthyn ja Portugalin Oliveira Salazarin hallinnot erosivat fasismista siinä, että niissä valta otettiin valtion (salaisten) poliisin avulla. Liettuaasta Vardys & Sedaitis 1997, 35–38. Unkarista Lacko 1980, 397–400; Ranki 1980, 401–403, 415–416; Ormos 1994, 334–337; Halmesvirta 2004, 50–53; Halmesvirta 2013, 354–360; Pittaway 2009, 380–397. Portugalista Schmitter 1980, 435–462; Gallagher 1990, 157–175.

⁵⁶ Kasekamp 1999, 587–600. Ks. Griffinin (2001, 685–686) arvio Kasekampin tutkimuksesta.

-itsenäisyysaktiivismissa. Itsenäisyysaktivismiin ja varsinkin jääkäri liikkeen sisältö on lähtökohtaisesti kansainvälisen politiikan eli Saksan keisarikunnan Venäjän intressien tulosta, mutta tarkemman muotonsa se sai suomalaisen ylioppilasliikkeen toiminnan myötä.⁵⁷

Suomalainen itsenäisyysaktivismi voidaan Timo Soikkasen mukaan jakaa suuntaa-antavasti ja ajallisesti varhais-, jääkäri- ja jälkiaktivismiin. Varhaisaktivismi alkoi ensimmäisen venäläistämiskauden eli ns. routavuosien 1899–1905 jälkeen ja sen edustajat toimivat yhteistyössä Venäjän sosiaalivallankumouksellisten ja osin suomalaisten sosiaalidemokraattienkin kanssa tavoitteinaan tasavaltalainen ja demokraattinen Suomi osana demokraattista Venäjää. Varhainen itsenäisyysaktivismi liittyy ensisijaisesti yhteiskunnallisten ilmiöiden muuttamiseen juridisista poliittisiksi ensimmäisellä venäläistämiskaudella⁵⁸ sekä toissijaisesti kansalaisliikkeiden syntyyn.⁵⁹

Jääkäriaktivismi eli ylioppilaiden (osakuntalaisten) muodostama separatistinen jääkäri liike oli toisen venäläistämiskauden (1908–1917⁶⁰) aikana toiminut kansallinen liike, joka pyrki yksiselitteisesti vain Suomen itsenäisyyteen.⁶¹ Toiminnallisessa intensiivisyydessään jääkäriaktivismi oli verrattavissa, mutta ei rinnastettavissa, lapuanliikkeeseen. Lapuanliike ja siten myös IKL olivat oikeistoaktivistisia⁶² liikkeitä. Ne seurasivat jääkäriaktivismia ja tulkitsivat sen traditiota omalta kannaltaan. Näin ollen jälkiaktivismiin suhde aktivismiin traditioon on ambivalentti ja tarkoitushakuinen.⁶³

Jääkäriaktivismi synnytti sisällissodan jälkeen leimallisesti kommunistivastaisen jälkiaktivismiin, jolloin kielitieteilijä Kai Donnerin ja kansainvälisen politiikan professori Yrjö Ruudun muodostamat aktivismiin fraktiot erkanivat toisistaan.⁶⁴ Itsenäisyysaktivismi oli kansalaisliikkeiden pohjalle rakentuva ja poliittiset ilmiöt läpäisevä aate 1890-luvulta lapuanliikkeeseen ja IKL:ään. Antikommunistiset järjestöt, kuten lakonmurtaja Yhtymä Vientirauha⁶⁵, Akateeminen Karjala-Seura (AKS), Itsenäisyyden liitto, Suomen suojelusliitto, Vapaussohdan rintamamiesten liitto (VRL), Lalli-liitto, Heimosotureiden liitto⁶⁶, lapuanliike ja IKL muodostuivat 1920–1930-luvuilla juuri aktivistien ydinjoukosta.⁶⁷

⁵⁷ Jääkäri liike- ja aktivismitutkimuksesta ja sen tutkimushistoriasta Wegelius 1933, esim. 95–103; Lauerma 1966, 38–92 (synty); Lackman 2000, esim. 63; Jussila 2007, 183–196, 269–276 (Lauerman tutkimuksesta, 201–202). Jääkäri liikkeen suhteesta Saksan politiikkaan Apunen 1968, erit. 93–119, 256–270; Paasivirta 1968, 29–33.

⁵⁸ Ahti 1987, 290–298; Soikkanen 1991, 144–149; Jussila 1980, 13–21.

⁵⁹ Soikkanen 1991, 144–149; Latikka 1987, 261–262. Ks. myös Mylly 1989A, 77.

⁶⁰ Tarkemmin Jussila 1979, 240–249; Vares 2000A, 58–59.

⁶¹ Lackman 2000, 13–85, 201, 707; Soikkanen 1991, 144–149. KA. Martti Pihkala, C II a 42. Pöytäkirja aktivistien kokouksesta Helsingin upseerikasinolla 25.2.1935 kello 11.

⁶² Oikeistoaktivismi on synonyymi jälkiaktivismille.

⁶³ Ahti 1987, 15–20, 103, 224–225; Soikkanen 1991, 144–149. Ks. myös Mylly 1989A, 114–115; Nygård 1982, 7, 30–33, 137–138; Lackman 2000, 13–85, 201, 707; Jussila 1979, 48–50; Lackman 2014, 401–434.

⁶⁴ Ahti 1987, 229–238 (Ruutu), 239–250 (Donner).

⁶⁵ Työssä käytetään jatkossa lakonmurtaja yhtymä Vientirauhasta nimitystä Vientirauha.

⁶⁶ Heimosotureista KA. Pentti Laesterän arkisto, Suomen heimosotureiden liitto Ry:n asiakirjoja 1934–1935.

⁶⁷ Nygård 1985, 472; Ahti 1987, 19, 41; Lackman 2007, 216–217, 221. Ks. myös Vasara 1997, 184–188, 376–378; Vasara 2013, 590, 606; Niinistö 2006, 630–631; Kalemaa 2012, 122–123; Palonen 1975, 93–97.

Lapuanliike kansanliikkeenä syntyi Etelä-Pohjanmaalla, koska se oli sisällissodassa valkoisten tukialuetta ja sikäläinen vasemmisto oli radikaalia. Alueen heterogeenisuus poistui ja se kiinteytyi aatteellisesti siirtolaisuuden myötä.⁶⁸ Kansallinen herääminen politisoi 1870-luvulta lähtien hitaasti juuri kirkon ja valtion auktoriteettia vastustaneita uskonnollisia herätysliikkeitä, suurtalonpoikaista⁶⁹, alempaa papistoa ja säätyläisiä.⁷⁰ Körttiläisyys ja herännäisyys vastustivat liberalismia ja vasemmistoa. Ne yhdistivät uskonnollisella kotiseutunationalismillaan porvaripuolueita Lapualla sisällissodan jälkeen.⁷¹

Luterilaisuudessa on ollut historiallisesti vahva kansallismielinen lataus. Kansakunta on Jouni Tillin mukaan nähty hengellisyyden lävitse erityisesti Suomessa. Isänmaalliset seremoniat ja uhrautuminen sen puolesta ovat olleet jumalanpalvelukseen vertautuneita rituaaleja. Suomalaisiin herätysliikkeisiin vaikuttaneessa saksalaisessa pietismissä nationalismi ja kristinusko yhdistyivät jo 1800-luvulla, jolloin luterilaisuudesta tuli kansallinen uskonto ja kirkko. Tällöin lapuanliikkeen syntyä voi, uskonnollisesta näkökulmasta katsottuna, selittää se, että maallistuminen oli Suomessa, ja erityisesti Pohjanmaalla, hitaampaa kuin muualla Euroopassa. Lapuanliikkeen ja IKL:n tukeminen on voitu nähdä, jääkäri liikkeen mallin mukaisesti, myös uskonnollisena velvollisuutena.⁷²

Myös lapuanliikkeestä ja IKL:stä kirjoitettu historia on osaltaan oman aikansa perspektiivin, 'hengen' ja tarpeiden määrittelemää. Myöhemmät tapahtumat (ja niiden tulkinnat) myös määrittelevät aiempia, kuten talvi- ja jatkosota lapuanliikettä.⁷³ Aikalaiset korostivat 1940–1950-luvuilla liikkeen antikommunistista toimintaa ja selittivät lapuanliikkeen terroria lievemiesteorialla⁷⁴. Kulttuuriradikaalilla 1960-luvulla lapuanliike nähtiin suhteessa 1930-luvun vasemmistopuolueisiin demokratian vastaisena ja jopa fasisena.⁷⁵ 1970-luvulla lapuanliike nähtiin osana yleiseurooppalaista kommunismin- ja venäjänvastaista oikeistoliikehdintää. Risto Alapuron teoreettisilta lähtökohdiltaan marxilaisessa AKS-tutkimuksessa lapuanliike suhteutettiin ajan ideologioihin, sosiaalisiin rakenteisiin ja keskusteluun parlamentarismista. 1990-luvulla lapuanliike näytettiin uudesta kommunismin uhkan näkökulmasta, kun Neuvostoliitto romahti

⁶⁸ Ylikangas 1974, 211–215; Ylikangas 1980, 227–232; Ylikangas 1986, 183–188; Ylikangas 2007, 233–253; Ylikangas 2010, 121; Lapuan paikallistason vaikutuksesta, Lehtinen 1984, 128–129, 134; Latikka 1987, 32–33, 49; Siirtolaisuudesta tarkemmin Kero 1996, 54–65; Häkkinen 1980, 50–52; Kommunisteista Lapualla Viljamaa 2003.

⁶⁹ Olennaista oli, että teollistuminen muutti elinkeinorakennetta niin, että suurtalonpojat vertautuivat käytännössä kartanoherroihin alueellaan, Mylly 1989A, 58.

⁷⁰ Tepora 2011, 370–371; Haavio 1965, 24.

⁷¹ Latikka 1987, 222, 240–241, 269, 327, 332, 362, 371–372; Ruuskanen & Ylitähti 2010, 578. Körttiläisistä sisällissodassa Huhta 2007, 209, 211–222; Kujanperä 1980, 102. Aikalaisista Vuorimaa 1931, 71–73.

⁷² Tilli 2014, 29.

⁷³ Vrt. Carr 1963, 22, 26–28, 36–37; Ylikangas 2015, 82.

⁷⁴ Siltala 1985, 201–205. Ks. myös Perälä 1998, 92. Aikalaisista Vuorimaa 1931. Termi oli Artturi Leinosen (1960, 75) lanseeraama, ja sen avulla voitiin erottaa lapuanliikkeen laittomat ja lailliset teot toisistaan. Lievemiesteoriat kehitettiin kritiikin yllyttyä lapuanliikettä vastaan. Teoria väitti, että jotkut toimijat pilasivat liikkeen muutoin hyvän asian.

⁷⁵ Vrt. esimerkiksi Kaj Chydeniuksen Lapualaisooppera, jonka tulkinta lapuanliikkeestä loukkasi syvästi konservatiivis-uskonnollisia tahoja Lapualla.

ja Suomen kansainvälinen asema muuttui. Tällöin 1910–1930-lukujen tutkimuksellinen mielenkiinto kohdistui sisällissota- ja suojeluskuntatutkimuksiin⁷⁶, mikä toi samalla uusia näkökulmia lapuanliikkeeseen ja IKL:ään. Käsitykset lapuanliikkeestä ja IKL:stä sekä niiden merkityksestä heijastavat yleisiä käsityksiä Suomen vuosien 1917–1945 historiasta.⁷⁷

Tieteen metodologiassa tapahtunut kielellinen käänne on suunnannut tutkimusta kohti retoriikkaa ja aikalaisilmaisuutta.⁷⁸ Tätä voidaan soveltaa myös lapuanliike- ja IKL-tutkimukseen selvittämällä Vihtori Kosolan puheiden muutoksia. Uusi näkökulma tuo esiin Kosolan ennen kaikkea poliittisena retoriikkona, mutta myös osana ajan poliittista keskustelua.

Lapuanliikkeestä on kirjoitettu paljon, etenkin osana henkilöhistorioita. Keskeisin tutkimus on ollut Juha Siltalan vuonna 1985 julkaisema *Lapuanliike ja kyyditykset 1930*, joka kumosi aikalaisten lievemiesteorian kyydityksistä.⁷⁹ Siltalan teos on tutkimukseni kannalta tärkeä, koska siinä selvitetään lapuanliikkeen ideologia ja liikkeen suhteet valtiovaltaan ja muihin puolueisiin. Siltalan arvio lapuanliikkeestä sisällissodan jälkinäytöksenä on tutkimuskontekstin paradigma ja lähtökohta.⁸⁰

Jari Ehrnroothin ja Seikko Eskolan mukaan vasemmistolehdistön retorinen kiihottaminen oli keskeinen syy sisällissotaan^{81,82} Myös tämä näkökulma on hyödyllinen lapuanliikkeen ja IKL:n synnyn kannalta, koska se selittää mistä viha kommunismia ja ylipäänsä vasemmistoa vastaan nousi.⁸³

⁷⁶ Suojeluskuntaa ei ollut tutkittu Hersalon (1962) jälkeen. Korpisaaren (2009, 27) mukaan Hersalon tutkimus ei täytä tieteellisiä kriteereitä. Suojeluskuntatutkimuksia Vasara 1997; Sélen 2001; Sélen & Pylkkänen 2004 ja Sélen 1998.

⁷⁷ Alapuron (1973) väitöskirja Akateemisesta Karjala-Seurasta, Lapuanliikkeen tutkimushistoriasta, Ruuskanen 2006, 18–19, 21. Yleisemmin Vares 1995, 130–165. Kommunismien ja sen uhkan tutkimus nousi esiin 1920–1930-lukujen historian paradigmassa, tarkemmin Korpisaari 2009, 28; Kangaspuro 1998; Kangaspuro 2001. Toisaalta kommunismia arvioitiin myös sen Suomen poliittisen tilanteen ja sen kannattajien lähtökohdista käsin. Tarkemmin Rentola 1993; Saarela 1996; Saarela 2008.

⁷⁸ Clark 2004, 75, 145–147. Ks. myös Abrams 2010, 113–114.

⁷⁹ Lapuanliikkeen tutkimuksesta ja siihen liittyvistä poliittisista intohimoista esim. Ahti 1990, 5–6, 11–12; Siltala 1985, 13–15.

⁸⁰ Siltala 1985, erit. 32–35. Ks. myös Ruuskanen 2006, 20–22. Sisällissodasta Nygård 1980B, 55–59; Ylikangas 1993A, 15–24, 84; Siltala 2009, johdanto-osa & 525–526, 528.

⁸¹ Käytän tutkimuksessa vuoden 1918 sodasta yleisesti nimeä sisällissota (vrt. Ylikangas 1993A; Ylikangas 2015, 89–90), koska se on vakiintunut sodan yleiseksi nimitykseksi. Lisäksi se kuvaa parhaiten sodan tapahtumat ja luonteen. Vuoden 1918 -sodan nimittämiskeskustelusta, Alapuro 1993; Ehrnrooth 1993; Haapala 1993; Manninen 1993; Väisänen 1993; Ylikangas 1993B.

⁸² Ehrnrooth (1992) ja Eskola (2010) käyttävät tutkimuksissaan sodasta nimeä vapaussota. Vapaussota- ja kapina-paradigmat ovat osapuolten itsensä antamia nimityksiä ja siksi ne pelkistävät asetelmaa liiaksi. Vasemmistolehdistön aggressiivinen retoriikka on silti tärkeä näkökulma sisällissodan syntyyn *juuri* lapuanliikkeen ja IKL:n selittämisen kannalta. Kosolalle kyseessä oli vapaussota, joten Kosolaan liittyen tutkimuksessa käytetään termiä vapaussota.

⁸³ Eskola 2006, 238, 240, 243, 250–251; Ehrnrooth 1992, 484–500. Tarkemmin Eskola 2010, esim., 275–283; Eskola 1965, 179–186. Sisällissodan luonteesta ja verisestä jälkiselvittelystä esim. Ylikangas 2012, 348–361; Roselius (2013, 7–8) korostaa, että sisällissota oli ensimmäinen totaalinen sota Suomessa; Haapalan & Tikan (2013, 107) mukaan sisällissodassa kuoli yli 1 % suomalaisista.

Sisällissodan jälkeen suomalainen kommunismi ei pyrkinyt erottautumaan neuvostoliittolaisesta bolshevismista. Työväenliike jakaantui, kun SKP perustettiin organisaationa Moskovassa elokuussa 1918 ja SSTP (Suomen sosialistinen työväenpuolue) touko-kesäkuun vaihteessa 1920. SSTP:stä tuli kommunismin keskeisin organisaatio Suomessa. Se piti aatettaan historiallisesti oikeana, tuomitsi voimakkaasti SDP:n toiminnan ja pyrki Neuvostoliiton mallisella vallankumouksella uuteen yhteiskuntajärjestelmään. SKP ja SSTP kuuluivat kommunistiseen internationaaliin. SSTP sai lisäksi ohjeita ja rahaa SKP:ltä, mutta kyseessä ei ollut yksioikoinen määräyssuhde. SSTP:ssä toimi useita SDP:stä eronneita poliitikkoja.⁸⁴ Kommunistinen liike nousi 1920-luvulla Suomessa muita pohjoismaita vahvemmaksi maaseudun köyhälistön, sisällissodan ja etenkin valkoisten vankileirien ja teloitusten vuoksi.⁸⁵

Kosolan vapaussotakäsityksen analysoimiseksi tutkimuksessa käytetään Osmo Jussilan tutkimusta Suomen historian myyteistä (2007). Metahistoriaa ja varsinkin vapaussotatematiikkaa 1920–1930-lukujen Suomessa on pohtinut Aapo Roselius (2007 & 2013). Hänen näkemyksiään sodan poliittisesta käyttämisestä hyödynnetään luvussa *Vapaussota Kosolan retoriikassa*. Vapaussodaksi nimetty sisällissota on tutkimuksessani keskeinen esimerkki historian poliittisesta käyttämisestä Kosolan puheissa.

Reijo Perälä (1998) näkee lapuanliikkeen nousussa neljä toisiinsa liittyntä suurta ilmiötä: valkoisen Suomen perintö, kommunismin uhka, heikot hallitukset⁸⁶ ja ulkomaiden tilanne.⁸⁷ Martti Ahdin (1990) tutkimus *Kaappaus?* käsittelee Mäntsälän kapinaa lapuanliikkeen henkilösuhteiden ja taustatoimijoiden vaikutuksen kannalta. Ahti on myös selvittänyt aktivismia ja sen salaisia tavoitteita keskustelua herättäneessä tutkimuksessaan *Salaliiton ääriviivat*.⁸⁸ Aktivismin jakautui Kai Donnerin ja Yrjö Ruudun⁸⁹ aatteellisiksi suuntauksiksi Suomen itsenäistyttyä. Esiymmärryksen⁹⁰ kannalta on tärkeää hahmottaa aktivis-

⁸⁴ Saarela 1996, 37, 62–67, 165, 359–360; Vares 1996, 414; Soikkanen 1975, 359–360; Hakalehto 1966, 14–17, 154–161. SSTP muutti nimensä STP:ksi toukokuussa 1923 välttyäkseen lakkauttamiselta. STP ei kuulunut internationaaliin. Osa SSTP:stä ei kuulunut SKP:hen. Ks. SSTP:n ohjelma: UM. 100:52 Suomi 1950. 1935, ”Ulkoasiainministeriö. Ryhmä 100. Osasto: Suomi. Sosialistisen työväenpuolueen ohjelma.”

⁸⁵ Suomalaisesta kommunismista Saarela 1996, 2008; Rentola 1993, erit. 541. Kommunismista pohjoismaissa Larsen 1980, 592. Vuonna 1929 Suomessa kommunistien kannatus oli 13,5 %, Ruotsissa 6,4 % vuonna 1928, Norjassa 1,7 % vuonna 1930 ja Tanskassa 0,2 % vuonna 1929.

⁸⁶ Uolan (2006, 196) ja Janssonin (1993, 102) mukaan Suomessa oli vuosina 1919–1930 14 ministeristöä. Suomalaisen parlamentarismien heikkouksista 1930-luvulla Soikkanen 1984, 386–387. Mielenkiintoista on, että Roomassa ilmestynyt *Il Gionare d’Italia* piti vaihtuvia hallituksia eräänä syynä lapuanliikkeen nousuun. Ks. aiheesta: *Itsenäinen Suomi N:o 7/1930*, Herman Gummerus: Lapuan liike Italiasta.

⁸⁷ Perälä 1998, 21–29.

⁸⁸ Ahti 1987 ja 1990. Ahdin (1987) tutkimuksen kriittikoista mainittakoon Vesa Vares (1991).

⁸⁹ Soikkanen 1984 & 1991. Ruudun ajattelu näkyy AKS:n välityksellä myös Kosolan puheissa vuonna 1935. Soikkasen (2006, 86) mukaan tutkimuksessa on keskeistä juuri Ruudun yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja hänen poliittisen toimintansa välisen suhteen problematisointi.

⁹⁰ Vrt. Gadamer 2004, 35, 56. Yleisesti Kusch 1986, 117; Oesch 1994, 66.

miaika ja sen suhde sisällissotaan johtaneisiin syihin, koska Kosolan ajattelu⁹¹ on voimakkaasti juuri vapaussodaksi käsitetyn sisällissodan sekä aktivismiajan määrittämää.

IKL-tutkimuksen avainteos on Mikko Uolan *Sininusta kansanliike* (1982). Uolan tutkimus selvittää IKL:n historiaa ja ideologiaa. IKL:ää on sivunnut myös Miika Siironen (2011), joka on syventynyt tutkimuksessaan valkoisuuden muutokseen ja rapautumiseen Iisalmen paikallisyhteisössä sisällissodan jälkeen. Siironen mikrohistoriallinen tutkimus muistuttaa Risto Alapuron *Suomen synty* -teoksen kysymyksenasetteluja. Hän lähestyy tutkimuksellisesti myös Juha Silta- laa tutkimalla sisällissodan ja oikeistoradikalismien poliittispsykologisia vaikutuksia paikallisyhteisön toimijoihin. Siironen metodologisena valintana on italialaisen marxilaisfilosofi Antonio Gramscin, hegemoniateoria. Teos korostaa IKL:n ideologian ja toiminnan välistä suhdetta, mikä on tutkimuksessani yksi Kosolan puheita selittävä tekijä.⁹²

Tapio Huttula (2000) on tutkinut työväentalojen sulkemisia tapahtumina ja ilmiöinä sekä niiden suhdetta lapuanliikkeeseen ja Esa Ruuskanen (2006) työväentalojen sulkemisia paikallisilmiönä Pohjois-Savon työväentalojen osalta. Ruuskanen on selvittänyt työnsä aluksi erittäin tarkasti lapuanliikkeen tutkimushistoriaa sekä sen syntyä ja seurauksia. Lapuanliikkeen historiaa käyte- tään osana työni tutkimuksellista metodia, jossa on keskeisenä lapuanliikkeen ideologian ja toiminnan välinen suhde.⁹³

Lapuanliikkeen taloudellisena kontekstina oli vuonna 1928 alkaneen ta- loudellisen taantuman kiihtyminen. Vuonna 1929 alkanut lama levisi Suomeen ja kärjisti suhdanneherkkää ja eriytynyttä maa- ja metsätaloutta erityisesti Etelä- Pohjanmaalla.⁹⁴ Johanna Bonäs (2012) korostaa lapuanliikkeen synnyssä talou- dellista näkökulmaa. Hän tarkastelee lapuanliikkeen kannatusta pienviljelijöi- den keskuudessa ruotsinkielisellä Etelä-Pohjanmaan maaseudulla konservatiivisena vastareaktiona työväestölle sekä työväenliikkeen tehtävää täyttäneelle rauhanliikkeelle, jota syytettiin kommunismisympatioista.⁹⁵

Henkilöhistorialliset ja poliittisten puolueiden tutkimukset luotaavat tut- kimuksen ajallista kontekstia ja Kosolan toimintaympäristöjen, lapuanliikkeen ja IKL:n, yhteyksiä poliittiseen kenttään. Tutkimukseni kannalta kiinnostavinta on juuri Kosolan puheita ja henkilöverkostoa koskeva tieto, minkä vuoksi tarvi- taan mahdollisimman paljon tietoa yhtäältä lapuanliikkeen ja IKL:n avaintoimi- joista ja toisaalta sellaisista vaikutusvaltaisista poliitikoista, joilla oli jonkinlai- nen side lapuanliikkeeseen tai IKL:ään. Tutkimuksista mainittakoon Timo Soikkasen tutkimus Yrjö Ruudusta (1991) Vesa Vareksen väitöskirja kokoomus- laisesta pääministeri Lauri Ingmanista (1993) Timo Mikkilän väitöskirja *Ilkka-* lehden päätoimittajasta ja Maalaisliiton vaikuttajasta Artturi Leinosesta (2000)

⁹¹ Kosolan ajattelussa abstrahoituu osa ajan aktivismin poliittisesta traditiosta. Traditi- on abstrahoitumisesta Pocock 2009, 8.

⁹² Siironen 2011, 180–183, 249.

⁹³ Huttula 2000, esim. 18, 109–114, 188–195, 336–339; Ruuskanen 2006, esim. 220.

⁹⁴ Silvennoinen 2012, 379; Kuisma & Keskisarja 2012, 102–109; Kallenautio 1994, 37–39. Ks. myös García-Iglesias & Kilponen 2006, 196–200.

⁹⁵ Bonäs 2012, 279–283.

sekä Jussi Niinistön tutkimukset (1998, 2001, 2003, 2005, 2006, 2008). Vares on perehtynyt seikkaperäisesti myös suomalaiseen oikeistokonservatismiin ja sen pääasialliseen edustajaan Kokoomukseen (1993, 1996, 2007). Hänen tutkimuksensa ovat monipuolistaneet ja selkiyttäneet Suomen 1930-luvun oikeistosta aiemmin syntynyttä ehkä hieman karikatyyristäkin kuvaa. Niinistö on tutkinut Paavo Susitaivalta (1998), Bobi Sivéniä (2001), Antti Isotaloa (2008) ja yleisemmin aktivismia, lapuanliikettä ja IKL:ää (2006). Puoluehistorioista keskeisimmät ovat Varesen lisäksi Juhani Myllyn (1989) ja Hannu Soikkasen (1975) teokset.

Tutkimuskirjallisuudesta rakentuu monipuolinen kuva lapuanliikkeestä ja IKL:stä sekä siihen liittyneistä ja limittyneistä poliittisista, uskonnollisista, taloudellisista ja kulttuurisista ilmiöistä. Keskeiseksi tutkimuskirjallisuuden käsittelemäksi teemaksi nousee lapuanliikkeen ja IKL:n toiminta ja sen muuttuminen sisällissodan jälkeisessä välitilassa ja monitasoisessa kriisissä. Kosolan puheet ovat olennainen osa tätä toimintaa. Venäläistämiskaudesta alkanut ja sisällissotaan johtanut kriisiaika alkoi olla ohi 1930-luvulla. Lapuanliikkeen ja IKL:n keskeisin seuraus oli poliittisen kentän läpäissyt laillisuusajattelu.

1.3 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni on *miksi ja miten Vihtori Kosolan puheet muuttuivat lapuanliikkeen ja IKL:n toiminta-aikoina 1929–1936?* (Ks. liitteet taulukot 6, 7 ja 8) Tutkimusasetelmani perustelu ja paradigma nousee kielellisestä ja retorisestä käännteestä historian tutkimuksessa. Kielellinen käänne on tuonut käsitteiden ajallistilallisen luonteen tutkimuksen keskiöön. Tapahtumien merkitykset ovat riippuvaisia kielellisistä konventioista. Kielellinen käänne aloitti Ranskassa muun muassa filosofi Jacques Derridan dekonstruktioiteorian myötä historiallisen retoriikan tutkimuksen 1970-luvulla. Kielellinen käänne on vaikuttanut myös historiantutkimukseen etenkin yhdysvaltalaisen kirjallisuustieteen ja historian professorin, Hayden Whiten (1973) myötä. Kielellistä käännettä seurasi 1990-luvulla retorinen käänne, jossa juuri kielellisten merkitysten ymmärtäminen on keskeistä.⁹⁶

Vihtori Kosolan puheista ei ole tehty retoris-semanttista käsiteanalyysia, eikä niitä ole yleensääkään käsitelty systemaattisesti lapuanliike- ja IKL-tutkimuksessa, joten Kosolan puheet sekä niissä käytettyjen käsitteiden sisällöt ja niiden muutokset ovat jääneet epäselviksi.⁹⁷ Kosolan puheita tutkittaessa on selvitettävä seuraavia asioita:⁹⁸

⁹⁶ Kielellisestä käännteestä esim. Palonen 1997, 9; Clark 2004, 75, 145–147; Palonen & Summa 1996, 7–14.

⁹⁷ Vrt. Koselleck 2004, 115. Historiallisen tiedon perusta on muutos. Historian olemus koostuu muutoksesta. Muutos on menneisyyden kategoria. Ks. myös Skinner 2002, 9.

⁹⁸ Pocock 2009, 67.

1. Lukijat ja kuulijat, joille puhe on tarkoitettu (Mikä päämäärä puheella on?)
2. Kosolaa henkilönä, koska puhuja puhuu yleisölle tekstin kautta (Kosolan henkilöhistorian merkitys.)
3. Puheen kielellistä rakennetta (esimerkiksi käsitteitä ja metaforia), joka on vahvistettu tai muokattu puheaktin ja olosuhteiden, joissa puhe on esitetty, mukaan. (Puheen retoriikka.)
4. Kuinka poliittinen ja historiallinen tilanne ja/tai poliittinen ja/tai sosiaalinen rakenne on muokannut puhetta. (Puheen syntytausta ja konteksti.)

Kosolan puheet ja niiden vastaanotto muuttuvat suhteessa poliittiseen tilanteeseen ja hänen edustamiensa liikkeiden tavoitteisiin. Puheissa muuttuvat käsitteiden merkityssisällöt.⁹⁹ Puheen muutokset suhteutetaan myös Kosolan henkilöverkoston ajallisiin ja sosiaalisiin muutoksiin sekä aikakauden teemoihin. Käsitteiden muutokset paljastavat syvemmin puheiden erityiset viittaukset ja kielikuvat.¹⁰⁰

Tutkin puheiden muutoksia niin retoriikan, ideologian kuin henkilöverkoston tasoilla. Näin puran myyttiä Kosolasta, koska tarkastelemalla, mitä Kosola itse sanoi aikalaisten tulkinnat Kosolasta suhteellistuvat ja tarkentuvat.¹⁰¹ Puheet on voitava ymmärtää mahdollisimman laajasti ennen kun ne voidaan selittää.¹⁰² Vihtori Kosola yhdistettiin ja jopa samaistettiin omalla aikanaan lapuanliikkeeseen ja IKL:ään.¹⁰³ Hänestä muodostui kannattajiensa keskuudessa myytti isänmaallisesta, epäitsekästä Jumalan valitsemasta kansanjohtajasta.¹⁰⁴ Toisaalta vasemmisto piti Kosolaa harhaanjohtettuna ja taustajoukkojensa hyväksikäyttämänä yksinkertaisena talonpoikana. Voimakkaasti vastakkaiset näkemykset luovat jo erään tulkinnan kerroksen Kosolan puheisiin. Myöhemmässä tutkimuksessa Kosolan henkilö jäi lapuanliikkeen ja IKL:n tapahtumahistorian varjoon.

Kosolan puheet ja lapuanliikkeen sekä IKL:n teot ovat luoneet Kosolasta myytin, joka on ollut oman aikansa historiaa. Kosola-myyttiä voidaan purkaa Kosolan puheita tutkimalla, koska juuri puheet mahdollistivat myytin luomisen. Puheita tutkimalla päästään vahva kansanjohtaja-harhaanjohtettu talonpoika -dikotomian ulkopuolelle ja lähemmäs hänen historiallista henkilöään,

⁹⁹ Vrt. Hentilä, Nevakivi & Haataja 1983, 157–158; Gadamer 2004, 90.

¹⁰⁰ Renvall 1965, 215–217, 224–225, 231. Liitteet Taulukot 6 ja 7. Analyysikelpoiset puheet ja lista Kosolan puheista.

¹⁰¹ Vrt. Jokisipilä 2005, 16, 21; Gadamer 2004, 219.

¹⁰² Historiallisesta selittämisestä Heikkinen 1974, 63–65.

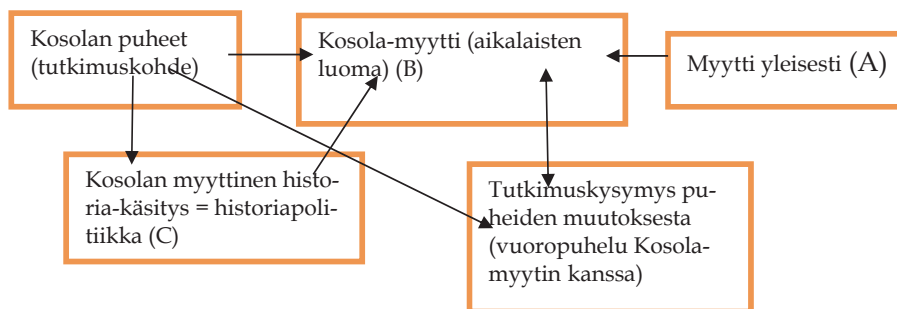
¹⁰³ Esim. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Iisakki Nikkola v. 1955, 23–24; Kosolan isänmaallisuudesta ja uskonnollisuudesta, ks. PTA. Henkilöhaastattelut Niilo Kosola 20.3.1976 Lapualla, 15; Haastattelija Jaakko Korjus. Sekä Ibid. ministerineuvos Maija Paavilainen Helsinki 17.1.1976, 4.

¹⁰⁴ Vrt. Kuusisto 1969, 88–90. Kosolan nousu lapuanliikkeen johtoon ei ollut sattumaa. Hänellä oli kykyä organisoida. Hjalmar Procopén aikalaistodistuksen mukaan Kosola oppi käymään neuvotteluja lapuanliikkeen toiminnan kiihdyttyä. Toisaalta Kosola ei ollut yksinvaltiainen: jos lapuanliikkeen johtoryhmä oli muuten yksimielinen, se saattoi sivuuttaa Kosolan.

koska puheista voidaan lukea, mitä Kosola todella sanoi. Tätä taustaa vasten voidaan myös pohtia, miksi Kosolasta ei lopulta ollut kansanjohtajaksi.¹⁰⁵

Tutkimuksessani lähestyn Kosola-myyttiä erottelemalla sen käsitteellisesti kolmeen osaan. Osat ovat myytti yleensä (A), Kosola-myytti (B) ja Kosolan käyttämä historia-myytti (C) (ks. kuvio 1). Myytti yleensä on käsitteellinen apuväline, jolla muotoilen aiemmasta tutkimuksesta tutkimuskysymykseni ja joka selittää Kosola-myyttiä teoreettisella tasolla.¹⁰⁶ Kosola-myytti on aikalaisten luoma poliittinen myytti¹⁰⁷ henkilöstä Vihtori Kosola. Historiamyytti syntyy Kosolan myyttisestä historiankäsityksestä. Se on Kosolan itsensä omaksuma myytti historiallisista tapahtumista, kuten vapaussodasta ja aktivismista sekä näiden tapahtumien käyttämistä lapuanliikkeen ja IKL:n poliittisen toiminnan perusteluina ja oikeuttajina (historiapoliittikka).¹⁰⁸

KUVIO 1 Myyttien (A, B ja C) suhde tutkimuskysymykseen

Historiantutkimuksessa suhtautuminen myytteihin jakautuu rationaaliseen ja funktionaaliseen koulukuntaan. Rationaalinen koulukunta pitää myyttejä historiallisen faktan, "tekstin", vastakohtana. Funktionalistien mukaan myyttien muodostuminen on inhimilliseen elämään kuuluva välttämätön piirre. Asetun tutkimuksessa enemmän rationaaliselle kannalle, joskin myytti on myös yhteisön keino selittää ja oikeuttaa kollektiivisesti historiallisesti vaikeita asioita, kuten vapaussodaksi käsitettyä sisällissotaa 1930-luvulla.¹⁰⁹

Ranskalaisen kulttuurin tutkijan ja semiootikon Roland Barthesin mukaan myytti kuvaa ja heijastaa todellisuuden ymmärtämisen tapaa. Kosolan myyttille annetut merkitykset koostavat kuvan, jonka sisällä Kosola käyttäytyy ja toimii

¹⁰⁵ Ilkka Hietala (1971, 3) esittää juuri samankaltaisen kysymyksen: kuinka spontaani tai suunniteltu Kosolan asema lapuanliikkeessä oli. Aikalaisen, Artturi Leinosen (1960, 75, 95) mukaan Kosola oli enemmänkin harhaanjohdettu talonpoika. Tämän pohtiminen ei kuitenkaan ole Kosolan puheiden analysoimisen kannalta keskeistä.

¹⁰⁶ Myytistä historiantutkimuksessa esim. Jokisipilä 2005, 16.

¹⁰⁷ Poliittinen myytti on eräänlainen kulissimyytti (epäaito ideologinen myytti). Se kuvastaa yhteisön arvomaailmaa, historiallista merkitystä ja vallankäyttöä sekä näille annettuja merkityksiä. Mylly 1989A, 153–156.

¹⁰⁸ Myytin suhteesta historiaan yleisesti Grele 2007, 71–81; Kirkinen (1987, 48–49).

¹⁰⁹ Jokisipilä 2005, 16. Myytistä historiankirjoituksessa Jussila 2007, 7–16. Myytin suhteesta nationalismiin, Smith 1991, 39–41; Marwick 1970, 13.

mytologian¹¹⁰ mukaisesti ja samalla määrittelee suhdettaan historialliseen tosi-
asiaan.¹¹¹ Kosola-myytti on näin ensisijaisesti historiallisesti kerrostunut ja
symboloi¹¹² sellaisena yhteisönsä traditiota¹¹³ ja sosiaalista järjestystä.¹¹⁴ Kosola-
lan puheet ovat kertomusta ”Suomen kansasta”, johon kuulijat joko samaistu-
vat tai eivät samaistu. Kosola-myytti ei kätke kokonaan historiallista Kosolaa,
mutta se vääristää sitä korostamalla siitä vain joillekin tulkitsijoille oleellisia,
haluttuja puolia, kuten johtajahahmoa.¹¹⁵

Ajan tapahtumia käsitellään, kun Kosola viittaa niihin puheissaan. Lapuan-
liikkeen ja IKL:n kokouksia käsitellään taustana ja lyhyinä esimerkkeinä tila-
lanteista, joissa Kosola piti puheitaan. Kosolan puheet pidettiin ydinpiirille la-
puanliikkeen ja myöhemmin IKL:n kokouksissa. Puheilla tavoitettiin kannatta-
jat ja viritettiin mielialoja ja toimintavalmiutta. Kosolan puheet muuttuivat
myös suhteessa hänen edustamiensa liikkeiden tavoitteisiin. Näin Kosolan pu-
heista voidaan nähdä lapuanliikkeen ja IKL:n poliittista retoriikkaa. Kosolan
uskonnollinen aate, herännäisyys, on puheiden yksi aatteellinen tekijä. Uskon-
nollinen retoriikka oli 1930-luvun Suomessa yleistä ja Raamattuun vetoaminen
kuului ajan poliittiseen kulttuuriin^{116,117}

1.4 Metodit ja teoriat

Tutkimuksen tasot ja jäsentely

Vaikka tutkimus on poliittista historiaa¹¹⁸ ja sellaisena osa lapuanliikettä ja
IKL:ää koskevaa historian tutkimusta, tulevat tutkimukseni metodiset valinnat
lähinnä aatehistorian puolelta.¹¹⁹ Kosolan puheet tutkimuskohteena ovat henki-
lö-, käsite-¹²⁰ ja aatehistorian risteyksessä. Kosolan puheiden käsitteellistä tasoa

¹¹⁰ Mytologia pyrkii Castrénin (2011, 15) mukaan selittämään ilmiöitä, jotka ovat käsit-
tämättömiä tai vaikeita ymmärtää. Mytologia on historiaa ennen historiaa.

¹¹¹ Barthes 1994, 190. Myytistä yleisesti Malinowski 1960, 89, 93, 135; Simonsuuri 1996,
39–43, 107, 257.

¹¹² Tarkemmin Ogden & Richards 1969, 9–12, 102, 249; Mykkänen 2007, 136.

¹¹³ Traditio on Pocockin (1989, 40) mukaan ajallisen jatkuvuuden käsitteellistämistä ja
instituutioiden oikeuttamista. Carr (1963, 114) pitää traditiota menneisyyden tapojen
ja opetusten siirtämisenä tulevaisuuteen.

¹¹⁴ Durkheim 1980, 111. Ks. myös Luostarinen 1986, 49; Malinowski 1960, 158.

¹¹⁵ Vrt. Barthes 1994, 173–177. Ks. myös Simonsuuri 1996, 254–255. Italian fasismista ja
sen myyteistä Schmitt 1985, 76; Barthes 1994, 185–186. ”Myyttinen puhe (esimerkiksi
Kosolan) muodostuu raaka-aineesta, jota on jo työstetty sopivaksi ja merkityksellis-
tetty esim. vertauskuvallisella ja todellisella kertomuksella.

¹¹⁶ Poliittisesta kulttuurista Mylly 1989A, 9–32.

¹¹⁷ Huttunen 2010, 30–40. Kommunistit käyttivät uskontokielteisyydestään huolimatta
Raamattuun perustuvaa retoriikkaa, koska sen kieli ja kertomukset olivat yleisiä
suomalaisessa kulttuurissa.

¹¹⁸ Tutkimuksessani poliittinen historia ymmärretään Nevakivi, Hentilä & Haatajan
(1983, 29) määritelmän mukaisesti siten, että ”Poliittinen historia käsittelee historial-
liseen kehitykseen sisältyviä poliittisia ilmiöitä niiden sekä ajallisen synnyin, että ny-
kypäivään jatkuneen vaikutuksen huomioon ottaen”.

¹¹⁹ Tutkimukseni aatehistoriallisesta paradigmasta Hyrkkänen 2002. Olen käsitellyt tut-
kimukseni metodologiaa tiiviimmin artikkelissa Virtanen 2012.

¹²⁰ Käsitehistoria on Kosolan puheiden analyysimenetelmän strategiaPalonen 1997, 3, 9.

selvennetään Kosolan aikalaisen, saksalaisen valtio-oikeusteoreetikon Carl Schmittin (1888–1985) ajatusten avulla.¹²¹ Näin on mahdollista kontekstoida ja suhteuttaa Kosolan puheita ajan poliittisiin ideologioihin.

Tutkimuksen keskeisin metodi on kvalitatiivinen *retoris-semanttinen käsiteanalyysi*, joka painottuu puheiden vaikuttavuuteen eli retoristen tehokeinojen löytämiseen Kosolan puheista. Tällöin puheita tutkitaan niissä esiintyvien käsitteiden kannalta osana omaa aikaansa.¹²²

Tutkimuksessani on kaksi tasoa. Ensimmäisellä, yleisellä tasolla tarkastelen Kosolan puheiden retoriikkaa, retorisia tehokeinoja ja puheiden eksakteja käsitteitä. Tällöin metodini on retoris-semanttinen käsiteanalyysi. Puheiden käsitteet, kuten marxilaisuus ja puoluevalta, liittyvät maailmansotien välisen ajan poliittiseen diskurssiin¹²³.

Puheiden käsitteiden muutokset heijastavat puheiden teemojen kokonaisuudesta.¹²⁴ Tutkimuksen kannalta Kosolan käyttämät käsitteet ovat pääosin ideologisen keskustelun välineitä, vaikka ne samalla myös heijastavat Kosolan ja hänen henkilöverkostonsa aikalauskäsitystä Suomen poliittisesta tilanteesta.¹²⁵ Tutkimuksen kannalta puheet näyttävät poliittisina vaikutuskeinoina eli vastauksena ajan poliittisiin kysymyksiin, keskustelutilanteena ja viholliskuvan luomisen välineenä.

Toisella erityisellä tasolla tarkastelen Kosolan puheiden muutosten suhdetta hänen henkilöverkostonsa muutoksiin, jolloin tarkasteluun tulee myös puheiden suhde Kosolan edustamien lapuanliikkeen ja IKL:n toimintaan. Tällä syvätasolla puheet ovat yleisesti henkilöverkoston toiminnan ja erityisesti viholliskuvan rakentamisen tulosta. Tällöin metodini on *henkilöverkostoanalyysi*.¹²⁶ Tutkimuksen yleinen käsiteanalyysitaso ja erityinen henkilöverkostotaso liittyvät metodologisesti toisiinsa Kosolan puheissa ilmenevän viholliskuvan rakentamisen kannalta.

Tutkimusasetelmassa on tällöin kolme ulottuvuutta, joissa on omat ongelmakenttensä. Ensimmäisenä ulottuvuutena on Kosolan puheiden yleinen käsiteanalyysitaso, joka koostuu puheesta ja sen taustana olevasta ideologiasta ja politiikasta, joita pyritään oikeuttamaan ja toteuttamaan retoriikan avulla. Toinen ulottuvuus on puheiden erityinen syvätaso. Syvätaso muodostuu puheiden henkilöverkostosta eli puheiden kohdeyleisöstä ja kirjoittajasta. Kolmas ulottuvuus on viholliskuvan rakentaminen Kosolan puheiden avulla. Tarkastelemalla puhetta näistä eri ulottuvuuksista, voidaan puheen toimintaa ja tarkoi-

¹²¹ Schmitt 1927, 1985 ja 1997.

¹²² Vrt. Nevakivi, Hentilä & Haataja 1983, 79; Renvall 1947, 315. Analyysistä historian-tutkimuksessa Huizinga 1967, 48–49, 56.

¹²³ Diskurssi on ajallinen kielen tapahtuman (abstraktio) ylittävä merkitys ja se voidaan määritellä tämän tutkimuksen tapauksessa (kokonaiseksi) sosiaaliseksi ja kielelliseksi ja piileväksi puhe- ja ajattelutavaksi. Ks. Hyrkkänen 2002, 101; Clark 2004, 135; Oesch 1994, 69–70; Ricoeur 2000, 34–35, 37; Pocock 1989, 41; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 23, 38, 50, 56, 77; Hall 1999, 98–99, 105.

¹²⁴ Koselleck 2004, 112–113.

¹²⁵ Skinner 2002, 177.

¹²⁶ Henkilöverkoston menetelmästä historian-tutkimuksessa esim. Teräs 2001 & Teräs 2009.

tusperiä ymmärtää eri tasoilla. Tutkimuksessa kytketään yleinen käsiteanalyysitaso syvätason henkilöverkostoon ja erityisesti viholliskuvan rakentamiseen.

Kosolan puheiden muutoksia tarkastellaan aatehistoriallisena tutkimuskohteena. Vaikka puheen kirjoittajaa ei kaikissa tapauksissa tiedettäisikään, on silti huomioitava, että Kosola piti vain sellaisia puheita, jotka hän ideologisesti hyväksyi. Kosola esittää näin puheensa *tietoisena poliittisena tekona*. Syvätasolla Kosolan henkilöverkosto ilmentää kuitenkin taustalla olevan piirin yhteisiä traditioita ja tavoitteita, joita Kosolan puheiden avulla pyrittiin toteuttamaan. Kosolan puheiden välittömät kohteet ovat hänen yleisönsä ja hänen henkilöverkostonsa (yhteisö).

Syvätaso sisältää kolme mittakaavaltaan erilaista tasoa. Mikrotasolla Kosolan henkilöverkosto ja hänen ajattelunsa vuorovaikuttavat toisiinsa. Henkilöverkosto esimerkiksi nostaa esiin puheessa esiintyviä teemoja. Mesotasolla Kosolan henkilöverkosto näyttäytyy yhteisönä, jonka traditio määrittää sen toiminnan rajat. Puheiden teemat nousevat yhteisön traditiosta.

Makrotasolla 1930-luvun Suomen yhteiskunnan sosiaalinen rakenne muovasi tämän yhteisön traditiota. Muutokset elinkeinorakenteessa ja kansalaisten toimeentulomahdollisuuksissa (lama, työttömyys ja lakot) ja parlamentarismien kehittyminen vaikuttivat siihen, mitä Kosola piireineen ajatteli. Puheet edustavat tällöin konservatiivista säilyttävää asennetta, jonka avulla tulevaisuus ikään kuin käännettäisiin taaksepäin. Kosolan puheiden muutokset *ilmentävät* meso- ja makrotason muutoksia. Kun tutkitaan, *miten* Kosolan puheet muuttuivat, on tutkimuksen käsiteltävä myös näitä syvätason sisällä olevaa kolmea tasoa.¹²⁷

Kosolan puheiden tulkintaprosessin¹²⁸ ongelmana on, että kun lopputulos Kosolan poliittisesta toiminnasta ja hänen edustamiensa liikkeiden toiminnasta tiedetään, on vaarana, että tämä tieto ohjaa puheiden tulkintaa jo alusta alkaen.¹²⁹ Puheiden sisältöä voidaan helposti pitää liikkeen toiminnan suunnitteluna, vaikka puhe onkin saattanut olla reagointia tilanteeseen. Puheita on luettava sen hetkisen poliittisen tilanteen ajankohdasta.¹³⁰

Luokittelen puheet kronologisesti ja etsin niistä teemoja, avainkäsitteitä ja sitaatteja. Tutkimus on tällöin historiallis-kvalitatiivista.¹³¹ Avainkäsitteellä tarkoitan puheen sisällön kannalta merkittävää käsitettä. Avainkäsitteiden ajallinen muutos suhteutetaan poliittisen tilanteen ja henkilöverkoston muutokseen. Puheen luonne muodostaa eräänlaisen analyysin kehikon, joka auttaa puheen

¹²⁷ Ideaan olen saanut vaikutteita Pocockin (2009, 10–11; 1989, 35) artikkeleista. Mikro- ja makrotasot määrittyivät suhteessa toisiinsa. Kosolan puheen tasoa pidetään mikro-tasona vain suhteessa sitä laajemmin selittäviin tasoihin. Tarkemmin Peltonen 2006, 153–156.

¹²⁸ Tulkintaprosessi koostuu Oeschin (1994, 10, 61) mukaan (AV: Kosolan puheiden merkityksen ymmärtämisestä (eli sen arvioimisesta *suhteessa* omiin lähtökohtiinsa ja kontekstiinsa) ja merkityksen selittämisestä (eli mitä puhe tarkoittaa *suhteessa* omiin lähtökohtiinsa). Carr (1963, 29) painottaa, etteivät tulkinnat ole suhteellisia, vaan niiden perusteita voidaan arvottaa.

¹²⁹ Lotman 1990, 232–233.

¹³⁰ Tarkemmin Gadamer 2004, 39; Ylikangas 2015, 97–98, 105; Kalela 2012, 5–7, 28–33, 39; Kalela 2006, 68. Objektiivisuudesta historian tutkimuksessa yleisesti myös Walsh 1960, 94–112; Nevakivi, Hentilä & Haataja 1983, 22.

¹³¹ Vrt. Teräväinen 2003, 15.

funktion määrittämisessä. Avainkäsitteet ryhmitellään laajempien teemojen, kuten viholliskuvan, alle. Jokaisen alaluvun jälkeen esitetään päätelmä käsitteen tarkoituksesta, sen retorisesta käytöstä ja laajemmista yhteyksistä Kosolan puheissa.

Tutkimuksessa käytetään kaikkia vuosien 1929–1936 sanomalehdistöstä löytämiäni Kosolan analyysikelpoisia puheita tai niiden osia.¹³² Analyysikelpoisella puheella tarkoitetaan riittävän pitkää ottoa puheesta. Muutama, vanhat teemat toistava, lause ei tuo retoris-semanttisesti mitään merkittävää analyysiini. Varsinainen ajallis-sosiaalinen analyysi tehdään 37 kokonaisesta puheesta (ks. liitteet, taulukot 6, 7 ja 8). Kosola määrittelee puheissaan käsitteitä vain operationaalisesti ja metaforien (esimerkiksi ”kommunismi on paiserutto”) avulla. Tällöin käsite muuttuu vain sen mukaan, missä yhteydessä ja millä tavoin sitä ajallisesti käytetään.¹³³

Kosolan puheiden muutoksia selvitetään tutkimuksessa käsitteellistemaaattisesti. Tutkimuksen jäsentely on ensisijaisesti temaattinen, koska sen puitteissa voidaan lähdeaineisto, sanomalehdistä löydetyt Kosolan puheet, selvimmän jäsentää erilaisiin käsitteekategorioihin, joita tarkastellaan spesifisti. Näin saadaan selkeämpi näkökulma Kosolan poliittiseen ajatteluun. Tutkimuksen disposition jäsentäminen ensisijaisesti kronologian avulla vaatii enemmän toisiinsa vertautuvia ja symmetrisempiä puheita sekä taustatietoa niistä. Tällöin tematiikka on lähteiden kannalta joustavampi jäsentelymetodi. Temaattisella dispositiolla jäsennetään keskenään eri pituisia ja tyyppisiä puheita vertailukelpoisimmiksi, jotta *ajallinen muutos* näkyy niistä selvemmin.

Työn jäsennyksen tasolla temaattinen käsiteanalyysi toimii eräänlaisena ’siivilänä’, johon kronologiset tapahtumakulut tiivistyvät. Sama historiallinen prosessi näyttäytyy erilaisten teemojen ja käsitteiden kannalta useista näkökulmista. Käsitteiden muutokset jäsentävät puheiden temaattisia muutoksia ja mahdollistavat puheen suhteuttamisen omaan aikaansa ja aiempiin Kosolan puheisiin. Puheen tai kirjallisen esityksen asia muuttuu teemaksi, kun sitä käsitellään koko esityksen kuluessa jollakin valitulla tavalla, esimerkiksi toistamalla sen jotakin puolta tai piirrettä.

Puheissa käytetyt käsitteet luokitellaan lapuanliikkeen, sen aatteellisten kontekstien, vaikutuskohteiden, viholliskuvan rakentamisen ja päämäärien mukaisesti. Jaottelukriteerinä käytetään avainkäsitteitä Kosolan puheissa sekä niiden teemoittumista vuosina 1929–1936. Avainkäsitteet ovat puheissa usein esiintyviä käsitteitä. Ne ilmentävät Kosolan puheiden teemoja. Kosolan käyttämät käsitteet on luokiteltu temaattisesti. Teemoja ovat Kosolan edustamat liikkeet ja niiden päämäärät, liikkeiden aatteelliset kontekstit, puheiden vaikutuskohteet, puheiden viholliskuvan rakentuminen ja Kosolan esittämät ratkaisut.¹³⁴

¹³² Puheita on yhteensä 121 kappaletta, joista pituudeltaan ja laadultaan riittäviä eli analyysikelpoisia on 37 kappaletta. Taulukko 7, analyysikelpoiset puheet.

¹³³ Tällöin kommunismi symbolisoi paiseruttoa ja se nähdään vakavana yhteisöä ja yhteiskuntaa rampauttavana sairautena. Symbolisointi on Ogdenin & Richardsin (1969, 117–119) mukaan käsitteen nimeämisen laji.

¹³⁴ Koselleck 2004, 112.

Lapuanliikkeen aikana puheiden teemoista näkee liikkeen radikalisoitumisen, IKL-aikana taas käsiteltävät teemat muuttavat liikettä kohti puoluetta. Jos jokin käsite, kuten työväki, esiintyy usein Kosolan puheissa, käsitteen muuttamista käsitellään omassa luvussaan. Kosolan ja hänen tuntemiensa poliittisten liittolaisten ja vastustajien välistä ja jakamaa sosiaalista maailmaa yritettiin hallita käsitteillä. Käsite on englantilaisen aatehistorioitsija Quentin Skinnerin mukaan työkalu ja ideologisen väittelyn ase, jolla rakennetaan ja muutetaan maailmaa.¹³⁵ Käsitteet rajaavat puheiden toiminnan alueet ja mahdollisuudet. Puheessa esiintyvät käsitteet ja niiden käyttötavat ilmentävät puheen päämäärää.¹³⁶ Avainkäsitteiden muutosten tutkiminen on menetelmällisesti ensisijainen keino jäsentää ja selventää puheiden muutoksia.

Ennen puheiden analyysiä selvitetään lyhyesti lapuanliikkeen kokousten historiaa. Puheiden analyysi alkaa lapuanliikkeen perustamista käsittelevistä puheista, koska Kosola määrittelee lapuanliikettä ja IKL:ää negaationa kommunisteille. Lapuanliikkeen aatteellista kontekstia käsitellään Kosolan määrittelemän ”meidän” kannalta. Vihollisuus tuotetaan Kosolan retoriikkaan kommunistien toiminnasta, johon liitetään historiapolitiikka¹³⁷. Siksi vapaussodan, isänmaan ja uskonnon käsitteelliset merkitykset ovat keskeisiä viholliskuvan ymmärtämiseksi. Päämääränä lapuanliikkeellä ja IKL:llä oli yhteiskunta, jossa ei olisi poliittisia puolueita.

Syvennän puheiden yleistä retorisisemanttista käsiteanalyysiä (taso A) englantilaisen aatehistorioitsija R. G. Collingwoodin teoksessaan *Idea of History* esittämän kysymys-vastaus -logiikan avulla. Collingwoodin metodin mukaan Kosolan puhe on ajattelun ja ihmismielen intentioiden toimintaa¹³⁸ ja sellaisena käsitteellisesti vastaus niin yhteiskunnassa kuin henkilöverkostossakin esitettyihin kysymyksiin. Kysymys ja vastaus ovat dialogisessa suhteessa toisiinsa ja muodostavat näin keskustelutilanteen, jossa puheen muutos ilmenee ja paljastaa puheen merkityksen. Keskustelutilanne käydään Kosolan ja hänen puheidensa kirjoittajien sekä puheiden yleisöjen¹³⁹ välillä. Keskustelutilannetta voidaan pitää hermeneuttisena kehänä, jossa yksi Kosolan puhe ja sen vastaanotto viittaa aina puheiden kokonaisuuteen.¹⁴⁰

Keskustelutilanne alkaa henkilöverkoston sosiaalisen vuorovaikutuksen rakentamana.¹⁴¹ Kysymykset ja vastaukset voidaan ymmärtää tällöin vain sijoit-

¹³⁵ Skinner 2002, 118, 177.

¹³⁶ Poliittiset käsitteet ilmentävät historian voimia. Vrt. Koselleck 2004, 223.

¹³⁷ Historiapolitiikalla tarkoitan Kosolan puheissaan esittämää myyttistä historiakäsitystä ja sen käyttämistä poliittisesti lapuanliikkeen ja IKL:n tavoitteiden oikeuttajana.

¹³⁸ E. H. Carr (1963, 54–55) kritisoi Collingwoodin käsitystä yksilön, kuten Kosolan, ajatuksesta teon ja tapahtumien selittäjänä. Kosolan maine ja myytti syntyi hänen ja lapuanliikkeen saamasta kannatuksesta, ei hänen ajattelustaan sinänsä. Siksi puheiden suhde liikkeen toimintaan on otettava yhdeksi Kosolan puheita selittäväksi tekijäksi.

¹³⁹ Taulukko 4 Kosolan puheiden yleisöt.

¹⁴⁰ Collingwood 1946, 8–10, 115, 278–282, 291; Hyrkkänen 2002, 157–174. Vrt. Oesch 1994, 53; Gadamer 2004, 108–109. Gadamerin (2004, 66) mukaan hermeneutiikka on vastaajan ja kysyjän välillä tapahtuvaa tulkintaa.

¹⁴¹ Collingwood 1946, 8–10, 115, 278–282, 291; Hyrkkänen 2002, 157–174. Collingwoodista, Seppä 1993, 253–279; White 1973, 433; Walsh 1960, 53–54, 58. Keskustelutilanteesta, Rancière 2009, 74, 95.

tamalla ne osaksi kontekstia¹⁴² ja motivaatiohistoriaa¹⁴³ eli sisällissodan jälkeistä kriisitilannetta, jossa Kosolan henkilöverkosto toimii. Tällöin puheita voidaan analysoida argumentteina eli ilmauksina ja merkityksenantoina poliittisiin asiakysymyksiin.¹⁴⁴

Quentin Skinnerin mukaan kaikenlainen keskustelu käydään aina jostain määrätystä asemasta suhteessa aikaisempaan keskusteluun ja sen argumentteihin. Kosolan puheet ovat näin vastaus aikaisemmassa poliittisessä keskustelussa esitettyihin kysymyksiin. Tällöin puheet ovat eräänlaisen keskustelutilanteen osa ja risteys, jossa yhdistyvät ja haarautuvat useat erilaiset poliittiset keskustelut ja niiden diskurssit.¹⁴⁵ J. G. A. Pocockin mukaan poliittinen puhe on tulkinallinen teko, joka heijastaa historiallisen paradigman, ajattelumallin, muutosta (makrotaso). Puhe on sosiaalisten kokemusten artikulaatio¹⁴⁶. Puhe ja sen retoriikka paljastaa näin oman aikansa keskustelua niin instituutioiden, toiminnan kuin arvojen käsitteellistämisen kannalta.¹⁴⁷

Kysymys-vastaus -suhteen palauttamisen kannalta ongelma on määrittelyä, kuinka paljon Kosola itse vaikutti puheidensa sisältöön. Puheiden kirjoittajien aikomukset ja motiivit eivät selity suoraan tekstistä, mutta toisaalta puheen suhteuttaminen lapuanliikkeen ja IKL:n toimintaan paljastaa ainakin puheen keskeisimmät ja ilmeisimmät motiivit.¹⁴⁸

Puheiden analysoimisen kannalta on ongelmallista, että en ole onnistunut löytämään alkuperäisiä lähteitä puheiden kirjoittajista ja niitä muovanneesta henkilöverkostosta. Myöskään audiovisuaalista aineistoa tai nauhoituksia puheista ei ole säilynyt, koska kuvaaminen oli 1930-luvun Suomessa hyvin kallista ja vaikeaa. Sanomalehdessä puhe etääntyy tekstiksi¹⁴⁹ ja toimittajat korjaavat puheessa olleita puutteita, kuten keskeneräisiä lauserakenteita ja puhe- sekä ajatusvirheitä.¹⁵⁰

Lähtökohtani on, että Kosola oli eläytynyt puhuja. Kosolan pojan, myöhemmän Kokoomuksen kansanedustajan ja maatalousministerin, Niilo Kosolan, mukaan Kosola meni puheissaan yleensä suoraan asiaan ja esitti sen vakuuttavasti. Pääviestinsä hän puhui paperista, jotta sanomalehdet saivat puheen hänen henkilöverkostonsa haluamassa muodossa. Tämä heikensi hänen

¹⁴² Kontekstillä tarkoitan Kosolan puheita merkityksellistävää, ajallistavaa, rajaavaa ja relevanttia asiayhteyttä. Palosen (1998, 171) mukaan konteksti on tutkijan rakentama konstruktio, joka riippuu tutkimuskysymyksestä ja -asetelmasta (esim. metodit). Eräsaaren (2007, 149) mukaan kontekstin voi ymmärtää kausaalisesti ja/tai paljastavan asiayhteyden kannalta. Kosolan puheen diskurssi ja merkitykset nousevat juuri lapuanliikkeen konteksteista. Kontekstista myös Hyrkkänen 2002, 19, 99, 106–107, 180, 199–219; White 1973, 15–16, 18; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 27–28, 30, 37.

¹⁴³ Gadamer 2004, 87. Kysymykseen, jonka motiivia ei ymmärretä, ei voida vastata. Motiivi viittaa aiemmin sanottuun.

¹⁴⁴ Collingwood 1946, 8–10, 115, 278–282, 291; Hyrkkänen 2002, 157–174; Skinner 2002, 129; Pocock 1989, 23.

¹⁴⁵ Skinner 2002, 115, 119.

¹⁴⁶ Foucault 2010, 125.

¹⁴⁷ Pocock 1989, 21–22, 36.

¹⁴⁸ Skinner 2002, 85, 95.

¹⁴⁹ Tekstin käsitteen määrittelystä Lehtonen 1996, 104–107; Lotman 1990, 11; Alasuutari 1999, 117; Ogden & Richards 1969, 230–231.

¹⁵⁰ Vrt. Lehtonen 1996, 74–76.

uskottavuuttaan. Toisaalta Kosola puhui myös vapaasti, esimerkiksi Hämäläisten talolla pitämässään puheessa.¹⁵¹

Retoriikka

Tutkimuksessa käyttämäni retorisen semanttinen käsiteanalyysi perustuu poliittisen retoriikan teoriaan, jossa keskeistä on kielen retorisuus ja vaikuttaminen¹⁵² retoristen tehokeinojen avulla. Tällöin tarkasteluun tulee ennen kaikkea retoriikka puhetaitona ja dialektiikan¹⁵³ osana. Historian tutkimuksessa retoriikkaan ja käsitteisiin on kiinnitetty enemmän huomiota niin katsotun kielellisen käänteiden myötä. Saksalaisen käsitehistorioitsijan Reinhardt Koselleckin mukaan historialliset tapahtumat eivät ole mahdollisia ilman kielellistä toimintaa ja jaettuja kokemuksia. Vaikka todellisuus on olemassa ilman sen kielellistä kuvausta, kielellinen kuvaus heijastaa ja luo sosiaalista todellisuutta paljastamalla sen merkityksiä ja asiainiloja. Kielellinen kuvaus on aina retorista. Kieli on sosiaalinen sopimus¹⁵⁴ ja todellisuuden ymmärtämisen väline.¹⁵⁵ Keskeinen lähdeosa tutkimuksessa käytetyn retoriikan teorian kannalta on Chaim Perelmanin¹⁵⁶ *Retoriikan valtakunta*.

Retoriikka on dialektiikan kaltainen kyky havaita kunkin asian yhteydessä vaikuttava tekijä.¹⁵⁷ Yleisesti retoriikka määritellään puhe-, väittely- ja argumentaatiotaidon¹⁵⁸ teoriaa käsitteleväksi opiksi ja tieteenksi.¹⁵⁹ Pragmaattisemmin määriteltynä retoriikka ylittää puhujan ja kuulijan välisen muodollisen etäisyyden¹⁶⁰, joka muuttaa kuulijan yleisöksi. Retoriikka on osa politiikkaa: mahdollisen (etsimisen ja luomisen) taidetta. Retoriikan käyttäminen tekee sen kohteista retorisia. Retorisuus on ilmiöiden ja niiden kielellisten kuvausten välisen representatiivisen, edustuksellisen, suhteen tiedostamista.¹⁶¹

¹⁵¹ PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola 20.3.1976. Lapualla. Haastattelija Jaakko Korjus, 26. Niilo Kosola ei mainitse puheen ajankohdasta tarkemmin, mutta ainakin ennen Mäntsälän kapinaa, 21.2.1932, Kosola piti Hämäläisten talolla puheen.

¹⁵² Summa 1996, 56–57.

¹⁵³ Dialektiikka on Gadamerin (2004, 136) mukaan taitoa löytää sääntöjä, joiden avulla dialogissa muodostetaan tietoa.

¹⁵⁴ Puro 2006, 109, 162; Blomstedt 2003, 14, 19; De Saussure 2014, 89, 225, 317.

¹⁵⁵ Koselleck 2004, 105, 222; Alasuutari 1999, 164. Ks. myös Kalela 2000, 106–109, 139–140.

¹⁵⁶ Belgialainen filosofian professori ja oikeustieteilijä, retoriikan tutkija Perelman syntyi vuonna 1912. Perelmanista retoriikkona Puro 2006, 130–134; Conley 1990, 296–299.

¹⁵⁷ Aristoteles 1997, (IX), 7, 10.

¹⁵⁸ Suhteessa (antiikin) filosofia-tieteeseen, retoriikka on taitoa, koska siinä ei pyritä totuuteen, vaan vaikuttamiseen ja suosionkeräämiseen. Gadamer 2004, 134.

¹⁵⁹ Hägg 1998, 13; Covino 1995, 49–50; Hänninen 1996, 162–163.

¹⁶⁰ Etäisyys edellyttää, että puhuja puhuu jostain (usein virallisesta) asemasta yleisölle.

¹⁶¹ Tilli 2009, 285. Gadamerin (2004, 139) mukaan politiikka on retoriikkaa teknisempää. Retoriset mekanismit rakentavat sosiaalisen maailman anatomiaa.

TAULUKKO 3 Käsitteen ”retoriikka” määrittelyn ulottuvuudet¹⁶²

RETORIIKAN ULOTTUVUUS JA KÄYTTÖ	MÄÄRITELMÄ PUHE- JA VÄITTELYTAIDOSTA
A Suhteessa puheeseen (Puhetilanne)	Oppi ja teoria
B Suhteessa tekstiin (Historiallinen lähde)	Retorisen tilanteen suljettu realisaatio
C Suhteessa yleisöön (Puheen vaikuttavuus)	Kyky herättää kiinnostusta. Psykologinen ja kielellinen tekniikka, jolla vaikutetaan yleisön tahtoon ja hyväksymiseen.
D Suhteessa hermeneutiikkaan (Puheen tulkinta)	Tekstin ja puheen tuottamisen mekanismi ja taito sekä sen ymmärtämisen tiede. Ilmenee erityisesti mediassa.
E Suhteessa poetiikkaan (Kielikuvat ym.)	Proosakielen muoto

Retoriikka on työkalu ja strategia, jolla Kosola manipuloi kielen ja todellisuuden välistä suhdetta. Kosola käyttää puheissaan retoriikkaa eri tavoin eri tilanteissa. Siksi on tärkeää analysoida retoriikan erilaiset merkitykset, jotta sen suhde Kosolan puheiden muutoksiin tulee selväksi (ks. Taulukko 3). Kosolan retoriikka tarkoitettiin tavaksi esittää vastaus siten, ettei siitä seuraa enää kysymyksiä.¹⁶³ Taitavalla kielenkäytöllä voidaan venyttää käsitteiden merkitysaluetta, mitä vastustajan on vaikea haastaa, koska puhuja voi aina vedota väärinymmärrykseen.¹⁶⁴ Metatasolla retoriikka on puhetta toimintana, jolloin se tekee asioita sanoilla sekä ilmentää ja määrittelee puheen ja toiminnan välistä suhdetta.¹⁶⁵

Retoriikan teorian avulla Kosolan puheita voidaan tutkia vaikuttamiseen tähtäävänä toimintana ja ymmärtää näin selvemmin niiden yhteys lapuanliikkeen ja IKL:n toimintaan. Kosolan retoriikka voidaan luokitella kolmeen eri tasoon: makrotasolla tutkitaan puheiden retoriikkaa kokonaisuudessaan, esityksinä, mesotasolla taas puheiden argumenttien retoriikkaa ja mikrotasolla puheiden kielikuvien retoriikkaa.¹⁶⁶

Klassisen retoriikan mukaan puhe on vaikuttava, kun se synnyttää yleisössä kiinnostusta ja tekoja. Puhe vaikuttaa, kun ethos (moraali) ja logos (järki) toimivat kontekstissaan synnyttäen pathosta (tunne). Ethos on vetoamista kuulijoiden moraaliin, pathos vetoamista tunteisiin ja logos vetoamista järkeen. Pathosretoriikka on lajeiltaan yllyttävää, kiihottavaa, syyllistävää, lupaavaa tai

¹⁶² Määrittely perustuu (semiootikko) Lotmanin (1989, 265; 1990, 45), Perelmanin (1996, 171), Palosen (1987, 40–41), Lehtosen (1996, 40), De Saussuren (1916, 85) ja Gadamerin (2004, 74, 146) näkemyksiin.

¹⁶³ Vrt. Gadamer 2004, 124, 254. Retoriikka ei salli kysymyksen ja vastauksen jatkuvaa vaihtoa, koska se on vaikuttavaa. Hermeneutiikka on Oeschin (1994, 32) mukaan käännteistä retoriikalle.

¹⁶⁴ Gadamer 2004, 107–108.

¹⁶⁵ Skinner 2002, 3.

¹⁶⁶ Palonen & Summa 1996, 10.

vakuuttelevaa, kuten uskonnollista tai poliittista puhetta. Ethosretoriikka on lajeiltaan vaikuttavaa: uskonnollista tai psykologista. Logosretoriikka on käsitteellistä ja tosiasioihin, ”järkeen”, perustuvaa. Ethos-puheessa on syvimmillään kysymys vallasta ja sen ottamisesta.¹⁶⁷

Retoriikka on kielen loogista ja poeettista¹⁶⁸ käyttöä. Kielessä on loogisia ja retorisia rakenteita¹⁶⁹. Kielenkäytössä nämä rakenteet liittyvät yhteen, jolloin ne muodostavat transitiivisen rakenteen. Retoriikko käyttää kielen loogista rakennetta argumentaatioon hyödyntäen samalla erilaisia tapoja käyttää argumentaatioprosessin logiikkaa vastapuolta vastaan. Kieli on puhumisesta kehittynyt väline ja puheen alati muuttuva tuote. Kielen retoriset rakenteet korostavat sen metaforista, rinnasteista (ts. kaltaista) luonnetta. Metafora ohjaa ja jäsentää ajattelua, kieltä ja sen käsitteitä.¹⁷⁰

Metafora, kielikuva, tarkoittaa sananmukaisesti merkityksen figuuria. Metafora on tapa tilallistaa kieli sen kielellisissä merkeissä. Lause tekee kielikuvan kuuluvaksi ja retoriikka näkyväksi. Metaforaa käytetään kielessä olevien sanojen ja varsinkin käsitteiden oman merkitysalueen, identiteetin ja perustan ylittävänä rinnastuksena, korvaamisena ja siirtämisenä eli analogiana. Metafora tekee näin yhden asian näkyväksi toisessa. Kosola käyttää yleensä puheissaan metaforia ilmaistakseen kommunismin pahuutta tehokkaammin. Abstrakti kieli muuttuu konkreettisemmaksi ja yksinkertaisemmaksi.¹⁷¹ Metaforat ja metonymiat esiintyvät puheissa usein lähellä toisiaan.¹⁷²

Poliittisessa retoriikassa on kolmea erilaista argumentaatiota: poliittista, ylistyspuhetta sekä oikeuspuhetta. Poliittisia puheita Kosola piti lapuanliikkeen ja IKL:n kokouksissa. Ylistyspuhe on yleensä puhetta arvoista ja vetoaa näin moraliin. Ylistyspuheena (epideiktisenä puheena) voidaan pitää Lapuan päivillä vuonna 1930 pidettyä puhetta. Oikeuspuheessa yritetään selvittää mikä on oikein. Oikeuspuhetta Kosola käytti puhuessaan lapuanliikkeestä ja IKL:stä sekä niiden tavoitteiden oikeellisuudesta. Hän myös vetosi historiaan.¹⁷³ Retoriikan analysoiminen on hermeneuttista, tulkintaan johtavaa. Tällöin juuri käsitteiden ymmärtäminen on avain Kosolan ajattelun muutoksiin, koska käsitteissä

¹⁶⁷ Blomstedt 2003, 113–114; Perelman 1996, 111, 171–172; Aristoteles 1997, IX (Juha Sihvolan selitykset), 196. Ks. myös Covino 1995, 15, 52, 64, 67; Gadamer 2004, 79; Hägg 1998, 250; Torkki 2006, 165, 228.

¹⁶⁸ Poeettinen synnyttää kielen muodon, joka ilmenee retoriikkana. Muotoa ei ole ilman sisältöä. Retoriikkaa ei ole ilman viestiä, informaatiota.

¹⁶⁹ Kielen rakenne ilmenee käytössä ja on yhtä kuin käyttö.

¹⁷⁰ Palonen 1987, 40–41; Lotman 1989, 266, 278–279; Perelman 1996, 135–136. Ks. myös Gadamer 2004, 150; Hellsten 1998, 65–68, 87; De Saussure 2014, 94.

¹⁷¹ Palonen 1987, 40–41; Foucault 2010, 96, 124; Ricoeur 1977, 13, 18, 222–223; Hellsten 1998, 65–68, 87; Ricoeur 2000, 87. Ks. myös Lotman 1989, 266, 278–279; White 1973, 34; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 400, 402; Aristoteles 1997, IX, 181; Ranciére 2009, 93.

¹⁷² Puro 2006, 68, 70. Metonymiassa kohteen nimi korvataan jollain siihen läheisesti liittyvällä. Ks. White 1973, 35–36; Lehtonen 1996, 132–133. Ks. myös De Saussure 2014, 226–227, 251; Lotman 1989, 270; Lotman 1990, 39.

¹⁷³ Perelman 1996, 26, 31–36; Puro 2006, 120–121. Ks. myös Pesonen & Lassander 2001, 47. Ks. myös Luku 5. Poliittiset ja aatteelliset viholliset.

Kosolan ajattelua välittävän puheen merkitysisällöt tiivistyvät. Hermeneutiikan avulla Kosola saadaan uudelleen ”puhumaan” puheissaan.¹⁷⁴

Kosolan retoriikkaa on määriteltävä juuri yleisöön vaikuttamisen välineenä, koska vain yleisö saattoi toimia lapuanliikkeen ja IKL:n päämäärien puolesta. Tällöin retoriikka on yleisölähtöistä ja yhteistoimintaan pyrkivää.¹⁷⁵ Retoriikkona Kosola on tutkimuksen kannalta artisti, joka tulkitsee ja vastaa yhteisön näkemyksiin poliittisesta tilanteesta. Tällöin hän valitsee miten käyttää kielen resursseja ja rajoja: diskursseja, strategioita ja rakenteita sekä käsitteitä, sanoja, sävyjä ja nimeämiä¹⁷⁶.¹⁷⁷ Kosolan retoriikassa puhe muodostui aina suhteessa kuulijoihin. Kun Kosola luki puheensa yleisölle, sen fenotyyppi¹⁷⁸ toteutui. Puhetilanne oli metafora teatterista. Yleisö oli myös ymmärrettävissä tuomariksi, johon puhuja retoriikallaan vaikutti.¹⁷⁹

Kosolan retoriikassa oli kolme tekijää: puhuja, yleisö ja asia, mistä puhutaan. Puhe määrittyi suhteessa yleisöön, joten Kosola puhui eri tavalla IKL:n puoluekokouksessa kuin yleisötilaisuuksissa.¹⁸⁰ Kosola vaikutti yleisönsä puhetilaisuuksissa. Puheita julkaistiin sanomalehdissä. Yleisön kannalta puheet olivat Kosolan pitämiä, eikä henkilöverkoston merkitys tullut esiin. Puheen viesti oli yksinkertainen ja alituisen toistuva: kommunismi oli lyötävä.¹⁸¹ Kosolan puheiden yleisö käsitetään tutkimuksessa ajallisesti nelitasoiseksi ja esityksen aikana muuttuvaksi. Tällöin argumenttien välinen järjestys määrittyy sen mukaan, mikä yleisöistä on kulloinkin esityksen kannalta ensisijaisin.¹⁸²

¹⁷⁴ Gadamer 2004, 134; Pocock 1989, 25–26. Hermeneutiikan määrittelystä tulkinnan teoriaksi Foucault 2010, 47; Kusch 1986, 13–16; Oesch 1994, 2.

¹⁷⁵ Perelman 1996, 18–21, 189; Pesonen & Lassander 2001, 48. Vrt. Puro 2006, 108–109; Torkki 2006, 36–37, 45, 50–51, 62.

¹⁷⁶ Foucaultin (2010, 126) mukaan nimeäminen on kielen diskurssin jäsentämistä.

¹⁷⁷ Pietikäinen & Mäntynen 2009, 66; Skinner 2002, 117; Torkki 2006, 35; Tilli 2009, 286.

¹⁷⁸ Fenotyyppillä tarkoitetaan Perelmanin (1996, 172–173) mukaan puheen aikaansaamia muutoksia kuulijoissa.

¹⁷⁹ Perelman 1996, 172–173; Blomstedt 2003, 182–183; Covino 1995, 12.

¹⁸⁰ Aristoteles 1997, IX, 16, 38.

¹⁸¹ Vrt. Perelman 1996, 155; Hägg 1998, 145; Tamminen 2004, 236; Ollila 2005, 81.

¹⁸² Perelman 1996, 166–167.

TAULUKKO 4 Kosolan puheiden yleisöt

Taulukossa on esitelty Kosolan puheiden ajalliset yleisöt ja määritelyt ne. Puhe muotoutuu suhteessa yleisöönsä. Puheen kirjoittaja, sen esittäjä, sen ylöskirjaaja ja sitä kommentoivat tahot ovat kaikki ajallisesti ja tilannekohtaisesti erilaisia yleisöjä, joihin vaikutetaan.

KOSOLAN PUHE:	MÄÄRITELMÄ:	TULKINTA:
Ensimmäinen yleisö:	Kuviteltu ¹⁸³ , jolle kirjoitetaan puhe.	Puheen kirjoittaja: hänen käsitöksensä yleisöstä.
Toinen yleisö:	Todellinen välitön yleisö, jolle puhutaan.	Kosola retoorikkona, tekstin välitön tulkinta
Kolmas yleisö:	Puheen vastaanotto: Mediayleisö, joka lukee puheen lehdestä. Merkittävin, koska potentiaalisesti laajin.	Kosola ja LL:n/IKL:n edustajat, lehden toimittajat: miten teksti prosessoidaan lukijoille.
Neljäs yleisö:	Tulevat sukupolvet: myös historia ja sen käyttäminen osana Kosolan puheita. ¹⁸⁴	Poliitikot, puhetta kommentoivat henkilöt, sanomalehdet, lähteet. -> Teksti osana kontekstiaan

Puheen tulkinta tapahtuu ajassa, jolloin puhe näyttäytyy erilaisena jokaiselle yleisölle. Yleinen yleisö viittaa näihin kaikkiin neljään ajallisesti määrittyvään yleisölajiin (ks. Taulukko 4). Tällöin jokainen (yleinen) yleisö voidaan jakaa universaaliin, rajaamattomaan, ja erityiseen yleisöön. Universaaliyleisöön¹⁸⁵ vaikutetaan rationaalisin argumentein. Erityiseen, rajattuun yleisöön vaikutetaan vetoamalla heidän intresseihinsä ja tunteisiinsa. Erityinen yleisö on usein vaa'ankieli, joka kääntää yleisen mielipiteen joko puhujan puolelle tai häntä vastaan. Näin erityinen yleisö on retoriikan ensisijainen kohde. Kosola ja hänen puheidensa kirjoittajat tiedostivat tämän vetoamalla historiaan ja kansaan sekä käyttämällä argumenttejaan erilaisten yleisöiden mukaisesti. Puhe piti kirjoittaa niin, että sen argumentit tulivat ymmärrettäväksi jokaisella yleisötasolla.¹⁸⁶ Kosolan kansanjohtajuuden karisma lisäsi olennaisesti yleisön ja henkilöverkoston luottamusta häneen.¹⁸⁷

Yleiseksi yleisöksi luetaan Kosolan argumentaatiotilanteessa kaikki ne tahot, joihin puheella yritetään vaikuttaa. Kun Kosola puhuu erityisyleisölle, esimerkiksi lapuanliikkeen ydinjoukolla, hän tähtää suostutteluun, jolloin hän käyttää konvergentteja, kiistattomasti yhteen käyviä, argumentteja. Kun Kosola

¹⁸³ Covino 1995, 14. Puheen kirjoittajan yleisö on aina fiktiota, koska heillä on vain oletamus yleisöstä. Retoriikassa yleisö on osa esitystä.

¹⁸⁴ Neljäs yleisö on myös myöhempien sukupolvien menneisyyskäsitteen muokkaamista varten. Olennaista on, että neljäs yleisö näkee vain puheen tallenteen.

¹⁸⁵ Universaaliyleisö on yleispätevä tiivistelmä yleisesti hyväksyttävistä argumentoinnin perusteista. Summa 1996, 68.

¹⁸⁶ Summa 1996, 68–69; Covino 1995, 12–13; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 31. Ks. myös Pesonen & Lassander 2001, 55.

¹⁸⁷ Sztompka 1999, 45; Field 2008, 7.

puhuu universaaliyleisölle, kuten kansalle, hän kerää kannatusta. Toisaalta toiminnan kannalta tärkeä vaa’anankieliryhmä, kuten vuonna 1930 laillisuuskanallaan tasapainottelevat porvarit, voidaan nähdä myös erityisyleisönä.¹⁸⁸

Lapuanliikkeen ja IKL:n kannattajat olivat samaan aikaan Kosolan puheiden yleisönä sekä ”kirjoittivat” hänen puheitaan. Kosolan puhe kohdennettiin aina oletetulle yleisölle, jolloin tämä oletettu yleisö muokkasi jo pelkällä ole-massaolollaan puhetta. Puheen reaalisen kirjoittajan oli otettava huomioon mil-laisen puheen yleisö halusi kuulla, mutta toisaalta puheen vaikutuksen ja ta-voitteiden sekä yleisömäärän takia viestintä oli pääosin yksisuuntaista.¹⁸⁹ Koso-lan puheiden muutokset heijastivat näin puheen yleisön muutoksia, jotka Koso-lan henkilöverkosto otti huomioon puhetta kirjoittaessaan.

Henkilöverkosto

Tutkimuksessa lähestytään Kosolan puheiden muutoksia myös hänen henkilö-verkostonsa muutosten kannalta. Tällöin selvitetään tutkimuksen syvätasolla henkilöverkoston osuutta puheiden muutoksiin ja viholliskuvan rakentamista. Verkostoaalyysi on teoria, jolla tutkitaan henkilöverkostoja. Euroopassa yhteiskuntatieteellinen verkostoajattelu syntyi vastareaktiona strukturalismiin ja sen konemetaforaan, jossa yhteiskuntaa selitetään mekanistisesti jäykkänä rakenteena. Toisaalta Yhdysvalloissa verkostotutkimus mallinsi rakenteellisesti sosiaalisia suhteita ja tulkitsi siten sosiaalisia merkityksiä rakenteellisten ase-mien kannalta.¹⁹⁰

Verkostoaalyysin avulla selvitetään Kosolan sosiaalista henkilöverkostoa sosiaalisten suhteiden rakenteellisena mallina. Tutkimuksen metodologisena strategiana verkosto määritellään (välittömän) viestinnän muodoksi. Verkosto on ajassa jatkuvasti muuttuva dynaaminen järjestelmä eli voimavara, metafora ja eräänlainen kartta¹⁹¹ sosiaalisesta liikkeestä. Kartan tapaisesti verkosto ilmen-tää ja konkretisoi sosiaalisten suhteiden rakenteita.¹⁹²

¹⁸⁸ Perelman 1996, 19–21, 24–26, 158. Ks. myös Pesonen & Lassander 2001, 48. Univer-saaliyleisön ongelma on se, että kun sitä aletaan määritellä, se menettää universaal-in luonteensa.

¹⁸⁹ Puheen vaikutuksesta yleisöön Hägg 1998, 153–156, 158, 202.

¹⁹⁰ Eriksson 2012, 148, 150.

¹⁹¹ Levine 1977, 436, 439.

¹⁹² Eriksson 2012, 9; Teräs 2009, 15–17, 19; Leinhardt 1977, 30; Johansson, Mattila & Uu-sikylä 1995, 4. Ks. myös Barabási 2002, 95; Passyn (2003, 23) mukaan sosiaalinen ver-kosto rakentaa (poliittista) identiteettiä. Erikssonin (2012, 9) mukaan viestintä käsit-teenä, teknologiana ja poliittisena ilmiönä muodostaa verkostoa myös käsitteellisesti. Fieldin (2008, 15, 18–19) mukaan verkoston muutos metaforasta käsitteeksi tapahtui ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun tutkimusten myötä. Myös yhdysvaltalaiset sosiologit James Coleman ja Robert Putnam tutkivat verkostoja 1970-luvulla.

TAULUKKO 5 Verkoston määritelmät

Taulukossa on määritelty verkosto sekä yleisesti että tutkimukseni kannalta. Verkoston käsitteen yleistä määrittelyä sovelletaan tutkimuskohteeseen, tutkimuskysymykseen ja tutkimusmenetelmään.

KÄSITE	ULOTTUVUUS JA KÄYTTÖ	MÄÄRITELMÄ (yleinen -> erityinen)
Verkosto	A Suhteessa yhteiskuntaan	Sosiaalisten suhteiden rakenteellinen malli
Verkosto	B Suhteessa (Kosolan) puheeseen (tutkimuskohteeseen)	Metafora henkilöiden suhteista: Puheiden tuottaja (puheen kirjoittaja kirjoittaa puheen).
Verkosto	C Suhteessa tutkimuskysymykseeni, puheiden muutokseen	Yleisesti kontekstuaalinen kohde ja erityisesti välitön (Kosolan) viestinnän muoto
Verkosto	D Suhteessa tutkimusmenetelmäni	Teoria, jota käytetään metodologisena strategiana -> kuinka henkilöverkosto tuottaa Kosolan puheita?

Verkostonäkökulma mahdollistaa henkilöhistoriallisen tutkimuksen konventioiden ylittämisen. Tällöin Kosolaa tutkitaan yksilöllisenä retoorikkona, mutta samalla myös verkostonsa kannalta aikakautensa poliittis-sosiaalisen tilanteen 'tuottamana' henkilönä.¹⁹³ Verkosto käsitteen määrittely on työn kannalta tärkeä, jotta nähdään missä yhteydessä käsitettä käytetään (ks. Taulukko 5). Kosolan henkilöverkosto on sosiaalisen vuorovaikutuksen muovaama osa kontekstia, jossa puheet muodostuvat.¹⁹⁴ Sosiaalinen henkilöverkosto on kaksitahtoinen. Toisaalta se koskee Kosolan yleistä vuorovaikutusta erilaisiin henkilöihin, yhtäältä erityistä puheiden rakentumista.¹⁹⁵

Henkilöverkoston jäsenien vuorovaikutus¹⁹⁶ mahdollistaa sosiaalisen pääoman keräämisen. Sosiaalinen pääoma on ajattelu- ja toimintamalli sekä voimavara¹⁹⁷. Verkoston kannalta lapuanliike ja IKL olivat sosiaalista kenttää ja sellaisina sosiaalisen pääoman ja luottamuksen hankkimisen välineitä sekä ilmentäjiä.¹⁹⁸ Liikkeiden, ja samalla Kosolan, poliittinen menestys määrittyi siitä kuinka hyvin ja millaista sosiaalista pääomaa ne kykenivät tuottamaan jäsenilleen. Sosiaalisen henkilöverkoston keskeisin normi ja voimavara on henkilöiden keski-

¹⁹³ Teräs 2009, 15–17, 19. Carrin (1963, 33, 48–51, 57 mukaan yksilön ja yhteisön välinen ero näennäinen. Yksilö ja yhteisö tarvitsevat ja määrittävät toisiaan.

¹⁹⁴ Teräs 2009, 15–17, 19.

¹⁹⁵ Johansson, Mattila, Uusikylä 1995, 9.

¹⁹⁶ Ilmonen 2000, 170.

¹⁹⁷ Sosiaalista pääomaa voidaan tarkastella hyödykkeenä ja resurssina Kovalainen & Österberg 2000, 72; Ilmonen & Jokinen 2002, 18.

¹⁹⁸ Keskinen & Teräs 2008, 10–11, 13 (verkoston määritelmä); Kaunismaa 2000, 121; Ilmonen 2000, 170–171. Ks. myös Scranton 2008, 26; Vaahterikko-Mejja 2008, 42, 44; Field 2008, 2–4.

näinen luottamus¹⁹⁹. Luottamus on sosiaalisen pääoman keskeisin syy ja seuraus. Se lisää yhteisön yhteenkuuluvuutta ja määrittää, millä ehdoilla ja normeilla verkostoon voi liittyä uusia jäseniä. Luottamus ylläpitää verkostoa ja ohjaa sen tiedonkulkua.²⁰⁰

Kosolan ympäristöt, lapuanliike ja IKL, ovat henkilöiden muodostamia sosiaalisia horisontaalisia²⁰¹ verkostoja ja kollektiivisen identiteetin²⁰² ilmentäjiä.²⁰³ Uudet henkilöt, jotka tulevat mukaan liikkeen toimintaan, ovat solmuja verkostossa.²⁰⁴ Sosiaaliset henkilöverkostot koostuvat kolmesta viiteen ihmisen muodostamista piireistä ja ryppäistä, jotka ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa, ns. heikkojen sidosten yhdistäminä.²⁰⁵ Yhteydet verkostoissa rakentuvat sen keskeisimpien henkilöiden eli tutkimuksen tapauksessa Kosolan kautta. Mitä useampia henkilöitä verkostossa jo on, sitä helpommin se kumuloituu, koska ihmiset liittyvät verkostoon tuttujensa myötä.²⁰⁶

Kosola rakensi henkilöverkostoaan ensin aktivistina ja Vientirauhan edustajana. Henkilöverkosto laajeni varsinaisesti vasta myöhemmin lapuanliikkeen puhetilaisuuksien myötä. Kosola esiintyi 41 kertaa lapuanliikkeen puhetilaisuuksissa vuosina 1929–1930. Lapuanliikkeen tilaisuuksia oli yleisesti pidetty 88 paikkakunnalla.²⁰⁷ IKL-ajasta en ole löytänyt vastaavia tietoja. IKL yritti saada kannatusta järjestämällä vaalien välissäkin puhetilaisuuksia. Puhetilaisuuksissa tarvittiin erilaisia puhujia erilaisille yleisöille. Kosolan puhetilaisuudet olivat lapuanliikkeelle ja IKL:lle keino rakentaa paikallisverkostoa.²⁰⁸ Kosola oli paikallisesti tunnettu puhuja jo ennen talonpoikaismarssia. Kosolan mukana puhetilaisuuksissa oli usein hänen tyttärensä Kirsti Kosola (myöh. Näykki).²⁰⁹ Kokoomuksen kansanedustaja, varatuomari, hovioikeudenneuvos ja everstiluutnantti Juuso Häikiö muistelee Kosolan olleen huono puhuja. Häikiö oli ollut

¹⁹⁹ Keskinen & Teräs 2008, 11; Zand 1997, 89, 107, 114, 120–121; Ilmonen & Jokinen 2002, 15; Sztompka 1999, 138–139, 144.

²⁰⁰ Teräs 2001, 369; Erbe 1977, 125–126; Kovalainen & Österberg 2000, 74; Ilmonen & Jokinen 2002, 12–13. Ks. myös Zand 1997, 95–96, 123; Kaunismaa 2000, 125; Sztompka 1999, 20.

²⁰¹ Horisontaalinen tarkoittaa, että verkoston jäsenet ovat asemaltaan ja statukseltaan samassa asemassa toisiinsa. Kansanliikkeessä, kuten lapuanliikkeessä, valta jakautuu ainakin ensin tasaisesti. Tällainen verkosto on yleisempi. Puolueessa, kuten IKL:ssä, verkoston on oltava vertikaalisempi ja muodollisempi, jolloin hierarkiaa ja riippuvuussuhteita alkaa muodostua. Della Porta & Diani 2006, 161; Kaunismaa 2000, 122–123, 136.

²⁰² Hall 1999, 251.

²⁰³ Vrt. Della Porta & Diani 2006, 20–22. Sosiaalista liikettä voidaan kuvata tihänä ja kollektiivisena verkostona, jolla on konfliktihakuinen suhde selvästi identifioituun vastustajaan.

²⁰⁴ Barabási 2002, 88.

²⁰⁵ Barabási 2002, 48–49.

²⁰⁶ Barabási 2002, 99. Ks. myös McAdam 2003, 286.

²⁰⁷ KA. K. M. Wallenius. Lapuan liike. Muistiinpanoja, muistioita, lehtileikkeitä, puheita, vuosikertomuksia. Lapuan liikkeen vuosikertomus, 8–9. Muita mainittuja esiintyjä olivat mm Iivari Koivisto 33 kertaa, Kustaa Latvala 32 kertaa, Hilja Riipinen 22 kertaa, Vihtori Herttua 18 kertaa ja K. R. Kares 15 kertaa.

²⁰⁸ Uola 1982, 44–45, 202–203, 266; Lackman 2007, 322–324; Suvanto 1994, 230–234. Ks. PTA. Ca7, Kokoomuksen puoluekokous Helsingissä 6.5.1934, 71 ja Kokoomuksen puoluekokous Ca6, 7.-8.5.1933, 10–11.

²⁰⁹ Savolainen 2011, 172.

nuorena Etelä-Pohjanmaalla kuuntelemassa Kosolan puhetta nuorisoseuratalolla.²¹⁰ Myös Ilkka Hietala pitää Kosolaa keskinkertaisena puhujana, joka korvasi organisointikyvyllään retoriset puutteensa.²¹¹

Tutkimuksen lähtökohtana on kuitenkin, että Kosola oli joistain retorisista puutteistaan huolimatta karismaattinen henkilö, joka keräsi suosionsa ja valta-asemansa juuri vaikuttavalla esiintymisellään. Tällöin puheiden merkitys nousee juuri henkilöstä ja hänen elämäkokemuksestaan, eikä niinkään puheiden itsensä sisällöstä. Selvitän karisman käsitettä lyhyesti keskeisen saksalaisen sosiologin, Max Weberin sekä hänen ajatteluunsa perehtyneiden tutkijoiden²¹² avulla.

Kosola luki ja esitti eräänlaisena näyttelijänä henkilöverkostonsa kirjoittamia puheita. Puheiden kirjoittajat luovat myös osaltaan myyttiä Kosolasta, koska Kosola näyttäytyy jälkipolville selvimmin juuri puheissaan. Kosolan puheiden kirjoittajista on monia, osin ristiriitaisiakin käsityksiä. Puheiden kirjoittajista keskeisimmäksi ovat nousseet Kai Donner (1930), Artturi Vuorimaa (1930–1932) ja K. R. Kares (1930, 1933–1936?). IKL-ajan loppuvaiheessa Kosola alkoi saada enemmän omaa roolia puheiden kirjoittajana.²¹³

Kai Donnerin tavoitteet painoutuivat lähinnä sisäpolitiikkaan eikä hän hyväksynyt lapuanliikkeelle ulkopoliittisia tai aitosuomalaiseen kielipolitiikkaan liittyneitä tavoitteita. Donnerin lähdettyä liikkeestä puheita kirjoittivat lapuanliikkeen sihteeri ja Vapaussodan rintamamiesten liiton (VRL aktiivijäsen Artturi Vuorimaa²¹⁴ sekä pastori K. R. Kares. Vuorimaan mukaan ongelmana oli, että puheiden piti olla ”ainakin jonkin verran erilaisia”, jottei Kosolan olisi tarvinnut pitää samanlaista puhetta monella paikkakunnalla. Lapualainen peltiseppä ja myöhempi SKDL:n kunnallispoliittinen vaikuttaja, Väinö Nygård muisteli myös, että Vuorimaa olisi kirjoittanut puheita.²¹⁵

²¹⁰ PTA. Henkilöhaastattelut. Juuso Häikiö 27.11.1988. Haastattelija Pauli Heikkilä. Häikiö oli syntynyt v. 1917.

²¹¹ Hietala 1971, 125.

²¹² Olen tutustunut Reinhold Bendixiin (1959), S. N. Eisenstadin (1968), Roland M. Glassmanin (1984), Anthony T. Kronmanin (1983), Kyösti Pekosen (1989), William H. Swatos Jr:n (1984), Bryan S. Turnerin (1992) ja Stephen P. Turnerin (1994) teoksiin ja artikkeleihin Max Weberistä karisman osalta. Heidän käsitystään Weberin karisma teoriasta käytetään pohdittaessa Kosolan karisman ennakoedellytyksiä, luonnetta ja teoreettista perustaa. Lisäksi olen lukenut Weberiä (1919 ja 1968).

²¹³ Kuusisto 1969, 94.

²¹⁴ Jussila 2005, 78, 91–104; Sinerma 1995, 189. Artturi Vuorimaa oli *Pohjolan Sanomien* toimittaja, mutta erosi lehdestä riidellyään maalaisliittolaisen päätoimittaja Uno Hannulan kanssa. Myöhemmin hän vaikutti *Hakkapeliitan* toimittajana.

²¹⁵ Vuorimaa 1967, 210, 222; Kuusisto 1969, 94; Hietala 1971, 101–102. Väinö Nygårdista tarkemmin Ylitalo 2013C; Tarkka & Myllymäki 1967. Nygårdin mukaan ”Uskonto on kaikki kaikessa ja sen varjolla tehdään yhtä ja toista. Luulen, että sekä (talonpoikais)marssiin että Mäntsälään (kapinaan vuonna 1932) lähti väki isoksi osaksi tietämättään.” Kosolaa Väinö Nygård piti ”hyvänä ja leppoisan miehenä”. SDP:n kansanedustaja, *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittaja Yrjö Räisänen pitää toisaalta myös mahdollisena, että Kosola olisi voinut itsekin kirjoittaa puheitaan. Valtiopäivät I 1934, ”Hallituksen kertomus”, 227–231.

Artturi Vuorimaa tuli lapuanliikkeen sihteeriä vastaaviin tehtäviin keväällä vuonna 1930 paettuaan Kosolan taloon poliiseja.²¹⁶ Kosola myös viittaa suoraan Artturi Vuorimaan teokseen *Kolme kuukautta Kosolassa* Tammisaaren puheessaan 9.4.1931.²¹⁷ Vuorimaa on kirjoittanut ainakin Mäntsälän kapinaa edeltäneen kiihotuspuheen 21.2.1932, koska muut kirjoittajat alkoivat jo vetäytyä liikkeen toiminnasta. Tällä perusteella oletan, että merkittävä osa vuoden 1930 lopun ja vuoden 1931 puheista oli Vuorimaan kirjoittamia.

Toisaalta *Lakeus-* ja *Fascisti-*lehtien päätoimittaja Vilho Viidan osuus taustavaikuttajana rajoittui Kosolan, vuonna 1935 julkaistujen, muistelmien kirjoittamiseen.²¹⁸ *Ilkan* päätoimittajana ja Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnan piiripäällikkönä toimineen maalaisliittolaisen Artturi Leinosen²¹⁹ rooli lapuanliikkeen tavoitteiden ja siten Kosolan puheiden muotoilijana oli keskeinen toiminnan alkuvaiheessa, vaikka hän ei suoranaisesti kirjoittanut Kosolan puheita. Kosolan puhe Maalaisliiton eduskuntaryhmälle 7.12.1929 lienee vähintäänkin Leinosen hyväksymä. Leinonen irtisanoutui liikkeen toiminnasta kirjapaino Työn Äänen särkemisen (28.3.1930) jälkeen. Hän epäonnistui yrityksessään pitää lapuanliike Maalaisliittoa tukevana laillisena ja yleisporvarillisena ryhtiliikkeenä.²²⁰

Kosolan puheita kirjoittivat tai muotoilivat lapuanliikkeen aikana myös Kokoomuksen kansanedustaja, pastori Martti Rantanen.²²¹ Kai Donner on kirjoittanut Jussi Niinistön mukaan ainakin Vihtori Kosolan talonpoikaismarssilla 7.7.1930 pitämän puheen. Toisaalta Erkki Lehtisen mukaan puhetta oli valmisteltu heränneiden ylioppilaskodissa, ilmeisesti vasta hallituksen kaatumisen jälkeen, koska puheen sävy oli positiivinen ja teemat olivat maltillisia suhteessa lapuanliikkeen radikalisoitumisaikana kirjoitettuihin puheisiin.²²²

Donnerin vaikutus lapuanliikkeen linjaan oli varsin voimakas neljännen kokouksen (21.6.1930) ja talonpoikaismarssin (7.7.1930) välisenä aikana, vaikka

²¹⁶ Vuorimaa 1967, 210; Uola 1988, 67–69; Sinerma 1995, 213. Vuorimaa oli kyydittänyt, ilmeisesti ministeripaikan menetyksestä suuttuneen Kosolan käskystä, kommunistien kansanedustajat Jalmari Rötökön ja Eino Pekkalan, Kosti-Paavo Eerolaisen kanssa vuonna 1930. Vuorimaan motiiveista myös Vaasan maakunta-arkisto, J. O. Ikolan (Vaasa-lehden päätoimittaja) yksityiskokoelma, lähetetyt kirjeet: Artturi Vuorimaa 11.11.1931; Kansan Arkisto 4. Fasismi Lapuanliike, Mäntsälä I. Vuorimaan kuulustelupöytäkirja, 53–66, erit. 56.

²¹⁷ Puhe löytyy *Ajan Suunta* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua, Vuorimaan sanat, Vuorimaa 1931, 41.

²¹⁸ Aikalaisarvio teoksesta. *Vaasa* 11.5.1935, ”Jaakkoo selittää”; Lehden päätoimittajan, J. O. Ikolan mukaan teos oli subjektiivinen, mutta ”aidosti Vikkia itte”. Vilho Viitaa Ikola kiitti kovasta onnistuneesta työstä kirjan kirjoittamiseksi.

²¹⁹ Artturi Leinosesta Mikkilä 2000; Uola 2001B.

²²⁰ Kuusisto 1969, 48, 63–64; Hietala 1971, 46–51, 68–69; Leinonen 1960, 63–68; Kosola 1935, 224.

²²¹ Uola 1982, 487. Leinosen vaikutus Kosolaan alkoi heikentyä Lapuan toisen kokouksen 15.3.1930 jälkeen, jolloin Donnerin toimikunnasta tuli keskeinen vallankäyttäjä liikkeessä.

²²² Niinistö 2003, 75; Lehtinen 1984, 690. Joko Lehtisen tai Niinistön tieto puheen kirjoittajasta tai kirjoituspaikasta on väärä tai Donner, kirjotti puheen heränneiden ylioppilaskodissa. Toisaalta puhe on voinut olla vain Donnerin hyväksymä.

hän toimi enemmän Vihtori Herttuan kuin Kosolan kautta.²²³ Donner toimikuntineen johti käytännössä myös vuoden 1929 kansalaiskokousten organisoimista. Hän lähti omasta aloitteestaan lapuanliikkeen toiminnasta talonpoikaismarssin jälkeen liikkeen radikalisoituttua. Tällöin lapuanliike hajosi Donnerin kannattajien sekä Vuorimaan ja osin K. M. Walleniuksen²²⁴ suuntauksiin, jotka yrittivät vaikuttaa Kosolaan toistensa ohi. Gröningin mukaan Kosolan olisi ollut syytä pysyä poissa Helsingistä Donnerin vaikutuspiiristä.²²⁵

Donnerin aikalaistodistuksen (12.10.1930) mukaan Kosolan turmelivat kuulusuus ja alkoholi. Hän oli vaikeasti käsiteltävä ja uskoi aivan liiaksi omiin kykyihinsä. Kosolan nimi oli Donnerin mukaan tullut tunnetuksi vain siksi, että hänen talonsa toimi lapuanliikkeen postikonttorina. Donnerin itsensä mukaan hän kirjoitti Kosolan puheita vain talonpoikaismarssin aikoina. Sitä ennen puheita kirjoitti ”pääasiassa” K. R. Kares. Ankaraa moitetta tulee kuitenkin Kuusiston mukaan arvioida sitä taustaa vasten, että Donner oli kirjoitushetkellä jo riitautunut Kosolan kanssa.²²⁶

Everstiluutnantti Ragnar Gröning on kertonut Paavo Susitaipaleen haastattelussa, että Kai Donner vaikutti Kosolaan lapuanliikkeen alkuvaiheessa paljon ja luultavasti kirjoitti kaikki Kosolan puheet. Gröning ilmeisesti tarkoittaa ”alkuvaiheella” kesää 1930 eikä vuoden 1929 loppua, koska Donner ei kirjoittanut kaikkia Kosolan puheita. Donner tahtoi hoitaa itse lapuanliikkeen asiat ja näin liike ”suistui alkuperäisiltä raiteiltaan”. Donnerin vastapelurina poliitikassa toimi AKS:läinen Elmo E. Kaila, jonka Kosola tunsu aktivistiajoilta. Gröning ei tiennyt Kailan vaikutuksesta Kosolaan.²²⁷ Kaila ei myöskään osallistunut näkyvästi lapuanliikkeen toimintaan.²²⁸

Pastori ja Kokoomuksen kansanedustaja Martti Rantanen²²⁹ kirjoitti lapuanliikkeen toiseen kokoukseen 15.3.1930 esityksen puoluepolitiikan ulkopuolisen kommunisminvastaisen valistusjärjestön, Suomen Lukon, perustamisesta. Idea tähän tuli Kai Donnerin toimikunnalta. Donner, toisin kuin Martti Pihkala,²³⁰ ei kuitenkaan halunnut Suomen Lukosta kommunisminvastaisen taistelun keskusorganisaatiota.²³¹ Kosola luki esityksen puheessaan. Rantanen ei osallistunut enää lapuanliikkeen toimintaan vuonna 1931. Tähän vaikuttivat mitä luultavimmin arkipiispa Lauri Ingmanin kannanotot lapuanliikkeen laittomuuksia vastaan.²³²

²²³ Kuusisto 1969, 87, 96–97. Donnerin yhteys Herttuaan oli lähes päivittäinen ko. ajanjaksona.

²²⁴ Kenraali Walleniukselta kirjallijana Kunas 2013, 275–278.

²²⁵ Donnerin yleisestä roolista Kuusisto 1969, 31–32. KA. Suomen 1920–40-luvun säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Ev. lut. Ragnar Gröningin haastattelu v. 1955, 17. Muistelusta ei selviä kenen luona Mikonkadulla Kosola oli, mutta ainakin hän tapasi juuri Kai Donneria Helsingissä.

²²⁶ Kuusisto 1969, 87.

²²⁷ KA. Suomen 1920–40-luvun säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Ev. lut. Ragnar Gröningin haastattelu v. 1955, 16, 18–19.

²²⁸ Vrt. Ahti 1999.

²²⁹ Rantasesta tarkemmin Eduskunnan tietokanta.

²³⁰ Pihkalasta tarkemmin Uola 2001D.

²³¹ Kuusisto 1969, 50, 95.

²³² Leinonen 1960, 49. Ks. myös Soikkanen 1975, 507; Kangas 1983, 40–41; Soini 1965, 53–54.

Pankinjohtaja Yrjö Nikula ja Olavi Kares, joka hoiti lapuanliikkeen raha-asioita keväällä 1930, olivat Kosolalle jonkinlaisia tukipisteitä. K. R. Kareksen pojan, Olavi Kareksen, rooli oli keskeinen lapuanliikkeen asioista päätettäessä, vaikkei hän julkisuudessa paljon näkynytään. Siteen Karesten ja Kosolan välillä aikaansai Lapuan yhteiskoulun rehtori Hilja Riipinen. Varsinkin K. R. Kares vastusti lapuanliikkeessä Kai Donnerin linjaa, mutta hän alkoi menettää kannatustaan liikkeessä jo kesäkuussa 1930. Aikalaiset vaikenivat Riipisen taustaroolista. Ilmeisesti siksi, koska hän oli nainen.²³³ Herännäispastori K. R. Kares lie-nee myös Kosolan IKL-ajan alussa pitämien puheiden taustalla, koska hänen puheessaan Lapualla IKL:n edustajakokouksessa 4.2.1933 on osin samoja teemoja, kun esimerkiksi Kosolan puheessa Tammelassa 27.8.1933.²³⁴

K. J. Ståhlbergin kyyditykseen sekaantunut kenraalimajuri ja yleisesikuntapäällikkö Kurt Martti Wallenius tuli mukaan lapuanliikkeen toimintaan viimeistään kesäkuun alussa 1930. Hän tapasi tuolloin Vihtori Kosolan, Vihtori Herttuan ja Iivari Koiviston.²³⁵ Miehet selostivat liikkeen päämääriä ja pyysivät armeijaa sallimaan kommunistien kyyditykset.²³⁶ Wallenius palkattiin lapuanliikkeen sihteeriksi syksyllä 1931, mutta hän ei kirjoittanut puheita Kosolalle.²³⁷ Kosola liittoutui enemmän Herttuan kanssa varsinkin suhtautumisessaan Walleniukseen. Vuorimaan mukaan Koivisto oli asiallisempi ja toiminnallisempi. Hän joutui sovittelemaan Kosolan ja Herttuan ristiriitoja. Koiviston asenne Kosolaa kohtaan tiukentui vuoden 1930 heinäkuusta lokakuuhun.²³⁸

Lohjan kalkkitehtaan johtaja Petter Forsström tapasi Kosolan kalkkitehtaan lakonaikana, 1927–1928, kun osa Vientirauhan²³⁹ lakonmurtajista oli Kosolan työnantajan, Martti Pihkalan²⁴⁰ Vientirauhan, värväämiä. Pihkalan avulla Kosola sai yhteytensä työnantaja ja teollisuuspiireihin, ehkä siksi Pihkala ei, toisin kuin Leinonen menettänyt Kosolan luottamusta lapuanliikkeen toiminta-ajana. Forsström sai tietoja lapuanliikkeestä varsinkin ystävänsä Kai Donnerin,

²³³ Kuusisto 1969, 90; K. R. Kareksen roolista, Hietala 1971, 112. Riipisestä Sulamaa 1995A & Sulamaa 1995B, erit. 124–135; Uola 1982, 487. Lista IKL:n valtuuskunnasta.

²³⁴ *Uusi Suomi* 7.2.1933, Isänmaallinen kansanliike vaatii.

²³⁵ Härmäläinen talonpoika, pietisti Vihtori Herttua kuului Kokoomukseen. Hän oli vuosina 1930 sekä 1931 puolueen valtuuskunnan varajäsen. Hänen kannanotoillaan lapuanliikkeen puolesta ei kuitenkaan ollut Kokoomuksen linjaan merkittävää vaikutusta. Herttua tutustutti Kosolan elokuussa 1930 Walleniukseen. Ks. PTA. Kokoomuksen valtuuskunnat: Kansallisen kokoomuspuolueen keskusliiton vuosikokous Oulussa 10.4.1928, Keskusliiton pöytäkirjat 1929 ja kansallisen Kokoomuksen keskusliiton vuosikokous Helsingissä 27.4.1930, Liite N:o 6. Kansallisen kokoomuspuolueen keskusliiton kokous Helsingissä 28.2.1931. Puoluevaltuuston (keskusliiton) kokousten pöytäkirjat 26.4.1933; Turtola 1988, 107; Virrankoski 2001, 812; Kuusisto 1969, 21, 106.

²³⁶ Lehtola 1994, 149–151; Siltala 1985, 82, 188. Ks. myös Vasara 2013, 626; Laaksonen 2011, 202. Wallenius oli todennut ko. tapaamisessa, että Herttuasta ja Kosolasta tulee ”vaarallisia miehiä”, jos he lähtevät ”laittomuuden tielle”. Siltalan mukaan Kosola ja Herttua ottivat yhteyttä 5.6.1930 K. M. Walleniukseen selittäääkseen hänelle lapuanliikkeen välttämättömyyttä.

²³⁷ Lehtola (1994) ei ole saanut selville, että Wallenius olisi kirjoittanut Kosolan puheita.

²³⁸ Kuusisto 1969, 92–93; Vuorimaa 1967, 101–102. Vuorimaan näkemyksiin on voinut vaikuttaa hänen antipatiensa Walleniusta kohtaan.

²³⁹ Vientirauhan toiminnasta tarkemmin Koivuniemi 1998, erit. 98–102.

²⁴⁰ Silvennoinen 2012, 356, 361–362, 366, 390. Vientirauhan perustivat Gösta Serlachius, Martti Pihkala, Rudolf Walden, Walter Ahlström, Jacob von Julin ja Einar Ahlman.

avulla. Donner ja Forsström irtautuivat lapuanliikkeestä protestiksi Walleniuksen nimittämisestä liikkeen johtoryhmään.²⁴¹ Työnantajat ja teollisuuspiirit taas tarvitsivat Kosolaa takuumiehekseen ja keulakuvakseen heidän luotettavuudesta, jotta he pystyivät esiintymään uskottavasti liikkeen taustalla. Toisaalta Kosola ei itse halunnut tätä roolia, vaan pyrki toimimaan vain sen mukaan minkä katsoi oikeaksi.²⁴²

Presidentti Urho Kekkosen muisteluiden mukaan Kosola oppi lapuanliikkeen ja IKL:n aikana entistä mahtipontisemmin lukemaan ja esittämään toisten hänelle kirjoittamia puheita. Myös Hietalan mukaan Kosolan itseluottamus vain kasvoi hänen saatuaan tukea henkilöverkostoltaan. Kekkonen tunsikin AKS:n ajoilta Arvo A. Pylkkäsen. Pylkkänen ei kannattanut lapuanliikettä, mutta hän seurasi sen toimintaa. Kun Kosolan puheen kirjoittajat olivat hotelli Helsingissä ”löytymättömissä”, niin Pylkkänen joutui kirjoittamaan puheen. Pylkkänen turvautui Kekkoseen, joka kirjoitti ”parissa tunnissa” riittävän jyrkän, mutta laillisen puheen. Puhe sai suuret suosionosoitukset.²⁴³ Myös urheiluvaikuttaja Lauri ”Tahko” Pihkala joutui kerran pitämään Kosolalle tarkoitetun puheen lapuanliikkeen tilaisuudessa, kun Kosola oli estynyt, eikä hänen tilalleen lupautunut Vientirauhan edustaja Martti Pihkalakaan päässyt paikalle.²⁴⁴

Kosolan henkilöverkosto rakentaa, Kosolan puheiden avulla, viholliskuvaa lapuanliikkeen ja IKL:n vastustajista. Apuna puheiden viholliskuvan rakentamisessa käytetään myyttistä historiakäsitystä niin vapaussodasta kuin kommunisteistakin. Viholliskuvan ymmärtämiseksi ja analysoimiseksi olen selvittänyt tutkimuksen kannalta keskeisen saksalaisen valtio-oikeusteoreetikon ja filosofin Carl Schmittin (1888–1985) teoriaa modernin politiikan synnystä.²⁴⁵

Schmitt on tutkimuksen kannalta hyödyllinen juuri maailmansotien välisen aikakauden yleisen oikeistoradikalismien nousun analyysoijana.²⁴⁶ Carl Schmittin ajattelua käytetään tutkimuksen metodologisena työkaluna, jolloin Kosolan puheita tulkitaan Schmittin politiikan teorian viitekehyksen kautta erityisesti Kosolan puoluevalta- eli parlamentarismikäsitteiden analysoimisessa. Tällöin parlamentarismia ja lakikäsitteistä kuvaavien puheiden analyysissä olennaiseksi nousee juuri se, kuinka niissä rakennettu viholliskuva noudattaa yleisiä politiikan viholliskuvan rakentumisen periaatteita, jotka Kosolan aikainen Schmitt tutkimuksissaan ilmaisi. Vaikka Kosolalla ei ole suoraa poliittista yhte-

²⁴¹ Koskinen 2009, 187–188; Kuusisto 1969, 112–113; Hietala 1971, 25, 114. Petter Forsström käynnisti lapuanliikkeen toiminnan Uudellamaalla. Hänet valittiin 21.6.1930 lapuanliikkeen Uudenmaan piirin edustajaksi.

²⁴² Hietala 1971, 27, 55–56.

²⁴³ Kekkonen 1972B; Kekkonen 1972A, 14–16; Hietala 1971, 114.

²⁴⁴ Seppälä 1982, 58. Martti ja Lauri Pihkala olivat veljeksiä.

²⁴⁵ Ojakangas 1999, 102; Balakrishnan 2000, 111. Schmitt oli poliittisesti eräänlainen katolilainen kulttuurikonservatiivi. Hänen teoriaansa politiikasta on pidetty konservatiivien vastineena Marxin teorialle luokkataistelusta.

²⁴⁶ Schmitt on hyvin kiistelty ajattelija, joka on vaikuttanut etenkin uusioikeiston, mutta myös vasemmiston ajatuksiin. Hän liittyi NSDAPiin Hitlerin valtaantulon jälkeen vuonna 1933 ja toimi aktiivisesti puolueessa vuoteen 1936. Arendt (1968, 252) pitää Schmittiä natsina. Tarkemmin Strong 1996, 10–12, erit., 23–31; Tuori 1997, 10; Kunnas 2013, 76, 504; Ojakangas 2001, 89, 93; Ojakangas 1997, 9; Kater 1983, 69, 192. Schmitt vertautuu filosofi Martin Heideggeriin.

yttä Schmittiin hänen puheissaan ilmaisemansa parlamentarismien kritiikki ja vaatimus vahvasta poliittisesta johtajuudesta saa laajemman ja syvemmän merkityksen juuri suhteutettuna Carl Schmittin ajatukseen viholliskuvan rakentamisen periaatteesta. Kosola tuo esiin puheissaan Schmittin ilmaiseman käsityksen siitä, ettei parlamentarismi, puolueiden valta, ole päätöksentekokyvyltään riittävän tehokas selviämään poliittisesta kriisistä.

Schmittin mukaan juuri viholliskuvan tuottaminen poliittisesta vastustajasta synnyttää modernin politiikan. Käytän tutkimuksessa Schmittin 1920-luvulla kirjoittamia teoksia politiikasta ja parlamentarismien kritiikistä.²⁴⁷ Olen lukenut teokset ja syventynyt niihin myös Mika Ojakankaan tutkimusten ja Leo Straussin, Ellen Kennedyn, Kaarlo Tuorin sekä Tracy B. Strongin artikkeleiden pohjalta.²⁴⁸ Etenkin Ojakankaan kommentaarit ovat olleet hyödyllisiä Schmittin monimutkaisten ajatusten selventämiseksi. Schmittin ajatusten historiallinen tausta ja erityisesti suvereenin-käsite pohjaa olennaisesti Thomas Hobbesin Leviathan-teokseen.²⁴⁹

Schmittin mukaan vihollisen tunnistamisesta ja ulossulkemisesta seuraa yhteisön käsite: lapuanliike poliittisena yhteisönä syntyy sen vihollisesta. Schmittin mukaan konflikti ystävän ja vihollisen välillä on aina mahdollinen ja se syntyy taloudellisista ja ideologisista syistä sekä realiteeteista, esimerkiksi uhkaksi koetusta Neuvostoliitosta, mutta määrittyy aina politiikasta. Valtion käsite edellyttää poliittisuutta. Poliittisuus syntyy aina läsnä olevasta mahdollisuudesta konfliktiin eli vihollisen julkiseen tappamiseen. Mikä tahansa järjestäytyneet ryhmien välinen vastakkainasettelu voi muuttua poliittiseksi, mutta yksityinen vihamies ei ole koskaan poliittinen. Poliittisuuden käsite tuottaa myös valtion.²⁵⁰

1.5 Tutkimuksen aineisto

Lähteet ovat yleisesti informatiivisia todisteita ja indikaattoreita ainutlaatuisista ja todellisista tapahtumista. Lähteiden sisältö ja merkitys määrittyvät lähteiden tehtävästä ja käytöstä. Lähteet eivät sinänsä kerro mitä niiden avulla saa väittää, mutta niiden antamaa tietoa voidaan tulkita ja soveltaa tutkimuskysymyksen ratkaisemiseksi.²⁵¹

Tutkimuksessa käytettävä ensisijainen lähdeaineisto koostuu Kosolan puheista²⁵², joita on julkaistu sanomalehdissä ja pamfleteissa. Retoris-semanttinen käsiteanalyysini on sanomalehtiaineiston muovaamaa. Sanomalehdet ovat tut-

²⁴⁷ Schmitt, 1923, 1927 ja 1997. Vrt. tutkimuskysymyksen ensimmäisen tason laajennus.

²⁴⁸ Strauss 1929; Strong 1996; Kennedy 1985; Tuori 1997; Ojakangas 1997, 1999, 2001, 2002, 2004, 2007.

²⁴⁹ Hobbes 1999.

²⁵⁰ Schmitt 1976, 20, 26–28, 33–35, 39, 51; Ojakangas 2004, 39–40; Ojakangas 2001, 18; Ojakangas 1997, 6. Ks. myös Balakrishnan 2000, 102–103; Vauhkonen 1998, 72.

²⁵¹ Kalela 2000, 92–97, 160–164; Kalela 2006, 76, 83, 85; Carr 1963, 24. Ks. myös Alasuutari 1999, 95; Jussila 1979, 253. Vrt. Koselleck 2004, 150–151; Lotman 1990, 217–218.

²⁵² Muun muassa talonpoikaismarssin 7.7.1930 puhe.

kimukseni ensisijaisia lähteitä, koska ne vievät lähimmäksi Kosolan puhetta.²⁵³ Hyödynnän muistelmia ja erilaista aikalaiskirjallisuutta muodostaessani kuvaa Kosolan puheiden kontekstista. Sanomalehdistä *Vaasa*, *Ajan Sana*, myöhemmin *Ajan Suunta*, *Uusi Suomi* ja *Suomen Sosialidemokraatti* ovat neljä keskeisintä lehteä, koska ne käsittelivät lapuanliikettä ja IKL:ää paljon uutisissaan.²⁵⁴

Sanomalehtiä tutkimalla selviää se, miten puolueiden kannanotot lapuanliikkeeseen muodostuivat. Sanomalehdet ovat päälähteeni puheille ja tapahtumille. Lapuanliikkeen tapahtumahistoria ja sen kommentoiminen muodostaa viitekehyksen Kosolan puheille.²⁵⁵ Lähteiden käytössä on noudatettava lähdekritiikkiä ja otettava huomioon niiden mahdollinen propagandatarkoitus. Ne lähteet, joita toiminnasta jää, ovat usein juuri niitä, joita lähteentuottaja on halunnutkin jättää jälkeensä.²⁵⁶

Lähdekritiikki on tutkimusmenetelmä, jossa lähteistä saadaan tietoa kokonaisuuden perusteella pääättelemällä. Tutkimukseni empiria- ja aineistolähtöisyys korostaa lähdekritiikin menetelmällistä merkitystä. Puheita on osattava lukea niin kontekstisidonnaisesti kuin tekstin retoristen tasojen näkökulmasta. Lähteen funktionaalinen kenttä ja sen merkitys nousevat sen ajallisen etäisyyden luomasta kontekstista. Lähdekritiikin kannalta on muistettava, että lapuanliikkeen ja IKL:n lähteet *kertovat* myös millainen käsitys liikkeen edustajilla oli liikkeestä.²⁵⁷ Sisäisen lähdekritiikin kannalta on tiedettävä, mihin poliittiseen tilanteeseen Kosolan puhe on kirjoitettu ja kuinka se liittyy juuri sitä edeltäneisiin puheisiin. Ulkoinen lähdekritiikki pohtii useimmiten asiakirjan aitoutta. Tutkimukseni kannalta ulkoinen lähdekritiikki liittyy myös siihen millaiseen kontekstiin, toisin sanoen ympäristöön²⁵⁸, Kosolan puheet liittyvät ja mikä niiden tehtävä tässä kontekstissa on ollut.²⁵⁹ Etenkin Susitaipaleen keräämä haastatteluaineisto vaatii lähdekriittistä otetta, mutta aineistona se on tärkeä Kosolan henkilöverkostoa hahmotettaessa.²⁶⁰

Kosolan puheita on julkaistu sanomalehtien uutisina. Välillä puheita on myös kommentoitu muutamalla rivillä lehdessä. Tutkimuksen kannalta juuri kommentit Kosolan puheisiin ovat itse puheiden jälkeen tärkeintä aineistoa. Sanomalehti on ajankohtaisena välitön, mutta rakenteellisesti hajanainen lähde.

²⁵³ Tällöin olen nootittanut sanomalehden lisäksi myös kyseiseen pamflettiin.

²⁵⁴ Vrt. esimerkiksi Perälä 1998, 305–311.

²⁵⁵ Tommila & Keränen 1974, 9–11, 20–21; Hyrkkänen 2002, 219–221; Kalela 2000, 92–93, 104, 108, 139–140.

²⁵⁶ Jussila 1979, 253.

²⁵⁷ Vrt. Renvall 1965, 284.

²⁵⁸ Renvall (1947, 112–113) tarkoittaa ympäristöllä lähteen yhteyttä maailmaan.

²⁵⁹ Renvall 1965, 165–167, 197–198, 231; Renvall 1947, 77–78, 103–106. Lähteiden merkitsemisestä, Soikkanen, Vares & Jokisipilä 2003, 10–12. Työssä noudatetaan ko. teoksen lähdeohjeistusta. Mikäli alaviitteessä on useita eri lähteitä, ne on luokiteltu sisältönsä kannalta tärkeysjärjestykseen.

²⁶⁰ Kuten italialainen kirjallisuuden tutkija Alessandro Portelli (2006A, 69) toteaa, arvokkain tieto saattaa haastatteluissa jäädä kertomatta kokonaan, koska se on poliittisesti arkaluontoista. Toisaalta Portellin (2006A, 64) mukaan haastattelut tuovat tutkimukseen juuri haastattelijan ja hänen haastateltaviensa näkökulman. Tämän näkökulman avulla on mahdollista ymmärtää paremmin Kosolan maailmankuvaa ja sitä miksi hän ajatteli, kuten ajatteli.

Sen uutiset ovat poliittisia kannanottoja ja ilmentävät mielipiteitä²⁶¹, asenteita ja käsityksiä ajankohtaisesta poliittisesta tilanteesta.²⁶² Lapuanliikkeen ja IKL:n kannalta sanomalehdistö oli viestintäkanava²⁶³, joka levitti Kosolan puheet yleisölle.

Lapuanliikkeen aloitettua toimintansa vasemmiston ja porvariston lehdet alkoivat kommentoida sitä.²⁶⁴ Lapuanliikkeen keskeisin äänenkannattaja, *Ajan Sana* ilmestyi 1.11.1930–15.10.1932. Kyseisellä ajanjaksolla lehti oli suojelulain nojalla lakkautettuna 1.3.1932–29.4.1932, kunnes se kiellettiin 15.10.1932 kokonaan Mäntsälän kapinaa koskeneiden kirjoitusten vuoksi. IKL otti käyttöön lapuanliikkeen lehdet. Lakkauttamisensa jälkeen *Ajan Sana* muuttui *Ajan Suunnaksi* 15.12.1932. *Ajan Suunta* lakkautettiin vuonna 1945 välirauhan sopimuksen mukaisesti IKL:n lakkauttamisen yhteydessä. Lehden levikki liikkui 12 000–15 000 välillä ja sen tärkeimpiä levikkialueita olivat Helsinki, Etelä-Pohjanmaa ja Varsinais-Suomi. IKL:n lehtiä kustansi marraskuussa 1932 perustettu Kansan Sana osakeyhtiö ja lehdet painoi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapaino. Lehdet toivat lapuanliikkeelle ja IKL:lle julkisuutta ja olivat keskeinen osa varsinkin IKL:n organisaatiota ja kenttätyötä.²⁶⁵

Vuosina 1930–1931 ilmeistyivät myös *Fascisti*, *Sinimusta*, *Lapuan päiväkäsky* ja Vihtori Kosolan nimellisesti päätoimittama *Aktivisti*.²⁶⁶ *Aktivisti* ilmaisi lähinnä omistajansa lapualaisen pankinjohtaja Yrjö Nikulan mielipiteitä. Lehden näkemykset eivät näin edustaneet kaikkia lapuanliikettä tukeneiden henkilöiden ajatuksia. Lehdet olivat journalistisesti lähinnä vain kannattajille suunnattua paatosta.²⁶⁷ Oikeistoradikaalit lehdet olivat journalistisesti heikkoja, taloudellisesti vaikeuksissa ja aatteellisesti ristiriitaisia.²⁶⁸ Lehtien käyttäminen Kosolan puheiden lähteinä on ongelmallista, koska puheen rakentumisprosessi ja sen kirjoittaja jää pimentoon. Puutetta on paikattu käyttämällä mahdollisimman

²⁶¹ Loima (2006, 26) määrittelee mielipiteen jonkin ihmisryhmän oikeaksi todistamattomaksi arvostelemaksi ja asenteeksi tiettyä ilmiötä kohtaan.

²⁶² Teräväinen 2003, 15. Ks. myös Habermas 2004, 267–268; Renvall 1947, 29.

²⁶³ Eriksson 2012, 149.

²⁶⁴ Perälä 1998, 13–14.

²⁶⁵ Teikari 1973B, 6–9, 11; Teikari 1968, 1, 3; Uola 1982, 40, 53–54, 194, 227; Karhu 2014, 5, 19–20. *Ajan Sana* tuli Oy Uuden Suomen julkaiseman *Iltalehden* tilalle. Syynä *Ajan Sanan* sensurointiin olivat 29.2.1932 julkaistut ”Kansa nousee” ja ”kansalaissodan kynnyksellä” otsikoinnit. Vrt. myös KA. Kai Donnerin kokoelma. Kirjeitä Kai Donnerille v. 1923–1924. R. Waldenin kirje 25.11. IKL:n lehdistöstä Kansalliskirjasto. *Ajan Suuntaaja*, esim. 1–2.

²⁶⁶ Toiviainen 1994, 440–442; Lammi 1992, 34, josta löytyy maalaisliittolaisen *Pohjolan Sanomien* Uno Hannulan kirjoitus 28.8.1930 Kosolan roolista *Aktivisti* -lehdessä.

²⁶⁷ Teikari 1973B, 10, 13–17; Kuusisto 1969, 8, 115–116. Ks. KA. ILP-kansio. Raportteja, 1; *Turun Sanomat* 9.2.1931, Naamari putosi; Lapuan Päiväkäskyn vastaava päätoimittaja oli Iivari Koivisto. Esim. 4/1931. Ks. myös VMA. Artturi Leinosen arkisto, ”Lapuanliikkeen toimintaa koskevat kirjeet”; *Sinimusta* 14.5.1931, Valtiovallan lapualaisvaino jatkuu.

²⁶⁸ Oikeistoradikaalista lehdistöstä Vares 2007, 74; Teikari 1973A, 114–115; Teikari 1973B, 17. Aikalaisista Leinonen 1960, 76; Kokko 1930A, 31; Laukkonen 1993, 90–91. Ks. *Ylä-Vuoksi* 20.8.1931, Lapuan päiväkäsky alkaa; *Hämeen Sanomat* 9.8.1931, Lapuan liikkeen; *Lahden Suunta* 8.11.1934, Mitä varten?; IKL:n piirihohtaja Niilo Pirilä yritti tuloksetta saada Vaasa-lehteä IKL:n taakse. KV-lehdistöstä *New York Times* 16.2.1931, Finland is agitated on eve of election; *Vaasa* 23.4.1930, Julkaisu Lapuan henki; *Hämeen Sanomat* 1.5.1930, *Aktivisti*; *Vaasa* 29.4.1930, Jaakkoo selittää; *Vaasa* 29.4.1930.

laajasti muuta aineistoa, kuten Susitaipaleen haastatteluja, arkistomateriaalia ja tutkimuskirjallisuutta.

Arkistoista tutkimuksessa on käytetty Kansallisarkistoa (KA), Keskusta-puolueen maaseudun arkistoa (KMA), Kokoomuksen Porvarillisen Työn Arkistoa (PTA), Kansalliskirjastoa, Vaasan Maakunta-arkistoa (VMA), (Kommunistisen puolueen) Kansan Arkistoa, SDP:n Työväen Arkistoa (TA) ja Ulkoministeriön arkistoa (UM). Tiedot kaikesta käytetystä arkistoaineuksesta on koottu lähdeluetteloon.

Kansallisarkistosta olen käyttänyt IKL:n kansanedustaja, everstiluutnantti Paavo Susitaipaleen²⁶⁹ 1950–1960-luvuilla kokoamaa Suomen 1920–40-lukujen säätiön arkistoa sekä kansanedustaja Hilja Riipisen päiväkirjoja²⁷⁰. 1920–1940-lukujen säätiön arkisto on keskeisin tausta-aineisto puheiden muutosten kannalta. Susitaipaleen nauhat on sittemmin purettu tekstiksi ja luovutettu Kansallisarkistoon. Muistitietoaineisto on olennaista juuri Kosolan henkilöverkoston kokoamisen kannalta. Kyseinen aineisto on antanut yksityiskohtaista ja täydentävää tietoa lapuanliikkeen ja IKL:n mikrohistoriasta eli tutkimuksen tapauksessa Kosolan henkilöverkostosta ja hänestä henkilönä.²⁷¹ Tässä suhteessa erittäin tärkeäksi on osoittautunut myös Seppo Kuusiston erittäin tarkka ja yksityiskohtainen pro gradu -tutkielma (1969) lapuanliikkeen johtoryhmistä, toisin sanoen henkilöverkostosta. Kuusisto selvittää tarkasti Kosolan suhdetta erilaisiin taustavoimiin.

Jatkosodan jälkeisen poliittisen tilanteen myötä lapuanliikkeen ja IKL:n jäsenten muistitiedosta tuli osin vaiettua historiaa.²⁷² Henkilöhaastatteluita pidettiin vielä 1970-luvulla arkaluontoisena aineistona, mutta sittemmin Susitaipaleen arkistoa on käytetty muun muassa Mikko Uolan (1982) ja Juha Siltalan (1985) tutkimuksissa.²⁷³

Susitaipaleen aineisto koostuu useiden lapuanliikkeeseen ja IKL:ään osallistuneiden henkilöiden haastatteluista. Näiden henkilöhaastattelujen kannalta on kuitenkin ongelmallista sinänsä, että niissä ei ole käytetty metodologisia haastattelutekniikoita, vaan haastateltavat ovat lähinnä puhuneet vapaasti nauhalle.²⁷⁴ Vapaa haastattelu on yleensä luonteeltaan enemmän kertomuksellista kuin informatiivista, jolloin se kertoo enemmän tapahtuman, kuten Kosolan

²⁶⁹ Susitaipaleen elämäkerta, Niinistö 2001A.

²⁷⁰ Riipistä ja hänen päiväkirjojaan on tutkinut Kaarle Sulamaa (1995A).

²⁷¹ Muistitietoaineisto voi täydentää muuta tutkimuksen aineistoa ja toimia siltana myy-tin ja fakta- sekä tapahtumahistorian välillä. Tällöin voidaan tutkia historiallisen il-miön, kuten Kosolan, suhdetta siitä muodostettuun myyttiin Assman 2011, 210–211. Vrt. luku 1. ”Vihtori Kosola ilmiönä”.

²⁷² Valtasuhteiden vaikutuksesta muistitietohistoriaan, Olick, Vinitzky-Seroussi & Levy 2011, 257–260.

²⁷³ Arkaluontoisuudesta Susitaipaleen lausunto. PTA. Henkilöhaastattelut, Everstiluut-nantti Paavo Susitaival 26.2.1976 Lappeenrannassa. Haastattelija Jaakko Korjus. Mik-rohistorian suhteesta muistitietohistorian nousuun 1980-luvulla Peltonen 2006B, 153–166.

²⁷⁴ Susitaipaleen arkistosta Niinistö 1998, 11–13. Korkiakankaan (2005, 130) mukaan muistaminen ja muistetut asiat merkityksineen rakentuvat ja kerroksellistuvat aina uudelleen, uudenaikaisessa kontekstissa ja uudenaikaisessa ajassa. Muistitiedon ongelma-tiikasta, Korkiakangas 2005, 133; Radstone 2010, 326–328, 336. Suomalaisesta muisti-tietotutkimuksesta, Fingerroos & Peltonen 2006, 14–16.

puheen, merkityksestä kuin tapahtumasta sinänsä.²⁷⁵ Toisaalta, kun henkilöhaastattelujen strukturoimattomuus ei ole ohjannut haastatteluita, ne ilmaisevat selkeämmin juuri haastateltavan subjektiivista käsitystä Kosolasta, lapuanliikkeestä ja IKL:stä. Muistoissa myytti ja historia sekoittuvat.²⁷⁶

Yhtäältä haastattelujen strukturoimattomuus mahdollistaa haastateltavien puhumisen juuri omista lähtökohdistaan ilman, että haastattelija ohjaisi heitä kysymyksillään.²⁷⁷ Kun asiat ovat ajallisesti lähellä haastateltavia henkilöitä, katsovat he asiaa lähinnä omasta näkökulmastaan.²⁷⁸ Tutkimukseni kannalta tämä ei ole näennäisestäikään ristiriitaista, koska Susitaipaleen aineistoa käytetään nimenomaan merkityksellistämään ja täydentämään aikalaiskäsitystä Kosolan puheista.

Näin ollen Susitaipaleen haastatteluissa haastateltavien kertomukset ovat sosiaalisen, kommunikatiivisen muistin²⁷⁹ tasolla eli ne koskevat muutaman vuosikymmenen takaisia tapahtumia. Haastattelutilannetta muovaavat kuitenkin aina haastattelijan ja haastateltavan yhteiskunnallis-sosiaaliset roolit.²⁸⁰ Toisaalta haastateltavan rooli ja paikka voi muuttua ajallisesti kontekstin mukaan. Jos haastattelu olisi tehty 1930-luvulla, 30-vuotias haastateltava olisi voinut puhua IKL:n jäsenenä tai innokkaana kannattajana, 1950-luvulla hän voisi puhua 50-vuotiaana isänmaan sodasta selviämisen näkökulmasta, 1990-luvulla taas 90-vuotiaana ehkä jopa ironisemmin oman elämänsä näkökulmasta.²⁸¹

Muistamisen sosiaalisuus ja kollektiivisuus eli muistamisen funktiot ja mieleenpalauttamisen tekniikat muovaavat osaltaan muistamista ja muistitietoa.²⁸² Käytän nauhoitettuja ja tekstiksi puretusta henkilöhaastatteluista myös

²⁷⁵ Larson 2007, 109; Portelli 2006B, 55–56; Fingerroos & Haanpää 2006, 35–36.

²⁷⁶ Muistitietohistorian subjektiivisuudesta Abrams 2010, 18–19, 78–79; Portelli 2006A, 70–71. Muistitietohistoria on ollut vallan kohteena olleiden ihmisten (kuten sorrettujen, vähemmistöjen, köyhien tai totalitarismin uhrien) historiaa, jotka eivät ole jättäneet jälkeensä kirjallisia lähteitä Passerini 2002, 53–54; Olick, Vinitzky-Seroussi & Levy 2011, 22, 29–35.

²⁷⁷ Muistitietolähde on ainutlaatuinen ja syntynyt sekä haastateltavan että haastattelijan (Susitaival) välisenä. Sen luotettavuus perustuu haastattelussa käytettyyn metodiin, Portelli 2006B, 60–61. Ääninauhureiden käyttö yleistyi 1960-luvulla. Fingerroos & Kurki 2008, 9–10.

²⁷⁸ Vrt. Kalela 2006, 75; Abrams 2010, 53. Haastateltavilla voi olla intressi kertoa asia vain omasta, yksilöllisestä näkökulmastaan, jotta heidän kertomansa olisi osa historiankirjoitusta. Tämä vielä korostuu, kun haastattelijakin, IKL:n kansanedustaja Susitaival, kysyy 'heidän' näkökulmastaan. Tällöin ongelma on haastattelijan esittämässä tutkimuksen kannalta 'väärissä' kysymyksissä, jotka eivät pura haastateltavan näkökulmaa.

²⁷⁹ Kommunikatiivisesta muistista tarkemmin Welzer 2010, 294–297.

²⁸⁰ Haastateltavien kertomuksien tasoista Assmann 2010, 109–110.

²⁸¹ IKL-muistoissa keskeistä lienee, että liike ei päässyt koskaan valtaan, eikä näin tehnyt valtiollisesti mitään peruuttamatonta. Muistin ajallisesta kontekstista, Straub 2010, 221–222.

²⁸² Korkiakangas 2005, 135; Abrams 2010, 82–83. Muistaminen ja muistot määrittävät itseä ja sosiaalista olemassaoloa. Muistamisen funktio on kaksiosainen: a) mihin tarkoitukseen muistetaan, b) muistojen jakaminen toisten ihmisten kanssa (kulttuuri). Muistitiedossa keskustelu rekonstruoi tapahtunutta (yhteiskunnallista) todellisuutta. Aiheesta tarkemmin Korkiakangas 2006, 126–131. Keskustelu, esimerkiksi Susitaipaleen ja hänen haastateltaviensa välillä, on muistin realisaatio ja rakentuma: muistamiseen sisältyy aina joidenkin asioiden unohtamista.

joidenkin maalaisliittolaisten, kuten Kustaa Tiitun, haastatteluita.²⁸³ K. M. Walleniuksen sensaatiohakuksia, *Uusi Maailma* -lehdessä julkaisemia artikkeleita ei käytetä työn aineistona, koska ne ovat epäluotettavia.²⁸⁴

Maaseudun arkistosta ja Porvarillisen Työn arkistosta olen käyttänyt lähinnä Maalaisliitto-keskustan ja Kokoomuksen vaikuttajien henkilöhaastatteluita ja sanomalehdistöä. Henkilöhaastatteluilla rakennan kuvaa Kosolasta henkilönä ja toisaalta taustoitin hänen henkilöverkostoaan sekä puheissa ilmeneviä ajan tapahtumia. Kansalliskirjastosta olen käyttänyt *Ajan Suunnan* asiamieslehteä *Ajan Suuntaajaa* ja etenkin Yrjö Vuorjoen muistelmatyypistä teosta, *AKS – kansakunnan peitsi*. Teokseen perehtyminen on ollut hyödyllistä syvennettäessä ajan yleistä aatetaustaa. Vuorjoen näkemykset auttavat ymmärtämään AKS:n henkistä ilmapiiriä, ajattelutapaa ja AKS:n aktiivien motiiveja sekä lapuanliikkeen ja IKL:n suhdetta AKS:aan. Työväen Arkistosta olen käyttänyt lapuanliikettä sekä IKL:ää koskevaa yleistä aineistoa, kuten pamfletteja. Kansan arkistosta olen käyttänyt sanomalehtileikkeitä ja suomalaisesta fasismista kerättyä aineistoa. SDP:n ja kommunistien käsitykset lapuanliikkeestä muodostavat myös oman osansa Kosolan puheiden ymmärtämisessä. Ulkoministeriön arkistosta olen pariin otteeseen käyttänyt suomalaisten diplomaattien raportteja ja analyysijä asemamaidensa lehdistöstä täydentämään Kosolan puheiden vastaanottoa koskevia mainintoja.

Arkistoista olen yleisesti löytänyt lähinnä henkilöhaastatteluja, joihin viitataan rakentaessani kuvaa Kosolasta henkilönä. Arkistolähteet sisältävät myös huomattavasti sanomalehtien aineistoa muisteluiden lisäksi ja tueksi, mutta ongelmana on aineiston kapeus. Jatkosodan jälkeisessä kireässä poliittisessa tilanteessa Vihtori Kosolan omaiset ja lapuanliikkeen aktiivit hävittivät paljon lähdeaineistoa Vihtori Kosolasta, lapuanliikkeestä ja IKL:stä. Myös lapuanliikkeen oma arkisto on kadonnut.²⁸⁵ Siksi henkilöverkoston vaikutusta Kosolaan ja hänen puheisiinsa voidaan vain luonnostella. Samoin puheiden tarkka rakentamisprosessi jää pimentoon.

Tutkimuksen aikalaikirjallisuus koostuu ajan poliittisten henkilöiden muistelmista, pamfleteista, julistuksista ja puheista. Muistelmakirjallisuudessa olen huomioinut, että muistelijoiden muistot ovat vain heidän omia käsityksiään asiasta. Toisaalta, kun omakohtaisia asioita pohditaan ajallisen etäisyyden

²⁸³ KMA. Veteraanihaastattelut 1973, Kustaa Tiitu.

²⁸⁴ K. M. Walleniuksen artikkelit *Uusi Maailma* -lehden numeroissa ovat Matti Kurjensaaren mukaan virheellisiä. 80-vuotias Wallenius muisti asioita itselleen edullisesti. Artikkeleita ei työssä käytetä. Ks. tarkemmin PTA. Henkilöhaastattelut, Matti Kurjensaari 4.2.1976, Hämeenlinna. Haastattelija Jaakko Korjus, 7. Kurjensaaren mukaan Wallenius ”puhui jo läpiä päähänsä”. Myös Rantamaa toteaa, etteivät Walleniuksen kirjoitukset ole ”luotettavaa tavaraa”. Ks. myös PTA. Henkilöhaastattelut, pastori Antti Rantamaa 14.2.1976 Helsinki, haastattelija Jaakko Korjus, 8.

²⁸⁵ PTA. Henkilöhaastattelut ministerineuvos Maija Paavilainen (Herman P:n rouva) Helsinki 17.1.1963, 7. IKL:n suhteesta AKS:aan. Eskelinen 2004, 234, 262; Leinosen (2013, 11) mukaan AKS:n sihteeri Elias Haataja ehkä hävitti AKS:n (alkuperäisen) arkiston Lahdessa syksyllä 1944. Tieto perustuu AKS:n monivuotisen sihteerin Arvo Konkosen tiedonantoon historiantutkija Aimo Halilalle Jyväskylässä 25.6.1963. Lapuanliikkeessä asioita hoidettiin Kuusiston (1969, 4) mukaan myös paljon puhelimitse, joten lähteitä ei ole siksikään säilynyt. Arkiston mukana saattoi kadota tärkeää tietoa AKS:n suhtautumisesta LL:aan, IKL:ään ja Vihtori Kosolaan.

päästä, muuttuu suhtautuminen niihin analyttisemmäksi, mikä näkyy varsinkin Artturi Leinosen muistelmissa.²⁸⁶ Keskeisintä työssä käytettävää aikalaiskirjallisuutta ovat Kosolan (1935), Artturi Vuorimaan²⁸⁷ (1967), Matti Lepistön (1983), Artturi Leinosen (1960) ja presidentti Lauri Kristian Relanderin (1968) muistelmat. Talonpoikaismarssin osalta olen käyttänyt myös herännäispappi K. R. Kareksen pojan, piispa Olavi Kareksen (1977) muistelmia.

Näistä lapuanliikkeen aktiivin, Vuorimaan muistelmat ovat auttaneet ymmärtämään lapuanliikkeen käytännön toimintaa. Leinosen muistelmia lukiessa on taas muistettava hänen syrjäytymisensä lapuanliikkeen johdosta keväällä 1930. Leinonen on dokumentoinut etenkin lapuanliikkeen kokouksia ja kannanottoja yksityiskohtaisesti.²⁸⁸ Lepistö taas tarkastelee liikettä lapualaisen sosiaalidemokraatin ja pienviljelijän näkökulmasta. Henkilöverkoston kannalta Arne Somersalon (1930, 1932), Arvid Kajánin (1930) ja Arvo Kokon (1930A & 1930B) teokset ovat hyödyllisiä. Vilho Viita (1935) ja Jaakko Korjus (1976) ovat kirjoittaneet Kosolan elämäkerrat. Teokset eivät ole historiantutkimusta, mutta ne sisältävät hyödyllistä tietoa Kosolasta, varsinkin hänen henkilöstään.²⁸⁹ Teokset ovat kuitenkin liian pinnallisia juuri Kosolan puheiden muutoksien kannalta. Lisäksi Ilkka Hietala (1971) on kirjoittanut Kosolasta Pro Gradu -työn. Työssä on mielenkiintoisia oivalluksia Kosolan asemasta suhteessa hallitukseen vuonna 1930. Lisäksi Hietala on pohtinut Kosolaa johtajana ja organisaattorina lapuanliikkeessä. Sekundaarisina lähteinä käytän eduskunnan pöytäkirjoja, yleisiä pamfletteja ja tutkimuksia ajan tapahtumista.

²⁸⁶ Vrt. esim. Kaján 1930; Vuorimaa 1931; Somersalo 1930 & 1932. Vrt. kritiikki liikettä kohtaan, esim. Hannula 1933.

²⁸⁷ Paavo Susitaival totesi Vuorimaasta, että hän oli alkanut ”vähän nöyristellä, että siinä ei selkäranka lopulta pitänyt”. Ks. PTA. Henkilöhaastattelut, Paavo Susitaival 26.2.1976. Haastattelija Jaakko Korjus, 2. Susitaival viittaa lausunnollaan ilmeisesti juuri Vuorimaan teoksessaan esittämiin käsityksiin. Vuorimaan teoksesta *Uusi Suomi* 27.12.1967, Vaivainen kaikki. (Jukka Tarkka) ja *Suomen Sosialidemokraatti* 14.12.1967 (Risto Hannula), Lapualaisoopperan lieve.

²⁸⁸ Kuusiston (1969, 8) mukaan Leinosen riitautuminen lapuanliikkeen johdon kanssa on voinut värittää hänen muistelmiaan. Hietalan (1971, 9) mukaan Leinosen muistelmat eivät ole niin itsekriittisiä kuin Vuorimaan. Toisaalta voidaan todeta, että Vuorimaan muistelmia värittää paikoin antipatia Walleniusta kohtaan.

²⁸⁹ Ks. myös Hietala 1971, 8.

2 KOSOLA LAPUANLIIKKEESSÄ JA IKL:SSÄ

2.1 Kosolan karisma

Vihtori Kosola rakensi puheidensa avulla omaa johtajahahmoaan. Olennaista Kosolan johtajuudessa oli prestiisi. Se tarkoitti Kosolan aktivistiajoiltaan perimää menestystä ja arvostusta sekä johtajan karismaa ja auktoriteettia joukkoihinsa. Karisma voidaan katsoa prestiisin erityiseksi ilmenemismuodoksi. Kosolalle prestiisi oli kykyä lumota ja manipuloida joukkoja, varsinkin puhetilaisuudessa, jotta ne seuraisivat ja uskoisivat johtajaansa.²⁹⁰ Kosolan johtajan karisma sai paljon vaikutteita Mussolinilta, joka oli 1900-luvun karismaattisten diktaattoreiden arkkityyppi.²⁹¹ Kosolan retoriikka perustui osaltaan hänen auktoriteettiinsa ja karismaansa, kykyyn luoda jaettuja kokemuksia.²⁹²

Saksalaista sosiologi Max Weberiä tutkineen S. N. Eisenstadin mukaan puhujan karisma on tietynlaista yksilöllisen persoonallisuuden luovuutta ja laadun ylittävää henkistä voimaa²⁹³ ja dominanssia, joka voi toimia suoraan ohi byrokraatioiden²⁹⁴. Kosolan karisma kohottaa hänen henkilöverkostonsa moraalialia ja luottamusta.²⁹⁵ William H. Swatos Jr:n tulkintaa lainaten Max Weber piti mahdollisena, että retoriikan karisma voitaisiin 'valmistaa'²⁹⁶ laskelmoidusti. Tämänkaltainen pseudokarisma oli lopulta pinnallista, rutiininomaista ja depoliittista, koska se ei nousisi henkilöstä itsestään.²⁹⁷

²⁹⁰ Karisman syistä Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 302-303; Eisenstad 1968, 23. Karismasta fasistisella johtajalla, Paxton 2004, 126-127. Joukoista Le Bon 1912, 25, 131-135, 165-169. Vaikutusvaltainen ja siteerattu sosiologi, psykologi ja lääkäri Le Bon (1841-1931) kehitti käsitteen massapsykologia.

²⁹¹ Gentile 2003, 127.

²⁹² Karisman määrittely Falco 2010, 68. Karisman syistä Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 302-303; Ollila 2005, 88. Fasistisen johtajan karismasta Paxton 2004, 126-127.

²⁹³ Turnerin (1992, 227) tulkinta.

²⁹⁴ Schmitt 1985, 19.

²⁹⁵ Glassman 1984, 219, 221; Turner 1992, 198, 222. Ks. myös Bendix 1959, 299.

²⁹⁶ Korostus AV.

²⁹⁷ Swatos 1984, 204-205. Ks. myös Glassman 1984, 217.

Vihtori Kosola vuonna 1930 talonpoikaismarssilla. Kuva: Suomen Kuvalehti N:o 27 1930. Käytetty Suomen Kuvalehden luvalla.

Swatos käsittää Weberin tarkoittaneen, että karisma on aina perustaltaan luovaa, sosiaalista ja vuorovaikutustilanteessa ilmenevää. Karisma voisi olla näin yksilöllinen ominaisuus, joka ylittää kuilun yksilön, kuten Kosolan, ja hänen

kannattajiensa välillä. Näin yksilö ilmentää yhteisöä ja yhteisö samaistuu yksilöön. Kosolan tapauksessa karisma oli 'todellista'²⁹⁸: luonteeltaan vallankumouksellista ja lyhytikäistä.²⁹⁹

Karismalla oikeutetaan ja näytetään auktoriteetti, käskyvalta. Weberiä tutkineen Anthony T. Kronmanin mukaan auktoriteetteja on kolmea tyyppiä: traditionaalista, legaalis-rationaalista ja karismaattista. Traditionaalinen auktoriteetti perustuu vanhaan uskonnolliseen traditioon ja patriarkalismiin. Legaalis-rationaalinen auktoriteetti perustuu uskomukseen säädettyjen lakien oikeellisuudesta. Auktoriteettikin on lain asettama. Kenenkään karismaattinen auktoriteetti ei ole sinällään kestävä, vaan se katoaa tai muuttuu ajan myötä traditionaaliseksi tai legaalis-rationaaliseksi. Kosolan tapauksessa auktoriteetti on karismaattinen, mutta siinä on piirteitä traditionaalista auktoriteetista, koska Kosola käyttää historiaa ja kansanjohtajan traditiota oikeuttaessaan tekojaan.³⁰⁰

Weberin karismaa koskevaa teoriaa soveltaen voidaan Kosolan puheiden vaikutusta palauttaa hänen henkilökohtaiseen karismaansa, joka mahdollisti kuulijoiden manipuloimisen ja teot, joita kommunisminvastaisen taistelun nimissä tehtiin. Kosolan innokkaimmat kannattajat saattoivat kohdella häntä kuin hän olisi jollain tavoin hyvin erityinen henkilö, joka pystyisi vastaamaan ryhmän vieraantumiseen ja ongelmiin.³⁰¹

Suomalainen kriisiyhteiskunta³⁰² oli vasta siirtymässä rauhan aikaan ja parlamentaariseen vallankäyttöön poikkeustilasta, ankarasta sisällissodasta. Tämä poliittis-sosiaalinen tilanne³⁰³ edesauttoi Kosolan poliittista nousua, mutta hän myös koki toimintansa henkilökohtaiseksi velvollisuudekseen. Kosolan karisma antoi lapuanliikkeelle uskottavuutta ja yhdisti erilaisista taustoista tulevia yksilöitä sen taakse.³⁰⁴

²⁹⁸ Korostus AV.

²⁹⁹ Swatos 1984, 201–203. Ks. myös Bendix 1959, 311; Kronman 1983, 49.

³⁰⁰ Kronman 1983, 38, 43–47, 50. Ks. myös Gentile 2003, 128.

³⁰¹ Bendix 1959, 300, 302, 304.

³⁰² Kriisi, kuten sisällissota, voi Kirkisen (1987, 146) mukaan vahvistaa omaa ideologiaa, jolla koetetaan hakea turvallisuuden tunnetta liian nopeasti muuttuvassa maailmassa.

³⁰³ Kronmanin (1983, 69) mukaan karismaattinen johtaja asettaa tehtävänsä tulkittuaan (poliittis-sosiaalisen) tilanteen. Ylikangas (2015, 129–130) korostaa poliittis-sosiaalisen tilanteen merkitystä karisman rajaehtojen ja kriteereiden asettajana.

³⁰⁴ Eisenstad 1968, 18–21; Bendix 1959, 300, 302, 304. Ks. myös Turner & Factor 1994, 92, 113, 116–123; Kronman 1983, 48–49.

Kyösti Pekosen mukaan Weber piti politiikkaa³⁰⁵ lopulta traagisena toimintana. Myös Kosolan poliittinen ura voidaan osaltaan nähdä traagisesta näkökulmasta. Poliitikon on, harvaa poikkeusta lukuun ottamatta, helpompaa olla karismaattinen ja intohimoinen asialle omistautuja kuin vastuuntuntoinen ja suhteellisuudentajuinen. Kosolan puhetilanteessa ilmennyt karisma oli tärkeämpi kuin hänen viestinsä.³⁰⁶ Weberin politiikka-käsitystä soveltaen Kosolaa voidaan pitää arvorationaalina toimijana, jolle isänmaa ja uskonto olivat ehdottomia arvoja.³⁰⁷

Kosola ehkä kiintyi liiaksi rooliinsa kansanjohtajana ja jäi karismansa vangiksi, jolloin hän muuttui enemmän näyttelijäksi, joka ei ehkä kyennyt tarkastelemaan asemaansa ja tekojaan riittävän objektiivisesti. Karisma heijasti Kosolan luonnetta ja hänen kykyään täyttää velvollisuutensa poliittisen liikkeen johtajana. Lapuanliikkeen väkivaltaisuudet ja viimeistään Mäntsälän kapina heikensivät Kosolan karismaa. IKL:ssä Kosola jäi enemmän keulakuvaksi, varsinkin vuoden 1933 vaalien jälkeen. IKL:n toiminta organisoitui ja se muuttui enemmän puolueeksi. Eräänä syynä lienee se, ettei sen piiristä noussut uutta karismaattista johtajaa.

2.2 Lapuanliikkeen ja IKL:n kokoukset ja julistukset

Kokoukset ja julistukset olivat lapuanliikkeen ja IKL:n, kuten muidenkin poliittisten organisaatioiden toiminnan keskeisiä muotoja (ks. liitteet, Taulukko 9). Kommunistien haastajuhlien³⁰⁸ hajoittamisen, ns. punaisten paitojen repimisen (24.–25.11.1929), jälkeen pidettiin sittemmin Lapuan ensimmäiseksi ”kansalaiskokoukseksi”³⁰⁹ nimitetty kokous Lapuan nuorisoseuralolla 1.12.1929. Lapualle saapui 1500–3000 miestä³¹⁰ pääosin Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalta, Karjalasta ja Keski-Suomesta.³¹¹ Lapuanliikkeen kokouksia ryhdyttiin pitämään varsi-

³⁰⁵ Weberin (2009, 71) mukaan politiikka on pyrkimystä osuuteen vallasta, Kosolan tapauksessa valtiossa olevien ihmisryhmien välillä.

³⁰⁶ Weberistä Pekonen 1989, 189–190.

³⁰⁷ Karisman käsitteestä Max Weberillä Eisenstad 1968, 6, 23, 35. Weberin mukaan sosiaalinen toiminta voidaan jakaa neljään arkkityyppiin: 1) Päämäärärationaaliin, jossa yksilö ottaa käyttäytymisensä ja asennoitumisensa huomioon muiden odotukset keinoina ja toimintansa tarkoituksena sekä käyttää näitä apunaan päämääränsä saavuttamisessa; 2) Arvorationaali asennoituminen, jossa jokin uskonnollinen, esteettinen, eettinen tai muu käyttäytymisen muoto, joka kohotetaan ehdottomaksi arvoksi ja päämääräksi sinänsä; 3) Tunteiden ohjaama asennoituminen, jossa etenkin emotionaaliset, erityiset, reaktiot määrittelevät toimijan tunnetilaa; 4) Traditionaalinen asennoituminen, jossa olemus on pitkän harjoituksen tulosta.

³⁰⁸ Kommunistit kutsuivat tapausta ”työläisnuorisoin kulttuuripiirin maakuntajuhliksi”. Tapahtuma tunnetaan myös nimellä ”Lapuan kahakka”. Tähti 1935, 44.

³⁰⁹ Joukkokokouksesta käytettiin retorisen tehon lisäämisen vuoksi nimeä kansankokous. Kinnunen 2013, 392. Ks. myös Ruuskanen 2006, 76.

³¹⁰ Lehtisen (1984, 675) mukaan ainakin yli 2000 miestä; lapualainen SDP:n kansanedustaja Matti Lepistö (1983, 60) oli paikalla kokouksessa ja arvioi määräksi noin 1500 miestä.

³¹¹ Siltala 1985, 53–54; Huttula 2000, 57–59; Uola 2006, 193. Ks. myös Mikkilä 2000, 73–79; Kosola 1935, 221. Ks. myös Kansan arkisto, 5. Sosialistisen työv. ja pienv. Vaali-

naisesti vuonna 1930, jolloin lapuanliike piti neljä suurta kokousta ja Kosola esiintyi lisäksi herättäjäjuhilla³¹² sekä Lapuan päivillä.³¹³ Lapuanliikkeen ensimmäisessä kokouksessa vihollinen oli vielä uskontoa uhkaava bolshevismi eli Neuvostoliittoon paenneet punaisten johtajat ja heidän aatettaan Suomessa seuranneet kommunistit.³¹⁴

Mielenkiintoiseksi ”Lapuan kahakan” spontaanisuusväitteet³¹⁵ tekee se, että juuri Kosola sattui olemaan oikeaan aikaan oikeassa paikassa ja, että juuri tämä yhteenotto oli merkittävä kommunisminvastaisessa taistelussa. Lakonmurtajajärjestöt eivät olleet saaneet kommunismin kannatusta heikentymään, vaan tarvittiin kovempia otteita^{316,317}. Velkaantunut Kosola tarvitsi rahaa ja varmasti tiesi keneltä sitä saisi. Kosola olisi voinut olla myöntäväinen toimimaan työnantajien lakonmurtajajärjestön Vientirauhan bulvaanina kommunistijahdissa.³¹⁸ Toisaalta kokouksiin osallistui myös laajasti vain uskonnollisesti motivoituneita piirejä.³¹⁹

Lasse Kankaan mukaan lapuanliikkeen nousua organisoivat ”jokin esikunta tai verkosto”³²⁰. Koko pohjalainen johtajisto on myytti, sillä kaikki muut kokoukset, joita järjestettiin, olivat ylemmän keskiluokan kaupunkilaisten johtamia. Lapuan kokouksen suuntaviivojen tuli olla jo etukäteen muiden kokousten järjestäjien tiedossa, koska Sortavalan kokouksesta oli lähetetty jo päivää aiemmin sähke, jossa luvattiin tukea Lapuan kokouksen päätöksille.³²¹ Kankaan pohtima yhteistyöverkosto saattaisi olla juuri Siltalan mainitsema Vientirauhan, Vapausodan rintamamiesten liiton (VRL), Karjalan kansallisliiton ja Suomen suojelusliiton verkosto.³²² Leikolan mukaan Helsingissä olleet aktivistit, ainakin suoje-

komiteat 1C2 F 1. E Saapuneet kirjeet. Helsingissä 9.12.1929, 1, Hyvät toverit. Kirjeen mukaan SDP ja porvaripuolueet olivat jo ennen kommunistien kokousta aloittaneet mielialojen muokkauksen. ”Esiintymispukuja” oli käytetty jo monta vuotta ilman, että ne olivat ”ärsyttäneet lainkuuliaisia kansalaisia”.

³¹² Herättäjäjuhlista yleisesti Kares 1952, 290–293.

³¹³ Leinonen 1960, 47.

³¹⁴ Siltala 1985, 54; Virrankoski 2001, 809–811; Lehtinen 1984, 677. Ks. myös Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset, 5–6; Kokko 1930A, 26; Leinonen 1960, 34–35.

³¹⁵ Esim. Kokko 1930A, 23–24. Myös *Iltalehden*, 13.12.1929, mukaan nousu oli spontaani.

³¹⁶ Agronomi, kirjailija Eero Eerolatotesi Lapuan toisessa kokouksessa 15.3.1930, että kyseessä on ”leikkaus, joka vaatii kirkasta terästä”. Artturi Leinosen kysyessä oliko lausunto käsitettävä reaalisesti vai symbolisesti Eerola tuhahti ivallisesti: ”No kuinka vain”. Leinonen 1960, 51–52.

³¹⁷ Työmaaterrorista ja lakonmurtamisista, Mansner 1981, 426–433. PTA. Henkilöhaastattelut, Oskari Huhtamäki 25.2.1976. Vantaa. Haastattelija Jaakko Korjus, 4.

³¹⁸ Kosolan (ja Vihtori Herttuan) pelasti rahapulasta lokakuun lopulla 1930 Suomen Työnantajain Keskusliitto ja Waldenin muodostama, kulisseeissa toiminut, rahamiesliittymä, johon kuuluivat Rudolf Walden, Kai Donner, Mauri Honkajuuri, Gösta Serlachius ja S. J. Pentti. Ehtona oli, etteivät Kosola ja Herttua, saisi enää taata kenenkään lainoja. Tämä teki lapuanliikkeen johdon väistämättä riippuvaiseksi aktivisti- ja teollisuusmiesryhmistä. Kuusisto 1969, 17, 103; Hietala 1971, 117–118; Seppälä 1981, 82–83; Ahti 1990, 135; Lackman 2007, 221. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 7.9.1930. Yrjö Räisänen pohdiskelee Kosolan vekseleihin viitaten samaa asiaa.

³¹⁹ Lehtinen 1984, 677.

³²⁰ Kangas 2007A, 124. Vrt. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiö, Paavo Susitaipaleen haastattelut, Anton Eonsuun haastattelu, 8.

³²¹ Kangas 2007A, 124; Manninen 2008, 439. Ks. Kangas 2007B, 48–52; *Vaasa* 30.11.1929.

³²² KMA. Veteraanihaastattelut 1973, Kustaa Tiitu, 14. PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola, haastattelija Jaakko Korjus 20.3.1976 Lapualla, 5. Ks. tarkemmin PTA. Henki-

luskuntajärjestön piirien ja osastojen sisällä, rohkaisivat kommunismin vastustajia eri paikkakunnilla verkostotoitumaan ulkoparlamentaariseen painostukseen. Paikallisen tilanteen kärjistyminen Etelä-Pohjanmaalla laukaisi tilanteen. Epäselväksi tosin jää, käynnistykö tapahtuma spontaanisti vai systemaattisen konspiratiivisen yllyttämisen tuloksena.³²³

Toisaalta jos Kosolan rooli oli ennalta suunniteltu, siihen sopii huonosti se, että hän oli ensin puhujamatkalla Isokyrössä (23.11.1929) ja vastusti sitten kansalaiskokouksen (1.12.1929) koollekutsumista, jotteivät siihen osallistuneet koulupojat joutuisi vaikeuksiin. Vaikka lakonmurtajajärjestö Vientirauhalla oli intressi heikentää järjestelmällisesti kommunistien asemaa yhteiskunnassa, oli Kosolan ja Tiitun läsnäolo, kahakka ja varsinkin sen uutisointi vasemmistolehdistössä Vientirauhan tavoitteiden kannalta haitallista.³²⁴

Kommunistit väittivät, että järjestöt pyrkivät organisoimalla kansalaiskokouksia ja -lähetystöjä eri puolilla Suomea fasistiseen vallankaappaukseen Italian esimerkkiä seuraten. Kommunistien vaalikomitealle lähetetyssä kirjeessä ennakoitiin lapuanliikkeen kannattajien tekevän hyökkäyksiä työväentaloja, kirjapainoja ja sanomalehtien toimituksia vastaan sekä vaadittiin kommunisteilta toimia tätä vastaan.³²⁵ Pelot kommunistien vallankaappauksesta vahvistivat vastapuolen mielikuvia enemmän kuin lisäsivät kommunistien poliittista voimaa.³²⁶

Helsingissä järjestettiin tammikuun 10. päivänä vuonna 1930 AKS:n, Suomen suojelusliiton ja lapuanliikkeen edustajien välinen tulokseton neuvottelukokous, jossa puheenjohtajana toimi Vihtori Kosola.³²⁷ Lapuan toinen kokous järjestettiin Lapualla 15.-16.3.1930³²⁸, Länkipohjan taistelun muistopäivänä.³²⁹ Kokouksen koollekutsumisesta päätti Kai Donnerin toimikunta 26.2. Donnerin tarkoituksena oli ensin odottaa eduskunnan reaktioita Artturi Leinosen vaatimaan painovapauslain muutokseen. Donner arvioi oikein. Eduskunta kieltäytyi

löhaastattelut, Matti Kurjensaari 4.2.1976, Hämeenlinna. Haastattelija Jaakko Korjus, 11. Siironen 2011, 208.

³²³ Leikola 2009, 228-229. Ks. myös Kuusisto 1969, 31.

³²⁴ Kuusisto 1969, 17, 19-20, 22; Hietala 1971, 34-35; Kosola 1935, 221. Kosola pelkäsi kahakassa olleille koululaisille koituvia seurauksia. Toisaalta tieto tästä on Kosolan omista muistelmista, jotka on kirjoitettu lapuanliikkeen lakkauttamisen jälkeen. Miksi hän siinä tilanteessa myöntäisi lapuanliikkeen olleen suunniteltu ennalta?

³²⁵ Kansan arkisto, 5. Sosialistisen työn ja pienv. vaalikomiteat 1C2 F 1. E Saapuneet kirjeet. Helsingissä 9.12.1929, 1-2, "Hyvät toverit", "Määrätyt piirit" ja "eri nimillä varustetut järjestöt" pyrkivät "fascistiseen vallankaappaukseen", 1-5. Kirje oli lähetetty työväen vaalikomitealle Helsinkiin.

³²⁶ Esim. Kinnunen 2013, 149-150.

³²⁷ Leinonen 1960, 47; Kuusisto 1969, 34-40; Mikkilä 2000, 78-79. Ks. myös Vares 2007, 27-28; Ahti 1999, 403-405; Vasara 2011, 159; Laukkonen 1993, 85-86; Kokko 1930A, 26; *Hakkapeliitta* 14/1930.

³²⁸ Lehdistöistä esim. *Uusi Suomi* 14.3.1930, Kokouksen tunnus: kommunismin; *Keskisuomalainen* 16.3.1930, Lapuan kokous alkoi; *Aamulehti* 16.3.1930, Lapuan kokous valtava; *Kaleva* 16.3.1930, Lapuan kokous alkoi; *Iltalehti* 15.3.1930, Lapuan edustajakokoukseen saapunut; *Kaiku* 16.3.1930, Kommunismivastaisen järjestön perustaminen; *Aamulehti* 17.3.1930, Lainsäädännön on keksittävä; *Vaasa* 12.3.1930, Lapuan kokous.

³²⁹ Kokouksesta tarkemmin Leinonen 1960, 52; Kaján 1930, 83-84; *Uusi Suomi* 16.3.1930 "Kommunismien vastustamiskokous..."; *Kaiku* 16.3.1930 Kommunismivastaisen järjestön perustaminen; *Vaasa* 17.3.1930, Veräjältä.

painovapauslain kiireellisistä muutoksista, jolloin hän sai lapuanliikkeestä areenan omille, laajemmille tavoitteilleen. Mielialojen kiihdyttyä Leinonen ei kyennyt enää estämään liikkeen radikalisoitumista.³³⁰ Seuraavaksi Donner esti everstiluutnantti Arne Somersalon johtaman Suomen suojelusliiton hankkeen saada lapuanliike otteeseensa. Selvittämättä jää, olisiko tämä onnistunut, jos Somersalo olisi koettanut heti vuoden 1930 tammikuussa saada liikettä hallintaansa. Somersalo päätyi lopulta *Ajan Sanan* päätoimittajaksi.³³¹

Lapuanliikkeen toinen kokous oli ensimmäinen lapuanliikkeen virallinen ja valtakunnallinen kokous. Kokouksen avasi Vihtori Kosola. Merkilläpantavaa on, että Kosolan aseman paraneminen liittyi varsinkin Donnerin vahvaan tausta-asemaan ja Suomen suojelusliiton syrjäyttämiseen lapuanliikkeen takaa. Toisaalta myös pastori K. R. Kares ja opettaja Hilja Riipinen käyttivät vaikutusvaltaansa Kosolan roolin kasvattamiseen. Kosola oli kuitenkin vain toimikunnan jäsen, eikä johtaja. Hän sai asemansa Donnerin toimikunnan myötä.³³²

Kokouksen tavoite oli poliittisen ohjelman muovaaminen, mikä kirvoitti yhä ankarampia kommunisminvastaisia kommentteja.³³³ Kokous muistutti hallitusta joulukuussa 1929 laadittujen isänmaallisten ponsien olemassaolosta. Kosola valittiin erikoisvaliokuntaan laatimaan kokouksen päätöslauselmaa. Toisessa kokouksessa ilmeni itseään kiihdyttävä ja sanomalehdistön lietsoma kommunismiviha, mutta vasta aktivistien hallitsemat kesäkuun kokoukset ja Kosolan puheet aloittivat lapuanliikkeen laittoman toiminnan.³³⁴

Lapuanliikkeen menetettyä kannatustaan ja muututtua viralliseksi järjestöksi viidennessä kokouksessaan marraskuussa 1930, sen vaatimukset pysyivät kuitenkin entisinä: valtion verorasituksen pienentäminen, valtiollisen- ja kunnallisen äänioikeuden rajoittaminen, uskonnollisen opetuksen tehostaminen sekä painolain muuttaminen. Vuonna 1931 Vihtori Kosola kiersi erilaisissa puhetilaisuuksissa lapuanliikettä edustamassa ja paikallisosastoja perustamassa.³³⁵

³³⁰ Kuusisto 1969, 21. Radikaalien lapuanliikkeen kannattajien näkökulmasta Leinonen oli vain laajoja kansalaispiirejä taakseen kokoava persoona.

³³¹ Tarkemmin Kuusisto 1969, 40, 42–48. Suojelusliitto oli myös sisäisesti ristiriitainen suhtautumisessaan lapuanliikkeeseen.

³³² Kuusisto 1969, 52; Lehtinen 1984, 679; Määttä 2010, 132–133. *Aamulehti* 16.3.1930.

³³³ Kokous saikin SDP:n vaatimaan puheenvuorojen esittäjien asettamista lailliseen edesvastuuseen kansanvaltaa vastustaneista puheistaan. TA. Internet aineisto. SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja ja sen liitteet vuodelta 1930, sivut 113–238.

³³⁴ Siltala 1985, 57–58, 65, 216; Vasara 2013, 610–611; Määttä 2010, 132–133. Ks. myös Juva 1961, 366–367; Lackman 2007, 223; Kuusisto 1969, 52, 59; Hietala 1971, 44–46; Leinonen 1960, 55–56; Kaján 1930, 61–69. Jyrkän linjan kannattajat tapasivat Huttulan (2000, 97) mukaan toisen kokouksen lopuksi ”erillisessä neuvottelussa”. Ks. aikalaiskirjoittajista Hannula 1933, 4; *Uusi Suomi* 17.3.1930. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 15.3.1930, Lapuan kokous; *Vaasa* 12.3.1930, Lapuan kokous; *Vaasa* 13.3.1930, Miksi Lapualle kokoonnutaan?; *Uusi Suomi* 16.3.1930; Laurilasta Määttä 2010; Aikalaisista Kosola 1935, 165–167. Ks. myös Kekkonen 1972A, 17; Kekkonen 1972B.

³³⁵ Huttula 2000, 209–212; Talvi 1984, 593. Ks. myös Siltala 1985, 195; Vasara 2013, 626–627; *Aamulehti* 24.11.1930, Lapuanliike sai virallisen; *Vaasa* 3.11.1930, Lapuan valtuuskunta; *Uusi Suomi* 10.11.1930, Suuri edustajakokous Lapualle 22.11; *Uusi Suomi* 23.11.1930, Isänmaallisen kansanliikkeen suuri; *Hämeen Sanomat* 23.11.1930, Lapuan edustajakokous alkoi; *Kaiku* 23.11.1930, Lapuanliike järjestäytyi eilen *Turun Sanomat* 23.11.1930, Lapuanliike-järjestö perustettu.

Kosola ei päässyt paikalle lapuanliikkeen 15.3. ja 28.3.1931 pidettyihin vuosikokouksiin sairastumisensa vuoksi.³³⁶ Kosolan sairauden syynä saattoi olla, että samaan aikaan oli käynnissä oikeudenkäynti *Aktivisti*-lehteä vastaan ja Kosolaa syytettiin lehden kirjoituksista. Siksi lapuanliike ei ehkä halunnut Kosolalle julkisuutta.³³⁷ Heinäkuussa 1931 huhuttiin, että lapuanliike suunnitteli useiden hallituksen jäsenien kyydityksiä. Kosola vakuutti asiasta tiedustelleelle pulaliikkeen johtajalle, V. F. Johanssonille tietämättömyyttään asiasta. Johansson kertoi asiasta vielä pääministeri Sunilalle ja sisäministeri von Bornille, joka kuitenkin suhtautui asiaan välinpitämättömästi.³³⁸

Lapuanliike järjesti elokuussa 1931 maakuntakokouksia, joihin osallistuivat myös rintamamiehet ja pulamiehet. Kokouksesta julkaistiin lapuanliikkeen ohjelma.³³⁹ Syyskuussa 1931 lapuanliike järjesti Lapualla 200–300 hengen ”suurkokouksen”, jossa päätettiin olla avaamatta SDP:n työväentaloa. Kosola antoi 17.9.1931 *Hämeen Sanomille* ytimekkään lausunnon: ”taloa ei avata”.³⁴⁰

IKL:n kokoukset

IKL:n toiminta alkoi organisoitua lakkautetun lapuanliikkeen raunioilta. Ilmajoen kokous 17.10.1932 lähetti Mäntsälän kapinan jälkeen vangitulle Vihtori Kosolalle tervehdyksen. Kokouksen dramatiikkaa lisäsi sekin, että lapuanliikkeen johtoon kuulunut maalaisliittolainen pankinjohtaja Iivari Koivisto saapui paikalle heti vankilasta vapauduttuaan.³⁴¹ Kunnallistalon pihamaalla Koivisto lausui noin parille tuhannelle kannattajalleen kertovansa Kosolan terveiset kiellosta huolimatta. Koiviston mukaan Kosola oli todennut, että vangit joko ”voittaisivat tai kaatuisivat” ja jos he kaatuisivat yksin, todistaisi se vain, että ”isän-

³³⁶ Siltala 1985, 223. Kosola oli sairaalassa 23.7.–11.8.1930 välisenä aikana; *Aamulehden* (24.7.1930) mukaan Kosolalla oli ilmeisesti jonkinlainen ”suolistohäiriö”. Kosola siirtyi Mehiläisen sairaalaan hoidettavaksi. Ks. PTA. Henkilöhaastattelut Niilo Kosola 20.3.1976 Lapualla, 15 sekä Ibid. ministerineuvos Maija Paavilainen Helsinki 17.1.1976, 1–2. Haastattelija Jaakko Korjus. Ks. myös *Aamulehti* 25.7.1930, Kansalaislahja Vihtori Kosolalle; *Turun Sanomat* 29.3.1931, Neljä teesiä pk; *Kajaani* 28.4.1931, Vihtori Kosola. Kosola oli lehden mukaan Kirvun parantolassa ankaran influenssan jälkeisessä keuhkokuumeessa.

³³⁷ *Vaasa* 28.3.1931, Lapuan liikkeen. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 29.3.1931, Lapuan liikkeen; *Vaasa* 30.3.1931, Lapuanliikkeen vuosikokous.

³³⁸ Väinö Falfrid Johansson sai vaikutusvaltaa pulaliikkeessä Loimaalla. *Suomen Sosialidemokraatti* (11.1. ja 12.1.1931) syytti pulaliikkeitä yhteistyöstä lapuanliikkeen kanssa ja väitti, että Loimaalla oli ollut jopa Vihtori Kosola. Loimaan pulaliikkeestä Niemelä 2003, 62–66. Ks. myös Lackman 2007, 269; Perälä 1998, 223–224; Hamberg 1990, 86–87. Ks. lehdistöstä *Turun Sanomat* 8.11.1931; *Uusi Suomi* 8.1.1931; *Suomen Sosialidemokraatti* 11.1.1931 ja 12.1.1931; *Hämeen Sanomat* 11.11.1931.

³³⁹ *Suomenmaa* 17.10.1931, Lapuan liikettä. Ks. myös TA. Lapuanliike 329.1 (471), Lapuan liikkeen ohjelma.

³⁴⁰ *Hämeen Sanomat* 18.9.1931, Lapuan työväentalo. Ks. myös *Ajan Sana* 18.9.1931; *Ajan Sana* 23.9.1931, Lapuan työväentalon; *Vaasa* 23.9.1931, Työväentalon laudat; *Vaasa* 21.9.1931, Suuri maakuntakokous; *Vaasa* 22.9.1931, Sähkösanoma von Bornille; *Turun Sanomat* 18.9.1931, Uhmamielellä; *Turun Sanomat* 20.9.1931, Kumppi määrää?

³⁴¹ *Hämeen Sanomat* 18.10.1932, Tervehdys Kosolalle. Paikalle valvojaksi määrätty Ilmajoen nimismies Koskinen kielsi hallituksen määräyksestä Iivari Koivistoa puhumasta.

maallinen henki” olisi niin pieni, ettei Suomen puolesta kannattaisi enää kuulla.³⁴²

IKL:n toiminta organisoitiin kohtuullisen nopeasti. Lapualla pidettiin 11.12.1932 Hellanmaan nuorisoseuratalossa kokous, jossa puhuivat vankilasta vapautunut Kosola, K. R. Kares³⁴³, Ala-Kulju ja Iivari Koivisto. Kosolan puheen oli kirjoittanut luultavasti K. R. Kares. Kosola esitti puheessaan, että laillisuusrintama yrittää hävittää maan itsenäisyyden. *Helsingin Sanomat* piti kokousta räikeänä mustamaalauksena, joka piilotettiin perhetilaisuuden julkisivun taakse.³⁴⁴ IKL järjesti Lapuan kokouksen 4.2.1933. Kosola avasi kokouksen ”isänmaallisen kansanliikkeen johdon puolesta”. Avauspuheessaan hän käsitteli ensin Lapuan merkitystä Suomen itsenäisyystaistelussa. Voimakkaiden suosio-osoitusten jälkeen Kosola ehdotti kokouksen puheenjohtajiksi Vilho Annalaa³⁴⁵ Helsingistä ja maanviljelijä Arvo Sihtoa Ilmajoelta.³⁴⁶

Kokouksen toisena päivänä pidettiin jumalanpalvelus. Kosola laski vaimonsa kanssa vapaussodan muistomerkillä seppelleen, jossa luki: ”Uhrinne ei ollut turha. Jatkamme työtä. Isänmaallinen kansanliike”. Lopuksi Kosola käveli kokousedustajien rivin eteen ja teki fasisitervehdyksen, johon muut osallistujat vastasivat. Lopuksi kaikki osallistujat nousivat seisaalleen ja tekivät valan. Vallassa ja ”pyhittämisriitissä” on piirteitä AKS:n aatteesta. Toisaalta IKL:n tilaisuudet näyttivät, ainakin tavoiltaan, hyvin samankaltaisilta kuin natsien tilaisuudet. Lopuksi kohotettiin kolminkertainen eläköön-huuto ja kokous päättyi Maamme-lauluun.³⁴⁷

IKL:n Etelä-Pohjanmaan piiri järjesti kokouksen syyskuussa 1933 Lapualla, yleisöä oli paikalla noin 3 000 henkeä. Ohjelma alkoi IKL:n paikallisosastojen johtohenkilöiden neuvottelukokouksella, jonka avasi piirijohtaja Niilo Pirilä. Kokouksessa puhetta johti Kosola. Kokous päättyi Kosolan ja Susitaipaleen pitämiin lyhyisiin puheisiin. Kosola otti vastaan mustapaitojen ohimarssin ja puhui heille lyhyesti. Puheessaan Kosola esitti piirijohdon hyväksyttäväksi ehdotuksen julkilausumaksi.³⁴⁸

Kosola piti puheen Porissa IKL:n paikallisyhdistyksen kokouksessa heinäkuussa 1933. Vahvistaakseen Porin paikallisosaston toimintaa. Porin IKL:n paikallisosasto oli perustettu 15.5.1933.³⁴⁹ IKL:n paikallisyhdistys perustettiin Lavi-alle toukokuussa 1933. Esitelmätilaisuudessa puhuivat silloin kirkkoherra Vik-

³⁴² *Ajan Sana* 17.10.1932, Maakunnan pyyntö. Ks. myös KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöjen arkisto, ”Mäntsälän kapina”. Paperilappu, jonka otsikko ”Koiviston puhe 15” on vedetty lyijykynällä yli. *Hämeen Sanomat* 18.10.1932, Tervehdys Kosolalle. IKL:n eteläkarjalaiset kannattajat pitivät kokousta Viipurissa.

³⁴³ Ylitalo 2013B.

³⁴⁴ *Helsingin Sanomat* 12.12.1932, Mustauskokous Lapualla.

³⁴⁵ Annalasta tarkemmin Sulamaa 1998.

³⁴⁶ Ennakkomainos *Lakeuden Sana* 30.1.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen.

³⁴⁷ *Helsingin Sanomat* 6.2.1933, Lapuan kokous.

³⁴⁸ *Hämeen Sanomat* 26.9.1933, Mustapaitain mahtava. Kokous pidettiin 24.7.1933.

³⁴⁹ *Ajan Suunta* 25.1.1934, Taistelujärjestömme. Periaatepäätös IKL:n paikallisosastojen perustamisesta oli annettu 14.2.1933. Ks. Kinnunen 2013, 463.

tor Varpio,³⁵⁰ ja maanviljelijä Y. Kares. Kosola puhui Laviolla elokuussa 1933 ja syksyllä 1933, kun paikkakunnalla alkoi IKL:n naistoiminta.³⁵¹ Mikkelin seudun paikallisosastot Kosola tarkisti 27.11.–1.12.1933.³⁵²

IKL järjesti puoluekokouksensa talonpoikaismarssin viisivuotispäivän kunniaksi 6.–7.7.1935. Kokouksessa oli enää 400 osallistujaa.³⁵³ Kosola kutsui kokouksen puheenjohtajaksi IKL:n kansanedustajat: rovasti K. R. Kareksen ja tohtori Vilho Annalan. Toisena päivänä sunnuntaina 7.7.1935 kokousvieraat menivät kirkkoon. Kosola ja Annala laskivat haudalle ”yksinkertaisen havuseppeleen”³⁵⁴ ja kokousväki veisasi virren. Kosolan iskettyä ensimmäisen naulan lipun nauлаustilaisuudessa seurasi muu IKL:n johto häntä.³⁵⁵

Kosolan puheet sekä lapuanliikkeen ja IKL:n kokoukset olivat eräänlaisia rituaaleja, joita *Ajan Sana* (myöh. Suunta) selosti yksityiskohtaisesti juuri ohjelman suhteen. Kuten vuoden 1918 muistojuhlissa, myös Kosolan puheiden selostuksissa toistuvivat valkoisen Suomen arvot: koti, uskonto ja isänmaa. Kommunismin uhka talonpoikaiselle elämänmenolle ja omistusoikeudelle tuli hallittavaksi kokouksien avulla. Tilaisuuksissa oli isänmaallinen tunnelma, väenpaljous, innostuneisuus ja hartaus. Näin puheiden ja kokouksien selostuksesta tuli itsessään osa seremoniaa ja rituaalia. Selostuksien avulla lehden lukijat pääsivät osallisiksi Kosolan puheista ja saivat opastuksen, miten asiat tuli kokea.³⁵⁶

2.3 Lapuanliikkeen ja IKL:n syntysyyt ja päämäärät

Lapuanliike oli hyvin toiminnallinen ilmiö, joten sen syntysyyt olivat myös käytännöllisiä. Lapualle marraskuussa 1929 saapuneet kommunistit saivat vastaan-

³⁵⁰ Kirkkoherra Varpio kuului IKL:n Helsingin piiriin, hän valmisteli 1.11.1933 esitelmän Saksan kansallissosialistisesta järjestelmästä. PTA. J. O. Ikolan kansio; päiväkirjat 1930–1932.

³⁵¹ *Ajan Suunta* 29.1.1934, IKL:n toimintaa.

³⁵² Kinnunen 2013, 464–465. IKL:n paikallisosasto Mikkeliissä oli suurempi kuin SDP:n vastaava. Kosolan mukaan Mikkeli ”alkaakin olla maamme parhaiden kaupunkien joukossa”. Tarkastukseen ”sangen tyytyväinen” Kosola totesi, että piiristä saattoi kehittyä ”hyvinkin voimakas”. Osastoja oli 19 ja niissä oli 600 jäsentä. Lisäksi Mikkeliissä toimi kaksi Sinimustajärjestöä.

³⁵³ Vrt. ennakkomainos *Karjalan Suunnassa* 5.7.1935, ”IKL:n edustajakokous...”. Ks. myös *Työn Suunta* 9.7.1935, IKL:n edustajakokous; *Savon Suunta* 10.5.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen; *Pohjolan Suunta* 6.7.1935, IKL:n edustajakokous. Ks. IKL:n 6.–7.7.1935 puoluekokouksesta toimintaohje n:o 4/35. (kirjoittanut Paavo Susitaival Helsingissä 29.5.1935) PTA. J. O. Ikolan kansio, päiväkirja 1930–1932.

³⁵⁴ *Savon Suunta* 12.7.1935, Lapuan edustajakokous; *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

³⁵⁵ Tarkemmin esim. *Kymenlaakson Suunta* 17.3.1936, Suuntaviivat maatalouskysymyksen. Ks. mainos *Savon Suunta* 10.5.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen. *Lapuan Sanomat* 13.7.1935, IKL:n juhla viime. Lapualla pidettiin myös suuret maakuntajuhlat Etelä-Pohjanmaan historian hyväksi 13.–14.7.1935. Kosola ei kuitenkaan ollut esittäjien joukossa. Kosolan talossa olleesta juhlasta *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen; *Savon Suunta* 12.7.1935, Lapuan edustajakokous.

³⁵⁶ Rituaaleista Roselius 2013, 89–91.

sa juna-asemalla 2 000–3 000 paikkakuntalaista. Lapuanliike alkoi kommunistien punapaitojen riisumisesta.³⁵⁷

Aikalaisen, Vientirauhan värvääjän ja maalaisliittolaisen Kustaa Tiitun³⁵⁸ mukaan erityistä valmistelua kommunisteja vastaan ei tehty, vaan Kosola kuuli vasta Tiitulta mitä oli tekeillä.³⁵⁹ Vihtori Kosolan poika Niilo Kosola muisti vain nähneensä lehdissä mainoksia, että kommunistit tulevat Lapualle käännettämään paikkakunnan kommunistiin.³⁶⁰ Kosola väittää itsekkin olleensa keskeisessä osassa jo vastatoimien valmisteluissa ja kommunistien poisajamisessa.³⁶¹ Lapuanliike-nimen käyttö alkoi vasemmiston lehdistössä kirjapaino Työn Äänen särkemisen jälkeen.³⁶² Lapuanliikkeen toiminnan radikalisoituessa kesäkuussa 1930, varsinkin vasemmistolaiset sanomalehdet alkoivat nimittää sitä yleisesti lapuanliikkeeksi.³⁶³

Talonpoikaismarssilla Kosola puhui lapuanliikkeen päämäärien vääristelystä. Hän hyökkäsi puheessaan myös lehdistön kimppuun: ”Monet sanomalehdet ovat koettaneet heittää lokaa päallemme ja hajoittaa joukkojamme. Rehellisen ja suoran päämäärämme tilalle on tuotu kaikenlaisia hämäräperäisiä päämääriä”. Kosola viittasi vasemmiston syytöksiin fasismista, mistä lapuanliike oli ennen marssia irtisanoutunut.³⁶⁴

Puheessa voimistui ajatus, etteivät lapuanliikkeen vastustajat ymmärtäneet mitä liikkeen miehet olivat joutuneet kokemaan taistelutuaan maan itsenäisyyden puolesta. Kosola kiitti Kallion, hallitusta sen toimista kommunismia vastaan, mutta vaati kommunistilakeja voimaan. Päämäärien taustatueksi puheessa tuodaan kaikkivaltias Jumala ja vapaussodan sankarivainajat, joiden muistoa marssi kunnioitti.

Puheessaan Vaasassa kaupungintalon juhlasalissa 27.9.1930 Kosola otti voimakkaasti kantaa lapuanliikkeen syntymissyihin:

Koko lapuanliike on syntynyt juuri sen vuoksi, että tasavaltamme vapaus ja itsenäisyys on vaarassa. Koko lapuanliikkeen tarkoitus ja sen pyrkimys ja päämäärä on juuri kaiken meille kalliin ja pyhän suojeleminen ja varjeleminen siitä perikadosta, johon olimme luisumassa. Ja me pidämme tästä päämäärästä kiinni edelleenkin ja me

³⁵⁷ Siltala 1985, 51–53; Huttula 2000, 62–67; Uola 2006, 190. Ks. myös Vares 1996, 418; Lehtinen 1984, 669; Vares 2007, 18–19; Klinge 1968, 143. Aikalaisista Leinonen 1960, 26; Kokko 1930B; Kokko 1930A, 23. Ks. esim. *Kannaksen Lehti* 22.11.1929, ”Kommunistien lakkotouhut kuivuivat...”; *Uusi Suomi* 2.12.1929, Kommunismille on; *Turun Sanomat* 2.12.1929, Kommunistien uhitteleva toiminta. Ks. *Suomen Sosialidemokraatti* 2.12.1929, Silläkin uhalla, että; *Aamulehti* 2.12.1929, Kansalaiskokouksia kommunistitoiminnan johdosta.

³⁵⁸ Tiitusta Ylitähti 2013A.

³⁵⁹ KMA. Veteraanihaastattelut 1973, Kustaa Tiitu, 14; Kuusisto 1969, 16.

³⁶⁰ PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola Lapualla 20.3.1976. Haastattelija Jaakko Korjus, 10–11; PTA. Henkilöhaastattelut, Oskari Huhtamäki 25.2.1976 Vantaa. Haastattelija Jaakko Korjus, 2, 4.

³⁶¹ Kosola 1935, 216–218; Lehtinen 1984, 674–675; Korjus, 1976, 95–102. Tabell väittää eduskunnan pöytäkirjassa 3.12.1929, 1194–1195, että Sippolan kasvot olisi ”hakattu verille”.

³⁶² Laukkonen 1993, 90.

³⁶³ Perälä 1998, 86–87. Ks. esim. *Uusi Suomi* 17.6.1930; *Kaiku* 17.6.1930.

³⁶⁴ Tarkemmin luku ”lapuanliikkeen kokoukset ja julistukset”. Maalaisliitto ei olisi muutoin tukenut talonpoikaismarssia.

olemme vakuuttaneet, että me tämän päämäärän puolesta olemme valmiit kaikkiin uhrauksiin.³⁶⁵

Kosola käsitteli myös kritiikkiä lapuanliikettä kohtaan. Kritiikki oli kiihtynyt etenkin kyyditysten vuoksi ja lapuanliikkeen triumviraatti, johtoryhmä eli Kosola, Herttua ja Iivari Koivisto joutuivat kieltämään kyyditykset ja irtisanoutumaan niistä.³⁶⁶ Puheen syytöskohta liittyy näin juuri kyydityksiin:

Mutta Lapuan liikkeellä on ollut myös vastustajia, jotka kaiken aikaa ja edelleenkin koettavat tehdä tyhjäksi työmme tai muuttaa sitä toiseen muotoon ja eri suuntaan. Lapuan liikkeellä on ollut ja edelleenkin on arvostelijoita, jotka ovat tahtoneet siinä nähdä etupäässä moitittavaa ja arvosteltavaa.³⁶⁷

Vasemmiston nimitettyä liikehdintää lapuanliikkeeksi alkoi Kosola kommentoida esitettyjä syytöksiä. *Aktivistissa* julkaistiin Kosolan puhe syyskuussa 1930. Kosolan mukaan ”Venäjän orjuudesta” irtipääsyn jälkeen vapaus oli ostettu ”sankareiden verellä”. Hän käsitteli myös lapuanliikkeen syntyä, mutta ei tavoitteita ilmeisesti siksi, koska puhe oli suunnattu vain lapuanliikkeen ydinpiirille: lähimmille kannattajille. Kosolan mukaan uutta sisällissotaa ei olisi voinut välttää ilman lapuanliikkeen syntymistä:

Emme uskoneet silloin, että aika tällainen, jota elämme tällä hetkellä, olisi niin turmiollinen maallemme kuin mitä se nyt on. Ellei lapuanliikettä olisi syntynyt, niin varmaankin olisi lähellä aika, jolloin samanlainen verenvuodatus olisi tapahtunut kuin 12 vuotta sitten. Sitä ovat valmistaneet sekä omat että ulkomaiset kommunistit.³⁶⁸

Kosola totesi puheessaan ”ns. lapuanliikkeen” syntyneen siitä, ettei kansa hyväksynyt maansa kavaltajia. Surulla ja huolella motivoidaan lapuanliikkeen toimintaa ja peitetään toisen osapuolen inhimillisyyttä. Myös vasemmiston voitaisiin samaa retoriikkaa käyttäen seuraavan surullisena ja huolestuneena lapuanliikkeen toimintaa. Puheessaan Kosola ei ota annettuna lapuanliike-termiä. Lapuanliikkeen sisällä liikettä kutsuttiin vielä tässä vaiheessa kansanliikkeeksi, kunnes myöhemmin syyskuussa 1930 ”kansanliike”-termin käyttö väheni ja lapuanliike yleistyi sen tilalla.

Kosola vannoi Riihimäen suojeluskuntatalossa 18.9.1930 pitämässään puheessa, ”eteläpohjalaisen talonpojan kunniasanallaan”, että lapuanliikkeellä ei ollut ”minkäänlaista sivutarkoitusta eikä mitään hämäräperäisiä tai salattuja suunnitelmia”. Lausunto oli osoitettu yleisölle ja lehdistölle. Kosola tavallaan kysyi epäsuorasti lehdistöltä ja yleisöltä: kumpaa uskotte, minua vai SDP:n poliitikkoja.

³⁶⁵ Vaasa 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁶⁶ Siltala 1985, 170; Kalemaa 2012, 137–139; *Uusi Suomi* 14.9.1930, Lapuanliikkeen johto; *Kaleva* 16.9.1930, Lapuanliikkeen johto. Ennen julistuksen antamista olivat presidentti Relander, pääministeri Svinhufvud ja suojeluskunnan komentaja Lauri Malmberg vaatineet kyyditysten lopettamista.

³⁶⁷ Vaasa 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁶⁸ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7.

Lausuntoon lapuanliikkeen tavoitteista SDP:n lehdet myöhemmin tarttuivat voimakkaasti. Lausunto ilmensi SDP:n lehdistön mielestä Kosolan ja lapuanliikkeen epärehellisyyttä.³⁶⁹ SDP oli syyttänyt jo vuoden 1929 lopulta alkaen lapuanliikettä laittomuuksista, jotka vain vahvistuisivat, ellei valtiovalta lopettaisi niitä. Kosola lopetti puheensa vaatimukseen lainsäädännön muuttamisesta siten, että kommunismi ja maankavallus tehtäisiin laittomaksi.

sellaiseksi, että se ehdottomasti takaa maamme itsenäisyyden ja vapauden. Että se takaa uskonnon pyhydet ja kotien rauhan. Että se takaa maamme valtiovallalle keinot ja mahdollisuudet voimakkaaseen ja määrätietoiseen maan asioiden hoitamiseen ja sen kohtaloiden ohjaamiseen.³⁷⁰

Kosola alleviivasi lapuanliikkeen lojaalisuutta valtiovallalle toteamalla, että lapuanliike kannattajineen oli itse ensimmäisenä valmis alistumaan vaatimiensa lakien alle, kun se saisi varmuuden, että isänmaa vapaana ja itsenäisenä valtakuntana säilytettäisiin. Toisaalta kuka tahansa on valmis asettumaan itse aikaansaamiensa lakien alle. Siinä mielessä tämä retorisesti mallikas lause todisti lähinnä, että kyyditykset alkoivat muodostua liikkeelle yhä suuremmaksi ongelmaksi. Kosolan puheesta ei suoraan ilmene, vaatikko hän vain sellaisia lakeja, joilla asia saataisiin järjestettyä, vai halusiko hän oman lakinsa kommunistilainsäädännön pohjaksi. Kosola totesi, että kommunismia vastaan tulnaisiin taistelemaan ”viimeiseen hengenvetoon saakka”. Loppulause oli suoraa toistoa 7.7.1930 talonpoikaismarssin puheesta: vaatimukset oli täytettävä ”viimeistä piirtoa myöten”.

Kosolan Riihimäen puheessa painottuu lapuanliikkeen tavoitteiden esittelyminen. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että Kosolan puhe oli kirjoitettu aiempien puheiden teemojen pohjalta ja laajennettu niitä alueille, jossa kommunismin uhka ilmenisi selvimmin. Puhe oli fraasinomainen, eikä siinä ollut aiemmista puheista tuttua systematiikkaa. Toisaalta puhe käsitteli monia asioita eli sillä oli monta merkityskontekstia. Puheen kokonaiskonteksti liittyi olennaisesti tulossa oleviin eduskunta- ja presidentinvaaleihin. Puheen keskeinen konteksti oli lapuanliikkeen siirtyminen parlamentarismiin kannalle, koska liike koki parlamentarismia juuri tässä tilanteessa parhaaksi vaihtoehdoksi. Kyyditysten jatkuminen uhkasi heikentää lapuanliikkeen suosiota. Juuri kyyditysten osittainen perustelu liitti puheen lapuanliikkeen toiminnan kehukseen.

Kosola puhui 24.9.1930 Turussa Suomen Lukon valtiollisessa esitelmätilaisuudessa. Puhe liittyi vuoden 1930 vaaleihin, joissa lapuanliikkeen tavoitteena oli saada mahdollisimman tiivis liittouma porvaripuolueiden välille kommunistilakien aikaansaamiseksi. Edistyspuolue tasapainotteli Kokoomuksen vaatiman kommunismin vastustamisen ja SDP:n vaatiman lapuanliikkeen tuomitsemisen välimaastossa.

³⁶⁹ Perälä 1998, 174–176.

³⁷⁰ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä. Sama puhe kaikissa; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola.

Syyskuun puheessa Kosola oli jo taustajoukkojensa vietävänä, eikä hän hallinnut enää liikettään ainakaan yksin. Hän vertasi lapuanliikkeen syntyä ”räjähdykseen”.³⁷¹ ”Ensimmäinen ylikuohuminen”, varoitus eduskunnalle ja hallitukselle, tapahtui Lapualla vuoden 1929 marraskuussa. Lapuanliikkeen sihenastisen historian kerrattuaan Kosola totesi hallituksen tehneen lapuanliikkeen vaatimuksesta ”pari vähäpätöistä yritystä” lainsäädäntöön kommunismin kukistamiseksi, mutta ”niistäkin eduskunta hylkäsi toisen” (kommunistilain eli suojelulain).

Tämän jälkeen tapahtui ”toinen räjähdys”, jolla Kosola viittaa mitä ilmeisimmin talonpoikaismarssiin vuonna 1930. Kun isänmaallisen kansan luottamus valtiovaltaan loppui, tapahtui ”yhtämittaa, isompia ja pienempiä”, räjähdyksiä. Tällä Kosola viitanee kyydityksiin. Kosola yritti irrottaa lapuanliikkeen kannattajiensa toimista, vaikka käytännössä hän hyväksyi hiljaisesti sekä kiihotti itse epäsuorasti toimintaan kommunismia vastaan.³⁷²

Puhe alkoi jälleen 1930-luvun Suomelle tyypillisellä kansan koettelemusten kuvaamisella. Puheen kirjoittaja saattoi osoittaa kuvailemalla poliittisen tilanteen huonouden ja vaatia ratkaisuja sille:

Tuskin mikään kansa maailmassa on osoittanut sellaista sitkeyttä ja kestävyyttä kuin Suomen kansa. Tuskinpa on kansaa, joka on vieraan vallan orjuuden alaisena jaksanut säilyttää kansallisuustuntonsa. Kaiken vainon, sorron ja väkivallan uhallakin me olemme nousseet yhä uudelleen ja uudelleen.³⁷³

Vaaleja käsittelevässä puheessaan Kosola kommentoi myös lapuanliikettä kohtaan osoitettua kritiikkiä. Syytökset olivat kiihtyneet talonpoikaismarssin jälkeen. Hän totesi kritikoille, että olisiko ilman lapuanliikettä saavutettu edes kommunismin kieltämistä. Lapuanliikkeen laittomasta toiminnasta nousseita syytöksiä vastaan Kosola asetti talonpoikaismarssin laillisuuden ja järjestyksen.

Talonpoikaismarssi oli mitä laillisin ja rauhallisin kansan mielenilmaus. Eikä kuitenkaan sekään riittänyt, vaikka kansamme johtajien pitäisi tietää, että täytyy olla hyvin vakavat asiat kyseessä ennen kuin rauhalliset ja lainkuuliaiset talonpoikamme lähtevät liikkeelle.³⁷⁴

Edistyspuoluelainen *Turun Sanomat* kommentoi puhetta lapuanliikkeen loka-kuisen julistuksen³⁷⁵ ja Kosolan haastattelun jälkeen kriittisesti ja liitti sen Kokoomuksen kansanedustajan, pappi Paavo Virkkusen³⁷⁶ puheenvuoroon. *Turun*

³⁷¹ Myös vertaus voi olla metafora tarkemmin Aristoteles 1997, IX, 123–124.

³⁷² *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

³⁷³ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

³⁷⁴ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut. Ks. myös *Turun Sanomat* 25.9.1930, Valtiollinen esitelmätilaisuus.

³⁷⁵ Itse julistus *Turun Sanomat* 12.10.1930, Lapuan liike. Kosola oli todennut haastattelussaan, että vaalien tulos oli hyvä, kun vasemmisto jäi tappiolle. Hän vaati vaalilain muutosta käsittelyyn ja ”hallituksen oli vapauduttava eduskunnan käskyvallasta.” Lapuanliikkeen Kosola sanoi jatkavan toimintaansa, kunnes ”ohjelmamme on toteutettu”. Lopuksi Kosola totesi marraskuussa järjestettävään Lapuan kokoukseen saapuvan 2 000 osallistujaa, *Turun Sanomat* 13.10.1930, Miksi 2 000?

³⁷⁶ Vares 2007, 26–27; Vasara 2013, 709. Ks. myös Vares 2001C.

Sanomista otettujen, lapuanliikettä, IKL:ää ja Kosolan puheita kommentoineiden juttujen kirjoittaja tai ainakin sisällön hyväksyjä oli lehden päätoimittaja Urho Toivola.³⁷⁷ Lehden mukaan ”lapuanliike oli riisunut päältäään naamion”. Kosola, kuten kokoomuspuolue ja sen kansanedustaja Paavo Virkkunenkin, halusivat asettaa hallituksen, kansan toivomusten nimissä eduskunnan eli ”kansan valitsemän valtioelimen”, luottamuksen yläpuolelle. Kosolan toteamus lapuanliikkeestä vain ”suuntaviivojen asettajana” asetti hänet kansaa ja sen oikeuksia vastaan. Lokakuun vaalien jälkeen oli ”järjettömyyttä olettaa, että hra Kosola ymmärtää kansan toivomukset, jota vastoin eduskunta niitä ei ymmärrä”.³⁷⁸

Turun Sanomat korosti, että vain eduskunta oli pätevä antamaan hallitukselle ”suuntaviivoja kansan toivomusten mukaisesti”. Lehti totesi lopuksi, että kommunisminvastainen taistelu oli vain tekosyy, jolla koetettiin pakottaa ”lailiset elimet noudattamaan erään pienen ryhmäkunnan tahtoa”.³⁷⁹ *Turun Sanomien* mukaan Kosola ei noudattaisi parlamentarismien pelisääntöjä jatkossakaan. Lehti jatkoi lapuanliikkeen vastaisia pääkirjoituksia lokakuussa.³⁸⁰

Edistyspuolue oli joutunut lapuanliikkeen uhkailun ja painostuksen vuoksi liittoutumaan Kokoomuksen ja Maalaisliiton kanssa isänmaallisessa vaaliliitossa, mutta vaalien jälkeen kumppaneitaan liberaalimpi puolue halusi ottaa heti etäisyyttä ainakin Kokoomukseen. SDP:n maltillistuessa olisi pelko, että Edistyspuolueen ääniä valuisi vasemmalle.³⁸¹

Lapuanliikkeen syitä ja toimintaa koskevista puolustuspuheista esitellään Kosolan pitkä puhe Vaasassa, kaupungintalon juhlasalissa 27.9.1930.³⁸² Tilaisuus oli ”tupaten täynnä kansaa”. Yleisömäärää lehti ei tiennyt. Kosola piti voimakashenkisen puheen ”lapuanliikkeen vaikutuksista isänmaan kohtaloihin”. Lopuksi laulettiin Nuijamiesten marssi ja ruotsiksi Suomen laulu.³⁸³ Kosolan mukaan kommunismin uhkasta syntynyt tilanne ratkaistaisiin kieltämällä kommunistien poliittinen toiminta uudella vaalilainsäädännöllä. Se, miten asia toteutettaisiin, ei ollut lapuanliikkeen päätettävissä:

Lapuanliike tai sen johto ei ole koskaan sanonut yksityiskohtia, miten se minkin lakipykälän tahtoo. Kansanliikkeen velvollisuus ei ole hallita maata. Lapuanliike antaa suuntaviivat. Sitä varten meillä on hallitus ja eduskunta, että ne huolehtivat maan

³⁷⁷ Vasara 2013, 451, 537. On tietysti vaikeaa arvioida ovatko kaikki pääkirjoitukset ja varsinkin muut artikkelit Toivolana käsialaa, mutta ainakin on selvää, että hän hyväksyi ja vastasi lehden sisällöstä.

³⁷⁸ *Turun Sanomat* 12.10.1930, Suuntaviivoja.

³⁷⁹ *Turun Sanomat* 12.10.1930, Suuntaviivoja.

³⁸⁰ *Turun Sanomat* 13.10.1930, Taistelumuodot. Vrt. marraskuun 1930 kokouksessa päätetty lapuanliikkeen ohjelma.

³⁸¹ Esim. Vasara 2013, 660. Maalaisliiton suhteesta Edistyspuolueeseen ja Kokoomukseen 1920-luvun lopulla Rantala 2010, 71–72. Erot tulivat esiin presidentinvaalissa 1925 ja suhtautumisessa Tannerin hallitukseen vuonna 1926.

³⁸² *Vaasa* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhuu.

³⁸³ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus. Ks. myös *Vaasa* 27.9.1930, Kommunismien asekatko. Danielson-Kalmariin puhe. Aitosuomalaisuutta voimakkaasti kannattaneet ylioppilaat eivät varmasti pitäneet, että kokoustilaisuudessa laulettiin ruotsinkielellä, mutta lapuanliikkeen nimissä jouduttiin tekemään myönnytyksiä ruotsinkielisille.

lainsäädännön sellaiseksi, että isänmaallinen kansa voi vakuuttua maan turvallisuudesta, vapaudesta ja itsenäisyydestä.³⁸⁴

Toisaalta ajatus, että lapuanliike antaisi suuntaviivat koko järjestelmälle, tarkoittaisi käytännössä lapuanliikkeen suvereeniutta ja jonkinlaista pysyvää valtaa³⁸⁵ eli omalakista veto-oikeutta suhteessa poliittiseen järjestelmään. Hallitus ei tällöin olisi enää itsenäinen. Demokratiassa ainoat suuntaviivat järjestelmälle muotoilisivat äänestäjät ja heitä edustavat puolueet ja poliitikot, eivätkä ulkopuoliset painostusvoimat. Ulkoisia ja sisäisiä uhkia vastaan maassa oli puolustusvoimat ja suojeluskunta.

Kansanliike ei ole mikään lakiasäätävä elin, se ei siihen pyri eikä siihen pysty, mutta sillä on oikeus, ei, sillä on velvollisuus vaatia, että maan hallitus ja eduskunta siihen pystyvät – ja myös tahtovat sen tehdä.³⁸⁶

Kosola asetti puheessaan lain ja isänmaallisuuden vastakkain. Hän vaati vaalilain lisäksi kaikkia sellaisia lakeja ja asetuksia muutettaviksi, joiden suojassa ”maankavaltajat, isänmaanpetturit ja epäisänmaalliset ainekset voivat toimia tämän maan vahingoksi ja sen perikatoa valmistellen”. Puheen idea vedota hallituksen velvollisuuteen mahdollisti sen, ettei Kosolan tarvinut yksilöidä syytöksiään, eikä sitä mitä ja miten lakeja tulisi tarkalleen muuttaa. Hän vain totesi, että lapuanliikkeen vaatimuksia toistettaisiin niin kauan, kunnes ne toteutettaisiin.³⁸⁷

Kosola käsitteli syytettä, joka koski vallankaappausta. Hietalan mukaan se, että hän pyysi tasavallan presidentiltä yliesikunnan upseereita apuun talonpoikaismarssin suunnitteluun, todistaa, ettei Kosola itse pyrkinyt diktatuuriin.³⁸⁸ Kosola viittasi puheessaan ilmeisesti *Ilkka*-lehden artikkeliin, jossa oli todettu, ettei kansa ”alistuisi koskaan diktatuuriin”. Kosola hyväksyi väitteen, mutta vaati siihen lisäyksen, että kansa ei hyväksyisi myöskään maanpettureiden toimintaa eduskunnassa. Tämänkin syytöksen Kosola osoitti takaisin syytäjälleen:

Vallankaappausta ei tee lapuanliike, vaan sen tekee eduskunta, jos se vastoin maan isänmaallisen kansanosan tahtoa ja maan hallituksen neuvoa ja pyyntöjä pysyy entisellä kannallaan, eikä suostu korjaamaan epäkohtia.³⁸⁹

³⁸⁴ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁸⁵ Ojakangas 2001, 101. Carl Schmittin mukaan juuri ”pysyvä valta” on suvereenille ominaista.

³⁸⁶ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁸⁷ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁸⁸ Hietala 1971, 93–95, 99. Talonpoikaismarssin aikoihin Kosola osoitti harkintakykyä, itsehillintää ja itsenäisyyttä. Hän ei halunnut kiristää tilannetta hallituksen kanssa itseisarvoisesti, varsinkin kun pula-aikana hallitseminen oli hallituksellekin jo vaikeaa. Toisaalta edellä mainitusta voidaan päätellä myös, että Kosola toimi hillitymmmin, koska lapuanliikkeellä ei ollut tarpeeksi tukea. Yhtäältä on selvää, että Saksan NSDAP ei olisi vastaavassa tilanteessa hillinnyt toimintaansa.

³⁸⁹ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

Kosola ei ottanut kantaa, kuinka suuri tuki lapuanliikkeellä käytännössä oli, mutta hän syytti hallitusta parlamentaarista vallankaappauksesta. Kosola nosti nyt esiin teemansa puolueiden ja kansan vastakkainasettelusta. Hän myös varoitti hallitusta, jottei se sallisi lapuanliikkeen saavutuksien turmelemista. Kukaan ei voisi sanoa mihin tämä tilanne johtaisi, kun ”pitkämielinen kansa” ei kestäisi hallituksen toimia.

Puheessaan Kosola syytti *Ilkkaa* ”perättömistä, edesvastuuttomista ja halpamaisista” syytöksistä. Hän kiisti vaatimukset ja vaati puolestaan lehteä yksilöimään ja todistamaan syytöksensä. Valtiomuodoista kyseeseen saattoi tulla vain ”yksinvalta, harvainvalta ja rahvaanvalta. Muita valtiomuotoja ei ole”.³⁹⁰ Tämä filosofi Aristoteleelta muotoiltu lause valtiomuodoista ilmaisi puheessa huolta modernisoitumassa olevasta suomalaisesta yhteiskunnasta, mikä lapuanliikkeen keskuudessa koettiin uhkaksi.³⁹¹

Kosola viittasi implisiittisesti kommunismin uhkaan. Hän pyrki osoittamaan vaa’an kieliryhmälle, konservatiiveille, että lapuanliike vain puolustautui kommunismia vastaan välttääkseen suurempaa väkivaltaa.³⁹² Hän maalasi epäselvää viholliskuvaa lapuanliikkeen vastustajista. Kaikki ihmisethän olisivat valmiit puolustamaan heille pyhiä ja arvokkaita asioita, kysymys olikin nyt siitä, minkä kukakin määritteli puolustamisen arvoiseksi.

Kosola vastasi erityisesti vasemmiston esittämiin vallankaappaus-syytöksiin. Lapuanliike liittyi puheissa lähinnä kyydityksiä koskeviin kommentteihin. Hän aloitti suuntaamalla puheensa ”arvoisille kansalaisille”. Kosola totesi ensin, että kotimaakunnassa kaikki tiesivät lapuanliikkeen alkuvaiheet, syyt ja tapahtumat, joten niitä ei tarvinnut selittää.

Olettehan te itse olleet mukana alusta alkaen ja seuranneet ja ottaneet osaa toimintaan ja liikkeen vaiheisiin. Tässä maakunnassa lausuttiin lapuanliikkeen sytyttävät sanat ja tässä maakunnassa on voimakkaimpana ja puhtaimpana elänyt se isänmaallinen henki, joka tämän kansanliikkeen alkujaan sai nousemaan.³⁹³

Kosolan mukaan, kun kansanliike syntyi Lapualla, oli vielä epäselvää saisiko se suosiota muualla. ”Maan isänmaallinen väki” oli kuitenkin liittynyt lapuanliikkeen tueksi puolustamaan isänmaataan. Kosola halusi osoittaa, että vaikka liikettä kutsuttiin lapuanliikkeeksi, oli se samalla kaikkien isänmaallisten ihmisten liike paikkakunnasta riippumatta.

Lapuanliikkeeseen kohdistuneista syytöksistä Kosola käsitteli vain ”muutamia pääasioita”. Kosola huomioi ensin, että syytökset eivät ensinnäkään olleet kohdistuneet lapuanliikkeen johtoa kohtaan. Tällä hän luultavasti viittasi Maa-liisliiton lehdistön esittämiin syytöksiin. Kun lapuanliike laajensi toimintaansa

³⁹⁰ Vrt. Aristoteles (1991, VIII, 73, 97) jakaa valtiomuodot tyranniaan, harvainvaltaan ja kansanvaltaan.

³⁹¹ Aristoteleen hallitusmuototeoriasta Kauppinen 1992, 36–38.

³⁹² Koivusalo & Ojakangas 1997, 33. Carl Schmitt piti väkivaltaa välttämättömänä, mutta pahana osana inhimillistä maailmaa, tämän asian kieltäminen johtaa vain pahempaan väkivaltaan.

³⁹³ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

kesällä 1930, jakoi lehdistö lapualaisuuden kolmeen osaan: Kosolan edustamaan lapualaisuuteen, lapualaisuuteen sinänsä ja ”lukkolaisuuteen”.³⁹⁴

Liikkeen ulkopuolelta tarkastellen ”alkuperäinen lapualaisuus”, mihin esimerkiksi Artturi Leinonen vaikutti, irrotettiin Kosolan lapualaisuudesta, johon ”hämäräperäiset voimat” vaikuttivat. Maalaisliitto lehdistöineen tuli vuoden 1930 edetessä ratkaisevaksi vaa’ankieleksi, kun lapuanliikkeen väkivalta alkoi. Maalaisliittolainen lehdistö tasapainotteli ollen kuitenkin laillisuuskeskustelun myötä hieman lähempänä edistyspuoluelaisia ja sosialidemokraattisia lehtiä kuin kokoomuslaisia.³⁹⁵

Kosola kiisti puheessaan tietävänsä ”hämäräperäisistä voimista”, jotka olivat eri tahoilla maata käyneet kommunisteihin käsiksi ”oma-aloitteisen toiminnan muodossa”. Kosola kiisti ”tuulesta temmattuina” vasemmistolehdistön esittämät syytökset erilaisien taustatahojen, kuten vientiteollisuuden, rooleista lapuanliikkeen takana.³⁹⁶ Kosola sen sijaan vihjasi varovasti, että pitäisi enemmän keskittyä siihen ”millaisia voimia mahdollisesti on toisella puolen barrakadia”.³⁹⁷

Kosola myönsi puheessaan, että ”hämäräperäisiä henkilöitä” tai ”yksityisiä koplakuntia”, on aina ennenkin ollut, on nytkin ja tulee aina olemaan”. Kosola kuitenkin piti tätä yleisenä poliittisena ilmiönä, koska lehtiin kirjoittelevien ”yksityisten suuta oli mahdotonta tukkia”. Sen sijaan Kosola odotti arvostelukykyä lehdistöltä ja yleisöltä. Heidän täytyisi osata erottaa ”jotkin yksilöt kokonaisesta kansanliikkeestä”.³⁹⁸ Kosola pyrki puheessaan suhteellistamaan ja yleistämään muihin puolueisiin lapuanliikkeeseen liitetyt syytökset.

Tällaiset yksilöt eivät ole mikään ”voima”, ei sittenkään, vaikka pari, kolme sattuisi olemaankin jossakin asiassa samaa mieltä. Näistä tällaisista ”hämäräperäisistä” ei olisi kannattanut sellaista meteliä pitää. Ne ovat yksilöllisiä mielen ilmauksia, sikäli kun niitä on esiintynyt. Ja hämäräperäisiä ne ovat vain sikäli kuin ne ovat nimettömiä.³⁹⁹

Kosola päätyi siihen, että lapuanliikettä ei tulisi arvioida sen yksilöiden, vaan koko liikkeen kannalta. Kosola kuitenkin toisaalta myönsi, että oli henkilöitä, jotka esiintyivät lapuanliikkeen nimissä, eikä liike voinut tälle mitään.

Kosola pyrki osoittamaan, ettei lapuanliike ollut vastuussa sitä koskevista huhuista, koska poliittinen toimija ei ollut vastuussa siitä, mitä ulkopuoliset sen nimissä tekivät.⁴⁰⁰ Näin hän muotoili lievemiesteorian⁴⁰¹, josta tuli myöhemmin

³⁹⁴ Vrt. Perälä 1998, 101, ”Lukkolaisuus” viittaa Suomen Lukkoon, joka perustettiin lailliseksi kommunisminvastaiseksi toimielimeksi.

³⁹⁵ Perälä 1998, 100–102.

³⁹⁶ Vasemmiston yleisistä näkökannoista esim. muistelmia, Hako & Huhtanen 1981, 71–84; lehdistöä, *Tiedonantaja* 13.6.1930. Sinä olet voittanut lapualainen.

³⁹⁷ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁹⁸ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

³⁹⁹ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

⁴⁰⁰ Lapuanliikkeestä levisi huhuja maailmalle. Suomen ulkoministeriö lähetti suurlähetystöihin tietoja Suomesta, jotta huhuja voitiin oikaista. UM. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930.

tärkeä osa lapuanliikkeen puolustajien retoriikkaa. Toisaalta vaikka Kosola puhui, esimerkiksi talonpoikaismarssin puheessaan 7.7.1930, lapuanliikkeen välttämättömyydestä, hän ei kuitenkaan suostunut ottamaan vastuuta sen toiminnasta. Kommunisminvastaisessa toiminnassa lapuanliike esiintyi organisaationa, mutta ei ottanut vastuuta siihen liittyneistä seurauksista, koska niiden ei koskaan katsottu johtuneen lapuanliikkeen tavoitteista sinänsä.⁴⁰²

Kosolan Vaasan puheen yleinen konteksti on syytökset lapuanliikettä kohtaan ja lapuanliikkeen reaktiot hallitusta vastaan. Puheen kokonaisviesti on epäselvä. Puhe on hyvin vihjaileva ja jää kesken. Syytöksiin vastaamisen teema voimistuu joulukuun 1930 puheessa, kunnes vuonna 1931 Kosola alkaa itse esittää yhä voimakkaampia syytöksiä, eikä suostu enää keskustelemaan ja argumentoimaan syytöksistä.

Kosola puhui Porissa 29.9.1930 teatteritalolla. Puhetta oli kuuntelemassa suuri yleisöjoukko, kaikkiaan 3 000–4 000 henkeä. Teatteritalon lehti kertoi olevan ”täynnä viimeistä sijaa myöten”. Yleisöä oli ”sankasti” myös puistossa, jonne oli viritetty kovaäänisiä. Kosola piti puheen, jossa hän selvitti lapuanliikkeen päämääriä. Puhe oli samansuuntainen kuin Turussa muutamaa päivää aikaisemmin pidetty puhe. *Aamulehden* toimittajan mukaan puheet palkittiin vilkkailla suosionosoituksilla.⁴⁰³

Kosolan seuraava julkinen esiintyminen oli lapuanliikkeen viidennessä kokouksessa 23.11.1930⁴⁰⁴, joka pidettiin symbolisesti vuosi ensimmäisen kokouksen jälkeen. Kokouksessa käsiteltävät aiheet olivat lapuanliikkeen virallistaminen, maanpuolustuksen vahvistaminen ja taloudellinen pula. Lapuanliikkeen harmaa eminenssi⁴⁰⁵ ja Kosolan ohjailija Kai Donner, alkoi saada K. R. Kareksesta ja Kosolasta tarpeekseen viimeistään heinäkuun 1930 hallitusratkaisun jälkeen, joten Kosolan oli osoitettava puheessaan muille lapuanliikkeen keskeisille tukijoille, että liikettä vielä tarvittaisiin.⁴⁰⁶ Kai Donnerilla ja Kosolalla ei ilmei-

⁴⁰¹ Lievemiesteoria oli Artturi Leinosen (1960, 75) lanseeraama, ja sen avulla voitiin, kritiikin yllyttyä, erottaa lapuanliikkeen laittomat ja lailliset teot toisistaan. Mikkilä 2000, 89; Siltala 1985, 203; Perälä 1998, 95.

⁴⁰² Liikkeen ja organisaation eroista Teräs 2001, 31. Toisaalta lapuanliike liikkeenä on eri asia kuin lapuanliike organisaationa: ne eivät ole yhteismitallisia eivätkä palaudu toisiinsa.

⁴⁰³ *Aamulehti* 30.9.1930, Vihtori Kosola; *Hämeen Sanomat* 30.9.1930, Vihtori Kosola.

⁴⁰⁴ *Vaasa* 19.10.1930, Lapuanliikkeen edustajakokous. Kokoukseen oli kutsuttu mm. koomuslainen vaikuttaja, tohtori Eino Suolahti. Asiasta tarkemmin KA tohtori Eino Suolahden kokoelma, kansio: Vihtori Kosola & Koivisto 1930 – I. Suolahdesta Leikola 2009, esim. 225–238 toiminta lapuanliikkeessä.

⁴⁰⁵ Kinnunen 2013, 449.

⁴⁰⁶ Nygård 1982, 80; Juva 1977, 402; Vasara 2013, 670. Donner ajatteli, että olisi toivottavaa saada Mannerheimin diktatuuri, jos Venäjän kanssa tulisi selkkaus, tavoite nopeutuisi. Ks. myös *Aamulehti* 23.11.1930, Lapuanliikkeen eilinen; *Aamulehti* 20.11.1930, Lapuanliike on. Ks. myös *Vaasa* 20.11.1930 Kansalaiskokouksia sisäpoliittisen. *Vaasa* 23.11.1930, Lapuan kokouksen. Virallistamisesta pankinjohtaja Iivari Koiviston alustus *Vaasa* 24.11.1930, Ensimmäisen kokouspäivän; *Vaasa* 26.11.1930, Lapuan liikkeen; Koko puhe löytyy myös *Ajan Sana* 21.11.1930, ”Lapuan edustajakokous.”

sesti ollut mitään suurempaa neuvottelukosketusta, huolimatta Kosolan kirjoittamista kirjeistä Donnerille vuonna 1924.⁴⁰⁷

Kosolan puhe Kuopiossa 1.12.1930 tulee ymmärrettäväksi myös ajan poliittisen kontekstin kannalta. Lapuanliikkeen johdolle laadittu sisäinen, seitsemänkohtainen ja päivämätön raportti totesi, että kommunistilakien jälkeen liike oli saavuttanut suurimman päämääränsä: kommunismin kukistamisen. Toinen keskeinen saavutus oli porvarienemmistöinen eduskunta ilman kommunisteja. Näin ”lehmänkauppa-aika” oli loppunut, kun porvarit saattoivat ohjailta eduskunnan asioita sosialisteista riippumatta. Siksi lapuanliikkeen tuli nyt tarjota sovintoa, jotta porvarit pysyisivät yhteistyössä keskenään ja puolue-rajat tasoittuisivat. Ensimmäiseksi ja välttämättömäksi ehdoksi raportti mainitsi rauhan säilyttämisen maassa, joten kaikki kyyditykset oli kiellettävä. Raportissa paheksuttiin Ostrobotnialle suunnattua kyydittäjien ilmoittautumista. Lapuanliikkeen vaatimaa kyydittäjien armahdusta ei voitaisi toteuttaa, jos rauhatoimuksia esiintyisi. Myös hallituksen painostaminen oli lopetettava, jotteivät eduskunta ja hallitus saisi syytä toimia lapuanliikettä vastaan. Ohje vastasi pääministeri Svinhufvudin antamaa.⁴⁰⁸

Ilmeisesti samankaltainen allekirjoittamaton ja päivämätön raportti löytyy myös Kokoomuksen arkistosta. Vesa Vareksen mukaan raportti on laadittu pian vuoden 1930 vaalien jälkeen, mutta sen merkityksen arviointi on käytännössä vaikeaa. Arkistoyhteydestä päätellen kyseessä on keskustuomiston ohje piireille. Raportissa haluttiin painottaa sitä, että vaalien jälkeinen hyvä tilanne oli säilytettävä. Myös tässä asiakirjassa kommunismin lakkauttaminen ja porvareiden kahden kolmanneksen enemmistö eduskunnassa mainittiin hyvinä asiaina. Kuitenkin henki on defensiivinen: uutta lisävyörytystä ei tarvita. Lapuanliikkeen olisi tarjottava sovintoa porvareille ja kaikkien laittomuuksien oli loputtava pysyvästi. Se oli ehdoton edellytys kyyditysrangaistuksien armahtamisille. Lapuanliikkeelle ei olisi muuta tietä, jos se mieli jatkaa toimintaansa, koska kansa oli jo kyllästynyt rauhattomaan aikaan. Valtiovallan arvovallalle olisi tuhoisaa, jos rauhan tila ei pysyisi.⁴⁰⁹ Ilmeisesti Kokoomuksen piireilleen osoittama raportti oli annettu myös tiedoksi lapuanliikkeelle sisäisesti. Lapuanliikkeen jäsenillähän oli yhteyksiä Kokoomukseen.

Kokoomus oli tyytyväinen vuoden 1930 vaalien jälkeiseen tilanteeseen, mutta sen raportissa ilmaistu uhkakuva toteutui. Presidentti K. J. Ståhlbergin kyyditys 14.10. teki korjaantumattoman särön porvareiden rintamaan. Kosola kiisti lapuanliikkeen osallisuuden kyyditykseen ja valitti, että lapuanliikkeen

⁴⁰⁷ Kai Donnerille lähetetty kutsu. Vihtori Kosolan allekirjoituksella. KA. Kai Donnerin kokoelma. Kirjeitä Kai Donnerille v. 1923–1924. Kosolan allekirjoituksella. Tarkemmin Donner 2011, 69.

⁴⁰⁸ KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto, ”Ei saa julkaista.” Raportissa ei muita tietoja. Raportin sisältö oli suunnilleen sama kuin Pihkalan tiedottama Svinhufvudin lausunto lapuanliikkeestä Vaasa 10.11.1930, Kansalaiskokouksia sisäpoliittisen.

⁴⁰⁹ Vares 2007, 58. Alkuperäinen lähde viite: ”1. Lapuan liike on jo voittanut ...”, s.n., s.a. Lähetetyt kiertokirjeet 1919–1936. PTA. Ks. myös Vasara 2013, 683–684; Relander 1968, 513–515.

vastustajat ”koettivat panna asian sellaisenaan lapuanliikkeen tilille”. Hän kertoi kuulleen asiasta vasta 15.10. illalla käytyään Vaasassa.⁴¹⁰

Ståhlbergin kyydityksen jälkeen Maalaisliitto irtautui kokonaan lapuanliikkeestä.⁴¹¹ Suhtautuminen muuttui selvästi heinäkuun tasapainottelusta. Ståhlbergin kyyditys oli yleisestikin käännekohta suhteessa median ja puolueiden suhtautumiseen lapuanliikkeeseen. Nyt lapuanliikkeen täytyi puolustautua todenteolla, kun aiemmin se oli vain syyttänyt hallitusta ja puolueita toimimattomuudesta. *Suomenmaan* julkaiseman Ståhlbergin matkaselvityksen mukaan kyydittäjät olivat maininneet useasti ja ”tuttavalliseen tapaan” nimen ”Vihtori”, mutta presidentti ja hänen vaimonsa eivät tieneet missä yhteydessä nimi oli mainittu.⁴¹² Kosolakin oli näin epäsuorasti liitetty kyyditykseen, varsinkin kun hän ei heti tuominnut kyyditystä jyrkästi, vaan viittasi liikkeen antamaan viralliseen kyydityskieltoon (15.9.) ja suojeli liikkeen virallisena johtajana, presidentin kyydittäjiä. Kyydityksen jälkeen maltillinen oikeisto siirtyi pois lapuanliikkeen takaa ja teoreettinenkin mahdollisuus vallankaappaukseen kuivui kokoon.⁴¹³

Edistyspuoluelainen *Turun Sanomat* syytti Kokoomusta puoluepyyteiden asettamisesta isänmaan turvallisuuden ja laillisuuden yläpuolelle. Kokoomus keräsi ääniä kehumalla ja myötäilemällä Kosolan puheita. Kokoomus koetti epärehellisesti ylläpitää käsitystä, että puheet olivat vain Kosolan ”käsialaa”. Kokoomus hyödynsi lapuanliikettä nostaessaan kannatustaan 29:sta edustajasta 42:een. Lehti myös syytti kokoomusta myöntäväisyyksiä ”venäläis-sorron aikana”. *Turun Sanomat* väitti kriittisen artikkelinsa lopuksi, että Kokoomus alkoi jakaantua kahtia suhtautumisessaan lapuanliikkeeseen. Hilja Riipisen ylistäessä liikettä, kansanedustaja Pekka Pennanen⁴¹⁴ vaati etäisyyttä siihen. Lehti vihjasi Kokoomuksen itsensä olleen Kosolan puheiden ja lapuanliikkeen toimien takana.⁴¹⁵

Puolueet alkoivat valmistautua kunnallisvaaleihin. Kokoomuksen oli otettava huomioon, että Maalaisliitolla, RKP:llä ja Edistyspuolueella oli 92 kansanedustajaa eli yli kaksi kertaa enemmän poliittista voimaa eduskunnassa kuin

⁴¹⁰ *Vaasa* 15.10.1930, Lapuan liikkeellä. Pohjois-Pohjalainen Osakunta tuomitsi teon Roi-ko-Jokela 2007, 135–138. Ks. kyyditystapahtumasta yleisemmin: Hyvämäki 1971 208–230; Lehtola 1994, 161, 166–167; Lehtola 2010; Laaksonen 2011, 205–215; Aikalaisista K. M. Walleniusta puolustava ja oikeuden päätöstä kritisoiava näkemys, Wallenius 1972.

⁴¹¹ Sulamaa 1995B, 181; Laukkonen 1993, 113–118. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Kenraali Lennart Oesch, 14. Ks. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen tekemä Paavo Rautalan haastattelu, 11. Ibid, kapteeni Pellervo Leinon haastattelu 1955, 7; K. M. Walleniuksen haastattelu, 1. *Vaasa* 19.10.1930, Ent. Presidentti Ståhlberg. Ks. myös KA. EK:n henkilökortti K. M. Wallenius, ”Lyhennysote lyhennysotteesta.” Lyhennysote viittaa kuulustelupöytäkirjan referaattiin.

⁴¹² *Suomenmaa* 4.11.1930, Miten Ståhlbergin.

⁴¹³ Leikola 2009, 234, 238.

⁴¹⁴ Kokoomuksen kansanedustaja Pekka Pennanen toimi myös puolueen puheenjohtajana J. K. Paasikiven jälkeen vuosina 1936–1943. Vares 2000B.

⁴¹⁵ *Turun Sanomat* 25.10.1930, Laittomuus puoluepyyteiden.

Kokoomuksella (42).⁴¹⁶ Lisäksi RKP pysyi yhtenäisenä ja liukui suhtautumisessaan lapuanliikkeeseen kohti Maalaisliittoa ja Maalaisliitto oli tulossa Edistyspuolueen linjoille. Kokoomus oli menettänyt aloitteen, mikä tarkoitti, että Maalaisliitto ei enää oikeistolaistuisi.⁴¹⁷ Poliittinen kenttä liikkui suhtautumisessaan lapuanliikkeeseen hitaasti kohti SDP:n linjaa. Vihtori Kosolan puhe Kuopiossa 1.12.1930 on nähtävä tätä taustaa vasten. Puheen aluksi hän esitteli neljä lapuanliikettä kohtaan esitettyä syytöstä:

1. Lapuanliike on päämääränsä saavuttamiseksi käyttänyt laittomia keinoja painostaessaan laillista hallitusta ja kansan valitsemaa eduskuntaa.
2. Lapuanliike on suunnitellut ja yrittänyt muuttaa nykyistä kansanvaltaista hallitusmuotoa⁴¹⁸ ja saattaa maahan diktatuurihallituksen.
3. Lapuanliike on läheisessä yhteistoiminnassa kokoomuspuolueen kanssa eikä siis ole puolueeton kansanliike, vaan kokoomuspuolueen apuelin.⁴¹⁹
4. Lapuanliike on asettanut tavoitteekseen kommunismin lopettamisen, ja kun tämä päämäärä on nyt tullut tarpeettomaksi, niin sen on lopetettava.

Lapuanliikettä koskevat vastasytökset otettiin esiin vain, jotta ne voitaisiin kumota. Tätä kutsutaan retoriikassa prolepsiksi.⁴²⁰ Kosola jatkoi lapuanliikkeen rinnastamista eduskuntaan. Eduskunnalla oli ”sekä laki että kiväärit ja valta laatia lisää lakeja, elleivät entiset olisi riittäneet ja valta hankkia lisää kivääreitä, jos entisiä on liian vähän”. Lapuanliike oli vain aikaansaanut ”talonpoikaismarssin, muutamia suurehkoja kansalaiskokouksia” ja ”lähettänyt kansalaislähetystöjä maasta hallituksen ja eduskunnan puheille”. Kosola vetosi nyt lapuanliikkeen lailliseen toimintaan ja käänsi ovelasti lakisytytökset niiden esittäjiä vastaan. Kansalaisina lapuanliikkeen kannattajia koskivat kokoontumisvapaus,

⁴¹⁶ Tässä asetelmassa on otettava huomioon, että Maalaisliitto putosi yhdellä 59:aan paikkaan ja Edistyspuolue nousi kolmella 10:een paikkaan.

⁴¹⁷ Vares 2007, 62; Vasara 2013, 604. RKP:n erotti Maalaisliitosta sen aitosuomalaisuus. SDP:n maltillinen kanta kielikysymykseen taas lähensi sitä RKP:hen.

⁴¹⁸ Tässä Kosola viittaa 17.7.1919 hallitusmuodon valtiosääntöön, jonka mukaan Suomi on ”täysivaltainen tasavalta, jossa on yksi valtio ja useampia uskonnollisia yhdyskuntia”. Vuoden 1919 valtiosääntö oli sopimusteoreettinen ja demokraattis-liberaalinen. Kuningaskunta muuttui valtiovallaksi, mutta sitä ei sanottu valtiosäännössä. Kauppinen 1992, 222–225.

⁴¹⁹ Tämä väite oli peräisin vasemmistolehdistöstä. Ståhlbergin kyydityksen jälkeen oli muodostunut laillisuusrintama, johon kuului jäseniä kaikista muista puolueista paitsi Kokoomuksesta. Ajatus laillisuusrintamasta oli suunnattu juuri Kokoomusta vastaan, koska Kokoomus oli retoriikassaan todennut edustavansa laillisen yhteiskunnan ääntä. Suvanto 1994, 227.

⁴²⁰ Perelman 1996, 47; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 169.

mielipiteen vapaus ja velvollisuus tehdä hallitus tietoisesti mielipiteistään, jotta maan asiat hoituisivat kunnollisesti.

Puheen lopuksi Kosola kommentoi syytöksiä ”yhteistoiminnasta kokoomuspuolueen kanssa”. Hän totesi jälleen, ettei lapuanliike rajaisi kannattajakuntaansa millään tavalla. Lapuanliikkeen kannattajia olisivat ”isänmaalliset kansalaiset”, jos toiset heistä isänmaallisempina ymmärtäisivät lapuanliikkeen päämäärän, ei se olisi heidän vikansa. Kosola myös ironisoi puheessaan liikkeen vastustajia:

Meidän rivimme ovat yhä avoinna. Tervetuloa kaikki, joille isänmaa on kylliksi rakas, rakkaampi kuin omat ahtaat ryhmäedut?⁴²¹

Retoriikassa ironiaa käytetään jännitteiden esiintuomiseen ja epäilyn herättämiseen aiemmin sanottua kohtaan. Ironisessa ilmaisussa tarkoitetaan päinvastaita eli negatoidaan sitä mitä on sanottu. Ironia on aina paljon tehokkaampaa, kun se on suunnattu hyvin määritetylle yleisölle, kuten tässä tapauksessa lapuanliikkeelle. Kosola käytti ironiaa juuri puolustustaktiikkanaan vasemmistoa vastaan.⁴²²

Toisaalta, kun lapuanliike syytti vastustajiaan puoluepoliitikoimisesta, se itsekin rajasi kohderyhmiään sulkemalla marxilaisuuden ja sen edustajan, sosialidemokratian, isänmaallisuuden ulkopuolelle. Viimeinen syyte lapuanliikkeen tarpeettomuudesta oli Kosolan mukaan virheellinen, sillä kommunismi vaikutti yhä ”julkisesti” ja ”naamiodusti”. Järjestäytynyt lapuanliike oli Kosolan mukaan vain isänmaan etua ajava liike.⁴²³

Kosolan Kuopion puheen tärkein funktio oli vastata systemaattisesti liikettä kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Kun Lapuan herätysjuhlien puhetta (12.7.1930) voidaan pitää Kosolan henkilökohtaisimpana puheena, niin Kuopion puheesta muodostui Kosolan uran analyttisin poliittikopuhe. Jo alussa Kosola esitti väitteet, jotka hän halusi kumota.

Kosola kommentoi tilannetta joulukuussa vuonna 1930. Talonpoikaismarssin jälkeen alkaneet kyyditykset mahdollistivat kommunistilakien läpisaamisen. Kosola toisti jo joulukuussa 1930 ja tammikuussa 1931 esittämänsä väitteen, että maa oli saatu viime hetkellä pelastettua kommunismilta.⁴²⁴ Hän totesi, että lapuanliike oli myös kansanliike ja ajatussuunta siinä missä muutkin.⁴²⁵ Lapuanliikkeen johto tai valtuuskunta ei myöntänyt painostaneensa hal-

⁴²¹ *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan.

⁴²² Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 208–209; Gadamer 2004, 230–231; Blomstedt 2003, 165. Ironiaa käyttäessään retoriikon täytyy olla varma, että hänen yleisönsä ylipäänsä ymmärtää hänen sanojaan. Ironiaa ei voida käyttää jos puhujalla on epävarmuutta sen kohteen mielipiteistä. Ironia nousee ”kannattelevasta yhteisymmärryksestä”. Ironia on retoriikan eräs funktio ja rituaali. Häggin (1998, 162–163) mukaan kun asia muuttuu epävarmaksi, puhujan täytyy pysyä varmana, jotta hän säilyttää uskottavuutensa.

⁴²³ *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan.

⁴²⁴ *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan.

⁴²⁵ Vrt. SDP oli käyttänyt samaa argumentaatiota. Ks. *Suomen Sosialidemokraatti* 26.7.1930.

litusta, vaan se oli tuonut esiin ”isänmaallisen kansan tyytymättömyyden” ja varoittanut siitä. Hallituksella oli

täysi toiminnan- ja sananvapaus”, mutta silti ”isänmaallisen väestön ... kärsivällisyys ... kerran loppuu, ellei vihdoinkin tässä maassa lopeteta kaikkea sitä törkeää ja suorastaan maanpetoksellista toimintaa, joka niin julkeasti on saanut maassamme rehottaa.⁴²⁶

Eduskunnan tuntema pelko koski vain ”edesvastuutaan ... isänmaalliselle kansalle”. Vaikka lapuanliikkeen valtuuskunta pantaisiin vankilaan, jäisi ”vähintäänkin yhtä isänmaallisia kansalaisia sitä painostusta jatkamaan”. Vastuussa toiminnasta ei ollutkaan nyt lapuanliike, vaan isänmaallinen kansa, joten lapuanliikettä ei voisi kritisoida. Lapuanliike ei Kosolan mukaan luonut anarkiaa teoillaan, vaan esti ”punaisen anarkian valtaantäpääsyn”⁴²⁷. Kosola osoitti sanansa Käkisalmen puheessaan 5.1.1931 tilaisuudessa olleille:

Kuluneen vuoden tapahtumat ja toiminta ovat teille kaikille tunnettuja. Te olette jo itse eläneet näissä tapauksissa mukana tai kuulleet niistä toisilta kansanliikkeessä mukana olleilta tai sitten seuranneet sanomalehdistä asiain kulkua.⁴²⁸

Kosola ei siksi käynyt enempää esittelemään lapuanliikkeen aikaisempaa toimintaa. Liikkeen nimen Kosola määritteli isänmaalliseksi kansanliikkeeksi, joka yleensä tunnettiin lapuanliikkeen nimellä ja ”joka nyt on ottanut viralliseksi nimekseen Lapuan liike”. Seuraavaksi Kosola siirtyi selostamaan lapuanliikkeen syntysyitä ja ”tarkoituseriä”. Kosola syytti lapuanliikkeen arvostelijoita tietämättömiksi ja leimasi heidän syytöksensä vääriksi ja perättömiksi.

Lapuan liikettä ei ole kukaan perustanut, vaan se syntyi itsestään. Aluksi sillä ei ollut mitään muuta päämäärää kuin julkisen isänmaanpetoksellisen toiminnan lopettaminen. Lapuan liikkeellä ei ole ollut mitään yhdistyksiä, ei jäseniä, ei paikallisosastoja eikä piiritoimikuntia tai mitään muutakaan järjestettyä liitto- tai yhdistystoimintaa. Se oli vain kunkin paikkakunnan samoin ajattelevien henkilöiden yhteistä työtä. Lapuan liike oli isänmaallisesti valvutuneimpien kansalaispiirien tilapäinen yhtyminen yhteiseen työhön samojen tarkoituserien hyväksi.⁴²⁹

Kosolan sanat oli osoitettu etenkin vasemmistolle, joka piti lapuanliikettä organisoituna ja ainakin osin fasistisena liikkeenä. Kosola oli jo Vaasassa syyskuussa todennut saman asian. Puhe käsitteli lapuanliikkeen virallistamista. Kosolan oli

⁴²⁶ *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan.

⁴²⁷ Kommunistinen Internationaali suhtautui anarkismiin ankaran kielteisesti. Kommunistien mukaan valtiovalta tuli ensisijaisesti vallata työvälle eikä poistaa, kuten anarkistit vaativat. Toisaalta kommunistit, kuten V. I. Lenin, pitivät mahdollisena valtion häviämistä tulevaisuudessa. Osa anarkisteista kannatti väkivaltaa. Toiset pasifistit, kuten Leo Tolstoi, taas olivat väkivallattomuuden kannalla. 1900-luvun Suomessa anarkismin katsottiin olevan enemmän köyhyyden ja epätoivon synnyttämä mielentila ja väkivaltainen menettelytapa kuin ideologia. Korjus 2014, 239–241; Kauranen & Pollari 2009, 191–193, 195.

⁴²⁸ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

⁴²⁹ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

siksi tärkeää osoittaa, että lapuanliike oli spontaani ja isänmaallisten henkilöiden aikaansaama. Kosola vetosi "isänmaallisiin kansalaisiin", jotta he liittyisivät lapuanliikkeen osastoihin ja riveihin. Vaatimuksena liittymiselle oli vain, että "maan vapaus ja itsenäisyys" tunnustettaisiin kalliiksi ja sen puolesta oltaisiin valmiit uhrautumaan kuten vuonna 1918. Lapuanliike heijasteli näin virallisenakin järjestönä vapaussodan valkoisten aatteellista henkeä. Kosolan mukaan "järjestäytymätön" lapuanliike ei kyennyt korjaamaan maan epäkohtia. Lapuanliikkeen toiminnasta Kosola totesi, että

Ei kai voine kukaan väittää, ettei Lapuan liike olisi kyllin pontevasti tuonut esiin vaatimuksiaan. Päinvastoin on väitetty, että me olemme liian räikeästi menetelleet.⁴³⁰

Kun Kosola puolustautui syytöksiä vastaan, hän vetosi jälleen, kuten joulukuussa 1930, historian tuomioon. Kaikki lapuanliikettä kannattavat tai arvostelivat henkilöt olisivat puolueellisia antamaan tuomionsa liikkeestä. Kosola koki ehkä, että lapuanliikkeen tehtävä ylitti politiikan ja sen ristiriidat. Lopulta "varsinainen syy" lapuanliikkeelle oli kommunistien "yhä julkeammaksi ja räikeämmäksi käynyt julkinen maanpetoksellinen toiminta".

Kosola otti Tammisaarella 9.4.1931 pitämässään puheessa, kantaa lapuanliikkeen toimintaan erottamalla lapuanliikkeen suunnan sen "kiinteästä ohjelmasta", pykälistä ja muodoista, vaatimuksista ja ehdotuksista. Suunta oli tuotu esille ja myöhemmin "yksityiskohtia kiteytettäisiin". Kosola vihjasi jälleen lapuanliikkeen valtaantäpääsystä ja uhrimentaliteetista.

Me tulemme siihen aikaan ja silloin meillä on myöskin esitettävänä yksityiskohdat, meillä, taikka niillä, jotka taistelevat meidän jälkeemme.⁴³¹

Kosola piti puheen Hyvinkäällä 19.7.1931. Hän totesi, että lapuanliikkeen toiminnan päämäärä oli "isänmaallisuuden kohottaminen", "kansallistunnon syventäminen" ja "kansamme sisäisen voiman lujitus". Jos isänmaallisuudessa mentäisiin "liian nopeasti eteenpäin" olisi se kuitenkin vähemmän vaarallista kuin "liian vähäinen isänmaallisuus". Esimerkiksi isänmaata kohtaavista vaaroista Kosola esitti retorisen kysymyksen: kumpi oli isänmaalle vaarallisempaa "ryssäläis-tsaarin" patsaan poistamisen vaatiminen vai lapuanliikkeen vastustajien työväentaloihinsa "ripustelemat" Leninin ja Trotskin kuvat.⁴³²

Lapuanliike esittäytyi Kosolan puheessa eräänlaisena etujoukkona, joka tiedosti kommunismin vaarat ja omasi totuuden poliittisen järjestelmän perustasta. Kosolan retoriikka kommunismin uhasta kommentoi sekavaa tilannetta kesällä 1930, jolloin "hallituksella ei ollut valtaa, tuomioistuimilla ei ollut oikeutta ja eduskunnalla ei ollut kykyä suojella maata sitä uhkaavalta täydelliseltä tuholta". Kosola vain jätti sanomatta sen, että juuri Kosolan hyväksymä lapuanliikkeen laitton toiminta kyydityksineen oli aikaansaanut tämän "sekavan tilanteen" ja vaatimukset "perusteiden muuttamisesta". "Lapuanliikkeen välttämät-

⁴³⁰ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

⁴³¹ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

⁴³² *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

tömyys” perusteltiin ”isänmaan turvallisuudella” sekä sillä, että hallitus- ja toimeenpanovalta oli kykenemätön pitämään järjestystä yllä. ”Tulevaisuuden historia” hyväksyisi lapuanliikkeen. Näin Kosola käytännössä myönsi, että lapuanliike yritti kesällä 1930 aikaansaamansa kaaoksen avulla käydä myös koko poliittiseen järjestelmän kimppuun.⁴³³

Kosola tuomitsi IKL:n kokouksessa Lapualla 4.2.1933 pitämässään puheessa hallituksen ”ala-arvoiset, katalat, epäinhimilliset ja epärehelliset” keinot, joilla lapuanliike yritettiin lakkauttaa Turun hovioikeuden tutkimuksissa. Kosola väitti lapuanliikkeen voittaneen Mäntsälän kapinan oikeudenkäynnin moraalisesti, koska hallitus suojelulakiin vedoten vaikutti oikeudenkäyntiin.⁴³⁴

Mäntsälän jutussa kävi lopuksi siten, että alkuperäiset päälle kantajat joutuivatkin vastaajien asemaan ja vastaajat lopuksi kantajain asemaan. Ennen jutun loppukäsittelyä oli hallitus monta kertaa polvillaan Mäntsälän miesten edessä, mikä myös osoittaa sen heikkoutta.⁴³⁵

Kosola kritisoi myös lapuanliikkeen kannattajien erotuksia suojeluskunnista, poliisista ja nimismiehen viroista. Hän kuitenkin unohti mainita, että myös lapuanliike oli aikanaan vaatinut epäisänmaallisina pitämiään henkilöitä pois viroistaan. Kosola vannoi, ettei jopa hallituksen jäsenien aikaansaama ”riemukulku, pirullinen peli” ja ”punainen päivä” saanut enää toistua. Kosola totesi, että Suomen kansaa oli ”hallittu tällaisella ennenkuulumattoman tyrannimaisella tavalla suurin osa vuotta 1932”.

Kansalaiset, jotka nousivat vastustamaan tätä ”rienausta”, joutuivat ”kostoksi virumaan vankikomeroon kuukausiksi jopa vuosiksikin”. Kosola viittasi myös sanomalehdistön lakkauttamiseen. Luultavasti hän tarkoitti juuri *Ajan Suuntaa*, joka vastusti ”tätä helvetillistä menoa”. Hän mainitsi myös vankilasta palanneen miehen (Iivari Koivisto), joka ei saanut edes kiittää häntä vastaanotaneita kotikuntalaisia. Kosola jyrkensi kritiikkinsä ennenkuulumattomaksi.

Meillä kirjoitellaan moittivassa äänilajissa tämäntapaisesta komennosta itäisessä naapurimaassa. Mutta minä uskallan epäillä, tokkopa se sentään on niin kuristavaa laatua valtiomahdin taholta kuin mitä se meillä on viime vuonna ollut. Tämä on sitä kansanvaltaa. Ihmetellä täytyy, että näin saa tapahtua kansanvaltaisessa, sivistyneessä maassa.⁴³⁶

Suomen vertaaminen Neuvostoliittoon ei varmasti saanut suosiota porvaripuolueiden piirissä. IKL:n johtokin saattoi pitää kommenttia jo liian kriittisenä. Neuvostoliitto oli kuitenkin IKL:n päävihollinen.

⁴³³ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

⁴³⁴ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa verta. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen; Sama puhe myös *Vaasa* 4.2.1933, Rautaisen kurin; *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: TA. 323(471) IKL. IV 00001. Kosolan 4.2.1933 puhe ja sen vastaanotto on analysoitu artikkelissa Virtanen 2013, 323–343.

⁴³⁵ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁴³⁶ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

Kosolan puhe 7.7.1935 IKL:n puoluekokouksessa oli kommunisminvastainen hengennostatus puhe. Kosola muistutti IKL:läisiä lapuanliikkeen perinnöstä. IKL oli nyt muuttunut käytännössä puolueeksi, mutta halusi silti säilyttää aikaisemman illegaalien lapuanliikkeen aatteellista perintöä. Kosola osoitti sansa "arvoisalle edustajakokousväelle". Puhe pidettiin symbolisesti talonpoikaismarssin viisivuotispäivänä, joten se käsitteli lapuanliikkeen historiaa. Puheessa oli paljon retorista kieltä, mutta ei sinänsä mitään uutta tulkintaa. Kosolan mukaan marssi oli ollut "ensimmäinen laatuaan tässä maassa". Tilaisuudessa oli useita marssin osallistujia.

Teille varmaankin tällä hetkellä hulvahtavat mieleenne muistot tuosta päivästä, päivästä, jolloin tämän kansan isänmaallisesti aktiivisin aines oli marssinut maamme pääkaupunkiin tuodakseen vallanpitäjille julki sen huolestumisen, mikä sen oli valannut saatuaan kokea kommunismin kasvattaman syvän alennustilan, tilan, joka oli jo kehittynyt yli kaiken järjen rajojen.⁴³⁷

Kosola viittasi talonpoikaismarssiin lapuanliikkeen ja isänmaallisen kansanliikkeen suurimpana saavutuksena. Kosola toisti jälleen kommunistien "kiihotuksen harvinaisen laajat mittasuhteet" ja "ryssäläisystävällisen huliganismin". Etelä-Pohjanmaa, valkoisen aatteen kehto", oli kohde, johon kommunistit "kiinnittivät katseensa". Hän väitti myös, että marxilaiset olivat jo vuoden 1917 lopulla aikoneet lähettää Lapuulle "erikoisen rankaisuretkikunnan"⁴³⁸, jonka tavoitteena oli "Lapuan isänmaallisen kansan tuhoaminen". Hän ei kuitenkaan perustellut väitettään tarkemmin. Vuoden 1929 lopulla "marxilainen valheoppi ja kaiken pyhän rienaus" oli saanut "jalkeille isänmaataan rakastavan kansan". Punaiset paidat "revittiin riekaleiksi". Sitten Kosola toisti kaavamaisesti lapuanliikkeen tapahtumat.

Siitä leimahti riehu, joka ei suinkaan talttunut, vaan vei pian yleiseen, ensin maakunnalliseen ja sitä tietä koko maan yli ulottuvaan kansan heräämiseen. Kun silloinen valtiovalta ei katsonut olevansa oikeutettu sulkemaan kommunistisen myrkyntyvän pääetappia, päättivät eteläpohjalaiset isänmaan ystävät antaa eräänlaisen varoituslaukauksen. Silloin kommunistisen Työn Äänen kirjapainon koneet räsähtivät rikki.⁴³⁹

Kosola kuvasi kirjapainon särkemistä "varoituslaukaukseksi". Hän viittasi myös lapuanliikkeen toiseen kokoukseen 15.3.1930, jolloin lapuanliike vaati hallitukselta "radikaalisia toimenpiteitä kommunismin myrkyntyvän lopettamiseksi ja

⁴³⁷ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

⁴³⁸ VMA. J. O. Ikolan yksityiskokoelma, *Kokkolan lisälehti* 13.9.1930 painettu Kokkolassa, Sanomalehti Oy, Kokkolan kirjapaino. Lisälehdessä väitettiin, että hallitus aikoi vangita rankaisuretkikuntansa avulla "eräitä Lapuan liikkeen miehiä". Tieto oli vuodettu hallituksen sisältä ja se tulisi johtamaan siihen, että "joukko tärkeimpiä viranomaisia" tulisi eroamaan viroistaan. Lehtileike oli luultavasti vain huhu, jolla lapuanliikkeen vastustajia yritettiin hämmäntää.

⁴³⁹ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

yhteiskuntaelämän tervehdyttämiseksi”.⁴⁴⁰ Kuusiston mukaan Kosola nousi epäroinnistään huolimatta lapuanliikkeen johtoon juuri kirjapaino Työn Äänen särke mistapauksen jälkeen.⁴⁴¹ Talonpoikaismarssi oli ”valtava kansannousun ilmaus” ja ”vaatimus” kommunismin lakkauttamisesta. Kansa ei voisi muuten jatkaa ”sitä tärkeää rakennustyötä, jonka valkoiset vapaussotasankarit” olivat maalle ”perinnöksi jättäneet”. Kosola korosti puheessaan myös Lapuan seuratalon tradition muistamista kahteenkin kertaan. Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakouksen paikka ei ollut sattumaa. Kosola määritteli puheessaan IKL:ää:

Kansanliike on suuri valtiollinen liike. Se ei enää ole mikään kansannousu. Se on harkittu, laajapohjainen ja tietoisin edellytyksin ja keinoin tämän kansan herättämiseen pyrkivä liike, joka on kehittynyt aste asteelta hyvin organisoiduksi, valtavaksi isänmaalliseksi tekijäksi, tekijäksi, joka päivä päivältä vetää mukaansa yhä suuremmat kannattajajoukot.⁴⁴²

IKL oli jo, varsinkin organisaatioltaan, enemmän kuin lapuanliike. Kosola ei ollut koskaan kuvannut lapuanliikettä ”valtiolliseksi liikkeeksi”, vaikka hän tosin nimitti sitä usein kansanliikkeeksi. Kosola totesi IKL:n saavan tukea myös ”välinpitämättömiltä kansalaisilta” sekä ”monilta sellaisilta”, jotka olivat vastustaneet IKL:ää. Tällä kommentilla Kosola viittasi IKL:n yrityksiin tavoitella työväenliikkeen kannattajia. Lapuanliike ei kättään työväelle julkisesti ojentanut. Kädenojennus työväenliikkeelle näkyy selvemmin 9.6.1935 pidetyssä Ylä-Vuoksen puheessa, jolloin IKL yrittää voittaa SDP:n kannattajia puolelleen sen sijaan, että yrittäisi kääntää muita puolueita SDP:tä vastaan.⁴⁴³ IKL:n ohjelma oli ”kansaa eheyttävä”, koska se toi ”puoluemädännäisyydestä” kansalaisia toimimaan isänmaan yhteisen edun puolesta.

Lapuanliike, kansanliike ja IKL rinnastuvat Kosolan retoriikassa Suomen kansaan. Kosola esitti Suomen kansan olevan pohjimmiltaan lapuanliikkeen ja IKL:n kannalla, vain heidän tietämättömyytensä politiikasta ja väärät näkemykset estivät heitä ymmärtämästä lapuanliikkeen ja IKL:n välttämättömyyttä. Kun IKL perustetaan, puheet muuttuvat enemmän retorisiksi ja niiden päivänpolitiikkaa koskeva argumentaatio vähenee.

2.4 Lapuan laki ja kyyditykset

Lapuanliikkeen joukkotoimintahenki⁴⁴⁴, uskomukset, mielipiteet ja arvot muodostivat rakenteellisen kokonaisuuden, jossa olennaista oli ns. Lapuan laki⁴⁴⁵,

⁴⁴⁰ Työn Äänen kirjapainon särke misoikeudenkäynnistä, VMA. 4.5.1. Lapuanliikettä koskevat pöytä- ja valtakirjat. Poliisitutkintapöytäkirjat. Kullervo Leskinen. Leskisestä myös, Lantto 1997, 151.

⁴⁴¹ Kuusisto 1969, 67. Ks. myös Leinonen 1960, 75.

⁴⁴² *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

⁴⁴³ Perelman 1996, 162–163.

⁴⁴⁴ Joukkotoimintahenki tarkoittaa juuri lapuanliikkeen käytännön toimintaa, esimerkiksi kyydityksiä ja työväentalojen naulaamista.

jolla oikeutettiin lain rikkomukset.⁴⁴⁶ Lapuan lain historiallinen tausta nousee osaltaan jääkäri liikkeen (1914–1918) oikeudellisesta perustasta eli moraalien ja lain ristiriidasta. Lapuan lain hyväksyntä perustui näkemykseen hätävarjelun ja oman käden oikeutuksesta. Lapuan laki esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1843 kyläasetuksessa, jota kutsuttiin myös hallitussäännöksi.⁴⁴⁷

Lapuan lain laajempi historiallinen tausta on 1890-luvulta alkaneessa poliittisessa murroksessa. Makrotasolta katsottuna Suomessa koettiin kolme suurta poliittisen modernisaation ja laillisuuden rajoja määrittävää murrosta. Ensin 1890- ja 1910-lukujen venäläistämiskaudet ja aktivismi, sitten vuosien 1905–1907 murrosvaihe suurlakkoineen⁴⁴⁸ ja äänioikeuskamppailuineen sekä lopuksi vuosien 1917–1919 itsenäistymisen murrosvuodet.⁴⁴⁹ Nämä ilmenivät eräänlaisina poikkeustiloina, joissa lakia luotiin konkreettisesti, jopa väkivalloin.⁴⁵⁰

Carl Schmittin mukaan lakia sinänsä ei voi oikeuttaa, koska laki seuraa mielipiteiden konfliktista, ei esimerkiksi parlamentaarisesti puolueiden intressien välisestä taistelusta. Oikeuttaminen on lain ja laillisuuden alkuperäinen syntykohta, josta toimenpiteiden sääntöjen tarve ja synty alkaa. Murrostilanteessa se voi olla silloin vallalla olevan laillisuuden raja- ja myös vastakohta, jollaisessa alkutilanteessa lain oikeutus nousee järkiperaisistä ja yleisistä keinoista, joilla poikkeustilaan, kuten Kosolan tapauksessa vapaussodan jälkeiseen, 1930-luvun Suomeen luodaan järjestystä. Juuri poikkeustila paljastaa lain alkuperäisen, ehdottoman oikeusperiaatteen vastaisen, ei-normatiivisen luonteen. Lait eivät kata etukäteen poikkeustilaa, eikä niiden avulla voida perustella siirtymistä poikkeustilaan.

Schmittin mukaan vain suvereeni hallitsija voi auktoriteettiinsa nojaavalla julkisella päätöksellä luoda lakia poikkeustilaan. Tällöin laki on voimassa pelkästään suvereenin persoonan nojalla ja hänen vastuullaan.⁴⁵¹ Näin poikkeustilassa vallitsee juridisessa mielessä järjestys, vaikkei kyseessä olekaan oikeusjär-

⁴⁴⁵ Latikka 1987, 328; Klinge 1983, 152–153; Kallio 1982, 244–250, 253, 264–265. Lapuan liikkeen iskusanalla, Lapuan lailla, tarkoitettiin ”laillistettua oman käden oikeuden periaatetta”. Ankariin, oltermannilaitoksen ylläpitämiin paikallislakeihin ja pitäjäkuriin sidottu kasvatuseräjäsihteeri Lapualla siirtolaisuutta ja toisaalta radikalisoivat puukkojunkkariliikettä. Toisin kuin esim. Kalajoella ja Vöyrillä, Lapualla virkavalta ja herännäisetoimivat yhteistyössä ”maallisia huvituksia” vastaan. Ks. myös Fil. tri. Reino Kallion mielipidekirjoitus. *Etelä-Suomen Sanomat* 22.8.2010. Arvo Kokon (1930A) teoksessa Lapuan laki I todettiin kannessa Oliver Cromwelliin viitaten, tä ”jos emme missään tapauksessa saisi tehdä muuta kuin mikä on lain kirjaimen mukaista, voitaisiin koko kansalta kaula katkaista sillä aikaa, kun lähetämme noutamaan lainsäätäjää”. Aikalaiskommunistin, N. Tähdän (1935, 45) mukaan Lapuan laki oli ”oppi fasistien oikeudesta tehdä lainvastaisia tekoja”.

⁴⁴⁶ Teikari 1973B, 4; Latikka 1987, 368–369.

⁴⁴⁷ Kallio 1982, 80–81 kyläasetuksesta yleisesti, 264–265; Ylikangas 1974, 215; Lauerma 1966, 25; Kallio 2013, kopio kyläasetuksesta.

⁴⁴⁸ Suurlakosta esim. Jussila 1979, 65–86.

⁴⁴⁹ Vrt. Mylly 1989A, 66–67; Koselleck (2002, 155–170) pitää modernisaation alkupisteenä jo 1700-lukua, johon keskiaika loppuu.

⁴⁵⁰ Schmitt 1921, 9. Poikkeustila on Balakrishnan (2000, 44) mukaan Schmittin (1921) teoksen pääteema.

⁴⁵¹ Voidaan pohtia myös kenen persoona on riittävän voimakas, taidokas ja älykäs, että hänestä on ottamaan vastuuta poikkeustilan toimenpiteistä.

jestys.⁴⁵² Lapuan laki pohjautui Kosolan puheissaan perustamaan väkivaltaan. Lapuan lain käytäntö eli kyyditykset, ilmensivät tätä poikkeustilaa.

Suvereeni, kuten esimerkiksi Svinhufvud tai Mannerheim, edusti lapuanliikkeelle yleisesti jonkinlaista isänmaan ideaa. Schmittille suvereenin-käsite on rajattu ja määritetty vain poikkeustilasta. Schmittin mukaan suvereeni voi auktoriteetillaan päättää poikkeustilasta, mutta myös palauttaa normaalin poliittisen tilanteen. Kun lapuanliikkeen laittomuudet vähentyivät vuonna 1931 presidentti Svinhufvudin ja Sunilan hallituksen näyttäessä auktoriteettiaan, poliittinen tilanne alkoi normalisoitua. Näin suvereeni teki välttämättömästä väkivaltaasta hallittavaa ja suojeli alaisiaan. Schmittin ajatus suvereenista palautuu Thomas Hobbesin Leviathan teoksessaan esittämään teesiin: valta, eikä totuus, tekee lain. Kaikkien sota kaikkia vastaan estetään, kun enemmistö kansasta perustaa suvereenin, jota heidän on velvollisuus myös totella. Suvereenin on käytettävä kaikkea valtaansa huolehtiakseen kansansa turvallisuudesta tai hän näyttää heikolta, jolloin kansa voi nousta kapinaan.⁴⁵³ Lapuanliike tarkoitti kyydityksillään, että suvereenin tulisi käyttää valtaansa kommunisteja vastaan.

Suvereeni, toisin kuin kansa, luo ja hallinnoi valtiota. Schmitt-tutkija Tracy B. Strongin mukaan suvereenin päätös vertautuu Schmittillä uskonnolliseen ihmeeseen, mutta suvereeni tulee ymmärtää kuitenkin luonnollisena poliittisena toimijana. Suvereeni voi myös estää kaaoksen päättämällä poikkeustilasta. Schmittin mukaisesti päätös poikkeustilasta asettaa suvereenin. Oikeutta on se, mitä päätetään, ei se miten tulisi päättää. Suvereeni on itseään toistavaa lakia tärkeämpää. Päättäminen on tekona aina odottamatonta ja absoluuttista väliintuloa, toisin toimimista. Näin Kosolan puheet kommentoivat keinoja, kuten kyydityksiä, joilla lapuanliike väitti tuovansa järjestystä yhteiskuntaan. Suvereenin, kuten pääministeri Svinhufvudin, tuli Kosolan kannalta näin auktoriteetillaan luoda laki vastaamaan tätä järjestystä.⁴⁵⁴

Kosola joutui syyskuussa vuonna 1930 pitämässään puheessa kommentoimaan lapuanliikkeen tekoja. ”Lainsäädännön vajaavaisuudet ja puutteellisuudet” aiheuttivat lapuanliikkeen toiminnan. Lapuanliike yritti vain saada kansan toimimaan epäisänmaallisen ja ateistisen kommunismin vaaraa vastaan. Kosola esitti puheessaan ensimmäistä kertaa varsinaisen perustelun lapuanliikkeen laittomuuksille.

Jotta kansamme silmät olisi voitu avata näkemään se tuomittava hölläkätisyys, minä ansiota kommunistien rajaton rienaus oli, sitä varten oli välttämätöntä käydä suo-

⁴⁵² Schmitt 1997, 49–50. Schmittin (1922, 85) poikkeustila vastaa teologian ihmeen käsitettä. Schmittin mukaan valtio-opilliset käsitteet ovat sekularisoituneita teologisia käsitteitä. Poikkeustilasta Schmittillä Ojakangas 2001, 95, 100–101, 103, 105, 126; Hirvonen 2007, 22–23. Yleisesti myös Habermas 1989, 135–136; Habermas 2004, 130.

⁴⁵³ Schmitt 1921, 9, 79; Balakrishnan 2000, 44–45; Hobbes 1999, erit. 162–167, 230–232, 274, 284; Habermas 2004, 128–131.

⁴⁵⁴ Schmitt 1997, 49–50, 56, 59; Ojakangas 2001, 95, 100–101, 103, 105, 126; Ojakangas 2007, 129; Strong 1996, 14–15; Minkkinen 1997, 58; Kunnas 2013, 353–354. Vauhkoson (1998, 72) mukaan juuri poikkeustila on keskeisin käsite suvereenia määriteltäessä. Schmittin mukaan lain historiallinen lähtökohta on maan haltuun ottaminen, Nomos, ja valtaus, joka on konkreettinen esimerkki siitä miten oikeudellista voimaa ei johdeta laista.

ran toiminnan tielle, oli välttämätöntä rikkoa lakia, jotta laki taas saataisiin kunniaan.⁴⁵⁵

Hietalan mukaan tämä edusti jo lähes täysin liikkeen radikaalien, varsinkin Kai Donnerin, Gunnar von Hertzenin ja Rafael Haarlan, näkemyksiä.⁴⁵⁶ Kosolan puolustuspuheessa asetettiin laki varsin paradoksaaliseksi käsitteeksi. Kosolan mukaan kommunistien lainrikkomuksissa kyse oli pikemminkin siitä, että kommunistit ajoivat loputkin laillisen poliittisen järjestelmän auktoriteetista alas. ”Tietoisesti ja harkiten” tehdyt lapuanliikkeen teot eivät kuitenkaan olleet rikoksia ”isänmaallisen kansan” mielestä, vaan ne puolustivat maata ”sitä vihollista vastaan, jolle maan eduille silmänsä sulkenut väärä vapaamielisyys oli antanut toimintamahdollisuudet”. Kosola nosti retoriikassaan isänmaan käsitteen politiikkaa ja lakia määrääväksi tekijäksi. Kosola yritti osoittaa, että lainrikkomuksessa ratkaisevaa on rikkojan motiivi ja status yhteiskunnassa:

Jokainen meistä tietää hyvin, että kun vakavamielinen Pohjanmaan talonpoika, jolla on pyhä usko isien Jumalaan ja jonka lain kunnioitus on aina ollut moitteeton, kun tällainen kansanainees katsoo ainoaksi tieksi lain tietoisesta rikkomisesta, se tekee sen raskain sydämin, mutta se on tehnyt sen.⁴⁵⁷

Puheessa ei perustella ”Pohjanmaan talonpoikaa” muutoin kuin moraalisesti. Toisaalta puhe ei antanut avointa valtakirjaa lainrikkomuksiin, vaan rajasi sen vain isänmaan pelastamistarkoitukseen. Kosolan mielestä kommunistit olivat ensin itse, kääntyessään isänmaata vastaan, rikkoneet käsityksen lain kyseenalaistamattomasta asemasta.⁴⁵⁸ Yhtäältä Kosola argumentoi lapuanliikkeen laittomien tekojen puolesta myös sillä, että kansa oli lapuanliikkeen puolella. Tätä puheessa ei perustella mitenkään. Kosolan mukaan tekoja tärkeämpiä olivat niiden seuraukset.

Tosiasia on, että maassa ei ilmesty kommunistisia lehtiä, kommunistien julkinen toiminta on estetty, kansan yleinen mielipide on jyrkästi kommunistien isänmaatonta toimintaa vastaan ja yli maan on vyörynyt voimakas isänmaallisuuden vyöryaalto, joka ei ole voinut jättää kylmäksi yhtäkään maata rakastavaa kansalaista.⁴⁵⁹

Kosolan mukaan teon moraalisuutta voi arvioida vasta sen seurausten jälkeen. Hänen käyttämänsä kausaalinen argumentaatio kommunistien poliittisen toiminnan estämisestä noudatti seurausetiikkaa ja ns. pienemmän pahan logiikkaa. Toisaalta seurausetiikkaan liitettiin velvollisuuseettisiä piirteitä, koska kommunisminvastainen taistelu nousi juuri velvollisuudesta vastustaa isän-

⁴⁵⁵ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7.

⁴⁵⁶ Hietala 1971, 111–112.

⁴⁵⁷ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7.

⁴⁵⁸ Ajatuksessa Lapuan laista oli paradoksaalisesti hiukan samankaltaisuutta liberalismiin isän, brittifilosofi, John Locken (1632–1704) näkemykseen vapaan miehen oikeudetusta kapinasta, vaikkei lapuanliikkeen piirissä häntä luettukaan. Locke 1995, 59, 164, 173, 222, 255. Yleisesti periaatteesta Pietarinen 1984; 103, 110–112; Leitzinger 1993, 25–26; Yrjönsuuri 1995, 18–19.

⁴⁵⁹ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7.

maata uhkaavaa kommunismia. Tarkoitus pyhitti keinot. Lapuanliikettä ja kommunisteja yhdisti se, että kumpikin yritti tuoda parlamentaarisesti säädettyjen lakien tilalle oman, vain aatteesta johdetun, lakinsa. Toisaalta Kosolan puheessa esitettiin, että kommunistit nimenomaan toimivat lain tarkoitusta vastaan ja juuri heidän toimintansa oli velvoittanut lapuanliikkeen lainrikkomuksiin.

Kosolan esittämä kritiikki liittyi vuoden 1930 vaaleihin. Isänmaallinen vaaliliitto ei ollut poistanut puolueiden välisiä poliittisia ristiriitoja, kuten lapuanliike olisi halunnut. Tilanne näytti lapuanliikkeen kannalta vaikealta. Tukisivatko kaikki porvaripuolueet kommunistilakeja, vaikka tarvittava porvarillinen enemmistö eduskuntaan saataisiinkin aikaan?⁴⁶⁰

Myöhemmin 18.9.1930 Kosola piti puheen Riihimäen suojeluskuntatalossa. Puheessaan Kosola piti moraalia lapuanliikkeen laillisena oikeutuksena. Hän kommentoi lapuanliikkeen toimia suhteessa lakiin:

On selvää, ettei lain tarkoitus voi olla sellainen, että se sallisi vapaasti toimia niidenkin, joitten päämääränä on isänmaan kavaltaminen. Koska voimassaolevat lait eivät riitä suojaamaan maata ja kansaa edes isänmaan kavaltajia vastaan, on niissä siis jotain sellaisia puutteellisuuksia, jotka ovat saatava korjatuiksi. Tämän on maamme hallituskin todennut, jättäessään eduskunnalle useita esityksiä kommunistivastaisen lainsäädännön aikaansaamiseksi...⁴⁶¹

Lapuanliikkeestäkin huolimatta eduskunnassa tulisi olemaan ”muutamia kommunisteja”. Kosolan argumentti tulee ymmärrettäväksi, kun ajatellaan, että hän suhtautui kommunisteihin varmoina maan ryöstäjinä. Jos virkavallan oli ensin odotettava, että ryöstö tapahtuu, oli se voimaton ryöstön estämiseksi. Ryöstön suunnittelunkin tuli olla laitonta. Kosola totesi eduskunnan olevan ”suuressa määrässä kommunistien ja ryssän rahoilla ostettujen salaisten maanpettureiden vallassa”. Toisaalta puheen loppuosassa Kosola teki myönnytyksen hallitukselle todeten epäsuorasti olevansa hallituksen kanssa samaa mieltä asiasta.⁴⁶²

Mielenkiintoista oli, että kommunistilakien jälkeen kommunismin uhka vain paradoksaalisesti entisestään vahvistui lapuanliikkeen retoriikassa. Taus-

⁴⁶⁰ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7. Ks. *Uusi Suomi* 8.7.1930; Kinnunen 2013, 444–445; Joensuu 2004, 84–86.

⁴⁶¹ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe. *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut. *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus. Tiivistelmä *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

⁴⁶² *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut. *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista. Hakalehdon (1966, 35–37) mukaan Komintern rahoitti myös Suomen kommunisteja. Keskuskomitea toimitti rahat dollareina tai kruunuina SKP:n byroolle, joka vaihtoi rahat markoiksi. Vuonna 1927 SKPkäytti etsivän keskuspoliisin mukaan 810 000 mk toimintaansa, kun esim. SDP käytti noin 1 135 244 mk ja Kokoomus 812 126 mk. SKP:njäsenmaksujen merkitys jäi vähäiseksi. Tilastokeskuksen rahanarvokertoimen mukaan (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkojulkaisu]. ISSN=1796-3524. 2014, Rahanarvonkerroin 1860–2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.10.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khi/2014/khi_2014_2015-01-19_tau_001.html) mukaan summa vastasi vuonna 2013 258 000 euroa.

tana radikalisoitumiselle olivat epäonnistuneet neuvottelut pääministeri Svinhufvudin kanssa – lapuanliikkeen vallan mahtihetket olivat jo takana, vaikka Kosola luuli toisin. Koska painostus oli tehonnut keskenään erimielisiin presidentti Relanderiin ja pääministeri Kallioon⁴⁶³, sitä koetettiin yhä Svinhufvudiin. Toisaalta Relanderin pyytämänä virkaansa astunut Svinhufvud edusti juuri henkilönä lapuanliikkeelle kaiken surkean puoluepelin yläpuolelle kohonnutta valtiomiestä. Lause ”me teemme mitä tahdomme” oli osoitettu juuri hallitukselle. Vihjaukset muuttuivat nyt suoraksi uhkaukseksi. Kokouksen päätteeksi Kosola valittiin viisihenkiseen lähetystöön, jonka tehtävänä oli esittää kokouksen toivomus Svinhufvudille.⁴⁶⁴

Kosola totesi Riihimäen puheessaan eduskunnan toimineen ”hämmästävästi” kommunisminvastaisten lakien käsittelyssä. Tilanteen ratkaisisi silti kansa, jonka tuli päättää hyväksyisikö se eduskunnan menettelyn. Kansan oli ratkaistava, tahtoisiko se äänestää maalle eduskunnan, joka hoitaisi maan kohtalon ”lujalle isänmaalliselle pohjalle”. Kosola epäili, että eduskunta ei voinut taistella perusteellisillakaan lain muutoksilla kommunismia vastaan. Toisaalta hän ei jatkanut kritiikkiään pidemmälle, jottei leimautuisi demokratian vastustajaksi. Olennaista oli, että Kosola viittasi hallituksen antamaan julistukseen kommunisminvastaisessa taistelussa.

Muutama päivä sitten ilmoitti hallitus tunnetussa julistuksessa, että se tahtoo taistella kommunismia vastaan. Samassa julistuksessaan hallitus kuitenkin tunnustaa, ettei se vielä ole selvillä siitä, mitä sen pitäisi tehdä. Julistuksesta näkyy selvästi, että hallitus epäroï tehdä kyllin syvää leikkausta kommunistisen mätäpaiseen leikkaamiseksi.⁴⁶⁵

Kielikuvassa verrataan kommunismia tautiin ja kommunismin vastustajia implisiittisesti lääkäriin.⁴⁶⁶ Kosola tiedosti, kuinka hankalassa tilanteessa kokoomuslaisen Svinhufvudin hallitus oli. Toisaalta sen oli yleisen mielipiteen ja pääministeripuolueen kantojen vuoksi toimittava kommunismia vastaan, jottei se kokisi Kallion hallituksen kohtaloa. Yhtäältä hallitus ei kuitenkaan halunnut toimia kommunismia vastaan ’niillä keinoilla’, joita lapuanliike vaati, koska se

⁴⁶³ Relander koki tarkoituksen pyhittävän keinot, aitosuomalainen Kallio taas ei sietänyt laittomuuksia millään perusteella. Relander pelkäsi, että suojeluskunta ja armeija olisivat joutuneet vastakkain, jos Kallion hallitus olisi alkanut palauttaa maahan järjestyttä, kuten Väinö Tanner vaati. Kiistaan liittyi myös miesten keskinäinen, jo 1920-luvulta alkanut, kilpailu Maalaisliiton mahtimiehen asemasta. Välit kärjistyivät, kun presidentti Relander myönsi Kallion hallitukselle eron. Vuonna 1931 Kallion ja Relanderin taistelu presidenttiehdokkuudesta repi Maalaisliittoa. Maalaisliitosta on erotettavissa Relanderin ja (hänen luottomiehensä) Sunilan sekä Alkion ja Kallion (Sunilan mentori 1920-luvulla) fraktiot. Rantala 2010, 1, 15, 23, 75. Kallion ja Relanderin väleistä Vasara 2013, 625, 634, 646, 672, 690–691, 700–701, 705–708; Siltala 1985, 165.

⁴⁶⁴ *Aamulehti* 23.11.1930, Lapuanliikkeen eilinen. Ks. myös Peltovuori 2005, 131. Kosolan suhteesta Svinhufvudiin Hietala 1971, 74–75.

⁴⁶⁵ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä. *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

⁴⁶⁶ Kommunismin luonnehtimisesta taudiksi esim. Luostarinen 1986, 441.

katsoi ne epädemokraattisiksi. Kosola yritti puheessaan vielä painostaa hallitusta siirtymään lapuanliikkeen linjoille.⁴⁶⁷

Kosola palasi maininnallaan äänioikeudesta lapuanliikkeen heinäkuussa 1930 esittämään valtiolliseen ohjelmaan, jossa vaadittiin muun muassa äänioikeutta pois epäsänmaallisiksi katsotuilta henkilöiltä. Kosola ei maininnut kriitikkissään SDP:tä nimeltä, mutta kritisoi sellaisten kansanedustajien toimia, jotka olivat ottaneet osaa ”maanpetokselliseen toimintaan”. Kosola alleviivasi kriitikkiaan SDP:tä kohtaan nostamalla maanpetturuuden ”rikoksista raskaimmaksi”.

Kyllä kai meidän kansammekin syvät rivit tämän yhäkin sydämissään tuntevat. Kyllä kai tekin jokainen olette sydämessänne tietoinen tästä ja kyllä tekin varmasti tunnette syvintä inhoa maankavaltajaa kohtaan.⁴⁶⁸

Hän totesi, että ”isänmaan kavaltajan palkka” oli ”kuolema ja elinikäinen vankeus”. Kosola jätti, ehkä tarkoituksellakin, lauseensa epäselväksi ja ristiriitaiseksi. Oliko tapetulla elinikää jäljellä? Puheesta ei selviä, vaatiko hän isänmaan kavaltajille kuolemantuomiota, pitköä vankeustuomiota vai oliko lause ymmärrettävissä symbolisesti. Kosolan puhe helmikuussa 1931 alkoi viittauksella historian professori John Danielson-Kalmarin varoitteluihin ”tulen sammumisesta”⁴⁶⁹. Kosola toisti jälleen vaatimuksensa kuolemantuomiosta maankavaltajille ja heidän omaisuutensa pakkoluovuttamisesta valtiolle. *Ajan Sana* ilkkui tammikuussa 1931, että virkavalta ja maaherra Bruno Jalander eivät kykene estämään naulaamista.⁴⁷⁰ Kosolan mukaan viranomaisten ei tulisi avata työväentaloja, sillä isänmaallinen kansa sulkisi talot vielä uudestaan. Viranomaisten tulisi käydä

yhtä hanakasti myöskin punaisten laittomuuksien harjoittajien kimppuun kuin mitä he ovat olleet lapuanliikkeen kannattajien väitettyihin laittomuuksiin nähden, sillä

⁴⁶⁷ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

⁴⁶⁸ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

⁴⁶⁹ Valtioneuvos ja professori J. R. Danielson-Kalmarista Torvinen 1965, 444–447; Suvanto 1994, 175–178; Jussila 2007, 27–29, 168–173; Vares 2003. Ks. Danielson-Kalmarin (1929) puhe: ”Lapuanliike ja Svinhufvudin hallitus on Suomen ankkuri”, joka löytyy myös: T.A. Lapuanliike 329.1, vaalimainos 1930.) Ks. myös *Uusi Suomi* 28.9.1930, Vaalikauden valtavin; *Hakkapeliitta* 42/1930, Sen ankkurin täytyy pitää. Vrt. Danielson-Kalmarin puhe joulukuussa 1929 kansalaislähetystöille. Kosolan puheissa ei pohdita tarkemmin lapuanliikkeen ideologista suhdetta Danielson-Kalmariin. Ks. myös *Aamulehti* 11.12.1929, Danielson-Kalmari. Danielson-Kalmari menehtyi 23.5.1933. Ks. *Vaasa* 24.5.1933. *Hämeen Sanomat* 25.5.1933, ”John Richard Danielson-Kalmari.”

⁴⁷⁰ Perälä 1998, 257–258. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 26.1.1932 ja 30.1.1932; *Ajan Sana* 28.1.1932. Aktivisti oli jo syyskuussa 1930 todennut, että Bruno Jalander oli toiminut Lavoniuksen Suomi-yhtiössä tämän alaisena. Ironista episodissa oli, että Kosolan painostamana oli sotaministeri eronnut 1920-luvulla ja tilalle oli tullut juuri Jalander. Lehti totesi, että Kosola oli ”pukannut” Jalanderin virkaansa ”siihen aikaan, kun tästäkin Brunosta vielä odotettiin sitä kesää, jota ei koskaan tullut”. *Aktivisti* 15.9.1930, N:o 9, 8.

kyllä kai tässä maassa täytyy olla lain kuri myöskin punaiselle eikä ainoastaan valkoiselle.⁴⁷¹

Kosola esitti näin laillisuutta kritisoivan argumentin. Kommunistit olivat aikoinaan väittäneet, että poliittinen järjestelmä sinänsä olisi johtavan luokan luomus. Nyt Kosola lähestyi tätä ajatusta väittämällä, että laki olisi vain lapuanliikettä vastustavien toimijoiden luomusta ja siten ideologinen.

Vuoden 1931 lopulle tultaessa lapuanliikkeellä oli vaikutusvaltaa vain Kokoomuksessa, joten ulkoparlamentaarinen painostus olisi tuomittu epäonnistumaan. Kosola käsitteli 13.3.1931 pitämässään puheessa yleisesti lapuanliikkeen tehtäviä ja työväentalojen naulaamisia. Kosolan mukaan lait olisivat vain vasemmiston apuna sen ajaessa asiaansa. Työväentalot olivat lapuanliikkeelle näkyvä este maan yhtenäisyydelle ja loivat ristiriitaa ja epäharmoniaa yhteiskuntaan. Työväentalojen pakkoliputukset ja naulaamiset olivat tapoja ottaa työväen symboleja isänmaallisuuden piiriin. Isänmaallinen ajattelu luotiin myös teoilla.⁴⁷²

Vuonna 1932 Kosola esitti poliittisesta järjestelmästä yleisesti, että puolueiden ”keskinäinen kamppailu ja eturistiriidat olivat korvanneet isänmaan edun. Puoluejohtajat kuljettivat tukijoitaan ”kuin laumaa” ja sen seurauksena eduskunnasta oli tullut puolueiden eduskunta, jossa kansanedustajat edustivat puolueita eivätkä kansaa. Kieltolakia koskeva kansanäänestys⁴⁷³ oli Kosolan mielestä esimerkki puolueiden ja kansan ristiriidoista.

Siinäkään ei kansalle tahdottu myöntää ajatuksen, eikä ratkaisun vapautta, vaan tahdottiin puoluemääräyksellä heidät pakottaa äänestämään puoluejohtajain ja ohjelmien määräysten mukaisesti. Mutta toisin kuitenkin kävi, kiitos kansamme terveenä säilyneen ydinaineksen.⁴⁷⁴

Kosola kannatti kieltolain kumoamista ilmeisesti siksi, koska vasemmisto kannatti kieltolakia. Lisäksi Svinhufvudin hallitus voitiin haastaa tälläkin saralla. Vastustus oli toisaalta outoa, koska liikkeessä vaikutti myös raittiutta vaativia pappeja.⁴⁷⁵ Kieltolakiliitto ja kieltolain vastustajat olivat alkaneet kilpailla lapuanliikkeen suosioista alkukesällä 1930, koska eivät tienneet kumpaa kantaa la-

⁴⁷¹ *Ajan Sana* 13.3.1931.

⁴⁷² *Ajan Sana* 13.3.1931; Tepora 2011, 159–161.

⁴⁷³ Kieltolaista Larkio 1976, esim. 11, 135–143, 192–195; Laukkonen 1993, 51. Kieltolaki oli enemmän poliittinen kuin kirkollinen kysymys ja taistelu kommunismia vastaan oli kieltolakia tärkeämpi asia lapuanliikettä ja myöhemmin IKL:ää kannattaneille kirkonmiehille Kallenaution 1979, 178. K. R. Kares ja Hilja Riipinen kannattivat kieltolakia. Kieltolaista oli pidetty neuvoa-antava kansanäänestys 29.-30.12.1931. Äänestyksessä vain 26 % kannatti kieltolakia, 36 % vapaampaa myyntiä.

⁴⁷⁴ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus.

⁴⁷⁵ Vasemmiston kannasta kieltolakiin esim. Halila 1969, 276–298; Kallenaution 1979, 163–168, 181; Silvennoinen 2012, 360. Kai Donner, P. H. Norrmén ja Axel Solitander olivat lähettäneet Svinhufvudin hallitukselle heinäkuussa 1930 ”yksityisluontoisen muistion”, jossa he vaativat hallitusta mm. ottamaan poliittisen aloitteen kieltolain kumoamiseksi. Tieto löytyy Kallenaution (1979, 181) mukaan KA. Hjalmar J. Procopén kokoelma, kansio 12.

puanliike alkaisi kannattaa. Kosolan henkilökohtainen kanta kieltolakiin tuli esille hänen antamastaan haastattelusta saksalaiselle *Nachrichten für Stadt und Land* -lehdelle. Haastattelussa Kosola totesi, että lapuanliike ei ollut määritellyt vielä kantaansa kieltolakiin, koska kommunisminvastainen taistelu oli tärkeämpää. Henkilökohtaisena kantanaan Kosola kuitenkin totesi, että kieltolaki sai aikaan lain halveksuntaa ja lisäsi alkoholin käyttöä. Esimerkiksi Lapualla viinanmyyntipaikkojen määrä oli vain kasvanut trokaamisen myötä nollassa 24:aan. Hän totesi myös, ettei hän vastustanut alkoholia itsekään. Lapuanliike päätti vuoden 1931 elokuun kokouksessaan vaatia kieltolain tarkistamista. Idea kieltolain vastustuksesta tuli ilmeisesti kalkkitehtaan johtaja Petter Forsströmiltä. Perusteluna oli, että lain kumoaminen lisäsi kansan moraalia, raittiutta ja taloudellisia etuja.⁴⁷⁶

Kosolan mielestä puoluejärjestelmä⁴⁷⁷ ei ilmentänyt kansan mielipidettä eikä valvonut kansalaisten tahtoa. Maan hallitukset olivat ”valvoneet huonosti maan etuja” ja eivätkä olleet tehneet ”suorastaan mitään” puoluevallan ja kommunismin poistamiseksi. Kosola ei puheessaan eritellyt tarkemmin puoluevallan ja kommunismin välistä suhdetta. Svinhufvudin hallitus sai toisaalta Kosolalta tunnustusta ”paljon rehellisempänä” kuin Kallion ja Juho Emil Sunilan⁴⁷⁸ hallitukset, koska se oli tunnustanut kommunismin uhkan, toisin kuin yksityisiin ja puolue-etuihin kiinnittyneet Sunilan ja Kallion hallitukset. Kosola oli maaliskuussa 1931 kehnut Svinhufvudia henkilönä, vaikka parlamentaarinen järjestelmä ja eduskunta sitoivat hänen toimiaan. Kosola suuntasi kritiikkinsä eduskuntaan, joka yleensä oli estänyt hallituksen toimintaa:

Onko eduskunnalla oikeus ajaa maa perikatoon? Onko eduskunnalla oikeus tuhota se itsenäisyys, jonka kansa on kalleilla veriuhreilla lunastanut? Ei voine olla. Kansa ei ole sellaista eduskuntaa halunnut. Jossakin on vika. Vika on niissä hallituksissa, jotka avoimin silmin ovat antaneet asioiden kehittyä nykyiseen tilanteeseen.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ Kallenautio 1979, 190–191, 194. Ks. myös Vasara 2013, 670–671; Relander 1968, 486–487; Bonäs 2012, 210, (Petter Forsströmin kirje Kai Donnerille). Tarkemmin Forsströmin kannasta Koskinen 2009, 201–204. K. R. Kares sai jyrkällä argumenteillaan kieltolain puolesta lapuanliikkeen ottamaan koko kysymyksen pois ohjelmastaan. *Aktivist* ja *Ajan Sana* olivat hyökänneet kieltolakia vastaan vuoden 1930 lopulla. Kirjoitusten sävy vain jyrkkeni vuonna 1931. Lapuanliikkeen valiokunta päätti 1.3.1931, että kieltolain kumoaminen on otettava virallisesti lapuanliikkeen ohjelmaan. Vihtori Kosola pidättäytyi äänestyksestä. Kosola oli vuonna 1930, syyskuun puolella välissä, soittanut humalassa ML:n ministeri Juho Koivistolle, joka oli lapuanliikkeen vaikuttajana tunnetun Iivari Koiviston veli ja valittanut sitä, että hallitus oli pakottanut lapuanliikkeen johtoa antamaan 15.9.1930 kyydityskieltojulistuksen. Koivisto kertoi asiasta Relanderille, joka piti Kosolan vuodatusta ”pelottavana todistuksena siitä, minkälaisiin käsiin suomalainen talonpoika saattaa joissakin tilanteissa asiansa uskoa”. Vasara 2013 ja Relander 1968, yllä mainitut sivut.

⁴⁷⁷ Puoluejärjestelmän synnystä tarkemmin Mylly 1989A, 69–72, 83–85. Puoluejärjestelmä nousee yhteiskunnan luokkajaosta, järjestöllisistä tukirakenteista ja historiallisista traditioista.

⁴⁷⁸ Sunilasta Pietiläinen 2000. Sunila oli kaksinkertainen pääministeri, ja L. K. Relanderin luottomies. Pragmaattisena pidetty Sunila oli väitellyt maanviljelystaloudesta. Sunila vetäytyi politiikasta 1933 terveydellisten syiden vuoksi. Ks. myös Rantala 2010, 1. tiivistelmä, 134–135.

⁴⁷⁹ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi.

Kosola väitti, että eduskunta ajaa maan perikatoon ja tämä oli hallituksen syy. Tässä kommentissa tulee esiin eräs kategorinen ero Kosolan ja SDP:n välillä, kun SDP väitti, että parlamentaarinen demokratia turvaa maan itsenäisyyden, Kosolan mukaan demokratian nimissä maan itsenäisyys menetettäisiin. Seuraava lakia koskeva Kosolan kommentti vuodelta 1933 liittyy Edistyspuolueen pääministerin, T. M. Kivimäen⁴⁸⁰ lausuntoon IKL:n epädemokraattisuudesta ja fasistisuudesta.⁴⁸¹ Kosolan mukaan Kivimäen kritiikki IKL:ää vastaan osoitti hänen valinneen puolensa kiistassa laillisuudesta.

Hän syytti SDP:tä diktatuuriin pyrkimisestä. IKL:n kritiikki muita puolueita kohtaan pakottaisi ne valitsemaan puolensa isänmaan ja sen vihollisten välillä. SDP:n demonisoiminen oli viimeinen keino estää SDP:n kannatuksen nousun jatkuminen.⁴⁸² *Helsingin Sanomat* vertasi pilapiirroksessaan Kosolaa Hitleriin ja Staliniin, jotka myös toteuttivat ohjelmiaan ”viimeistä piirtoa myöten”. Lehden toimittaja Lassi Hiekkala (kolumnisti Eero) totesi Kosolan olleen jääkäriliikkeessä Leninin ja Stalinin rintamatoveri. Kosola oli tosin noussut vuonna 1929 Stalinia vastaan ulottaakseen ”yhden puolueen diktatuurivallan Suomeen”. Hiekkala⁴⁸³ oli siirtynyt *Suomenmaan* päätoimittajasta *Helsingin Sanomiin* ja vaihtanut samalla puoluekantaansa edistyspuoluelaiseksi.⁴⁸⁴

Pohjanmaan Suunta -lehden haastattelussa Kosola totesi vuoden 1930 talonpoikaismarssin olleen ”ratkaiseva tekijä” kommunistilakien (suojelulaki) aikaansaamisessa. Kosolan mukaan kommunismi oli ”kaivautunut maan alle”, josta käsin se vaikutti yhteiskunnassa. Lait olivat liian lievät. Mielenkiintoiseksi Kosolan kommentin kommunismin maan alle kaivautumisesta tekee se, että SDP perusteli myös tällä argumentilla kommunismin laillisena pitämistä. Laittomana kommunismista tulisi vain radikaalimpaa.

Kosola mainitsi talonpoikaismarssin vaikutuksesta aikaansaadun ”kovenetun painovapauslain”, joka oli iskenyt jo Kosolan nimellisesti päätoimittamaan *Aktivist*-lehteen. *Aktivist* oli lakkautettu vuodeksi. Kosola oli joutunut myös tuomituksi suojelulain nojalla Mäntsälän ”kahakan” aikana. Haastattelussa Kosola oli myös itseironinen menneitä muistellessaan:

Olin Lapuan suurkokouksessa keväällä 1930 esittänyt kolmannenkin tärkeän lakiehdotuksen, ehdotuksen kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanosta maan- ja valtiopettureihin nähden. Hyvä, ettei lakia tehty, sillä kaiketi olisin joutunut itse senkin en-

⁴⁸⁰ T. M. Kivimäestä Uola 2004A.

⁴⁸¹ Kivimäki 1965, 83–84, 87; *Turun Sanomat* 27.6.1933. Fasismi ei koskenut Kivimäen mukaan vain IKL:n muotoa, vaan myös sen esittämiä ajatuksia ja ”eräitä otteita”. Toisaalta Kivimäki päätyi IKL:n lakkauttamisen suhteen samaan kuin SDP kommunistien suhteen: IKL:n lakkauttaminen vain veisi sen maan alle ja liike radikalisoituisi näin entisestään. Ks. *Helsingin Sanomat* 26.3.1934, Tarpeen tullen. IKL:n lakkauttamisyrittäyksestä esim. Soikkanen 1984, 265–272; Korhonen 1971, 182. Ks. myös *Karjalan Suunta* 7.12.1935 Budjettikeskustelu alkanut.

⁴⁸² *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola puhunut.

⁴⁸³ Hiekkalasta tarkemmin Mylly 2001; Kinnunen 2013, 112–113, 116.

⁴⁸⁴ Mikkilä 2008, 86; Koskipalon (2008, 40) mukaan *Helsingin Sanomat* 30.6.1933, Kolme kovaa poikaa.

simmäiseksi koekaniiniksi. Myöhemmin olen havainnut, että kuolemanrangaistusehdotus on esim. sanomalehdistössä alkanut saada yhä laajempaa kannatusta.⁴⁸⁵

Kosola ei kuitenkaan yksilöinyt kuka ja missä kuolemanrangaistusta oli kannattanut. Vuonna 1936 Kosola käsitteli IKL:n edustajakokouksessa Ostrobotnialla pitämässä puheessaan IKL:n lakkauttamista. Kosola ja IKL olivat saaneet kovaa kritiikkiä aiemmin. Kosolan puheissa suhde lakiin muuttuu vuoteen 1936 tultessa. Kun Kosola syytti lakia, varsinkin vuonna 1930, niin vuonna 1936 hän vetosi lain suojaan käsitellessään IKL:ää.

Minun on tältä paikalta sanottava, että me kansanliikkeen miehet ja naiset, jotka pyrimme saamaan tähän maahan oikeudenmukaisuuteen nojautuvan yhteiskunnan ja toimimme siinä työssä täysin hyväksyttävien ja siveellisin keinoin, me emme jaksa edes ymmärtää tuollaista katalaa suunnitelmaa.⁴⁸⁶

IKL lakkauttaminen, ”katala suunnitelma”, oli Kosolan mielestä vastoin perustuslakia.⁴⁸⁷ Oikeusministeri Kekkonen teoksessa *Demokratian itsepuolustus*⁴⁸⁸, oli IKL:n mielestä jo etsitty tekosyytä liikettä vastaan. Kosola vetosi IKL:n uhri-
valmiuteen, oikeudenmukaisuuteen ja problematisoi lain luonnetta väittämällä laillisuusrintaman rikkovan paradoksaalisesti itse perustuslakia. Kosola uskoi IKL:n asian onnistuvan nyt ilman uhrauksia, mutta korosti samalla IKL:n uhri-
valmiutta. Kosola yritti esittää peiteltyä uhkausta: mikäli hallitus toimisi IKL:ää vastaan lainvastaisesti, IKL vastaisi samalla tavalla. Toisaalta Maalaisliiton ja Edistyspuolueen laillisuusrintama oli vahvistunut ja pysyi pystyssä IKL:n vihollisen SDP:n avulla.⁴⁸⁹

IKL joutui vetoamaan lakeihin menetettyään suosiotaan. Tavoitteena oli osoittaa laillisuusrintaman rikkovan omia sääntöjään: ”Laittomuuteen alistuaksemme me toivottavasti olemme jo tarpeeksi oppineet, mutta emme tarpeeksi unohtaneet”. Kosola katsoi, että IKL:ää pidettiin virheellisesti laittomana, mutta samalla hän implisiittisesti totesi, ettei IKL:ää saataisi alistumaan laillisuusrintaman sääntöihin, koska ne olisivat vastoin lakia ja moraalialia. Hän halusi puheellaan osoittaa, että ”mitä voimakkaammin IKL:n kimppuun käytäisiin, sitä

⁴⁸⁵ *Pohjanmaan Suunta* 6.7.1935. IKL:n lehdistö piti asiaa esillä esim. *Kymenlaakson Suunta* 9.1.1934, Kuolemanrangaistus saatava.

⁴⁸⁶ *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen; ks. mainos tilaisuudesta, *Pohjolan Suunta* 23.2.1936.

⁴⁸⁷ Vilho Annala kertoi saaneensa Kyösti Kalliolta vielä vuonna 1937 vakuutuksen, ettei IKL:ää ei tulla lakkauttamaan niin kauan kun se noudattaa lakia ja Kallio on presidenttinä. Toisaalta Kallio tuki lakkautusta ajavaa Kekkonen, Hallberg, Martikainen, Nousiainen & Tiikkainen 2009, 116–117. Ks. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Vilho Annala, 1955, 36; KA. Hilja Riipisen päiväkirjat 1930–1936. 20.3.1934.

⁴⁸⁸ Kekkonen 1934, demokratian keinoista, erit. 27–45, 57–60, 100. Tarkemmin Tuikka 2007, 72–79, Hyvärinen 2003, 100–103; Klinge 1983, 212–213; Kekkonen 1981, 249–259. Ks. *Suomen Heimo* N:o 4. 6.4.1934, Demokratiaa ja diktatuuria. Kekkonen argumentoi teoksessaan ääriliikkeiden kieltämisestä ja haki kompromissia liberaalin individualismin ja valtiokollektivismien väliltä. Juuri ”Demokratian itsepuolustus” -teos teki Kekkosesta (1972B) hänen omien sanojensa mukaan äärioikeiston sylkykupin.

⁴⁸⁹ Esim. *Lakeuden Suunta* 17.10.1934, Laillisuuden henki, jossa väitettiin vasemmiston vaativan sitä, minkä kohteeksi vuonna 1929–30 joutui.

varmemmin se jatkaisi valitsemallaan suoralla kurssillaan”. ”Suora” viitanee tässä tapauksessa IKL:n oletettuun rehellisyyteen suhteessa puolueisiin.⁴⁹⁰

Päätelmänä voidaan todeta, että Lapuan laki voidaan ymmärtää Kosolan puheissa myös lapuanliikkeen toiminnan kuvauksena siten, että lapuanliike toteutti eräänlaista poliisioperaatiota, poliittisen järjestyksen palauttamista isänmaahan. Tällöin Lapuan laki oli sellainen, joka valtion lain olisi pitänyt moraalisisessa mielessä olla. Lapuan lakia käytettiin palauttamaan luonnonlaki valtion laiksi. Luonnonlaki tarkoittaa Kosolan puheissa myös luonnon (luonnollista) järjestystä ja on siten verrannollinen sääty-yhteiskuntaan. Luonnon laki tarkoittaa järjen löytämää yleistä periaatetta: valtion laista riippumatonta muutumatonta ja ikuista tosi asiaa.⁴⁹¹ Vetoaminen Lapuan lakiin oli lapuanliikkeen ilmausta siitä, että valtion laki oli irroittautunut luonnon laista ja moraalista. Lapuan lain ongelma oli epäsymmetrisyys, jossa vahvimmat päättäisivät mitä lakeja isänmaan nimissä ja hyväksi saisi rikkoa.

Kyyditykset olivat Lapuan lain käytännön ilmentymä. Viranomaiset eivät aina kyenneet tai halunneet selvittää kyydityksiä. Kyyditykset olivat organisoitua ja verkostoitua painostusta, eivät spontaanisti järjestettyjä kuten lievemies-teoria⁴⁹² väitti.⁴⁹³ Siltalan mukaan ”poliittisluonteisia” kyydityksiä tai yrityksiä tapahtui 1.5.–15.9.1930 välisenä aikana 254, joista 54 kohdistui muihin kuin kommunisteihin, kolme kommunistia murhattiin. Kyyditykset alkoivat kesäkuun puolessavälissä ja ne olivat suunnattu Kyösti Kallion hallitusta vastaan.⁴⁹⁴ Neuvostoliitto piti kyydityksiä rajaloukkauksina ja kritisoi etenkin ”virallisten henkilöiden” osallistumista niihin.⁴⁹⁵

Ennen kyyditysten alkamista lapuanliike pyrki heikentämään vasemmistolehdistön toimintamahdollisuuksia. Tätä ilmensi parhaiten Vaasan marssi 16.6.1930. Marssi toimi kenraaliharjoituksena talonpoikaismarssille, jolla toisaalta purettiin miesten kommunisminvastaisia aggressioita ja yhtäältä koetettiin näyttää kuka maakunnassa määräsi. Käytännössä lapuanliike käytti marsseja, kuten myös talonpoikaismarssia 7.7.1930 keinoina perääntyä suoran toiminnan vaatimuksista valtaansa menettämättä. Kosola marssitti 16.6.1930 noin 1 200 miestä Etelä-Pohjanmaalta Vaasaan. Hän myös tapasi tilapäisesti maaherraksi nimitetyn eversti A. E. Heinrichsin. Kosolan päävaatimuksena oli *Työn Äänen* vaientaminen, mistä Kallion hallitus oli kieltäytynyt, koska lainsäädäntöä sitä

⁴⁹⁰ *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen. Ks. mainos tilaisuudesta, *Pohjolan Suunta* 23.2.1936.

⁴⁹¹ Hobbes 1999, 126, 149, 232–233, ks. myös 242, 486.

⁴⁹² Siltala 1985, 201–205. Ks. myös Perälä 1998, 92. Aikalaisista Vuorimaa 1931. Termi oli Artturi Leinosen (1960, 75) lanseeraama, ja sen avulla voitiin erottaa lapuanliikkeen laittomat ja lailliset teot toisistaan. Lievemies-teoria kehitettiin kritiikin yllyttyä lapuanliikettä vastaan. Teoria väitti, että jotkut toimijat pilasivat liikkeen muutoin hyvän asian.

⁴⁹³ Siltala 1985, 357–358; Uola 2006, 215; Perälä 1998, 130; Niinistö 2006, 665; Roiko-Jokela 1998, 380–384. SDP:n edustajien kyydityksistä Soikkanen 1975, 517–518; Heikkinen 1986, 255–265. Nikun (2004, 29) mukaan lapuanliike ei uskaltanut tehdä salamurhia, koska se olisi kiristänyt poliittista tilannetta jo liikaa.

⁴⁹⁴ Siltala 1985, 357–358.

⁴⁹⁵ UM. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930, ”Suomen Moskovan-lähetystön raportti. IV. Suomen tapaukset ja sovjet. II 95”

varten ei ollut. Kosola totesi, että lapuanliikkeen kannattajat lopettavat kommunististen lehtien painamisen itse, jos valtiolta ei siihen pystyisi. Lopuksi Kosola toivotti maaherran tervetulleeksi Vaasaan ja kiitti hänen panostaan kommunisminvastaisessa taistelussa.⁴⁹⁶

Kosolan talolle muodostuneessa lapuanliikkeen toimistossa oli alussa vain kaksi henkilöä, mutta määrä kasvoi tammikuussa 1930 viiteen. Toimistossa hoidettiin lapuanliikkeen kirjeenvaihtoa, perustamistöitä, arkistoa, merkkien myyntiä, kirjanpitoa ja juoksevia asioita, kuten valokuvien ja sanomalehtileikkeiden järjestelyä.⁴⁹⁷ Kapteeni Anton Eonsuu tapasi ilmeisesti vuonna 1930 Antti Isotalon⁴⁹⁸, joka kehotti tätä jäämään Kosolan toimistoon pitämään järjestystä. Isotalo oli Kosolan lisäksi yhteydessä etenkin kokoomuslaiseen pastori Martti Rantaseen. Käytännössä Eonsuu vastaanotti kirjeitä ja keskusteli talon väen ja vieraiden kanssa. Eonsuun mukaan lapuanliikkeen rahoittajat olivat myös keskenään erimielisiä.⁴⁹⁹

Kosolan talossa oli kiireinen tunnelma kyyditysten⁵⁰⁰ alettua vuoden 1930 kesällä. Sihteerit hoitivat kyydityksiä kansliaksi muutetussa Kosolan sivuhuoneessa omalla vastuullaan. Varatuomari Kustaa Lassilan mukaan Kosola ei ollut ”luonteensa tuntien” ”erityisen ilahtunut” kyydityksistä. Kyydityksiä tutkineen Juha Siltalan mukaan Kosola ei käytännönläheisenä miehenä pystynyt johtamaan lapuanliikkeen toimintaa. Kosola halusi kuitenkin pysyä lapuanliikkeen johdossa ja pitää liikkeen koossa, joten hän joutui suostumaan yhä jyrkempien aineiden tahtoon. Kyyditysten suhteen Kosola saattoi vain käskä ja sallia kyydityksiä, niitä tehtäisiin ilman hänenkin tahtoaan.⁵⁰¹

Maalaisliittolaisen Kustaa Tiitun mukaan Kosola ei ollut innostunut kyydityksistä, mutta ei myöskään vastustanut niitä.⁵⁰² Lapuanliikettä kannattavia ja vastustavia lehtimiehiä kävi paljon talossa. Niilo Kosolan mukaan osa Koso-

⁴⁹⁶ Vasara 2013, 612–613; Kinnunen 2013, 149; Siltala 1985, 216. Ks. myös Laukkonen 1993, 97; Hietala 1971, 64–65, 127; Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset. 1930, 16–17; Kaján 1930, 128–129; Kokko 1930A, 32–33. Heinrichsin suhteesta lapuanliikkeen Turtola 1988, 104–118.

⁴⁹⁷ KA. K. M. Wallenius. Lapuan liike. Muistiinpanoja, muistioita, lehtileikkeitä, puheita, vuosikertomuksia. Lapuan liikkeen vuosikertomus, 9. Kosolan tytär Kirsti kävi toimistossa. Ks. tarkemmin PTA. Henkilöhaastattelut voimistelunopettaja Kirsti Näykki (Kosolan tytär) 1.3.1976 Helsinki, haastattelija Jaakko Korjus, 7.

⁴⁹⁸ Isotalosta Niinistö 2001B.

⁴⁹⁹ PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola Lapua 20.3.1976. Haastattelija Jaakko Korjus, 15; KA. Suomen 1920–40-luvun säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, A. Eonsuun haastattelu, 23; Kansan Arkisto 4. Fasismi Lapuanliike, Mäntsälä I. Anton Eonsuun kuulustelupöytäkirja, 178. Ks. myös Kuusisto 1969, 94.

⁵⁰⁰ Kosola kutsui näitä ”rimautuksiksi”. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Rautalan haastattelu v. 1955, 4.

⁵⁰¹ Siltala 1985, 218–219, 221–222. Ks. myös Rantala 1997, 9. Aikalaiskäsityksiä Kosolasta, Esim. PTA Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola 20.3.1976 Lapua. Haastattelija Jaakko Korjus, 22–23, 34 ja voimistelunopettaja Kirsti Näykki (Kosolan tytär) 1.3.1976 Helsinki. Haastattelija Jaakko Korjus, 9–11 ja piispa Olavi Kares 14.2.1976 Lapua. Haastattelija Jaakko Korjus, 1–3 ja Kouluneuvos Jussi Saukkonen. Marraskuu 1980. Haastattelija, toimittaja Matti Luoto, 6. Ks. myös KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Iisakki Nikkola v. 1955, 23–24.

⁵⁰² PTA. Henkilöhaastattelut, varatuomari Kustaa Lassila 11.4.1976 Lapua. Haastattelija Jaakko Korjus, 3; voimistelunopettaja Kirsti Näykki (Kosolan tytär) 1.3.1976 Helsinki, 8 ja Kustaa Tiitu 11.4.1976 Lapualla, Haastattelija Jaakko Korjus, 1.

lan talosta kertovista jutuista saattoi olla etukäteen kirjoitettu ja talossa käytiin vain, jotta se voitiin mainita uutisjutussa.⁵⁰³

Kun kyyditysasia voitiin alistaa Kosolan päätettäväksi, hän saattoi vain todeta: ”rimputtakoot nyt”. Joskus Kosola sentään vaati tutkimuksia ennen kuin kommunistiksi epäilty vietiin ”ikitielle” ja toisinaan kyyditettäviä armahdettiin, kun heidät havaittiin pikkutekijöiksi. Kosola ei voinut valvoa kyyditysprosesseja, koska hän oli usein poissa lapuanliikkeen päämajasta muun muassa puhematkojensa takia. Eduskunnan puhemiehen ja SDP:n kansanedustajan Väinö Hakkilan kyyditys 18.7.1930 lisäsi ja radikalisoi kyydityksiä niin laadultaan, määrältään kuin luonteeltaankin.⁵⁰⁴

Kyyditystoiminta lisäsi myös median kiinnostusta lapuanliikkeeseen.⁵⁰⁵ Kosola antoi *Kaiku*-lehden mukaan kesällä 1930 virolaiselle päivälehdelle haastattelun, jossa hän totesi, ettei lapuanliike syytä tilanteesta hallitusta, vaan maan lakeja. Kosola esitti poliisin, suojeluskunnan ja hallituksen olevan lapuanliikkeen päämäärien takana. Kosolan mukaan yli puolet Suomen kansasta tuki lapuanliikettä ja myös monet ruotsinkieliset, vaikkei RKP voinutkaan antaa sille kannatustaan virallisesti.⁵⁰⁶ *Uusi Suomi* julkaisi 20.6.1930 Kosolan toisen haastattelun, jossa hän julisti, että kommunistinen liike tuhottaisiin kokonaan ja sen maanpetoksellinen toiminta loppuisi.⁵⁰⁷

Kosola uhosi *Stockholm Tidningenin* haastattelussa kesäkuun lopulla, että Lapuan miehet ovat valmiit ”vaikka nostamaan omin käsin kommunistit pois eduskunnasta”. Kosola uhkaili talonpoikaismarssille saattavan osallistua jopa 50 000 tai 60 000 miestä. Kosola väitti, että kolme neljäsosaa kansasta tukee lapuanliikettä.⁵⁰⁸ Puheessaan kesäkuussa 1930 Lapuanliikkeen kokouksessa Ko-

⁵⁰³ PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola Lapualla 20.3.1976. Haastattelija Jaakko Korjus, 15. Niilo Kosola lähti armeijaan vuonna 1930, joten hän ei ehtinyt seurata tilannetta talolla sinä vuonna kovinkaan paljon. Ks. Kosolan talosta myös PTA. Henkilöhaastattelut, ministerineuvos Maija Paavilainen (Herman P:n rouva) Helsinki 17.1.1976, haastattelija Jaakko Korjus, 9. Vasemmiston käsityksistä Kosolan talosta esimerkiksi *Sosialisti* 7.10.1930, Lapuan kanslia uhkaa.

⁵⁰⁴ Esim. maalaisliittolainen *Ilkka*, 21.7.1930, Pormestari Hakkila; *Vaasa* 19.7.1930, Pormestari Hakkila; *Vaasa* 22.7.1930, Hakkilan automatka; Lehtinen 1984, 694; Siltala 1985, 135–137; Kalemaa 2012, 132–135. Ks. myös Jutikkala 1979, 700–702. Vilho Annala sai kuulla Kosolalta, että Hakkila on kyyditetty. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Vilho Annala, v. 1955, 1–2, 4–5; Leikola 2009, 233.

⁵⁰⁵ Valokuvaustarvike liike OY Neittamon kuvaaja Martti Staf Leikola söi Kosolan pöydässä lounaan Mäntsälän kapinan aikana. Hän oli aiemmin kuvannut lapuanliikkeen perustavan kokouksen vuonna 1929 sekä talonpoikaismarssin. Blomqvist 2005, 61.

⁵⁰⁶ *Kaiku*, 1.7.1930, Kosolan haastattelu.

⁵⁰⁷ *Uusi Suomi* 20.6.1930, Etelä-Pohjanmaalla taistellaan.

⁵⁰⁸ *Turun Sanomat* 20.6.1930. *Stockholms Tidningenin* toimittaja Einar Ljungren onnistui oikeistoaktivistiksi tekeytymällä saamaan tietoa lapuanliikkeen sisältä heinäkuussa 1930. Pentti Kosola, Olavi Kares ja Kauno Kangas kertoivat innoissaan, tulkki Eino Vähäpassin välityksellä, Ljungrenille, kuinka lapuanliike on hyväksynyt kyydityksiä. Siltala 1985, 226–227. Kosola ja Kangas kertoivat K. R. Kareksen sanoneen, että kyydittäjät lähettävät ”laskun lannan kuljetuksesta” lapuanliikkeen konttoriin. Ks. myös *Keskisuomalainen* 3.8.1930, St. Tidningenin lapualaishaastattelu. Vasemmistolehdistöstä esim. *Työn Voima* 4.8.1930, Selitysten sarja *Työn Voima* 2.9.1930, Näkökulmastamme; *Suomen Sosialidemokraatti* 1.8.1930, Yksityiskohtaisia paljastuksia; *Suomen Sosialidemokraatti* 2.8.1930, Lapuan selitys; *Suomen Sosialidemokraatti* 3.8.1930, Toimittaja Ljungren. Kokoomuslehdistöstä esim. *Kaiku* 3.8.1930, Perättömiä tietoja; *Satakunnan*

sola vakuutti, etteivät Vaasan marssijat ja Asser Salon⁵⁰⁹ muiluttajat olleet tehneet rikosta vain rikoksen takia, vaan halunneet kiinnittää valtiovallan huomioon näihin ”ryssän kätyreihin”.⁵¹⁰

Joulukuun puheessaan Kuopiossa, vuonna 1930 Kosola leimasi lapuanliikettä kohtaan esitetyt syytökset ja kritiikin ”kateellisten ja ilkeämielisten” ihmisten valheiksi. Kosola puolusteli kyydityksiä, mutta samalla vetäytyi itse vastuusta vetoamalla siihen, että kaikissa järjestöissä, puolueissa ja jopa kirkossa oli jäseniä, jotka rikkovat lakia. Tosiasia ei tehnyt järjestöjä, puolueita, saatikka kirkkoa vastuulliseksi jäseniensä rikkeistä. Kosola kiisti lapuanliikkeen käskyvallan kannattajiinsa. Kyyditykset olivat lapuanliikkeelle hankala ongelma ja myös Kosolaa uhkasi pidätys, mikäli hänen osoitettaisiin käskeneen kyydityksiä. Kosola vetosi liikkeen spontaaniin luonteeseen estääkseen kritiikin johtoa kohtaan. Lapuanliike ei valitsisi jäseniään millään muulla kriteerillä kuin isänmaallisuudella.

Kyyditystapausten tultua esiin kesällä 1930 lapuanliike katsoi parhaaksi perääntyä. Samalla se kuitenkin asettui kyydittäjien puolelle antamalla heille kaiken sen tuen, jonka rikkomatta lakia pystyi antamaan. Toisaalta lapuanliike myönsi, että se aktiivisesti ainakin loi ilmapiiriä, joka mahdollisti terroritekoja, kuten presidentti K. J. Ståhlbergin kyydityksen⁵¹¹. Puhe oli retorisesti hyvin laadittu. Uho ja Lapuan laki puuttuivat julkilausutusta keinovalikoimasta. Lapuanliike joutui perääntymään vaateissaan ja toistaiseksi hyväksymään valtiovallan ja voimassa olevan lainsäädännön. Kosola tasapainoili henkisen tuen ja Lapuan lain välillä uhrimentaliteetin ja käsitteiden uudelleen määrittelyn avulla. Kosola ärsytti valtiovaltaa retoriikallaan. Hänet voitaisiin vangita, mutta se olisi laitonta, koska hän oli vetäytynyt laillisesta vastuusta. Kosolaa ei lopulta pidätetty. Sen sijaan Walleniuksen⁵¹² toimet tutkittiin. Maaliskuussa 1931 kritiikki kyydityksiä kohtaan kääntyi Kosolan retoriikassa kyydittäjien uhrivalmiuden korostamiseen:

Lapualaiset ovat kuitenkin myöntäneet rikkoneensa lain kirjainta ja monituhantaisena laumana ilmoittautuneet viranomaisille. Monet heistä ovat saaneet tuomionsa ja monet heistä tulevat sen vielä saamaan. Se on meidän uhrimme isänmaalle. Emme me

Kansa 3.8.1930, Ruotsalainen sanomalehtimies. Ks. myös *Suomenmaa* 1.8.1930, Muutamia lapualaisliikkeen. Ks. ylioppilas Eino Vähäpassin vastine, jossa hän pitää haastattelun tietoja virheellisinä kauttaaltaan. *Ilkka* 5.8.1930, St. Tidningenin lapualaishaastattelu.

⁵⁰⁹ Asser Salon tapauksesta Lehtinen 1984, 685; Uola 2006, 199; Aikalaisista, Kaján 1930, 114, 116, 122.

⁵¹⁰ *Vaasa* 27.6.1930, Sanoja Lapualla.

⁵¹¹ IKL:n kansanedustaja Vilho Annala ei pitänyt lapuanliikettä syyllisenä Ståhlbergin kyyditykseen, myös Mäntsälän kapina tuli hänelle ”karmeana yllätyksenä”. Ks. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätien arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Vilho Annala 1955, 5–7.

⁵¹² Niinistö (2003, 81) pitää Walleniuksen kohtaloa oikeusmurhana, koska korkein oikeus vapautti hänet kaikista syytteistä ja Wallenius, ”armeijan enimmin politikoinva upseeri”, joutui käytännössä vain ottamaan vastuun alaisensa toimista. Toisaalta armeijassa komentaja on vastuussa alaisensa toimista. Käskyt on annettava niin selvästi, ettei sekaannuksia satu. Ks. myös Partanen & Pohjonen 2007, 93–109; Kalemaa 2012, 142–143; Lehtola 2010, esim. 46–47, 57–62, 75–82, 143–159; Vasara 2013, 676–679. Aikalaisista Wallenius 1972.

ole kaunistelleet tekojamme, mutta me väitämme kyllä jyrkästi, että meidän tekome ovat olleet tarpeellisia ja isänmaalle hyödyllisiä ja ovat sitä edelleenkin.⁵¹³

Kosolan linja kiristyi suhteessa 27.9.1930 Vaasassa pidettyyn puheeseen. Silloin hän oli väittänyt, etteivät rikkeiden tekijät välttämättä edes kuulu lapuanliikkeeseen. Nyt lievemiesteoriaan ei enää voitu vedota. Taustalla oli kyydityksiin syyllystyneiden lapuanliikkeen kannattajien ilmoittautuminen Ostrobotnialla 1930. Kosola oli jo joulukuussa 1930 myöntänyt, että lapuanliike rikkoi lain kirjainta. Nyt hän jatkoi samaa teemaa todeten rikkomukset lakia ja sen auktoriteettia vastaan.

Minä olen jo kymmenissä puheissani tunnustanut, rikokset lain kirjainta vastaan, mutta minä olen myöskin sanonut, että meidän kannattajamme ovat julkisesti myöskin ilmoittautuneet tuomittavaksi. Onko tässä maassa yhtään kommunistia, joka on ilmoittautunut tuomittavaksi? Ja onko tässä maassa yhtään sosiaalidemokraattia, joka olisi ilmoittautunut tuomittavaksi lainrikkomuksesta?⁵¹⁴

Lapuanliike toimi Kosolan mukaan moraalisemmin kuin vastustajansa. Hän piti näin lapuanliikettä oikean asian puolesta toimivana kansalaistottelemattomana liikkeenä, koska sen kannattajat kantoivat itse rikkomuksiensa seuraukset. Sosiaalidemokraatit eivät olleet pyytäneet työmaaterroriaan anteeksi. Näin Kosola asetti puheessaan työmaaterrorin ja lapuanliikkeen kyyditykset vastakkain, jolloin ”vaarattomat kyyditykset” voitiin nähdä vain oikeutettuna reaktion työvään ”paljon suurempia” rikoksia vastaan. Kosola ei kuitenkaan yksilöinyt esimerkein näitä mainitsemiaan työmaaterroritapauksia, joten on vaikeaa sanoa, mihin hän oikeastaan viittaa.

On sanottu, että meille annetut tuomiot ovat liian lieviä. Mm. eräs korkeasti oppinut henkilö kirjoitti joku aika sitten lehdissä, että ehdollisia tuomioita ei saisi antaa, koska rikoksen tekijät, tässä tapauksessa siis lapualaiset, eivät ole tekojaan katuneet.⁵¹⁵

Kosola ei maininnut missä lehdessä asia oli, mutta kyseessä saattaisi olla *Nya Arguksessa* julkaistu RKP:n kansanedustajan, rehtori Eirik Hornborgin⁵¹⁶ artikkeli. *Suomen Sosialidemokraatti* esitteli Hornborgin näkemyksiä. Hornborg esitti, että kyydityksiä perusteltiin kahdella tavalla: joko ne olivat viattomia seurauksia siitä, että maassa tapahtui ”eräänlainen vallankumous”, kuten K. R. Karesasian ilmaisi⁵¹⁷, tai sitten niiden väitettiin olevan sivuseikkoja liikkeen laillisen toiminnan ja päämäärän rinnalla.

⁵¹³ *Uusi Suomi* 13.3.1931, Lapuanliikkeen Helsingin osaston; *Ajan Sana* 13.3.1931.

⁵¹⁴ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

⁵¹⁵ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

⁵¹⁶ Hornborgista tarkemmin Vares 2000E.

⁵¹⁷ Lehtinen 1984, 695; Siltala 1985, 135–136; Leinonen 1960, 116–120; Murtorinne 1980, 149. K. R. Kares kommentoi eduskunnan puhemiehen, SDP:n kansanedustajan ja pormestari Väinö Hakkilan kyyditystä. STT:lle lähettämässään lausunnossa pastori totesi lapuanliikkeen toiminnan olevan välttämätöntä eduskunnan itsevallan kumoamiseksi. Ks. myös Hannula (1933, 37–39), joka kommentoi K. R. Karesen lausuntoa aika pisteliäästi.) Lauri Ingman koetti rauhoitella K. R. Karesta tämän lausun-

Historiallisilla seikoilla lapuanliikkeen toimintaa ja kyydityksiä ei voitaisi puolustaa, koska Suomi oli nyt itsenäinen demokraattinen valtio, toisin kuin jääkäri liikkeen aikana. Eirik Hornborg vaati hallitusta valitsemaan lapuanliikkeen ja Suomen lain väliltä. Vain laki estäisi ihmisten taipumuksen väkivallan kierteeseen.⁵¹⁸

Kosola taas korosti kyydittäjien uhrauksia: miehet olivat ”isänmaallisen tekonsa” takia menettäneet ”yhteiskunnallisen asemansa, toimensa ja palkkansa”. Tätä Kosola piti suurempana rangaistuksena kuin vankilaa. Mitä katumiseen tuli, sitä ei voitaisi koskaan edes ajatella, koska isänmaata oli pelastettu ”maanpettureiden käsistä”. Sen sijaan Kosola tukijoineen tulisi seisomaan loppuun saakka ”isänmaan suojana”. Kosola lopetti puheensa siteeraamalla Artturi Vuorimaan sanoja.

Kansanliikkeen juuret nojautuvat jumalaapelkääväiseen suomalaiseen talonpoikaan sekä suomen- että ruotsinkieliseen, ja niin kauan kun ne tähän päävoimaan pureutuvat, ei niitä mikään eikä kukaan pysty repimään irti.⁵¹⁹

Vuorimaan sanojen mukaan lapuanliike tulisi seisomaan maan vapauden, itsenäisyyden ja yhteiskuntajärjestyksen tukena sekä tulevien polvien menestyksen suojamuurina. Olennaista oli vetoaminen ruotsinkielisiin talonpoikiin, joilta vielä yritettiin kerätä kannatusta, vaikka tuki oli vähentynyt talonpoikaismarssin jälkeen.

Kyyditykset loppuivat kokonaan vuonna 1931. Kosolan jouduttua taloudellisten vaikeuksiin Kosolan talo myytiin *Työn Voiman* mukaan 1.3.1933 pakokohuutokaupassa hänen Niilo-pojalleen.⁵²⁰ Toinen Kosolan pojista, Pentti tuomittiin taposta syyskuussa 1931. Kosola oli paikalla oikeudenkäynnissä tuomioita kuulemassa.⁵²¹ *Kansan Lehden* mukaan Kosolan talossa toiminta oli jatkunut isännän palattua vankilasta, kuten aiemminkin. Kosolan talon omistusoikeus oli siirretty ulosottojen uhatessa hänen veljelleen, kauppias Väinö Kosolalle.⁵²²

noista. Hornborgin argumenteista: *Suomen Sosialidemokraatti* 7.9.1930, Lapuanliikkeen Janus-kasvot.

⁵¹⁸ *Suomen Sosialidemokraatti* 7.9.1930, Lapuanliikkeen Janus-kasvot.

⁵¹⁹ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua. Tieto ei löydy teoksesta sellaisenaan millään sivulta, joten on epäselvää mihin Vuorimaan lausumaan Kosola viittaa.

⁵²⁰ *Työn Voima* 2.3.1933, Vihtori Kosola on nyt ent. maanviljelijä. Kosola oli menossa konkurssiin lokakuun lopulla 1930, mutta Rudolf Waldenin. Kai Donnerin, Mauri Honkajuuren, Gösta Serlachiuksen ja S. J. Pentin, joka tuli liikkeeseen Kai Donnerin vaikutuksesta, rahakeräyksen avulla Kosola selvisi vielä vuoteen 1933 saakka. Seppälä 1981, 82–83.

⁵²¹ *Keskisuomalainen* 24.9.1931; *Suomen Sosialidemokraatti* 20.9.1931; *Turun Sanomat* 20.9.1931; *Suomenmaa* 20.9.1931; *Vaasa* 21.9.1931, Jaakkoo selittää; *Turun Sanomat* 21.9.1931; *Suomenmaa* 22.9.1931; *Kainuun Sanomat* 24.9.1931; *Turun Sanomat* 24.9.1931; *Suomenmaan* (22.9.1931) mukaan Pentti Kosola ei ollut näytellyt lapuanliikkeessä ”mitään huomattavaa osaa”. *Suomenmaa* 6.12.1931; *Kannaksen Lehti* 9.2.1932, Pentti Kosola tuomittu. Ks. myös Määttä 2010, 128–131; *Hämeen Sanomat* 6.2.1932, Pentti Kosolan tuomioita. Lopullinen rangaistus korkeimmasta oikeudesta oli kahdeksan vuotta kuristushuonetta. Pentti Kosola armahdettiin myöhemmin. Ks. *Vaasa* 24.12.1936, Pentti Kosola. Ks. KA. Suomen 1920–40-luvun historian säätöön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Otto Korpijaakko, 15; Lammi 1992, 39–40.

⁵²² *Kansan Lehti* 25.7.1933, Tilanne Lapualla.

3 LAPUANLIIKKEEN JA IKL:N AATTEELLISET KONTEKSTIT

Kun Kosola puhuu isänmaasta, Suomen kansasta, vapaussodasta ja uskonnosta, hän määrittelee millainen lapuanliike on. Viholliskuvaan eli vasemmistoon siirytään ”meidän” määrittelyn jälkeen. Lapuanliike määrittyy käänteisesti viholliskuvansa kautta. Sisäisen vihollisen lisäksi lapuanliikkeellä oli myös ulkoinen vihollinen: venäläiset sekä kommunisteina että entisen tsaarin järjestelmän kannattajina. Kosolan puheiden aatetta analysoidaan aktivismin, vapaussodan, isänmaan ja uskonnon kannalta.

Kosolan isänmaa-käsitystä tulkitessa voidaan käyttää valkoisen Suomen käsitettä. Valkoinen Suomi oli sisällissodan voittajien identiteetin tukipiste. Aapo Roseliuksen mukaan valkoinen Suomi ilmensi sisällissodan voittaneen osapuolen hegemoniaa, jota rituaalit ja muistaminen vartioivat. Sisällissodan muistaminen voitiin nähdä Ulla-Maija Peltosen mukaan toimijoiden kokemuksena ja tietoisuutena historiasta. Kokemus (yksilön mentaalinen syvärakenne) ja tietoisuus (kollektiivinen ideologia) historiasta liittyivät toisiinsa. Toisaalta juuri yksilöllinen ja kollektiivinen muistaminen ylläpitivät tehokkaasti oikeiston ja vasemmiston välistä poliittista katkeruutta. Tällöin myös suojeluskunnan - vuoden 1918 tilapäisen hätäratkaisun, mutta 1920-luvun realiteetin - merkitys tuli tärkeäksi. Vuoden 1918 muiston juhlistaminen tuli myös sitä tärkeämmäksi mitä enemmän porvarillisilla puolueilla oli keskinäisiä ristiriitoja.⁵²³

Sisällissodan jälkeisen valkoisen Suomen potentiaalinen vihollinen oli vasemmisto, jota vastaan porvaripuolueet kiinteyttivät rintamaansa.⁵²⁴ Juha Siltala käytti tutkimuksessaan (1985) termiä ”valkoinen Suomi”. Huttula määrittelee käsitteen retoriseksi, mutta sen voidaan sanoa myös ilmaisevan sitä miten osa valkoisista halusi kuvata itseään ja omia poliittisia tavoitteitaan vuonna 1918. Valkoinen Suomi oli osaltaan voittajan historian luomus ja identiteetin rakennuspuu. Toisaalta käsite ei tuo esiin porvariston sisäisiä ristiriitoja, kuten

⁵²³ Roselius 2013, 9, 57, 61, 120, 158; Peltonen 2006A, 108–109. Sisällissota nostettiin Roseliuksen mukaan näin määrittelemään koko Suomen kansallista olemassaoloa. Suojeluskunta oli vuoden 1918 järjestelmän konkreettinen ja symbolinen turva.

⁵²⁴ Roselius 2013, 70. Ks. myös Siironen 2011, 242–244.

valtiomuotokiistaa. Vuonna 1918 sisällissodan osapuolilla oli monenlaisia ja osin ristiriitaisiakin tavoitteita. Huttulan mukaan Siltala tarkoittaa valkoisella Suomella kolme asiaa: vuoden 1918 jälkeistä järjestelmää, ryhmänimittäjää sekä oikeuskäsitetä, jolla arvioidaan sitä vastasiko 1920-luvun lopun Suomi sille asetettua ihannetta. Matti Virtasen mukaan jako määrittäytyi enemmänkin Suomen eheyttäjien ja radikaalien kuin vasemmiston ja oikeiston välille.⁵²⁵

Miika Siironen mukaan valkoinen Suomi murtui vuosina 1930-1933 poliittisen järjestelmän kriisissä. Murtumiselle oli kolmetasoisia syitä. Ensinnäkin suuret ideologiset kysymykset ja ristiriidat, kuten laillisuus, parlamentarismi⁵²⁶ ja yhteiskunnallinen vallanjako, kriisiytyivät. Toinen taso syntyi yleisestä erityiseen katsoen yhteiskunnallisesta modernisaatiosta⁵²⁷, ryhmien intressiristiriidoista sekä taloudellis-sosiaalisen rakenteen muuttumisesta ja siitä seuranneista paineista. Viimeinen, kolmas taso, käsittää valkoisen aseveljeyden vuonna 1918 synnyttämän kollektiivisuuden, jonka pohjalle luotiin toiminnallis-symbolinen järjestelmä, joka alkoi määrittäytyä uudelleen vuosina 1930-1933. Valkoinen Suomi ilmeni pyrkimyksenä isänmaallistaa yhteiskunnan kulttuuris-sosiaaliset rakenteet. Valkoisuuden käsite muuttui enemmän historialliseksi varsinkin suhteessa politiikan arkirealismiin. Toisaalta Siironen tukeutuu Markku Hyrkkäsen käsitykseen historiasta korostaessaan, etteivät aikakausi ja kulttuuri määrää sitä miten ihmiset asioista ajattelevat.⁵²⁸ Yhtäältä aatteet ja niiden käsitteet muuttuvat ajan myötä.⁵²⁹

Vuoden 1918 Suomessa poliittisesti mahdolliseksi uskotun rajat olivat poliittisen ajattelun rajat. Valkoisen Suomen poliittinen syntyminen ei sinänsä määritä valkoisiksi katsottujen toimintaa. Kun valkoisen Suomen käsite on poliittinen, on sitä määriteltävä sen mukaan, mitä se kenellekin tarkoitti. Operationaalisesti valkoisen Suomen voidaan katsoa ilmaisevan käsityksiä isänmaasta ja sen identiteetistä. Valkoinen Suomi määrittäytyi sodan hävinneiden punaisten kannalta siitä, mitä sisällissodan jälkeen tapahtui. Valkoinen Suomi pikemminkin ilmaisee punaisten näkökulmasta sodan lopputulosta, jonka myötä Suomi ei kuulunut enää heille. SDP:n suhde porvaripuolueisiin ilmensi valkoista Suomea kuiluna osapuolten välillä. Myös valkoisille vasemmiston ”punaisuus” eli sen käsitetty epäisänmaallisuus oli poliittinen katsantokanta.

⁵²⁵ Siltala 1985, 16-17; Huttula 2000, 20; Virtanen 2001, 156-158.

⁵²⁶ Vrt. esim. Schmitt 1976, 75.

⁵²⁷ Ojakangas 2004, 89; Eriksson 2012, 11, 58-60; Mylly 1989A, 55-56, 58, 65. Yhteiskunnallinen modernisaatio synnytti Carl Schmittin mukaan 1900-luvulla, uudenlaisen, totaalisen valtion, jossa ilmeni hallittavien ja hallitsijoiden identiteetti. Modernismi synnytti demokraattisen teollisuusvaltion, uudet hallinnan ja viestinnän muodot sekä kaupungistumisen. Keskeistä tässä oli viestinnän nopeutuminen, koska se kiinnitti eri alueiden kansalaisia yhä tiiviimmin toisiinsa. Edistysusko ja luokkatietoisuus voittivat kohtalouksen ja esivallan kunnioituksen. Suomessa tämä prosessi oli vuosina 1905-1907, nopea, raju ja ”päällekkäinen”, toisin kuin Keski-Euroopassa. Modernismi on lapuanliikkeen syntykontekstissa ymmärrettävä yhteiskunnan hitaaksi sekularisoitumiseksi, mitä voidaan Carl Schmittin (1922, 43-44) mukaan olennaisena 1900-luvun alun ymmärtämisessä.

⁵²⁸ Siironen 2011, 240; Hyrkkänen 2002, 107.

⁵²⁹ Skinner 2002, 89.

Laitaoikeistolle valkoinen Suomi edusti utopistista tavoitetta, jota kohti voitiin pyrkiä. Esimerkiksi Kosola lopetti puheensa: ”Marssimme uuteen Suomeen”. Laitaoikeisto myös sai käsitteen määriteltyä itselleen ja sulautettua sitä yleisiin oikeistoradikalismien oppeihin. Laitaoikeistosta irroitettuneet aktivistit ymmärsivät, että maalaisväestö oli Suomessa kansan enemmistönä, joten tuki parlamentarismia painottavalta Maalaisliitolta oli välttämätöntä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Poliittiselle keskustalle valkoinen Suomi oli yhä enemmän vuoden 1918 vaatima konstruktio, joka oli aluksi välttämätön, sitten tarpeellinen ja lopulta lapuanliikkeen myötä rasite. Sisällissodan merkityksellistämässä ja kerronnalistamisessa korostettiin maalaisliittolaisten talonpoikien taistelleen ei pelkätään itsenäisyyden, vaan myös demokratian puolesta. Lapuanliikkeen näkökulmasta maalaisliittolaiset eivät pysyneet valkoisen Suomen ihanteessa. Tällöin Suomessa avautui sovinnon mahdollisuus. Sota alkoi hitaasti näyttäytyä yhä enemmän myös traagisena sisällissotana.

Maalaisliitto alkoi ajaa reformipolitiikkaa ja pyrki parantamaan myös köyhien viljelijöiden asemaa. Vasemmiston ja keskustan, SDP:n ja Maalaisliiton, alkaessa tilanteen pakosta lähentyä toisiaan, valkoinen Suomi poistui ja tilalle tuli 1930-luvun lopulla vasemmiston ja oikeiston yhteisesti jaettu Suomi, josta kommunistit oli poissuljettu. Valkoinen Suomi jäi enemmän lapuanliikkeen toivomaksi ja kuvitelluksi yhteisöksi jo vuonna 1930. Järjestelmän demokratisoituminen vei tilan valkoisen Suomen retoriikalta. Voidaankin kysyä oliko valkoista Suomea lopulta olemassa kestävässä muodossaan muualla kuin laitaoikeiston retoriikassa. Valkoinen Suomi on se myytti, jonka voittanut osapuoli sisällissodasta kertoi selittääkseen itselleen toimintaansa.⁵³⁰

3.1 Aktivismi

Vihtori Kosola kirjoitti ainakin osittain itse kolme artikkelia vuosina 1933, 1934 ja 1936 IKL:n joululehteen. Artikkeleiden aiheet käsittelivät Spalernajan vankila-aikaa, aktivistien rahallista avustamista ja aktivisti Juho Ekolan muistoa. Artikkelit ilmensivät Kosolan elämänfilosofian ja ajattelun keskeistä perustetta, isänmaallista aktivismia, joka taustoittaa myös Kosolan puheiden teemoja ja käsitteitä. Lehdissä julkaistut kirjoitukset ovat sikälikin tärkeitä, että niissä Kosola kertoi mitä aktivismi hänelle poliittisena aatteena ja yleisenä vakaamukse-
na merkitsi.⁵³¹

Kosola ei tuntemattomasta syystä kirjoittanut vuonna 1935 artikkelia tähän lehteen. Vuoden 1936 artikkeli jäi viimeiseksi Kosolan menehtyessä samana

⁵³⁰ Huttula 2000, 20; Virtanen 2001, 156–158; Leikola 2009, 140–146. Ks. myös Vares 1998, erit. 324–332, jossa monarkiaa valtiomuotokeskustelua pohditaan häviäjän historiana. Useimmat aktivistitkin olivat monarkian kannattajia, *ibid*, 129. Käytännössä monarkiaa käyty keskustelu Suomessa määrityksi Saksan sotamenestyksen sekä ulkoministeriön ja armeijan välisen sisäisen kiistan vaikutuksesta.

⁵³¹ Aktivisti Juho Ekolasta tarkemmin Lackman 2000, 160, 169, 459–460, 465.

vuonna. Artikkelit eivät ole puheita, mutta ne ilmaisevat hyvin Kosolan aate-maailmaa, koska niissä hän on voinut tarinoida rauhassa ja suoraan omalle kohdeyleisölleen ilman poliittisen tilaisuuden luomaa painetta.

Kosola kirjoitti vuonna 1933 IKL:n joululehteen joulustaan Spalernajassa vuonna 1913. Vangitsemisesta oli kulunut 10 kuukautta, joten hän saattoi ku-vailla yksityiskohtaisesti vankilan vaikeita olosuhteita. Jouluaattona Kosola oli saanut tiedon pakkotyötuomiostaan Venäjän rikoslain pykälien 100 ja 101 nojal-la. Tiedossa olisi pakkotyötä Siperian kuparikaivoksessa, jossa vangit kuolivat käytännössä jo kaivoksen myrkylliseen ilmaan. Jouduttuaan Venäjälle Kosola oli varma, että näki Lapuan viimeisen kerran.

Kolmen ensi kuukauden aikana olin joka päivä tuskan hiestä märkänä, vaikkakin Spalernajan kopit olivat talvisaikaan niin tavattoman kylmät. Tuskaa lisäsi vielä se, että kotiin oli jäänyt avuton puoliso (vaimo Elin Kosola) pienten lasten kanssa.⁵³²

Lainaus selittää hyvin, millaista ristiriitaa perheensä ja isänmaalliseksi velvolli-suudekseen käsittämänsä jääkärivärväystoiminnan välillä Kosola selvitteli mie-lessään.⁵³³ Vaikka hän oli valinnut isänmaan perheensä asemesta, olisi perhe kärsinyt joka tapauksessa ilman isänmaan puolesta toimimista. Elin Kosola oli vangittuna Vaasassa, mutta ei silti ollut menettänyt uskoaan maan itsenäistymi-seen. Ennustus olisikin toteutunut, ”jos maata ja kansaa olisi hallittu kokonai-suuden etua silmälläpitäen, eikä vain yksilö-, ryhmä-, ja puolue-etuja, niin kuin on tehty koko itsenäisyytemme ajan”.⁵³⁴

Kun Kosola pääsi Spalernajan vankilasta, hän jätti vankilaan muistiin-panovihkonsa, koska se olisi ilmaissut hänen henkilöllisyytensä, jos hän olisi jäänyt Pietarissa uudelleen kiinni. Mukaan vankilasta hän otti vain Raamatun ja virsikirjan. Myöhemmin vankilan palon jälkeen ”eräs Pennanen oli löytänyt Kosolan vihkon hiili ja tuhkakasasta. Kosola lopetti puheensa:

Muistui mieleeni edellinen levoton yö. Niin paljon sentään oli ollut uutta vankilan-kin joulunvietossa, että siksi päiväksi oli hirsipuu unohtunut, tullakseen nyt levolle käydessä taas heti ajatuksiin yhtä kammottavana. Millähän tavalla he nyt minut tei-laisivat?⁵³⁵

Kosola kirjoitti IKL:n joululehteen vuonna 1934 aktivisteille annetusta raha-avustuksesta, ns. Härmän kypistä. Aktivistit olivat tehneet muitakin aloitteita vapaussodan jälkeen, mutta raha-avustusta Kosola piti keskeisimpänä. Kosola oli jo kesällä 1917 jääkäreitä välittäessään kiinnittänyt huomionsa Saksaan me-nijöiden ”kehnoon vaatetukseen ja rahattomuuteen”. Isänmaalle elämänsä uh-ranneiden oli ”kuljettava melkein kerjäläisten tavoin”:

Monet jääkärit olivat vielä velkaisia, moni oli menettänyt terveytensä, opinnot oli-vat keskeytyneet, tulevaisuus näytti synkältä. Armeijaankin jääneiden palkkaus oli

⁵³² Vihtori Kosola, Joululehti Spalernajassa. *IKL:n joululehti* 1933, 41.

⁵³³ Kosola on kirjoittanut värväystoiminnastaan Kosola 1930.

⁵³⁴ Vihtori Kosola, Joululehti Spalernajassa. *IKL:n joululehti* 1933, 41.

⁵³⁵ Vihtori Kosola, Joululehti Spalernajassa. *IKL:n joululehti* 1933, 41.

alussa keho. Yhä enemmän minussa vakautui ajatus, että Suomen kansan olisi maksettava jääkäreille kunniavelkansa edes vaatimattoman korvauksen muodossa.⁵³⁶

Kosola oli puhunut asiasta pohjalaisille aktivistitovereilleen ja miettinyt, kuinka asialle saisi yleistä kannatusta. Tyytymättömyys jääkärien tilanteeseen oli Etelä-Pohjanmaalla laajaa. Kosola joutui vuonna 1918 Helsinkiin kiireelliselle matkalle, mutta kertoi Seinäjoen asemalla rakennusmestari Juho Kukkulalle asiasta. Kukkuola lupasi esitellä asian Lapuan kokouksessa. Lapuan maakuntakokous asetti toimikunnan ja määräsi Kosolan sen koollekutsujaksi. Muut jäsenet olivat Juho Kukkuola, Juho Vehkaoja, J. E. Härmänen, Matti Malkamäki ja Juho Ekola. Toimikunta tapasi sotaministeriön edustajia 2.10.1918. Toimikunta päätti heti Kosolan matkan jälkeen ehdottaa hallitukselle, että se antaisi Saksassa olleille jääkäreille 250 mk:n kuukausikorvauksen.⁵³⁷

Eteläpohjalaiset kansanedustajat, puolueista riippumatta, alkoivat kannattaa ehdotusta ja senaatti asetti komitean korkeimman oikeuden presidentti, Hugo Rautapään johdolla⁵³⁸ valmistelemaan asiasta esitystä eduskunnalle. Komiteaan kuuluivat myös filosofian maisteri Elmo E. Kaila ja maanviljelijät Matti Malkamäki, J. A. Heikkinen ja Vihtori Kosola. Puolustusministeri Rudolf Walden vastusti senaatin ehdotusta 10 miljoonan markan⁵³⁹ määrärahasta jääkäreille. Kosola tosin mainitsi, että Walden⁵⁴⁰ lupasi ”tehdä parhaansa asian onnistumiseksi”. Pääministeri Lauri Ingman pelkäsi palkitseminen suututtavan länsivallat. Kaarlo Castrénin uusi hallitus (17.4.–15.8.1919) suostui hankkeeseen. Vuonna 1935 lakia laajennettiin jääkärieläkekomitean ansiosta koskemaan myös Saksassa vamman tai vaikean sairauden saaneiden etuja.⁵⁴¹

⁵³⁶ Vihtori Kosola, Härmän kymppi. *IKL:n joulu* 1934, 25.

⁵³⁷ Vihtori Kosola, Härmän kymppi. *IKL:n joulu* 1934, 25.

⁵³⁸ Roselius 2013, 55–56. Komitean toimikunnassa olivat eduskunnasta professori Hugo Rautapää ja kansanedustaja J. A. Heikkinen. Tarkemmin Hallan ukko lempinimen saaneesta Heikkisestä Turpeinen 2014, 92–94; Lackman 2012, 180–181, 186, 190; Niinistö 1998, 24–27, 32. Aktivisteja edustivat Matti Malkamäki ja Kosola, Elmo E. Kaila toimi sihteerinä. Suur-Suomea kannattanut ja tasavaltaa vastustanut Kaila johti ’Uutta metsätoimistoa’ eli jääkäritoimistoa, joka kokosi 1920-luvun alussa aktivisteista ”puolislalaisia verkostoa”.

⁵³⁹ Tilastokeskuksen rahanarvokertoimen mukaan 10 miljoonaa markkaa vuonna 1918 vastaa vuoden 2012 kurssilla noin 21 miljoonaa (20 980 000) markkaa eli noin 3,5 miljoonaa (3 528 582,7) euroa. Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3524. 2014, Rahanarvonkerroin 1860–2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.10.2015].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khi/2014/khi_2014_2015-01-19_tau_001.html

⁵⁴⁰ Waldenista tarkemmin Uola 2002. Yleisesti Juva 1957. Waldenin suhteesta Kosolaan, Raaskio 2012, 36; Seppälä 1981, 80–82. Kuusiston (1969, 78) mukaan Donner kaavaili Waldenia lapuanliikkeen johtoon talonpoikaismarssin jälkeen.

⁵⁴¹ Lackman 2000, 684; Ahtiainen 2005, 78–81, 253–254; Kosola 1935, 204–206. Jääkäri-vänrikki Nikke Pärmi, lähetti tammikuussa 1919 kaksi kirjettä ”eruskunnan varapuheen joh. Alkiolle”. Mukana seurasi liite, jossa mainittiin Kosolan kertoneen Pärmillä komitean ehdottaneen 3 000–10 000 mk summia rahaa. Poliittisesti epäluotevaksi katsotuille ei Härmän kymppi -kunniamerkkiä annettu.

Kului aikaa, mutta tätä komiteaa ei kutsuttukaan koolle. Poliittinen suunta oli vähitellen kääntymässä saksalaisystävällisestä englantilaismyönteiseksi. Pelkäsin, että sen mukana pian koko hankkeemme ajautuisi karille.⁵⁴²

Reagoidakseen Castrénin hallituksen muuttuneeseen politiikkaan Kosola kirjoitti Kailalle ja pyysi tätä kutsumaan komitean koolle. Marraskuussa 1919 komitea esitti, että eduskunta myöntäisi 10 miljoonan markan määrärahan, josta jokaiselle jääkärille maksettaisiin 3 000-10 000 mk:n suuruinen kansallislahja jääkäriajan pituuden mukaan.⁵⁴³ Eduskuntaesitys asiasta meni yksimielisesti lävitse ja jääkärit saivat pienen korvauksen työstään isänmaan hyväksi. Summaa saattoi Kosolan mukaan pitää liian pienenä jääkärien uhrausten ja heidän ilmaisen sotilaskoulutuksen takia, mutta tärkeämpää oli tunnustuksen symbolisuus. Raha tuli kuitenkin ”monelle kipeään tarpeeseen”. Komitea työskenteli myöhemmin vielä jääkärien ”eläke- ym. asioissa”. Kosola korosti, etteivät jääkärit itse pyytäneet avustusta. Monille, kuten Antti Isotalolle, asia oli yhdentekevä. Rahaa kutsuttiin Etelä-Pohjanmaalla Härmän kymppiä Antti Isotalon sanasutkauksen mukaan.⁵⁴⁴

Kosola kirjoitti vuoden 1936 IKL:n joululehteen artikkelin maanviljelijä Juho Ekolasta. Härmässä vuonna 1860 syntynyt Ekola oli kuollut 30.9.1935. Kosola oli tutustunut Ekolaan aktivistiaikanaan maailmansodan alkamisvuonna 1914. Ekola oli tullut Kosolan kotiin ja alkanut puhua sodasta hieman puoltaen venäläisiä. Kosola kiivastui tästä ”venäläisystävällisyydestä”. Ekola oli kuitenkin vain koetellut Kosolaa:

Huomasin heti hänen kasvojensa ilmeiden kirkastumisesta, mitenkä hyvän vaikutuksen häneen oli tehnyt kiivastumiseni. Tuo venäläisystävällisyys näet olikin ollut tehtyä. Tästä hetkestä alkoi erottamaton ystävyys, joka kesti loppuun asti tulematta koskaan väliin pienintäkään soraääntä.⁵⁴⁵

Ekola ei ollut Kosolan mukaan ”mitenkään erikoinen puhuja”, mutta hän organisoi asevelvollisuuslakkoja, muun muassa armeijan esikuntapäällikön, kenraali Hannes Ignatiuksen⁵⁴⁶ kanssa, Etelä-Pohjanmaalla. Aktivistina Ekola uskoi Suomen itsenäisyyden saavuttamiseen ja ryhtyi jääkäriliikkeen toimintaan. Hän totesi epäilijöilleen, että vain jääkäriliikkeen toiminnan avulla itsenäisyys voitaisiin saavuttaa. Etelä-Pohjanmaalta lähtikin ”huomattavasti suurempi mies-

⁵⁴² Vihtori Kosola. Joulu Spalernajassa. *IKL:n joulu* 1933, 41.

⁵⁴³ Lackman 2000, 684. Tilastokeskuksen rahanarvokertoimen mukaan 10 miljoonaa markkaa määrärahan myöntämisenä vuonna 1919 vastaa vuonna 2014 noin 4,1 miljoonaa euroa. 3 000 mk vastaa noin 1 244 euroa. 10 000 mk vastaa noin 4 149 euroa. Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkkajulkaisu]. ISSN=1796-3524. 2014, Rahanarvonkerroin 1860-2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.10.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khi/2014/khi_2014_2015-01-19_tau_001.html

⁵⁴⁴ Vihtori Kosola, Härmän kymppi. *IKL:n joulu* 1934, 25. Ks. myös *Sisä Suomi* 15.2.1935, Vapaussotureitamme on. Isotalon toiminnasta aktivistiaikana Lackman 2012, 132-133.

⁵⁴⁵ Vihtori Kosola. Maanviljelijä Juho Ekola. *IKL:n joulu* 1936, 21.

⁵⁴⁶ Ignatiuksen elämäkerta, Lappalainen 2005.

joukko” Saksaan kuin muista maakunnista.⁵⁴⁷ Ekolan aktivistitoiminta perustui hänen uskonnolliseen vakaumukseensa:

Mikään työ ei onnistu ellemme nöyrinä pyydä avuksemme Jumalaa. On aina muistettava nuoret miehet, hän jatkoi, että olette vain heikkoja välikappaleita hänen kädessään - niin minä olen menetellyt ja aina avun saanut.⁵⁴⁸

Ekola jäi kiinni jääkäritoiminnastaan, mutta ehti paeta maasta ennen vangitsemistaan. Epäitsekkäs ja nöyrä Ekola edusti tekstissä aitoa isänmaallisuutta ja eräänlaista aktivisti-ideaalia. Hän ei innostunut jääkäriliiton kunniajäsenyydestäkään. Ekolan ”suuret elämänlahjat” eivät nousseet koulutuksesta, matkailusta tai elämäntavoista, vaan isänmaan edun kaiken muun edelle asettamisesta, siksi Ekola liittyi myös lapuanliikkeeseen ja IKL:ään. Kosola lopetti kirjoituksensa tarjoamalla ”korutonta sankaria”, Ekolaa esimerkiksi kaikille ihmisille, jotta ”ei kansamme keskuudessa olisi rikkinäisyyttä”.⁵⁴⁹ Aktivisti edustaa Kosolan puheissa eräänlainen epäitsekkään toiminnan ja isänmaa-aatteen toteuttajan ideaalia. Aktivismiin aatteelliset periaatteet olivat historian oikeaksi todistamia ja politiikassa testattuja.

3.2 Vapaussota

Kosola käytti vuoden 1918 sisällissodasta retoriikassaan käsitettä vapaussota. Lapuanliikkeen nationalismiin aatteellinen perusta muodostui aktivismin ja vapaussodan perinnöstä ja siitä seuranneesta isänmaallisista velvotteista. Kosolan puheissa eteläpohjalaisten aktivistien ja lopulta kaikkien isänmaallisten suomalaisten kansannoususta alkanut vapaussota loi isänmaan itsenäisyyden sen vihollisia vastaan. Vapaussotakäsitteen käyttämisen kannalta olennaista oli, että lapuanliikkeen aloittaessa toimintansa vuonna 1930, Etelä-Pohjanmaalla oli jo kasvamassa uusi sukupolvi⁵⁵⁰, joka oli oppinut ja sosiaalistanut valkoisen osapuolen historiatalutuksen ja käsityksen Suomen itsenäisyydestä ja vuodesta 1918.⁵⁵¹

Jääkäriupseerien toimikunta alkoi sotilaiden, Aarne Sihvon, Erik Heinrichsin, Viljo Tuompon ja opettaja Heikki Nurmion, johdolla kirjoittaa sodan

⁵⁴⁷ Lackman 2000, 145, 152, 190–193, 202–208. Ks. myös Lackman 2012, 44, 50; Klinge 1983, 81–82; Lauerma 1966, 111–115, 258, 269–273.

⁵⁴⁸ Vihtori Kosola, Maanviljelijä Juho Ekola. *IKL:n jouluku* 1936, 21.

⁵⁴⁹ Vihtori Kosola, Maanviljelijä Juho Ekola. *IKL:n jouluku* 1936, 21.

⁵⁵⁰ Lackmanin (2000, 64) mukaan 1880–1890-luvuilla syntyneet eivät oikeastaan eläneet lainkaan normaalioloissa, kun he kokivat ensin itsenäistymistäistelun ja sitten sisällissodan.

⁵⁵¹ Jussilan (1979, 256) mukaan sisällissodan ymmärtämisen kannalta keskeinen konteksti ovat vuodet 1905–1914. Roselius 2013, 52–54, 175. 1920–1930-luvuilla ”valkoisen Suomen” ikävistä aiheista, kuten valkoisten terroristista (noin 20 000 henkeä) sodan jälkeen vaiettiin. Toisaalta punaisten terroria (noin 1 600 henkeä) korostettiin Esim. VRL keräsi punaisen terrorin kohteeksi joutuneiden valkoisten muistitietoa. Roselius 2007, 9–14, 22. Valkoisesta terroristista ks. myös Korjus 2008, 243–246.

historiaa jo ennen sen loppua. Teos jääkäri liikkeestä valmistui joulukuussa 1918. Kansallinen tragedia tuli kääntää kansalliseksi voitoksi ja antaa sille positiivinen tarkoitus.⁵⁵² Voitetun sodan jälkeen alkoi myös kenraali Mannerheimin asettama komitea koota aineistoa historiateosta varten. Kuten Loima toteaa, voittajien historiaa, kirjallista oikeutusta tapahtuneelle, kirjoitettiin heti rankaisutoimien jälkeen. Komitea julkaisi vuosina 1921–1925 kuusiosaiset teokset *Suomen vapaussota 1918* ja *Finlands frihetskrieg år 1918*. Ensimmäinen ns. tieteellinen ja virallinen esitys sodasta oli vuonna 1933 upseeriprofessori J. O. Hannulan teos *Suomen vapaussodan historia*. Hannulan teos oli huomattavasti myyttisempi kuin Mannerheimin komitean teos. Kaikista myyttisin teos oli vuonna 1934 ilmestynyt *Suomen vapaussota kuvissa*, jossa sivuutetaan kokonaan sodan aikainen Suomen sisäpoliittinen tilanne.⁵⁵³

Suomalainen kansallinen historiankirjoitus tarkasteli 1920–1930-luvuilla tapahtumia voittaneen osapuolen vapaussotänäkökulmasta käsin. Sisällissota näyttäytyi pahana myös siksi, koska historian tutkimuksen paradigma piti Suomen väestöä yhtenä 'heimona', jonka kulttuurinen historia näyttäytyi satojen vuosia kestäneenä loogisena jatkumona. Suuressa kertomuksessa vuodet 1914–1917 nähtiin itsenäistymisen ja vapaussodan esihistoriana. Etenkin lapuanliikkeen kannattajat näkivät Suomen historian voitetun vapaussodan ja itsenäisyyden näkökulmasta. Itsenäisyyden juuria ja oikeutusta koetettiin hakea niin kaukaa menneisyydestä kuin mahdollista. Keskeiseksi sodan ja rankaisutoimien motiiviksi nousi ikiaikainen venäläisyyden uhka.⁵⁵⁴

Vapaussodasta luotiin symbolisesti ajaton ja puhtaasti kansallinen kertomus, jolle kirjoitettiin myös esihistoria. Menneisyydestä yritettiin ottaa mahdollisimman monta tapahtumaa todistamaan vapaustahdon ja itsenäisyyssaatteen ilmaisuvoimaa. Vapaussotakertomus oli myös kansallisesti pyhä ja turvallinen kanava, jonka avulla tapahtumat voitiin ymmärtää ja ennen kaikkea oikeuttaa. Aiempi historia oikeutti tapahtumien kulkua ja legitimoivat vallassa olevien asemaa. Yhteiskunta ei vielä vuonna 1929 kyennyt millään poliittisella suunnalla käsittelemään objektiivisesti vuotta 1918.

Kevään 1918 tapahtumiin päti 1900-luvun historiassa monta kertaa toistunut mekanismi: tragedian suuruus peitettiin vielä suuremmalla valheella. Uhraukset olivat liian katkeria, jotta uskonnolliset, kansalliset ja poliittiset tunteet koonnutta vapaussotamyyttiä olisi voitu purkaa.⁵⁵⁵ Toisaalta vapaussotamyytti

⁵⁵² Ahlbäck 2014, 77.

⁵⁵³ Jussila 2007, 183, 188–191; Loima 2006, 203–204. Mannerheimin komiteaan kuuluivat kenraalimajurit Hannes Ignatius ja Gösta Theslöf sekä eversti Rudolf Walden, joka vaikutti myöhemmin lapuanliikkeen taustalla.

⁵⁵⁴ Korpisaari 2009, 17; Jussila 2007, 15. Ks. myös Vihavainen 2013, 206; Vihavainen 2010, 121–126; Nygård 2007, 21.

⁵⁵⁵ Vrt. Roselius 2013, 106–107, 122, 167, 176, 217, 252, 254, 258. Vuoden 1918 käsittelyssä tuotettiin ensin vain sellaisia kertomuksia, joita osapuolet halusivat kuulla. SDP:lle sisällissota merkitsi suurta kansallista tragediaa ja kommunisteille luokkasotaa ja valankumousta. Valkoinen terrori ja punainen katkeruus estivät konsensuksen rakentamisen vuodesta 1918. Varsinkin aktivismin traditio voimisti lapualaisyhteisön tulkintaa vuodesta 1918. Vasemmisto piti Svinhufvudia valkoiseen terroriin syyllistyneiden henkilöiden armahtamisen, 7.12.1918, "valkoisen Suomen hätäratkaisun", arkkitehtinä. Valkoinen terrori nosti SDP:n kannatusta 1910-luvun lopussa. Roselius

ei ollut selvärajainen, poikkeuksellinen eikä pitkäikäinenkään myytti. Lapuanliike ja IKL pakottivat jo 1930-luvulla myyttiä muuttumaan. Kommunistien katkeruus ja Neuvostoliiton pelko olivat myytin keskeisimmät ylläpitimet. Sisällissodan tulkitseminen vapaussodaksi mahdollisti Kosolan retoriikan keskeisen lähtökohdan: marxilaisuuden ja isänmaan ristiriidan.

Kosola aloitti puheensa lapuanliikkeeksi muodostuneen väkijoukon ensimmäisessä kokouksessa 29.11.1929⁵⁵⁶. Kosolan puhe oli poliittinen ja käytännönläheinen. Puheessa tunteenomainen retoriikka, paatos, oli läsnä alusta saakka. Kokouspuhe oli tarkoitettu nostattamaan mielialaa kommunisminvastaisessa taistelussa, joka liitettiin vapaussotaan. Lapuanliikkeestäkin puhuminen tässä vaiheessa on ehkä liian aikaista, koska vaatimuksia tuki koko porvaririntama. ”Lapuanliike”-termi yleistyi lehdistössä vasta maaliskuussa 1930 Työn Äänen kirjapainon särkemisen jälkeen. Kun lapuanliikettä ryhdyttiin myös vastustamaan enemmän, piti se myös määritellä tarkemmin.⁵⁵⁷

Talonpoikaismarssi edusti lapuanliikkeelle vapaussodan voiton toisintoa. Ennen talonpoikaismarssin puhettaan 7.7.1930 Kosola huudettiin esiin, hän astui ”hymyillen puhujakorokkeelle ja tervehti miehiä näiden vastattua suurin suosionosoituksin”. Yleisö pyysi puhetta, mutta Kosola ei sellaista osannut improvisoida. Ainoa puhe oli varattu itse tilaisuuteen.⁵⁵⁸

Kosola innostui arvovaltaisesta seurasta niin, että kadotti tilaisuudessa puheensa, mutta sai käyttöönsä kopion puheesta Paavo Talvelalta⁵⁵⁹.⁵⁶⁰ Puheeseen Senaatintorin pallokentällä Kosola viittasi jälleen mahtipontisin kielikuvin vapaussotaan ja punaisten paitojen kahakkaan. Talonpoikaismarssi edusti lapuanliikkeelle vuoden 1918 voiton symbolista jatkoa ja sen saavutusten turvaamista ja loukkaamattomuutta.⁵⁶¹

Talonpoikaismarssilla Kosolan viesti oli selvä: ”kommunismi on Suomesta tuhottava ja että me emme tule taistelustamme luopumaan ennen kuin tämä sanamme on viimeistä kirjainta myöten toteutettu”. Lopuksi hän teki valan ja pyysi Jumalan siunausta.⁵⁶² Kosola lopetti puheensa vaatimalla kolme kertaa

2007, 36–37, 71–72, 76, 90–96, (eduskuntakeskustelusta aiheesta) 109. Sisällissodan terrorin problematiikasta, Turunen 2005, 20–25, 299–301, 314–315; Korjus 2014, 403–410.

⁵⁵⁶ Kallion (1982, 173–174) mukaan Etelä-Pohjanmaalla kansalaiskokousten traditio on ollut pitkä. Jo 1860-luvulla pidettiin kyläkokouksia, joissa kylän asioista päätettiin. Oltermannilaitos säännöllisesti kyläkokoukset. Näin Lapuanliike jatkoi tätä traditiota.

⁵⁵⁷ Perälä 1998, 80, 86; Laukkonen 1993, 90.

⁵⁵⁸ *Vaasa* 4.7.1930, Talonpoikaismarssin päivä. (josta lainaukset). Ks. myös *Suomenmaa* 8.7.1930; Nieminen 1980, 141–144, 150–159, 161, 167; Niinistö 1998, 83–84.

⁵⁵⁹ Talvela ei tullut toimeen K. M. Walleniuksen kanssa ja erosi puolustusvoimista vuonna 1930. Talvela oli lähellä lapuanliikkeen johtoa vuosina 1930 ja 1931. Toisaalta voi olla mahdollista, että puheen sopivuus piti tarkastuttaa tilaisuuden arvovierailta. Talvelasta tarkemmin Hietala 1971, 6; Laaksonen 2011, 177–178, 198, 206, 374, 376; Uola 2001A.

⁵⁶⁰ Sihvo 1956, 214; Halmesvirta 2010, 90; Laukkosen (1976, 114) mukaan kyseessä ei ollut kopio puheesta vaan alkuperäinen puhe. Valkoiset järjestivät voitonparaatin juuri samalla kentällä sisällissodan päättyttyä. Tähän viittanee myös Kosolan puhe työn loppuun viemisestä.

⁵⁶¹ Talonpoikaismarssin puhe esim. *Satakunnan Kansa* 8.7.1930.

⁵⁶² *Ilkka* 8.7.1930; *Turun Sanomat* 8.7.1930; *Satakunnan Kansa* 8.7.1930; *Kannaksen Lehti* 8.7.1930, Lapuanliikkeen päämäärät; *Suomenmaa* 8.7.1930; *Hämeen Sanomat* 8.7.1930.

kommunistilakien toimeenpanoa. Kosolan käyttämä anaforinen toistaminen⁵⁶³ puheen tehokeinona nostaa sen intensiteettiä ehkä siksi, että se luo puheeseen rytmiä. Intensiteetti nousee myös siksi, koska koko puheen tärkein teema on kommunistilait. Toistaminen alleviivaa teeman tärkeyttä ja tuo sen selkeästi esiin. Lapuanliike oli aiemmin väittänyt, että heidän viestinsä laeista ei saanut poliittisia lainsäädäntötoimia aikaan. Puheen perorationa, lopettamisena, toistaminen ei siinä mielessä onnistunut, että puheen intensiteetti oli tarpeeksi korkea jo ilman sitäkin, jolloin mekaaninen toisto toi puheeseen osittain tahatonta komiikkaa.⁵⁶⁴

Puheessa oli otettu huomioon Maalaisliiton vaateet laillisuudessa pysymisestä, sillä eroavaa hallitusta ei kritisoitu. Puheen kirjoituspaikka selittää osaltaan uskonnollisen retoriikan voimistumista. Puheessa korostui talonpoikaismarssin keskeinen teema, painostus kommunistilakien aikaansaamiseksi. Kosolan jälkeen puhunut presidentti Relander ei kritisoinut lapuanliikettä kuin yhdellä virkkeellä ja kätteli Kosolan suurkirkon portailla puheen jälkeen.⁵⁶⁵ Lopulta välikohtauksitta sujuneen talonpoikaismarssin hyväksyi valtaosa lapualaisista, koska sen katsottiin suuntautuvan vain kommunismia vastaan. Myös maalaisliittolaiset lapualaiset tukivat Kosolaa, puolue tosin enää nihkeästi.⁵⁶⁶

Talonpoikaismarssin jälkeen *Uusi Suomi* julkaisi Vihtori Kosolan, Vihtori Herttuan ja Matti Malkamäen haastattelun 16.7.1930. He korostivat, ettei lapuanliike ollut lopussa ja suunnitelmia tulevaisuudelle oli, mutta niistä puhumi-

Huomattavaa on, että puhe on sama kaikissa lehdistä. Koko puhe myös Kokko 1930A, 48–49. Ks. osia puheesta, Lehtinen 1984, 690; Niinistö 2003, 76. Ks. myös talonpoikaismarssista propagandisti Kajánin tulkinta (1930, 151–154, 160). Yleisesti *Aamulehti* 6.7.1930, Talonpoikaismarssi. Ks. myös KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto ”Sekalaista Mäntsälän kapinaa koskevaa aineistoa”, ”Tiedoitus. Kierrokirje kaava.” *Vaasa* 8.7.1930, Maakuntien miehet palasivat tänään. Ks. myös *Kansan Kuvalehti* 18.7.1930, Kosolan juna.

⁵⁶³ Vrt. Blomstedt 2003, 93. Anaforinen toisto tarkoittaa tietyn sanan, kuten esimerkiksi ”laki”, toistamista. Toisto on retoriikassa salakavala identifikaatio. Se lisää Summan (1996, 59) mukaan retorista vaikuttavuutta paljon enemmän kuin varsinaiset retoriset taidot.

⁵⁶⁴ Kertzer 1988, 123. Vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 175–176; Hägg 1998, 138; Torkki 2006, 232–233, 235. Toistamista käytetään esimerkiksi uskonnollisissa puheissa. Myös yhdysvaltalainen pastori kansalaisoikeusaktivisti, Martin Luther King käytti toistamistekniikkaa kuuluisassa puheessaan ”I have a dream...”. Kingin retoriikasta Frady 2009, 115–116. Toisaalta Kosolan tapauksessa toisto ehkä enemmän vain vahvistaa puheen voluntaristista vaikutelmaa.

⁵⁶⁵ Vasara 2013, 589, 652–654, 752. Relander sai kättelystään kritiikkiä Maalaisliiton sisällä. Vasara pitää kättelyn syynä Relanderin liikutusta ja innostusta talonpoikaismarssista.

⁵⁶⁶ Lehtinen 1984, 690–691; Siltala 1985, 267; Pietiäinen 1996, 131. Talonpoikaismarssin jälkeen Donnerin linjaa lapuanliikkeessä edustaneet pankinjohtaja Yrjö Nikula ja Iivari Koivisto, mahdollisesti Vihtori Herttuan kanssa, purkivat pettymystään. Kosola ei ottanutkaan valtaa käsiinsä, mutta ”kun seuraavan kerran tullaan, niin ei tulla turhaan”. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, E. A. Tuomivaara, haastattelu v. 1955, 1–2; Hako & Huhtanen 1981, 77. Talonpoikaismarssin onnistumisesta, esim. AKS:n äänenkannattajan, Suomen Heimon artikkeli (11.8.1930, N:o 7–8.) ”Nähtyä ja kuultua talonpoikaismarssista. Ks. tarkemmin PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola 20.3.1976 Lapualla. Haastattelija Jaakko Korjus, 26.

nen oli vielä ennenaikaista.⁵⁶⁷ Heinäkuussa 1930 alkoivat myös levitä huhut lapuanliikkeen sisäisistä ristiriidoista. Lapuanliikkeen valtuuskunta eli sairaalassa ollut Kosola, Vihtori Herttua ja Iivari Koivisto kiistivät väitteet jyrkästi.⁵⁶⁸

Talonpoikaismarssi toi Kosolalle valtakunnan laajuisen julkisuuden ja nosti hänet kansanjohdajaksi. Kosolan käsitys omasta asemastaan alkoi kuitenkin muuttua mahtipontisemmaksi ja epärealistisemmiksi. Kosolaa nostivat enemmän lapuanliikkeen kyydityksistä ja uhkailusta johtunut poliittinen kaaos kuin hänen omat johtajan kykynsä. Hän menestyi lapuanliikkeessä niin kauan kuin vaadittiin häikäilemätöntä ja jyrkkää toimintaa sekä kykyä käsitellä ja organisoida ihmisiä.⁵⁶⁹ Talonpoikaismarssin jälkeen olisi tarvittu lähinnä tarkkaa ymmärrystä politiikasta ja poliitikon ammatista. Maalaisliittolaisen Kyösti Kallion hallituksen epäonnistuminen vahvisti ulkoparlamentaarisien toiminnan edellytyksiä. Demokratiaa on vaikeaa noudattaa huonona aikana. Suomi oli Hallbergin mukaan kesällä 1930 ehkä kauimpana demokratiasta sitten sisällissodan, Vasara ilmaisee saman käsityksen ilman ”ehkä”-sanaa.⁵⁷⁰

Kallion hallituksen erottua, eduskunnasta saadusta luottamuksesta huolimatta, koottiin painostavissa tunnelmissa Svinhufvudin hallitus ilman eduskuntaryhmien osallistumista neuvotteluihin. *Izvestia* kirjoitti 6.7.1930 artikkelissaan, että hallitus oli koottu ”Suomen porvariston äärimmäisistä taantumuksellisista aineksista”. Lehden mukaan hallitus edusti pohjimmiltaan puutavara- viennin ja Englannin kaupan intressejä.⁵⁷¹ Lapuanliike vaati omia edustajiaan, Kosolaa, Vihtori Herttua ja K. R. Karesta, hallitukseen. Kosolasta suunniteltiin, osaksi jopa presidentti Relanderin johdolla, sosiaaliministeriä, mutta tämän Svinhufvud esti Kosolan henkilökohtaisen ongelman, alkoholin, takia. Hän ei myöskään halunnut ”kahta diktaattoria hallitukseen”. Kosolan asema lapuanliikkeen johtajana olisi hallituksessa suunnattu suoraan Svinhufvudia vastaan.⁵⁷²

Tilanne oli Vesa Vareksen mielestä vähintäänkin kahtalainen: jos lapualaiset olisi otettu hallitukseen, he olisivat olleet ”panttivankeja”, joilla lapuanliikettä yleensä hillittäisiin, tai sitten kävisi toisinpäin ja hallitus joutuisi entistä enemmän lapuanliikkeestä riippuvaiseksi.⁵⁷³ Toisaalta Kai Donner ja P. H.

⁵⁶⁷ *Uusi Suomi* 17.7.1930. Lapualaisliike pyrkii; *Satakunnan Kansa* 17.7.1930, Lapuanliikkeen valtuuskunta; *Aamulehti* 18.7.1930, Lapualaisliike ei ole; *Suomenmaa* 17.7.1930, Lapualaisliikkeen valtuuskunta.

⁵⁶⁸ Vaasa 25.7.1930, Lapuan liikkeen johto.

⁵⁶⁹ Hietala 1971, 27–28.

⁵⁷⁰ Hallberg, Martikainen, Nousiainen & Tiikkainen 2009, 88; Vasara 2013, 656; Ylikangas 2015, 151.

⁵⁷¹ Neuvostoliiton kannoista. UM. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930, ”Suomen Moskovan-lähetystön raportti. IV. Suomen tapaukset ja sovjet. II 95.

⁵⁷² Siltala 1985, 114–116; Kares 1977, 117–121. Ks. myös Kuusisto 1969, 81–82, 84; Hietala 1971, 75–81; Laukkonen 1993, 100–104; Relander 1968, 417–420, 465, 479; Vasara 2013, 642; Juva 1977, 371–376; Lehtinen 1984, 688. Relander halusi hallitukseen Kosolan vastapainoksi pastori Paavo Virkkusen, mikä ei uskonnollisten syiden takia käynyt K. R. Karekselle. Aikalaisista, Tanner 1966, 117; Kokko 1930A, 36; Somersalo 1930B, 98–99. Ks. myös *Vaasa* 4.7.1930, Uusi hallitus tulee. Asiasta myös *Ibid*, Eduskunta hajalle; *Työn Voima* 10.6.1930 Senaattori Svinhufvud oleskelee ja 17.6.1930 Svinhufvud ja Pihkala matkanneet; *Kaiku* 18.6.1930, ”Tilanteen johdosta.

⁵⁷³ Vares 2007, 36–38.

Norrmén totesivat lapuanliikkeen sisäisessä muistiossa 10.7., että lapuanliike menettäisi hallituksessa vain iskuvoimansa, moraalinsa ja kansansuosionsa. Tärkeämpää oli pitää suhteet kunnossa Mannerheimiin.⁵⁷⁴ Leikolan mukaan Kosolan ongelma oli liiallinen alkoholin käyttö. Kuusiston mukaan Kosola alkoi viimeistään syksyllä 1930 esiintyä julkisissa tilaisuuksissa ja kokouksissa juovuksissa. Toisaalta hän ei erottunut alkoholin käytöllään muusta lapuanliikkeen johtokaksikosta Iivari Koivistosta ja Vihtori Herttuasta, eikä alkoholin käyttö ollut ongelma vielä talonpoikaismarssin aikaan.⁵⁷⁵

Herännäisten juhlissa vuonna 1930 Kosola viittasi jälleen vapaussodan opetuksiin. Jos kommunistien vastaista lainsäädäntöä ei saataisi, niin lapuanliike olisi valmis toimimaan, kuten vuosina 1917–1918 oli toimittu. Kosola pyrki osoittamaan, että kommunistit olivat itse valinneet sodan lapuanliikettä vastaan kieltäytymällä hyväksymästä itsenäistä Suomea.

Ellei se vakuutus riitä, niin me viittaamme kalmistojemme sankaripatsaisiin ja todistamme niillä, että tässä maakunnassa on ennenkin osattu taistella ja kuolla maan vapauden ja itsenäisyyden puolesta ja osataan vieläkin.⁵⁷⁶

Vuonna 1931 Käkisalmissa pitämässään puheessa Kosola piti yhä kiinni väitteestään, jonka mukaan lapuanliikkeen syntyminen oli välttämätöntä. Hän käsittelee tilannetta vapaussodan jälkeen. Analyysi muistutti jo vuoden 1929 lopulla esitettyä. Lapuanliikkeen saatua yhä suurempaa kritiikkiä, Kosolan täytyi muistuttaa sen alun eli ”kansanliikkeen” välttämättömyydestä. Vapaussodan uhrauksia ei saanut unohtaa:

Ja te, jotka ehkä saitte uhrata jonkun kalleimpanne, veljenne, poikanne, puolisonne ja rakkaimpanne, muistatte kyllä, kuinka suureen suruun tuli suloisena lohtuna tunne siitä, että uhri on annettu isänmaalle, sen puolesta, sen hyväksi, sen vapauden ja itsenäisyyden lunnaksi.⁵⁷⁷

Vapaussodan uhrit velvoittivat Kosolan mielestä muistamaan miksi sotaan oli lähdetty. Sen sijaan uhreista huolimatta ongelmat jatkuivat.

Ei kuitenkaan kulunut pitkäkään aika ennen kuin saimme suureksi katkeruudeksi nähdä, että emme olleetkaan suorittaneet tehtäväämme loppuun. Me saimme nähdä, että maassamme hyvin pian taasen nousi voimia, jotka uhkasivat vaarantaa meidän työmme.⁵⁷⁸

Luulo asioiden korjaantumisesta oli osoittautunut vääräksi. Voimat pyrkivät ”turmelemaan vapaussodan saavutukset ja tuhoamaan maan itsenäisyyden”. Puheessa on jälleen epäselvää keihin Kosola viittaa sanalla ”me”. Olivat-

⁵⁷⁴ Kuusisto 1969, 85, 96–98. Lapuanliikkeen suhteet Mannerheimiin olivat tärkeämmät kuin Svinhufvudiin, koska Donner yritti viimekädessä saada Mannerheimia diktaattoriksi siitä huolimatta, että tämä itse vastusti tiukasti ajatusta.

⁵⁷⁵ Leikola 2009, 232; Kuusisto 1969, 93.

⁵⁷⁶ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus.

⁵⁷⁷ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

⁵⁷⁸ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

ko kyseessä vapaussotaan lähteneet lapualaiset, vapaussodan valkoiset yleensä, puheen sen hetkiset kuuntelijat vai lapuanliikkeen ja IKL:n kannattajat? Aina-kin selväksi käy, että ”me” viittaa kommunisminvastustajiin.

Kosola tulkitsi 5.1.1931 pidetyssä Käkisalmen puheessaan vapaussodan olleen vapaussota juuri siksi, että se mahdollisti irtautumisen venäläisistä, ”vuosisataisesta vihollisesta”. Vain kansan ”pitkämielisyys” ja ”rauhallinen luonne” estivät tyytymättömyyttä puhkeamasta aiemmin teoiksi, mutta tieto ”punaisten paitojen riisumisesta” yhdisti ”isänmaalliset kansalaiset” toimimaan isänmaan puolesta. Hyvinkään puheessaan, 19.7.1931, Kosola rinnasti lapuanliikkeen voitot vapaussodan voittoihin, joiden oli annettu ”luisua käsistä” huonosti hoide-
tun politiikan takia. Uudessakaupungissa 10.1.1932 pitämässään puheessa Kosola alkoi käsitellä maan poliittisia oloja. Hän toisti jälleen jo 1929 esittämänsä ajatuksen, että maan olot olivat menneet vapaussodan voiton jälkeen yhä huonommiksi.

Mutta miten ovat maassa tällä hetkellä asiat? Miksi vallitsee levottomuus? Miksi nekin miehet, joita on totuttu pitämään kansan johtajina ja tien näyttäjinä ovat nyt erimielisiä? Mistä nyt on kysymys?⁵⁷⁹

Kosolan piti puheen vapaussodan 15-vuotispäivänä Heimolassa 16.5.1933, vanhan eduskuntatalon juhlasalissa, osana Senaatintorilla järjestettyä valkoisen armeijan juhlaa. Puhetta oli edeltänyt IKL:n oma juhla 15.5.1933. Juhlissaan IKL oli vaatinut SDP:n lakkauttamista maanpetoksellisena.⁵⁸⁰ *Hufvudstadsbladetin* mukaan Kosola sai yleisöltä raivokkaat hurraahuudot ja kunnianosoitukset saapuessaan lavalle. Hän teki fastisen tervehdyksen.⁵⁸¹

Aapo Roseliuksen mukaan Kosola oli jo ”parhaat päivänsä nähnyt lapuanliikkeen legendaarinen johtaja”. *Ajan Suunnasta* ei selviä kenen mandaatilla juhla oli järjestetty, mutta järjestäjänä voidaan pitää Vapaussodan rintamamiesten liittoa (VRL). VRL oli muuttunut itsensä Mannerheimin kehoituksesta virallisesti epäpoliittiseksi vuoden 1932 Mäntsälän kapinan jälkeen. Vapaussodan muistojuhla oli suuri tilaisuus. Taustana muistojuhlille oli se, että näkökulma vuoteen 1918 oli muuttunut enemmän rivimies- ja veteraanikohtaiseksi.⁵⁸²

Ajallisen etäisyyden kasvaessa muistoja kyettiin nostamaan esiin. Senaatintorille kokoontuivat maan poliittinen eliitti, diplomaatit ja kenraalit, armeija, suojeluskunta johtoineen, IKL:n johto ja lapuanliikkeen kannattajat. VRL:ltä osallistui juhlallisuuksiin yli 7 000 edustajaa. Vasemmisto- ja keskustaleirissä

⁵⁷⁹ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksi-
laisuus.

⁵⁸⁰ *Ajan Suunta* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe. Ks. sama puhe myös *Helsingin Sanomat* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe. Ks. myös Peltovuori 2005, 71. *Berliner Tageblatt* uutisoi vapaussodan muistopäivästä otsikollaan ”Lapua marssii jälleen”. Lehti piti juuri Saksan fasismia lapuanliikkeen ja IKL:n esikuvana.

⁵⁸¹ *Hufvudstadsbladet* 18.5.1933, 15 årsminnets glansfella.

⁵⁸² Roselius 2013, 205–208. Juhlan ohjelma. KA. Pentti Laesterän arkisto, Isänmaallista kansanliikettä ym. koskevia ohjelmia, lehtileikkeitä ym. n. 1932–1936. Juhlissa puhunut Pastori Anstén vaati Mannerheimin asettamaan ”vapaussodan testamenttiin” viitaten SDP:n lakkauttamisen lisäksi myös, että valkoinen armeija ”valkaisisi” taas kaupungin.

juhlaa pidettiin yhtä vaarallisena laita-oikeiston voimannäyttönä kuin talonpoikaismarssia. Hallitus kielsi VRL:n juhlan kaivopuistossa vedoten nurmikolle aiheutuviin haittoihin. Yleisradio kieltäytyi radioimasta kansallisteatterin vapaussodan muistojuhlilla, koska järjestäjä ei suostunut puheiden ennakkotarkistukseen.⁵⁸³

Tilaisuutta voi osallistujajoukon arvovallan osalta verrata hyvin 7.7.1930 järjestettyyn talonpoikaismarssiin. Kosola osoitti puheessaan olevansa omalla tavallaan hyvä puhuja. Kosolan puheen kieli oli koristeellista ja sisälsi paljon kielikuvia, mutta sisältöä siinä oli vähän. Hän ei voinut sanoa suoraan mitä vapaussodan jälkeisessä tilanteessa olisi pitänyt tehdä, vaan antoi toimintahaasteen valtiolle. Tämän hän teki myös siksi, koska IKL:n toimintaa rajoitti suojelulaki. Kosola aloitti puheensa puhuttelemalla häntä ennen puheen pitänyttä Mannerheimia ”kunnioitettavaksi valkoiseksi kenraaliksi”. Hän ilmensi ”miehekkäänä ja nerokkaana” vapaussodan ”talonpoikaismarmeijan” voittoa ”rajoitetuin uhrein”. ”Korkea kaitseminen” oli antanut talonpoikaismarmeijan nähdä voitajana ”Suomen vapauden aamun”. Kosola käsitti näin vapaussodan myös luultavasti Jumalan ja paholaisen taisteluna.

Hyvät aseveljet, rintamatoverit! Tällä hetkellä tulvii meidän kaikkien mieliin juhlava tunnelma. Mielimme täyttää muistojen meri raskailta, mutta kunniakkailta päiviltä, viikoilta ja kuukausilta, joiden vieressä meidän suotiin lunastaa tämä isiemme maa itsenäiseksi. Mitä erilaisia muistoja tuolta ajalta itse kunkin mielissä nyt liikkuneekin, se on varma, että meillä kaikilla on taaskin elävänä yksi suuri yhteinen, pyhä tietoisuus toukokuun kuudennentoista päivän merkityksestä.⁵⁸⁴

Mainittu kohta puheessa oli erityisen retorinen ja vuotta 1918 määrittelevä. Vuoden 1918 muisto yhdisti IKL:n jäsenet lopulta toisiinsa. Kosola korosti uudelleen hetken historiallisuutta: sota oli vapaussota, koska se oli tuonut Suomelle itsenäisyyden ja vapauden ”vuosisataisesta sortajasta”. ”Ankarassa ja katkerassa” taistelussa oli pakko vuodattaa veljesverta. Kosola määritteli punaiset ”onnettoman askeleen astuneeksi” ja ”sokeasti väärämielisiin johtajiinsa luottaneeksi” osapuoleksi. Kosola syytti punaisten ”tunnottomia”, ”väärämielisiä” ja kansan pettäneitä ”valheprofeettoja” myös sodan muuttamisesta kansalaissodaksi. Historia ei antaisi heille koskaan armoa.

Kosola myönsi osan punaisten puolella taistelleista työmiehistä rehellisiksi. Hän halusi osoittaa punaisen puolen syylliseksi sotaan ja korostaa näin valkoisten toimien välttämättömyyttä, vaikka vielä joulukuussa 1929 hän oli pitänyt punaisia kokonaisuudessaan syyllisenä sisällissotaan. Sodan hävinneen osapuolen palkkana oli Kosolan mukaan ”kuolema ja ikuinen häpeä”. Myös Kosolan taustalla vaikuttanut herännäispastori, K. R. Kares⁵⁸⁵ piti talonpoi-

⁵⁸³ Roselius 2013, 205–208, 217 VRL:n juhla oli aiottu pitää 15.5.1933.

⁵⁸⁴ *Ajan Suunta* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe.

⁵⁸⁵ Sinnemäki 1945, 35–45; Kuoppala 1946, 52–72. Tarkemmin Kares 1952, 491–495, 497–498; Huhta 2000A. K. R. Kares oli Wilhelmi Malmivaaran seuraaja Lapuan piispana. Herännäisyyttä pidettiin 1890-luvulla keskeisenä Suomen kansallisuusaatteen osana.

kaismarssin puheessaan 7.7.1930 punaisia osin petoksellisten johtajiensa uhreina. Kosolan asenne punaiseen osapuoleen oli osittain myös säälivä:

Me säälimme noita onnettomia, harhaanjohdettuja kansalaisiamme, joiden ruumiiden yli meidän oli mentävä eteenpäin, sillä meidän oli meneminen eteenpäin hinnalla millä hyvänsä.⁵⁸⁶

Sodan voittaminen oli tärkeämpää kuin vastustajan määrittely poliittisesti ja moraalisesti. Juuri sodan riemukas voitto oli hälventänyt taistelun ”ankaruuden ja katkeruuden”. Kosola toi esiin saman tarinan kuin jo joulukuun 1929 puheessaan. Lapualaiset olivat uskoneet, että ”maa oli lopullisesti vapaa” varsinkin kun valkoinen kenraali oli ottanut maan asiat ”lujiin käsiinsä”. Kuitenkaan talonpoikaisarmeijan työlle ei osattu antaa arvoa.

Talonpoikaisarmeijan sotilaat eivät olleet itse pyytäneetkään kunniaa, mainetta, eikä leipäpaikkoja. He olivat tyytyväisiä luullessaan, että maan asiain johtoon tulisivat oikeat miehet, oikeille paikoille. Miehet, joihin kansa sisäisen itsenäisyytemme rakentamistyössä voisi luottaa. Juuri tässä me petyimme katkerasti.⁵⁸⁷

Kosola maalasi kuvan valkoisesta talonpoikaisarmeijasta epäitsekäiden miesten joukkona. Inho puoluevaltaa kohtaan nousi juuri 1920-luvun alun kokeuksista. ”Yksityiset pyyteet”, ”puoluejuonittelut” ja ”luokkatunnukset” olivat ohittaneet yhteiset päämäärät. Tätä ilmensi kateuden, riitelyn ja kiipeilemisen voitto. Vapaussodan voittoa kiirehtivät jakamaan ”kellareissa maanneet” pelkurit. Tässä kohtaa puhetta kuulijat huusivat *Helsingin Sanomien* mukaan hyvähuutoja ja taputtivat käsiään.

Epävarmuus ja puolueiden harjoittama pakkovalta kietoi käänteelliseen syleilyynsä tämän kansan. Ja vihdoin oltiin niin pitkällä, että meille talonpoikaisarmeijan sotilaille julkisesti naurettiin ja meitä ivattiin ja yhä enemmän alettiin palvella niitä jumalia, joiden savialttarin me olimme kerran pirstoiksi lyöneet.⁵⁸⁸

Kosola piti lapuanliikkeen alkua ”talonpoikaisarmeijan sotilaiden” viimeisenä nousuna. ”Omantunnon lakia” oli luettu vallassa oleville”, jotta maa pelastettaisiin ”lähellä olevalta tuholta”. Lapuanliikkeen Jumala oli vahvempi kuin kommunistien jumalat. Valkoisten rintamamiesten oli ”helpompi kuin moneen vuoteen kulkea sankaripatsaiden ohi”. Vaikka rintamamiehet tiesivät, että taistelu oli vasta alussa, he uskoivat voittoonsa.⁵⁸⁹ ”Kunniakkaiden voittojen muisto” ei saisi häivyttää tehtävää: maan luomista sisäisesti ja ulkoisesti vahvaksi.⁵⁹⁰ Puheessa näkyy vapaussodaksi nimitetyn sisällissodan muistaminen, sodan

⁵⁸⁶ *Ajan Suunta* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe.

⁵⁸⁷ *Ajan Suunta* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe.

⁵⁸⁸ *Helsingin Sanomat* 17.5.1933. TA. IKL 323(471) ”1933” ja ”Vihtori Kosolan puhe” (kaksi sivua).

⁵⁸⁹ Tässä kohtaa puhetta yleisö antoi voimakkaita suosionsoituksia Kosolalle.

⁵⁹⁰ Puhe keskeytettiin alituisen sekä palkittiin lopuksi hyvä-huudoin. *Helsingin Sanomat* 17.5.1933.

kokeneet IKL:n kannattajat hakivat muistamisesta turvallisuudentunnetta, jotta uhraukset eivät olisi olleet turhia.⁵⁹¹

Kritiikki valkoisten johtomiehiä ja vapaussotapäälliköitä kohtaan pääsi liiaksi esiin vasemmiston piirissä, kun vasemmiston ”kiihotuskirjallisuus” sai alkua ”myrkyn uudelleen istuttamistyötään vasta puhdistettuun kansanruumiiseen”.⁵⁹² Marxilaiset olivat eduskunnassa, valiokunnissa ja jopa maan hallituksessa. Kosola viittasi puheessaan SDP:n Väinö Tannerin muodostamaan vähemmistöhallitukseen vuonna 1926, mutta unohti sanoa, että kommunistit itse suhtautuivat Tannerin hallitukseen kriittisesti.⁵⁹³ ”Moni isänmaan mies” kysyi, miksei ollut lakeja tätä presidentti Ståhlbergiin henkilöityvää suuntausta vastaan.

Kosola osoitti kritiikkinsä kohti entistä presidenttiä, joka ei ollut mukana maan itsenäiseksi luomisessa ja jääkäriликkeessä. Kosola syytti Ståhlbergia toteamalla, että hän kuului ”arkoihin miestyyppeihin”. Tässä kohtaa puhetta kuului *Helsingin Sanomien* mukaan voimakkaita suosionosoituksia.⁵⁹⁴ Toisaalta vapaussodan voittaneet valkoiset, joihin Kosola viittaa jälleen sanalla ”me”, tiesivät, että Ståhlberg oli ”korkeasti oppinut ja suuresti kunnioitettu lakimies”, jonka uskottiin oppineen isänmaalliseksi. Valkoiset kuitenkin pettyivät uskossaan. Tässä kohtaa puhetta *Helsingin Sanomien* mukaan huusi agitaattori lehtereiltä Alas Ståhlberg! Siihen yhtyivät salissa useat, eräiden huutaessa Ylös Ståhlberg.

Matti Lackmanin mukaan Ståhlbergin jääkäriликkeikielteisyys on myytti. Ståhlberg halusi vain muistuttaa jääkäriликkeen olevan laiton ja varoittaa siihen lähtijöitä mahdollisen kiinnijäämisen seurauksista. Ståhlberg ei antanut koskaan ketään ilmi jääkäriликkeestä ja etsi omassa puolueessaan laillisia keinoja vastustaa Venäjän kiristyvää otetta.⁵⁹⁵ Kun Pohjois-Pohjalaisen Osakunnan (PPO) kuraattori, pankinjohtaja Väinö Kokko esitteli hänelle ideaansa jääkärien värväystoiminnasta, Ståhlberg tuomitsi idean jyrkästi.⁵⁹⁶ Vesa Vareksen mukaan Ståhlberg katsoi asiaa lähinnä reaali-politiikan ja legalismin kannalta.⁵⁹⁷

Toisaalta voidaan pohtia, oliko Kosolalle Ståhlbergin jyrkkä kritisoiminen enemmän keino varmistaa pääsynsä median puheenaiheeksi: presidenttiä kohtaan esitettyyn kritiikkiin reagoisi ainakin hänen edustamansa Edistyspuolue. *Turun Sanomat* totesi Kosolalle takaisin, että Ståhlberg oli jo vuonna 1901 esitellyt asioita senaatissa suomeksi. Lehti kritisoi lapuanliikkeen tukijaa Danielson-

⁵⁹¹ Vrt. Roselius 2013, 8.

⁵⁹² Kansan ruumis -käsite liittyy olennaisesti kansankokonaisuus-ajatteluun, jota käsitellään työväki-luvussa.

⁵⁹³ Esim. ”Vuosi sosialidemokraattista hallitusta”. Eritt. 2, 5–7. Kommunistien mukaan Tannerin hallitus todisti, että SDP kannatti kapitalismia. SDP:n hallituksesta alkoi vähemmistöhallitusten aika, esim. Maalaisliiton J. E. Sunilan hallitus vuonna 1928. Ks. Rantala 2010, 1. SDP oli jo vuoden 1905 suurlakon jälkeen jakaantunut kolmeen fraktioon: I luokkakantaisiin kautskylaisiin (Otto Ville Kuusinen), II revisionisteihin (Tanner ja III ’anarkisteihin’ (punakaartin johto). Ks. Jussila 1979, 114, 138.

⁵⁹⁴ *Helsingin Sanomat* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe.

⁵⁹⁵ Lackman 2007, 44–45, 514. Agitaattorin huuto saattoi olla ennalta sovittu, jotta yleisö osoittaisi suosiotaan Kosolalle.

⁵⁹⁶ Roiko-Jokela 2007, 91.

⁵⁹⁷ Vares 2000A, 194. Vareksen (2000A, 63, 77, 79) mukaan Ståhlberg edusti venäläistämiskausilla myöntäväisyysmielistä, relatiivista vastarintaa, jossa Venäjää vastustettiin passiivisesti ja pyrittiin muodollisesti ”laillisiin kompromisseihin”.

Kalmariakin epäsuorasti. Tämä oli käyttänyt yliopistossa ollessaan vain ruotsin kieltä. Ståhlberg oli vastustanut venäläistämistä järjestelmällisesti 1900-luvulla, samaan aikaan nykyiset Kosolan kannattajat olivat myöntöväisyyksimielisiä.⁵⁹⁸

Kosola nosti puheessaan esiin myös laitoikeiston hyvin epäedullisena pitämän Tarton ”häpeärauhan” sopimuksen, jota Neuvosto-Venäjä ei kaiken lisäksi edes noudattanut.⁵⁹⁹ Puheessa Tarton häpeärauha symboloi Ståhlbergin politiikkaa. Juuri ajatus siitä, että vapaussodan valkoiset olivat ”vuodattaneet vertaan” ja ”antaneet henkensä” turhaan sai lapuanliikkeen nousun aikaan. Lakeja laadittiin niin, että ”kansa oli niihin hukkua”, puolueiden ”harjoittama pakkovalta kietoi käärmeelliseen syleilyynsä”, kansan ja talonpoikaisarmeijan sotilaita ”naurettiin” ja ”ivattiin”. Puolueiden valta, toisin sanoen parlamentarismi, ymmärrettiin puheessa pakkovallaksi.

Juuri me, talonpoikaisarmeijan sotilaat, jotka olimme toivoneet saavamme rauhassa viljellä maillamme ja raivata korpiamme, ja jotka olimme toivoneet saavamme tyytyväisin mielin kasvattaa lapsemme palvelemaan rakasta isänmaatamme ja sen hedelmällistä rakentamistyötä, juuri me tunsimme piston rinnassamme ja omantunnon pakotuksen sydämissämme.⁶⁰⁰

Kosolan mukaan valkoiset olivat vain halunneet olla rauhassa ja jatkaa elämäänsä, mutta asiat olivat muuttuneet vaikeaksi. Talonpoikaisarmeijan sotilaat, lapuanliikkeen kannattajat, tunsivat käskyn, että heidän ”oli jälleen lähdettävä auran kurjesta ja marssittava”. Vallassa oleville luettiin omantunnon lakia, jotta maa pelastettaisiin lähellä uhkaavalta tuholta. Valkoisten rintamasotilaiden ”etuoikeutettu velvollisuus” oli lausua julki isänmaallisen väestön syvästi tuntema suuttumus ja häpeä. Kosolan mukaan marxilaiset olivat valmiit myymään ”isänmaansa ja omat kansalaisensa perivihollisillemme juudaksen penningeistä”. Maata tuli rakentaa valkoisten sankarivainajien hengessä ja isänmaallisen kansan tuli saada isäntävalta. Kosola vetosi historiaan perustellessaan vapaussodan oikeutusta ja isänmaallisen kansan isäntävaltaa.

Kosolan mukaan taistelu ”vapaussodan luomien arvojen puolesta” oli vasta alussa, mutta valkoisten rintamasotilaiden oli silti ”helpompi kuin moneen vuoteen” kulkea sankaripatsaiden ohi. Isänmaa luotiin vapaussodassa, kun Suomi irtautui ikuisesta sortajastaan. Vapaussotakäsitetä ei olisi voitu puheissa hyödyntää, ellei sitä olisi tehokkaasti luotu vuonna 1918 jo ennen ensimmäistäkään

⁵⁹⁸ *Turun Sanomat* 20.5.1933, Lisää muistoja; Nygård 1980A, 60–61. Yrjö Vuorjoen mukaan Ståhlberg oli kannattanut yhdessä Estlanderin, Alkion ja Kairamon kanssa jopa Itä-Karjalan liittämistä Suomeen vuonna 1918. Tieto perustuu Maalaisliiton pääideologin, Santeri Alkion muistiinpanoihin. Kansallisarkistossa. Ks. Kansalliskirjasto. Coll 464.58. Yrjö Vuorjoki AKS – Kansakunnan peitsi, 20. Lapuanliikkeen väitteillä Ståhlbergistä Suomen aseman tarkoituksellisenä heikentäjänä ei näin ollut historiallista pohjaa. Ks. myös Helsingin KA. ILP:n kokoelma, keräyslista kansio Helsingin kohdalta.

⁵⁹⁹ Vuoden 1920 Tarton rauhansopimuksesta Jääskeläinen 2003, 289–315; Pietiäinen 1992, 446–459; Kangaspuro 2001, 76–86; Lähtenmäki 2014, 145–214; Vares 1993, 534–561.

⁶⁰⁰ *Ajan Suunta* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe.

taistelua.⁶⁰¹ Kosola julisti, että vapaussoturit uskoivat, kuten vuonna 1918, että voitto oli oleva heidän ja valkoisen Suomen. Kosolan esiin nostama retorinen konstruktio, valkoinen Suomi, yksinkertaisti valkoisen osapuolen toimintaa. Eivät kaikki valkoiset olleet, ainakaan Mäntsälän kapinassa, lapuanliikkeen kannattajia. Kosolan mukaan voiton hetki tuli ”toivottavasti jo pian ja ilman tarpeettomia uhrejakin”. Silloin vapaussoturit voivat vastata sankarivainajiensa kysymyksiin taistelleensa taistelun loppuun.

Puheen lopuksi Kosola puhutteli ”aseveljiään ja valkoisia rintamatovereitaan” ja ”kunnioitettavaa valkoista kenraalia”, hän sanoi heidän kaikkien iloitsevan saadessaan nähdä ”suuren muistojen päivän”. Ilo ja kunniakkaat voittomuiset eivät saisi häivyttää pois ”sitä tehtävää”, joka Suomen kansaa, kuten muitakin ”eläviä ja tulevaisuuteen tähtäviä kansakuntia”, odotti.

Se tehtävä, maan luominen sisäisesti ja ulospäin voimakkaaksi valtakunnaksi, joka yhdistää meidät keskinäiseen rakennustyöhön ja joka meihin yhdistää paljon kärsineet heimoveljemme, valtakunnaksi, jossa jokaisella isänmaataan rakastavalla kansalaisella, kuulukoonpa hän mihin yhteiskuntapiiriin tahansa, on elämisen ja iloitsemisen mahdollisuus. Se tehtävä on meillä edessämme, ja sitä on meidän tehtävä horjumatta ja pelkäämättä.⁶⁰²

Kosola määritteli tehtävän jälleen epäselvästi, mutta vihjasi kuitenkin IKL:n AKS:ltä saamaan yleiseen tavoitteeseen Suur-Suomesta⁶⁰³, jolloin Tarton ”häpeärauha” korjattaisiin. Vapaussodan voitto velvoitti tekemään tätä tehtävää. Kosolan puhe keskeytettiin tuon tuostakin sekä palkittiin lopuksi hyvähuudoilla.

Mannerheim istui vaiti kuunnellen hyvähuutoja ja ivanaurua maan ensimmäistä presidenttiä kohtaan. Kosolan puheen jälkeen kenraali nousi ylös, kiitti yleisöä ja poistui juhlasalista. Arne Sihvo oli Kosolan maineen tuntien jättänyt saapumatta tilaisuuteen. Kenraalien protestit eivät Kosolaa hillinneet. Hän riensi Heimolasta Kaartin maneesiin, jossa vastaanotto oli riemukas. Osa juhlivasta väkijoukosta tervehti Kosolaa Hitler-tervehdyksellä. Vapaussodan rintamamiesten liiton Helsingin osasto organisoii juhlien jatkoja useisiin eri ravintoloihin. Esimerkiksi Palladiumissa illan sankareita, Kosolaa ja Walleniusta, heiteltiin ilmaan ja kannettiin juhlatuolissa. Roseliuksen mukaan Yrjö Räisänen (Sasu Punanen) totesi *Suomen Sosialidemokratissa* rintamamies käsivarsinauhalla varustettujen miesten juhlineen myös vähemmän kunniakkaana pidetyn Nizzan ovelta. Samaan aikaan Mannerheim vietti iltaa rintamamiesten väkijoukosta suojassa Grand Hotellissa.⁶⁰⁴

Vapaussodan 15-vuotismuistojuhlat olivat lähinnä taantuvan äärioikeiston viimeinen, karnevalistiset piirteet saanut tilaisuus. Riippumaton aikakauslehti

⁶⁰¹ Roselius 2013, 51.

⁶⁰² *Ajan Suunta* 17.5.1933, Vihtori Kosolan puhe.

⁶⁰³ Roiko-Jokelan (2011, 88) mukaan AKS ei määritellyt Suur-Suomea tarkasti, vaan tarkoitti sillä toisaalta Suomen maantieteellistä (Itä-Karjala, Inkeri, Ruija, jopa Ural) kokoa, toisaalta heimoaatteellista ja kulttuurihegemonista merkitystä, mutta joskus myös Viron ja Suomen poliittista liittoa. Ks. myös Nygård 1978, 241–250; Uola2011A, 170–172.

⁶⁰⁴ Roselius 2013, 208–209.

Aika totesi Roseliuksen mukaan juhlien vain lisäävän vastakkainasettelua. VRL sen sijaan sai juhlien myötä uusia jäseniä, tosin enemmän sosiaalietuuksien ja sodan muistoprojektien, kuin itse vapaussotajuhlan myötä. Lopulta juuri vapaussodan muiston radikalisoiminen sai porvarillisen vastareaktion aikaan, esimerkiksi Edistyspuolueen lehdistössä, kuten *Helsingin Sanomissa* ja *Turun Sanomissa*, vapaussodan muistojuhlaa ei nostettu isoksi uutiseksi.⁶⁰⁵

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa Kosolaa luonnehdittiin mieheksi, joka ”ei ollut vieras niille piireille, joitten toiminta johti Suomen ainoaan ministerimurhaan”. Kosolan toiminta liitettiin myös kotirauhan häiritsemisiin ja ”tavattomaan rikkinäisyyteen, joka maassamme vallitsee”.⁶⁰⁶ *Helsingin Sanomien* kolumnisti Aapo totesi, ettei Kosolan sivistystaso ja äly tekisi häntä kykeneväksi käsittämään mitä moraalinen rohkeus on. Kolumnistin mukaan presidentti Ståhlbergin herjaaminen pelkuriksi ”valkoisen Suomen suurimpana juhlapäivänä” oli ”erittäin raukkamainen teko”.⁶⁰⁷ Kosolan tulkinta vapaussodasta oli yhä sama kuin lapuanliikkeen aikana. Toisaalta nyt hän korosti, että juuri venäläiset olivat olleet itsenäisyyden uhka. Kosola toi jälleen esiin ”rintamamiesten” pettymyksen 1920-luvun poliittiseen kehitykseen⁶⁰⁸. Hän ei kuitenkaan käsitellyt valkoisten keskinäisiä ristiriitoja. Puhe muistutti joulukuussa 1929 pidettyä lapuanliikkeen toiminnan aloittanutta puhetta.

Poliittisesti Kosola tasapainotteli puheessaan vapaussotaretoriikan ja reaalipoliittisen tilanteen välillä. Kosolan mukaan valkoinen puoli ei halunnut vapaussodassa taistella suomalaisia vastaan, mutta vasemmiston takia heidän oli pakko. Kosolan mukaan voitto riistettiin IKL:n edustamalta valkoiselta osapuolelta. Vapaussotapuhe oli suunnattu Mannerheimille, johon Kosola suhtautui tuttavallisesti. Hän lähes mielisteli ”valkoista kenraalia”. Puheesta saa vaikutelman, että kenraalia yritettiin saada mukaan toimintaan vielä viimeisen keran, olihan lapuanliikkeen talonpoikaismarssilla tarjonnut joukkojaan Mannerheimin komennettavaksi. Presidentti Svinhufvudiin Kosola oli jo pettynyt ”puoluemiehenä”. Toisaalta IKL:läiset saattoivat ajatella, että kun Svinhufvud oli poliittinen johtaja, Mannerheim haluttiin nostaa tämän rinnalle sotilaalliseksi johtajaksi.⁶⁰⁹

Vuonna 1934 antagonismi vasemmistoon alkoi hälventyä Kosolan vuoden 1918 tulkinnassa. Kosola ajatteli nyt itsenäisyyden tulleen ”kovan taistelun kautta, joka vaati kalliita, verisiä uhreja molemmiin puolin rintamaa”, vaikka vielä vuonna 1930 laitaioikeisto oli syyttänyt yleisesti SDP:tä vapaussodan syyntymisestä.⁶¹⁰ Kosola viittasi puheen loppuosassa vapaussotaan:

⁶⁰⁵ Roselius 2013, 209–210.

⁶⁰⁶ Koskipalo 2008, 46. ”Ministerimurha” viittaa sisäministeri Heikki Ritavuorenmurhaan. Tarkemmin Niku 2004; Vares 2001D; *Helsingin Sanomat* 18.5.1933, Repijät ja rakentajat.

⁶⁰⁷ Koskipalo 2008, 39. Ks. myös *Helsingin Sanomat* 27.5.1933, Poliittisessa lastenkammarissa.

⁶⁰⁸ Renvall (1947, 286) määrittelee kehityksen ”perättäisten muutosten” samaksi suunnaksi. Se on tällöin selittävä, ei arvosteleva käsite.

⁶⁰⁹ Mannerheim oli nimitetty lapuanliikkeen myötä puolustusneuvoston puheenjohtajaksi vuonna 1931. Ks. esim. Lackman 2000, 691. Neuvostoliitto piti Mannerheimia ”raivoisan venäjävastaisena” vielä 1931. Ks. Rentola 2007, 42.

⁶¹⁰ Esim. Kokko (1930A, 10–11, 19) totesi SDP:n ja kommunistien asettuneen Venäjän puolelle ja vastustaneen ase kädessä Suomen itsenäisyyttä.

Me seisomme historiallisella kentällä, jolla Lapuan päivänä 17 vuotta takaperin vapauden pyhä kipinä syttyi liekkiin, leviten kautta Etelä-Pohjanmaan laajain lakeuksien ja yli suuren Suomen niemen, vieden vihdoin kansamme vuosisataisesta orjuuden tilasta kansalliseen vapauteen ja riippumattomuuteen.⁶¹¹

Kosola totesi vuonna 1917 tapahtuneesta itsenäistymisestä suuren ansion kuuluvan Lapualle ja lapualaisille. Lapua oli kuin kipinä, joka sytytti tulen. Tulime-
tafora oli tuttu Danielson-Kalmarilta siteeratusta lauseesta ”älkää antako tulen sammua”. Tuli kuvaa myös henkeä. Kosolan käyttämä termi ”pyhästä kipinästä”, tuo esiin ajatuksen pyhästä hengestä, joka taas viittaa raamatulliseen retoriikkaan. Lapualaisten körttien lähtö sotaan kuvattiin aikalaiskirjallisuudessa juuri osoituksena siitä, että Jumala oli valkoisten tukena vapaussodassa. Toisaalta tulella on myös puhdistava vaikutus. Ajatus ”älkää antako tulen sammua”, saattoi näin myös ilmaista lapuanliikkeen tarkoitusta puhdistaa maa epäisänmaallisiksi katsomistaan vasemmistolaisista.

Kosola ei enää pyrkinyt yksimieliseen kansaan vaatimalla jonkinasteisia voimatoimia vasemmistoa vastaan, kuten aiemmin, vaan nyt hän otti esiin myös IKL:n velvollisuuden tehdä parhaansa yhdistäkseen kansan. Kosolan viittaus Snellmaniin tarkoittanee sitä, että hän otti politiikkaansa alkioilaisia teemoja, kuten kansan yhtenäisyyden. Toisaalta Snellmaniin viitattiin usein suurmiehenä.⁶¹²

Kosola jatkoi entistä retoriikkaansa siinä, että hän antoi arvon vapaussodan veteraaneille, jotka ”muodostavat kansanliikkeen alkuperäisen rungon”. Retoriikka muuttui tosin sekavaksi, kun Kosola väitti, että ”juuri entiset vapaussodan rintamamiehet ovat olleet ensimmäisenä ojentamassa veljenkättä sillekin työväenosalle, joka harhautettuna aikoinaan taisteli barrikadin vasemmalla puolella”. Kosolan retoriikassa jää epäselväksi, mitä hän konkreettisesti tarkoittaa vapaussodan rintamamiehillä. Ovatko he valkoisia, jotka sotivat sisällissodassa, vai ovatko he VRL:n jäseniä? Kosolan perustelu väitteelleen jää epäselväksi, mutta hän totesi kuitenkin, että vapaussoturit joutuivat itse rintamalla kohtaamaan kansan eripuraisuuden seuraukset. Puheeseen tuli moraalinen ulottuvuus, kun Kosola vetosi sotaa käyneiden omaantuntoon. Kosola uudelleen arvioi käsitystään vuodesta 1918:

Ei pidä luulla, että suomalainen talonpoika tai työmies, joka taisteli v. 1918 valkoisessa armeijassa, olisi ilman tunnontuskaa sotaansa käynyt. Taistellesamme me juuri saimme tuta, miltä tuntui taistelu omaa kansaansa vastaan.⁶¹³

Kosola oli vielä IKL-puheidensa alkuvaiheessa pitänyt kaikkea vasemmistoon liittyvää kategorisena vihollisena. Nyt hän sen sijaan myönsi, että vasemmiston analyysi sosiaalisesta tilanteesta oli pääosin oikea. Jos epäkohtia ei hävitettäisi, niin kehitys johtaisi ”ehkä hyvinkin veriseen veljessotaan”. Kosolan mukaan

⁶¹¹ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

⁶¹² Muunmuassa Elias Simojoki viittasi Snellmaniin. Helanen 1942, 100, 113.

⁶¹³ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe.

työväen väitetty liittyminen IKL:n riveihin oli osoitus siitä, että työläiset olivat yhä enemmän ymmärtämässä, että lapuanliikkeen toiminta oli aikanaan välttämätöntä. Puoluepolitiikka oli yhä este kansan eheyttämiseksi. Puheessa jää kuitenkin epäselväksi mikä konkreettisesti oli IKL:n keino kansan eheyttämiseksi. Kosola täsmensi kannanottoaan porvarillisista puolueista. Hän käytti esimerkkinä vain omaa etuaan ajanutta ”luokkapuoluetta”, Maalaisliittoa. Toisaalta hän myös tiedosti, ettei IKL:n kannattaisi suhtautua liian myönteisesti vasemmistoon:

Minä tahdon tässä vielä korostaa – ettei minua syytettäisi mistään asiattomasta työväen vaatimusten eteen polville menosta tai muusta sellaisesta, jota viime aikoina on sanomalehdissä pantu vääristellen meikäläisten tilille – tahdon sanoa, että juuri vanhat vapaussodan rintamamiehet ovat olleet ensimmäisenä havaitsemaan tuon mainitsemani ristiriidan ja ensimmäisenä rientämään korjauksiin.⁶¹⁴

Kosola esitti uudelleen epämääräisen väitteensä sisällissotaan johtaneesta kehityksestä. Hän korosti voimakkaasti sitä, että vapaussodan rintamamiehet ovat olleet aina ajamassa työväen asiaa, mutta ei määritellyt tätä tarkemmin. Hän vältti määrittelemästä omaa toimintaansa lapuanliikkeessä. Ristiriita vientirauharetoriikan ja IKL:n uudelleen suhtautumisen välillä alkoi laajentua. Kosola väitti lopuksi, että työväki ja IKL olivat yhdessä etsimässä keinoa, jolla maata rakennettaisiin oikeudenmukaisesti ja tasavertaisesti.

Kosolan aiemman poliittisen toiminnan kannalta väitteet työväestä olivat ongelmallisia, joten hän joutui korostamaan vapaussodasta lähtevää ajatuksen kulkuaan. Esitetty sovinto työväen kanssa oli ristiriidassa Kosolan aiempien puheiden kanssa, joten ajatuksen ymmärtämiseksi on ajateltava Kosolan puheita vuosina 1929–1933 erillisenä vuosien 1934–1936 puheista, jolloin IKL oli heikentynyt ja sen poliittinen tilanne oli muuttunut.⁶¹⁵

Lapuanliikkeen aikana Kosola liitti punaisten paitojen riisumisen temaatistisesti juuri vapaussodan velvoitteisiin. Vapaussodan määrittelemineen on tärkein osa historian käyttöä Kosolan puheissa. Lapuanliikkeen alku ja sen toiminta rinnastettiin vapaussotaan. Toistamalla ja liioittelemalla punaisten paitojen riisumisen merkitystä yhä uudelleen erilaisissa tilanteissa tapahtuma muuttui myytiksi ja sen tulkinta saatiin vakiintumaan mieleiseksi. Lapuanliikkeen voitiin osoittaa vain puolustautuvan kommunisteja, punaista vaaraa, vastaan. Yhtäältä tämän avulla voitiin myös taitavasti ironisoida vasemmiston, varsinkin kommunistien, esittämää kritiikkiä.⁶¹⁶

Tapahtumasta nostettiin esiin jopa siihen kuviteltuja tai todellisia piirteitä, jotka vahvistivat sen tulkitemista halutulla tavalla. Vapaussodan tapahtumista, kuten Länkipohjan taistelusta, tuli myös mytologiaa ja symboleja lapuanliikkeen käyttöön. Palaamalla vapaussodan tematiikkaan vuonna 1930 lapuanliike

⁶¹⁴ *Karjalan Suunta* 17.6.1935, Kosolan puhe.

⁶¹⁵ Vrt. Perelman 1996, 66.

⁶¹⁶ Vrt. Leiwo & Pietikäinen 1996, 101. Ironia jaetaan retoriikassa avoimeen ja piilotettuun. Ironia on monitasoinen ja kompleksinen käsite, jolla tuodaan retoriikkaan syvempiä tasoja.

pyrki luomaan sisällissodan kaltaista tilaa kommunistien ja porvareiden välille, mitä ilmensivät muilutukset. Vapaussodan käyttäminen Kosolan retoriikassa vähenee vuosina 1934 ja 1935, koska IKL alkaa muuttua osaksi poliittista kenttää. Vapaussota käsitteenä liittyy Kosolan retoriikassa historian käyttämiseen politiikan välineenä ja IKL:n tavoitteleman valtaanpääsyn oikeuttajana.

3.3 Isänmaa ja Suomen kansa

Isänmaa on Kosolan puheissa toistuva avainkäsite, jonka myötä muut käsitteet tulevat ymmärrettäviksi. Isänmaa liittyy kansan, vapaussodan ja puoluevallan käsitteisiin. Isänmaa on hänen motiivinsa, tarkoitus ja päämäärä. Kosolalle Suomen valtio oli samanmielisten kansalaisten arvoyhteisö. Kosolan puolusti puheillaan vuoden 1918 isänmaataan, olivat hänen puheensakin eräänlaista paluuta tähän suuruuden aikaan, jossa tehdyt uhraukset yhteisön hyväksi todistivat isänmaan pyhydestä. Näin isänmaan käsite on puheiden vastaus kommunismin ja Neuvostoliiton uhkaan. Poliitiikka alkaa vihollisuudesta ja synnyttää Kosolan puheissa valtion, isänmaan.⁶¹⁷

Carl Schmittin mukaan kansa oli käsitteellisesti olemassa organisoidussa kansallisvaltiossa. Kansa oli julkinen ja poliittinen, mutta demokratian lakkaaminen (vrt. Saksa vuonna 1933) teki siitä epäpoliittisen ja kansallissosialistisen liikkeen suojeleman osan. Ilman vihollista politiikka ja sen seurauksena myös valtio, lakkaa.⁶¹⁸ Kosolalle kansa oli isänmaan muodostaja, suojelija ja sisältö.

Kosola väitti, että ”yksilö, ryhmä ja puolue-edut” olivat isänmaallisuuden vastakohta. Syyskuussa 1930 Kosola kuvasi tätä ajatusta edellä mainituista eduista käsitteellä puoluevalta⁶¹⁹. Kosola asetti puoluevallan ja isänmaallisuuden vastakkain ja kielsi näin yhteiskunnallisen konfliktin ja ristiriidat sekä politiikan mahdollisuuden. Kosolan puheessa lapuanliikkeen ensimmäisessä kokouksessa 1.12.1929 kansa osoitettiin metafyyssisenä toimijana, ”ääni kansasta”, jota Lapuan henki ilmentää. Kosola korosti kommunistien saaneen oikeuttaan paremman kohtelun sisällissodan jälkeen.

Tehtiin murhia, poltettiin koteja. Kaikki tämä oli lähtöisin kommunististen agitaattoreiden kylvästä siemenestä. He tallasivat lokaan kaiken sen, mitä kunniallinen Suomen kansa oli tottunut kunnioittamaan ja pyhänä pitämään ...⁶²⁰

Väkivalta oli Kosolan mielestä kommunistien syytä ja valkoiset vain puolustautuivat uhkaa vastaan. Maan onnellinen tulevaisuus olisi voinut toteutua, ellei-

⁶¹⁷ Schmitt 1976, 19. Vrt. Nationalistisesta ajattelusta Tepora 2011, 369–370.

⁶¹⁸ Schmitt 1985, 29; Ojakangas 1997, 5.

⁶¹⁹ Puoluevalta käsitteen muotoutumisesta Kosolan puheissa *Aktivisti* N:o 9. 15.9.1930, 6–7. Vihtori Kosola: Lapuanliike.

⁶²⁰ Kokko 1930A, 24. Kosolan puhe lapuanliikkeen ensimmäisessä kokouksessa 1.12.1929.

vät Moskovasta lähetetyt agitaattorit olisi ”kylväneet myrkkyä kansamme keskuuteen”.⁶²¹

Riihimäen suojeluskuntatalolla 18.9.1930 pitämässään puheessa Kosola mainitsi 14.7.1930 Lapuan päivien puheesta tuttuun tapaan, kuinka kansatkin olivat hädän hetkellä tehneet ”mahdottomalta tuntuvia ponnistuksia”.

Itsenäisyysvaisto, jonka jokainen syntyessään olemme saaneet, on se voima, joka saa yksilöt ja kansatkin hädänhetkellä sellaisiin voimaponnistuksiin. Mitä suurempi ja valppaampi on itsesäilytysvaisto, sitä varmemmin me kykenemme turvautumaan uhkaavaa vaaraa vastaan ja sen voittamaan.⁶²²

Itsenäisyysvaisto perustui itsesäilytysvaistoon, jonka Kosola määritteli koskemaan yksittäisiä henkilöitä. Ihmiseen oli Kosolan mukaan sisäänrakennettu jonkinlainen voimakas vaistonvarainen kansallistunne. Kun ihminen toimi osana yhteisöä, hän pystyi ylittämään omat voimavaransa. Uhkakuvan maalailusta Kosola siirtyi puheessaan analyttisempään osuuteen. Suurin ongelma oli, että maassa ei ollut lakia, jonka avulla kommunistien toiminta olisi voitu estää. Kosola viittasi jälleen korkeimman oikeuden päätökseen vuodelta 1925⁶²³. Vastakain olivat näin isänmaan etu ja yleinen poliittisia oikeuksia koskeva laki.⁶²⁴

Kosola piti Turussa puheen 24.9.1930 Suomen Lukon tilaisuudessa. Puhe liittyi tulossa oleviin vaaleihin. SDP kritiikin lisäksi Kosola määritteli suomalaisuutta eräänlaisena vasemmiston vastapoolina:

Tuskin mikään kansa maailmassa on osoittanut sellaista sitkeyttä ja kestävyyttä kuin Suomen kansa. Tuskinpa on kansaa, joka tuhatvuotisen vieraan vallan orjuuden alaisena olisi niin voimakkaana jaksanut säilyttää kansallisuustuntonsa. Kaiken vainon, sorron ja väkivallan uhallakin me olemme nousseet uudelleen ja yhä uudelleen.⁶²⁵

Suomalaisuudessa ja sen kansallistunteessa oli Kosolan mielestä jotain ainutlaatuista ja determinoivaa. Kansan nousemista ”tuhkan, sorron ja kytevien kotien raunoitten alta” ei voitaisi estää. Suomalaisuus nousisi ilman kiihoketta. ”Kansallishenki” oli siirtynyt sukupolvelta toiselle odottaen oikeaa ”historiallista hetkeä”. Näin Kosola ilmaisi J. V. Snellmanin⁶²⁶ ajatusta Suomen historiallisesta tehtävästä. Toisaalta Kosola määritteli kansallishengen olevan jo ”syntyessä

⁶²¹ *Vaasa* 30.11.1929, Kommunismille on lopultakin. Ks. Myös *ibid*, Veräjältä.

⁶²² *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut. *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

⁶²³ Vasara 2013, 417. Oikeuskansleri Axel Charpentier. totesi heinäkuussa vuonna 1925, että kommunismi on rikollista, koska se suuntautuu vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä vastaan, mutta toimenpiteet sitä vastaan päättää lopulta vain maan hallitus.

⁶²⁴ Aiemmin hän oli viitannut siihen jo joulukuussa 1929 pitäessään puhetta Maalaisliiton eduskuntaryhmälle.

⁶²⁵ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

⁶²⁶ J. V. Snellmanista tuli Suomessa eräänlainen radikaali kansallisfilosofi. Hän oli fennomanian keskeisin ideologi ja vaikuttaja, joka vaati yläluokkaa hylkäämään ruotsin kielen ja tukemaan suomalaista kulttuuria ja Suomen kielen tasa-arvoista asemaa. Mylly 1989A, 166. Snellmanista Savolainen 2006.

veressä”, millä hän luultavasti tarkoitti jonkinlaista suomalaista kansankokonaisuutta, joka muodostuisi suomalaisesta rodusta. Suomen kansa myös määriteltiin puheessa sen oletetusta genealogiasta. ”Nykyinen sukupolvi”, johon puheessa viitataan sanalla ”me”, ei olisi kuitenkaan ilman ”Jumalan johdatusta” ja ”esi-isien elähdyttävää henkeä” kyennyt ”suorittamaan suurtehtävää” eli maan itsenäisyyttä. Kosola muistutti pitämään ajatuksen Jumalasta johdattajana mielessä, ”erittäin näinä aikoina”. Näin puheeseen tuodaan eskatologiaa ja lopun ajan odotusta.

Jumalaan viittaaminen tekee puheessa kansasta metafyyysisen käsitteen. Idea Jumalan johdattamasta Suomen kansasta on raamatullista retoriikkaa ja muistuttaa paradoksaalisesti⁶²⁷ juutalaisen uskonnon myyttistä ajatusta valitusta kansasta. Kosola ei sentään tee itsestään puheessaan ”messiasta” valitulle kansalle, mutta aiemmin herätysjuhliilla ilmaistu ajatus hänestä ”Jumalan valitsemana kansanjohtajana” antaa mahdollisuuden olettaa tällaistaikin yhteyttä Kosolan retorisisille valinnoille. Isänmaa liitetään puheessa saumattomasti kristinuskon Jumalaan. Kosolan kansanjohtajuus edusti lapuanliikkeen yhteisöä. Kosola selitti lapuanliikkeen syntyä suomalaisen itsenäisyystahdon pohjalta.⁶²⁸

Nykyinen kansanliike johtuu siitä, että Suomen kansan vaistoperäinen, herkkä kansallistunto näki maan vapautta ja itsenäisyyttä uhkaavat vaarat ja nousi niitä torjumaan.⁶²⁹

Kosola käytti jälleen lapuanliikkeestä nimeä kansanliike. Kosola ei suoraan ottanut kantaa siihen, oliko Suomen itsenäisyyskehitys ja -liike sekä siihen rinnastettu kansanliike Jumalan tahdon aikaansaamaa, mutta vihjasi puheessaan Jumalan olevan molempiin vaikuttamassa. Herännäiset pitivät isänmaata koko aatemaailman ja maailmankuvansa kattavana yleiskäsitteenä. Heränneet olivat isänmaan puolustamisesta vastuussa viime kädessä Jumalalle. Siten kansallinen ja uskonnollinen herääminen olivat lapuanliikkeen ja myöhemmin IKL:n toiminnassa toisiinsa sidottuja. Kosola saattoi käyttää isänmaa-käsitettä tässä samassa mielessä ainakin herännäisten kannatusta kerätäkseen.⁶³⁰

Kosola totesi puheessaan Kuopiossa 1.12.1930, että hallituksen ja eduskunnan asia olisi muuttaa vaalilaki. Lapuanliike vain toi esiin sen, että lakia olisi muutettava. Toisaalta taas Kosolan mukaan ”ennemmin me uhraamme vaikka senkin (vaalilain) kuin isänmaan vapauden ja itsenäisyyden”. Yhtäältä hän laajensi kansanvallan käsitettä todetessaan, että ”itse asiassa nykyinen suhteellinen vaalitapajärjestyksemme on vain yksi monista parlamenttaarisuuden muodoista, eikä suinkaan paras”. Vaikka argumentti sinällään oli validi, sen esittämistapa tuntui opportunistiselta, koska Kosola ei syventynyt analyysis-

⁶²⁷ Kosola ilmaisee puheissaan antisemitistisiä kantoja vrt. 21.2.1932 Helsingissä Hämäläisten talolla pidetty puhe.

⁶²⁸ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

⁶²⁹ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

⁶³⁰ Hietaniemi 1981, 213; Kinnunen 2013, 469. Vrt. rehtori Vilho Pesosen mukaan IKL vain ilmensi ”isänmaauskoa”. Herännäisyys ei kuitenkaan ollut pohjimmiltaan poliittinen liike, vaan se vain reagoi yhteiskunnan yleiseen maallistumiseen ja modernisoitumiseen.

sään vaalitapajärjestyksiin. Sen sijaan hän totesi lähes samaan hengenvetoon, että lapuanliikkeelle, toisin kuin SDP:lle, isänmaa oli joka tapauksessa lakia tärkeämpi.

Käkisalmen 5.1.1931 puheessa Kosola totesi, että lapuanliike (”me”) luotti ”kansan syvien rivien suureen rakkauteen” maata kohtaan. Samat isät ja äidit taistelisivat jälleen maan olemassaolon puolesta, kuten vuonna 1918. Ainoaksi kriteeriksi Kosola otti lapuanliikkeen määrittelemän isänmaallisen mielen ja halun, muuten kaikki kelpasivat, sukupuolta, sivistysmäärää, asemaa, säätyä, kieltä, luonnetta, maallista rikkautta ja yhteiskunnallista arvostusta lukematta. Lyhyesti todeten:

Jokainen, jolle tämä maa on isänmaa, jokainen joka rakastaa tätä maata ja tahtoo sen onnen ja menestyksen hyväksi toimia on tervetullut joukkoomme.⁶³¹

Kosola ajatteli, että toimiessaan lapuanliikkeessä ihmiset yhdistyisivät kansaksi ohi mainittujen ominaisuuksien sekä ”vahingollisten ryhmä- ja puoluepyyteiden”. Puheessa tuotettiin ja määriteltiin isänmaallisuutta. Niin kauan, kun porvarit eivät vastustaisi lapuanliikettä, he olisivat retorisesti ”mukana” hengessä.⁶³² Puhe loppui aiempien vuosien 1929-1931 puheita selvästi uhkaavampaan tunnelmaan. Lapuanliikkeen työssä kannattajien oli ”annettava kaikkensa” isänmaalle, kuten vuonna 1918 tehtiin. Puheessa isänmaa määriteltiin vapausotahengen avulla. Puhe oli selvä uhkaus. Tätä selvemmin Kosola ilmaisi tavoitteitaan oikeastaan vain Mäntsälän kapinaa edeltäneessä puheessaan 21.2.1932.

Hyvinkään puheessaan 19.7.1931 Kosola myönsi, että ”viimeaikaiset” erimielisyydet olivat ”enemmän kuin vakavia”. Hän myönsi näin laajenevan poliittisen konfliktin lapuanliikkeen ja muodostumassa olevan laillisuusrintaman välillä. Henkilöönsä kohdistuvaan kritiikkiin Kosola vastasi:

*Olen tahtomattani joutunut tämän isänmaallisen kansanliikkeen etupäähän.*⁶³³ Ja minun on täytyntä monta kertaa palata ajatuksissani yhä uudelleen ja uudelleen kysymykseen: onko suunta oikea. Onko suuntamme paras mahdollinen ja viekö meidän asettamamme päämäärä todellakin maamme onnellisempaan tulevaisuuteen?⁶³⁴

Kosola esitti vastentahtoista johtajaa todennäköisesti valtiomiesimagoa rakentaakseen. Yhtäältä hän koki toimivansa vain isänmaallisen velvollisuutensa täyttämiseksi. Puheen kohta on sinänsä tuttua valtiomiesjargonia. Valtiomies ei saa koskaan pyrkiä itse, vaan hänen on aina uhrauduttava johtamaan muiden painostuksesta. Kosola myös osoitti myötätuntoa lapuanliikkeen porvarillisille kriitikoille todetessaan, että oli itsekkin miettinyt kovasti liikkeen suuntaa. Toisaalta Kosolan viittaus kansanliikkeen suuntaan saattoi myös heijastaa lapuanliikkeen sisällä olevia menettelytaparistiriitoja. Yhteyttä vastustajiinsa Kosola haki koros-

⁶³¹ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola: kansalaisyhteisyydet.

⁶³² Vrt. Teräs 2001, 371. Työväenyhdistyksen ryhmähengen tuottamisesta.

⁶³³ Kursiv. AV, koska juuri tämä kohta on puheessa keskeistä.

⁶³⁴ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

tamalla toimivansa vain maan parhaaksi. Puheessa ei nyt viitattu ”isänmaalliseen kansaan” tai muuhun metafyyssiseen toimijaan. Yhtäältä Kosolan kommentti ”joutumisesta” kärkeen voi ymmärtää myös niin, että hän tiedosti itse olevansa myös suurempien poliittisten toimijoiden kyltti ja keulakuva, jonka takaa he ajoivat joitakin omia tavoitteitaan.

Toisaalta Hietala korostaa, ettei Kosola ollut pelkkä keulakuva, koska hänellä oli poliittisesta harjaantumattomuudestaan ja taloudellisista ongelmistaan huolimatta todellista valtaa lapuanliikkeen toimintaan kaiken aikaa. Herkkäuskoinen ja epäitsenäinen opportunisti ei olisi lapuanliikkeen johdossa kauaa pysynyt. Kosola oli tärkeä varsinkin erilaisten taustatahojen yhdistäjänä ja liikkeen symbolina.⁶³⁵

Kosola piti puheen Tampereella 22.5.1933. *Ajan Suunta* julkaisi puheen tiivistelmän. Kosola aloitti puheensa toivomuksella, etteivät sanomalehtimiehet toistaisi vanhaa loruaan Kosolan paperista lukemisesta, vaan kertoisivat lukijoilleen, että puhuttiin vain sydäimestä sydämeen niin kuin isänmaalliset miehet tekivät. Kosola näin ollen myönsi käytännössä lukevansa puheensa paperista. Kosola toisti jälleen aikaisemman väitteensä poliittisesta tilanteesta ja syytti kritikoitaan historiattomuudesta, vielä ei voinut arvioida IKL:n toiminnan oikeutusta. Vasta jälkipolvet näkisivät laajemman näkökulman. Kosolan mukaan ihmisten tulisi oppia ymmärtämään ”isänmaan vaatimukset suurpiirteisesti”. Hän kommentoi jälleen omaa asemaansa IKL:n johdossa siten, että hän oli ”*tahtomattaan joutunut kansanliikkeen kärkeen*”.⁶³⁶

*Mistään hinnasta en tahtoisin tuottaa kansallemme tuhoa ja turmiota, ja uskon, että samaa mieltä ovat kaikki muut kansanliikkeen kannattajat. Ellemme niin vahvasti uskoisi siihen, että suuntamme on oikea, emme olisi tiellemme lähteneetkään. Toivon, että nekin, jotka kansanliikettä vastustavat, ajattelevat asiaa myös omalta kohdaltaan.*⁶³⁷

Kosola vetosi vilpittömyyteensä ja rehellisyyteensä. Kun puheen tätä kohtaa verrataan vuonna 1931 Kosolan Hyvinkäällä pitämään puheeseen huomataan selvää yhtäläisyyttä:

*Tämä maa ja sen kansa on minulle siksi kallis, etten mistään hinnasta tahtoisin toimia niin, että vahingoittaisin niitä ja aikaansaisin tuhoa ja turmiota. Ja minä olen lujasti vakuutettu siitä, että minun kansani tässä ovat yhtä mieltä kaikki ne, jotka ovat yhtyneet tähän kansanliikkeeseen.*⁶³⁸

Puheet kirjoittanut kirjoittaja vaikutti ilmeisesti myös Kosolan Korian puheen (23.5.1934) syntyyn, jossa toistuu sama teema kuin Tampereen ja Hyvinkään puheissa.

Olen tahtomattani joutunut IKL:n kärkeen ja yhä uudelleen ja uudelleen olen ajatellut, onko suunta oikea ja yhä uudelleen ja uudelleen olen todennut sen, että vuoren

⁶³⁵ Hietala1971, 130–131.

⁶³⁶ Kursiv. AV, koska juuri tämä osa lainauksessa keskeistä.

⁶³⁷ *Ajan Suunta* 23.5.1933, Marxilaisuus ja puoluejuonittelu.

⁶³⁸ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe. (Kursiv. AV).

vankasti on luotettava aloittamaamme suuntaan, sillä se on oikea ja varmasti vielä kerran on johdettava kansan onneen ja menestykseen.”⁶³⁹

Mainittu kohta antaisi olettaa, että puhe olisi saman henkilön tai ryhmän kirjoittama kuin vuoden 1931 ja 1933 puheet. Kun Kosola oli vuonna 1931 pitänyt suuntaa parhaana mahdollisena, oli hän nyt varma sen oikeellisuudesta. Vuonna 1933 hän vetosi itsensä ja IKL:n ehdottomaan isänmaallisuuteen: Suomen etu olisi aina myös IKL:n etu. Korian puheessaan vuonna 1934 Kosola esitti myös, että oikea laillisuus ja oikea kansanhenki eläisivät kansassa vain kun sitä johdetaan isänmaallisuuden ja kansallistunnon mukaan. Vasta isänmaallisuus synnytti laillisuuden. Näin Kosola käänsi Maalaisliitonkin esittämän argumentin ylösalaisin. Yhteiskuntaa määrittäneet sopimukset ja lait olivat Kosolan mielestä jo olemassa. Ne piti vain löytää tiedostamalla isänmaan velvoitukset ja intressit. IKL:n määrittämä isänmaallisuus nostettiin tavallaan ylimmäksi laiksi, joka määrittäisi kaikki muut yhteiskunnan lait. Ajatuksessa on paljon samankaltaisuutta lapuanliikkeen aikana käytettyyn Lapuan lakiin.

Puhuessaan Uudessakaupungissa 10.1.1932, Kosola liitti isänmaan kansan perintöön ja konkreettiseen ”raskaaseen työhön”, jota talonpojat olivat historian aikana elannokseen tehneet. Isänmaan käsite luodaan puheessa tämän työn kautta. Kosola aloitti puheensa kansallisromanttisesti kuvailemalla maan karuutta, ”pitkiä ja pimeitä talvia”. Perintöä oli myös esi-isiltä saatu ”uupumaton sitkeys”, ”lannistumattomuus” ja rakkaus maahan ja kansaan. Historia oli todistanut, kuinka maassa oli taisteltu ”hallaa, nälkää ja vihollista vastaan”, mutta ei sorruttu koskaan.” Saarijärven Paavon lailla on uudelleen noustu, tuhkastakin, ja jatkettu työtä lasten ja tulevien sukupolvien hyväksi.” Runebergin runossa Saarijärven Paavosta yhdistyvät vanhaluterilaiset, paternalistiset ja kansallisromanttiset aiheet.⁶⁴⁰

Nykyinen sukupolvi oli saanut olla mukana ”vapautta ja itsenäisyyttä hankkimassa”, tätä todistivat ”sankaripatsaat kalmistoissa”. Tulevat sukupolvet saivat nähdä sankaripatsaista, että ”mekin olemme samaa katajaista kansaa, jota esi-isämme olivat”.⁶⁴¹ Roselius pitää patsaita tärkeinä vapaussodan ”muistamisen teollisina muotoina”, joita rakennettiin 1920–1930-luvuilla ympäri Suomea demonstroimaan paikkakunnan isänmaallisuutta.⁶⁴²

Isänmaallisuus oli keskeinen osa porvarillista mieskuvaa ja ajan sosiaalista järjestystä. Anders Ahlbäckin mukaan koulutettu keskiluokka eli virkamiehet, teologit ja opettajat rakensivat alempien luokkien mieskuvaa poliittisiin tarkoi-

⁶³⁹ *Kymenlaakson Suunta* 26.5.1934, IKL:n työtä ohjaa. (Kursiv. AV). Vrt. kohtaa Hyvin kään puheeseen 19.7.1931.

⁶⁴⁰ Saarijärven Paavosta Mylly 1989A, 163–165; Mylly 1985, 2–4, 8. Paavo oli eräänlainen arjen ja työn sankari, joka uskollaan Jumalaan voitti ongelmansa. Pohjimmiltaan myytti oli konservatiivinen ja sääty-yhteiskuntaa pönkittävä. Toisaalta se myös maalasi sivistyneistölle ideaalikuva suomalaisesta talonpojasta.

⁶⁴¹ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii. *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus. Sama puhe. *Hämeen Sanomien*, Ibid. mukaan Kosola puhui Laitilassa 9.1.1932. Laitilan puhe oli ilmeisesti samankaltainen kuin Uudenkaupungin puhe.

⁶⁴² Roselius 2013, 130–142, 178, 227. Lainaus, Ibid 130. Ilmari Wirkkala, teollinen muotoilija ja hautausmaiden suunnittelija, teki taloudellisestikin ansiokkaan uransa 1920-luvulla vapaussotapatsaiden valmistajana ja toimittajana.

tuksiin myös armeijan ja sen ankan sotilaskoulutuksen avulla. Sotilaskoulutuksessa nuoret miehet rakensivat osaltaan pohjan menestykselleen elämässään. Kulttuurisen ymmärryksen kannalta mieskuva näyttäytyi maskuliinisena ja kurinalaisena sankarina.⁶⁴³

Kosola oli pitänyt Ylihärmässä puheen ilmeisesti 1.1.1933. *Lakeuden Sana*⁶⁴⁴ ei julkaissut puheen alkuosaa, mutta puheensa loppuosassa Kosola julisti, että IKL:n pyrkimyksenä oli lopettaa ”keinottelu isänmaan onnella”. Kosola totesi, että IKL:n syvimpänä lähteenä on luja ja horjumaton isänmaan rakkaus. Kansanliike vaati, että isänmaan onni oli laitettava puolue-etujen edelle. Itsenäisyys oli turvattava maan ulkosilta vihollisilta ja sisäisiltä maankavaltajilta. Yhteiskunnan ”kaikkien kansankerrosten oli saatava elämisen mahdollisuudet”. IKL kutsui ”kaikkia kansalaisia” sukupuoleen, säätyyn, varallisuuteen, sosiaaliseen asemaan, sivistykseen, ryhmään ja arvoon katsomatta työskentelemään ”vilpittömin mielin maan hyväksi”. Ainoa kriteeri oli isänmaan rakkaus ja toimiminen sen hyväksi ja menestykseksi.⁶⁴⁵

IKL piti 10.12.1933 maakuntajuhlat Tampereella. Puhujina olivat Vihtori Kosolan lisäksi, Anni Wallenius (kesraali K. M. Walleniuksen vaimo), Bruno Salmiala, Paavo Susitaival ja Sakari Vapaasalo.⁶⁴⁶ Ohjelma aloitettiin jumalanpalveluksella Tuomiokirkossa. Päiväjuhla järjestettiin Tampereen elokuvateatteri Tuulensuussa kello 12. Puheenvuoron sai raikuvien aplodien saattelemana Kosola.⁶⁴⁷

Puheessaan, josta *Hämeen Sanomat* julkaisi vain referaatin, Kosola totesi kaikkien puolueiden jääneen lepäämään laakereilleen vaalien jälkeen. Vain sanomalehdet ja edustajat eduskunnassa ”pitivät yllä poliittista herätystä”. Poikkeuksena tästä oli IKL, joka oli valistanut kansaa vaalien jälkeenkin, koska ”kansa itse tahtoo näin, emmekä me voineet tätä ääntä olla kuulematta, sillä isänmaa kutsui meitä”. Kosola kertoi, kuinka hän oli tarkistusmatkoillaan havainnut IKL:n aatteen saavan lisääntyvää kannatusta. Yhä uudet jäsenet olivat liittyneet IKL:n riveihin taistelemaan aatteen voittoon viemiseksi. Suurin osa kansasta uskoi vielä ”mätään puoluepeliin ja marxilaisuuteen”, mutta Kosola kertoi vakuuttuneensa, että ajassa tarvittaisiin kestävä perustaa, esi-isien meile (Suomen kansalle) jättämää perintöä kotia, Jumalaa ja isänmaata.⁶⁴⁸

Me emme ole poliittinen puolue, vaan me olemme isänmaallinen rivistö, joka mustissa puseroissa marssii kohti uutta ja valoisampaa Suomea. Meillä on ohjelmamme, mutta ei siinä mielessä kuin puolueilla, joiden ohjelmat ovat kauppatavaraa, vaan meidän ohjelmamme on tulevaisuutta varten...⁶⁴⁹

⁶⁴³ Ahlbäck 2014, 17–19, 39, 115.

⁶⁴⁴ *Lakeuden Sana* muuttui myöhemmin *Lakeuden Suunnaksi*.

⁶⁴⁵ *Lakeuden Sana* 2.1.1933, Mihin isänmaallinen kansanliike.

⁶⁴⁶ *Hämeen Sanomat* 5.12.1933, mainos IKL:n maakuntajuhlat. Vapaasalo oli AKS:n aktiivijäsen ja tuli tunnetuksi Vilho Helasen puheiden kokoajana ja toimittajana. Roiko-Jokela 2007, 251–255.

⁶⁴⁷ *Hämeen Sanomat* 5.12.1933, mainos IKL:n maakuntajuhlat.

⁶⁴⁸ *Hämeen Sanomat* 12.12.1933, Punaisen Tampereen. Otsikko oli jo tarkoitettu piikiksi vasemmistolle, jolla oli Tampereella suurin kannatus.

⁶⁴⁹ *Hämeen Sanomat* 12.12.1933, Punaisen Tampereen.

Kosolan viittaus tulevaisuuteen oli myös uhkaus siitä mitä IKL saattaisi tehdä. Kosola lopetti puheensa sanoihin:

IKL on liekki, ja se on oleva ikuinen, jos me kaikki kannamme sitä rinnassamme pyhänä aarteena, arvokkaimpana isänmaan lahjana. Meidän tehtävämme on tullut saattaa onnelliseen päätökseen vapaussodan julistus, ikuinen testamentti, joka ei tunne perintöosuutta maankavaltajille ja heidän harhaotteisille apulaisilleen. Tämä tehtävä on sankaritehtävä, tehtäköönpä sitä kuinka pienessä piirissä ja vaatimattominkin ottein tahansa.⁶⁵⁰

Kosola totesi myös, että taistelussa jäisi myös ”uhreja tantereelle”, mutta siitä huolimatta IKL etenisi. Hän vertasi IKL:n kannatuksen kasvua kuin päivänvalon tunkeutumiseksi pimeyteen. Sinimustan musiikin soidessa marssisivat IKL:läiset siniristilippua kohti. IKL:ssä oli suurinta sen idea, josta kaikki työ ja toiminta puolueen hyväksi kumpusi. Puheessaan Kosola viittasi IKL:n ideaan kirkkaana timanttina.

Kosola antoi ymmärtää puheessaan, että IKL:n aate on syvempi kuin muiden puolueiden, koska ”se ei ollut koskaan jättänyt vapaussodan perintöä taakseen”. Kosolan puheen jälkeen soittoakunna soitti kuortanelaisen säveltäjän professori Heikki Klemetin teoksen ”Vilppulan urhojen muistolle”.⁶⁵¹ Neuvottelukokous alkoi Tampereen paikallisosaston huoneistossa puheenjohtajana toimi Vihtori Kosola. Kokouksessa valittiin IKL:n piiri johto. Johtajaksi tuli Martti Tulenheimo⁶⁵², piiritoimikuntaan valittiin myös kaikkien paikallisosastojen puheenjohtajat. Kokouksen lopuksi Bruno Salmiala antoi osanottajille selventäviä ohjeita ja määräyksiä.⁶⁵³

Kosolan puheessa Jyväskylän IKL-juhlassa vuonna 1934 ilmeisesti yritettiin ensin listata asioita esimerkkeinä kansan vapaudesta, josta yhteiskunnassa oli laaja yhteisymmärrys ja sitten osoittaa, kuinka puolustuslaitoksen parantaminen oli välttämätöntä, jotta ne voitaisiin säilyttää. Puolustuslaitos suojeluskuntineen edusti ehkä parhaiten IKL:n ideaa kansan ykseydestä kaikenlaisen puolueajattelun yläpuolella. Toisaalta IKL ilmeisesti jakoi enemmän kuin yhtenäisesti suojeluskuntia. Merkittävää on, että Kosola käsitteli suojeluskuntaa organisaationa puheissaan vain kumotessaan vasemmiston syytöksiä vallankaappausuhujen syksyllä 1931. Kosola käytti myös pathosretoriikkaa leimaamalla ahneiksi ne, jotka vaativat valtion sijoittavan rahaa puolustuksen sijasta sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen.

Kosola väitti myös, että hän on kuitenkin oikeassa asiassaan ja vastustajat ymmärtäisivät sen jos näkisivät tilanteen hänen kannaltaan. Kosolan mu-

⁶⁵⁰ *Hämeen Sanomat* 12.12.1933, Punaisen Tampereen.

⁶⁵¹ Valpas 1974, 58. Sama kappale soitettiin Länkipohjan taistelussa kaatuneen, ”Lapuan lumiauran”, Matti Laurilan ja tämän pojan Ilmarin hautajaisissa. Klemetistä Virrankoski 2004. Alunperin ”Vilppulan urhojen muistolle” oli tehty vapaussodan voiton kunniaksi keväällä 1918 ja esitettiin Lapuan päivillä 1918. Ks. sanat, KA. Pentti Laesterän arkisto Isänmaallista kansanliikettä ym. koskevia ohjelmia, lehtileikkeitä ym. n. 1932–1936.

⁶⁵² Martti Tulenheimosta Seppälä 2011, 147–180, 202–217, 224–227.

⁶⁵³ *Hämeen Sanomat* 12.12.1933, Punaisen Tampereen. Ks. myös Sakari Vapaasalon ja Bruno Sundströmin puheet iltajuhlassa.

kaan ”kansanliikkeen vastustajien” tulisi kysyä itseltään toimivatko he isänmaallisin motiivein ”maan ja kansan onni ja menestys” päämääränään. Näin hän syvensi väittelyään isänmaallisuudesta maalaisliittolaisten entisten lapuanliikkeen tukijoiden kanssa. *Kymenlaakson Suunta* kertoi yleisön palkinneen voimakkaan puheen myrskyisin suosionosoituksin.⁶⁵⁴

Kosola osallistui kunniajäsenenä VRL:n Helsingin Rintamamiesyhdistyksen osaston vuosijuhlaan huhtikuussa 1933. Juhla järjestettiin Kaisaniemen ravintolassa ja jäseniä oli paikalla 120. *Ajan Suunnan* mukaan juhla oli ”kohottava isänmaallinen tilaisuus”. Puheessaan Kosola palautti mieliin tapauksia, joissa hän oli joutunut kosketuksiin VRL:n kanssa ja oppinut arvostamaan heidän isänmaallisuuttaan. Kosola totesi yhdistyksen ”seisovan vankasti sen yhdistävän ajatuksen ympärillä, minkä nimi on isänmaa”.⁶⁵⁵

Syyskuussa 1934 Kosola puhui Karjalan maakuntajuhlassa. Hän nosti esiin esi-isistä luetut ”menneiden aikojen tarinat”. Poliittisella kentällä oli nähty ristiriitoja, voittoja ja tappioita ”puolella ja toisella”. Tällä hän viittasi IKL:n ja lapuanliikkeenkin kokemuksiin. Hän jatkoi, että kuulijoiden ja hänen olisi opittava tuntemaan ”oma tilamme, erheemme, puutteemme ja oikeutemme”. Tästä hän johti kysymyksen, onko millään alalla ketään henkilöä, joka olisi ”ehdottomasti oikeassa”. Kansanliikkeen johtoon ”joutuneet” kansalaiset joutuivat kysymään ”muiden mukana” olisiko tulevaisuus onnellisempi. Kosola viittasi isänmaallisten kansalaisten velvollisuuteen toimia isänmaan puolesta, IKL ei olisi puolue, josta poliitikot hyötyisivät. Toisaalta Kosola totesi, että jos IKL ei uskoisi suuntaansa oikeaksi, ei se olisi tielleen lähtenyt.

Sillä isänmaan asia on meille niin rakas, ettemme mitenkään tahtoisi sille tuomiota tuottaa. Samoin kuin johto, samoin ajattelevat järjestöjäsenetkin. Tarkoituksemme vilpittömyyttä ei kukaan rehellinen kansalainen epäile!⁶⁵⁶

Isänmaan nimissä ei saanut valehdella. Ajatus isänmaan puolesta toimimisen syvästä velvollisuudesta sai IKL:n ja Kosolan kestävästi vastustajiensa kritiikkiä. Kosolan retoriikan pääkäsitteenä oli isänmaa. Isänmaa liittyy Kosolan puheessa suureen kertomukseen kansasta. Se on toiminnan päämäärä, oikeuttaja ja siten symboli toiminnalle. Jumala on isänmaan takaajana ja auktoriteettien auktoriteettina. Kun Jumalan tahtoa eivät ainakaan IKL:n vastustajat voineet tietää, saati ymmärtää, on IKL:llä lyömätön etu puolellaan.

Pohjanmaan Suunnan haastattelussa vuonna 1935 Kosola määritteli IKL:n jäsenten isänmaallisuutta käytännönläheisesti. Haastattelu oli tehty ennen IKL:n puoluekokousta 7.7.1935 ja heijasteli Kosolan näkemyksiä IKL:stä. Koso-

⁶⁵⁴ *Kymenlaakson Suunta* 26.5.1934, IKL:n työtä ohjaa.

⁶⁵⁵ *Ajan Suunta* 14.3.1933, Helsingin rintamamiesyhdistyksen; *Uusi Suomi* 14.3.1933, Rintamamiehet Kaisaniemessä. Lehtileikkeet ja mainitut sähkösanomat löytyvät myös: KA. Suomen 1920–40 -lukujen säätöön arkisto. VRL:n kansio.

⁶⁵⁶ *Karjalan Suunta* N:o 33. 7.9.1934, IKL. Maakuntajuhlan tarkoitus oli antaa kansalaisille tietoa IKL:n pyrkimyksistä, kertoa ”perustotuuksia”, joihin pyrkimysten tulisi pohjautua, tutustuttaa IKL:n jäseniä eri puolilla maata toisiinsa, osoittaa epäileville kansalaisille, että yhä kokoonnuttiin isänmaallisuutta ja kansankokonaisuutta ajavien aatteiden ympärille.

lan mukaan IKL:n jäsenten tuli olla ennen kaikkea isänmaallisia, mikä IKL:ssä määriteltiin epäitsekkääksi uhrautumiseksi kansan kokonaisuuden puolesta. Kosola väitti, että IKL:n riveihin liittyi paljon sen "entisiä vastustajia", jotka olivat kyllästyneet puolue-elämän "huopaamiseen". Kansanjohtaja korosti vastuksessaan IKL:n jäsenten tasaveroisuutta. IKL:n jäsenet koostuivat "eri yhteiskuntaryhmistä" ja työskentelivät tasavertaisesti.

Palvelijatar ja lehtori toimivat rinnan, kukin omalla työsarallaan. Tällainen tie vaatii tietysti kansaltamme itsekieltäymystä, johon ei ole totuttu, mutta joka kansanliikkeessä suoritetaan mutkattomasti. Erikoisen mielenkiintoista meille vapausotureille on ollut huomio, että yli puoluekuilujen ojentamaamme käteen ovat tarttuneet jo niin monet kerran harhaanjohdetut vastustajamme ja tulleet marssirivistöömme.⁶⁵⁷

IKL:n edustajakokous pohti "yleisohjelman erinäisiä suuntaviivoja". Kosola toivoi pohdinnan tapahtuvan "oikeassa kansakokonaisuuden yhdistävässä, mutta samalla taistelevassa mielessä". IKL:läiset olivat "tottuneet ajattelemaan vain taistelua". Tällä kommentillaan Kosola viittasi IKL:läisten aktivisti- ja vapausotataustaan ja yleiseen puoluepolitiikan vastaisuuteen.

Ylös miehet miehiset rintamaan - tämä huuto kaikuu meille jokaiselle - älkäämme antako minkään ulkopuolisen vaikutuksen samentaa kirkasta katsettamme - iskekäämme vihollista, siis leväperäisyyttä, nukkuneisuutta ja tyhmyyttä vastaan sellainen kansallinen herätysnuoli, että se lävistää omattunnot ja kokoaa kansamme laajoin rintamin meidän Sinimustien lippujemme alle taistelemaan suuren, nousevan, suomalaisen tulevaisuuden puolesta.⁶⁵⁸

Puheessa uhkaukset olivat jo laimenneet. IKL yritti siirtää vihollisensa konkreettisista poliitikoista heidän politiikkaansa. Toisaalta yhteiskuntakin alkoi vakautua: konservatiiveille riitti lopulta, että kommunismi illegalisoitiin, samalla SDP:n suhteet keskustaporvaristoon kehittyivät hiljaisuudessa.

Pohjanmaan Suunnan kysymykseen IKL:n tarkastusmatkoista Kosola totesi itsevarmasti, että "IKL kiteytyi ja lujittui". Hän piti juuri Sinimustaa nuorisoa IKL:n "tulevaisuuden takeena". IKL-nuorisosta tehtiin eräänlaista isänmaallisuuden esikuvaa. Kosola pääsi ääneen seuraavan kerran Tammelassa 27.8.1933. Julkinen puhe pidettiin heinäkuun vaalien jälkeen. IKL oli menestynyt vaaleissa paremmin kuin sen kriitikot olivat odottaneet⁶⁵⁹, mutta kovimmat odotukset eivät olleet kuitenkaan täyttyneet. Kokoomus oli epäonnistunut strategiassaan ja kärsinyt heinäkuun vaaleissa murskatappion⁶⁶⁰, mutta toisaalta sen suhde keskustapuolueisiin pysyi yhä kriittisenä. RKP:stä oli nyt tullut Kokoomusta suurempi puolue ja Edistyspuoluekin saavutti lisäpaikan. Maalaisliitto oli jakaantunut suhtautumisessaan kieltolakiin, pulakauten ja tappioon presiden-

⁶⁵⁷ *Pohjanmaan Suunta* 6.7.1935, Kosolan haastattelu ennen.

⁶⁵⁸ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

⁶⁵⁹ *Vrt. Hämeen Sanomat* 7.7.1933, Äänestyksen ensi tulokset PK.

⁶⁶⁰ *Vares* 2007, 272-273. Muun muassa maltillisiin kuulunut K. N. Rantakari totesi vaalitappion olleen suurin tappio, minkä mikään porvaripuolue oli Suomessa itsenäisyyden aikana kärsinyt.

tinvaaleissa. Vaaleista muodostui oikeiston jakanut käännekohta. Kokoomuksessa pelättiin loikkauksia IKL:ään.⁶⁶¹

Kosolan puheiden arvot todentuvat juuri lapuanliikkeen kannattajien toiminnan myötä. Arvot voidaan jakaa konkreettisiin, kuten uskonnon määrittämiin tapoihin tai abstrakteihin, kuten isänmaahan. Tavat ovat arvojen ilmaisuja, keinoja pitää niitä yllä ja toteuttaa niitä. Käytännölliset arvot voivat olla esimerkiksi taloudellinen menestys, jota voidaan osoittaa siihen liittyvillä kohteilla. Konservatiivisen yhteisön, kuten lapuanliikkeen, arvot voidaan käsittää konkreettisiksi arvoiksi. Kosolan tärkeimpien arvojen perustoina olivat isänmaa ja uskonto, joista muut arvot johdettiin. Lapuanliikkeen keskeisin vastustaja, kommunistit olivat yhteiskuntakriittinen yhteisö. Kommunistien arvot olivatkin useammin abstrakteja, kuten oikeudenmukaisuus ja työväenluokan solidaarisuus.⁶⁶²

Päätelmänä voidaan todeta, että Kosola kasvoi isänmaahan jo lapsuudessaan. Kosola oli itse osa isänmaata ja koki sen samankaltaisena kuin ihminen kokee kehonsa. Isänmaa on Kosolan retoriikassa nationalismin ilmaus. Isänmaa oli kaiken poliittisen vallan lähde ja lojaliteetti. Kansan tuli kiinnittyä isänmaahansa tiedostaakseen vapautensa. Toisin kun kommunistit ja SDP, Kosola ei käsitteellistänyt ja objektivoinut isänmaata, hän vain tunsi kommunismin sille uhkaksi. Olennaista lienee myös se, että Kosola oli itse maanomistaja. Näin hän koki isänmaan omakohtaisesti ja myös sen menettämisen vaaran velkaantuaan.

Isänmaa-käsitettä käytetään Kosolan puheissa epäsuorasti ja tulkitsematta, joten sitä on pohdittava puheiden merkitysyhteyden avulla. Selvää kuitenkin on, että isänmaa ja kommunismi muodostivat jyrkän toisensa poissulkevan käsitteellisen jaon Kosolan retoriikassa.⁶⁶³ Maalaisyhteiskunnassa isänmaa ilmaisi tiettyä myyttistä järjestystä ja se näyttäytyi retoriikassa toiseuden kautta. Isänmaa oli kommunismin negaatio ja toisaalta se oli heidän tuntemansa tuttu maalaisyhteiskunta, jota vieras kommunismi uhkasi. Kommunismi oli vierasta, koska se oli ulkomailta tuotu kaupunkilaisen teollisuustyöväestön aate.

Puheen sisällöissä ja teemoissa isänmaa säilyy Kosolan retoriikassa suunnilleen samana punaisista paidoista Mäntsälän kapinaan saakka. Isänmaa on arvojen koostumus, määrittäjä ja yhteiskunnan perustava rakenne. Isänmaan puolesta toiminta oli isänmaan säilyttämistä juuri toiminnan käytännöllisyyden kautta. Lapuanliikkeen edustajat kokivat edustavansa, palauttavansa ja uudis-

⁶⁶¹ Vares 2007, 172–180, 199; Kalliokoski 2002, 152–154. Saksalaislehdistön kannoista vaaleihin Peltovuori 2005, 72–74, 97.

⁶⁶² Arvoista retoriikassa Perelman 1996, 26, 31–36. Abstrakteja arvoja käytetään usein vallitsevan tilanteen kritisoimiseen, Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 79. Jussilan (1979, 26) mukaan työväen isänmaa oli siellä, missä työläisillä oli hyvä olla. Kerjäläisiltä oli turha vaatia isänmaallisuutta. Todellista isänmaallisuutta oli parantaa köyhien asemaa.

⁶⁶³ Perelman 1996, 16, 88, 115, 156. Perelmanin mukaan käsitteellisellä jaottelulla yleisö saadaan hyväksymään, asia kerrallaan, sellainenkin vaatimus, jota se ei kokonaisuutena hyväksyisi. Esimerkiksi mainittu Kosolan dikotomia isänmaa tai kommunismi saa yleisön hyväksymään lapuanliikkeen tavoitteita askel kerrallaan.

tavansa isänmaan oikeita arvoja, jotka henkilöityvät lapuanliikkeen toimijoissa. Lapuanliikkeen toiminnan myötä myös luotiin isänmaalle uusia arvoja.

Isänmaa ei tarkoita organisoitua valtiovaltaa, vaan perinteistä maalaisyhteiskuntaa ja maan omistamista: eräänlaista alueellista nationalismia.⁶⁶⁴ Maan viljeleminen oli IKL:lle yleisesti itseisarvo. Elämänperusta, josta maakuntatietoisuus jalostui isänmaanrakkaudeksi.⁶⁶⁵ Isänmaalla ei kuitenkaan tarkoitettu puoluevallan pilaamaa hallitusta, vaan vuoden 1918 henkeä, siksi isänmaan nimissä voitiin nousta Lapuan lain avulla myös valtiota vastaan vuonna 1932. Isänmaa edusti jäsentelemättömänä käsitteenä Kosolalle jonkinlaista utopiaa eli sitä miten asioiden tulisi olla. Lapuanliikkeen ja IKL:n toiminta sekä Kosolan puheet tuottavat isänmaata, toisin sanoen muuttavat asioita ”oikeaan suuntaan”. IKL-aikana 1930-luvun puolivälissä alkoi porvarillisella puolella yleistyä ajatus siitä, että juuri Suomen valtion ja sen lainsäädännön kunnioittaminen on isänmaallisuutta. Isänmaa käsitteen suhde Suomen valtioon tuotti Kosolalle ongelmia ja Lapuan laki ja valtaanpääsyn keinot katoavat puheista vuosina 1935–1936.

Suomen kansa -käsite Kosolan puheissa on sidoksissa historian käyttöön. Kosola pyrkii puheillaan tuottamaan tietynlaista kansalaisuuden kokemusta.⁶⁶⁶ Kosola totesi vuonna 1929, että vapaussodassa ”ääni kansasta” irrotti maan ”ryssistä”⁶⁶⁷. Suomessa kansalaisen käsite vastasi kysymykseen mitä on olla suomalainen. Lapuanliike määritteli tätä toimintansa ja retoriikkansa kautta. Suomessa kamppailu käytiin siitä, kenellä oli oikea tulkinta ja ennen kaikkea tieto kansan sisimmistä tarpeista. 1910-luvun lopulla molemmat osapuolet ajattelivat, että heidän tulkintansa on ainoa ja oikea. Kansa käsitteen poissulkevuus oli vahvimmillaan sisällissodan jälkeen. Varsinkin radikaali oikeisto alkoi työstää diskurssia kansasta, mikä näkyy myös Kosolan puheissa vuosina 1929–1936. Kansa ei kuitenkaan tunnistanut Kosolan puheista itseään.⁶⁶⁸

⁶⁶⁴ Benedict Anderson (1983, 37–41, 163–164, 204–206) pohtii nationalismin alkuperää juuri kolmannen maailman vapautusliikkeiden syntymisen ja imperialismin sekä siirtomaavallan purkautumisen kautta. Kansakunta on kuviteltu ja abstrakti, koska kukaan meistä ei tunne kuin rajatun määrän maamme kansalaisista. Kansakunta on ’rakas’, mutta myös ylhäältä ohjatusti, etenkin kielellisesti, rakennettu yksikkö. De Saussure 1916, 96. Toisaalta kuvitellun kansakunnan teoriassa voidaan ajatella kansalaisten olevan vain eliitin manipuloima passiivinen massa keksittyine traditioineen. Yhtäältä tämä ei Smithin (1998, 127–130, 140–141) mukaan selitä sitä, että ihmiset ovat valmiita uhrautumaan nationalismin puolesta ja tuntevat suuria tunteita niin maansa kuin maakuntansakin puolesta. Nationalismista Smith 1991, 72, 74, 82, 84–98. Kun nationalismi syntyi 1700-luvun loppupuolella, se nousi hitaasti maallistamaan ja korvaamaan uskonnon ja uskonnollisten myyttien merkitystä. Tällöin uskonto alkoi kiinnittyä Suomeen ja suomalaisuuteen. Smith ei Ihalaisen (2006, 175–176) mukaan pidä nationalismin syntyä suurena ideologisena muutoksena, koska juuri uskonto on esimodernia ja modernia kansallista identiteettiä välittävä ja jatkava tekijä, ts. käyttäytymistä ohjaava ideologia. Yleisestä keskustelusta myös Jokisipilä 2005, 16.

⁶⁶⁵ E. A. Tuomivaara, Maaseutu terveeksi ja elinvoimaiseksi. *IKL:n joulu* 1934, 62.

⁶⁶⁶ Vrt. Tili 2009, 287.

⁶⁶⁷ Vrt. Kosolan ensimmäinen puhe Lapuan ensimmäisessä kokouksessa.

⁶⁶⁸ Kansalaisen käsitteestä Suomessa sisällissodan jälkeen. Stenius 2003, 356–358.

3.4 Uskonnollisuus, Jumala ja kirkko

Lapualla uskonnollisten johtajien poliittisia kannanottoja pidettiin luontevana 1930-luvulla, siten Kosolankin puheet ja hänen julkisuuskuvansa⁶⁶⁹ saivat uskonnollista, erityisesti herännäistä sävyä.⁶⁷⁰ Puheet olivat uskonnollisesta näkökulmasta myös lapuanliikkeen julkisuusstrategiaa. Kosolan puheiden avulla määriteltiin ja ylläpidettiin kollektiivista asennoitumis-, kokemis- ja ajattelutapaa, mentaliteettia. Lapuanliike piti uskontoa⁶⁷¹ tärkeänä myös käytännön ohjelmissaan. Lapualaisten 10 käskyä alkoivat Jumalan ja isänmaan kunnioittamisella.⁶⁷²

Kosolan uskonnollinen vakaumus vahvistui hänen ollessaan vuosina 1916–1917 Venäjällä, Spalernajan vankilassa. Vankilassa ollessaan Kosola ajatteli, etteivät heränneet koskaan joutuneet vankilaan rikollisista teoista. Kosola kertoi myöhemmin pastori Kustaa Kujanperälle, kuinka uskonto oli auttanut häntä kestäämään vankilan raskaat koettelemukset.⁶⁷³

Uskonto Kosolan retoriikassa on sidoksissa pastori K. R. Kareksen puheisiin.⁶⁷⁴ Kareksen retoriikka oli hyvin samanlaista kuin Kosolan ja varsinkin Kosolan vuonna 1931 nostama puoluevalta ja SDP:n epäisänmaallisuus olivat samoja teemoja kuin Kareksella. Vastaamatta jää, olivatko ne pastorilta peräisin – se selittäisi riitaa maalaisliittolaisen *Ilkan* päätoimittaja Artturi Leinosen kanssa vuonna 1930. Lauri Ingmanin maltillinen esiintyminen todisti, ettei koko kirkko kannattanut lapuanliikkeen laitonta toimintaa, vaikka kiusaus siihen olikin suuri. Kosolasta ei tullut missään vaiheessa virallista uskonnollista vaikuttajaa

⁶⁶⁹ Vrt. Huhta 2007, 224. Etelä–Pohjanmaa oli herännäisyyden keskeistä aluetta. Sisällissodan jälkeen herännäisyyden julkisuuskuva henkilöityi lapualaisiin pappeihin, kuten Wilhelmi Malmivaaraan (Niilo Kustaa Malmbergin poika) ja K. R. Karekseen. Herännäisyyden katsottiin kulkevan kansallisen herätyksen rinnalla. Körttiläisyyden opista tarkemmin Remes 1995, 47–49, 125–131, 373, 413–414; Haavio 1965, 45–48.

⁶⁷⁰ Ruuskanen & Ylitalo 2010, 578–579; Huhta 2007, 218; Visti 1980, 73; Kujanperä 1980, 106–108, 110–112. Vrt. myös Tannerin puhe 26.9.1930. Haapaniemen kentällä, jossa hän totesi, että myös uskonto oli vaikuttanut lapuanliikkeen syntyyn.

⁶⁷¹ Durkheim 1980, 64. Uskonto voidaan määritellä pyhien, toisin sanoen erityisiä ja kiellettyjä, asioita koskevien uskomusten ja tapojen solidaarisiksi järjestelmäksi. Uskomukset ja tavat yhdistävät kaikki niihin uskovat yhdeksi moraaliseksi yhdyskunnaksi, jota kutsutaan kirkoksi.

⁶⁷² Ruuskanen & Ylitalo 2010, 579. Mentaliteetin määrittely Salimäki 2000, 21–22; Ylikangas 2010, 118. Ks. luku 8. Lapualaisten 10 käskyä.

⁶⁷³ Kosola 1935, 103–112; *Vaasa* 4.7.1933. ”Herännäisyyden yleinen merkitys.” Kirj. Kustaa Kujanperä. Herännäisyyden opista Kares 1952, 119–121, 145–149. Ks. myös Reino Ala-Kulju, *IKL:n jouluku 1937*. Talonpoikaispäällikön elämäntyö, 16, jossa Spalernajan uskonnollisista kokemuksista. Malinovskin (1960, 59) mukaan voimakkaimmat uskonnolliset kokemukset koetaan juuri yksinäisyydessä ja maailmasta eristyksissä.

⁶⁷⁴ Jouni Tillin (2014, 25–26) mukaan teologia on aina poliittista, koska se esittää väitteitä maailmasta ja siihen liittyvästä vallankäytöstä ja sen oikeutuksesta. Teologiassa otetaan myös kantaa siihen mikä on oikein ja väärin. Näin myös pappi, Jumalan maanpäällisenä edustajana ja opillisena auktoriteettina, ei ole epäpoliittinen. Esimerkiksi K. R. Kareksen, kuten muidenkin pappien, saarnat ja julistukset, olivat jo lähtökohteisesti poliittisia. Niiden kosketuspinta poliittiseen todellisuuteen politisoi niitä entisestään.

ja julistajaa. Huolimatta kahdesta Lapuan päivien ja herätysjuhlien puheesta, herätysliikkeet eivät mobilisoituneet poliittiseksi voimaksi Kosolan taakse.⁶⁷⁵

Toinen merkittävä Kosolaan vaikuttanut pappi oli Otto Korpijaakko⁶⁷⁶. Hän tutustui Kosolaan jo sisällissodan alkuvaiheissa. Korpijaakko oli kannattanut lapuanliikettä heti sen alettua Lapualla 1920-luvun lopulla. Vuonna 1930 Korpijaakko ja Kosola hylkäsivät Svinhufvudin tarjouksen ministerin salkuista. Korpijaakko selitti presidentti Relanderille, että lapualaiset eivät organisoivat väkivaltaista vastarintaa kommunisteja vastaan, vaan joukot voivat kiihtyä sellaiseen mielentilaan, ettei niitä voi hallita. Kommentissaan hän tuli ilmaisseeksi Kosolan puheiden piilotarkoituksen. Kun suoraa vaikuttamista väkivaltaisuuksiin ei voitu varsinkaan suojelulain jälkeen tehdä, oli lapuanliikkeellä käytösään vihjauksia. Kiihotettuja joukkoja ei voisi enää hallitukseen hallita.⁶⁷⁷

Lapuan herättäjäjuhilla 10.7.1930 puhujina olivat K. R. Kares ja Vihtori Kosola. Kosola saapui paikalle suoraan kirjapaino-oikeudenkäynnistä. Lapuan neljännet herättäjäjuhlat olivat täynnä väkeä, jota sisäpoliittinen tilanne puhutti. Kosola kehotti jokaista ”isänmaata ja Jumalaa rakastavaa” toimimaan ”yksimielisesti ja hellittämättä”.⁶⁷⁸

K. R. Kareksen mahtipontinen puhe oli hieman samankaltainen kuin Kosolankin: Kares viittasi puheessaan yksimielisyyteen ja taisteluun maata turmeltavia voimia vastaan, vaikka puhe käsitteli enemmän lapualaista identiteettiä ja kokemusta isänmaasta. On mahdollista, että K. R. Kares oli kirjoittanut Kosolan puheen. Kosolan puheessa taistelu kommunismia vastaan oli lopulta ehkä enemmän arvojen restauraatiota ja sukupolvien aikaisen pyhyiden suojelua. Realistisemmin voitaneen todeta, että puhe oli täsmätty erittäin onnistuneesti kohdeyleisönsä, hartaan kirkkokansan, mukaan. Samalla voitiin vähätellä lapuanliikkeen aikaansaamia levottomuuksia.

Neljä päivää herättäjäjuhlien jälkeen pidetyillä Lapuan päivillä⁶⁷⁹ lapuanliike oli pääaiheena. Puhujina olivat Vihtori Kosolan lisäksi K. R. Kares ja Jalmari Lahdensuo⁶⁸⁰.⁶⁸¹ Vuorimaa arveli juhlilla olleen jopa 10 000 kansalaista. Heränneisyyden hengen hän arvioi ”oudon jäyhäksi” ja ”melkein kylmäksi”⁶⁸², mutta

⁶⁷⁵ Vrt. KA. Suomen 1920–40-luvun säätöön arkisto, Paavo Susitaipaleen haastattelut, Anton Eonsuun haastattelu, 52.

⁶⁷⁶ Korpijaakko toimi lapuanliikkeen Viipurin piirin puheenjohtajana. KA. K. M. Wallenius. Lapuan liike. Muistintoja, muistioita, lehtileikkeitä, puheita, vuosikertomuksia.

⁶⁷⁷ KA. Suomen 1920–40-luvun säätöön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, A. Eonsuun haastattelu, 1, 5.

⁶⁷⁸ *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin herätysjuhlilla. Ks myös. Kares 1977, 126–127 sekä lehdistöstä: *Vaasa* 12.7.1930, Maakunnasta; *Uusi Suomi* 10.7.1930, Herättäjäjuhlat alkoivat; *Uusi Suomi* 9.7.1930, Kosola ja Herttua; *Kaiku* 9.7.1930, Talonpoikaisretkeilijät ovat.

⁶⁷⁹ Lapuan päivä -traditio kytkeytyy juuri maakunnan organisoitumiseen, joka johti perustuslaillisen suuntauksen lisääntymiseen suomettelaisuuden kustannuksella. Lapualle vuonna 1910 kirkkoherraksi tullut Wilhelmi Malmivaara (1854–1922) piti kirkossa isänmaallisia saarnoja. Ks. Lapuan joukkoliikeperinteen vaikutuksesta ja Lapuan päivä -traditiosta tarkemmin Latikka 1987, 312, 332–333, 345, 348, 375–377.

⁶⁸⁰ Jalmari Lahdensuosta (1880–1931) tarkemmin Ylitalo 2012A.

⁶⁸¹ Lehtinen 1984, 692–693.

⁶⁸² Vuorimaa 1931, 72.

keskusteltuaan maanviljelijä Matti Malkamäen kanssa hän huomasi erehtyneensä. Vain herännäinen itse saattoi käsittää uskonsa arvon.⁶⁸³ Kosola kävi Herttuan kanssa saman vuoden syyskuussa Turussa innostamassa kannattajiaan ennen eduskuntavaaleja.⁶⁸⁴

Vaasa-lehden mukaan Lapuan päivien saarnoissa vuonna 1930 oli huokunut ”heränneen kansan särkynyt sydän” ja ”murtunut, armoa ja lohdutuksen vilahduksia etsivä mielenlaatu”. Teksti lienee ollut kokoomuslaisen päätoimittaja J. O. Ikolan⁶⁸⁵ käsialaa. Kosolan puhe oli ollut tilaisuuden eräs kohokohta. Pohjalainen talonpoikaispäällikkö oli saanut lavan täyteen, K. R. Kares istui eturivissä. Puhe oli nöyrä. Kosola ei tunnustautunut suureksi Jumalan valitsemaksi kansanjohtajaksi, joten näin hän noudatti vanhaa poliitikon ohjetta: valtaan ei saanut itse suoraan pyrkiä. Puhettaan edeltäneenä iltana Kosola oli puhunut talonsa rappusilta pihamaalle kokoontuneille kuulijoille riemuretkensä jälkeen. K. R. Kares vaikutti ja kommentoi tätä jo lähes runollisesti:

Ryhti [oli] reipas, katse terävä ja läpituokeva. Äänessä kirkas metallinsointu, päätäväisyys ja vääjäämätön lujuus. Sanat mahdollisimman niukat ja asialliset. Sisäinen vaistoni ja ihmistuntemus sanoi minulle: kansanjohtaja Jumalan armosta.⁶⁸⁶

Kosola pyrki esiintymään nöyrästi saadakseen herännäisten kannatuksen. Opin perustajan, nilsiäläisen talonpojan Paavo Ruotsalaisen mukaan kaikesta ihmisen saavutuksista tuli antaa kunnia vain Jumalalle.⁶⁸⁷ Puhujan pahin virhe yleisesti on esiintyä ylimielisesti, koska se estää yleisöä samaistumasta häneen. Nöyryys korostuu juuri uskonnolliselle ja hartaalle yleisölle puhuttaessa.⁶⁸⁸ Maalaisliittolainen *Ilkan* päätoimittaja Artturi Leinonen kommentoi myöhemmin Kosolan nimeä mainitsematta kansanjohtajaksi julistamista. Leinosen mukaan Kareksen kommentti oli epäkristillinen ja rienaava ”hetken tunnelmassa singonut ajattelematon ylisana”.⁶⁸⁹

Lyhyen puheen tarkoitus oli liittää lapuanliikettä tiiviimmin seudun uskonnolliseen aateympäristöön. Siunaus toiminnalle saataisiin uskovaisten myötä. Kosola totesi puheessaan, että juuri uskonto ja Jumala saivat hänet jatamaan toimintaansa lapuanliikkeessä kirjapainon särkemisen jälkeen.⁶⁹⁰

⁶⁸³ Vuorimaa 1931, 72–73.

⁶⁸⁴ Uusitalo 1982, 273.

⁶⁸⁵ J. O. Ikolasta tarkemmin Kalemaa 2004.

⁶⁸⁶ *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin herätysjuhlilla.

⁶⁸⁷ Haavio 1965, 40.

⁶⁸⁸ Vrt. Torkki 2006, 120–121.

⁶⁸⁹ *Ilkka* 14.4.1936, Papit ja politiikka. Leinonen päätyi toteamaan, että monet papit olivat väärinkäyttäneet asemaansa ajamalla poliittisia tarkoituksia, mutta silti pappien mukanaolo politiikassa oli kannatettavaa, kunhan se tapahtuisi ”oikeassa mielessä ja oikeissa rajoissa”.

⁶⁹⁰ Lapuanliikkeen ja Kosolan kannalta käännekohta ei ollut kirjapainon särkeminen (28.3.1930) sinänsä, vaan särkijöille osoitettu suora tuki. *Vaasa-lehti* oli pakinassaan jo humoristisesti todennut, että Kosolalla oli ”hiki hatu”, kun hän yritti hätistellä liioja kirjapainon särkijöiksi ilmoittautuneita pois autokolonnastaan. *Vaasa* 10.4.1930, Jaakkoo seliittää.

Meidän toimiamme on seurannut siunaus. Eilen tulimme Vaasasta tuomioistuimen edestä saatuaamme siellä tuomion, mutta me tulimme hyvällä mielellä muistaesamme, että siunaus on tehnyt tuomitun tekemme isänmaalle välttämättömän liikkeen voimakkaaksi nousukohdaksi.⁶⁹¹

Kosola esiintyi aiempia puheita nöyremmin ja korosti, että oli hienoa saada kut-su herättäjäjuhlille. Kosola saattoi ajatella, että hänen oikea ja todellinen arvonsa kansanjohtajana luotaisiin ja mitattaisiin juuri korkeita eettisiä normeja vaalivien herännäisten edessä. Pappien auktoriteetti Etelä-Pohjanmaalla oli vahva ja Lapuan päivistä oli muodostunut vahva perinne jo 1900-luvun alussa. Kosolan puheessa oli kaksi teemaa: ”arkuudentunne” ja Spalernajan vankilan kokemukset.

Minä tiedän, että tältä paikalta on julistettu Jumalan sanaa ja että te, monilukuinen kansa, olette tulleet juuri sitä kuulemaan. Sen sanan julistajaksi ei minusta ole. Minä voisin kyllä kertoa ajoista omasta elämästäni, jolloin Jumala minuakin väkevästi veti – Spalernajan vankilassa.⁶⁹²

Kosolan mielestä lapuanliike ei ollut, lainrikkomuksistaan huolimatta, tuomittu heränneiden ja Jumalan silmissä. Yhteys herännäisyyden ja Lapuan lain välillä näyttäytyy puheessa nyt konkreetimmin. Kosola kertoi myös Helsingin tapauksesta, jolla hän viittasi luultavasti eduskunnan hajoittamiseen SDP:n kieltäytyttyä hyväksymästä kommunistilakeja.

”Politiikan ilmapiiiri” oli ”sumentanut kaiken ja sekottanut selvät linjat”. Tällä Kosola viittasi politiikan turmeltavaan luonteeseen. Poliitikassa vallankäyttö ja riitaisat puolueet tulivat ihmisen ja Jumalan väliin, mutta kirjapaino-oikeudenkäyntikään ei voinut estää Jumalan tukea lapuanliikkeelle:

Siellä oli samassa huoneessa vähän heränneeseen kansaan kuuluvia, jotka rupesivat veisaamaan siionin virttä: ”Ei hätää kun kanssamme Jeesus on vaan emme tarvitse peljätä ketään ... ” Sillä virrellä oli ihmeellinen vaikutus. Tie tuntui taas selvältä ja suoralta. Minä uskon, että sen lohdutuksen antoi Jumala, joka ei katsele asioita ihmisten erehtyvien lakipykälien valossa, vaan oman oikeutensa ja totuutensa mukaan.⁶⁹³

Puhetta analysoidessa pitää huomata, että Kosola on tuntenut syvän mystisen kokemuksen itsessään Spalernajan vankilassa⁶⁹⁴. Mutta liikkeenä uskonto syntyy yhteisön yhteisestä, jaetusta kokemuksesta ja vuorovaikutuksesta sukupolvien kuluessa. Uskoon ei mennä tai hypätä: herätysliikkeessä usko saadaan jo

⁶⁹¹ *Vaasa* 12.7.1930, Herättäjäjuhlat. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä puhuivat.

⁶⁹² *Vaasa* 12.7.1930, Herättäjäjuhlat. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä puhuivat.

⁶⁹³ *Vaasa* 12.7.1930, Herättäjäjuhlat. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä puhuivat.

⁶⁹⁴ Kosolan uskonnollinen vakaumus jää kuitenkin tarkemmin selvittämättä. Kun Jaakko Korjus tiedusteli tätä uskonnollista asiaa, ”jonkinlaista herätystä”, Paavo Susitai-paleelta, Susitai valotti: ”En tiedä sitäkään. En voi sanoa”. Ks. PTA. Henkilöhaastattelut, Paavo Susitai valotti 26.2.1976. Haastattelija Jaakko Korjus, 1.

syntymässä, mutta se voi kadota Jumalan vastaisen toiminnan seurauksena. Jos heränneet valitsevat Kosolan poliittiseksi johtajakseen, he toimivat Jumalan ohjaamina. Tästä saattaa syntyä ajatus Jumalan valitsemasta kansanjohtajasta. Kosola kiitti heitä rukouksista, jotka olivat antaneet siunauksen lapuanliikkeen toimille. Hän päätti henkilökohtaisen puheensa sanoihin: ”Olkaa mukana, niin kuin tähänkin asti! Rukoilkaa, niin kuin tähänkin asti! Me tarvitsemme isänmaalle Jumalan siunausta”.⁶⁹⁵

Puheen lopuksi laulettiin vanhan virsikirjan virsi ”Ain herran tykö turvannen”. Muita puhujia juhlassa olivat K. R. Kares, rovasti Hyvämäki, kirkkoherra Arvi Malmivaara, liikemies, J. K. Kuoppala, kirkkoherra J. Kytömäki, rovasti Väinö Malmivaara⁶⁹⁶, Vilho Pesonen ja kirkkoherra Heikinheimo. Lapuanliike liitettiin nyt yleiseen kristinuskon ja länsimaalaisen sivistyksen puolesta taisteluun ”puoliaasialaista uskonnotonta raakalaisuutta ja väkivalta politiikkaa vastaan”.⁶⁹⁷

Lapuan päivien 1930 puheessaan Kosola viittasi jälleen syvän uskonnollisen kokemukseensa Spalernajan vankilassa korostaakseen sitä, että hän oli vain oppilas ”parempien puhujien” edessä. Alkujohdannon jälkeen hän pääsikin puhumaan varsinaisesta teemasta eli lapuanliikkeestä. Kosola kehui ja kiitti heränneitä tuesta tiellä, jota lapuanliike oli ”valkoisen Suomen kansan” kanssa kulkenut. Kosola mainitsi heränneiden osuuden jääkäri liikkeen ja vapaussodan aikana ja rinnasti lapuanliikkeen aatteellisesti näihin. Konkreettisemmin heränneiden osuus näkyi kirjapaino-oikeudenkäynnissä.

Lapuan päivillä 1931 suhtautuminen uskontoon oli suoremmin kommunismin ja venäläisten vastaiseen taisteluun kytketty. Kosolan mukaan kommunistit olivat uhonneet vapaussodankin jälkeen muuttavansa Suomen Neuvostotasavallaksi ja hävittävänsä Jumalan sekä taivaasta että maan päältä.⁶⁹⁸ Tätä vastaan vannoinvat lapualaiset valan: ”niin totta, kun Jumala on taivaassa, me emme salli tässä maakunnassa julkisesti Jumalaa pilkattavan, eikä tätä maata neuvostolaksi muutettamaan pidä”. Kommunistien ”ristiretki” oli vuonna 1929 päättynyt ”kiireiseen” lähtöön – vala oli kestänyt. Kosola viittasi jälleen punaisten paitojen riisumiseen. ”Samanlaisia valoja” olivat tehneet vuosien 1808–1809 sankarivainajat. Kosola liitti näin Suomen sodan osaksi ikuista taistelua venäläisiä ja kommunisteja vastaan. Historiaa käytettiin oikeuttamaan lapuanliikkeen poliittisia tavoitteita myös uskonnollisessa viitekehyksessä. Uskonto liittyi

⁶⁹⁵ *Vaasa* 12.7.1930, Herättäjäjuhlat. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä puhuivat.

⁶⁹⁶ Väinö Malmivaarasta tarkemmin Huhta 2000B.

⁶⁹⁷ *Vaasa* 12.7.1930, Herättäjäjuhlat. Lainaus K. R. Kareksen puheesta.

⁶⁹⁸ Pekkalaisen & Rustaniuksen (2007, 155–156, 162–163) mukaan sisällissodassa Suomen kansanvaltuuskunta eli punaisen puolen poliittinen johto, ei ollut kokonaan uskonto-kielteinen. Jo vuonna 1906 oli perustettu Suomen kristillisen työväenliitto ja Työväen Sanomalehti Oy julkaisi Työväen katkismuksen, jossa uskontoa pidettiin ihmisen yksityisasiana eikä sitä haluttu kieltää. Sen sijaan sosialistit vastustivat ”suurkapitalistien käytyreitää” uskonnon käyttämisestä ”kansan pysyttämiseksi sorraronalaisuudessa ja alhaisessa asemassaan”. Työväen ja porvariston jyrkät aatteelliset erot heijastuivat myös uskontoon, vaikka jotkut uskoivat Jumalaan, he eivät halunneet kannattaa kirkkoa instituutiona.

saumattomasti puheen historiatulkintaan. Aamurukouksen aikana he eivät tienneet ketkä näkisivät ilta-auringon laskevan. He veisasivat virren:

Minä vaivainen mato ja matkamies mont' vaarallist' vaellan retkee isäni maall' Etseissan' tässä ties' ja odottan ehtoon hetkee, ei levollist' tuomm' majaa, mutt' tääl' sinn' riennän kiiruhdan kaikeli' väeli' kuss' lepo ja rauha mun kätkee.⁶⁹⁹

Virren jälkeen he olivat valmiit ”hurraata huutaen hyökkäämään ja kuolemaan isänmaan puolesta”. Puheen dramaattinen lopetus alleviivaa uskonnon merkitystä: Jumala olisi oikealla asialla taistelevien lapualaisten puolella. Uhraus maan puolesta olisi samalla uhraus Jumalan puolesta. Kosola oli jo vuonna 1929 lapuanliikkeen ensimmäisessä kokouksessa määritellyt ateistisen kommunismin uhkan suurimmaksi juuri uskonnon suhteen.

Vuoden 1930 Lapuan päivillä uskovat kokivat Kosolan kaltaiseksi ja häneen projisoitiin uskonnollisen yhteisön toiveet. Tämä herättäjäjuhlien puhe loi pohjan myytille Vihtori Kosolasta karismaattisena kansanjohtajana, mutta ilman lapuanliikkeen voimakasta nousua Kosola olisi ollut vain yksi monista. Kosola valettiin lopullisesti lapuanliikkeen keulakuvaksi ja aikalaisten tulkinta hänestä vakiintui. Kosolan puheiden käyttäminen osana lapuanliikkeen ja IKL:n politiikkaa on keskeinen tekijä Kosola-myytin⁷⁰⁰ rakentamisessa. Jatkossa Kosolan puheet rakentavat ja tuovat julki Kosola-myyttiä.

Tutkimuksessa jää selvittämättä K. R. Kareksen tarkka vaikutus Kosolan uskonnolliseen retoriikkaan. Uskonnollinen retoriikka kuitenkin rakensi myytin Jumalan valitsemasta kansanjohtajasta, kuten K. R. Kares asian ilmaisi. Tähän sisältyi ilmeisesti myös ajatus kansanjohtajuuden karisman uskonnollisesta alkuperästä, eräänlaiseta armolahjasta, kyvystä luoda lojaalisuutta. Kannattajat tukeutuivat Kosolaan, koska todella uskoivat hänen johtajan ominaisuuksiinsa.⁷⁰¹ Puheen jälkeen K. R. Kares oli entistä vakuuttuneempi liikkeen oikeutuksesta ja pakotettu painamaan päänsä Kosolan edessä.⁷⁰² Kun itse Jumala oli valinnut kansanjohtajan, oli poliitikkojen maallisten instituutioiden edustajina entistä vaikeampi käydä Kosolaa ja lapuanliikettä vastaan. Lapuan laki oli isänmaan pyhänä lakina korkeampi kuin maan laki. Kareksen viittaus puoluepeleihin oli myös hyvä keino depolitisoida vallan jakoon, sen pitämiseen ja siirtämiseen liittyneet poliittiset kiistat vasemmiston ja oikeiston välillä. Samaa yritettiin myös isänmaallisuuden symbolien ilmaisulla: vahva isänmaa sulki pois puolueet.⁷⁰³

Jumalaan viittaaminen tarkoitti puheissa myös viittaamista absoluuttiseen totuuteen. Lapuanliikkeen puolesta toimivat henkilöt olivat samalla Jumalan

⁶⁹⁹ *Ajan Sana* 15.7.1931, Kosolan puhe 14.7.1931.

⁷⁰⁰ Kuvio 1 Myyttien (A, B ja C) suhde tutkimuskysymykseen.

⁷⁰¹ Karismasta Weber 2009, 72–73; Heywood 2003, 206. Vrt. Ollila 2005, 74–75, 97.

⁷⁰² *Suomen Sosialidemokraatti* 16.7.1930. Vrt. *Suomen Sosialidemokraatti* 25.7.1930. Yleisönosastokirjoitus, jossa syytetään Karesta takinkäännöstä. Hän oli kirjoittajan mukaan myöntäväisyysmielisten puolella perustuslaillisia vastaan vuoden 1905 suurlakon jälkeen. Samaan viittaa myös Ernst von Born. Ks. Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus vuodelta 1932, 263.

⁷⁰³ Vrt. Weber 2009, 71; Tepora 2011, 229–230.

valitseman kansanjohtajan alaisia uskonsotureita. Tämä näkyy selvästi vuoden 1931 Lapuan päivien puheessa. Ajatus luoda liikkeelle vahva johtaja ja persoona lienee osin peräisin monarkkisesta traditiosta: suomalaiset olivat kunnioittaneet hallitsijaa ja olleet sille uskollisia jo autonomian ajalta lähtien.⁷⁰⁴

Uskonto ja rituaalit

IKL:n aikana symboliset rituaalit, kuten puhetilaisuudet ja joukkokokoukset legitimoivat ja institutionalisoivat Kosolan valta-aseman. Rituaalissa Kosolan puhe ja IKL:n esillepano yhdistyivät saumattomaksi kokonaisuudeksi. Näin rituaali oli keino luoda esteettistä merkitystä Kosolan puheelle. Puheiden informaatioarvo korvautuu sen kokemusarvolla, siksi puhe vaikuttaa kuulijoihin paikanpäällä eri tavoin, kun myöhemmin lehdestä luettuna. Kun rituaali koetaan ja muistetaan ”ulkoa”, se alkaa luoda ja määrittää ’omaa todellisuuttaan’. Se, mihin puheen sanat eivät sinällään riitä, voidaan rituaalissa kokea.

Puheiden metaforat ja metonymiat saivat vaikuttavuutensa juuri kokouksissa ja puhetilaisuuksissa. Rituaalien toistuminen traditionaalisti niitä ja siirsi näin ne osaksi osallistujien muistia ja kokemusta. Ne siirsivät pyhät arvot kritisoimisen tuolle puolen ja määrittivät poliittisten tapahtumien tulkinnat. Rituaalit myös osaltaan institutionalisoivat IKL:ää poliittiseksi puolueeksi. Kosolan kannattaja yksilönä koki rituaalit havaintoja ohjaaviksi ja järjestäviksi sosiaalisiksi malleiksi, jotka rakensivat vuorovaikutteista sosiaalista maailmaa.⁷⁰⁵

IKL käytti rituaaleja myös muita puolueita vastaan. Valtataistelussa joukkokokoukset ja rituaalit olivat välttämätön keino rakentaa yhteisyyttä kannattajien keskuuteen: ne osoittivat ja lisäsivät liikkeen kannatusta ja poliittista voimaa. Joukkokokous oli vahva viesti liikkeen vastustajille ja medialle. Samalla se demonstroi liikkeen voimaa ja eräänlaista ’oman todellisuuden’ magiaa sen kannattajille. Kosolan Mäntsälän kapinan jälkeinen paluu vankilasta oli kokonaisuudessaan eräänlainen hänen johtaja-asemaansa institutionalisoiva rituaali puheineen ja suosionosoituksineen.⁷⁰⁶

Kosolan vastauspuhe kannattajilleen lokakuussa vuonna 1932 osoitti hänen uskonnollisen vakaumuksensa. Hän totesi, että tämä yllättävä vastaanottojuhllisuus on merkinä lapuanliikkeen kasvaneesta voimasta. Kosolan mukaan päivät vankilassa olivat pitkät ja raskaat, vaikka muuten kohtelu olikin ”sydämellisen kiitoksen ansaitsevaa”. Vankilan henkilökunta oli osoittanut inhimillisyyttä, kun he olivat järkyttyneet vankien pakkoruokinnan mahdollisuudesta heidän nälkälakkonsa lopettamiseksi. Vangit olivat menneet nälkälakkoon protestoidakseen kohteluaan. Kosola totesi uhmakkaasti, ettei omalta

⁷⁰⁴ Aarnio 2003, 446–448, 461; Nygård 1982, 135. Ks. myös Mylly 1989, 157–161. Analyysi Aleksanteri II:n myytin luomisesta. Myytti murtui venäläistämiskaudella, mutta ilmeni myöhemmin suomalaisissa poliittisissa johtajissa. Puheella puoluepelistä on myös yritetty peittää todellisia riidan aiheita esimerkiksi henkilökysymysten suhteen.

⁷⁰⁵ Feuchtwang 2010, 282–285; Lehtonen 1996, 132–133.

⁷⁰⁶ Rituaaleista Kertzer 1988, 51, 55, 61–62, 76, 80, 119, 164–167; Puro 2006, 70. Rituaalin luomasta todellisuudesta vrt. Oesch 1994, 64.

kohdaltaan antaisi kieltojen estää isänmaan asian hoitamista.⁷⁰⁷ Ilmajoella pide-
tystä lapuanliikkeen tukikokouksesta Kosola totesi, että ”siellä vallitsi väistämä-
tön, vakava talonpojan tahto”. Jos siellä isänmaallinen mieli oli ”varttunut ja
syventynyt, se sopi yhteen oman uskonikin kanssa”. Kosola lopetti itseluotta-
musta puhkuen:

Minä uskon, että kansanliike on kaatunut eteenpäin. Sen rintama on lähempänä
päämääräänsä tänään kuin tähän asti. Korkein johto on kääntänyt pahat tarkoituk-
set hyväksi ja minä olen iloinen, että omalta kohdalta olen saanut vankilassa istu-
malla palvella isänmaan asiaa.⁷⁰⁸

Termi korkein johto saattoi viitata Jumalaan. Ainakin ajatus vastoinkäymisten
tarkoituksesta osana suurempaa päämäärää on ymmärrettävissä myös uskon-
nollisesti. Vankilassa istuminen teki Kosolasta isänmaan marttyyrin. Toisaalta
tapahtumien yhteys aktivistiaikaan voimistui, koska Kosola oli istunut jo Venä-
jän vallan aikana vankilassa. Kauhavalainen opettaja Ilmari Kivinen⁷⁰⁹ piti pu-
heen, jossa hän huomautti jo Snellmanin todenneen, että vaikka laillisuus on
yhteiskunnan korkeimpia päämääriä, niin joskus (kommunismien vastustami-
sessa) laittonkin teko voi olla oikeutettu. Tulkinta oli yhteneväinen Kosolan jää-
käriliikettä koskevan retoriikan kanssa. Puhuja totesi Kosolan puhuneen totta,
kun hän totesi lapuanliikkeen kaatuneen eteenpäin ja talonpoikaismarssilla to-
denneen Jumalan siunanneen lapuanliikkeen. Fascisti-lehden päätoimittaja Vil-
ho Viita⁷¹⁰ lausui Kosolalle runon. Kosola vastasi suosionosoituksiin:

Tuntuu turvalliselta olla jälleen täällä kotoisalla kamaralla. Seinäjokea lähestyessäni
muistui mieleen eräin maakuntamme kirkkoherran lasten lausumat sanat: ”voi
kuinka tämä maa on kaunis!” Ja kun minä nyt lähestyin Seinäjoen asemaa, oli kuin
olisin ensi kertaa tuntenut kuinka kauniita nämä rämeet ja nevat todellakin ovat.⁷¹¹

Puheensa jälkeen Kosola lähti autolla kumppaniensa kanssa Lapualle, jossa
häntä odottivat tuhannet kannattajat.⁷¹² Kosola saapui Lapualle vaimonsa ja
tyttärensä kanssa 20.10.1932. Matka vei ensin sankarihaudoille, jossa väkijouk-
ko lauloi niin ikään lapuanliikkeen kansainvälisen⁷¹³ ”Kytösavun aukeilla mail-
la”. Kosola laski kukkavihon sankarihaudalle. IKL:n kansanedustaja, opettaja ja

⁷⁰⁷ Kosolan vapautumisesta vankilasta esim. Ahti 1990, 310–311; Uola 1969, 65–72. Ironista on, että Neuvostoliitossa painettu suomenkielinen *Punainen Karjala* (16.10.1932) antoi tukensa nälkälakkolaisille, koska luuli heitä kommunisteiksi. Läh-
teenkorva & Pekkarinen 2004, 174–175.

⁷⁰⁸ *Vaasa* 18.10.1932, Vihtori Kosola.

⁷⁰⁹ Kivinen värväsi miehiä kirjapaino Työn Äänen särkeemiseen maaliskuussa 1930. Ks.
Virrankoski 2001, 811.

⁷¹⁰ Toiviainen 1994, 342–344. Viita oli osallistunut myös Kokkola-lehden toimittamiseen.
Hän oli osallisena Kokkolan nuorten työläisten opintoyhdistyksen puheenjohtajan,
Huugo Myllymäen kyydityksessä 21.6.1930 sekä suutari Yrjö Nergin kyydityksessä
syyskuussa 1930.

⁷¹¹ Koko puhe. *Vaasa* 21.10.1932, Vihtori Kosolan. Ks. Ibid. Vilho Viidan runo, kirjoitettu
Seinäjoella 20.10.1932.

⁷¹² Näin muistelee myös Oskari Huhtamäki, PTA. Henkilohaastattelut, Oskari Huhta-
mäki 25.2.1976 Vantaa. Haastattelija Jaakko Korjus, 8.

⁷¹³ Nimitys otettu, Ahti 1990, 272.

Lotta-svärdin johtaja Hilja Riipinen puhui Kosolalle: ”Korkeimman tahto on ollut ihmeellinen kohdallanne, paljon vaativa. Teidän elämänne sisältää koko vapautemme historian. Te, Vihtori Kosola palaatte voittajana kotiin ja kansa herää taas ympärillänne”.⁷¹⁴

Väkijoukon taputtaessa ja hurratessa kalpea ja hiljainen Kosola vietiin vaimonsa kanssa Seinäjoen kauppalan yhteistalolle, jossa odotti suuri sali täynnä yleisöä. Kosola vastasi tervehdyksiin puheellaan:

Kansalaiset, minä pyydän kiittää sydämellisesti tästä ystävydestä, jota minä en ole ansainnut. ... Kun vankilan ovi perässäni oli työnnetty kiinni, panin minä käteni ristiin ja kysyin: ’Jumalani, kuinka kauan minun täytyy täällä toimetonna olla?’ Mutta ihmeelliset ovat Jumalan tiet, jolla Hän kansaa kuljettaa. Nyt olen minä taas täällä. Jumala suojelemaan isänmaata!⁷¹⁵

Kosola saattoi käyttää uskonnollista retoriikkaa, koska politikointi oli häneltä kielletty. Toisaalta hänen joutumisensa toisen kerran vankilaan antoi mahdollisuuden jatkaa Spalernajassa kesken jääneitä pohdiskeluja Jumalasta. Puheen jälkeen väkijoukko huusi ”eläköön”-huudon. Kosola sai adressin Kuortaneen sekä Ylistaron pitäjien puolesta. Kosolan talossa Seinäjoen kirkkokuoro esitti vielä ”muutamia tilaisuuteen sopivia lauluja”.⁷¹⁶

Hengellisen kuukausilehden päätoimittaja, Jussi Pesonen vertasi Kosolan vankilasta vapautumista Paavalin ja Siilaan vapautumiseen Filipin kaupungin vankilasta Makedoniasta. Kirkollista suuntaa edustavat *Kotimaa* ja *Vartija* -lehdet kritisoivat vertausta, koska papit eivät saaneet puuttua politiikkaan.⁷¹⁷ Ranskalaisen sosiologin Emile Durkheimin mukaan yhteisön sosiaalinen paine voi välittyä henkisesti. Tällöin Jumala on moraalinen ja vaikuttava voima. Jos oletetaan, että Kosola ajatteli toteuttavansa jossain mielessä korkeamman voiman tahtoa, voisi tämä selittää, miksi hän oli valmis nälkälakkoonkin hallitusta painostaessaan. Kosolan tavattua kannattajiaan tämä kokemus yhteisestä uskosta vain vahvistui.⁷¹⁸ Kosola ei puhunut vuoden 1933 Lapuan päivillä. Hän laski seppeleen IKL:n mustapaitojen komppanian kanssa. Kosola marssi mustapaitojen mukana Lapuan kirkonkylän halki vapaussodan sankarihaudalle, jossa laulettiin virsi ”Auta Jeesus”.⁷¹⁹

⁷¹⁴ *Vaasa* 21.10.1932, Vihtori Kosolan. Ks. myös Niinistö 2006, 664.

⁷¹⁵ *Vaasa* 21.10.1932, Vihtori Kosolan. Ks. myös Lehtinen 1984, 711.

⁷¹⁶ *Kaiku* 21.10.1932, Vihtori Kosola; *Kannaksen Lehti* 21.10.1932, Kapinavangit vapautettu. Ks. myös *Sisä-Suomi* 10.12.1932 ja 16.12.1932. Vihellysuutinen *Helsingin Sanomat* 24.10.1932, Vihelsi Kosolalle. *Karjala* 19.10.1932, Kosolaa juhlistu.

⁷¹⁷ *Kotimaan*, *Vartijan* ja *Hengellisen kuukausilehden* suhtautumisesta lapuanliikkeeseen, Murtorinne 1980, 145–148; Hietaniemi 1981, 211–212.

⁷¹⁸ Vrt. Durkheim 1980, 32, 193–195; Luostarinen 1986, 48. Durkheimin mukaan uskonto on perimmiltään ”jotakin perinpohjin sosiaalista”, sen representaatiot ilmentävät yhteistä todellisuutta ja riitit toimintatapoja, joilla kiihotetaan, ylläpidetään tai luodaan uudestaan ”tiettyjä mentaalaisia tiloja”. Durkheimin mukaan uskonto on keskeisten todellisuutta koskevien käsitteiden eli ajan, tilan, luokan ja kausaliteetin sosiaalinen perusta ja historiallinen tausta.

⁷¹⁹ *Hämeen Sanomat* 16.7.1933, Lapuan päivää vietettiin; Lapuan päivä oli 14.7. Talonpoikaismarssissa voi ajatella olevan Hynysen (2006, 72) mukaan kyse eräänlaisesta ”todistamisen politiikasta” (politica di testimonianza), jolla Italiassa. nimitetään mustissa paidoissa kulkevia ryhmiä.

Kiihkeät puheet vaativat veronsa: Kosola otettiin kiinni 17.8.1933 Antrean asemalla ja hän joutui etsivän keskuspoliisin kaksituntisiin kuulusteluihin Viipurissa. Kosola matkusti Turkuun 18.8.1933.⁷²⁰ Kosola piti puheen Tammelassa, IKL:n kansankokouksessa, 27.8.1933. Puhe liittyi heinäkuun vaalien jälkeiseen poliittiseen tilanteeseen.⁷²¹ Kosola totesi, että puolueiden asemesta vain ”Jumala, koti, isänmaa” tarvitaan. Ajatus kodista ja isänmaasta oli tuttu AKS:lta, joka oli perustettu vuonna 1922.⁷²² Kosola korvasi uskonnon Jumalalla. Tässä näkyi hänen körttiläisyytensä, jossa korostettiin suoraa yhteyttä Jumalaan.⁷²³ Reaalipoliittisemmin ajatellen Kosola irtisanoutui kirkosta, koska se oli kritisoinut IKL:ää.

Kosolan mukaan Koti, Jumala ja isänmaa muodostivat yhteissumman, joka oli ”kansan itsensä rakentama yhteiskunta, jossa jokainen on oikealla paikallaan ja jossa jokaisella rehellisellä kansalaisella on elämisen oikeus, mutta myös velvollisuus tätä suurta kokonaisuutta kohtaan”. Uskonnollisesta ajattelusta kohoava määrittely oli enemmän sääty-yhteiskunnan kaltaisen järjestelmän kuin fasistisen yhteiskunnan vastaava. Ajatus oikeasta paikasta toisti ajatuksen epätasa-arvon rakenteellisesta välttämättömyydestä.⁷²⁴

Kosola puhui 27.5.1934 IKL:n maakuntajuhlissa Jyväskylässä kello 14 päiväjuhlassa Lounaispuistossa ja iltajuhlissa kello 19 Suojan juhlasalissa. Kosolan suosio ei ollut ehkä niin vahva kuin IKL olisi toivonut. Kosola oli lapuanliikkeen aikana leimautunut ehkä liikaa laitaoikeistolaiseksi aktivistiksi, jolloin puolueena toiminut IKL tarvitsi uudenlaisia puhujia. Koska puhe pidettiin vaalien jälkeen, Kosola käsitteli yleisempiä teemoja kuten uskontoa ja marxilaisuutta yhteiskunnassa.

Päiväjuhlassa Kosola käsitteli vuoden 1933 vaaleja, jolloin keskeisenä kysymyksenä oli ”isänmaallisuus vaiko marxilaisuus”. Puheessa Kosola pohdiskeili marxilaisuuden vastaisen taistelun alkuvaiheita ja totesi sen alkaneen ”en-

⁷²⁰ *Vaasa* 18.8.1933, Kaksi kannetta prof. Sundströmin. Ks. myös *Vaasa* 11.8.1933, Lehtori R. Ala-Kulju.

⁷²¹ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

⁷²² Eskelinen 2004, 87–93, 353; Nygård 1985, 470; Klinge 1972, 63–65. AKS:sta erillinen, mutta siihen liittynyt toimintapiiri, eräänlainen salaseura, vihan veljet, julisti toimivansa ”kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta pirua ja ryssää vastaan”. Tunnus tulee Elias Simojoen puheesta ”Suur-Suomi on yhtä kuin isänmaa”, joka tiivistää vihan veljien ideologian. Vihan veljet on voinut olla Elmo E. Kailan aktivistipiirin, ”järjestön”, itsestään käyttämä nimitys. Vihan veljet hankki tietoja suojeluskunnan yliesikunnalle. Esimerkiksi Vilho Helanen saarnasi venäläisvihaa jo ennen vihan veljien syntyä, mutta vasta vihan veljet teki Klingen (1972, 66) mukaan venäläisvihan maantieteellisestä levittämisestä systemaattista. Eskelisen (2004, 91) mukaan virheellinen käsitys vihan veljistä AKS:n sisärenkaana on peräisin aikanaan Heimokirjan (1924) julkaisseelta (vihan veljien sihteeriltä ja käytännön johtajalta) Erkki Räikköseltä. Räikkösestä tarkemmin Tepora 2014, 105–107. Vihan veljistä Sulamaa 2011, 23–25; Luostarinen 1986, 154; Savolainen 2006, 945–947. AKS:stä myös Klinge 1972, 47, 56, 113–116; Alapuro 1973, 88, erit. 91–95; Luostarinen 1986, 154. AKS:n uhri-ideologiasta, Tepora 2011, 240–247. V. A. Koskenniemi oli käyttänyt sanontaa ”pirua ja ryssää vastaan” sisällissodan jälkeen julkaistussa runoelmassaan ”Nuori Anssi”.

⁷²³ Pohjanmaalla vaikuttaneen herätysliikkeen, körttiläisyyden, mukaan ihminen on heikko ja hänen täytyy rukoilla ja ”ikävöidä” Jumalaa pelastuakseen. Tarkemmin Remes 1995, 46, 125–130, 373.

⁷²⁴ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

nenkaikkea uskonnollisista piireistä”. Tämä osoittaa, että Kosola käsitti marxilaisuuden vastaisen taistelun ennen kaikkea taisteluksi uskonnon puolesta. Kosolan mukaan

marxilaisuuden päämääränä on kitkeä kansastamme pois uskonnollisuus, lyödä murskaksi sen koko kristillis-siveellinen perusta, jota ilman kansamme olisi sekä henkisesti että taloudellisestikin heikko.⁷²⁵

Kosola palasi tässä lapuanliikkeen aikaiseen yleiseen retoriikkaan marxilaisuuden epäpyhydestä. Yhteiskunta perustui kristillisiin arvoihin, joita marxilaisuus vastusti. Jos marxilaisuus voittaisi, niin yhteiskunta ja sen myötä kansa heikentyisi juuri moraalien romahtamisen myötä. Marxilaisuus ilmentää kaikkea pahaa uskonnonvastaisuutta Kosolan retoriikassa. Tämä näkyy selvästi viittauksissa vuoden 1929 punaisten paitojen riisumistapahtumaan.

Jumalan avulla taistelu kommunismia vastaan tehtiin yliluonnolliseksi ja voitiin siten voittaa lopullisesti. Jumalan tahto oli myös retorisesti tärkeä, sillä se metafysisenä ylitti kaiken ja sen nimissä voitiin uhrata kaikki ja käydä taisteluun maallisista laeista piittaamatta. Kommunismi oli tästä näkökulmasta katsoen kuin perisynti, johon osa kansasta lankesi. Yksinkertainen osa kansasta menetti isänsä rakkauden ja möi lopulta sielunsa eli kansallisuutensa paholaiselle eli Neuvostoliitolle SKP:n muodossa. Lapuanliike oli sovitus. Se toteuttaisi korkeampaa oikeutta, Lapuan lakia ja palauttaisi ja siten pelastaisi kansallisen paratiisin potentiaalisen onnelan. Absoluuttista pahaa vastaan saattoi taistella vain väkivalloin. Tapio Huttulan mukaan lapuanliikkeen kannattajat uskoivat, että aito porvarillinen valkoinen Suomi oli aatteellis-poliittisena ideaalina olemassa. Tarvitsi vain palauttaa vuoden 1918 tilanne.⁷²⁶

Päätelmänä voidaan todeta, että Kosolan puheet olivat uskontoa käsitellessään tarkoitettu saarnoiksi ja moraaliseksi kertomuksiksi siitä miten tulee toimia. Puheet myös voimaannuttivat lapuanliikkeen ja IKL:n kannattajien muodostamaa yhteisöä kohtaamaan uhkat. Uskonnon ja Raamatun käyttö Kosolan retoriikassa liittyy aatteellisesti lapuanliikkeen luonteeseen vapaussodan jatkajana. Tapa, jolla uskonto⁷²⁷ tulee Kosolan puheisiin, vahvistaa niiden retorista ulottuvuutta ja vaikuttavuutta.⁷²⁸ Uskonto myös liittyy Kosolan puheisiin symbolisten rituaalien kannalta. Toisaalta Kosolan retoriikka oli myös rasistista ja antisemitististä. Hän liitti juutalaisvihan vasemmisto- ja venäläisvihaan.⁷²⁹

⁷²⁵ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli. Ks. myös *Sisä-Suomi* 23.5.1934. Maakuntajuhlan lipunmyyntimainos.

⁷²⁶ Huttula 2000, 340.

⁷²⁷ Uskonto voidaan määritellä Malinowskin (1960, 23) mukaan ”käyttäytymisen muodoksi ja pragmaattis-käytännölliseksi asenteeksi”, joka muodostuu järjestä, tunteesta ja tahdosta. Nähdäkseni Kosolan uskonto ilmenee juuri yhteisöllisenä, pragmaattis-käytännöllisenä asenteena enemmän kuin intellektuaalisena pohdintana.

⁷²⁸ Sisällissotaa aikalaiset tarkastelivat usein 16.5.1918 näkökulmasta, vasta 1930-luvun lopulla alkoi näkökulma siirtyä enemmän itsenäisyyden 6.12.1917 näkökulmaan. Liikanen 1995, 46.

⁷²⁹ Vrt. Kosolan puhe Tammelassa 27.8.1933.

4 PUHEIDEN VAIKUTUSKOHTEET

4.1 Nuoriso, opiskelijat, naiset ja talonpojat

Nuoriso, opiskelijat, naiset ja talonpojat olivat Kosolan retoriikan keskeisiä kohderyhmiä, joihin lapuanliike ja myöhemmin IKL koettivat vaikuttaa Kosolan puheiden avulla. Tämä näkyy lapuanliikkeen viidennessä kokouksessa, joka järjestettiin marraskuussa 1930. Puheenjohtajana kokouksessa toimi Kosolan ehdotuksesta Kokoomuksen kansanedustaja Martti Rantanen. Kokouksessa Lapuanliike ilmaisi tukensa ”isänmaallisen hengen elähdyttämille” oppikoululaisille.⁷³⁰

Puheessaan Kosola toi esiin Lapuan yhteiskoululaiset, jotka olivat liittyneet lapuanliikkeeseen ja pyytäneet muitakin oppilaitoksia mukaan liikkeen toimintaan. Lapuan yhteiskoulun toverikunta julkaisi 29.11.1930 kirjelmän maan oppikoulujen toverikunnille, jossa se totesi, että ”koulunuoriso” tulisi ratkaisemaan Suomen kohtalon. Siksi sen tulisi tukea lapuanliikettä ja pitää huoli siitä, että marxilaisuus ”menisi hautaan nykyisten kannattajiensa johdolla”.⁷³¹ Lapuan yhteiskoulun rehtorina toimi Lotta-Svärd järjestön ja lapuanliikkeen keskeinen johtohenkilö, myöhemmin Kokoomuksen ja IKL:n kansanedustajana toiminut, Hilja Riipinen.⁷³²

Kosolan mukaan edes ”kouluhallituksen mahtikäsky” ja eduskunnalle tehty välilyksymys eivät saaneet näitä ”Suomen tukipylväitä” luopumaan hankkeestaan. Viittaus koululaisten aktiivisuuteen paljasti, että lapuanliike yritti viedä aatettaan koululaitokseen.⁷³³

⁷³⁰ Kosolan puhe, *Aamulehti* 23.11.1930, Lapuanliikkeen eilinen; *Hämeen Sanomat* 23.11.1930, Lapuan edustajakokous. Ks. myös *Vaasa* 27.11.1930, Lapuanliike järjestöksi; *Suomenmaa* 9.12.1930, Suomen Lukko liittyy. Kosola tarkoitti puheessaan juuri oppikoululaisia eli keskikoulua ja lukiota suorittaneita. Heitä olivat myös Lapuan yhteiskoululaiset.

⁷³¹ Kiuasmaa 1982, 306.

⁷³² Sulamaa 1999, 107, 168–170. Ylikankaan (2015, 135–136) mukaan Riipinen oli ihailnut Venäjää ja toiminut venäjän kielen lehtorina. Sisällissodan jälkeen hän alkoi vastustaa Venäjää jyrkästi kaikin tavoin.

⁷³³ Rantalan (2002, 36, 60, 75–76, 134, 172–174) mukaan kaikkiaan 92 opettajaa ja 12 seminaarilaista syytettiin sisällissodan jälkeen. Sosialidemokraattiset opettajat olivat

Ylioppilaille suunnattu Sinimustat-järjestö syntyi vuoden 1931 loppupuolella. Kosolan viittaus koululaisiin saattoi tarkoittaa myös sitä, että kun oppikoulu-
laiset olivat tulevia päättäjiä, oli tärkeää levittää heidän keskuuteensa lapua-
laisaateetta. Koulujen avulla lapuanliike leviäisi ympäri maata, kun oppilaista
koulutettaisiin lapuanliikkeen aatteellis-poliittinen iskujoukko.⁷³⁴

Kosola totesi Lapuan herätysjuhlien 10.7.1930 puheessaan naisten pelasta-
neen tilanteen Puolassa ja Latviassa ensimmäisen maailmansodan aikana vaati-
malla miehiä rintamalle ja lahjoittamalla arvoesineensä valtiolle. Väitteen voi tul-
kita niin, että naisten tuli innostaa miehiä toimimaan lapuanliikkeen puolesta.
Myös vastentahtoisten ihmisten mobilisoimisessa ensimmäiseen maailmansotaan
oli käytetty apuna naisia. Puheen jälkeen Lapuan sekakuoro esitti laulun.

Hilja Riipistä lukuunottamatta naiset eivät nousseet merkittävään rooliin
IKL:ssä, vaan heidän roolinsa oli enemmän uuden sukupolven kasvattaminen.⁷³⁵
Kosola osoitti puheensa ”kunnioitettaville naisille”. Puheessaan Lapualla IKL:n
naisjärjestön tilaisuudessa 30.4.1933⁷³⁶ hän kuvasi jälleen taistelua luontoa vas-
taan, kuten hän oli tehnyt 10.1.1932 Uudessakaupungissa pitämässään puheessa.
Nainen oli seisonut miehen rinnalla ”lujana ja sitkeänä”: kun miehet olivat haa-
voittuneet ja kuolleetkin sodissa, niin naiset olivat yhdessä lasten ja ”ukkojen”
kanssa rakentaneet maan ja kasvattaneet uuden sukupolven. Suomalaisten nais-
ten sankaritekoja ei ollut kirjoitettu historiaan, kuten Karthagon ja Spartan nais-
ten, mutta kun maailma huomaisi Suomen kansan ”katajaisen sitkeyden ja ehty-
mättömän tarmon”, olisi silloin pakko antaa suuri kiitos ja tunnustus Suomen
naisille:

Vaikka ei suuren maailman historia ole meidän naisistamme, meidän äideistämme,
vaimoistamme ja sisaristamme historiaan mitään maininnut, niin kyllä me tiedäm-
me mitä he itse ovat täällä tehneet.⁷³⁷

Naiset olivat puolustaneet isänmaata ja kotiaan ”ase kädessä” vainolaista vas-
taan. Vainolainen viittaa juuri Venäjään. Kosolan mukaan ”nykyajan nainen” oli
osoittanut jääkäri liikkeen ja vapaussodan aikana ”sankarillista rohkeutta” ja an-
saitsi näin paikkansa ”entisen Suomen naisen rinnalla”. Anders Ahlbäckin mu-

1920–1930-luvuilla harvinaisia, eivätkä he, vaikeuksien pelossa, tuoneet poliittista
kantaansa esille. Tämä mahdollisti osaltaan lapuanliikkeen toiminnan. Rantalan
(1997, 192, 262–264) mukaan laitavasemmisto koetti jatkosodan jälkeen, osana valta-
pyrkimyksiään, erottaa oikeistolaisina pitämiään opettajia. Sodan jälkeiset erotukset
ja erotusyrietykset sijoituivat usein samoille seuduille kuin vuoden 1930 lapualais-
kyyditykset. Sen sijaan IKL:n kannatusalueilla ei puhdistuksia nähty.

⁷³⁴ *Vaasa* 24.11.1930, Ensimmäisen kokouspäivän asiat. Sinimusta-järjestöstä Uola1982,
204–210; 292–304; Sepp 1997, 71–85; Mäijala 2005B, 114–116; Näre 2014, 214–215. Jo
10–15 -vuotiaat pojat ja tytöt saivat liittyä ns. pikkusinimustiin. *Suomen Sosialidem-
okraatti* (29.3.1933 ”Lapuanliike kouluissa”) puuttui vielä myöhemmin Kosolan pu-
heeseen Sinimusta-järjestöstä kirjoittaessaan. Lapuanliikkeen ja IKL:n suosiosta kou-
lulaitoksessa ja sen aiheuttamista vastatoimista tarkemmin Kiuasmaa 1982, 304–311.

⁷³⁵ Oja 1997, 10–21. Ks. *Ajan Sana* 12.6.1933, *Ajan Sana* 26.10.1933. IKL:n naiset julkaisivat
Uusi Huomen lehteä. Ks. myös *IKL:n joulu* 1933, 21–23, Miksi me naiset. kirj. Hilja Riip-
pinen. Riipisen mukaan lapuanliike oli miesten liike, mutta siitä naiset olivat ”vilpit-
tömästi ylpeitä”, koska lapuanliikkeen arvot olivat heidän kalleimpia arvojaan.

⁷³⁶ *Ajan Suunta* 2.5.1933, Marxilaisuuden alkava romahdus.

⁷³⁷ *Ajan Suunta* 2.5.1933, Marxilaisuuden alkava romahdus.

kaan juuri jääkäripataljoonan huoltojoukossa toimineet naiset, Ruth Munck ja Saara Rampanen, soveltuivat osaksi jääkäri liikkeen kertomusta. Hekin olivat läheneet kotoaan ja riskeeranneet tulevaisuutensa isänmaansa puolesta.⁷³⁸ Seuraavaksi Kosola kertoi luultavasti hieman liioiteltuja esimerkkejä rohkeista naisista, jotka olivat toimineet moitteista huolimatta niin jääkärien majoittajina kuin jääkärietapin hoitajina.

Kosola kysyi retorisesti, kuinka moni mies olisi ”jaksanut pysyä lujana” vastaavanlaisessa tilanteessa. Seuraavaksi Kosola kertoi tarinan kuuluisan eteläpohjalaisen aktivistin Antti Isotalon äidistä, Fiina Isotalosta. Tarina toimii hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka kertomuksia voitiin mytologisoida ja käyttää näin poliittisesti. Iältään lähes 60-vuotias Isotalo oli joutunut venäläisten santarmien vangitsemaksi. Kun naapuritalon emäntä kysyi Fiinalta, mihin tätä oltiin viemässä, vastasi leskeksi jäänyt Isotalo rohkeasti: kihloihin tuon santarmin kanssa ja tämä toinen on puhemiehenä. Santarmien katsellessa naisia häpeissään totesi naapurin emäntä uhmakkaasti: ”Niin nyt ne sinut vievät, vaan kerran vielä tulee aika, että toisivat sinut mielellään takaisin, jos vain noissa raukoissa olisi miestä siihen”⁷³⁹

Fiina Isotalo joutui Vaasan linnan vankilaan muutamaksi kuukaudeksi annettuaan hevosensa ja renkinsä Saksaan menneiden jääkärien tueksi, mutta palasi vankilasta iloisena, kun saattoi toimia näin isänmaan parhaaksi. Kosolan mukaan vapaussodan ajalta oli lukemattomia vastaavanlaisia tarinoita, kun puoliset ja äidit olivat täyttäneet velvollisuutensa ja mahdollistaneet miehien ja poikiensa taistelun isänmaan puolesta. Voidaan todeta, että vaikka tarinat eivät ole faktaa ja niiden totuusarvo ja todennettavuus ovat kyseenalaisia, on niiden ansio, että ne kertovat IKL:n ideologiasta ja suhtautumisesta jääkäriaikaan.

Kun isänmaallisesta kansanliikkeestä puhuttiin julkisuudessa, niin unohdettiin naiset, jotka toimivat sen puolesta. Kosola ei kuitenkaan unohtanut heitä, vaan totesi, etteivät isänmaalliset miehet voineet toimia ilman äitejään, siskojaan ja vaimojaan, jotka tukivat ja kannustivat miehiään. Seuraavaksi Kosola pääsi asiaansa, naisten asemaan IKL:n toiminnassa.

Toistaiseksi ei isänmaallinen kansanliike ole erikoisemmin antanut tehtäviä naisille, eikä naisilla ole ollut heille sopivaa ja kuuluvaa toimintaa. Nyt kuitenkin on meillä tänään täällä koko maata käsittävä Isänmaalliseen kansanliikkeeseen lukeutuvien naisten edustajakokous ja tullaan täällä järjestämään isänmaallisen kansanliikkeen naisten toimintamuodot.⁷⁴⁰

Kosolan mukaan ”onnettomuuteen vievän punaisen suuntauksen voittamiseksi” piti ponnistella kaikin voimin. Isänmaallinen henki oli nostettava sellaiseen arvoon, ettei isänmaallista puhetta voitaisi enää sanoa laittomaksi. Kosola viittasi

⁷³⁸ Ahlbäck 2014, 85.

⁷³⁹ Matti Lauerman (1966, 730) mukaan Fiina Isotaloa pidettiin keväällä 1916 kaksi kuukautta Vaasan vankilassa lähinnä jonkinlaisena panttivankina tai poikansa, Antti Isotalon sijaiskärsijänä.

⁷⁴⁰ *Ajan Suunta* 2.5.1933, Marxilaisuuden alkava romahdus.

tällä SDP:n puheenjohtajan, Väinö Tannerin, lausuntoon ”marxilaisuuden arvostelijoiden”⁷⁴¹ aiheuttamasta kansanvallan vaarasta.

Kun naiset olivat ennen rakentaneet maata ”sotien ja hävitysten jälkeen”, tuli heidän nyt kunnostaa sitä ”henkisellä alalla”. Kosola toi IKL:n johdon tervehdyksen ”kunnioitettaville naisille”, joista riippui ”tulevien sukupolvien kunto”: naiset estäisivät isänmaan asioiden rappiolle menon. Isänmaan rappio näkyi Kosolan mukaan siinä, etteivät jotkin IKL:n jäsenet uskaltaneet kantaa sen merkkiä ja väriä. Naisten tuli synnyttää ja kasvattaa ”sellaisia miehiä, joiden vaatimukset eräs raumalainen opettajatar määrittelee Hesekielin kirjan 22:23 mukaan *Herää Rauma*-nimisessä julkaisussa”. Puheessa tulee esiin IKL:n naisasian yhteys kristillisen aatemaailman puolustamiseen.

Kosola kannatti hyvin perinteistä 1800-lukulaista, perinteistä suomalaista keskiluokkaista naiskuvaa, joka oli yleinen myös eurooppalaisessa keskiluokassa. Natsi-Saksan malli seurasi tätä, mutta hyvin kärjistetysti. Suomessa naisten työssäkäyntiä pidettiin Savikon mukaan toissijaisena asiana 1920–1930-luvuilla, jolloin korostettiin naisen tehtävää perheenemäntänä. Korppi-Tommolan mukaan ansiotyötä pidettiin vain korvikkeena avioliitolle.⁷⁴²

Herää Rauma -lehteen viitaten Kosola totesi Suomen tarvitsevan ymmärtäväisiä, neuvokkaita, toimeliaita, nöyriä, rohkeita, suoria, rehellisiä, lujaluontoisia ja järkkymättömiä miehiä. Miesten tuli tuomita ja hävittää paha niin ystäväistään kuin heistä itsestäänkin. Miesten tuli katsoa ”maailmaa ja perkelettä suoraan silmiin”, ja he eivät saaneet suvaita puoluerajoja. Kosola lopetti puheensa arvioon miehistä ja naisista:

Miehiä, jotka eivät ole mukavuutta rakastavia ja laiskoja, eivätkä liian ylpeitä voidakseen olla köyhiä ja vähäpätöisiä. Ja minä haen heidän joukostaan miestä, joka rakentaisi kiviaidan ja seisoi muurin raossa minun kasvojeni edessä tämän maan puolesta, etten sitä hävittäisi, mutta minä en löytänyt. Isänmaa tarvitsee tällaisia miehiä - ja tällaisia naisia. Se etsii heitä.⁷⁴³

Puheen jälkeen Kosolaa tervehtivät IKL:n naisosastot Helsingistä, Turusta, Joensuuusta, Pohjois-Karjalasta ja Ylistarosta. IKL-aikana Kosolaa käytettiin Sinimustien koulutus- ja propagandatilaisuuksissa. Kosola puhui esimerkiksi Hämeenlinnassa 6.5.1933 IKL:n ensimmäisen johtajakurssin päättäjätalaisuudessa. Hän myös vieraili Hämeenlinnassa Vanajan Sinimustien leirillä 18.7.1933.⁷⁴⁴ *Hämeen Sanomat* referoi Kosolan toukokuisen puheen. IKL:n johtajaksi tituleerattu Kosola sai raikuvat aplodit ”voimakashenkisestä ja miehekkäästä” puheestaan.⁷⁴⁵

Kosola osoitti puheensa IKL:n nuorille kannattajille, Sinimustille ja heidän johtajilleen. Tässäkin puheessa Kosola ei analysoinut tarkemmin poliittista kehitystä, vaan syytti puoluejuonitteluita, ”puoluepomoja”, ”kansainvälistä sosiali-

⁷⁴¹ Kosolan puheissa ei tosin ollut kysymys vain marxilaisuuden arvostelusta, vaan sen kieltämisestä.

⁷⁴² Savikko 2005, 62; Korppi-Tommola 1984, 145.

⁷⁴³ *Ajan Suunta* 2.5.1933, Marxilaisuuden alkava romahdus.

⁷⁴⁴ *Ajan Suunta* 19.7.1933, Kosola Vanajan leirillä.

⁷⁴⁵ *Hämeen Sanomat* 7.5.1933, Marxilaisuus maastamme pois.

demokratiaa”, liberalismia ja parlamentarismia maan ongelmista. Hallitusta hän syytti Mäntsälän kapinan jälkeisistä tapahtumista:

Meitä isänmaallisesti ajattelevia vainotaan, tuomitaan vankiloihin ja kuritushuoneisiin, vieläpä suorastaan kuoleman rajoille. Mutta me kestämmme, sillä me ajamme asiaamme ainoana päämääränä isänmaan etu ja sen suuri tulevaisuus.⁷⁴⁶

Kosola lopetti tyyppillisen puheensa vannomalla, että internationaalinen marxilaisuus nujerretaan.

Kosola vetosi puheissaan myös suoraan talonpoikiin. Talonpoika on Suomen historian mytologiassa symboloinut jo kansallisrunoilija J. L. Runebergin ajoista asti suomalaisuutta.⁷⁴⁷ Ehkä siksi myös lapuanliike ja IKL edustivat oman propagandansa mukaan juuri talonpoikia. Kosola oli IKL:n kokouksen avauspuhujana 7.7.1934. Puheessaan hän käsitteli IKL:n ohjelmaa: Kosolan mukaan IKL:n ohjelma oli ”laadittu niin laajalle ja kestäväälle pohjalle, että se kerran toteutettuna varmasti takaa kansallemme onnellisemmän tulevaisuuden”.

Puhe oli osittain suunnattu myös populistisen pulaliikkeen⁷⁴⁸ kannattajille. Tämä näkyi siinä, että Kosola vaati parannuksia pienviljelijäin ja talonpoikien asemiin, koska ”kansakunnan selkäranka” ansaitsi jälkikasvuilleen tulevaisuuden. Ilman maata viljelevää väestöä maa joutuisi ”välttämättömyyden pakosta ... vieraitten astinlaudaksi”. Kosola kehitti talonpoikia liittymään ”murtumattomaksi muuriksi, vahvaksi rintamaksi, Isänmaallisen kansanliikkeen ympärille”. Työmiehiä heidän kansainväliset johtajansa kuljettivat ”aivan päinvastaiseen suuntaan”, kuin mitä ”todelliset edut vaativat”. Lyhyissä julistuksissa juuri kielikuvat ja terminologia ovat keskeinen vaikutin.⁷⁴⁹

IKL piti 6.11.1936 messuhallissa kokouksen, jossa sen johtoryhmän uudistuksista päätettiin. ”Kansanliikkeen isä” saapui lavalle suurten kunnianosoitusten saattelemana. Kosolan puhe oli ”kunniateko suomalaisen talonpojan työlle sekä omassa maassa että maamme rajojen ulkopuolella niin sodan kuin rauhanakin tehtävissä”. Kosolan puhe oli ”historiallinen katsaus” niin talonpoikaisen liikkeen kuin hänen omaankin historiaan. Puheessaan, jota *Ajan Suunta* ei edes kokonaisuutena julkaissut, Kosola totesi talonpoikien lähteneen taisteluun ”kodin ja isänmaan puolesta” yksilöitsekkyyttä vastaan, koska isänmaa oli ”luisumassa vasempaan”. Kosola päätti puheensa runoilija Kaarlo Kramsun runon sanoihin: ”ei oikeutta maassa saa, ellei sitä itse hanki”⁷⁵⁰. Viimeinen Kosolan puhe ei

⁷⁴⁶ *Hämeen Sanomat* 7.5.1933, Marxilaisuus maastamme pois.

⁷⁴⁷ Talonpojasta Suomen historian mytologioissa, Mylly 1989A, 163–165; Mylly 1985, 2–4, 8.

⁷⁴⁸ Populismien suhteesta Maalaisliiton 1920- ja 1930-lukujen politiikkaan, Rantala 2010, 17.

⁷⁴⁹ *Hämeen Sanomat* 8.7.1934, Kunniakkaan talonpoikaismarssin; *Kymenlaakson Suunta* 10.7.1934, Isänmaallisen kansanliikkeen II:n edustajakokous.

⁷⁵⁰ Kramsun runo käsittelee nuijasodan myyttistä talonpoikaisjohtajaa Jaakko Ilkkaa. Tarkemmin Niemi 1998. Professori, rehtori V. A. Koskenniemi piti Kramsua ”Vapaan Suomen runoilijana” (alkup. lainaus). Häikiö 2010, 139–140, 208.

saanut julkisuutta edes IKL:n lehdistössä, eikä sitä kommentoitu muidenkaan puolueiden lehdissä.⁷⁵¹

Sinimustat nuorisoliikkeenä, IKL ja Viron tapahtumat

Kosolan puhe IKL:n ylimääräiselle edustajakokoukselle ja eduskuntaryhmälle 13.3.1936 oli hengennostatus, jolla yritettiin valaa vielä viimeinen taistelutah-
to.⁷⁵² Paavo Susitaipaleen Paavo Rautalalta saamien tietojen mukaan puhe oli Kosolan itsensä kirjoittama. Mikäli tieto pitää paikkansa, tämä indikoi joko Kosolan aseman heikkenemistä, jolloin kukaan ei enää kirjoittanut hänelle puheita, tai että hän halusi kirjoittaa puheensa itse.⁷⁵³ Puheessa käsiteltiin kolmea asiaa, jotka liittyivät kiinteästi toisiinsa. IKL:n asemaa Suomen sisäpolitiikassa, nuorisojärjestö Sinimustien kieltämistä ja Viron vallankaappausyrityksen jälkipuol-
tia.

Puheessaan Kosola argumentoi IKL:n nuorisojärjestön ja IKL:n laillisen puolueaseman puolesta. Koska kokous oli ylimääräinen, kyseessä oli kiireellinen vastareaktio IKL:n nuorisojärjestö Sinimustien kieltämiselle. Kosola oli jo vuonna 1930 puhunut nuorison merkityksestä, ja nyt hän piti IKL:ään kohdistuneessa kritiikissä pahimpana juuri sitä, että se kohdistui etenkin nuorisoa vastaan. Puoluejohtajille nuorison sielu oli ”tuntematon maa”.⁷⁵⁴

Nuoriso oli IKL:lle kenties kaikista tärkein kannattajaryhmä. Ajatus nuorison käyttämisestä IKL:n politiikan etujoukkona tuli jo jääkäri liikkeen perinnös-
tä. Sinimustia voidaan myös verrata aikakauden Italiaan, jossa nuoriso sai Mussolinin järjestämät kokoukset näyttämään dynaamisilta ja mahtipontisilta. Totalitaaristen järjestelmien, kuten Neuvostoliiton, fasisin Italian ja Natsi-Saksan tapa järjestää nuorisoliikkeensä vastasi käytännössä sitä, kuinka espanjalainen kulttuurifilosofi, José Ortega y Gasset ajatteli massojen kapinasta.⁷⁵⁵

Myös Natsi-Saksassa nuoriso oli keskeinen yhteiskunnan uusiutumisen ja elpymisen ilmentäjä. Ajatus nuorisoliikkeestä juontaa juurensa jo 1900-luvun alun partiota muistuttaneeseen Wandervogel (Vaeltavat linnut)-liikkeeseen.^{756, 757}

Hitler-Jugendin parhaimmiston piti natsi-ideologian mukaan muodostaa tulevaisuuden puoluejohto ja aatteelle elämänsä omistanut eliitti. Toisin kuin kristinuskon merkitystä korostaneessa Sinimustissa, ehdoton usko Hitlerin johtajakulttiin korvasi uskon Jumalaan. Järjestön jäsenten persoonallisuus poistettiin ankaran kurin, emotionaalisen huumen ja käskyjen myötä. Kaikki toiminta

⁷⁵¹ *Ajan Suunta* 7.11.1936, Taisteluun yksilöitsekkyyttä vastaan. Ks. myös *Ajan Suunta* 6.11.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen järjestötoiminta.

⁷⁵² *Karjalan Suunta* 3.2.1936, IKL:n edustajakokous Helsingissä 15.3.1936.

⁷⁵³ KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiiö, Vihtori Kosolan omakätisesti kirjoittama puhe. Ks. myös *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

⁷⁵⁴ IKL pyrki heikentämään SDP:n kannatuksen kasvua viemällä juuri nuorison omalle puolelleen. Vapaussodan kokemukset vaikuttaisivat IKL:läisten mielestä siten, että he valitsisivat IKL:n. Vapaasalo, Sakari, Taistelu nuorison sielusta, *IKL:n joulu* 1934, 38–39.

⁷⁵⁵ Savage 2007, 195, 257–258. Ks. myös Ortega y Gasset 1952.

⁷⁵⁶ Wandervogel teki mm. vaellusmatkoja maaseudulle Knopp 2006, 40–42.

⁷⁵⁷ Knopp 2006, 104–105.

tähtäsi eräänlaisen ”rotupuhtaan”⁷⁵⁸ eliittisotilaan kasvattamiseen. Vuonna 1930 Hitler-Jugendissa oli vain 20 000 jäsentä, mutta kolmen vuoden päästä määrä kasvoi jo yli 100 000:een jäseneseen. Kommunistisissa ja sosialidemokraattisissa järjestöissä oli tuolloin arviolta 80 000 jäsentä. Vuoteen 1936 mennessä Hitler-Jugendista oli tullut arvostettu ja jopa porvarillinen organisaatio, jonka johtajista kaksi kolmasosaa tuli yliopistopiireistä. Jäseniä oli 5,4 miljoonaa. Hitlerin vallan vakiinnuttua järjestö asetettiin armeijan alaisuuteen.⁷⁵⁹

Italiassa vaikutti hierarkkinen Balilla-järjestö, joka alkoi muotutua 1920-luvun lopulla. Balillaan kuului 8–18-vuotiaita poikia ja tyttöjä. Fasistipuolueessa ei aluksi ollut nuoria jäseniä. Vuonna 1934 sotilaskoulutus tuli pakolliseksi kaikille pojille Italiassa, käytännössä se integroitiin saumattomasti urheilukoulutukseen.⁷⁶⁰

Kommunistitkin aktivoivat nuorison. Neuvostoliitossa vaikutti kollektiivisesti johdettu Komsomol-nuorisoliitto, joka noudatti juuri organisaationsa tasolla leniniläisiä vallankumouksellisia periaatteita. Komsomol järjestikin laajoja luku- ja kirjoitustaitokampanjoita sekä maatalouden kollektivisoimiskampanjoita bolshevismmin tehokkaammaksi levittämiseksi. Neuvostoliiton totalitaarisesta luonteesta huolimatta uusi työväenkulttuuri syntyi kuitenkin vuorovaikuttisesti.⁷⁶¹

Komsomol keskittyi erityisesti Neuvostoliiton rakentamiseen, mutta pyrki silti luomaan 1920–1930-luvulla suhteita Euroopan kommunistijärjestöihin. Vuonna 1918 Komsomoliin kuului vain 22 000 jäsentä, mutta jäsenmäärä kasvoi liki neljään miljoonaan vuonna 1936. Vuonna 1921 Komsomolin ikärajaa laskettiin 16-vuotiaista 14-vuotiaisiin, vuonna 1936 ikärajaksi määrättiin 15 vuotta.⁷⁶²

Yrityksistä huolimatta IKL ei silti saanut aikaan vahvaa nuorisoliikettä, vaan alkoi jakautua poliittisesti vuoden 1936 huonon vaalimenestyksen seurauksena. Suurkokoukset loppuivat ja lehtien rahoitus heikkeni.⁷⁶³ Maalaisliiton kansanedustaja, opetusneuvos Urho Kittilä⁷⁶⁴ totesi, että IKL:n reaktio heikkoon menestykseen oli liikkeen uudelleen järjestely. Kosola oli siirretty syrjään ja jäsenistö luokiteltu kahteen ryhmään: aktiivisiin ja passiivisiin. Kittilä lopetti analyysinsä toteamukseen: ”IKL on kerta kaikkiaan soittanut levynsä loppuun. Uusia levyjä ei ole ja vanhoja ei viitsi enää kukaan kuunnella”. Kosola oli aiemmin uhonnut *Lakeuden Suunta* lehdelle, että ”uutta levyä ei tarvita”.⁷⁶⁵

⁷⁵⁸ Knopp 2006, 167–168.

⁷⁵⁹ Peltovuori 2005, 133, 285; Kirk 2007, 102–104; Kater 2004, 7, 9, 14, 19; Savage 2007, 257, 264, 271, 274; Knopp 2006, 32–34, 70, 86, 92, 118–124, 177–178. Esimerkiksi nuorison parhaimmisto tuli kouluttaa Adolf Hitler ja Napola eliittisotilaskouluissa.

⁷⁶⁰ Dogliani 2009, 186–191.

⁷⁶¹ Fitzpatrick 1999, 17, 36, 38, 92; Fitzpatrick 1978, 27, 45, 63, 174; Kenez 1985, 131. Ks. myös Iljinski & Miljutenko 1980, 6–12, 16; Koivunen 2006, 1, 5, 11.

⁷⁶² Iljinski & Miljutenko 1980, 48, 65–66, 135; Koivunen 2010, 274–275, 278–279; Koivunen 2006, 3, 5, 165.

⁷⁶³ Esim. *Savon Suunta* 1.7.1936, IKL:n jäsenet. Julistuksessa todetaan, että vaalien tulos tulisi aiheuttamaan ”entistä suuremman parjauksen IKL:ää kohtaan”. Kansalaisten oli ”täytettävä velvollisuutensa arvokkaasti” vaaliuurinilla ”puoluejuonittelusta” piittaamatta.

⁷⁶⁴ Urho Kittilästä Mikkilä 2008, 86, 89, 125; Salokangas 1987, 257; Seppinen 2001.

⁷⁶⁵ KMA. IKL:n lakkauttaminen III, ”Ote heltiää”. No 95. Sis. Urho Kittilän analyysi v. 1936 vaaleista, koneellakirjoitettu raportti 7.11. IKL:n kannatus pysyi 14 paikassa.

Eduskuntavaaleissa 1936 IKL oli pysynyt 14 paikassa, mutta maltillistuva ja Skandinaviaan suuntautunut SDP nousi 78:sta 83:een paikkaan. SDP:tä hyödytti porvariston hajanaisuus, jota ilmensi IKL:n ja Kokoomuksen syvenevä riita. Maalaisliitolle vaalien tulos oli torjuntavoitto ja sen vasen laita vahvistui. Pääministeri T. M. Kivimäen Edistyspuolue laski 11 paikasta seitsemään. Maalaisliitto ja Edistyspuolue jakautuivat sisäisesti entistä selvemmin vasemmistoon ja oikeistoon. Maalaisliiton ja Edistyspuolueen oikeistosiivet halusivat yhteistyötä Kokoomuksen kanssa, vasemmistosiivet taas SDP:n kanssa. Suuri kysymys oli, kuinka kauan ”vanhan linjan” presidentti Svinhufvud voisi pitää SDP:tä oppositiossa. Ennen vaaleja J. K. Paasikiven Kokoomus tiukensi linjaansa IKL:n suhteen toukokuussa 1935, jotta puolue asemoituisi lähemmäs Maalaisliittoa ja estäisi näin Maalaisliiton vasemmistolaistumista.⁷⁶⁶

Kokoomus oli määritellyt IKL:n demokratiaa uhkaavaksi vasemmistopuolueeksi⁷⁶⁷, jonka kanssa se ei halunnut olla missään tekemisissä. Syytökset vasemmistolaisuudesta Kokoomus perusteli IKL:n talouspolitiikalla ja sen sovintohalukkuudella entisten kommunistien kanssa. Tavoitteena oli määritellä poliittinen oikeisto demokraattiseksi ja ääri liikkeet, kuten IKL ja kommunistit, vasemmistolaisiksi. IKL:n katsottiin hyötyvän Kokoomuksen kustannuksella siitä, että se pystyi vuoden 1933 vaaleissa esittämään ehdokkaansa myös kokoomuslaisina.⁷⁶⁸ IKL:n yhteistyö Kokoomuksen kanssa oli vuonna 1933 enemmän taktista kuin aatteellista.⁷⁶⁹

Kokoomus pyrki vuodesta 1934 alkaen löyhään liittoon porvariston kanssa ja syytti IKL:ää diktatuurin ajamisesta. Puheenjohtaja Paasikivi vaati Kokoomuksen oikeaa laitaa ja *Uusi Suomi* -lehteä irtisanoutumaan fasismista ja

IKL:n vahvimmat kannatusalueet olivat vuonna 1936 Kuortane (51,4 %) ja Ilmajoki (21,6 %). Rinta-Tassi 2004, 970–971; Kosolan puheesta *Lakeuden Sana* 10.4.1933, Kosola: uutta levyä.

⁷⁶⁶ Peltovuori 2005, 100, 103, 133; Kalliokoski 2002, 158, 162, 165–168; Hiedanniemi 1980, 80–82; Hallberg, Martikainen, Nousiainen & Tiikkainen 2009, 104–105; Partanen 2010, 169. Paasikivi (1936) oli pitänyt Lapualla 21.6.1936 Kokoomuspuolueen juhlatilaisuudessa puheen teemalla vapaus. Paasikivi totesi Kosolaan suoraan viittaamatta, että ratkaisuksi esitetty isäntävalta tuskin lopettaisi ryhmäristiriitoja. Kallialan (1936, 19) mukaan IKL:n maailmankatsomus oli käytännössä vierasta ja vaarallista vasemmistolaisuutta. Myös slaavilaisen filologian professori J. J. Mikkola (kok) kritisoi IKL:ää joulukuussa 1934 Suur-Suomi-aatteen ajamisesta. Ks. myös *Uusi Suomi* 6.12.1934, Välimme naapureihin ja *Uusi Suomi* 17.10.1935, pääkirjoitus.

⁷⁶⁷ Esim. Paasikiven periaatepuhe ”Demokratia vai diktatuuri”. Ks. AKS – kansakunnan peitsi julkaisematon käsikirjoitus. Kansalliskirjasto. Coll 464.58., AKS ja työmies, 19. Puhe oli selkeä osoitus, että oikeisto oli hajaantunut ja puoluekenttä määrittyi nyt yhä enemmän suhteessa demokratiaan, ja sen vastustajiin kuin vasemmisto-oikeistojakoon. Paasikivi 1934, erit. 8–28, 38. Kokoomuksen suhteesta IKL:ään sodan jälkeen tulkittuna Routavaara 1949, 32–33, 59–60.

⁷⁶⁸ Suvanto 1994, 233. Ks. myös Kuisma & Keskisarja 2012, 119–120; *Karjala* 27.9.1933, Selvyys kunnallisessakin vaalitoiminnassa; *Uusi Suomi* 9.7.1933, Kokoomuksen ja IKL:n vaaliliitto. Vuoden 1933 vaaleissa IKL korosti kannattajilleen, että oli äänestettävä vain heidän omia ehdokkaitaan. Ks. *Ajan Suunta* 30.6.1933, Kootkaa rivit ja Ka vahtakaa kansalaiset. Aikalaisista Linkomies 1970, 12–13.

⁷⁶⁹ Majjalan (2005A, 59–61) mukaan IKL:n radikaalisuus Kokoomukseen nähden selittyy sillä, että kansanedustajat olivat keskimäärin Kokoomuksen kansanedustajia nuorempia. He kuuluivat jo seuraavaan sukupolveen, joka oli kokenut 16–29 vuoden iässä laittomuuden ja väkivallan ajat: venäläistämiskauden ja sisällissodan. Myös lapuanliikkeen johtajat olivat IKL:läisiä vanhempia.

laitaoikeistosta.⁷⁷⁰ Ulkoministeriön sanomalehtiosaston päällikkö K. N. Rantakari⁷⁷¹ oli laatinut marraskuussa 1934 sisäpoliittisen tilannekatsauksen puolue-suhteista ja parlamentaaraisesta asemasta. Katsauksessaan Rantakari totesi, että IKL koetti saada ääniä vasemmistolaisella sosiaali- sekä talouspolitiikalla. Kokoomuksen rivijäsenet olivat alkaneet suhtautua IKL:ään kriittisesti juuri Saksan ja Itävallan tapahtumien takia. Myös vuoto Maalaisliitosta IKL:ään oli lop-punut. IKL:n suurin taktinen erehdys oli Rantakarin mukaan aitosuomalaisuus, koska AKS:lta saatu kannatus ei auttanut kompensoimaan ruotsinkielisten läh-töä. Työväkeä IKL oli saanut puolelleen paremmin kuin porvarilliset puolueet ja Arvi Kalstan ”ruskea työväenliike”, olihan jopa osa kommunistien äänestäji-tä mennyt IKL:n taakse.⁷⁷²

IKL:n vaikea ja eristäytynyt tilanne puoluekentän laidalla heijastui myös Kosolan puheeseen 13.3. IKL:n ylimääräisessä puoluekokouksessa vuonna 1936, jossa hyväksyttiin IKL:n vaaliohjelma⁷⁷³ ja käsiteltiin poliittisia kysymyksiä. Kyseessä oli tunnelmaa kohottanut kokouspuhe. Puheessaan Kosola kertasi kokousyleisöä puhuttanutta vallankaappausyritystä Virossa.⁷⁷⁴

IKL:ää poliittisesti muistuttaneen laitaoikeistolaisten vapsien (Eesti Vabadussõjalaste Liit, The association of the veterans of independence war of Estonia, vapaussotureiden liitto) kannatus oli noussut Virossa 1930-luvun alussa taloudellisten ongelmien myötä. Puolueiden välinen taistelu peitti alleen poliit-tiset ongelmat ja hallitukset vaihtuivat alati. Vapsit saivat tukensa ennen kaik-kea asemansa menettämistä pelänneeltä keskiluokalta, mutta myös osin yläluo-kasta sekä työväenluokasta.⁷⁷⁵

Maaliskuussa 1932 vapsit muuttivat järjestönsä poliittiseksi organisaatioksi. Sotaveteraaneilta kannatuksensa saanut antimarxilainen ja antisemitistinen vapsien liike vastusti puoluediktaturia, ”poliittisia lehmänkauppoja” ja liialli-sena pitämäänsä parlamentin valtaa. Se kuitenkin torjui baltiansaksalaisen natsipuolueen yhteistyötarjouksen. Viron poliittisen kriisin taustalla oli paradok-saalisesti liiallinen parlamentarismi. Virossa parlamentilla ja poliittisilla ryhmi-lä oli oikeus vaatia kansanäänestystä perustuslaista. Riigikogun (Viron edus-kunta) perustuslakiesitykset valtion päämiehen valtaoikeuksien lisäämisestä parlamentin kustannuksella kaatuivat kahdessa kansanäänestyksessä lähinnä sosialistipuolueen vaikutuksesta. Niinpä vapsit veivät lokakuussa 1933 oman perustuslakiehdotuksena kansanäänestykseen ja saivat parlamentin toimintaan

⁷⁷⁰ Vares 2007, 237–240, 250; Uino 1995, 65–67.

⁷⁷¹ K. N. Rantakarista sisällissodan aikana Roselius 2013, 25–40; Keskiarja 2013, 16–20, 26, 42, 102, 119, 122, 185, 305–306, 337, 351. Rantakarista yleisesti Vares 2000D; Val-kama 2008, esim. 1. Rantakari vastusti kaikenlaista radikalismia ja oli vuosina 1932–1934 Kokoomuksen lapuanliikettä ja IKL:ää vastustavan ryhmän avaintoimija. Soik-kasen (2006, 88) mukaan Rantakari sai aikalaisiltaan lisänimen salaneuvos. Hän oli keskeinen taustavaikuttaja Kokoomuksen sisä- ja ulkopoliittisissa kannoissa.

⁷⁷² UM. 100:52 Suomi 1950. 1935, ”Sisäpoliittinen tilannekatsaus. N:o 1908.”

⁷⁷³ Ohjelmasta esim. Isänmaallisen kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat maatalous-kysymyksen ratkaisemiseksi, 3–9.

⁷⁷⁴ *Karjalan Suunta* 20.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen vaalitaistelun.

⁷⁷⁵ Raun 1989, 147. Ks. myös Sepp 1997, 73–74.

tyytymättömältä kansalta vahvan 73 prosentin tuen. Uudessa perustuslaissa säädettiin valtaoikeuksiltaan vahvan presidentinviran perustamisesta.⁷⁷⁶

Syynä vapsien suosioon oli Toivo Raunin mukaan vaatimus vahvemmassa ja tehokkaamassa vallankäytöstä sekä ärtymys puolueiden välisestä riitelystä. Uusi perustuslaki astui voimaan 24.1.1934. Vuoden 1934 kunnallisvaaleissa hyvin menestyneet vapsit asettivat riigivanemvaaleihin (presidentti, valtion vanhin) ehdokkaakseen evp-kenraalimajuri Anders Larkan, joka sai maaliskuussa 1934 kaikista ehdokkaista eniten allekirjoituksia (62 000)⁷⁷⁷ ehdokkuutensa tueksi. Presidentinvaaleja ei tullut, kun riigivanem Konstantin Päts kumosi valtaoikeuksillaan kansanäänestyksessä hyväksytyt ja vapsien vaatiman perustuslain. Riigivanem Päts julisti poikkeustilan kuudeksi kuukaudeksi alkaen 12.3.1934. Ylipäälliköksi nimitettiin kenraali Johan Laidoner ja myös puolustusvoimissa tehtiin henkilövaihdoksia. Poikkeustilalaki lakkautti vapsien liikkeen, hajotti eduskunnan ja rajoitti merkittävästi lehdistön sananvapautta.⁷⁷⁸

Poikkeustilan seurauksena Viro oli hankalassa sisäpoliittisessa kriisissä. Yhtäältä syynä oli Pätsin pyrkimys pysyä itse presidenttinä, toisaalta Päts halusi estää vallan siirtymisen demokratian kannalta arveluttaville vapseille. Päts toteutti osittain vapsien vaatimaa politiikkaa. Hänen luomaansa järjestelmää pidettiin korporatiivisena vitriinidemokratiana, jossa demokratian muodot säilyivät, mutta niistä tuli sisällöllisesti tyhjiä.⁷⁷⁹

Vapsien suosio kiinnosti erityisesti IKL:ää, koska aatetovereiden valtaantäpääsy vaaleissa olisi hyvää propagandaa Suomessa. IKL:n nuorisjärjestö Sinimustien johtaja pappi ja kansanedustaja Elias Simojoki oli jo 22.3.1934 pitämässään puheessa ottanut kantaa Viron poikkeustilaan ja vapsien kieltämiseen. Simojoki totesi Sinimustien taistelevan vain Viron kansan enemmistöä edustavien vapsien demokraattisten oikeuksien puolesta.⁷⁸⁰

Päts jatkoi poikkeustilaa. Maaliskuuhun 1935 mennessä hallituksen arvosteleminen ja muut poliittiset puolueet olivat kielletty. Kiperässä tilanteessa vapsit radikalisoituivat entisestään ja alkoivat, yhteistyössä Sinimustien kanssa, suunnitella vallankaappausta Viroon. Suunnitelma paljastui Viron turvallisuuspoliisille joulukuun alkupuolella 1935. Vapsien johtajat vangittiin Artur Sirkkiä lukuun ottamatta. Sirk oli paennut vankilasta Suomeen jo marraskuussa 1934. Tapaus kiristi Suomen ja Viron poliittisia suhteita, joten hallituksen oli reagoitava Sinimustien toimintaan.⁷⁸¹

⁷⁷⁶ Raun 1989, 146–149; Sepp 1997, 73–75, 77; Uola 1982, 305–318; Roiko-Jokela 2007, 205–206; Sulamaa 2011, 28; Zetterberg 2007, 548–557; Vasara 2011, 156–157.

⁷⁷⁷ Zetterberg 2007, 552. Virossa presidenttiehdokkaaksi haluavan henkilön tuli päästäkseen vaaleihin kerätä 10 000 allekirjoitusta taakseen.

⁷⁷⁸ Raun 1989, 146–151; Sepp 1997, 73–75, 77; Uola 1982, 305–318. Ks. myös Roiko-Jokela 2007, 205–206; Sulamaa 2011, 28; Zetterberg 2007, 548–557; Vasara 2011, 156–157.

⁷⁷⁹ Raun 1989, 146–151; Sepp 1997, 73–75, 77; Uola 1982, 305–318. Ks. myös Roiko-Jokela 2007, 205–206; Sulamaa 2011, 28; Zetterberg 2007, 548–557. Ks. myös Helanen 1942, 124–125. Muun muassa SDP syytti vapseja vallankaappausyrityksestä.

⁷⁸⁰ Suomen ja Viron suhteista Roiko-Jokela 2007, 205–206; Sepp 1997, 74–75.

⁷⁸¹ Raun 1989, 148–149; Sepp 1997, 77; Uola 1982, 305–318. Ks. myös Roiko-Jokela 2007, 205–206; Sulamaa 2011, 28; Zetterberg 2007, 553–557; Vasara 2011, 156–157. Ks. myös Helanen 1942, 124–125; *Ajan Suunnan* tuominen Viroon kiellettiin kahden vuoden ajaksi lehden kirjoittelun takia. Ks. *Kajaani* 17.4.1934, *Ajan Suunta* kielletty Virossa.

Sinimustien toimista huolestunut SDP jätti joulukuussa 1935 välikysymyksen hallitukselle Viron vallankaappauksen valmistelusta Suomessa. Simojoki puolustautui syytöksiä vastaan pitkässä puolustuspuheessaan eduskunnassa 18.12.1935 ja toi puheessaan esiin nuorison yleisen degeneroitumisen: tanssin, väkijuomat ja seuralämän.⁷⁸² *Karjalan Suunta* totesi vallankaappaustapauksesta, että lain noudattaminen oli IKL:n menestymisen ensimmäinen edellytys. *Karjalan Suunnan* päätoimittaja Toivo Seppä myönsi, että IKL:n tuli kantaa masentavassa tilanteessa vastuunsa. Simojoki oli toiminut ominluvin ja aikaansaanut lisää syytä IKL:n lakkauttamiselle. Välillisesti myös Kosolan asema tuli tarkkailuun, olihan hänkin illegaali menneisyydeltään.⁷⁸³

Vallankaappausyrityksen seurauksena myös Sinimustat lakkautettiin tammikuussa 1936⁷⁸⁴. Poliisin kuulusteluissa Simojoki korosti, ettei ollut koskaan puhunut julkisesti IKL-nuorille vallan vaihtamisesta Virossa. SDP:n syytösten mukaan Simojoki ei myöskään halunnut estää Sinimustien vapsien puolesta järjestettyjen mielenosoitusten yhteydessä tapahtuneita järjestyshäiriöitä. Simojoki myös "vastoin parempaa tietoaan" kielsi tietonsa vallankaappaus-hankkeista. Näin hän tuli rikkoneeksi pappisvelvollisuuksiaan.⁷⁸⁵ Laiton toiminta liitti Sinimustajärjestön samaan kategoriaan lakkautetun lapuanliikkeen kanssa. Simojoki joutui tunnustamaan Etsivälle keskuspoliisille (EK) Sinimustien toimineen lainvastaisesti, jottei järjestö joutuisi suurempiin hankaluuksiin.⁷⁸⁶

Viron tapahtumien vaikutus IKL:n asemaan

Kosolan puheessa heijastuivat Suomen ja Viron syksystä 1935 talveen 1936 kiristyneet suhteet ja pelko siitä, että IKL kokisi vapsien kohtalon Suomessa. Kosolan täytyi puheessaan argumentoida, miksi muut puolueet olivat toimineet

Anders Larka sai kesällä 1935 oikeudenkäynnissä 12 kuukauden tuomion, jota korotettiin vallankaappaus-hankkeen selvittyä 20 vuoteen.

⁷⁸² *Lakeus* 21.12.1935, 23.12.1935; *Lakeus* 28.12.1935 Sinimustat. Simojoki oli kansanjohtaja ja pappi, jonka kansallisromanttinen herännäisyshenki yhdistyi uudenaikaiseen sotilaallisuuteen. Uola 1982, 303. Ks. Kurjensaari 1949, 109; *Kansan Lehti* 5.2.1936, Ikl:n ja Sinimustain rikollinen.

⁷⁸³ *Karjalan Suunta* 3.2.1936. Otsikoimaton julistus etusivulla. Ks. tarkemmin KMA. IKL:n lakkauttaminen III, "Toimenpiteet paria puoluetta kohtaan", 8-10, 14. Urho Kittilän kirjoittaman raportin mukaan juuri Sinimustien sekaantuminen Viron tapahtumiin todisti heidän "siveellisen tasonsa". Ks. myös *Vaasa* 26.1.1936, Jaakkoo selittää. Ks. myös Uola 1982, 306.

⁷⁸⁴ Uola 1982, 308.

⁷⁸⁵ *Ajan Suunta* 25.1.1935, Sinimusta lehti aiotaan. Ks. myös Simojoen vastine, *Ajan Suunta* 5.2.1936. *Helsingin Sanomat* 19.6.1935, Pastori Simojolle julkinen; *Karjalan Suunta* 21.6.1935, Taistelu nuorison sielusta; *Karjalan Maa* 4.2.1936, Pastori Simojoki. Ks. myös *Karjalan Maa* 6.2.1934, Sisäiset näkemykset, jossa kommentoidaan tapausta. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 1.2.1936, Sinimusta-järjestö on lakkautettu.

⁷⁸⁶ *Kaleva* 3.4.1936, Raskauttavaa ainehistoa. Ks. myös "Vakava varoitus" -artikkeli, jossa analysoidaan tarkemmin tapausta. *Kaleva* 23.1.1936, Varoittavia paljastuksia. Lehti totesi, että on jyrkimmin tuomittava niitä, jotka käyttävät tätä nuorison innostusta omien, usein vahinkoa kaihtavien poliittisten pyrkimystensä hyväksi. Ks. myös *Savon Sanomat* 28.1.1935, Sinimustien rikostoiminnan selvittely ja *Kansan Lehti* 4.2.1936, Ervamaa oikea Sinimusta. Ks. myös KA. Hilja Riipisen päiväkirjat 1930-1936. *Kansan Lehti* 29.1.1936, Simojoki tietää jo yhtä ja toista; *Kaleva* 6.2.1936, Opetusministeriö toteaa Elias Simojoen. Ks. myös *Satakunnan Kansa* 6.2.1936, Pastori Simojoki.

väärin tuomitessaan IKL:n nuorisjärjestö Sinimustien laittoman sekaantumisen Viron vapsien vallankaappaukseen. Sinimustien laitton teko oli Kosolan mukaan moraalisesti oikein ja velvoittava, koska he olivat puolustaneet kansanvaltaa Pätsin laitonta vallankaappausta vastaan Virossa.⁷⁸⁷

Yleisesti ottaen puhe oli Kosolan aikaisempiin puheisiin verrattuna hie-
man vaisu. Kosola ei uskaltanut todeta mitään fasismista, koska IKL oli itsekin lakkautusuhan alla. Vasemmisto ja keskustapuolueet väittivät IKL:ää kielletyn lapuanliikkeen toiminnan jatkajaksi. Kosola mainitsi kuitenkin, että puolueeseen oli ”pyritty iskemään syviä haavoja”. Puhe käsitteli hyvin yleisiä teemoja, joista keskeisin teema oli puolueen laillisenä pitäminen. Kosola yritti kuitenkin vielä ylläpitää uskoa IKL:n asiaan.

Kesällä jo saimme edustajakokouksessamme todeta, että Isänmaallinen kansanliike oli joutunut puolueiden silmätikuksi. Saimme todeta, että sitä vastaan oli jo alkanut hillitön hyökkäyssarja raskaine tykistöineen. Nyt voimme todeta, että tuon hyök-
käksen palvelukseen oli otettu oikein lähitaistelussa tarpeellisia pikatuliseita.⁷⁸⁸

Asemetaforalla Kosola viittasi kritiikin kovuuteen. Metaforat Kosolan puheessa olivat kielikuvia ja kielen toiminnallisia perspektiivejä, jotka tuottivat merkityksiä analogioiden avulla, selittämällä tai tulkitsemalla yhtä seikkaa toisen kautta. Näin metafora voi pelkistää ja selvittää ajatusta sekä sen tulkintatapaa. Kosola käytti puheissaan myös metonymiaa. Metonymia on käsitteellisiä ja symbolisia merkityksiä yhdistelemällä tuotettu kielikuva. Metonymiassa kohteen nimi korvataan jollain siihen läheisesti liittyvällä, jolloin jokin termi identifioituu joko tosiasiallisen läheisyytensä tai yleisesti omaksutun konvention perusteella toisen termin kanssa siinä määrin, että se merkitsee sitä. Esimerkiksi kommunistien kutsuminen punaisiksi heidän poliittisten tunnustensa mukaan on metonymia.⁷⁸⁹

Kosola korosti, että muut puolueet olivat epäjohdonmukaisia eivätkä tyyt-
tyneet kansanvaltaan itsekään. Kansanvallan tuli koskea myös ”isänmaallista nuorisoa”, jolle valtiolta tarjosi ”alempiarvoista huvittelua”, kuten tanssia. IKL halusi ongelmallistaa demokratian puolustamisen Suomessa ja Virossa. Voisiko demokratiaa rikkomalla puolustaa demokratiaa sitä mahdollisesti uh-
kaavia tahoja kohtaan? Tämä oli ollut Kosolan argumentti vielä vuonna 1930 kommunisteja vastaan. Toisaalta IKL itse kritisoi Neuvostoliittoa puuttumisesta suomalaiskommunistien avulla Suomen sisäisiin asioihin, joten kuinka se perusteli puuttumista Viron sisäisiin asioihin? Demokratia-argumenttikan ei käynyt, koska IKL ei luultavasti olisi puolustanut Pätsiä vapseja vastaan, jos näytelmän osat olisivat olleet toisinpäin.

Hallitus perusteli kantaansa Viron vallankaappausyritykseen sillä, että maan suvereniteetti on aina ehdoton, eikä Suomella yksinkertaisesti ole laillista oikeutta puuttua toisen maan sisäisiin asioihin. Jos Suomi saisi vaihtaa hallitus-

⁷⁸⁷ Kosolan puhe, *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

⁷⁸⁸ *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

⁷⁸⁹ Lehtonen 1996, 132–133; White 1973, 35–36; Hellsten 1998, 78; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 409; Puro 2006, 70.

ta Virossa, mihin IKL faktisesti viime kädessä pyrki, niin miksei Viro tai Neuvostoliitto saisi vaihtaa hallitusta Suomessa? Entä millä tavoin Kosolan lapuanliikkeen aikana kommunisteille vaatima kohtelu erosi tosiasiallisesti vapsien kohtelusta Virossa? Paitsi ettei vapsien rivijäseniä muilutettu tai heidän koontumispaikkojaan ja kirjapainojaan särjetty. Jos Kosola piti kansanvaltaa absoluuttisena päämääränä, tulisi kommunistienkin toiminta sallia Suomessa silläkin riskillä, että se uhkaisi maan itsenäisyyttä. Suojelulaki (eli ns. kommunistilaki⁷⁹⁰), jota lapuanliike vielä vuonna 1930 kovasti vaati, nimenomaan esti ääri liikkeen toimintaa maassa.

Kosola totesi puheessaan nuorisosta, että se antoi uhrauksillaan ”lupauksen paremmasta tulevaisuudesta”. Samaa teemaa käsitellyt Elias Simojoki oli todennut 8.4.1935 Sinimusta-järjestön juhlassa pitämässään puheessa, että nuoriso oli herännyt kansallisesti antaen uskoa isänmaan suureen tulevaisuuteen.⁷⁹¹

Puheen epämääräinen viittaus tulevaisuuteen oli tärkeä, koska IKL ei suojelulain takia voinut ilmoittaa mielipiteitään tai tavoitteitaan suoraan. Epämääräisyydestä johtuen IKL:ää kritisoivat puolueet syyttivät sitä kaksilla korteilla pelaamisesta. Juuri tästä samasta asiasta lapuanliike syytti aikanaan varsinkin SDP:tä. Kosola totesikin, että ”valtiovalan toimenpiteitähän ei ole lupa arvostella”.⁷⁹² Kosola viittasi suojelulain lisäksi jälleen historian tuomioon. Hän rinnasti valtiovalan toiminnan nuorisoa kohtaan aktivistien kokemuksiin sortokauden ajalta, jolloin nuoret aktivistit olivat olleet omana aikanaan vanhempien puolue miesten kritisoimia, mutta vapaussodaksi koetun sisällissodan jälkeen sankareita.⁷⁹³ Nuoriso oli

terveesti vaistoavana ... kyllästynyt puolueajatteluun. Se kasvatti itseään isänmaalliseksi rintamaksi ja pyrki hiivaksi, käyntiinpanevaksi voimaksi, nopeata tahtia lähestyvässä kansallisessa Suomessa.⁷⁹⁴

⁷⁹⁰ Suojelulain pykälistä esim. *Vaasa* 30.6.1930, Suojeluslaissa muutosehdotuksia. Yleisemmin Jansson 1993, 101–103; Haataja, Hentilä, Kalela & Turtola 1976, 171. Suojelulain esikuva tuli Saksasta. Suojelulaki muutettiin vuonna 1936 kiihotuslaiksi, ns. puserolaiksi, joka kielsi puolueilta pukujen poliittiset tunnusmerkit. Laki oli tähdätty etenkin IKL:n mustia puseroita vastaan, mutta käytännössä laki esti hallituksen julkisen arvostelun ja johti useisiin tuomioihin sanomalehtimiehille. Uola 2004B. Ranskan kommunistipuolue laati protestin Suomen Ranskan suurlähettiläs Harri Holmalle suojelulakia vastaan. Poliisi vartioi diskreetisti Suomen suurlähetystöä. *UM*. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930. ”Salasähkejäljennös. Pariisi 8.7. kello 12. Saapunut 14.50, ark. klo 19.”

⁷⁹¹ Helanen 1942, 149. Edistyspuolueen ennen vuoden 1936 vaaleja jakaman mainoksen mukaan Kosolan viesti oli sama kuin 21.2.1932 pidetyssä Mäntsälän kapinaa edeltäneessä puheessa. Ks. *Savon Suunta* 15.6.1936, Eikö IKL pyri diktatuuriin?

⁷⁹² *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

⁷⁹³ Tepora 2011, 89, 97, 99. Sisällissodan jälkeen voittaneet valkoiset yrittivät aloittaa kriisiyhteiskunnassa uudestaan jotain sellaista, mikä oli jo mennyttä. Uudenlainen tilanne määrittyi nyt historian tulkinnoilla, joiden avulla yritettiin liittää aiemmat tapahtumat saumattomaksi osaksi Suomen itsenäisyystaistelua. Maalaisliittolaisen *Pohjolan Sanomien* päätoimittaja Uno Hannula totesi 13.3.1936 IKL:n olevan epäisänmaallinen, koska se kritisoi Suomen sisäpolitiikkaa jyrkästi ja käytti superlatiiveja kuvatessaan oloja Saksassa ja Italiassa. Lammi 1992, 82.

⁷⁹⁴ *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

Lause sisälsi varovaisen vihjauksen IKL:n tavoitteista. Kosola piti vuoden 1936 Suomea epäkansallisena, koska viittasi kansallisen Suomen tulemiseen. IKL:lle nuoriso oli tärkeää, koska se loisi tulevaisuuden Suomen. Toisin kuin asemiaan varjelevat puoluepoliitikot, jotka toiminnallaan tuhosivat isänmaallisen ajattelun. IKL:llä oli kuitenkin vain vähän nuorisoa tukenaan, mutta he olivat kovaäänisiä ja aktiivisia. Sinimusta-liike oli eräänlainen koulupoikien alakulttuuri, joka vetosi kannattajiinsa mahtipontisuudellaan. Toisaalta on muistettava, ettei Sinimustat olleet vain nuorison uhrautumista korostava ideologisointilaitos, vaan sen johtajat uskoivat vilpittömästi toimivansa aatteellisesti nuorten hyväksi ja heidän arvojaan sekä moraaliaan kehittäen. Yhtäältä Sinimustien jupakka osoitti senkin, että nuoret eivät aina kyenneet suhtautumaan toimintaansa kriittisesti, vaan uskoivat tekevänsä oikein.⁷⁹⁵

Kosola asetti puheessaan vastakkain nuorison ”tanssin ym. alempiarvoiset kuvittelut” ja isänmaallisen toiminnan. Kuten kyydityksiä koskeneessa puheessaan 1.12.1930, Kosola totesi nytkin, että nuoriso vastaisi teoistaan kuin miehet. Hän korosti, että kyse oli periaatteesta, eikä rangaistuksen pakoilusta, kuten IKL:ää vastustaneet puolueet syyttivät. Hallitusta Kosola syytti nuorison asialla hämäämisestä, jotta se saisi huomion pois omista tekemisistään. Nuoret olivat asettuneet ”kylmää lainkirjainta” vastaan ja

antaneet kätensä lahden takana kamppailevalle vapaussoturirintamalle, sen pyrkiessä kylläkin voimakeinoin, kun muu ei ole vienyt tulokseen ... palauttamaan puoluediktatuurista vapaan, perustuslakiin nojaavan valtiomuodon, todellisen kansanvallan.⁷⁹⁶

Kosola käytti taitavaa retoriikkaa, jolla hän pyrki osoittamaan, että IKL:n varoittelema puoluevalta oli jo johtanut puoluediktatuuriin Virossa: miksi sama ei tapahtuisi Suomessa? Kosola ongelmallisti hallituksen Viron politiikkaa. Jos ”vapaussotureiden päämäärät tulisivat toteutetuiksi”, Vapaussotureiden liiton, vapsien johtajan Artur Sirkkin puolesta Suomessa kamppailnut nuoriso olisi Viron uuden hallituksen näkökulmasta isänmaallista, mutta Suomessa tuomittu. Miten Suomen pääministeri sitten selittäisi tämän virolaisille? Kosola pyrki suhteellistamaan tilannetta ja pohti, oliko laki sama kaikille.

Kosola totesi, että IKL:n nuorison vainoaminen palveli valtiiovallan varsinaista tavoitetta eli IKL:n kieltämistä. Kun hallitus tuki Konstantin Pätsin hallitusta Sirkkiä⁷⁹⁷ ja kapinallisia vastaan, se valmistautui samalla ristiriitaisesti kiel-

⁷⁹⁵ Vrt. Tepora 2011, 235–239. Toisaalta myös vasemmiston nuorisjärjestöt olivat vahvoja. SDP:n nuorisjärjestöä jopa epäiltiin uudesta vallankaappausyrityksestä sisällissodan jälkeen. Nuorisjärjestöjen esikuvana oli partioliike. Yhtäältä nuorisoliike osoittautui jo aikaisin poliittiseen uran rakentamisväyläksi.

⁷⁹⁶ *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen.

⁷⁹⁷ Esim. *Läkeuden Suunta* 12.11.1934, Vapaussotureiden kansanliikkeen johtaja Sirk; *Vaasa* 13.11.1934, Sirk yhä kateissa. *Vaasa* 20.11.1934, Sirk odottaa; *Vaasa* 7.12.1934, Hra Sirk ilmoittautunut virallisesti. Vapsin johtaja, lakimies Artur Sirk (1900–1937) pakeni marraskuussa 1934 vankilasta Suomeen. Pakomatka jatkui Luxemburgiin, jossa Sirk kuoli. Virallinen syy oli itsemurha, mutta varsinkin IKL:n piirissä väitettiin Konstantin Pätsin asiamiehineen sekaantuneen asiaan. Sirkistä Kasekamp 2002, 63–65; Alenius 2000, 215; Sepp 1997, 79–85; Roiko-Jokela 2007, 202, 205–206, 229, 234, 241; Uola

tämään IKL:n ja rikkomaan samalla Suomen perustuslakia. Kosola pyrki puheessaan rinnastamaan vapaussotureiden liiton⁷⁹⁸ tilanteen Virossa IKL:n tilanteeseen Suomessa. Hän perusteli tätä sillä, että Suomen hallitus oli valinnut puolensa tukemalla Pätsiä, Sirkkiä vastaan. Kun nuoret taistelivat Sirkin ja vapsien puolesta, he samalla myös puolustivat IKL:n asemaa Suomessa.

IKL:n kokous osoitti Kosolan mielestä ennen kaikkea, ettei liike väisty tai pelkää vastustajiensa uhkauksia. Vaikka ”moni heikko ja horjuva” saattaa kantansa hetkeksi pyörtääkin, oli ”reservi ehtymätön”. Näillä puheilla yritettiin peittää, että IKL:n kannatus oli laskenut vaaleissa ja sen merkitys ja kiinnostavuus oli muiden puolueiden näkökulmasta selvästi heikentynyt. Tämä näkyi selvimmin siinä, että SDP:n lehdistö ei enää pitänyt IKL:ää merkittävänä poliittisena voimana. Kosola ei pystynyt hyökkäämään SDP:tä vastaan. Kokouspuheesta välittyi uhmakas kuva, jota Kosola tehosti lausumalla IKL:n mustapaitojen kunniamarssin ensimmäisen kappaleen:

Ylös miehet miehiset! Rintamaan. Ylös valppaat vartiot maamme! Tätä kansaa orjaksi kaupitaan. Itä ei saa tahrata saastallaan lumenvalkoista valtikkaamme.⁷⁹⁹

Runo oli tehokas mielennostattaja ja se ilmaisi epäsuorasti IKL:n ulkopoliittisen näkemyksen idän uhkasta. Runon ajatus orjaksi kauppaamisesta viittasi työväen retoriikkaan orjista, jotka katkovat kahleitaan, mutta ajatus oli käännetty päinvastoin: lopulta työväen, eikä IKL:n, politiikka veisi kansan vieraan vallan orjaksi. Kosola kutsui kokouksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi IKL:n varapuheenjohtajan Vilho Annalan ja toiseksi puheenjohtajaksi K. R. Kareksen sekä pöytäkirjaa pitämään sihteeri Reino Ala-Kuljun. Mielenkiintoista oli, ettei Bruno Salmiala ollut valittujen joukossa. Hänen linjaansa pidettiin ehkä liian kompromissihakuisena. Salmialan asema lienee heikentynyt IKL:ssä, kun Simojoki alaisineen sekaantui vapsien auttamiseen.

Kosolan puhe IKL:n kokouksessa heijasti kokonaisuutena aikansa poliittista tilannetta: IKL:n oli otettava SDP:n aseman vahvistuminen tosiasiana, jolle ei ainakaan vielä voisi mitään. Sen sijaan puheen poliittis-strategisesta kontekstista voidaan etsiä IKL:n mahdollista suunnitelmaa SDP:tä vastaan. Suunnitelmasa laillisuusrintaman laskettu vaa’an kieli, Maalaisliitto⁸⁰⁰, olisi irrotettava SDP:n ja Edistyspuolueen IKL:n vastaisesta linjasta ja saatava toimimaan SDP:tä vastaan: tämä vahvistaisi Kokoomuksen oikeaa laitaa ja mahdollistaisi IKL:n palaamisen Kokoomuksen kanssa samalle linjalle. Siirron tarkoitus oli palauttaa asetelma vuoden 1930 alun tilanteeseen, jolloin Maalaisliitto tuki mieluummin

1982, 312–313; Roselius 2013, 201. AKS:n kanta asiaan, *Suomen Heimo* N:o 4. 6.4.1934, Eestin tapaukset.

⁷⁹⁸ Vapsien poliittinen ohjelma, *Ajan Suunta* 6.1.1934, Eestin vapaussotureiden ohjelma.
⁷⁹⁹ *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen. Ks. koko runo Uola 1982, 543, Mustapaitojen marssi. Ks. mustapaitojen marssi myös KA. Pentti Laesterän arkisto, Isänmaallista kansanliikettä ym. koskevia ohjelmia, lehtileikkeitä ym. n. 1932–1936. Heikki Asunta. Puhe löytyy kokonaisena: KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto, ”Vihtori Kosolan omakätisesti kirjoittama puhe”

⁸⁰⁰ Maalaisliitto oli menettänyt vuoden 1933 vaaleissa ääniä ja paikkoja pulaliikkeiden lisäksi ilmeisesti myös SDP:lle. Tarkemmin Mylly 1989B, 310.

lapuanliikettä kuin SDP:tä. Nyt tilanne oli kuitenkin Maalaisliiton näkökulmasta muuttunut ja maltillistuneen SDP:n rinnastaminen⁸⁰¹ järjestelmää uhkaaviin voimiin näytti varsinkin Mäntsälän kapinan jälkeen epärealistiselta.

IKL oli joutunut epäsuosioon myös siksi, että sen katsottiin vastustavan Suomen virallista ulkopoliittikkaa. Tämä näkyi siinä, että IKL kritisoi voimakkaasti Neuvostoliittoa, mutta vastaavasti kehui Italian ja Saksan poliittisia järjestelmiä. Kosolan rooliksi kokouksessa muodostui vain joukkojen innostaminen ja teemaltaan entisenkaltaisen puheen pitäminen, jossa hän ei eksplisiittisesti kosketellut käytännön poliittisia kysymyksiä tai IKL:n laajempia tavoitteita. Kosola joutui implisiittisesti myöntämään, että laillisuusrintama⁸⁰² oli liian vahva. IKL:n viimeinen keino painoarvonsa palauttamiseksi oli toivoa, että nuoriso jatkaisi lapuanliikkeen alkuaikoina noudattamaa toimintamallia ryhtymällä laittomuuksiin. Laittomuuksilla yritettäisiin provosoida laitavasemmis-to vastaamaan niihin, jotta porvariston hajaannus saataisiin purettua ja vuonna 1930 rakennettu rintama restauroitua.

Vaasa-lehti kommentoi Kosolan puhetta. Pääkirjoituksessaan lehti totesi puheen ansainneen huomiota, mutta vain siksi, että se ilmensi minkälaisella asenteella IKL äänestäjiinsä vetosi. Lehti kritisoi Kosolaa siitä, ettei hän vielä-kään, toisin kuin IKL:n eduskuntaryhmä, suostunut tunnustamaan IKL:ää puolueeksi. IKL:llä oli kuitenkin ”hapuileva ja hajanainen” puolueohjelma. Kun IKL väitti, että elämä maassa oli myrkytetty juuri puolueiden takia, saattoi se ulottaa kritiikkinsä itseensäkin. Kosolan puhetta lehti kuvasi ylimalkaiseksi kuten aina. Ylimalkaisuus ilmeni varsinkin kohdassa: ”meitä ei aloittamaltamme tieltä enää mikään mahti pysty takaisin pyörtämään, ei voimakeinoakaan”.

Merkillepantavaa oli lehden mukaan Kosolan vetoaminen Sinimustien nuorisoon, mutta oli omituista, ettei Kosola nähnyt heidän toiminnassaan mitään väärää, vaan ihasteli sitä. Kosolan vaatimus nuorison kasvattamisesta ”herkäksi ja kestäväksi” kristillis-isänmaalliselle pohjalle oli eri asia kuin sekaantuminen toisen valtion sisäisiin asioihin. Lehden mukaan Kosola ei välttämättä tiennyt, kuka Virossa oli ”kansanvallan pyrkimysten” asialla. Viron oli itse ”vapaana kansana” hoidettava omat asiansa. Kosolan asenteesta puuttui selvä avoimen tunnustuksen pyrkimys, sillä hän vain tuomitsi vastustajansa. IKL:n vaatimukset kokoavasta voimasta jäivät puutteellisiksi vaalikentillä tätä taustaa vasten.⁸⁰³

Kosolan pitkä puhe oli luonteeltaan oikeudellinen puolustuspuhe, koska Kosola puolusti Sinimusta-nuorisojärjestöä puolueiden, nimeltä mainiten Maalaisliiton, kritiikkiä vastaan. Kosola onnistui argumentatiivisesti, kun hän rinnasti IKL:n vapsien ja hallituksen Pätsin toimintaan ja problematisoi kansanval-lan luonnetta. Kosolan puheissaan ilmaisema IKL:n tavoite ottaa nuoriso poli-

⁸⁰¹ Lapuanliike onnistui vuonna 1930 retorisesti ajamaan SDP:n tilanteeseen, missä se joutui todistamaan isänmaallisuuttaan kun samaan aikaan lapuanliike pystyi olete-tun isänmaallisuutensa nimissä rikkomaan lakia.

⁸⁰² Toisaalta Kurjensaaren (1948, 112) mukaan IKL asetti laillisuusrintamalle haasteen Mäntsälän kapinan lopusta alkaen. Organisatorisesti ja muodollisesti IKL hävisi taistelun, mutta mentaalisesti se sai ”huomattavia voittoja.”

⁸⁰³ *Vaasa* 17.3.1936, IKL:n johtajan asenne.

tiikkansa välineeksi oli eräs totalitarismin piirre: Neuvostoliitossa ja Natsi-Saksassa nuoriso otettiin mukaan promotoimaan maan poliittisen järjestelmän väitettyä erinomaisuutta. Saksassa nuorisoliike katuväkivaltaisuuksineen oli ehkä tärkein osa Hitlerin kansallissosialistista liikettä, ennen kuin se sai valtakunnallista julkisuutta.⁸⁰⁴

4.2 Maalaisliitto ja Suomen Lukko

Lapuan ensimmäisen kokouksen (1.12.1929) jälkeen toiminta alkoi aktivoitua. Lapuanliike oli laillisessa vaiheessaan leimallisesti maalaisliittolainen liike. Siksi Kosolan ensimmäisissä puheissa käsitellään suhdetta Maalaisliittoon.⁸⁰⁵ Joulukuun seitsemäntenä päivänä 1929 lähetettiin kansanlähetystö eduskuntaan. Kosola piti puheen Maalaisliiton eduskuntaryhmälle. Puhe oli luonteva, koska Kosola oli itse ollut aikanaan Maalaisliiton kannattaja. Huomattavaa on, että Kosola puhui tälläkin kertaa bolshevismista, eikä kommunismista. Hän vaati hallitukselta lakeja ja ”jyrkkiä toimia” kommunistien harjoittamaa ”julkista tuhoamistyötä” vastaan.

Kommunismilla Kosola lienee viitannut sellaisiin tahoihin, jotka toimivat suoraan Neuvostoliiton, ainakin ideologisessa, ohjauksessa. Kosola vaati, että ”12 vuotta sitten alettu vapaustaistelu” oli vietävä voitokkaaseen loppuun. Ajatus vuodesta 1918 vapaustaisteluna ilmensi kansan sisäisten ristiriitojen piilottamista suuren kansallisen kertomuksen taakse.⁸⁰⁶ Puhe loppui jälleen tulevaisuuden määrittelemättömään kauhuskenaarioon, mikäli mitään ei tehtäisi:

Näissä asioissa, jotka koskevat koko kansallisen olemassaolon peruskysymyksiä, on heikkous rikos ja sitä suurempi, kun se voi koitua kohtaloksi nykyisille ja seuraaville sukupolville.⁸⁰⁷

Kosolan puhe oli poliittinen ja sellaisenaan lyhyt, ytimekäs ja selkeä. Toisaalta Kosolan puheessaan myöhemmin käyttämä kielikuva ”sormet poikki” lisää julistuksen aggressiivisuutta, yhtäältä se voisi olla myös kansanomainen tapa konkretisoida asia ja kiinnittää siihen huomiota. Kosola jatkoi lakiargumentointia todetessaan, että laki ei käytännössä vaikuta kommunistien toimintaan, mutta myönsi hallituksen toimineen periaatteessa oikein. Toisaalta tähänkin puheeseen kytketään mukaan sisällissodan perintö, mutta ei uskontoa – puhe pysyy pragmaattisena. Sisällissodan perintöön liittyi myös sodan voittaneen osapuol-

⁸⁰⁴ Merkl 1980, 280–281.

⁸⁰⁵ Maalaisliitto oli jo vuonna 1927 pitänyt kommunismia uhkana, koska se lietsoi uutta kansalaissotaa. *Suomenmaa* 22.6.1927, Kommunistien rikollinen kiihotustyö.

⁸⁰⁶ Roselius 2013, 47; *Uusi Suomi* 8.12.1929, Etelä-Pohjanmaalla taistellaan.

⁸⁰⁷ *Uusi Suomi* 8.12.1929, Etelä-Pohjanmaalla taistellaan. Ks. myös *Aamulehti* 8.12.1929, Tasavallan presidentti vastannut; *Suomen Heimo* 20.12.1929. N:o 12. Ks. myös *Suomen Heimo* 26.4.1930 N:o 4, Kansanvallan kriisi, jossa kiistettiin lapuanliikkeen toiminnan suuntautuvan kansanvaltaa vastaan. Lehti tosin tuomitsi kirjapainon sarkkijöiden piilottelun, mutta totesi, että ”tilanne on kansanvallan kannalta kiero.”

len terrori, väkivallan raakuutta selitti sekin, että sisällissodan vastustajat olivat ”omia”, jotka oli nyt tuomittu eroon yhteisöstä.⁸⁰⁸

Puheella pyrittiin vaikuttamaan suoraan hallitukseen ja eduskuntaan, joten sen piti olla uskottavaa ja poliitikkomaista. Olennaista Kosolan puheessa eduskuntaryhmille oli lain ja järjestyksen korostaminen. Puheessa ei ole löydettävissä voluntarismia⁸⁰⁹ tai uskonnollisia teemoja, vaan retoriikassa puolustetaan talonpoikaisia arvoja yleisellä tasolla. Isänmaa liittyy Kosolan retoriikassa tässä vaiheessa talonpoikaisten arvojen puolustamiseen. Maalaisliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja, puolueen vasemmistosiipeen lukeutuva⁸¹⁰, K. A. Lohi⁸¹¹ kiitti lähetystä ja totesi puoluepyyteiden syrjäyttämisen olevan tärkeää, jotta rintama kommunismia ja kumousyrityksiä vastaan voidaan rakentaa.⁸¹² Pääministeri Kyösti Kallio totesi, että hallitus miettii uudistuksia painovapauslakiin ja yhdistyslakiin, joilla voitaisiin estää lakien väärinkäyttöä.⁸¹³

Kosola oli, ainakin osittain, maalaisliittolaisen *Ilkan* päätoimittaja Artturi Leinosen linjalla⁸¹⁴, joskin ilmaisut olivat huomattavasti jyrkempiä kuin Leinosella, eikä hän korostanut laillisuutta yhtä voimakkaasti kuin marraskuussa 1929 vähätellessään paitaepisodia. Toisaalta Kosola myös kiitti hallitusta ja puhui enemmän bolshevismiin⁸¹⁵ eli venäläisen sosialismin sovelluksen vastustamisen puolesta. Puhetta voi tulkita niinkin, että vaikka Kosola olisi halunnut tehokkaampia toimia, niin alkuvaiheessa hallitukselle puhuminen riittäisi. Puhe täytti tehtävänsä, kun uudet lähetystöt Pohjois- ja Etelä-Pohjanmaalta, Turusta, Porista, Tampereelta, Jyväskylästä⁸¹⁶, Forssasta⁸¹⁷, Joensuusta⁸¹⁸, Karjalasta ja

⁸⁰⁸ Tepora 2011, 109–112. Aggressio jäi yhteiskuntaan, mutta kokemus sisällissodasta tuli siedettäväksi, kun se hahmotettiin osana pitkää ja suurta itsenäisyystaistelua. Uhri puhdisti yhteiskuntaa sisäisestä taistelusta. Tähän Kosolakin puheessaan viittaa, hän luotti siihen, että sota oli ollut väistämätön ja välttämätön maan itsenäistymisen kannalta.

⁸⁰⁹ Voluntarismin tarkoitus tässä tutkimuksessa tahdosta syntyvää, määrittyvää ja etenkin oikeuttavaa toimintaa. Voluntarismi on lapuanliikkeen kontekstissa vahvemman valtaa. Toisaalta toiminnan oikeutusta haetaan myyttisen isänmaan ja Jumalan kautta. Voluntarismin asemesta Kosolan ajatus vahvemman vallasta ilmenee myös sosiaalidarvinistisena pyhää vihaa uhkuvana puheena. Kova työ ja kuri olivat opettaneet hänelle jo nuorena isänmaan arvon. Halmesvirta 2010, 84–85, 88.

⁸¹⁰ Kalliokoski 2002, 129.

⁸¹¹ K. A. Lohesta tarkemmin Talonen 2001.

⁸¹² *Uusi Suomi* 8.12.1929, Etelä-Pohjanmaalla taistellaan. *Vaasa* 9.12.1929, Pohjalainen lähetystö käynyt. Reino Ala-Kulju totesi, että K. A. Lohi lestadiolaisena suhtautui myötämieleisesti lähetystöön. Ks. PTA. Henkilöhaastattelut, Reino Ala-Kulju 25.11.1980. Haastattelija teol. kand. Jouko Talonen.

⁸¹³ *Suomenmaa* 10.12.1929, Lapualaislähetystön käynti. Ks. Maalaisliiton eduskuntaryhmän puheenjohtajan, K. A. Lohen vastaus. Ibid.

⁸¹⁴ Leinosen lausunto *Aamulehti* 8.12.1929. Leinonen totesi suuren huolen kommunismista ja pyysi hallitusta hankkimaan laillisia keinoja kommunismia vastaan.

⁸¹⁵ Hietaniemi 1981, 213. Kosola vastusti tässä puheessaan bolshevismia vain uskonnollisin perustein, kuten heränneekin tekivät lehdissään.

⁸¹⁶ Esim. Manninen 2008, 438–439. Viitasaarella kokoontui myös miehiä, jotka vaativat ”ryssien kätyreitä” pois ”yhteiskuntamme luottamustehtävistä”. Ks. myös *Suomenmaa* 18.12.1929, Keski-Suomen kuntain lähetystö.

⁸¹⁷ Väkeä kokouksessa oli 600–700 henkeä. Keväällä 1930 pidettiin myös kokous, johon osallistui noin 300 henkeä. Nämä olivat ”jo eri tavalla aatteen miehiä”, kun aiempaan kokoukseen osallistuneet. Kokouksista lähetettiin sähkösanomat Lapuan kokoukselle ja Vihtori Kosolalle. Ojanen 1983, 320.

Savosta⁸¹⁹ vierailivat eduskunnassa lapuanliikkeen innoittamina. Menettelytapa oli tuttu jo aktivistiajoilta, ensin neuvoteltiin ja sitten painostettiin hallitusta.⁸²⁰ Myöhemmin *Lapuan päiväkäskey* rinnasti lapualaislähetystön Kallion hallitukselta saaman kohtelun siihen, kuinka tsaari Nikolai II (1868–1918) kohteli adressilähetystä vuonna 1899.⁸²¹

Vastavetona kesän 1930 radikalisoitumiselle lapuanliikkeeseen oli etsitty kullisseissa tuloksetta arvovaltaista johtajaa. Martti Pihkala pyysi Kyösti Kalliota johtoon, jotta hän saisi Maalaisliiton mukaan lapuanliikkeen toimintaan. Kallio kieltäytyi tehtävästä, koska ei halunnut olla diktatuuripyrkimysten keulakuva. Lokakuun ja marraskuun vaihteessa 1930 Kosola yritti tuloksetta sopia välinsä Kallioon.⁸²²

Toisen kokouksen merkittävin lopputulos oli päätös antikommunistisen järjestön Suomen Lukon perustamista.⁸²³ Suomen Lukon valtuuskunnan koollekutsujana Vihtori Kosola luki pastori Martti Rantasen alustuksen aiheesta.⁸²⁴ Aluksi hän viittasi tammikuussa vuonna 1930 pidettyyn Helsingin kokoukseen, jossa valitettiin eduskunnan puoluesuhteiden estävän lainsäädännön muutokset kommunisteja vastaan.⁸²⁵ Suomen Lukkoa tarvittaisiin juuri keskuselimeksi⁸²⁶ kommunisminvastaisen taistelun organisoimiseksi koko maahan kommunistisia propaganda- ja opintojärjestöjä vastaan. Järjestö piti perustaa puolue-

⁸¹⁸ Joensuussa kokoonnuttin 6.12.1929 ”Pohjois-Karjalan maakuntalaisten kansalaiskokoukseen”. Kokoukseen osallistui noin 600 henkeä. TA. Lapuanliike 329.1, Liite IV, pöytäkirja Pohjois-Karjalan maakuntalaisten kokouksesta...”

⁸¹⁹ *Turun Sanomat* 12.12.1929, Kansalaiskokouksen ponsia. Ks. myös *Aamulehti* 12.12.1929, Nyt kysytään tältä kansalta. *Turun Sanomat* 13.12.1929 ja *Turun Sanomat* 22.12.1929, pääkirjoitus. Vrt. kontrasti kokoomuslehdistöön, esim. *Satakunnan Kansa* 10.12.1929. Ks. myös Laukkonen 1993, 84–85.

⁸²⁰ Kangas 1998, 188; *Uusi Suomi* 15.12.1929, Neljä lähetystä vaati eilen. Ks. myös *Uusi Suomi* 28.12.1929, Mikkelissä pidettiin. Ks. myös *Kaiku* 15.12.1929, Savon, Pohjois-Pohjanmaan ja Karjalan lähetystöt. *Keskisuomalainen* 10.12.1929, Keskisuomen kansa toi. *Vaasa* 13.12.1929, Varsinais-Suomen ja Satakunnan lähetystöjen. Voi pohtia oliko idea Kosolan käyttämisestä eduskunnassa ja mielialoja rauhoitteleva puhe Leinosen aikaansaannosta. Ks. myös Tanner 1966, 113.

⁸²¹ Niinistö 2008, 156, 159; *Lapuan Päiväkäskey* 15.10.1931, Penkkikeskusteluista.

⁸²² Hokkanen 1986, 51. Ks. aiheesta pilakuva *Suomenmaa* 19.1.1932. *Lapuan Päiväkäskeyn* mukaan Riipinen, Kosola ja K. R. Kares tarjosivat Kalliolle ”loistavampaa mahdollisuutta, kun ainoallekaan suomalaiselle on milloinkaan ennen häntä tarjottu”. Ks. myös Hokkanen 2000.

⁸²³ Siltala 1985, 66, 220. Ks. myös Alapuro 1973, 139–140, 147, 157; Ahti 1999, 407; Leinonen 1960, 57, 61. Ks. myös *Aamulehden* (27.4.1930) analyysiä Suomen Lukosta. Kokko 1930A, 27; Bonäs 2012, 56–57; *Uusi Suomi* 17.3. 1930, Koko maan käsittävä; *Uusi Suomi* 18.3.1930.

⁸²⁴ Esim. *Suomenmaa* 18.3.1930, Suomen Lukko.

⁸²⁵ Kangas 1983, 40–41. Kustaa Tiitu ja Artturi Leinonen yrittivät estää K. R. Kareksen ja Hilja Riipisen vaikutusta liikkeeseen toisessa kokouksessa. Leinonen 1960, 49. Ks. myös Soikkanen 1975, 507.

⁸²⁶ Suomen Lukosta muodostui käytännössä lapuanliikkeen laillinen julkisivu. Suomen Lukosta Siltala 1985, 66, 220, 338–341; Kuusisto 1969, 59–61; Mikkilä 2000, 86–93, 97; Huttula 2000, 102; Kinnunen 2013, 399–403; Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset. Suomen Lukko 1930, 9, 13. Maalaisliiton suhtautumisesta Suomen Lukkoon Mylly 1989B 256–258; *Suomenmaa* 24.4.1930, Suomen Lukko on. Ks. Myös *Vaasa* 20.5.1930, Suomen Lukon Etelä-Pohjanmaan piiri. *Hämeen Sanomat* 2.4.1930, Suomen Lukko. Ks. Suomen Lukon säännöt (1930). Suomen Lukko (1930). Liikkeen ohjelma. Kokoonpanosta, Nygård 1982, 81. Aikalaisista Kaján 1930, 75–82.

voimasuhteiden takia, koska eduskunnassakaan kommunismin lakkauttamista ei voitaisi ajaa.⁸²⁷ Kosola totesikin kokouksessa Suomen Lukkoon johtaneesta kehityksestä seuraavasti:

Kaikki toiminta, olkoon se mitä laatua tahansa, vaatii menestyäkseen yhtenäisyyttä ja lujaa keskittämistä. Ja sitä ennen kaikkea [vaatii] tällainen [toiminta], jonka kohteena ovat laajat ja monenlaisten vaikutusten alaiset yhteiskuntapiirit.⁸²⁸

Vuonna 1933 helmikuussa Kosola lopetti puheensa Lapualla historialliseen kertaukseen. Hän painotti, että Lapualla syntyi lapuanliike sen seurauksena, että Suomen Lukon, yleisporvarillisen kommunismin vastustamisliikkeen, johtajien tavoite siirtää kansanliike ”kelvottoman” Maalaisliiton ”palvelijaksi” epäonnistui.⁸²⁹

Kolmas Lapuan kokous alkoi kirjapainon särkemistapauksen kireissä tunnelmissa aamupäivällä 3.4.1930 Lapuan suojeluskunnan talolla. Kiireellä kokoonkutsutun kokouksen järjestivät ilmeisesti Vihtori Kosola ja Hilja Riipinen.⁸³⁰ Iltalehti korosti, että kokouksessa oli 800–900 henkeä, kun kaikki osallistujat eivät ehtineet paikalle.⁸³¹ Kirjapainon rikkomista selittävä sähkösanoma päätettiin yksimielisesti lähettää maalaisliittolaiselle pääministeri Kyösti Kalliolle. Julistus julkaistiin 8.4.1930 sanomalehdissä. Sähkösanomassa valitettiin lainvastaista tekoa, mutta vaadittiin hallitukselta toimenpiteitä ja ”sulkua myyräntyölle”. Kallion hallitus kuitenkin kieltäytyi muuttamasta painovapauslakia.⁸³² Kosola ilmoitti kesäkuun puolessa välissä, ilmeisesti Helsingin kokouksen (10.6.1930) innostamana, että lapuanliike eroaisi lain rajoittamasta Suomen Lukosta. Kosola oli vaatinut kokouksessa kommunististen kirjapainojen, järjes-

⁸²⁷ Kosolan puhe, *Keskisuomalainen* 16.3.1930 ja Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset 1930, 6–9. Kokko (1930A, 27) ei mainitse, että Martti Rantasen olisi pitänyt pitää puhe, vaan pitää Kosolaa ”kysymyksen alustajana”. *Hämeen Sanomat* 16.3.1930, Kautta maan pidettyjen. Ruuskanen 2006, 102–105; Leinonen 1960, 57; Hyvämäki 1969, 163 ja *Vaasa* 14.7.1930, Ruotsalaiset ja lapuanliike. Lehdistöstä *Uusi Suomi* 17.3.1930, Koko maan käsittävä; *Uusi Suomi* 18.3.1930, Suomen Lukko; *Kaleva* 18.3.1930, Koko maata käsittävä; *Kaiku* 18.3.1930, Suomen Lukko perustettiin; *Satakunnan Kansa* 18.3.1930, Lapuan kokous päätti perustaa. *Vaasa* 18.3.1930, Lapuan kokouksessa perustettiin Suomen Lukosta, ks. myös *Hakkapeliitta* 44/1930, Varmin tie paras. Artturi Leinonen puolusti tällä lausella lukon merkitystä kommunisminvastaisessa taistelussa.

⁸²⁸ *Vaasa* 18.3.1930, Lapuan valtiopäivät.

⁸²⁹ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Lapuan valtiopäivät. Osia puheesta löydettävissä *Hämeen Sanomat* 5.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen. *Vaasa* 6.2.1933, Kansanliikkeen edustajakokous. *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: TA. 323(471) IKL. IV 00001.

⁸³⁰ Sulamaa 1995B, 138–139; Hokkanen 1986, 23–24.

⁸³¹ *Iltalehti* 3.4.1930. Suuri kansalaiskokous tänään. Laukkonen (1993, 89) väittää, että paikalla oli vain 450 osallistujaa. Kiire viittaisi siihen, että lapuanliikkeen tavoite oli reagoida mahdollisimman nopeasti ja kielteisesti hallituksen vaatimukseen laillisesta ja parlamentaarisesta liikehdinnästä, jottei Maalaisliitto ehtisi mobilisoida omia kannattajiaan kokoukseen.

⁸³² Hokkanen 1986, 23; Lackman 2007, 226; Relander 1968, 411; Kuusisto 1969, 86; KA. K. M. Wallenius. Lapuan liike. Muistintoja, muistioita, lehtileikkeitä, puheita, vuosikertomuksia. Lapuan liikkeen vuosikertomus, 5. Kokouksessa Vihtori Kosola nimettiin lapuanliikkeelle synnytettyyn sisäiseen johtoon yhdessä maanviljelijä Vihtori Herttuan ja pankinjohtaja Iivari Koiviston kanssa. Tämä väliaikaiseksi tarkoitettu triumviraatti synnytti de facto lapuanliikkeen.

töjen ja lehtien lakkauttamista huolimatta siitä, että Suomen Lukko oli tuominut kirjapainon särkemisen.⁸³³

Artturi Leinonen kirjoitti *Ilkkaan* tuttavallisen pääkirjoituksen Kosolasta "Karhunvainion Esa" nimimerkillä. Aiheen kirjoitukseen oli antanut Kosolan puhe Riihimäellä 18.9.1930 sekä Kosolan ja lapuanliikkeen esittämät vaatimukset ääni- ja koulutuslainsäädännön muuttamiseksi. Aluksi Leinonen totesi olevansa "oppimaton mies". Näin hän ironisoi Kosolan esittämiä vaatimuksia. Hän otti esiin Kosolan "pontevat" kommentit "entisestä presidentistä" Riihimäellä Kokoomuksen vaalitulaisuudessa. Kosola puhui asioista, joista ei tiennyt "likikään niin paljon kun kananhoidosta ja maataisista". Vaikka Kosola oli vilpittön ja koettanut estää kirjapainon särkemisen, niin tilanteen kiihtyessä hän ei enää halinnut tilannetta. Oli alkanut "peli, josta ei kunniaa tullut kenellekään". Vanha maalaisliittolainen oli joutunut nielemään liian isoja paloja. Leinonen vetosi häntä kuuntelemaan vanhoja kavereitaan.⁸³⁴

Hakkaa sinä vaan yhdes meidän muiden kans kommunismia, äläkä kraapase nimiäs kaikellaasten paperien ala, joita papit ja tohtuurit sullen tukkii, ja jois tahdotahan mihinä äänioikeuden supistamisia, mihnä koululaitoksen uudistamisia ja jos mitä. Kyllä sen kovasti ymmärtää, että niitä sun nenäs ala tukitahan kun on niin monenlaisia ystäviä, mutta pyhkäise pois!⁸³⁵

Leinosen mukaan ihminen oli erehtyväinen ja maailma "monesta kapulasta liimattu". Leinonen totesi ymmärtävänsä "Lavoniuksen asian" eli lapuanliikkeen julistuksen Edistyspuolueen merkittävälle taustavaikuttajalle Wilhelm A. Lavoniukselle⁸³⁶, eikä halunnut miestä puolustaakaan, mutta totesi silti Kosolan "kulkevan muiden asioilla" julistusta laatiessaan. Työmaaterrorin vastustamisessa oli menty liian pitkälle. Leinonen kritisoi *Aktivisti*-lehteä sen kirjoittelusta, mutta korosti, ettei hänen kritiikkinsä ollut ilkeää, mutta "tykkäsi paremmin puhua suoraan", eikä selän takana, kuten jotkut olivat lapuanliikkeen suhteen jo tehneet. Lopuksi hän totesi Kosolan tehneen "hyvän urakan Suomenmaas". Kirjoitus oli tarkoitettu vaaleja varten, sillä Leinonen kehoitti lopuksi kaikkia äänestämään vaaleissa.⁸³⁷

⁸³³ Ahti1999, 406. Mikkinen 2000, 87–88. Ks. myös Seppälä 1981, 79–81.

⁸³⁴ *Ilkka* 23.9.1930, Karhunvainion Esa juttelo.

⁸³⁵ *Ilkka* 23.9.1930, Karhunvainion Esa juttelo.

⁸³⁶ Vasara 2013, 183, 614, 623–624, 634, 638–639. Ks. myös Kallenautio 2005. Ks. "lapuanliikkeen julistukset" luku. Lavonius oli 8.4.1930 kirjoittanut *Helsingin Sanomissa*, että osa lapuanliikkeestä edusti selvästi fasismia. Toukokuussa 1930 hän totesi Edistyspuolueen puoluekokouksessa, että kommunismi oli "laantuva" voima, varsinkin kun selvä osa työväenliikkeestäkin oli kääntynyt sitä vastaan. Lavonius soitti 17.6.1930 Väinö Tannerille ja ehdotti kaikkien puolueiden, paitsi Kokoomuksen laillisuusrintamaa lapuanliikettä vastaan.

⁸³⁷ *Ilkka* 23.9.1930, Karhunvainion Esa juttelo. *Suomenmaan* hallintoneuvostossa oli marraskuussa 1930 käyty kovaa keskustelua suhtautumisesta lapuanliikkeeseen Kallioskoski 2002, 149. Ks. myös VMA. Artturi Leinosen arkisto, 1.2.1–1.2.4. Ilkan toimitukseen saapuneet kirjeet. W. A. Lavonius. Kirjeessään Lavonius kiistää olleensa suojeluskuntavastainen. Koko keskustelu alkoi, kun lapuanliike nosti esiin Lavoniuksen marraskuussa vuonna 1927 *Helsingin Sanomissa* julkaistun kirjoituksen. Kirjoituksessa Lavonius totesi, että suojeluskunnista on tehtävä "kansan yhteinen", yhteiskunnallista järjestystä ylläpitävä elin. Tarkemmin VMA. Artturi Leinosen arkisto, 4.6.1. Muut

Kokoomuslainen *Vaasa*-lehti totesi lukijan ”mykistyvän hämmästyksestä ja säälistä” Leinosen pääkirjoituksen lukiessaan. Leinosen kirjoituksen itsekehu, ”eteläpohjalaisen isänmaallisen kansanliikkeen häpäisy ja pilkka” sekä ilmiannoiksi käsitettävät paljastukset ja vihjaukset ja lopuksi Kosolan persoonaan käyvä ”halpamainen törkeä vihjailu” olivat provokatiivisen vuodatuksen rakennusaineet. Kun vastustajaa syytetään retoriikassa itsekehusta, voidaan leimata hänen asenteensa epäasialliseksi.⁸³⁸ Lehti kritisoi Leinosta ”puoluepukareiden tahdottomaksi juoksupojaksi”, joka oli syrjäytynyt kansanliikkeestä ja kritisoi sitä siksi ”holtittomasti, matalamielisesti ja arvostelukyvyttömästi”.⁸³⁹

Kiista ilmaisi myös Kokoomuksen oikean laidan ja Maalaisliiton välien sä-
röytymistä. Maalaisliiton ja Vihtori Kosolan aatteellisen tien katkeaminen nä-
kyy selvästi vuodesta 1931. Leinosen artikkeli on nähtävissä viimeisenä Maa-
laisliiton yrityksenä vaikuttaa kansanjohtajaan. Kosolan yritys vaikuttaa *Suo-
menmaan* aatteelliseen linjaan ei saanut Maalaisliitolta vastakaikua. Kosola oli jo
4.5.1930 lähettänyt *Ilkan* toimitukselle kirjeen, jossa hän syytti *Ilkkaa* toimittaja
Vilho Viidan kunnian loukkaamisesta. Kosola tosin kävi vielä 10.2.1931 *Suo-
menmaan* toimituksessa kertomassa oman mielipiteensä lehden artikkeleista.⁸⁴⁰

Suomenmaan Lassi Hiekkala kommentoi Kosolan puhetta 13.3.1931 lapuan-
liikkeen vuosikokouksessa jo 14.3.1931. Kosola oli todennut puheessaan, että yksilön ja persoonan edun yläpuolella oli kansa ja valtio ja johtanut siitä ajatuksen omaa etuaan ajavasta puoluepolitiikasta vääränä. *Suomenmaan* mukaan käytännöllistä puoluepolitiikkaa koskeva päätelmä oli virheellinen. Juuri Venäjällä ajatus yhteiskunnasta päämääränä ja yksilöstä sen välikappaleena oli kehitetty äärimmilleen. Yksilö käsitettiin siellä järjestelmän rakennusaineeksi. Yksilön yläpuolella ”porvarillisissa kansanvalloissa” oli lainsäädäntö ja yhteiskunnankin yläpuolella luonnonlakeihin, tietoon ja kokemukseen perustuva teoreettinen oikeus. Teoreettisen oikeuden normeja yksilön suhteesta yhteiskuntaan koetettiin soveltaa. ”Porvarillisen käsityksen” mukaan juuri ihminen oli päämäärä ja lainsäädännössä toteutettu yhteiskuntasopimus vain välikappale, jonka turvin ja avulla yksilö voi toteuttaa itseään. Käytännössä yksilö väistyy valtion ja yhteiskunnan edun tieltä, mikäli ristiriitaa ilmenee. Mutta olennaista lehden mukaan oli, että tämä ristiriita ilmentää aina epäkohtaa joko yksilön pyrkimyksessä tai yhteiskuntasopimuksessa.⁸⁴¹

Yhteiskuntasopimus taas tuli tehdä lainsäädännöllä sellaiseksi, että yksilön ja yhteisön edut olisivat samansuuntaiset. *Suomenmaan* Hiekkalan mukaan Kosolan poliittisen ohjelman lähtökohta oli sosialistinen, kun hän asetti yhteis-

lapuanliikettä koskevat asiakirjat ja painotuotteet. Saapuneet kiertokirjeet, ”Suomi yhtiön Arv. Toimihenkilöille”.

⁸³⁸ Vrt. Perelman 1996, 161.

⁸³⁹ *Vaasa* 24.9.1930, Silmäyksiä.

⁸⁴⁰ VMA. Artturi Leinosen arkisto, 1.2.1–1.2.4: Ilkan toimitukseen saapuneet kirjeet. Läh. Vihtori Kosola. Ks. myös Ibid. läh. Vilho Viita, jossa hän vaati Ilkka-lehteä julkaisemaan vastineensa yleisönosastossa. Ks. myös Ibid, Lapuanliikkeen toimintaa koskevat sähköiset, ”Onko Kosola oikea mies syyttämään muita epärehellisyydestä?” Läh, ”Lapuan suojeluskunnan jäseniä”. Kosolan väitettiin varastaneen 20 000 mk Lapuan suojeluskunnasta ja eronneen tämän tultua ilmi.

⁸⁴¹ *Suomenmaa* 14.3.1931, Yksilö ja yhteiskunta.

kunnan ja valtion edun aina yksilön ja persoonallisuuden edelle. Vaatiessaan yhteiskunnalle etusijaa Kosola kiisti lehden mukaan porvarillisen elämänkatsomuksen peruslain eli yksilön oikeuden, mutta myös velvollisuuden huolehtia ennen kaikkea itsestään ja hyvinvoinnistaan. Tätä huolehtimista *Suomenmaa* nimitti yksityiseksi yritteliäisyydeksi, joka taas oli puolue-elämän ja porvarillisen valtion terve pohja. Tässäkin ilmeni porvarillisen ja sosialistisen elämänkatsomuksen peruseroavaisuus. Porvarillisen puolue toiminnan ja politiikan tuli ottaa huomioon yksilöiden pyrkimys oman etunsa ja päämääränsä eteen. Lehti lopetti arvionsa toteamalla, että ”Herra Kosolan yksilön ja yhteiskunnan suhteita käsittelevä valtio-oppi on mieluummin sosialistista kuin porvarillista, sikäli kuin se on tietoisesti sitä taikka tätä”.⁸⁴²

Lapuanliikettä oli vuonna 1931 syytetty jo Maalaisliiton ja Edistyspuolueen piirissä vaatimustensa laajentamisesta. Syytökseen Kosola totesi Hyvinkäällä 19.7.1931 pitämässään puheessa, että lapuanliikkeen ainoa vaatimus toimintansa alussa oli kommunismin hävittäminen. Mutta, koska kommunismin hävittämiseksi piti hävittää myös siihen johtava poliittinen suuntaus, alkoi lapuanliikkeen ohjelma laajentua.⁸⁴³ Oireellista tosin oli, että esimerkiksi vielä marraskuussa 1930 pidetyssä puheessaan Kosola oli todennut, ettei kommunismin hävittäminen johtaisi poliittisen järjestelmän muuttamiseen. Vuoden 1931 puheessaan hän oli vaatinut ”suuntaa” muutettavaksi. Ilmeisesti lapuanliikkeen oli kiristettävä vaatimuksiaan puolueita vastaan.⁸⁴⁴

Meidän kansamme ei kyllä vielä ollut herännyt huomaamaan kyllin selvästi tämän poliittisen suunnan vaaroja, niin että jos tuo pieni vaatimus kommunismin kukistamisesta olisi saatu edes jollakin tavoin suosiolliseen suuntaan päätetyksi, niin me luultavasti olisimme tyytyneet siihen. Vasta sitten kun saimme nähdä ja tuntea, että kommunismin kukistamisen esteenä on meidän maamme onneton ja turmiollinen poliittinen suuntaus, vasta sitten lisättiin ohjelmaamme suurempia vaatimuksia.⁸⁴⁵

Ajan Sanakin raportoi Kosolan puhuneen lapuanliikkeen kokouksessa 22.11.1931 Haminassa raittiustalolla ja Vehkalahdella seuratalolla.⁸⁴⁶ Puheissaan hän lehden mukaan kritisoi jälleen puolueiden valtaa ja piti lapuanliikkeen tehtävää isänmaallisen hengen kannattajana ja itsenäisyyden turvaajana. Vaikkei lehti puhetta julkaissutkaan, retoriikka ja teemat noudattivat Hyvinkään puhetta 14.7.1931.⁸⁴⁷ *Haminan Sanomat* totesi Kosolan selvittäneen ”puolue-elämän

⁸⁴² *Suomenmaa* 14.3.1931, Yksilö ja yhteiskunta.

⁸⁴³ Aiheesta Kosolan puheet syyskuussa 1930 ja marraskuussa 1930 ja niiden kohdat kommunismin hävittämisestä. Puheen viite, *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhetilaisuus. Kosolan puhe *Aamulehti* 23.11.1930, Lapuanliikkeen eilinen. Syyskuun puhe pidettiin 27.9.1930 lauantaina, mutta uutisoitiin vasta maanantaina 29.9.1930.

⁸⁴⁴ Puhe löytyy esim. Kosolan puhe *Aamulehti* 23.11.1930, Lapuanliikkeen eilinen suurokokous.

⁸⁴⁵ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

⁸⁴⁶ *Ajan Sana* 24.11.1931.

⁸⁴⁷ *Ajan Sana* 24.11.1931. Ks. myös *Uusi Aura* 19.11.1931, Vihtori Kosola. (mainos puhetilaisuudesta). Kosola puhui 22.11. myös Kannusjärven seuratalossa kello 18. Haminan puhe on pidetty Kannusjärven seurojentalossa kello 12.30.

varjopuolia” sekä lapuanliikkeen tehtävää ”terveen isänmaallisen hengen kasvattajana ja maan itsenäisyyden turvaajana”.⁸⁴⁸

Tiedot Kosolan Hyvinkään ja Haminan puheiden vastaanotosta on koottu Helsingin kansallisarkiston suojeluskunnan valistusosaston laajoista lehtileikekokoelmista. Kosolan puhe Haminassa 22.11.1931 käsitteli samoja teemoja kuin Hyvinkään puhe 19.7.1931. Mikään lehti ei ilmeisesti julkaissut Haminan puhetta sanasta sanaan, joten puheen analysoimisessa on tyydyttävä eri lehdistä saatuihin fragmentteihin. Hyvinkäällä pidetty puhe nousi maalaisliittolaisessa *Suomenmaa*-lehdessä esiin Haminassa raittiustalolla 22.11.1931 pidetyn puheen jälkeen. Maalaisliittolaiset lehdet saivat viimeistään marraskuussa 1931 kerta kaikkiaan tarpeekseen Kosolan näkemyksistä, kun huumori alkoi kadota toimittajien kommentteista. Tähän vaikuttivat etenkin huhut lapuanliikkeen ja pulaliikkeiden yhteisestä vallankaappausuunnitelmasta. *Suomenmaan* mukaan juuri ”remonttiliike” (remonttiliike oli eräs pulaliikkeistä, joiden kanssa lapuanliike oli liittoutunut) olisi keskeinen kapinan lähde. Vuoden 1931 lopulla Wallenius vaikutti siihen, etteivät pulamiehet saaneet liikettä haltuunsa, vaikka Kosola ”ei ollut selvällä kannalla asiassa”.⁸⁴⁹

Kosola oli *Suomenmaan* mukaan ilmoittanut vaatimuksensa jo heinäkuussa Hyvinkäällä pitämässä puheessaan. Lehti vertasi Kosolan Hyvinkään puheiden teemaa natsien Berliinissä pitämiin kokousten teemoihin. Näin lapuanliike alkoi lehden mukaan muuttua jo vuonna 1931 fasisistiseen suuntaan. Lehti totesi saksalaisten ”hitleriläisten” pitäneen Berliinissä ”aivan samansuuntaisia ja yhtä pontevia puheita”.⁸⁵⁰ Kokoomuslaisen *Karjalan Maan* mukaan Kosolan vuoden 1930 kunniasana⁸⁵¹ ja vakuuttelut lapuanliikkeen sivutarkoitusten poissaolosta herättivät ihmettelyä lapuanliikkeen 15 kohdan yksityiskohtaisen ohjelman julkaisemisen jälkeen. Jos lapuanliike ei ollut puolue, kuinka se sitten aikoi asiansa ajaa, lehti vihjaili.⁸⁵²

Suomenmaan pakinassa ”Silmästä silmään”⁸⁵³ verrattiin Kosolan Haminassa 22.11.1931 pitämää puhetta natsien Berliinissä pitämään 21.11.1931 kokoukseen, jonka jälkeisissä levottomuuksissa oli haavoittunut kymmenen ihmistä.

⁸⁴⁸ *Haminan Sanomat* 24.11.1931, Paikallisuutisia. Lapuan Liikkeen.

⁸⁴⁹ KA. Suomen 1920–40-luvun säätöjen arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Paavo Rautalan haastattelu v. 1955, 13–14. Ks. myös *Suomenmaa* 28.10.1931, Kenraali Wallenius valittu.

⁸⁵⁰ *Suomenmaa* 24.11.1931, Päivän piirros.

⁸⁵¹ Kosolan puhe, missä asia mainitaan, esim. *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä. *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä Sama puhe kaikissa. Sama puhe kaikissa.

⁸⁵² *Karjalan Maa* 1.12.1931, Kansanliikkeestä tuli puolue. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 17.11.1931, Lapuanliikkeen johto ja valtuuskunta. Vrt. Lapuanliikkeen säännöt julkaistiin vuonna 1931. Säännöissä oli 15 pykälää. Ideana oli lähinnä virallistaa liikkeen rahankeruu ja paikallisosastot. Ks. lapuanliikkeen yhdeksän sivuinen ohjelma, jossa kohtia on selitetty. KA. K. M. Wallenius. Lapuan liike. Muistiinpanoja, muistioita, lehtileikkeitä, puheita, vuosikertomuksia. Ks. myös *Ajan Sana* 9.1.1931, Lapuan liikkeen organisointi. *Hämeen Sanomat* 10.1.1931, Lapuan liikkeen organisointi. Helsingin paikallisosasto perustettiin tammikuussa 1931, jota johti Ragnar Gröning. Yleisesti Lapuan Liikkeen säännöt (1931).

⁸⁵³ Pakina voi olla maalaisliittolaisen kansanedustajan, opetusneuvos Urho J. Kittilän kirjoittama.

Kokouksessa propagandisti tohtori Joseph Goebbels oli lausunut, ettei kansallissosialistinen liike aikonut luopua tavoitteistaan ja "vanhoista suuntaviivoistaan", kun se oli ottamassa vallan "kiertopalkinnon" käsiinsä. Lehden mukaan Goebbelsein ja Kosolan puheet oli suunnattu poliittista keskustaa vastaan. Näin Maalaisliittokin alkoi pitää lapuanliikettä suurena vihollisenaan. Viittaus natseihin osoitti *Suomenmaan* olleen hyvin perillä yleisestä Euroopan tilanteesta – lehti ei kuitenkaan osoittanut vaikutussuhdetta Kosolan ja Goebbelsein puheiden välillä. Goebbels oli viitannut puheessaan "kiertopalkintoon" eli valtioelämän johtoon, jonka se ottaisi nyt käsiinsä. Lehti käsitteli myös Kosolan Hyvinkäällä 19.7.1931 pitämää puhetta. Lehti julkaisi Kosolan puheen, lähteenä oli luultavasti *Hämeen Sanomat* -lehti. Nimimerkkiä Eero käyttänyt *Suomenmaan* päätoimittaja Lassi Hiekkala totesi, että juuri remonttipuolue ottaisi maan ohjat käsiinsä. Hiekkalan mukaan käsikirjoitus puheessa oli sama kuin Hyvinkään puheessakin.⁸⁵⁴

Maalaisliittolaiset ja Edistyspuolueen lehdet liittivät puheen vallankaappausyytöksiin. *Ilkka* totesi, että kokoomuslehdistö ja lapualaislehdet haluaisivat "täyttä työrauhaa valtakuntaa kalvaville voimille". Kosolan Haminan puhetta lehti piti ohjelmajulistuksena, jossa "nieltiin julkisesti ja täydellisesti" ne valat ja kunniasanat, joiden mukaan lapuanliike toimisi vain kommunismia vastaan. *Ilkan* mukaan Kosola luki aina puheensa "ennakolta laadittuina paperista", joten sanat oli kuumeesta huolimatta otettava täydestä. Myös *Ilkka* korosti, että Kosola oli nimenomaan puhunut suunnan muuttamisesta. "Entisen suunnan" Artturi Leinosen päätoimittama *Ilkka* määritteli "kansanvaltaiseksi ja tasavaltaiseksi", jossa myös talonpojilla ja työmiehillä oli oma osuutensa maan, kansan ja omien asioidensa määräämisessä.⁸⁵⁵

Ilkan mukaan tilalle tulisi aluksi sekasorto ja sitten "tilanne, joka mahdollisimman vähän muistuttaisi ... kansanvaltaista tasavaltaa". Houkuttelisiko suomalaista talonpoikaa Italian, Venäjän ja "eräiden muiden maiden" esimerkiksi? Järjestelmän vaihdos ei parantaisi maan asemaa. Lehti lopetti toteamalla, että asioita on "vihdoinkin katseltava avoimin silmin".⁸⁵⁶ Myös Maalaisliittolainen *Liitto* totesi Kosolan paljastaneen "oikean karvansa" Haminan puheessaan vaatimalla "uutta suuntaa". Lehti kytki Kosolan puheen vallankaappaushuhuihin. *Liiton* mukaan Maalaisliiton linjan isänmaallisuudesta paras todiste oli, että sekä oikeisto että vasemmisto kritisoivat sitä.⁸⁵⁷

Pohjolan Sanomien Uno Hannula⁸⁵⁸ piti lapuanliikettä ja sitä kannattaneita pappeja tekopyhinä, koska liike rikkoi kristinuskon oppia vastaan ja samaan aikaan kritisoi Maalaisliittoa uskonnollisuuden heikentämisestä.⁸⁵⁹ *Saarijärven Paavo* totesi Kosolan puheen olleen "jytisevä vastalause" maan poliittista järjestelmää vastaan. Lehden mukaan kuume oli selvästi vaikuttanut puheeseen.

⁸⁵⁴ *Suomenmaa* 24.11.1931, Silmästä silmään.

⁸⁵⁵ *Ilkka* 24.11.1931, Perustukset muutettava.

⁸⁵⁶ *Ilkka* 24.11.1931, Perustukset muutettava.

⁸⁵⁷ *Liitto* 25.11.1931, Alasimen äärestä (nimimerkki Vasara).

⁸⁵⁸ Hannulasta tarkemmin Mylly 2000. Hannula oli Pohjois-Pohjalaisen Osakunnan (PPO) aktiivijäsen Roiko-Jokela 2007, 46–48, 53, 127.

⁸⁵⁹ *Pohjolan Sanomat* 25.11.1931, Siivoton hyökkäys.

Olihan *Sisä-Suomi*-lehti maininnut Kosolan toissakesäisestä Jyväskylän puheesta "jotain siihen tapaan, että puhujalla oli nälkä". Puheen lukeminen oli *Sisä-Suomen* mukaan käynyt hieman kankeahkosti".⁸⁶⁰

Keski-Pohjanmaan mukaan "uusi kolmiyhteys" lapuanliike, rintamamiesten liitto ja remonttiliike oli unohtanut lupauksensa, joissa vannottiin, ettei taisteltaisi kuin kommunismia vastaan. Kaikki "Kosolan, Haarlan ja kumpp." demagogiaa vastustavat olivatkin nyt epäisänmaallisia. Jos he päättäisivät, joutuisi Suomi "Moskovan raateluhampaiden ulottuville". Kansa oli "tuntenut niskassaan ruotsalaisen ja venäläisen monarkian painon ja heidän voutiensa ruoskat", joten se ei tulisi alistumaan "koti- eikä ulkomaisen sortovallan" alle. Lehden mukaan kansanvallan kaatuminen hävittäisi myös "ainoan todellisen turvajärjestön", suojeluskuntalaitoksen, maasta.⁸⁶¹

Vallankaappausuhujen alettua *Helsingin Sanomat* käsitteli Kosolan Haminassa 22.11.1931 pitämää puheetta. Lehti totesi puheesta, että lapuanliikkeen suunnitelmat alkoivat paljastua. Lehden mukaan puheetta kuunteli 300 henkilöä, joiden joukossa oli "parikymmentä reserviupseerikoululaista". Opettaja Rautakorpi lausui Kosolan tervetulleeksi. *Helsingin Sanomat* selitti lyhyesti Kosolan puheen sisältöä. Lehti mainitsi myös Kosolan olleen kuumeessa puheetta pitäessään. Kosola totesi, kuten Hyvinkäällä 19.7.1931 pitämässään puheessa, että hän oli tahtomattaan joutunut liikkeen johtoon. Hän totesi kuitenkin, että liikkeen suunta oli oikea, muutoin ei toimintaan olisi ryhdytty.⁸⁶²

Kosolan mukaan 25 vuotta vallalla ollut suunta oli viemässä maan perikaatoon ja lapuanliike tarvittaisiin valtaan näyttämään, mihin suuntaan maan olisi mentävä. Puheen loppuosakin oli argumentatiivisesti täysin sama kuin Hyvinkäällä Hyvinkää 19.7.1931 pidetty puhe. Sanamuodotkin olivat samoja kuin Hyvinkään puheessa. Tämä antaa olettaa, että Kosola alkoi, ainakin vuonna 1931, kierrättää puheitaan.⁸⁶³ Syytä voidaan vain pohtia. Ehkä syynä oli se, ettei uusia puheita ehditty tai haluttu kirjoittaa tai sitten lapuanliikkeellä ei ollut vuoden 1931 lopulle tultaessa mitään muuta relevanttia viestiä kannattajilleen ja vastustajilleen. Toisaalta saman viestin toistaminen monille yleisöille voisi luoda enemmän toiminta-alttiutta kuin useat erilaiset puheet. Saattaa myös olla, että pohdinta puolueen perustamisesta vei liikkeen taustatoimijoiden huomion. *Helsingin Sanomat* oli ottanut puheesta esiin Kosolan ehdottoman vaatimuksen suunnan muuttamisesta, liian vähäisen isänmaallisuuden turmiollisuuden, lapuanliikkeen ohjelman laajentamisen sekä sanat "kysymys on kerta kaikkiaan perusteiden muuttamisesta". Puheen loppusanoja oli nyt tiivistetty viestin tehostamiseksi. Ne kuuluivat:

Kerran annoimme vapaussodan voiton luisua käsistämme, sitä virhettä emme toista kertaa tee.⁸⁶⁴

⁸⁶⁰ Saarijärven Paavo 26.11.1931.

⁸⁶¹ *Keskipohjanmaa* 26.11.1931, Toiminnan aika tullut.

⁸⁶² *Helsingin Sanomat* 23.11.1931, Kosola uudesta suunnasta.

⁸⁶³ Toisaalta ankaran loogisesti tästä voidaan päätellä vain, että Hyvinkään 19.7.1931 ja Haminan 22.11.1931 puheet olivat samat.

⁸⁶⁴ *Helsingin Sanomat* 23.11.1931, Kosola uudesta suunnasta. Sisältyy: Helsinki. KA. Suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto. Lehtileikkeet 1930, Hba 10.

Kosolan puheen päätyttyä soittokunta soitti muutamia kappaleita. Opettaja Jalmari Lehtonen piti puheen, jossa hän kehotti Kymenlaaksoa liittymään mukaan lapuanliikkeeseen.⁸⁶⁵ Edistyspuolueen *Savon Sanomat* totesi Kosolan Haminan puheen uhanneen ”nykyistä parlamentaarista valtiojärjestelmää”.⁸⁶⁶ Päätelmänä voidaan todeta, että vastaanotto Maalaisliiton lehdistössä oli hyvin kriittinen ja ilmensi vuonna 1931 tapahtunutta välikirkkoa. Maalaisliittolaiset lehdet yrittivät käyttää myös lapuanliikkeen laillisen vaiheen argumentteja nyt liikettä vastaan.

IKL-aikanaan Kosola viittasi suoraan Maalaisliittoon vasta 4.2.1933 puheessaan Lapualla. Taustalla oli Maalaisliiton laillisuuskokous. Lapuanliikkeen opetusten seurauksena Maalaisliitto suhtautui IKL:ään alusta asti kriittisesti, mikä ei Kosolaa miellyttänyt. Hän kyseenalaisti laillisuuskokouksen kansanvaltaisuuden ja oikeuden puolustaa lakia. Kosolan mukaan maalaisliittolaiset syylistyivät itse samaan, mistä lapuanliikettä olivat syyttäneet.⁸⁶⁷

Kokouksen meno oli ollut ilveilyä alusta loppuun saakka. Ensinnäkin olivat nämä laillisuusmiehet ystävineen ympäröinyt Helsingistä heidän turvakseen tilattu satakunta miehinen poliisikomennuskunta, joka oli varustettu konepistooleilla, pampuilla, taskuaseilla y.m. aseistuksella. Kokoukselle oli edeltäpäin jaettu puheenvuorot ja muille kuin valituille ei puheenvuoroja annettu pyynnöistä huolimatta.⁸⁶⁸

Ilkka-lehden päätoimittaja Artturi Leinonen kritisoi laillisuuskokouksessa Etelä-Suomen pappeja ja vapaaherroja Kosolan johdattamisesta väärille teille. Kosolasta hän totesi, että 1920-luvun vapaussotahenki ja isänmaallisuus olivat kuitenkin hänen poliittisen toimintansa päämotiivit. Lapualla pidettiin 24.7.1932 kokous, jossa ”maakunnan mahtava ääni” tuomitsi lapuanliikkeen teot ja ”kiihotuksen”. Kokous oli selvä kannanotto maalaisliittolaisen puolustusministeri Jalo Lahdensuon⁸⁶⁹ puolesta.⁸⁷⁰

Kustaa Tiitu vaati kovin sanoin maakunnalta ja Maalaisliitolta yhtenäisyyttä maan itsenäisyyden tähden. Kokous, johon Artturi Leinosen, ehkä yläkanttiin menneen, arvion mukaan osallistui 7 000–11 000 miestä, oli selvästi suunnattu IKL:n Hämeenlinnan 5.6.1932 perustamiskokousta vastaan. Ympyrä sulkeutui, Leinonen oli aloittanut kansanliikkeen nousun, nyt hän yhdessä Kustaa Tiitun kanssa tukahdutti sen.⁸⁷¹

⁸⁶⁵ *Helsingin Sanomat* 23.11.1931, Kosola uudesta suunnasta. Sisältyy: Helsinki. KA. Suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto. Lehtileikkeet 1930, Hba 10.

⁸⁶⁶ *Savon Sanomat* 26.11.1931, Kysely. Sisältyy: Helsinki. KA. Suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto. Lehtileikkeet 1930, Hba 10.

⁸⁶⁷ Maalaisliiton vasemmistosiiven merkitys korostui IKL:n vastustamisessa esim. *Kalliokoski* 2002, 155–157.

⁸⁶⁸ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁸⁶⁹ Jalo Lahdensuosta (1882–1973) *Ylitalo* 2012B.

⁸⁷⁰ IKL pyrki osoittamaan, etteivät kaikki osallistujat olleet Leinosen, Lauri Halmeen, Tarkkasen ja Tiitun kanssa samaa mieltä. *Vaasa* 4.8.1932, Lapuan laillisuuskokous. *Mikkilä* 2000, 114.

⁸⁷¹ *Mikkilä* 2000, 112–116. Ks. myös Kangas 1983, 72–73; Uola 1969, 59; Juva 1977, 480–481; *Vaasa* 29.7.1932, Puoluepoliittinen ”yleinen”; *Ilkka* 25.7.1932, Maakunnan ääni jymisi; *Helsingin Sanomat* 25.7.1932, Valtava kansalaiskokous; *Kaleva* 25.7.1932, Kymmentuhantinen kansalaisjoukko; *Keskisuomalainen* 26.7.1932, Lapuan kokouksessa

Sen sijaan Kosola syytti jyrkästi Maalaisliittoa kokouksen osallistujamäärän liioittelusta. Hän väitti, ettei kokouksessa ollut kuin 2 500–3 000 henkeä, joista puolet oli ollut laillisuusmiesten ystäviä, kommunisteja sekä lapualaisia. *Ilkka* oli väittänyt siinä olleen 14 000 henkeä. Tavoitteena oli osoittaa, ettei kokous ollut demokratian puolesta pidetty tai ainakaan demokraattinen, vetoamalla puheenvuoroihin ja poliiseihin. Kosola väitti puhujien ”parjanneen mitä siivottomimmalla tavalla varsinkin pappeja, opettajia ja herännyttä kansaa” sekä lapuanliikkeeseen kuuluvia. Toisaalta demokratiassa vastustajan jyrkkä kritisoiminen on mahdollista, Kosola ei itsekään puhunut vastustajistaan kovin kohteliaasti. Maalaisliitto alkoi tunnustella yhteistyötä SDP:n kanssa jo vuonna 1934, tosin yhteistyön kannalla oli vain pieni osa puolueesta. Toisaalta Maalaisliitto puolueena torjui jyrkästi yhteistyön IKL:n kanssa, myöskin yhteistyö RKP:n ja Kokoomuksen kanssa oli poissuljettu.⁸⁷²

4.3 Maalaisliitto ja Honkimäen tapaus

Kosolan suhde maalaisliittoon muotoutui niin katsotun Honkimäen tapauksen myötä. Puheessaan Lapualla 4.2.1933 Kosola kritisoi Maalaisliittoa sen reaktioista Honkimäen tapaukseen. Maalaisliiton ja IKL:n välit olivat kiristyneet Mäntsälän kapinan jälkeen. Kosola piti puheessaan hallituksen toimenpiteitä lapuanliikkeen lakkauttamiseksi laittomina. Mäntsälän kapinan aikaan puolustusministerinä toiminut maalaisliittolainen Jalo Lahdensuo joutui torjumaan kotonaan Lapualla Honkimäessä 17.7.1932 neljän lapuanliikkeen kannattajan hyökkäyksen.⁸⁷³ Honkikapinan, Honkimäen tapauksen ja Honkimäen sodan⁸⁷⁴ nimillä kulkenut episodi oli aikalaisen IKL:n kansanedustajan Reino Ala-Kuljun mukaan IKL:n vastustajien provokaatio.⁸⁷⁵ Pekka Kakkurin mukaan kyseessä oli pienen piirin teko, jonka motivoi viha ja kauna. Aikalaisen maalaisliittolaisen Kustaa Tiitun mukaan lapuanliikkeen johto oli ennen Mäntsälän kapinaa kokoontunut Kuortaneelle ja suunnitellut kyydittää hallituksen jäseniä, jotta he

läsnä. Kokoomuksen kannalta Maalaisliiton osallistuminen vaaliliittoon vuoden 1933 vaaleissa olisi ollut strategisesti tärkeää, mutta Maalaisliitto kieltäytyi. *Ajan Suunta* 27.1.1933. *Ajan Suunta* 2.2.1933. Ks. esim. *Turun Sanomat* 3.2.1933, Rukkaset. Taustana Maalaisliiton ja IKL:n suhteelle oli levottomuuksien jatkuminen lapuanliikkeen jälkeenkin, mitä Jalo Lahdensuon kohtaama hyökkäys alleviivasi.

⁸⁷² *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa. Ks. myös Mikkilä 2000, 112–116.

⁸⁷³ Tapahtumista tarkemmin Kakkuri 1999, 315–318; Niinistö 2006, 661–662.

⁸⁷⁴ Kakkuri 1999, 320. Tämä termi tulee luultavasti siitä, että Honkimäelle lähetettiin muilutuksen jälkeen 18.7.1932, 150–200 aseistautunutta poliisia tutkimaan tilannetta. Lahdensuo kieltäytyi puolustusvoimien hänelle tarjoamista joukoista. Ks. esim. *Vaasa* 20.7.1932, Honkimäen asemiehet. *Suomenmaa* 19.7.1932, Aseellinen miesjoukko; *Hämeen Sanomat* 19.7.1932, Ministeri Lahdensuo joutunut. *Hämeen Sanomat* 24.7.1932, Lapuan tapahtumat. Tapauksen käsittelystä, esim. *Suomenmaa* 10.5.1933, Honkimäen jutussa.

⁸⁷⁵ KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto: Paavo Susitaipaleen haastattelut, Artturi Vuorimaan haastattelu, 7.

voisivat vaihtaa poliittisen suuntauksen mieleisekseen. Eniten tapauksesta kärsi IKL, joka yritti rakentaa laillista julkikuvaa.⁸⁷⁶

Kosolan talolla pidettiin 19.7.1932 kokous, jossa pulaliike ja lapuanliike ilmoittivat tuomitsevansa järjestysvallan toiminnan Honkimäen tapauksessa. Kokous hajoitettiin, kun liikkeet alkoivat neuvotella mahdollisesta liittoutumisestaan.⁸⁷⁷ Kosola piti hajoitusta esimerkkinä hallituksen ”barbaarisesta menettelystä”.⁸⁷⁸ Honkimäen tapausta kuitenkin edelsi lapuanliikkeen kannattajien 15.7.1932 julkaisema salainen käsky, jossa he uhkasivat ”lakaista maan puhtaaksi”. IKL:n kansanedustaja Reino Ala-Kulju kuitenkin kiisti käskyn eduskunnassa. Hän totesi, että IKL oli 24.7.1932 pidetyssä kokouksessaan nimenomaan tuominut Lahdensuon kotiin (17.7.1932) tehdyn hyökkäyksen. Kosolan mukaan Honkimäen tapauksessa oli kyse hallituksen provokaatiosta, joka liittyi Mäntsälän kapinan oikeudenkäyntiin.

Ja tätä provosoivaa tapausta hyväkseen käyttäen rautarintaman⁸⁷⁹ miehet aikoivat todellakin panna toimeen ennenkuulumattoman joukkoteurastuksen, käyttäen tässä teurastuksessa luvottomalla tavalla anastettuja patruunoita. Mutta kun rautarintamamiesten mielikuvituksessa syntynyt vihollinen ei hyökännytkään, niin alkoivat he ottaa kiinni maantiellä ohikulkevia rauhallisia kansalaisia ja kuljettaa heitä tilapäisesti laitettuun Honkimäen vankilaan.⁸⁸⁰

Kosola viittasi käsitteellä rautarintama ilmeisesti vasemmiston itsestään käyttämään termiin ennen sisällissotaa. Kosola käänsi vasemmiston käyttämän retorriikan pääläelleen syyttämällä nyt hallitusta massiivisesta väkivallan käytöstä jopa rauhallisia kansalaisia vastaan. Kosola vihjaili, että hallitus oli hankkinut (Kosola käytti puheessaan termiä ”besorgen”) Lapuan suojeluskunnan varastona toimineesta viljamakasiinista patruunoita, joilla oli tarkoitus suorittaa joukkoteloitus. Kosola käytti retorista paralipsia, hän korosti asian tärkeyttä jättämällä sen sanomatta.⁸⁸¹

Valtiovallan toimenpiteet olivat tapahtuneet tavalla, joka ”ei ollut oikein ihmisyyden rajoissa”. Puolustusministeri Jalo Lahdensuo oli antanut Kosolan mukaan määräyksen palauttaa patruunat Honkimäelle. Määräyksen saaja otti kuitenkin patruunalaatikon pinkan välistä, jottei kukaan huomaisi niiden hä-

⁸⁷⁶ Kakkuri 1999, 326–327. Ks. myös Laukkonen 1993, 128–130. Lahdensuosta Laukkonen 1976, 22–26; Kalliokoski 2002, 146–148; Manninen 2008, 455–457. Toisaalta Honkimäki ei ollut ainoa Mäntsälän kapinan jälkeinen levottomuus. Maaseudun ja keskustan arkisto. Veteraanihaastattelut 1973, Kustaa Tiitu, 18–20. Tapauksesta tarkemmin Maaseudun ja keskustan arkisto. Veteraanihaastattelut 1973, Jalo Lahdensuo, 7–10.

⁸⁷⁷ Kakkuri 1999, 307–310; Laukkonen 1976, 86–87. Ks. kokouksesta myös, PTA. Henkilöhaastattelut, Oskari Huhtamäki 25.2.1976 Vantaa. Haastattelija Jaakko Korjus, 10. Ks. PTA. Henkilöhaastattelut, Leo Lavin Helsinki 4.3.1976, haastattelija Jaakko Korjus, 6.

⁸⁷⁸ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁸⁷⁹ Rautarintamalla tarkoitettiin vasemmiston järjestäytymisrintamaa porvariston suojeluskuntia vastaan. Tarkemmin Soikkanen 1984, 283. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 2.10.1932. Myös ILP:n idea oli samankaltainen, täydentää hallituksen joukkovoimaa lapuanliikkeen voimia vastaan.

⁸⁸⁰ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁸⁸¹ Blomstedt 2003, 91.

viämistä.⁸⁸² Kosola puhui tahallaan asiasta epäselvästi. Retoriikassa epäselvä puhe on sellaista puhetta, jonka merkityksen vain osa kuulijoista ymmärtää. Tarkoituksellista epämääräisyyttä kutsutaan retoriikassa noemaksi.⁸⁸³

Kustaa Tiitun mukaan Lapuan suojeluskunnan esikunnan päällikkö oli soittanut hänelle sisällissodan aikana ja kertonut, että Lapuan asemalle oli kaatunut yksi tai kaksi vaunulastia kiväärinpanoksia. Tiitun säilyttämät patruunat jaettiin myöhemmin lapualaisille sotilaille.⁸⁸⁴ *Kansan Lehden* mukaan Lapuan suojeluskunnan kokouksessa oli 29.1.1933 päätetty selvittää, kenen luvalla suojeluskunnan asevarastosta oli annettu ammuksia puolustusministeri Lahdensuota suojelemaan kerääntyneille joukoille. Lehti kyseli artikkelissaan Kosolalta, että miten hän ylipäänsä sai Mäntsälän kapinan jälkeen toimia suojeluskunnassa. Toisekseen lehti halusi tietää, miksi puolustusministeri, jonka määräysvallan alainen suojeluskunta oli, ei saisi haetuttua panoksia. Viimeiseksi lehti kysyi, miksi lapualaiset eivät olleet kysyneet, kenen luvalla ja toimesta kapinalliset olivat saaneet suojeluskunnan aseita mukaansa Mäntsälään.⁸⁸⁵

Kosola varoi syyttämästä hallitusta suoraan patruunoiden varastamisesta, mutta totesi, ettei vielä sunnuntaina 29.1.1933 pidetyssä Lapuan suojeluskunnan vuosikokouksessa tiennyt kuka patruunat oli tosiasiallisesti varastanut, mutta 30.1.1933 maanantaina ilmestyneessä *Ilkassa*⁸⁸⁶ selostettiin, että Kosola olisi suojeluskunnan kokouksessa vaatinut Jalo Lahdensuota tilille ”tuntemattomalla tavalla kadonneiden” yli 3 000 patruunan varastamisesta, vaikkei hänellä ollut aavistustakaan kuka patruunat oli ottanut.⁸⁸⁷ Kosola oli sen sijaan vain esittänyt, että syyllinen tai syylliset täytyi asettaa syytteeseen, mihin koko kokous ”yksimielisesti yhtyi”. Kustaa Tiitu oli selittänyt *Ilkassa* 30.1.1933 maanantaina, että patruunat oli säästetty vapaussodan jälkeen siltä varalta, että

jos herrat tuovat maahan kuninkaan, niin näitä patruunoita käytetään silloin, luultavasti kuninkaan, ja hänen hoviväkensä surmaamiseen, ja että tämän murhaajajoukon kärkimiehenä olen minä. Tällaisesta suunnittelusta ei Tiitu ole ainakaan minulle mitään maininnut, ja jos olisi maininnut, en ainakaan minä siihen joukkoon olisi ryhtynyt, vielä vähemmän kärkimieheksi.⁸⁸⁸

⁸⁸² *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁸⁸³ Torkki 2006, 102–103.

⁸⁸⁴ KMA. Veteraanihaastattelut 1973, Kustaa Tiitu, 21–22. Kaikilla asianosaisilla näyttää muodostuneen patruuna-asiasta erilainen käsitys, joten lienee melkein mahdotonta sanoa, kuka asiassa on oikeassa.

⁸⁸⁵ *Kansan Lehti* 4.2.1933, Vilkaisuja (kaksi viimeistä palstaa).

⁸⁸⁶ *Ilkka* 30.1.1933, Kosola vaatimassa Lahdensuota tilille.

⁸⁸⁷ Kakkuri 1999, 320; *Vaasa* 4.2.1933. Aikalaisista Hannula 1933, 153–155, ”Honkimäen patruunat.” Lapuan suojeluskunnan aluepäällikkö Verner Kivinen huomasi tarkastusta suorittaessaan, että Kustaa Lahdensuon talossa säilytettävänä olleesta ammusvarastosta puuttui 3 600 kiväärinpanosta. Asiaa selvittäessään hän sai tietää, että maanviljelijä Pentti Lahdensuo, joka oli ollut eräs puolustusministeri Jalo Lahdensuon ”henkivartijoista” ns. Honkimäen kyyditystapauksen aikana, oli puolustusministerin tahdosta siirtänyt patruunat Honkimäkeen. Honkimäessä patruunat jaettiin sinne kokoontuneen suojavartion miehille, jotka veivät ne mukanaan.

⁸⁸⁸ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

Ilkan mukaan koko patruuna-asia oli saanut alkunsa siitä, että Kosola ilmoitti kysyvänsä maalaisliittolaiselta puolustusministeriltä Jalo Lahdensuolta seuraavassa Lapuan suojeluskunnan vuosikokouksessa, mihin patruunat olivat joutuneet. Kustaa Tiitu oli ensin sanonut, että Lapuan suojeluskunta oli saanut sodan jälkeen sotasaaliiksi huomattavan määrän patruunoita. Suojeluskunnan esikuntaan kuuluivat Aukusti Anttila, Kustaa Lahdensuo⁸⁸⁹, Vihtori Kosola ja Kustaa Tiitu.⁸⁹⁰ Sanatarkka lainaus lehdestä liittyen suojeluskunnan esikunnan keskusteluun on seuraava:

Erikoisesti oli keskustelussa esillä silloin se, että kuka tietää, jos herrat alkavat konstailla ja väkisin tuovat tänne kuningasta tai muuta sen tapaista, silloinhan on hyvä, että on kansanvallalla tällaista reservivarastoa.⁸⁹¹

Lehden mukaan Kosola oli kaikkien innokkaimpia puolustamaan toimenpidettä. Lehden mukaan panokset tulivat alun perin siis kansanvallan puolustukseksi. Tiitun mukaan panoksia ei aiottukaan ottaa varastosta salaa, vaikka se ”tällaista erikoisvarastoa olikin”. Sen sijaan Kustaa Lahdensuo ilmoitti suojeluskunnan aluepäällikölle ja taisteluvälineosaston päällikölle patruunoiden ottamisesta ja samoin niiden palauttamisesta aikoinaan takaisin. Tiitu totesi lopuksi, että varsinainen kysymys oli, mistä *ne* patruunat olivat peräisin, jotka ”Lapuan esikunnan herrat” jakoivat Mäntsälään lähteneille joukoille”.⁸⁹²

Kosolan puhe muuttui entistä mahdottomammaksi. Kosolan tarkoitus oli näillä juoruilla ilmeisesti hyökätä Maalaisliiton laillisuuslinjaa vastaan. Poliitikassa esitettyihin syytöksiin ei kannata kommentoida, jollei se ole välttämätöntä, koska muutoin antaa vastapuolelle mahdollisuuden jatkaa keskustelua ja herättää lisää epäluuloja. Kuningaskysymys oli jakanut sisällissodan voittajia. Puolustusministeri Jalo Lahdensuo väitti Kosolan mukaan, että patruunat olivat ”sotasaalista ja kuuluivat liikekannallepanovarastoon”. Kosola taas väitti, ettei kumpikaan tiennyt patruunoiden alkuperää. Sen sijaan Kosola väitti, että patruunat oli tuotu syksyllä 1917 ”saksalaisella sotalaivalla Saksasta Pietarsaaren saaristoon”. Kosola oli vastaanottamassa laivaa ja kuljetti myöhemmin patruunat Vöyrylta Lapualle, josta varasto päättyi lopulta Kustaa Lahdensuon, Jalo Lahdensuon isän, makasiiniin. Tämä oli Kosolan mukaan totuus patruuna-asiasta. Kosolan esittämä spekulointi kuninkaasta myös kevensi puhetta ja toi siihen ehkä jopa huumoria. Puheessa huumorin käyttäminen on pelon vastakohta, sitä saatettiin tarvita heikentämään syytöksiä IKL:n vaarallisuudesta. Kosola vetosi puheessaan lapualaisiin ryhmään.⁸⁹³

Kosola totesi, ettei yksityisillä henkilöillä, ainakaan hänellä, ollut oikeutta jaella liikekannallepanovarastoa. Jos Kosola olisi näihin patruunoihin koskenut, tuomio olisi tullut ”raskaimman jälkeen”. Honkimäen tapauksen eli Honkimä-

⁸⁸⁹ Kustaa Lahdensuo (1875–1933) oli puolustusministeri Jalo Lahdensuon isä, tarkemmin Ylitalo 2012C.

⁸⁹⁰ *Ilkka* 30.1.1933, Kosola vaatimassa Lahdensuota tilille.

⁸⁹¹ *Ilkka* 30.1.1933, Kosola vaatimassa Lahdensuota tilille.

⁸⁹² *Ilkka* 30.1.1933, Kosola vaatimassa Lahdensuota tilille. (Kursiv. AV).

⁸⁹³ *Ilkka* 30.1.1933, Kosola vaatimassa Lahdensuota tilille. Huumorista retoriikassa Torkki 2006, 130. Yleisemmin Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 188–189.

en sodan, kuten Kosola sitä nyt nimitti, aikana kaksi kauhavalalaista isäntämiestä oli pimitänyt patruunoita, kumpikin laatikon verran. Kosolan mukaan toinen miehistä oli Kauhavan suojeluskunnan esikunnan jäsen ja toinen kunnallislautakunnan esimies. Tarinan lopuksi Kosola hauskutti kuulijoitaan: ”tämä patruunajuttu muuten on kaiketikin sotasalaisuuksien paljastamista, ja mahdollisesti minä saan vielä vastata näistä paljastuksistani oikeuden edessä.”⁸⁹⁴ Tarinat ovat keino saada puheeseen kiinnostavuutta, mutta mikäli tarina ei kiinnosta kuulijoita, ei kiinnosta puhekaan. Toisaalta Kosola saattoi huomata yleisön kiinnostuksen vesittyvän ja yritti tarinalla lisätä sen mielenkiintoa.⁸⁹⁵ Lopulta Kosola taisi itsekin puheensa lopetussanoissaan huomata syytösten menneen liian pitkälle:

Teistä ehkä moni ajattelee, ettei tällainen puhe sovi Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokouksen avauspuheeksi, mutta minä en saa tällä hetkellä sydämeistäni muunlaista puhetta, sillä minun sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoide-
tun isänmaan tähden.⁸⁹⁶

Sekava puhe oli katkeran miehen kertomus siitä, miten epäoikeudenmukaisesti häntä ja hänen aatettaan oli koeteltu. Kuulijat jätettiin vain hämmentyneiksi, kun useat teemat sekoittuivat puheessa epäloogiseksi kokonaisuudeksi. Kosola oli ehkä itse kirjoittanut puheensa, eikä tiennyt millaista puhetta yleisö odotti, joten hän yritti saada sen kannatusta useilla erilaisilla teemoilla.⁸⁹⁷ Toisaalta Kosola uhkasi vasemmistoa, yhtäältä taas väitti IKL:ää vasemmiston uhriksi. IKL oli puheessa samaan aikaan vahva ja heikko. Kosolan vuonna 1932 esittämä uhmakas itsevarmuus oli muuttunut enemmän harmitukseksi asiointilaa kohtaan. IKL ei pääsisi ainakaan nopeasti asioita korjaamaan. Vaalitavan ja -lain muuttaminen oli IKL:lle ja Kosolalle konkreettinen keino estää puoluevaltaa toteutumasta: tässä hän viittasi lapuanliikkeen vuonna 1930 esittämiin vaatimuksiin. Puoluepolitiikka täytyisi korvata ehkä eräänlaisella korporatiivisuudella, jossa ammattimiehet olisivat ammattipoliitikoiden tilalla.

Osoituksena kritiikkinsä koventumisesta Kosola piti Svinhufvudiakin puoluemiehenä, vaikka vielä vuonna 1931 hän oli todennut Svinhufvudin olevan poliitikoiden yläpuolella moraaliltaan. Toisaalta presidentin reaktio Mäntsälän kapinaan oli heikentänyt Svinhufvudin kannatusta laitaoikeiston piirissä. Demokratiassa on tuskin koskaan valittu presidenttiä tai päämiestä, jota ei olisi kritisoitu. Kosola ei puheessaan ymmärtänyt, että kansan yksimielinen luottamus ei koskaan voinut olla yksimielistä – paitsi ehkä kriisitilanteessa tarvittavan ajan.⁸⁹⁸

Työn Voima referoi Kosolan puheen pääkohdat ja totesi IKL:n tilaisuudesta yleisesti, että Kosola, Kares, Annala ja Salmiala olivat levittäneet ”tulijärven

⁸⁹⁴ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁸⁹⁵ *Torkki* 2006, 112–113.

⁸⁹⁶ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa.

⁸⁹⁷ *Vrt. Perelman* 1996, 160.

⁸⁹⁸ Kosolan 4.2.1933 puhe ja sen vastaanotto lehdissä on analysoitu tarkemmin artikkelissa Virtanen 2013, 323–343.

katkua”. *Suomen Sosialidemokraatti* irvaili Kosolan ”murtaneen suuta pahaenteisesti”. Samaan aikaan kun Kosola kritisoi voimaakkasti hallitusta ja jopa presidentti Svinhufvudiakin, oli Etsivä keskuspoliisi (EK) ratsuineen pitämässä järjestystä, ”ettei vain joku kiihottava sana pääsisi pujahtamaan Tammisaareen nääntyneen haudalla”. Vasemmistossa pidettiin varsinkin lapuanliikkeen kannattajien saamia tuomioita liian pieninä verrattuna kommunistien rikoksiin, jotka *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan saivat jopa lain edellyttämää kovemmat tuomiot.⁸⁹⁹ Räsänen irvailikin, etteivät Kosolan ”tuttavat pitäneet häntä minään sankariluonteena” Spalernajan aikojen myötä. Räsänen mukaan

Olisi mielenkiintoista nähdä, sitten kun Vihtori Kosola joutuu sinne Tammisaareen - tuskin hänen tuomiotaan voitane sentään ehdonlaiseksi jättää - montako sarkahousuparia hän viikossa ompelee, montako suutarin vasaraa kiiloittaa jne.⁹⁰⁰

Toisaalta puheessa annettiin ymmärtää, että IKL saattaisi vetäytyä puoluepolitiikasta, jos sen tavoitteet toteutuisivat. Lehti piti hyökkäystä Svinhufvudia kohtaan ”aasinpotkuna”, jota voimisti vielä se, että juuri lapuanliike oli tukenut voimakkaasti Svinhufvudia presidentiksi. Lehti totesi, että ”nähtävästi ei olisi saanut asettua poikkiteloin” kapinaa vastustamaan. Lehti ei siis tiennyt, kuka puheen oli kirjoittanut, mutta tiesi sen, ettei se ollut ainakaan Kosola. Kova kriitikki osoitti, että lehti piti puhetta vakavana iskuna demokratiaa vastaan. *Suomen Sosialidemokraatti* pani vielä paremmaksi rinnastamalla Kosolan puhetta Mannerheimin miekkavalaan, jonka hän oli pitänyt Valkoisen Karjalan Antrean esikunnassa 1918 keväällä. Lehti tosin ironisoi, että jos Kosola saisi peräänkuulluttamansa vahvan hallituksen, niin se vaientaisi hänet nopeasti.⁹⁰¹

Työn Voima kysyi, kuinka ”kansanvaltaisessa valtiojärjestelmässä” voidaan sallia tämänkaltainen ”suunruukkaus”, mitä Lapualla oli kuultu.⁹⁰² Lehti palasi kokouksen tapahtumiin vielä seuraavana päivänä julkaistussa kolumnissa ”Uusin lapualaisrienaus”, jossa käytiin lävitse lapuanliikkeen toimintaa ja päämääriä sekä sitä, kuinka SDP ”löi takaisin fascistiemme ensimmäisen hyökkäyksen, niin että työväen toimintamahdollisuudet ainakin suurin piirtein otettuina säilyivät”. Lehti pyrki osoittamaan, että IKL käyttää uskontoa hyväkseen ja alentaa sen omin tavoitteidensa ajamiseen.⁹⁰³

⁸⁹⁹ *Suomen Sosialidemokraatti* 26.2.1933, Mitä Sasulle kuuluu. Kommunistirangaistuksista *Suomen Sosialidemokraatti* otti esiin, muunmuassa Arvo-Poika Tuomisen vankeusrangaistuksen keston. Ks. puhe myös: TA. 323(471) IKL. IV 00001. Ajan Suunta 4.2.1933. *Suomen Sosialidemokraatti* 5.2.1933, Mitä Sasulle kuuluu? *Työn Voima* 7.2.1933, Näkökulmastamme. Ks. myös valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus vuodelta 1932, 272. Vasemmisto nosti esiin sisällissodan jälkeen perustetun Tammisaaren vankileirin lehdistössään. Ks. myös esim. Mitä tapahtui valtiollisten vankien syömälakon yhteydessä? Helsinki 1933. KA. K. H. Wiikin kokoelma 9: 4, I, 37, 1930-l.

⁹⁰⁰ *Suomen Sosialidemokraatti* 26.2.1933, Mitä Sasulle kuuluu.

⁹⁰¹ *Suomen Sosialidemokraatti* 5.2.1933, Mitä Sasulle kuuluu. *Työn Voima* 7.2.1933, Näkökulmastamme. Ks. myös valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus vuodelta 1932, 272. Mannerheimin miekkavalasta (”miekkakäskystä”), esim. Vahtola 1988, 29–30, 433.

⁹⁰² *Työn Voima* 7.2.1933, Näkökulmastamme.

⁹⁰³ *Työn Voima* 8.2.1933, Uusin lapualaisrienaus.

Kokoomuslaisen *Vaasa*-lehden kolumnipalstalla ”Jaakkoo selittää” käsiteltiin IKL:n kokousta. Palstaa piti toimittaja J. O. Ikola (1894–1951).⁹⁰⁴ Lehti suhtautui vielä vuonna 1933 Kokoomuksen linjaa noudattaen kohtuullisen myötämielisesti IKL:ään. Etelä-Pohjanmaalla oli ollut ”lehterit täynnä”, kun kokous alkoi. Jaakkoo piti Salmialan, Annalan ja Ala-Kuljun puheita onnistuneina ja jakoi niiden näkemykset.⁹⁰⁵

Kosolan lausunto laitettiin äkkipikaisuuden ja poliittisen harjaantumattomuuden piikkiin. Lehden mukaan Kosola ei ollut mikään ”diplomaatti” ja hänen sanansa asettuivat siksi ”välistä liika krouvistikki”. Erityisesti lehti kiitti päätöstä irtisanoutua kaikista omavaltaisuuksista, lain rikkomuksista ja väkivallan teoista.⁹⁰⁶ *Kajaani*-lehden nimimerkki Krannin Esko⁹⁰⁷ kehui Lapuan vieraanvaraisuutta ja maakuntahenkeä. Puhe oli voimakkaasti isänmaallinen ja maakuntahenkinen.⁹⁰⁸ Juuri ihmisten kytkeytyminen kotiseutuunsa ja sen historiaan mahdollisti maakuntahengenkaltaisten käsitteiden käytön Kosolan puheiden analysoimisessa.⁹⁰⁹

Maalaisliittolainen *Ilkka* totesi nimimerkki Johanneksen kolumnissa, että sana ”isänmaallinen” oli IKL:n suhteen laitettava lainausmerkkeihin. Lehti pohti puheen ”kynäniekkaa” ja päätyi siihen, että Kosola oli luultavasti kirjoittanut puheensa itse. Ainakaan harkintaa puheessa ei käytetty, varsinkin kun siinä arvosteltiin niitä, joiden ”asiana oli hoidella maan asioita silloin kun Kosola kumppaneineen ... koetti saada sekaannusta aikaan”. Kosola haukkui puheessaan halventavasti erityisesti maalaisliittolaisen Juho Sunilan hallituksen jäseniä ”leipäpoliitikoiksi”⁹¹⁰. Tähän lehti totesi, että Sunilan hallitus nimenomaan oli maanviljelijöitä lähellä oleva hallitus ja muistutti Kosolaa IKL:n vaaliliittotarjouksesta Maalaisliitolle ”vain muutamaa viikkoa” puhetta aikaisemmin.⁹¹¹

Puheessa hyökättiin ”räikeästi ja erityisesti” juuri Maalaisliiton kimppuun. Honkimäen kahakkaan viitaten lehti totesi, että IKL halusi kieltää laillisuutta puolustavat kokoukset maassa. Kosola yritti ”hillittömän röyhkeästi parantaa aatteellisestikin vararikkoista asemaansa”. Kritiikkiin puoluevaltaa ja presidentti Svinhufvudia kohtaan lehti vastasi, ettei *Vaasakaan* ollut tätä kohtaa puheesta ”uskaltanut nielaista”, vaan se oli ”pyyhitty” (sensuroitu) pois lehdestä, joka muuten julkaisi puheen kokonaisuudessaan. Tapauksesta teki ironisen se, että juuri lapuanliike oli vaatinut ”koko kansan kannattamaa” Svinhufvudia presi-

⁹⁰⁴ Lehdestä tarkemmin Laukkonen 1993, 48, 57–58, 68. Lehdessä oli vahva eteläpohjalainen leima. Lehti laajeni myös Keski-Pohjanmaahan, koska Kokoomuksella ei ollut siellä sanomalehdistöä. Jaakkoo oli julkaissut vuoteen 1931 tultaessa tuhat ”Oottako kuullu” -pakinaa. Kokonaisuudessaan hänen humorististen pakinoidensa määrä kasvoi lähes 3000:een. Ikola valittiin Kokoomuksen kansanedustajaksi vuoden 1939 vaaleissa. Ibid.

⁹⁰⁵ *Vaasa* 9.2.1933, Jaakkoo selittää.

⁹⁰⁶ *Vaasa* 9.2.1933, Jaakkoo selittää.

⁹⁰⁷ Nimimerkki ei selviä teoksesta Hirvonen 2000.

⁹⁰⁸ *Kajaani* 11.2.1933, Pienoiskuvia Lapuan parlamentin.

⁹⁰⁹ Vrt. Roselius 2013, 175.

⁹¹⁰ Puheen kohta: ”Leipäpoliitikot olivat saaneet jalansijaa maan hallituksessa. Tätä valtaa hyväkseen käyttäen ryhtyivät he viimeiseen ponnistukseen lapuanliikkeen hirttämiseksi”.

⁹¹¹ *Ilkka* 7.2.1933, Eilistä ja tänpäiväistä.

dentiksi. Viitaten IKL:n johtomiehen Vilho Annalan puheeseen kurin merkityksestä lehti kysyi, ulottuisiko kuri myös ”Jumalan valitsemaan liikkeen johtajaan”, Kosolaan, jos hän alkaisi pukeutua ”mäntsäläiseen sotahaarniskaansa”.⁹¹² *Liitto* syytti IKL:ää kolumnissaan ”Jumalan nimen turhaan lausumisesta”, ”rienauksesta”, ”tekopyhyydestä” ja uskonnon politisoimisesta, mutta ei maininnut Kosolan puhetta.⁹¹³ Kosolan vanhaa, aktivistiaikaista, maalaisliittolaista taustaa ei ehkä haluttu Maalaisliiton lehdissä tuoda esiin.

Edistyspuolueen *Keskisuomalainen* totesi Kosolan kommenttiin sotahaarniskan laskemisesta Kosolan nimeä mainitsematta, että työ ei ainakaan loppuisi kesken. Lehti totesi, että taloudesta ei ollut puhuttu kokouksessa lainkaan, jottei loukattaisi kokoomuspuoluetta ja liikettä rahoittaneita suurteollisuuspiirejä.⁹¹⁴ Savonlinnassa ilmestynyt *Itä-Savo* totesi kokouksessa tehdyn fasisitervehdyksen ja selosti IKL:n poliittista ohjelmaa, mutta ei kommentoinut Kosolan puhetta.⁹¹⁵

Kokoomuslainen *Satakunnan Kansa* totesi Kosolan käsitelleen puheessaan Lapuan osuutta Suomen itsenäisyystaistelussa ja ”vastustaneen ankarasti” vastustajien ja maan hallituksen syytöksiä ja toimenpiteitä isänmaallista kansanliikettä kohtaan maan rauhoittamiseksi. Puhe sai ”voimakkaat suosionosoitukset”.⁹¹⁶ Lehti kertoi seuraavassa numerossaan IKL:n vaatineen SDP:n julistamista laittomaksi.⁹¹⁷ *Aamulehti* ja Oululainen *Kaiku* selostivat puhetta identtisesti, uutisen toimittajakin saattoi olla sama. Molemmat lehdet korostivat nyt IKL:n osallistuvan vaaleihin. *Aamulehti* totesi, ettei IKL osallistuisi vaaleihin erillisin vaaliliitoin.⁹¹⁸ Lehti halusi korostaa IKL:n läheistä suhdetta Kokoomukseen.

Lakeuden Sanan korrektiin selostuksen mukaan Kosola väitti, ettei Suomi ollut demokratia ja sen olot olivat ainakin yhtä kuristavat kuin Neuvostoliitossa. Pohjanmaalaisessa lehdessä saattoi näkyä Etelä-Pohjanmaan maalaisliittolaisten jyrkkä kritiikki IKL:ää kohtaan, maltillisten äänestäjien menettämisen pelossa Kosolaa ei saanut kehua liikaa. *Kajaanissa* ja *Vaasassa* Kosolan aatteella katsottiin olevan vielä kannatusta, koska kritiikki oli vähäisempää.⁹¹⁹ *Uusi Suomi* julkaisi vain osan puheesta eikä kommentoinut sitä tai kokousta millään tavalla.⁹²⁰ Maltilliselle oikeistolle Kosolan radikalismi alkoi olla liikaa.

Helsingin Sanomien pilakuvassa Kosolan puheen kohtaa sotahaarniskasta kommentoitiin huumorilla. Lehden mukaan ”Vihtori oli ollut äkäisellä päällä jytistäen ankaria sanoja eduskunnasta, hallituksesta ja tasavallan presidentistä-

⁹¹² *Ilkka* 7.2.1933, Eilistä ja tänpäiväistä.

⁹¹³ *Liitto* 9.2.1933, Isänmaallinen kansanliike.

⁹¹⁴ *Keskisuomalainen* 9.2.1933, Lapuan kokouksen johdosta.

⁹¹⁵ *Itä Savo* 7.2.1933, Fascistien eleitä matkittiin.

⁹¹⁶ *Satakunnan Kansa* 5.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous.

⁹¹⁷ *Satakunnan Kansa* 7.2.1933, Sosialidemokraattinen puolue on julistettava.

⁹¹⁸ *Kaiku* 5.2.1933, Isänmaallinen kansanliike; *Aamulehti* 5.2.1933, Isänmaallinen kansanliike ei muodosta.

⁹¹⁹ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa. Sama puhe myös *Vaasa* 4.2.1933, Rautaisen kurin vaatimus. Osia puheesta löydettävissä, *Hämeen Sanomat* 5.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 6.2.1933, Lapuan kokous. Kokousta pidettiin IKL:n menestymisen kannalta erittäin tärkeänä. *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: TA. 323(471) IKL. IV 00001.

⁹²⁰ *Uusi Suomi* 5.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous.

kin”. Lehden mukaan puhe oli liikaa, kun Kosola oli itse jäänyt kiinni rysän päältä kapinapuhista laillista valtiovaltaa vastaan. Puheessa ei ollut ainoakaan käytännöllistä ehdotusta olojen parantamiseksi, vaan ”kaikki suljettiin lopuksi siihen, että mies toisensa perään mätti peräkkäin mojomia haukkumasanoja”. ”Poliittisten liikemiesten” oli turha odottaa, että heidän sanansa otettaisiin vakavasti. ”Kiropuheiden höysteeksi” oli sotkettu isänmaa ja isänmaallisuuskin. IKL:llä ei lehden mukaan ollut patenttia isänmaallisuuteen.⁹²¹

Turun Sanomat piti Kosolan puhetta, ”vihtoroimista” vanhojen väitteiden toistamisena. Puheessa esitetyt väitteet vaalitavan turmiollisuudesta olivat virheellisiä, koska mikään vaalitapa ei olisi vapaa puolueiden vaikutuksesta. Toisaalta, jos vaalit poistettaisiin, ei olisi mitään takeita siitä, että ”Jumalan armosta” toimivat yksinvaltiaatkaan pystyisi hoitamaan tehtäviään. Kosolan ”sotahaarniskapuhe” toi esiin jälleen Mäntsälän viikolla levinneet huhut, joiden mukaan lapuanliikkeellä oli olemassa suunnitelma Svinhufvudin syrjäyttämiseksi.⁹²² *Turun Sanomat* piti kummallisena, että kapinaan osallistumisesta tuomittu henkilö saattoi pitää mainitunlaisia puheita ilman, että siihen valtiovalta puuttui.⁹²³

Edistyspuolue muisti Kosolan sanavalinnan sotahaarniskasta vielä vaalien alla *Turun Sanomissa* julkaistussa vaalijulistuksessa. Julistuksen mukaan juuri Kosolan pitämä puhe ja vaalien alla tapahtuneet levottomuudet IKL:n tilaisuuksissa osoittivat, että IKL ei noudattaisi demokratian pelisääntöjä.⁹²⁴ Honkimäen tapaus särki lopullisesti IKL:n suhteet Maalaisliittoon ja aloitti puolueiden väliset vihollisuudet.

4.4 Työväki

Kosola käsitteli työväkeä Svinhufvudin vaalitulaisuudessa tammikuussa 1931 pitämässään puheessa. Lapuanliike muutti retoriikkaansa ennen presidentinvaaleja. Siitä osoituksena oli Vihtori Kosolan kohtuullisen maltillinen puhe tammikuussa 1931 P. E. Svinhufvudin vaalitulaisuudessa Tampereen kaupungintalossa.⁹²⁵ Maalaisliiton Juho Niukkanen⁹²⁶ oli yrittänyt saada Kosolaa Kyösti Kallion⁹²⁷ puolelle, mutta lapuanliikkeen päätös Svinhufvudin tukemisesta

⁹²¹ *Helsingin Sanomat* 6.2.1933, Jo tuli taas.

⁹²² Huhuista esim. *Kansan lehti* 29.7.1933, Lapualaiskapinallisilla oli laaja. Tosin tähän, lapuanliikkeen ympärillä olleen seikkailijan, Minna Craucherin ”paljastamaan” valkankaappaussuunnitelmaan on syytä suhtautua hyvin varauksellisesti. Craucherista yleisesti, Selen 1991, eritt. 135–141, 154–165, 168–177.

⁹²³ *Turun Sanomat* 5.2.1933, Sotahaarniska. Ks. myös lehden arvio K. R. Kareksen puheesta. *Turun Sanomat* 14.2.1933, Ei ollut apua.

⁹²⁴ *Turun Sanomat* 3.6.1933, Kansalaiset.

⁹²⁵ Puheen on saattanut kirjoittaa Kokoomuksen kansanedustaja Martti Pihkala, koska hän toimi Svinhufvudin linkkinä lapuanliikkeeseen päin.

⁹²⁶ Niukkanesta KMA. Veteraanihaastattelut, Jalo Lahdensuo 1973, 17.

⁹²⁷ Kokoomuksessa Kalliota pidettiin turhamaisena ja liian lahjattomana presidentin virkaan. Vares 2007, 70.

säilyi. Kosola purki työväki-käsitteen yksilöihin vertaamalla työntekijöitä heidän työnsä tuloksiin.⁹²⁸

Eiväthän edes Fordin autot, vaikka ne kaikki tehdään samojen piirustusten ja samojen mittojen mukaan ja samoista aineista. Sittenkään ole lopulta samanarvoisia, vaan on niistäkin sittenkin toinen parempi kuin toinen ja joka ikisellä autolla on silti tästä huolimatta omat omituisuutensa, vikansa ja etunsa.⁹²⁹

Kosolan mukaan yhdenvertaisuus ei tarkoittanut samanarvoisuutta. Kosola vaati "maanpettureilta" äänioikeutta pois. Hän toi jälleen esiin lapuanliikkeen saavutuksia: kommunististen lehtien kieltämisen "yksinkertaiselta kansalta" ja lakeja maanpettureita vastaan. Isänmaata uhkasi yhä vaara, kun eduskunnassa oli "heikkoa väkeä", joka ei suoriutunut tehtävistään. Tasa-arvoon pyrkivät ajatukset olivat sinänsä hyviä, mutta ainakin työväenliike aiheutti vain sen, että "huonotkin miehet saivat saman palkan", jolloin hyvien ei kannata edes yrittää. Kansan oikeuksien ja velvollisuuksien välinen epäsuhde oli suurelta osin työväenliikkeen tulosta. Kosola kritisoi myös "suuruudenhullua" koulupakkoa.⁹³⁰

Koulupakkoretoriikka oli kuitenkin vain politikointia, sillä Suomessa oli vuodesta 1921 oppivelvollisuuslaki, joka koski 7-16-vuotiaita. Ketään ei pakotettu kouluun, vaan opetusta saattoivat järjestää kunta, valtio, rekisteröity yhteisö, säätiö tai vanhemmat. Kosola hyökkäsi koululaitosta vastaan ehkä myös siksi, että lapuanliike ei ollut onnistunut saamaan tukea ylioppilailta. Toisaalta myös maakuntain liike vaati leikkauksia koulutukseen.⁹³¹ Puoluepoliittinen kilpailu oli saanut puolueet lupaamaan kilpaa lisää etuja kansalle "erikoisetujensa" ajamiseen. Puoluepelissä "koko maan onni ja menestys on tullut sivuseikaksi ja puolueitten tarkoituksiperät pääasiaksi".⁹³²

Puhe oli luonteeltaan maltillinen ja suostutteleva, vaikka teemat sinänsä olivat ongelmallisia. Lapuanliike oli jo menettänyt vaikutusvaltaansa ja kritiikki sitä kohtaan oli kiristynyt porvarienkin piirissä. Kosola myönsi asian epäsuorasti liudentamalla tulkintojaan sisällissodan jälkeisen politiikan absoluuttisesta epäonnistumisesta. Huomionarvoista oli, että vielä joulukuussa 1930 Kosola oli tuominnut lapuanliikettä edeltäneen politiikan kokonaan, mutta nyt hän löysi

⁹²⁸ Mylly 1989A, 273; Hietala 1971, 107. Kosola seurasi presidentin vaalien aikaan tapahtumia eduskuntatalon lehtereiltä. Mikäli Ståhlbergista olisi tullut presidentti, olisi valtuuskunta Lapualla voinut julistautua hallitukseksi. Ks. KA. Suomen 1920-40-luvun säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Ev. lut. Ragnar Gröningin haastattelu v. 1955, 3, 5.

⁹²⁹ *Aamulehti* 10.1.1931, Maanvilj. Vihtori Kosolan.

⁹³⁰ PTA. Kokoomuksen yleinen puoluekokous 7.-8.5.1933. Ca 6, 52-54. Keskustelu koulutuksesta oli Kokoomuksella esillä 1933 puoluekokouksessa. Kokoomus ei kuitenkaan suhtautunut yhtä kriittisesti asiaan.

⁹³¹ Maakuntain liikkeen ohjelma: Kansan Arkisto, 4. Fasismi, Lapuan Liike, IKL; 4. Lapuan Liike - julkaisu 323 F (471). Oppivelvollisuudesta erit. Kuikka 2001, 168-170, 178-180. Ks. myös Lindström 2001, 95; Sarjala 2001, 13;

⁹³² *Aamulehti* 10.1.1931, Maanvilj. Vihtori Kosolan. Myös Artturi Vuorimaa (1931, 127-128) totesi teoksessaan, että koulupakkolaki oli käynyt todella kalliiksi ja kansa tuskin olisi joutunut "perikatoon", jos asialla ei olisi pidetty niin kiirettä.

siitä edes jotain hyvää. Toisaalta Ståhlbergin kyydityksen jälkeen lapuanliikkeen tuki oli Svinhufvudille enemmänkin poliittinen taakka kuin hyöty.⁹³³

Puheessa Kosolan oli otettava huomioon poliittinen tilanne. Svinhufvudin taakse tarvittaisiin laaja poliittinen koalitio – sitä ei saataisi aikaan ainakaan valtiovaltaa uhkailemalla, sen vääpeli itsekin oli jo tehnyt lapualaisille selväksi. Lisäksi, jos Svinhufvud häviäisi, tulos olisi hyvin huono lapuanliikkeelle, kun vasemmisto ratkaisisi vaalin ja päätavoite oikeiston presidentistä epäonnistuisi. Svinhufvudin tuli esiintyä enemmän jonkinlaisena antiteesinä Ståhlbergin linjalle ja henkilölle kuin oikeistolaisena. Svinhufvud ei itsekään uskonut voittomahdollisuuksiinsa.⁹³⁴

Puheessaan Kosola palasi Vientirauhan aikaiseen retoriikkaansa isänmaallisen työmiehen oikeuksista, tämä oli ehkä tarkoitettu miellyttämään Svinhufvudin takana olleita teollisuuden edustajia. Lapuanliikkeen ensimmäisessä ja toisessa kokouksessa Kokoomuksen kansanedustaja ja Vientirauhan johtaja Martti Pihkala⁹³⁵ oli jo pitänyt aihetta esillä, nyt Kosola otti aiheen uudelleen käyttöön. Työntekijät olisivat yksilöinä jo lähtökohtaisesti eriarvoisia. Puhe oli Kokoomuksen poliittisten tavoitteiden mukainen ja sellaisenaan suunnattu SDP:n poliittista ohjelmaa vastaan. Työn ja pääoman ristiriita oli lama-Suomessa vuonna 1931 hyvin ajankohtainen. Kosola koetti ehkä sekä astua virtaan että olla astumatta virtaan⁹³⁶ tasapainottelemalla loppuvuoden 1930 radikaalin aktivistiretoriikkansa ja Maalaisliiton eduskuntaryhmäpuheesta tutun poliittikkoretoriikan välillä. Työväen retorinen erottaminen marxilaisuudesta oli vaikeaa. Puoluepoliittinen kilpailu viittasi jälleen vain vasemmiston ajamaan politiikkaan. Maaseudusta, uskonnosta tai lapuanliikkeestä Kosola ei puheessaan maininnut mitään, vaan argumentoi Lapuan lain asemesta ”luonnon laila” ja kausaliteetilla.

Kosola puhui Lahdessa IKL:n maakuntakokouksessa 18.6.1933. Kokous pidettiin Someron seurakuntatalolla kello 19.⁹³⁷ *Ajan Suunnan* mukaan valtavat suosiosoitukset saanut puhe käsitteli työväen syntyä ja sen joutumista marxilaisten hallitsemaksi parlamentarismien myötä. Kosolan mielestä vuoden 1906 vaalilain ja vuoden 1918 kunnallislain pohjalta syntynyt eduskuntajärjestelmä mahdollisti kansan pyrkimyksiä rajoittaneen puoluevallan. Kosolan mukaan

⁹³³ *Turun Sanomissa* (25.11.1930) Svinhufvud totesi hänen ehdokkuudellaan spekuloinnin olleen ”arvotonta peliä”.

⁹³⁴ Vares 2007, 66, 68–70; Vasara 2013, 710; Leikola 2009, 235. Ks. myös Lackman 2009, 225–226. Svinhufvud suostui vastentahtoisesti Kokoomuksen ehdokkaaksi. Suurin uhka vaaleissa olisi, että SDP menisi osittain Kallion taakse, joka näin nousisi viimeiselle kierrokselle Ståhlbergia vastaan. Myös legalismia painottanut RKP voisi mennä kokonaan Ståhlbergin taakse. Tärkeintä Kokoomukselle oli kuitenkin estää juuri Ståhlbergin valinta.

⁹³⁵ Pihkalasta eduskunnan internet-tietokanta. Pihkalan näkemyksistä Vasara 1997, 144–145, 148; Kuusisto 1969, 53; Seppälä 1982, 58. Martti Pihkala toimi Kokoomuksen kansanedustajana vuosina 1930–1933. Hän kannatti Kokoomuksen ja IKL:n poliittista yhteistyötä ja siirtyi IKL:n riveihin vuonna 1933. Pihkala menetti kansanedustajan paikkansa vuoden 1933 vaaleissa.

⁹³⁶ Tämä on retoriikan kontradiktio, ristiriita, jossa puhuja koettaa tehdä ja olla tekemättä asiaa samaan aikaan. Ristiriitaa ilmaiseva lause tunnetaan kreikkalaisen filosofin Herakleitoksen aforismina. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 218.

⁹³⁷ *Hämeen Sanomat* 19.6.1933, Lahden suurjuhlat.

marxilaiset puolueet saavuttivat voiton organisaationsa avulla. Kansan nousu takaisi yhteiskunnan perustan ja tulevaisuuden ja sysäisi vanhat Jumalat syrjään. Kosolan puhe liittyi vuoden 1933 vaalitaisteluun.⁹³⁸

Helsingin Sanomien mukaan Kosola oli puheessaan asettanut puoluevallan kansanvaltaa vastaan ja vaatinut politiikkaan ”sellaisia miehiä, joilla ei ole nimeä puoluepolitiikassa”. Tähän *Helsingin Sanomat* totesi, että eduskuntalaitoksen parjaaminen kansanvallan ja muka kansan oikeuksien nimissä oli ”kouriin tuntuva keinottelu”. ”Nimettömät miehet” oli kansa eduskuntaan itse äänestänyt. Parlamentarismien kritiikki nousi myös siitä, ettei yhdelläkään IKL:n ehdokkaista ollut kansan laajaa tukea. Lopuksi lehti totesi, ettei kansa voinut luottaa huonomaineisiin lapualaisiin.⁹³⁹ Seuraavana päivänä lehti totesi Maalaisliiton laillisuuskokoukseen viitaten, että kansan parhaimmisto oli noussut IKL:n ”valheisanmaallisuutta ja valhekansanvaltaisuutta” vastaan.⁹⁴⁰

Suomen Sosialidemokraatti kommentoi vuoden 1933 vaaleja Kosolan tappioksi. Lupaukset sosialidemokratian voittamisesta osoittautuivat turhiksi. Keskustaporvarit olivat nyt siirtymässä pois Kosolan ja IKL:n takaa. Lehti muisteli aiempaa ennustustaan Kosolan suosion heikkenemisestä talonpoikaismarssin jälkeen. Kukaan ei ollut suosionjaossa niin häilähteleväinen kuin kansa. Kosola oli sortunut samaan kuin roomalainen sotapäällikkö aikoinaan: hän oli unohtanut olevansa kuolevainen.⁹⁴¹

Vaasa-lehti totesi, että Kokoomus hävisi vaalit. SDP, RKP ja Edistyspuolue vahvistuisivat ja jos ne kykenisivät liittoutumaan, voisivat ne hallita maata keskenään. Maalaisliiton strategia oli epäonnistunut, SDP:n vahvistuttua se ei välttämättä tarvitsisi Maalaisliittoa enää. Päätoimittaja J. O. Ikolan mukaan Maalaisliiton olisi pitänyt liittoutua aitosuomalaisia tavoitteitaan ajaakseen Kokoomuksen kanssa, eikä yrittää lähentyä SDP:tä.⁹⁴²

Nimimerkki Tarkkailija kommentoi puhetta *Suomenmaassa* toteamalla aikojen muuttuneen. Nyt kansanvalta kelpasikin IKL:lle. ”Joskus se hyljätty kaa-likin kelpaa syötäväksi”.⁹⁴³ Jyväskylässä toukokuussa 1934 IKL:n tilaisuudessa pidetyssä puheessaan Kosola tarjosi vasemmistolle vuodesta 1918 puhueensa yllättäen jopa sovinnon sanoja:

⁹³⁸ *Ajan Suunta* 19.6.1933. Puolueiden organisaatioista 1920-luvulla Aarnio 2003, 442–449.

⁹³⁹ *Helsingin Sanomat* 21.6.1933, Nimettömät miehet. Sisältyy: Kansan arkisto, 4. fasismi Lapuanliike. Lehtileikkeitä Isänmaallisesta kansanliikkeestä. Ks. myös Koskipalo 2008, 48.

⁹⁴⁰ *Helsingin Sanomat* 22.6.1933, Vastavyöry.

⁹⁴¹ *Suomen Sosialidemokraatti* 7.7.1933, Mitä Sasulle kuuluu?

⁹⁴² *Vaasa* 13.7.1933, Jaakkoo selittää. Sisältyy: VMA. J. O. Ikolan yksityiskokoelma. Aitosuomalaisuuden kannatus oli vahvinta juuri Maalaisliitossa. Kokoomus kääntyi, ainakin ohjelmallisesti, aitosuomalaisuuteen jo 1920-luvun lopulla. Uino 1994, 579, 588–591.

⁹⁴³ *Ilkka* 2.7.1933, Kuka ajoi vaarallista. Artikkelin löytyy myös: KMA. IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. IKL:n aatepohja. Yleistä IV.

Meidän on pidettävä huolta siitä, etteivät nämä uhrit saa olla hukkaan heitettyjä, vaan että seuraava koetusten päivä – käyttäkösemme suuren Snellmanin sanoja – täällä on kohtaava yksimielisen kansan.⁹⁴⁴

Kosola joutui implisiittisesti myöntämään, että myös punaisella puolella menestyneet olivat uhreja. Toisaalta uhri saattoi viitata myös punaisten johtajiin, jotka oikeiston tulkinnan mukaan pettivät ja uhrasivat lopulta omansa henkilökohtaisten tavoitteidensa vuoksi.⁹⁴⁵ Uhriretoriikalla peitettiin ajatus sisällissodasta väkivaltaisena konfliktina, jossa määrätietoisen vihanlietsonnan myötä surmattiin raastasti puolin ja toisin tuhansia ihmisiä. Koska jotkut olivat sodassa uhranneet henkensä, eivät mitkään vastauhraukset voineet olla riittävän suuria. Myös isänmaan, jonka puolesta taisteltiin, täytyi olla jotain kaiken kärsimyksen ylittävää ja korvaamattoman arvokasta. Viittaus ”koetusten päivään” viittaa Neuvostoliiton ulkopoliittiseen uhkaan, joka korvaa Kosolan retoriikassa vasemmiston uhkaa enenevässä määrin vuosina 1934–1936. Tällöin myös suhtautuminen työväkeen muuttuu positiivisemmaksi.⁹⁴⁶

Neuvostoliiton uhkaan liittyvä ajatus kansakuntien välisestä taistelusta juontaa toisaalta juurensa äärioikeistolaisesta ajattelusta, jossa väitettyjen ”rotujen” erot determinoivat konfliktia. Toisaalta on muistettava, että Neuvostoliitolla pelottelu pohjasi pitkään historialliseen traditioon Venäjän uhkasta. Vapausso-
dassa voitettu työväki, kommunistit, tulkittiin puheessa niin ikään idän uhkan kontekstissa. Kuohunta ja levottomuus viittasivat poliittiseen myllerrykseen. Kansallinen puolustuslaitos olisi ”kuin oma silmäterämme, puhdas, kirkas ja koskematon”, eikä sen kustannuksissa ja ylläpidossa olisi varaa kitsasteluun, ”sil-
lä tässä kohdassa, jos missään, ahneus pettää viisauden”.⁹⁴⁷

Kosola avasi IKL:n edustajakokouksen Lapualla lauantaina 7.7.1934. Kokous pidettiin symbolisesti tärkeänä talonpoikaismarssin neljävuotispäivänä. Kosola totesi puheensa aluksi, kuinka ”valtava talonpoikaisjoukko” lähti pelastamaan maata jälleen, kuten vuonna 1918. Viittaus sisällissotaan oli tuttu jo lapuanliikkeen ajoilta. Talonpojat olivat katkerina kuunnelleet erään eduskunnan osan riehnausta ja kodin, uskonnon ja isänmaan pilkkaa.⁹⁴⁸ Paikalla oli paikallisosastojen yli 450 edustajan⁹⁴⁹ lisäksi ”lukuisasti muita IKL:n aatteiden kannattajia”. *Hämeen Sanomien* mukaan osallistujat olivat suurimmaksi osaksi ”keski-ikäistä, vakaata joukkoa, jolle on leimallista ilmeisen vakava ote ... kokoustyöhön”.⁹⁵⁰

⁹⁴⁴ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli. Snellman eräänlaisena kansallisfilosofina oli juuri valtioajattelun perustaja. Liikanen 1995, 124–133, 143.

⁹⁴⁵ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

⁹⁴⁶ Uhriretoriikasta ja -identiteetistä Huttunen 2010, 184, 186, 212–214; Roselius 2013, 47. Ks. myös Turunen 2005, 115–118; Pekkalainen & Rustanius 2007, 166–168. Sisällissodan syyllisyyskysymys oli aikoinaan tärkeä myös siksi, koska Suomen sisällissota oli varsinkin jälkiselvittelyineen hyvin raaka jopa eurooppalaisessa kontekstissa.

⁹⁴⁷ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

⁹⁴⁸ *Lapuan Sanomat* 12.7.1934, IKL:n edustajakokous.

⁹⁴⁹ *Kymenlaakson Suunnan* (10.7.1934, Isänmaallisen kansanliikkeen) mukaan kokouksessa oli ”virallisia edustajia yli 500” ja ”muita asianharrastajia n. 300”.

⁹⁵⁰ *Hämeen Sanomat* 8.7.1934, Kunniakkaan talonpoikaismarssin; *Kymenlaakson Suunta* 10.7.1934, Isänmaallisen kansanliikkeen.

Työmiehen oli "seisottava omin jalkoinensa ja joukkoinensa" IKL:n rinnalla, sillä IKL:llä oli "omantunnon ja sydämen asiana ajaa sinunkin (työläisen) etuasi ja parastasi koko kansanyhteisömme hyötyä tarkoittavassa kilvoittelussa". Kaikki tämä edellytti puolustuslaitoksen parantamista ja sen ylläpitämistä kitsastelematta, sillä "ilman sitä ei tänä kuohunnan ja levottomuuden aikana ... yksikään kansakunta auringon alla ole voinut vapauttansa ja onneansa säilyttää". Kosola myös vetosi talonpoikaismarssin osanottajiin, jotka olivat pelastaneet maan kommunisteilta vuosina 1918 ja 1930. Puoluejohtajat olivat unohtaneet lupauksensa. "Näin ei ollut tarkoituksemme".⁹⁵¹

Kosola totesi pulakauden köyhdyttäneen kansaa niin etteivät IKL:nkään saavuttamat "siveelliset voitot" välttämättä riittäisi korvaamaan menetyksiä. Siksi IKL:n toiminnan oli "käsitettävä kaikki kansankerrokset". Kun Kosola vaati IKL:n toiminnan laajentamista kaikkiin kansanryhmiin, hän samalla käytännössä vaati sosiaalisia reformeja. Toisaalta erona vasemmistoon Kosola asetti arvopoliittikan taloudellisten reformien rinnalle. Yksinomaan rahallinen korvaus ei auttaisi ratkaisemaan maaseudun ongelmia.⁹⁵²

Kosolan mukaan työmiesten "kansainväliset johtajat" eivät ymmärtäneet työmiesten etua, mutta IKL ymmärsi. IKL:lle työväen asia oli "sydämen asia".⁹⁵³ Kosola ei puheessaan väittänyt näitä "kansainvälisiä johtajia SDP:n todellisiksi vallankäyttäjiksi, vaan otti teemakseen kansan vahvistamisen. Sanavalinta jatkoi Kosolan ajatusta SDP:n politiikan näennäisestä hyödyllisyydestä ja sen kannattajista vastoin omaa etuaan toimivista yksinkertaisesta kansasta. Kuitenkin Kosola säilytti perusajatuksensa työväenliikkeen epäkansallisuudesta. Kaikki tämä edellytti puolustuslaitoksen ylläpitämistä ja parantamista, koska lopulta vain se turvaisi maan vapauden ja onnen.⁹⁵⁴

Puhe oli tyypillinen kokouspuhe, jolla oli symbolinen merkitys. Lapuanliike oli käyttänyt vapaussodan muistoa keskeisenä osana toiminnassaan. IKL vetosi myös talonpoikaismarssiin, josta oli tullut keskeinen vedenjakaja suhtautumisessa lapuanliikkeeseen ja toisaalta liikkeen kannattajien ylpeydenaihe ja symboli. IKL:n ohjelma oli "laadittu niin laajalle ja kestäväälle pohjalle, että se kerran toteutettuna varmasti takaa kansallemme onnellisemmän tulevaisuuden". Kosola vaati parannuksia "kansakunnan selkärangan", pienviljelijäin ja talonpoikien, asemiin. Ilman maata viljelevää väestöä maa joutuisi "välttämättömyyden pakosta ... tuuliajolle ja vieraitten astinlaudaksi". Kosola lähestyi näin pulaliikkeen kannanottoja.⁹⁵⁵

⁹⁵¹ *Ajan Suunta* 7.7.1934, Talonpoikaismarssin osanottajat. Ks. myös artikkeli "Pyykki on pantu ja pysyy", jossa pohditaan Mäntsälän kapinan jälkeistä poliittista kehitystä ja lapuanliikkeen voimien menetystä. *Lakeuden Suunta* 6.7.1934, Talonpoikaismarssin osanottajat, sama artikkeli. *Hämeen Sanomat* 8.7.1934, Kunniakkaan talonpoikaismarssin. Ks. myös *Kymenlaakson Suunta* 10.7.1934, Isänmaallisen kansanliikkeen II:n edustajakokous Lapualla.

⁹⁵² *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

⁹⁵³ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

⁹⁵⁴ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 10.7.1934. IKL:n edustajakokouksen. Ks. aiheesta myös *Hämeen Sanomat* 11.7.1934, Kuulumisia IKL:n, jossa kokouspuhujien lausuntoja kommentoitiin.

⁹⁵⁵ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

Kosola liitti puheessaan vuonna 1934 ensimmäisen kerran, mutta tosin implisiittisesti, sosiaaliset kysymykset puolustuspolitiikkaan. Ajatus talonpoikien merkityksestä maalle juontaa juurensa lapuanliikkeen käyttämästä vapaussotaretoriikasta, jossa katsottiin juuri talonpoikien kansannousun pelastaneen maan vasemmiston kapinalta. Yhteiskunnassa oli muutoinkin havaittavissa pyrkimystä lähentää edes retorisesti osapuolia toisiinsa. Joulukuussa vuonna 1934 pidettiin ilmeisesti presidentti Svinhufvudin aloitteesta, sovinnon viikko.⁹⁵⁶

Kosola puhui IKL:n edustajakokouksessa Lapualla 6.-7.7.1935. Avatessaan kokouksen hän sai puheenjohtajana pitkät suosionosoitukset. Puheessaan Kosola kävi lävitse talonpoikaismarssin syntymisen, tapahtumien kehityksen ja merkityksen. Huomionarvoista oli, että nyt Kosola painotti kansan eheyttämistä. Hän käytti esimerkkejä maailmasta, missä sodan käyneet miehet löivät nyt veljen kättä toisilleen. Kosola totesi, että

jos erehtynyt ja harhaan johdettu veljemme tulee meidän luoksemme, me emme saa työntää häntä luotamme. Me emme tahdo politikoida, me tahdomme rakentaa tulevaisuuden hyväksi. Mutta me emme myös voi vaieten katsoa sitä hävitystyötä, jota maassa tehdään. Ei, me nousemme toimintaan sitä vastaan.⁹⁵⁷

Kosola jatkoi näin aiemmin omaksumansa työväenasia -retoriikkaa, hän kuitenkin vierasti työväenliikkeen poliittisuutta. Politikointi vaatii yleisöön vaikuttamisen taitoa eli retoriikkaa. Todellisuus esitettiin halutunkaltaiseksi puheen avulla.⁹⁵⁸ Paradoksaalisesti juuri se, että Kosola kiisti politikoidensa lisäsi puheen vaikutusta. Kokouksen puheenjohtajiksi kutsuttiin Vilho Annala ja K. R. Kares. Reino Ala-Kulju toimi sihteerinä.⁹⁵⁹ Muita puhujia olivat muun muassa E. A. Tuomivaara⁹⁶⁰ aiheellaan ”maatalousohjelmien suuntaviivat”⁹⁶¹ ja Vilho Annala, joka esitelmöi ”minimipalkkakysymyksestä”. Kokouksen lopuksi K. R. Kares piti Jumalanpalveluksen. Kokous ilmeisesti indikoi IKL:n siirtymistä mallillisemmalle linjalle.⁹⁶²

Kosolan Ylä-Vuoksen puhe oli niin pitkä, että se jatkui seuraavassa Karjalan Suunnassa.⁹⁶³ Kosola totesi, että IKL:llä ei ”toistaiseksi” ollut riittävästi voimaa hoitaa maan asioita. Tämä oli ristiriitaista ottaen huomioon, että hän puheensa alussa mainitsi IKL:n kannatuksen vahvasta noususta. Kosola tiivistä IKL:n vahvuudet:

⁹⁵⁶ Esim. *Karjala* 30.12.1934, Sovintoviikko. Ks. myös Leinonen 1997, 125; Peltonen 2003, 258.

⁹⁵⁷ *Karjalan Suunta* 8.7.1935, Lapuan edustajakokous. Ks. tämä osa puheesta myös *Savon Suunta* 12.7.1935.

⁹⁵⁸ Tilli 2009, 282.

⁹⁵⁹ *Karjalan Suunta* 8.7.1935, Lapuan edustajakokous.

⁹⁶⁰ E. A. Tuomivaarasta tarkemmin Niinistö 1998, 141; Uola 2001C.

⁹⁶¹ IKL:n maatalousohjelmasta, Kannaksen Lehti 3.11.1933, IKL:n maatalousnäkökohtia.

⁹⁶² *Ajan Suunta* 6.5.1935, IKL:n edustajakokous.

⁹⁶³ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

Meillä ei toistaiseksi ole muuta voimaa kuin yksimielisyys, tietoisuus tehtävämme oikeutuksista ja ennenkaikkea välttämätön uhrimieli.⁹⁶⁴

Kosola käsitteli puoluepolitiikan ongelmia. Samoin kuin työläisten asiaa ei voitaisi ajaa SDP:n keinoin, ei talonpoikienkaan asiaa voitaisi edistää Maalaisliiton avulla. Sillä talonpojat olivat "saaneet tarpeekseen puoluepelistä". Tämän Kosola talonpoikana tiesi. Kosolan mukaan työläiset löysivät yhteisen tien, mutta se ei voisi olla ainakaan SDP:n ja Maalaisliiton yhä mahdollisemmalla näyttävällä liittoutumalla. Kosola ilmaisi huolensa SDP:n lehdistön kirjoituksista ja kutsui työläis-talonpoikaisrintamaa vain "ovelaksi kauppakirjaksi" ja "hyvin organisoiduksi rintamaksi", jolla talonpojat "lukittaisiin puoluejohtajien kanssa samaan kaappiin".

IKL:n edustajakokouksessa Lapualla 7.7.1935 Kosola ei taaskaan määritellyt tarkkaan mikä isänmaan kokonaisuus olisi, mutta hän antoi "merkillisestä ilmiöstä", eheytymisestä, "erään" esimerkin: saksalaisten rintamamiesten "veljenkäden lyömisen" sekä englantilaisten että ranskalaisten vihollistensa kanssa. Molempien kohtalot "järkyttävässä, mutta ehkä välttämättömässä maailmansodassa" olivat asia, jota "itsekkäästi ja pienesti ajatteleva ihmisyksilö ei voinut käsittää". Sen sijaan isänmaallisen kansanliikkeen miehet ymmärsivät tämän "erikoisen hyvin":

Täytyyhän lopulta olla niin, että mitkä hyvänsä eri katsantokannat tai etukysymykset ovatkin tekijöinä, kansalaisten ja kansojenkin keskinäisten suhteiden järjestyksessä, lopultakin määrää kaiken moraalin, kaiken miehuudentunnon ja ylevyyden se sankarius, joka miehelle kuuluu, se inhimillinen yhteydentunto, joka piilee jokaisessa aktiivisessa kansalaisessa.⁹⁶⁵

Karjalan Suunta ei tätä kohtaa Kosolan puheesta julkaissut, mutta se on löydetty myöhemmin *Kymenlaakson Suunnasta*⁹⁶⁶. Kosolan kommentti olisi sisällissotaan sijoitettuna mahdollista tulkita niin, että vaikka punaiset olivat Kosolan mukaan taistelleet väärällä puolella ja väärin päämäärien puolesta, olivat hekin myös ihmisiä, joita määrittivät heidän omat tekonsa ja moraaliset tapahtumien pyörteissä. Jos kerran ranskalaiset ja saksalaiset pystyivät sopimaan maailmansodan aikaansaamat riitansa, niin suomalaistenkin poliittiset ristiriidat olisivat ylitettävissä. Isänmaallinen kansanliike oli "monien kärsimysten" myötä omaksunut vakaumuksen "uuden oikeudenmukaisen kansakokonaisuuden tähtäävän yhteiskunnan rakentamisesta". Kansalaisilla oli velvollisuus ja oikeus "puolustaa tätä isien verellä viitoittamaa maata viimeiseen veripisaraan".

Kosola toisti 9.6.1935 pitämänsä Ylä-Vuoksen puheen sisältöä korostamalla erityisesti, että IKL:n "veljenkäden ojennus yli puoluemuurien" edellytti myös työväeltä ja niiltä, jotka "pitävät aatetta kukkarossaan", "tinkimätöntä isänmaallisuutta ja aktiivista työskentelyhenkeä". Näin vapaussodan saavutukset lujitettiin ja saatettiin loppuun se, "joka silloin jäi kesken". Vihjaus loppuun saattamisesta voidaan ymmärtää monella tavalla riippuen siitä, millaiseksi aktivistien

⁹⁶⁴ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

⁹⁶⁵ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

⁹⁶⁶ Lehteä julkaistiin vuodesta 1934. Talvi 1984, 595.

tavoitteet vuonna 1918 käsitettiin. Kosola ei ainakaan viitannut demokraattiseen tasavaltaan kommentissaan. Kosolan kädenojennus voidaan tulkita myös niin, että jos IKL pääsisi valtaan, se antaisi kaikille marxilaisille eli vasemmistolaisille mahdollisuuden liittyä mukaan, tai ainakin hylätä oman oppinsa, koska he kuitenkin olivat suomalaisia. Jos marxilaiset eivät oppiaan hylkäisi, voisi IKL ”puhdistaa maata”⁹⁶⁷ vedota siihen, että mahdollisuus vaihtaa leiriä oli annettu. Kosola vetosi työväkeen, jotta he jättäisivät johtajansa, mutta teki sen tällä kertaa sovinnollisesti:

On jo tarpeeksi kauan pidetty yllä luokkataisteluvastakohtia, luokkavihaa ja katkeruutta. Ei ole enää hetkeäkään varaa pitää työväestöä tunnettomien marxilaisherrojen johdettavissa, irrallaan yhteisestä kansankokonaisuudesta.⁹⁶⁸

Kosolan mukaan IKL:n ”työ meni eteenpäin varmoin askelin”. Ensimmäinen vaihe oli IKL:n poliittisen voiman ”äänimäärän ja edustuksen” kasvattaminen. Vuoden 1936 vaalit Kosola määritteli kahden ”suuren rintaman taisteluksi”: isänmaallinen kansanliike kohtaisi puoluerintaman, joka ”tietoisesti tai tiedottomasti tukee sen rintaman johtavaa ainesta, marxilaisia”.⁹⁶⁹ Kosolan lausumaa voidaan tulkita niinkin, että SDP:n kannatuksen kasvu ja maltillistuminen vaati myös keskustalaisia porvaripuolueita eli edistystä ja Maalaisliittoa reagoimaan sen esittämään poliittiseen haasteeseen, jolloin ne IKL:n näkökulmasta katsoen ”marxilaistuisivat”.

Merkittävä muutos Kosolan puheessa vuonna 1935 on, että hän selvästi erotti työväenluokan marxilaisuudesta. Tätä hän ei ollut kielenkäytössään tehnyt aiemmin, vaikka viittasi siihen vuonna 1934. Sanavalinta on nähtävä IKL:n strategiana. Puhe heijastelee tältä osin jo IKL:n vuosina 1935–1936 omaksumaa uudenlaista lähestymistapaa vasemmistoa vastaan. Kosola käytti marxilaista käsitteistöä pyrkiessään lähestymään työläisiä. Hän kuitenkin määritteli käsitteiden merkitykset IKL:n intressien mukaisesti. Marxilaisethan juuri määrittelivät työväenluokan erillisenä yhteiskunnallisena ryhmänä. Kosolan mielestä IKL:llä ei ollut sinänsä mitään työväenluokkaa vastaan. Puhe oli ambivalentti ja ristiriitainen, koska kun siinä myönnettiin työväenluokan olemassaolo yhteiskunnallisena ryhmänä, jouduttiin myöntämään myös työväenluokan intressit suhteessa muihin ryhmiin.

Puheen kirjoittaja tuskin tarkoitti työväenluokka-käsitettä käyttäessään ainakaan tätä. Työväen ohjelma oli suhteessa IKL:n laajin.⁹⁷⁰ Mielenkiintoista on, että K. R. Kares kirjoitti IKL:n joululehteen vuonna 1936, että marxilaisuus pitäisi ehdottomasti hävittää ”viimeistä piirtoa myöten”, mutta sen kannatuksen syihin pitäisi myös puuttua. Työväen nousu ilmensi kansallista nousua, mutta epäjumalallisuus oli syynä sen aiheuttamaan rappioon. Kares totesi, että marxilaisuus oli

⁹⁶⁷ Kosola puhuu Pieksämäen puheessaan vuonna 1933 maan puhdistamisesta paremmin kuin vuonna 1918.

⁹⁶⁸ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

⁹⁶⁹ Vrt. Hyytiän (2012, 139) mukaan vuoden 1936 vaalien tulos suuntasi Suomea läntisiin demokratioihin etenkin ulkopoliittisesti.

⁹⁷⁰ Teikari 1968, 2.

taloudellisessa mielessäkin ”karkealaatuista huijausta”. Hän totesi, ettei useimpia työläisiä edes kiinnostanut lukea Karl Marxin Pääoma-teosta tosissaan.⁹⁷¹

Työväenliike oli epäjohdonmukainen, koska se ei edes pyrkinyt tavoitteenensa, joka tosin oli osin kannatettava. Toisaalta suomalaisuuspuolueen luovuttua ideaalistaan vain marxilaiset kannattivat ”köyhän työväestön asiaa”, vaikkakin taktisesti ja agitorisestisesti. Kareksen Paavalilta omaksuman ajatuksen mukaan Kristusta voisi saarnata myös ”kateudesta”, ”riidan halusta” ja ”epäpuhtaalla mielellä”, kunhan sitä vain saarnattaisiin. Uskonto velvottaisi liittämään työväestön kansankokonaisuuteen ajamalla sen asiaa kansankokonaisuuden kannalta, sillä ”heikoimman kuormat” oli kannettava hartaimmin. Artikkelin mielenkiintoinen, koska Kosolan puheessaan esittämä ajatus työväen asian ajamisesta on selvästi samoista perusteluista lähtevä kuin K. R. Kareksen ajatuskulku.⁹⁷²

Maijalan mukaan kansankokonaisuus (Volksgemeinschaft) -ajatuksen juuret ovat saksalaisfilosofi G. W. Hegelin ajattelussa ja konservatismeissa. Hegel kohotti filosofiassaan valtion kaikkivoivaksi ja yhteisön yksilön vapauden turvaajaksi. J. V. Snellman sai vaikutteita Hegeliltä ja piti Suomen kansan tehtävänä pyrkimystä kohti valtiota. Suomen kansa saattoi selviytyä, elää ja voimistua vain yhtenäisenä omassa valtiossaan. Näin ajatus kansankokonaisuudesta tuli osaksi fennomaniaa⁹⁷³ ja myöhempää kansallista ajattelua. Snellmanin mukaan jokaisella valtiolla oli oma tarkoituksensa maailmanhistoriassa. Saksalainen Volksgemeinschaft sai vaikutteita myös sosiologi Herbert Spencerin (1820–1903) sosiaalidarvinismista⁹⁷⁴, joka oli lähinnä biologi Charles Darwinin (1809–1892)⁹⁷⁵ teorian soveltamista ja siirtämistä yhteiskuntaan. Kansankokonaisuus oli Saksan konservatiivien iskusana ja vastine nousevalle sosialidemokratialle ja kommunismille ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Suomessa kansankokonaisuuskäsitettä käytti ensimmäisenä professori Yrjö Ruutu *Suunta*-lehden⁹⁷⁶ palstoilla keväällä 1919. Natsi-Saksassa käytettiin kansallissosialismin rinnalla termiä ”kansansosiaalisuus”, joka tarkoitti keinoa kansan yhtenäistämiseksi, toisin sanoen kansankokonaisuuden luomista, sosiaalisten uudistusten avulla.⁹⁷⁷

⁹⁷¹ *IKL:n joulu* 1936, K. R. Kares: Marxilaisuus pois, mutta, 9–10.

⁹⁷² *IKL:n joulu* 1936, K. R. Kares: Marxilaisuus pois, mutta, 9–10; Paavalin lauseesta Myllykoski & Lundgren 2005, 206–207. Keinot eivät olleet tärkeitä päämäärää tavoiteltaessa. Pekkalaisen & Rustaniuksen (2007, 169) mukaan sisällissota muutti K. R. Kareksen suhtautumisen työväenliikkeeseen perusteellisesti. Kares ei ollut aiemmin Asikkalan kirkkoherrana toimiessaan nähnyt sosialismin ja kristinuskon välillä mitään periaatteellista ristiriitaa ja oli jopa tukenut kristillistä työväenliikettä.

⁹⁷³ Virtanen (2001, 63) pitää fennomaniaa autonomisen ja itsenäisen Suomen keskeisimpänä poliittisena traditiona ja toiminnan strategiana.

⁹⁷⁴ Käsitteestä tarkemmin McMillan 2015, 173–179; Jokisalo 1995, 27–30.

⁹⁷⁵ E. H. Carrin (1963, 60–61) mukaan Darwin toi luonnontieteeseen historiallisen näkökulman. Hänen jälkeensä yhteiskuntatieteeseen tuli biologinen näkökulma, kun yhteiskuntaa alettiin selittää organismina. Isaksson & Jokisalo (1999, 154–156) pitävät Darwinin teoriaa juuri luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden leikkauspisteenä.

⁹⁷⁶ *Suunta*-lehti perustettiin maaliskuussa 1919 heimopolitiikan ja valkoisten venäläisten Pietarin kysymyksen vastakkainasettelun kenttään. Roiko-Jokela 1995, 171.

⁹⁷⁷ Maijala 2005A, 45, 48, 53, 63–64, 74; Sulamaa 1995A, 118. Ks. myös Soikkanen 1991, 29, 139; Röhrin (1996, 100) mukaan on huomattava, että käytännön kielenkäytössä natsit käyttivät rodusta ”kansan”-käsitettä. Vahvimmillaan volksgemeinschaft-käsite

Kaarle Sulamaan mukaan kansankokonaisuus merkitsi AKS:lle lähinnä kansan eheyttämistä sisällissodan jälkeisessä tilanteessa. Ylioppilaslehden päätoimittaja ja Pohjois-Pohjalaisen osakunnan (PPO) jäsen Niilo Kärki⁹⁷⁸ totesi vuonna 1923 AKS:n ”pesseen silmistään pahan unen valkoisista ja punaisista”. Kansankokonaisuus -ideologia tuli IKL:ään lähinnä AKS:n vaikutuksesta. AKS oli ottanut ajatuksen Italian fasisteilta. AKS lähti IKL:n taakse sen aitosuomalaisuuden takia, mutta sen vaikutus väheni huomattavasti vuoden 1936 vaalien jälkeen, jolloin järjestö suuntautui enemmän maanpuolustukseen. Kansankokonaisuus oli IKL:n keino ja menetelmä kansanryhmien ja niiden välisten poliittisten ristiriitojen poistamiseksi. IKL:n Työväenohjelman mukaan työväen elintasoja tulisi nostaa, jotta se hylkäisi kommunismin ja sosialidemokratian.⁹⁷⁹

Kinnusen mukaan kansankokonaisuuden käsite tarkoitti yleisesti IKL:llä sitä, että kansakuntaa verrattiin elävään olentoon, jossa yksilö oli vain yksi osa ja olemassa vain osana kansakuntaa. Ajatusta piti esillä varsinkin johtoryhmään kuulunut Vilho Annala. Kansankokonaisuus oli kaiken muun, esimerkiksi ryhmien, luokkien ja taloudellisten suhteiden yläpuolella ja ylitti poliittisen järjestelmän, liberalismien ja taloudellisen hyödyn. Kansankokonaisuutta perusteltiin sillä, että vain yhtenäinen kansa turvaisi maan itsenäisyyden mahdollisessa kriisitilanteessa. IKL:n tunnuslauseena olikin: ”kaikki kansankokonaisuuden hyväksii”. Liikkeen ideologioiden oli vaikea sovittaa työväenliikkeen tavoitteet osaksi IKL:ää ilman, että kansankokonaisuuden käsitteestä joustettiin.⁹⁸⁰ IKL:n mukaan vasemmiston tavoitteena oli saada työläiset tyytymättömiksi suomalaisen yhteiskuntaan, jotta vallankumousta voitaisiin yrittää.⁹⁸¹

Siironen mukaan oikeistoradikalismi pyrki ratkaisemaan kansankokonaisuus-ajattelulla ristiriidan isänmaan ja marxilaisuuden sekä porvaripuolueiden rämettyneen intressipolitiikan välillä. Kansankokonaisuus ilmensi käsitteenä yhteiskunnan taloudellisesti ”heikkojen” sitomista valtion yhteyteen sosiaalisin reformein. Olennaista oli yhteys ylioppilaisiin. Tällöin kansankokonaisuuden käsite tulee Kosolan ajattelussa lähelle Yrjö Ruudun ja Niilo Kärjen ajattelua. IKL:llä käsite liittyi myös nationalismiin toiseen puoleen eli kansallisen yhtenäisyyden

oli Tuomaisen (1988, 23) mukaan elokuun alussa vuonna 1914 maailmansodan alussa.

⁹⁷⁸ Kansalliskirjasto. Coll 464.58. Yrjö Vuorjoki AKS – kansakunnan peitsi, 25 a. Kärjestä ks. Ibid. Yrjö Vuorjoki AKS ja yhteiskunta, AKS ja työväestö. Kekkonen ja Kärjen suhteesta puolueisiin, ks. Ibid. AKS ja IKL VIII, 3. Kekkonen 1972B, ks. Suomen heimo 9/1930. Kärki vastusti Leinosen (2013, 23) mukaan AKS:n alkuvaiheista alkaen Itä-Karjalan liittämistä Suomeen.

⁹⁷⁹ Sulamaa 2011, 41–48; Leinonen 2013, 10, 78. Ks. myös Roiko-Jokela 2007, 123, 129. IKL:n suhteesta AKS:an, tarkemmin Leinonen 1997, 137–147. IKL:n lehti, *Ajan Suunta*, sai nimensä Ruudun *Suunta*-lehdestä, joten symbolinen yhteys suomalais(kansalliseen)-sosialismiin säilyi nimen tasolla. AKS piti sisällissodan syynä juuri kansankokonaisuuden käsitteen unohtamista. AKS, PPO ja IKL olivat Helena Seppin (1997, 76) mukaan toinen toisiinsa limittyneitä järjestöjä, jotka toimivat toistensa käsikassarina.

⁹⁸⁰ Kinnunen 2013, 456–457; Maijala 2005A, 44–45. Saksassa natsien NSDAP-puolueessa käytettiin myös kansankokonaisuuden, Volksgemeinschaftin, käsitettä. Maijalan (2005A, 44) mukaan IKL:n kansankokonaisuuskäsite ei palaudu NSDAP:n tai Yrjö Ruudun käyttämään kansankokonaisuuskäsitteeseen.

⁹⁸¹ Maijala 2005A, 63.

sisäpoliittiseen merkitykseen. Kansakunnan edun ylittäessä yksilöiden edut maa integroituisi tiiviimmäksi yksiköksi ulkopoliittisia uhkia vastaan. Toisaalta tämä edellytti yksilöiltä ehdotonta tunnustautumista valtion asian tukijaksi.⁹⁸²

Marxilaiset ajattelevat, että työväenluokan on tultava tietoiseksi olemuksestaan työväenluokkana. Näin he vapautuvat vaatimaan orjuutetun asemansa muuttamista. Kommunistit ja SDP erosivat toisistaan juuri siinä, millaisilla menettelytavoilla he yrittivät työväenasemaa parantaa. IKL:ssä taas ajateltiin, että työväenluokan on pysyttävä pääosin sääty-yhteiskunnan kaltaisessa asemassaan yhteiskunnassa, jotta se ei uhkaisi maaseudun järjestystä.

Maaseudun järjestystä puheissa ilmentää isäntävalta-käsite. Isäntävallan ajatus juontaa juurensa patriarkalismiin, jossa isäntä oli perheensä ja talonsa pää. Patriarkalismi, varsinkin isäntävaltana, liittyy myös yhteiskunnan työn jakamiseen ja organisoimiseen. Patriarkalismia voidaan tarkastella isännän valtakana ennen kaikkea perheessä, kuntatasolla ja työpaikoissa. Eri säätyjen välillä vallitsevat hierarkkiset ja siten epätasa-arvoiset suhteet. Nämä myös pitivät koossa yhteisöä. Sääty-yhteiskunnan purkautuminen alkoi nopeutua vuoden 1905 suurlakon jälkeen, kun vaatimukset yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta tulivat esiin.⁹⁸³ Kun modernisoituvassa Suomessa siirryttiin suoraan yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen vuonna 1907, sai muutos aikaan vahvoja vastavoimia. Äänioikeus oli väline, jolla voitiin vaikuttaa tuotantorakenteeltaan yksipuolisen agraarisen maan maanjako-oloihin. Käytännössä äänioikeus ei, virkakoneistoltaan heikon eduskunnan vuoksi, heikentänyt isäntävaltaa vielä 1900-luvun alussa. Maaseudulta sai suoraan toimeentulonsa vielä 66 % väestöstä vuonna 1920.⁹⁸⁴

Vaatimuksia maaseuden köyhien olojen parantamiseksi esittivät varsinkin sosiaalidemokraatit, mutta myös vanhasuomalaiset olivat uudistusmielisellä kannalla. Nuorsuomalaiset ja RKP:n liberaalit taas uskoivat taloudelliseen liberalismiin ja vieroksuivat kaikkea säätelyä. Yleisemmin oli tärkeää korostaa Suomen autonomiaa Venäjän vaatimuksia vastaan. Äänioikeuden myötä taloudellinen asema, joka maaseudulla vertautui maanomistamiseen⁹⁸⁵, irrotettiin poliittisten oikeuksien määritelmästä. Kosola alkoi vaatia jo lapuanliikkeen radikalisoituessa vuonna 1930 vaalilain restauroimista suurlakkoa edeltävään muotoonsa.

⁹⁸² Siironen 2011, 210.

⁹⁸³ Palonheimo 2006, 176–177, 179; Korjus 2008, 86–88. Patriarkalismin käsitteestä Karonen 2002, 255–259.

⁹⁸⁴ Hakalehto 1986, 10; Korjus 2008, 85; Mylly 1989A, 63; Sulkunen 1991, 70–71. Maaseudun väestömäärä kasvoi vuosina 1880–1890 noin 300 000 henkilöllä, mistä pääosa oli tilattoman väestön lisäystä. Tämä lisäsi myös poliittista painetta äänioikeudelle 1890-luvun lopulle tullessa, kuten Korjus (2008, 84) ilmaisee: kansa oli ilman valtaa ja alkoi toimia sitä saadakseen.

⁹⁸⁵ Mylly 1989A, 172; Hakalehto 1986, 16, 18, 22. Ks. myös Ojala & Nummela 2006, erit. 68, 72–73, 78, 87, 89. Maan hinta nousi 1850–1910-lukujen välissä noin kolminkertaiseksi, koska metsän arvo kasvoi. Myös maatalouden tehostuminen ja torppareiden sekä mäkitupalalaisten maan kysyntä lisäsi maan hintaa. Näin lapuanliikkeen syntyminen makrosyitä voidaan lähestyä Suomen verrattain myöhäisen teollistumisen aikaansaaman rakennemuutoksen näkökulmasta.

Patriarkalismin teema kokoaa Kosolan puheiden teemoja, jolloin marxilaisuuden vastustaminen näyttäytyy ainakin IKL-ajan alkuvaiheen puheissa enemmän välineenä, jolla päämääränä olevaan isäntävaltaan päästään. Tätä oletusta puoltaa sekin, että lapuanliike siirtyi kritisoimaan myös liberaaleja porvareita, jotka olivat myös yhteiskunnan modernisoimisesta eri mieltä kuin maaseudun vahvat isännät. Toisaalta lapuanliikkeen ja IKL:n roolia maaseudun pettyneiden äänenä ei tule korostaa liikaa, koska Maalaisliitto oli lapuanliikkeen huippuaikanakin selvästi suositumpi poliittinen voima.⁹⁸⁶

Kosola teki ehdotuksen ammattijärjestön perustamisesta, koska muutoin ”hyökkäystä ei voitaisi suorittaa tuloksellisesti”. Kosolan ajatus ammattijärjestöstä oli idealtaan sama, mitä Italiassa Mussolinin korporatismi oli ollut.⁹⁸⁷ IKL olisi kaikin tavoin järjestäytynyt taistelujärjestö⁹⁸⁸ ja ammattijärjestöt olisivat välttämätön ja tärkein osa sitä, koska vain siten IKL saattoi horjuttaa SDP:tä järjestönä. Kosola toi esiin marxilaisten ammattijärjestön ajamat ”marxilaiset tarkoitukset”. Marxilaiset ammattijärjestöt hajoittivat kansankokonaisuuden, mutta IKL:n Suomen kansallinen ammattikuntajärjestö (SKA) kokoaisi sen uudelleen.⁹⁸⁹ Kosolan mukaan juuri työväestö hyötyisi eniten SKA:n toiminnasta.

Sillä etujen ristiriidat ovat nykyisessä yhteiskunnassa kehittyneet sellaisiksi, että niin kauan kuin vanhassa järjestelmässä eletään, täytyy olla keinoja, joiden avulla joutuu voidaan ryhtyä tasoittamaan työtaistelussa syntyviä sovittamattomia ristiriitoja.⁹⁹⁰

Kosola myönsi puheessaan marxilaisen analyysin olevan ainakin siltä osin oikea, että yhteiskunnalliset ristiriidat olivat todellisia, joten täytyi olla keinoja ratkaista niitä. Kosolan esitys oli ristiriitainen siinä, että sovittamattomat ristiriidat ratkeaisivat marxilaisten mielestä vasta järjestelmää muutettaessa. Ajatus työnantajan ja työntekijän välisestä ristiriidasta on Marxin teorian mukaan työn ja pääoman välisen ristiriidan mikrotaso.

⁹⁸⁶ Toisaalta tutkimus on osoittanut, että kysymys isännän vallasta suhteessa perheen ja ryhmän naiseen on luultua monimutkaisempi. On syytä korostaa, että patriarkalismi on juuri arjen valtaa. Patriarkalismista laajemmin esim. Vilku 2002, 169–170; Palonheimo 2006, 179–180.

⁹⁸⁷ Vuoteen 1934 mennessä fasistit olivat luoneet Italiaan korporatiivisen järjestelmän. Natsi-Saksa ei ollut korporatiivinen valtio, koska se korosti kansankokonaisuutta yli ryhmien ja niiden intressien. Majjala 2005A, 47–48.

⁹⁸⁸ IKL:n roolista taistelujärjestönä esim. *IKL:n joulu 1933*, 15, Taistelujärjestömme, Bruno Salmiala. IKL:n tulisi yhdistää koko Suomen kansa taakseen sukupuolista, luokista, ryhmistä ja ammattikunnista riippumatta.

⁹⁸⁹ SKA:sta myös *Hämeen Sanomat* 4.7.1935, SKA. SKA oli IKL:n idea korporativistisen ammattikuntien perustuvan valtion pohjaksi. *Lahden Suunta* 5.7.1935, SKA. IKL:n mukaan SKA vapauttaisi työläiset marxilaisuuden orjuudesta. Marxilaisten tavoitteena oli ylläpitää työläisten ja työnantajien välistä ristiriitaa. Yhteiskuntakamppailua kiristämällä pyrittäisiin vallankumoukseen. PK. R. G. Kallia. *Hämeen Sanomat* 10.7.1935, SKA:n päämäärä. Kansanedustaja, agronomi E. A. Tuomivaaran alustus edustajakokouksessa. Ks. *Pohjolan Suunta* 30.4.1935, SKA ja VTL rinnan; *Ajan Suunta* 26.4.1935, SKA ja VTL; *Lahden Suunta* 27.3.1936, V.T.L. ja S.K.A.; *Pohjolan Suunta* 12.5.1935, Taistelumme marxilaisuutta vastaan; *Pohjanmaan Suunta* 27.4.1935, Suomen työväestölle. Ks. myös Niinistö 1998, 117–119.

⁹⁹⁰ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

Kosola vastusti marxilaisia työväenjärjestöjä siksi, että ne palvelivat kansainvälisiä marxilaisia tavoitteita, eivätkä työväen ja maan etua. Kosola ei eritellyt tässä vaiheessa puhettaan, millaisessa suhteessa työväen ja isänmaan edut olisivat. Asia oli Kosolalle vaikea, koska hän oli itse toiminut lakonmurtajana ennen lapuanliikettä.⁹⁹¹ Kosola kuitenkin perusteli aikaisempaa toimintaansa Vientirauhassa sillä, että hän oli murtautunut ja murtaisi vastedeskin vain "kansainvälisten marxilaisten" etuja ajaneita ja Neuvostoliiton tukemia lakkoja. Kosola tasa-painoili marxilaisen työväkikäsityksen ja oikeistolaisen, luokkaristiriidat kiistävän suuntauksen välillä.

Kosola totesi, että "ristiriitaisuudet" saattaisivat kärjistyä äärimmäisiksi: kun marxilaiset järjestöt olivat jo olemassa, niin työnantajat joutuivat taistelemaan niitä vastaan. Tällöin marxilaiset pääsisivät järjestöineen ajamaan omia tavoitteitaan ja määrittelemään työtaistelun ristiriidan luonteen.

Siksi meillä täytyy olla puoluepelistä vapaa, kansallinen ammattijärjestö. Vain sitä tietä voidaan asioita korjata. Lopullisena päämääränähän täytyy tietysti olla olotila, jossa minkäänlaiset sovittamattomat ristiriidat eivät enää voi tulla kysymykseen.⁹⁹²

Puheen idea oli päästä jonkinlaiseen luokattomaan yhteiskuntaan. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa valtio tekisi päätökset myös työsuhteessa. Toisaalta puheessa jää epäselväksi se, mitä työsuhteella tarkoitetaan. Kosola vältti ottamasta myös kantaa siihen, kuka yhtiöt omistaisi ja sivuutti kysymyksen työläisistä ja työnantajista. Hän ainoastaan viittasi epämääräisesti, että kehitys kohti luokatonta yhteiskuntaa oli jo käynnissä ja sen eteneminen riippui yhteiskunnan kansalaisista. Hän ei tehnyt eroa ammattikuntien välille kehityksestä puhuessaan.

IKL:n mukaan marxilainen teoria työn ja pääoman vastakkaisuudesta ja yhteiskunnasta luokkasuhteiden määrittämänä alensi ihmisen elämän tasolle. Materialistinen maailmankatsomus ei olisi riittävän vahva selittämään historiallisia tapahtumia, kuten Antiikin Kreikassa Spartan voittoa Ateenasta, jossa henki löi materian. Epäkansallinen ja liberaali marxilainen oppi kiisti juuri materialistisen luonteensa vuoksi orgaanisen kansakokonaisuuden ja sen yhteisen edun, josta valtio muodostui⁹⁹³. Näin se muuttui itsekkääksi oman edun tavoittelun välineeksi. Valtio sairastuisi luokkakuntaisesta taistelusta. Työnantajan ja työntekijän välinen tarkka raja oli IKL:n mukaan näennäinen, koska useimmat työnantajat olivat itsekin jonkun palkollisia. Omistuksen käsitteen muuttumi-

⁹⁹¹ Kosola oli IKL:n kokouksessa SKA:n perustamiseen liittyneessä keskustelussa epäilyt voiko SKA (Suomen ammattikuntien järjestö) onnistua, koska IKL:n pitäisi kieltää jäseniltään lakonmurtajatoiminta. Annala totesi tähän, että SKA voisi hajoittaa marxilaisrintamaa onnistumalla neuvotteluissaan työnantajien kanssa. Tällöin lakot välttäisiin ja työväen asema paranisi. Kosola totesi, että lakonmurtajien erottaminen IKL:stä voi kääntyä kansanliikettä vastaan. PTA. IKL:n pöytäkirjoja, IKL:n kokouspöytäkirja 19.10.1933.

⁹⁹² *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

⁹⁹³ Kalliala 1936, 15. IKL:n retoriikassa kansankokonaisuus johdetaan Saksasta (Volksgemeinschaft). Kokoomuksen retoriikassa kansakokonaisuus käsitettä ei käytetty, vaan puhuttiin "yleisestä edusta". KMA. IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. IKL Kokoomus. Kallialan teos löytyi ko. arkistosta.

nen, sen abstrahoituminen ja siirtyminen yli rajojen, oli olennaisempaa asiassa. SDP:tä syytettiin omistuksen käsitteen liian yksioikoisesta ymmärtämisestä, johtajien yltäkylläisestä elämästä ja kyvyttömyydestä työllistää ihmisiä.⁹⁹⁴

Kun IKL ei ollut poliittisten puolueiden käsitteistön avulla määriteltävissä, niin se piti itseään ”suoran tien kulkijana”. Kielikuva suorasta tiestä alleviivasi myös IKL:n väitettyä rehellisyyttä ja suoruutta. Kosola lopetti pitkän puheensa kuitenkin optimistisesti. Hän totesi, että kun Imatran koskikin oli saatu kahlituksi maata palvelemaan, niin puoluevoimat saataisiin ohjattua yhteiseen hyvään ja palvelemaan kansaa. Puhe loppui innokkaaseen tervehdykseen. Kosola toisti jo talonpoikaismarssissa esittämänsä fraasin ”viimeistä piirtoa myöten”.

Kosolan puheen tärkein teema oli työläisten asema ja ammatilliset järjestöt. Hän yritti koota työläisiä IKL:n hupeneviin riveihin. Merkillepantavaa oli, että Kosola myönsi työläisten ja työnantajien ristiriidat, mutta ei analysoinut niiden ratkaisuyrityksiä tarkemmin. Puheessa nousee esiin myös ulkopoliittinen ulottuvuus. Siirtymä työväenasiasta Saksaan ja sen vastavoimaan kommunismille, liitti Kosolan ajattelua fasismiin.

Puheessa Kosola siirtyi työväenasiasta puoluevastaisuuteen ja siitä lopulta venäläisten uhkaan, mutta hän ei kuitenkaan maininnut Neuvostoliittoa nimeltä. Puheessa nousi esiin puolueita vastaan luotu rintama, joka siirrettiin venäläisiä vastaan. Rintama tarkoitti puheessa sotarintamaa eli sotaa käytäisiin puolueiden lisäksi erityisesti Neuvostoliittoa vastaan. Kansan yhtenäisyyden välttämättömyyttä ei puheessa johdettu suoraan sisällissodasta, vaan yleisestä Venäjän uhasta. Rintamasta esimerkkinä Kosola käytti Saksaa, mutta sen yhteiskuntajärjestelmää Kosola ei enemmälti analysoi. Kuitenkin puheessa on ainakin implisiittinen ilmaus siitä, että malli tulisi ottaa Saksasta. Retoriikassa on marxilaisia käsitteitä kuten luokkavastakohta ja valtio, joka ei perustu enää luokille. Kosola ei kuitenkaan analysoinut sitä, millä tavoin konflikti luokkien välillä lakkaisi. Kun kommunistit ajattelivat, että vallankumoukseen päästäisiin luokkaristiriitojen kautta, niin IKL:kin vaati luokatonta yhteiskuntaa, mutta ei kuitenkaan määritellyt tarkemmin asiaa. Koska italialaisen fasismin kannatus oli suomalaisessa yhteiskunnassa heikkoa, niin IKL ei voinut suoraan tunnustautua sen kannattajaksi.

⁹⁹⁴ Maijala 2005A, 56–57; *Ajan Suunta* 21.6.1933; *Ajan Suunta* 6.7.1933, Fascismin ydin; *Ajan Suunta* 27.11.1933, Varokaa työväestö johtajianne; *Ajan Suunta* 28.11.1933, Marxilaisistako apu Suomen talonpojille?; *Ajan Suunta* 1.12.1933, Työläisen isänmaa. IKL teki myös konkreettisia, joskin populistisia, asioita työläisten hyväksi. Jantusen perheelle kerättiin lahjoituksia. Ks. *Karjalan Suunta* 15.3.1935, Jantusen perheen toimeentulon; *Karjalan Suunta* 18.3.1935, Keräys työmies Jantusen perheelle; *Kansan Työ* 12.5.1935. Myös kokouksista aiheutuneita levottomuuksia pelättiin, koska niiden nojalla viranomaiset olisivat voineet estää SDP:n kokoukset. *Kansan Työ* 16.5.1934, Onko aihetta järjestää. Ks. myös *Kansan Työ* 19.5.1934, Onko syytä yhteisiin. *Karjalan Suunta* 18.3.1935, Työväki vastasi marxilaisjohtajille; *Karjalan Suunta* 15.5.1935, Väittelytilaisuus Vuoksenniskalla. Vastareaktion tähän SDP alkoi lähentyä uskontoasiassa porvaripuolueita, mihin taas IKL-lehdistö reagoi. Esim. *Karjalan Suunta* 5.7.1935; *Savon Suunta* 12.7.1935, Marxilainen kristitty on ihminen, joka ei tunne jompaakumpaa omaksumistaan opeista. Artikkelit liittyi IKL:n puoluekokouksen julkilausumaan puolueen kristillisyydestä. Ks. myös Eteenpäin 7.5.1935, IKL-läiset hävisivät väitteen.

Toisaalta Kosolan puheesta voidaan myös löytää aineksia professori Yrjö Ruudun⁹⁹⁵ suomalaissosialistisesta (kansallinen sosialismi), keskustavasemmistolaisesta ja aitosuomalaisesta aatteesta. Ideana oli sovittaa kansallisuusaate ja työväen sosialismi yhteen. Taloudessa Ruutu kannatti korporatismia, suunnitelmallisuutta ja sosialisointia, paitsi maatalous tuli pitää yksityisomistuksessa. Ruutu oli ilmeisesti saanut vaikutteita Tšhekkoslovakian itsenäisyyshenkilöiltä ja presidentiltä Edward Benesiltä, mutta maatalouspoliittiset käsitykset tulivat NSDAP:in Otto Strasserilta⁹⁹⁶, tosin 1920-luvun lopulla. Ruutu tuomitsi lapuanliikkeen käyttämät keinot ja vastusti jyrkästi IKL:ää sekä Arvi Kalstan johtamaa antisemitististä kansallissosialistista Suomen kansan järjestöä^{997, 998}.

Työväen asiassa IKL erottui selkeästi lapuanliikkeestä, joka piti lakkoja ja 'työmaaterroria' ongelmina sinänsä. Tämä näkyy selvästi myös Kosolan puheesta. Olihan Vihtori Kosola toiminut itsekin Vientirauhan asiamiehenä. Korporatismiperiaatteen mukaisesti IKL vastusti myös työnantajan edustamaa Vapaan Työväenliittoa (VTL) ja pyrki vuoden 1918 kuilun ylittämiseen, tosin omilla antimarxilaisilla ehdoillaan.⁹⁹⁹

IKL:n korporatiivinen työväenpolitiikka ei suoraan liittynyt fasistiseen Italiaan, mutta joitain yhteyksiä niiden väliltä voidaan silti löytää. Ensimmäisen maailmansodan aikana sosialistit hallitsivat Italiassa työväenjärjestöjä, mutta fasistien suosio alkoi nousta nopeasti. Italiassa 1920-luvun alussa fasistisen työväenliiton jäsenmäärä oli noussut 250 000:sta 1,8 miljoonaan. Juuri fasistien työväenliitto mobilisoi kannattajat Mussolinin taakse Rooman marssille vuonna 1922. Mussolinin fasistipuolue oli muuttanut nimensä Kansalliseksi fasistipuolueeksi vuonna 1921, jolloin sen suosio alkoi kasvaa juuri työväen tuella. Ilman työväen tukea Mussolinin nousu valtaan olisi ollut lähes mahdotonta. Fasistinen työväenliitto pyrki luomaan korvaavan eettisen luottamussuhteen ja solidaarisuuden työntekijän ja työnantajan välille, jotta työn tuottavuus kasvaisi. Lakkojen määrä putosikin 1 134:sta 201:een vuosina 1921-1923. Tuotanto yli

⁹⁹⁵ Ruudusta myös Soikkanen 2002; Turpeinen 2014, 132; Rentola 1993, 55. Yrjö Ruutu ei kuulunut AKS:aan, mutta vaikutti sen linjaan, etenkin Niilo Kärjen valtiossosialistiseen suuntaukseen, Soikkanen 1991, 229, 240, 250. Ruudun suhteesta ylioppilaskunnan ideologiaan, Klinge 1968, 51; AKS - kansakunnan peitsi, Yrjö Vuorjoen julkaisematon käsikirjoitus. Kansalliskirjasto. Coll 464.58. AKS ja yhteiskunta, AKS ja työväestö, 2. Eskelinen 2004, 196.

⁹⁹⁶ Hitler likvidoi "salonki-bolshevikkina" pitämänsä Strasserin päästyään valtaan. Syyinä lienee Strasserin kansansuosio. Strasserista Soikkanen 1991, 284, 291; Hagtved 1980, 723; Paxton 2004, 66, 95; Manvell & Fraenkel 2012, 68-69, 73-74.

⁹⁹⁷ SKJ:n, Suomen Kansan Järjestön, perustamiskokouksesta esimerkiksi *Kansan Lehti* 4.2.1933, Vilkasuja. Ks. myös Majjala 2005A, 67.

⁹⁹⁸ Soikkanen 1991, 274-282; Majjala 2005A, 49-50. Ruudun mukaan antisemitistiset teoriat olivat "loistava näyte henkisestä typeryydestä". Tarkemmin *Kansallissosialisti*, näyttenumero 1, syyskuu 1932, Suomen Kansallissosialistisen liiton; Ibid, Uusi Suunta. Lehti viittasi ranskalaisen, tasavaltalais-vasemmistolaisen pasifistin ja antisemitismien vastustajan, Jean Jauresin ajatukseen kaikkien kansanluokkien etujen kokoomisesta isänmaan edun ympärille. Ruudun ammattikunta-ajatuksesta esim. *Kansallissosialisti* 18.2.1933, Työ- ja ammattiedustus puolue-edustuksen tilalle. Aikalaisten arvio Kekkonen 1981, 188-191 ja TA. IKL 323(471), "Piierteitä fasististen liikkeiden toiminnasta Suomessa", Antero Toivonen, 48-53.

⁹⁹⁹ Uola 1982, 321; *Ajan Suunta* 23.6.1933. Artikkelin mukaan ihmiskunta oli siirtymässä "kehitysvaihettaan" vastaavaan järjestelmään.

kaksinkertaistui vuosina 1922–1929, mutta työläisten elintaso pysyi vuoden 1923 tasolla. Tuottava ihminen korvasi poliittisen ihmisen ja fasistipuolueen johtamat korporatiiviset syndikaatit viimeistelisivät vallankumouksen. Korporatiivinen syndikalismi toimi fasistipuolueen talouspolitiikan välineenä. Suomessa IKL ei kuitenkaan kyennyt rakentamaan vahvaa työväenliittoa, kun SAK oli jo SDP:n vaikutuksen alaisena.¹⁰⁰⁰

IKL yritti kuitenkin saada työväen kannatusta perustamalla italialaisen korporativismin hengen mukaisesti SKA:n 17.7.1935. Tämä oli hyvin vaikea linjanveto ja se jakoi IKL:ää sisäisesti. SKA oli "yhdysside, joka kokoaisi kaikki työtätekevät kansalaiset yhteiseen taisteluun ammatillisen järjestäytymisen avulla, lujan kansakokonaisuuden luomiseksi".¹⁰⁰¹ SKA:ta johti Jukka Kaveheimo, entinen sosiaalidemokraatti ja punakaartilainen. Hän kiersi ympäri maata ja keräsi tietoa työväenoloista. Viljo Castrénin mukaan Kaveheimo osoittautui "erinomaisen järkeväksi". Kokoomus hyökkäsi IKL:ää vastaan vuonna 1935 ilmeisesti juuri työväenasian ajamisen takia.¹⁰⁰²

Sekä Vapaa työväenliitto, Suomen työnantajien keskusliitto että SAK hyökkäsivät voimakkaasti SKA:ta vastaan. IKL:n Hilja Riipinen puolestaan arvosteli entisistä vasemmistolaisista koostunutta SKA:n johtoa. IKL:n linjana oli tukea epäpoliittisia, todellisesta tarpeesta syntyneitä, lakkoja voimiensa mukaan. IKL pyrki luomaan työnantajien ja työntekijöiden välille luottamukselliset suhteet lakkojen välttämiseksi. Tätä Kosola, Rautala ja Reino Ala-Kulju eivät ensin hyväksyneet. Työnantajatkaan eivät tästä pitäneet. Tamperelainen paperitehtailija Rafael Haarla¹⁰⁰³, jota IKL syytti lisäksi vapaamuurariyhteyksistä, lakkasi tukemasta liikettä.¹⁰⁰⁴

Lakonmurtajajärjestö Vientirauhan, "Pihkalan kaartin", johtaja, jääkärivärväri ja aktiivinen lapuanliikkeen kannattaja Martti Pihkala, tuomitsi voimakkaasti IKL:n toiminnan taktikointina ja Petter Forsström vaati Vientirauhan kokouksessa vuonna 1936 Vientirauhaa irrottautumaan IKL:stä. Vientirauha myös

¹⁰⁰⁰ Sarti 1990, 22–23; Gregor 1979, 173, 182–183, 195–198; De Felice 1980, 312–314; Baglieri 1980, 325–334.

¹⁰⁰¹ *Ajan Suunta* 24.4.1935, Suomen työväelle. Ks. myös *Ajan Suunta* 26.4.1935 ja *Sisä-Suomi* 19.3.1933. Riipinen tosin vastusti IKL:n johdon "sokeaa halua" saada joukkoja puolueeseen. Maaseutu, talonpojat ja uskonto piti pitää IKL:n aatteellisessa keskiössä. IKL oli jo huhtikuun lopulla 1935 järjestänyt "kansallisen työn juhlan". Ks. *Työn Suunta* 30.4.1935, Koko Tampere huomenna.

¹⁰⁰² KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Viljo Castrénin haastattelu v. 1955, 7–8. SDP:n 17:sta puoluekokous 25.-28.5.1936 käsittelee IKL:n yritystä saada kannattajia työväestä. TA. Internet aineisto, SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja 1936, 1–110. Ks. Maijala 2005A, 68; Niinistö 1998, 124.

¹⁰⁰³ Rafael Haarlasta Kalemaa 2012, 69–70, 102–103, 129–130; Kuusisto 1969, 107–110; Uola 2011B. Lapuanliikkeen keskeinen rahoittaja ja johtokunnan jäsen Haarla aloitti toimintansa 24-vuotiaana Tampereella tukkukauppiaina. Haarla loi Suomeen menestyneen selluloosa- ja paperiteollisuusyhtymän.

¹⁰⁰⁴ Uola 1982, 96–97. IKL ei hyväksynyt Haarlaa ehdokkaakseen vuoden 1933 vaaleihin. Haarla suuttui ja kielsi *Ajan Sanan* tuomisen tehdasalueellensa. Ahtokari 2000, 154–155; Kalemaa 2012, 153–155; *Siniristi* 6-7/1934. Kauppaneuvos Raf. Haarla eronnut. *Tapparamies* 4/1932, Vapaamuurariveli Raf. Haarla, jossa Haarlan vastine ja sen kommentit.

erotti joukoistaan monia IKL:n tukijoita. Kosola erosi Vientirauhasta vuonna 1936.¹⁰⁰⁵

Kosola erotti vuoden 1935 Ylä-Vuoksen puheessaan työväen marxilaisuudesta, jotta työväki voisi liittyä marxilaisuutta jyrkästi vastustaneen IKL:n riveihin. Kosola koetti etsiä keinoa käännättää työväki marxilaisuutta vastaan tarjoamalla kansankokonaisuuden käsitettä marxilaisen luokkaristiriidan tilalle. Toisaalta hän ei IKL:n kansanjohtajana kuitenkaan voinut ottaa liikaa etäisyyttä lapuanliike- ja vapaussotaretoriikkaan. Lapuanliike ja IKL olivat kuitenkin leimautuneet työväen kannalta negatiivisesti, joten puheet eivät saaneet toivottua kannatusta työväen keskuudessa. IKL joutui sekä oikeiston että SDP:n kritiikin kohteeksi eikä saanut tukea ajatuksilleen korporatismista.

Päätelmänä voidaan todeta, että työväki-käsite tuli Kosolan puheisiin vuonna 1931 ja sen merkitys kasvoi vuoteen 1935 tultaessa. Työväen-käsite liittyy keskeisesti puheiden linjanmuutokseen vuonna 1935, kun Kosola koettaa rakentaa puheissaan yhteyttä aiemmin epäisänmaallisina pitämiinsä SDP:n kannattajiin.

¹⁰⁰⁵ Uola 1982, 326, 328, 330–332; *Ajan Suunta* 27.6.1933, Marxilaisuus ja työttömyys.

5 POLIITTISET JA AATTEELLISET VIHOLLISET

Kosolan puheissa esiintyvät viholliset ja päämäärät olivat poliittisia. Viholliset on tutkimuksessa jaettu sisäisiin, kuten sosiaalidemokraatteihin ja kommunisteihin sekä ulkoisiin, kuten marxilaisiin ja venäläisiin. Sisäiset viholliset ovat Suomessa olevia henkilöitä ja poliittisia puolueita. Ulkoiset viholliset ovat ideologioita, etnisiä (venäläiset) tai uskonnollisia ryhmiä (juutalaiset). Määrittelemällä puheidensa vihollisia, Kosola määritteli käänteisesti itseään, persoonaansa.¹⁰⁰⁶

Kosolan puheiden teemat korostivat hänen omaa ajatusmaailmaansa ja samalla hänen toimintaansa. Hänen sanojensa takaa kaikui mielikuvia hänen teoistaan. Anssi Halmesvirran mukaan Kosolan retoriikka oli vihan ja väkivallan kieltä.¹⁰⁰⁷ Kosolan menestys puhujana määrittyi vuosina 1930–1932 sen mukaan, kuinka hyvin hän loi retoriikallaan uhkakuvia poliittisista vastustajistaan. Myöhemmin IKL:n kannatuksen heikkouden paljastuttua Kosola yritti vuosina 1935 ja 1936 enenevässä määrin kääntymään vihollisiaan poliittisesti, jolloin uhkailu muuttui, ainakin vasemmiston näkökulmasta, jopa mielistelyksi.

Viholliskuvan historiallisuus nousi vuoden 1918 sisällissodasta, jolloin vapaussodan-käsite propagoi oman yhteisön toiminnan moraalista oikeutusta. Yleisemmin viholliskuvan rakentaminen jopa vastustajaa dehumanisoimalla ja sen rikoksia liioitteleamalla oli yleistä ensimmäisen maailmansodan kokeneessa Euroopassa. Yhteisöllisyysvaatimukset ja ryhmän muodostuminen olivat keskeisiä sisällissodasta palaamassa olleessa suomalaisessa kriisiyhteiskunnassa.¹⁰⁰⁸ Kosola ajatteli isänmaata valtion ylittävänä ideana. Ajatus vihollisista ja ystäväistä on universaali, mutta Carl Schmittiä voidaan pitää sen poliittisena muotoilijana. Kosolan vihollinen oli konkreettinen vasemmisto, varsinkin kommunistit, jotka hän näki vain vuoden 1918 kurkistusaukosta. Toisaalta

¹⁰⁰⁶ Vrt. Hall 1999, 80, 153. Määrittelyssä annetut vastakkaiset merkitykset, kuten isänmaallinen-ei-isänmaallinen, ovat symbioottisia. Kosolan puheiden viholliskuvasta tiiviimmin Virtanen 2012, 56–60.

¹⁰⁰⁷ Halmesvirta 2010, 86–87. Kosolan puheet oli laadittu siten, että jokainen suomalainen saattoi niiden käytännön sisällön ymmärtää.

¹⁰⁰⁸ Vrt. Roselius 2013, 48–50, 259; Sztompka 1999, 65.

Kosolan vihollinen eli kohde, jota vastaan puheiden retoriikka yllytti, voi olla kuka tahansa. Vihollinen tunnistettiin vasta tunnistamisen hetkellä. Lapualais-ten poliittinen yhteisö muodostui kommunismia eli vihollista vastaan. Myös kommunismi identifioituu tällöin vastaavasti lapuanliikettä vastaan.¹⁰⁰⁹

Schmittin mukaan vihollisen ei tarvitse olla eettisesti tai moraalisesti vihollinen (vaikka Kosolan tapauksessa tämäkin toteutui), mutta hän on aina ulossuljettu ”toinen”, vieras eli jotain syvästi erilaista kuin ”ystävä”. Tällöin myös kaikki ”vihollisen” käsitteet, retoriikka ja toimintatavat näyttäytyvät vieraana ja politisoituvat¹⁰¹⁰ ’automaattisesti’.¹⁰¹¹ Kosola ei yleensä mene suoraan henkilöön käyvään kritiikkiin, mutta toisaalta hän puhuu organisaatioista ja yhteiskunnan instituutioista ikään kuin ne olisivat henkilöitä.

Schmittin mukaan politiikka on luonteenomaista ihmisen elämälle, ihminen on tuomittu politiikkaan ja politiikka asettaa ihmiset maailmaan. Vain ihmistä pahana pitävä poliittinen teoria on poliittinen. Poliitiikka syntyy vihollisuudesta ja sen muoto määrittyy konkreettisesta jaosta vihollisiin ja ystäviin (Feind und Freund). Poliittisen subjektin teot muodostavat jaon hänen vihollistensa ja ystäviensä välille. Poliitiikan sisältö on aina mahdollinen konflikti ystävän ja vihollisen välillä, varsinkin kun vihollinen tunnistetaan (kuten ns. punaisten paitojen kahakka marraskuussa 1929). Schmitt tarkoittaa vihollisen käsitteellä konkreettista vihollista, kuten kommunisteja, ei metaforaa tai symbolia. Schmittin filosofia palautuu Leo Straussin mukaan selkeään käsitykseen inhimillisestä järjestyksestä, jota liberalismi uhkasi. Kosolan ajattelu lähti myös selkeään maaseutuyhteiskunnan järjestyksen puolustamisesta liberaalia ja uskonto-kielteistä kommunismia vastaan.¹⁰¹²

Carl Schmitt sai paljon vaikutteita filosofi Thomas Hobbesin ajattelusta. Hobbesin mukaan vain auktoriteetti, suvereeni, pitäisi yhteiskuntajärjestelmän pystyssä ja estäisi kaikkien sodan kaikkia vastaan.¹⁰¹³ Kaaoksesta tuotetaan järjestystä poliittisin normein, kuten aiemmin esitellyn poikkeustilan avulla.¹⁰¹⁴ Poliitiikka ilmenee Kosolan puheissa juuri tämän konfliktin eli isänmaallisten lapualais-ten toiminnan ja sen vihollisen nimeämisessä. Lapuanliikkeen alkukahakassa,

¹⁰⁰⁹ Schmitt 1976, 26–28, 34, 39, 51; Ojakangas 2001, 108–109; Ojakangas 2002, 18–19; Ojakangas 2007, 124. Samalla myös vihollinen tunnistaa tunnistajansa viholliseksi.

¹⁰¹⁰ Tilli 2009, 281–282. Politisoinnilla tarkoitetaan erilaisten poliittisten todellisuuksien hahmottamista ja annettujen ”totuuksien” kyseenalaistamista. Politisoimisella ei ole ennalta määrättyä sisältöä, vaan lähes mistä tahansa inhimilliseen olemassaoloon liittyvästä voidaan lukea esiin tulkinnanvaraa. Depolitisointi on tämän liikkumavaran kieltämistä.

¹⁰¹¹ Schmitt 1976, 26–28, 34, 39, 51; Tuori 1997, 23; Koivusalo & Ojakangas 1997, 25, 29; Ojakangas 2002, 17, 19; Balakrishnan 2000, 108, 111; Strong 1996, 18. Juuri antagonismi ystävän ja vihollisen välillä synnyttää poliittisuuden. Schmittin mukaan sota ei ole, kuten Clausewitz esittää, politiikan jatkamista toisin keinoin, koska poliittinen päätös vihollisuudesta on tehty jo ennen sodan aloittamista. Schmitt sai vaikutteita Niccolò Macchiavelliltä ja Thomas Hobbesilta. Hänen ihmiskäsityksensä tulee kristillisestä teologiasta.

¹⁰¹² Schmitt 1976, 19, 26–28, 34, 39, 51; Staruss 1929, 92, 104; Strong 1996, 15; Koivusalo & Ojakangas 1997, 29; Ojakangas 2004, 39–40; Ojakangas 1999, 102; Kunnas 2013, 147, 522.

¹⁰¹³ Schmitt 1976, 26–28, 34, 39, 51; Ojakangas 2004, 91, 99–101.

¹⁰¹⁴ Ojakangas 2001, 99.

punaisten paitojen riisumisessa, vuonna 1929 vihollinen tunnustetaan ja nimetään sen ”vääärstä” toiminnasta. Kun kommunistien toiminta oli jälleen julistettu vääräksi, oli luotu vihollinen.¹⁰¹⁵

Schmitt erotti parlamentarismien ja demokratian toisistaan sen mukaan, kuinka ne *edustavat* kansan tahtoa. Parlamentarismi ei aina, varsinkaan päätöksenteoltaan, edusta avointa keskustelua. Schmittille parlamentarismi oli hallinnon menetelmä ja poliittinen järjestelmä.¹⁰¹⁶ Schmittin parlamentarismien kritiikki alkaa liberalismien kritiikistä. Kontekstina parlamentarismien kritiikille oli Weimarin tasavalta 1910-luvun lopulla. Schmitt halusi ensin presidentille lisää valtaa, mutta myöntyi lopulta kansallissosialistien valtaan. Tällöin liberalismi asettui vain osaksi Saksan historian muutoksia.¹⁰¹⁷ Liberalismi oli kyvytön päätöksiin, koska se oli poistanut persoonan poliittisesta päätöksenteosta ja dehumanisoinut politiikkaa kieltämällä ystävä-vihollinen -jaottelun ja korvaamalla sen intresseillä. Liberalismien myötä oli kehittynyt moderni massademokratia¹⁰¹⁸ ohjaamaan massojen kapinaa¹⁰¹⁹ ja politiikasta oli tullut tyhjää muodollisuutta. Liberalismi oli pohjimmiltaan demokratian vastaista, koska se pyrki samaistamaan parlamentarismien ja demokratian. Tämä aiheutti parlamentarismien kriisin. Parlamentissa julkisesta keskustelusta tuli tyhjän muodollista.¹⁰²⁰

Keskustelussa argumentaatio oli korvautunut puolueneuvotteluilla ja vallan keskinäisellä jakamisella. Puolueneuvottelut peitettiin massoille suunnattujen iskulauseiden taakse. Liberaali parlamentarismi kätki politiikkaa monimutkaisella sitä tarkoituksellisesti. Parlamentarismissa ”ikuisista keskusteluista” oli näin tullut periaatteettonta kompromissia ja kaupankäyntiä, joka edusti mekaanisesti eri väestö- ja intressiryhmien materiaalisia etuja. Liberaali ja moderni porvarillinen oikeusvaltio oli kuin ”itsestään toimiva kone”¹⁰²¹, joka vieraannutti kansan päätöksenteosta, koska se ei sisältänyt mitään edustuksellista ideaa itses-

¹⁰¹⁵ Vrt. Ranciére 2009, 70. Poliittista riitaa ei voida tällöin ratkaista objektiivisesti, koska osapuolet ovat toisilleen yhteismitattomia.

¹⁰¹⁶ Schmitt 1985, 2–3; Schmitt 1976, 26–28, 34, 39, 51; Strauss 1929, 82; Ojakangas 2004, 39–40, 91–92; Kunnas 2013, 480–481. Ks. myös Habermas 2004, 297–298.

¹⁰¹⁷ Tarkemmin Kennedy 1985, 24–26; Strong 1996, 19; Kunnas 2013, 481. Liberalismien kritiikot ovat yleensäkin syyttäneet liberalismia epähistoriallisuudesta. Ks. Kauppinen 1992, 25.

¹⁰¹⁸ Mylly 1989A, 168.

¹⁰¹⁹ Käsite on peräisin alun perin espanjalaiselta kulttuurifilosofilta José Ortega y Gassetilta, joka näki liberalismien aristokratian henkenä. Ortega y Gasset 1952, esim. 10–11, 20, 123–128, 159, 173 (kommunismien ja fasismin noususta), 206–207, 259; Balakrishnan 2000, 119.

¹⁰²⁰ Schmitt 1985, 6–9, 12–14, 25, 32, 34; Strong 1996, 16; Kennedy 1985, 18; Koivusalo & Ojakangas 1997, 27. Massademokratia syntyy Schmittin (1923) mukaan, kun liberalismi ja demokratia erotetaan toisistaan. Demokratiaa on muutakin lajia kuin liberaalia, esim. militaarista, pasifistista tai absoluuttista. Parlamentarismia saattoi Schmittin mukaan esiintyä ilman demokratiaa ja demokratiaa ilman parlamentarismia. Schmittin mukaan 1920-luvun Saksassa vaikutti myös demokratian ja modernin valtion kriisi. Balakrishnan (2000, 66) mukaan juuri Mussolinin Rooman marssi 1922 osoitti Schmittille parlamentarismien heikkoudet. Habermas (1989, 138) pitää juuri liberalismien ja demokratian irrottamista toisistaan ongelmallisena, koska julkinen keskustelu (sfääri) kuuluu demokratiaan. Demokratia suvereenin johdolla on totalitarismia.

¹⁰²¹ Schmitt 1976, 114.

tään.¹⁰²² IKL:n mukaan juuri liberaali parlamentarismi heikensi kansoja niiden keskinäisessä ja väijäämättömässä taistelussa selviytymisestä. Toisin kuin liberaaleissa maissa, juuri Saksassa ja Italiassa oli koottu kansan voimat eheäksi ja kompromissittomaksi kokonaisuudeksi.¹⁰²³

Carl Schmittin poliittinen filosofia, parlamentarismikritiikki ja viholliskuva näkyy selvästi Kosolan ajattelussa. Kosola piti parlamentarismia kansan kahlitsevana puoluevaltana, joka oli itsetarkoituksellisten riitojensa vuoksi kykenemätön vastaamaan sisäisten ja ulkoisten vihollisten isänmaalle asettamaan haasteeseen. Kosolan puheissa luodaan ja ilmennetään konfliktia vihollisten, epäisänmaallisten kommunistien ja vasemmiston, ja ystävien, isänmaallisten kansalaisten, välillä. Ranskalaisfilosofi Jacques Ranciéren mukaan osapuolet syntyvät poliittisen konfliktin nimeämisestä. Osapuolten, lapuanliikkeen ja kommunistien, nimittäminen on jo keskustelua poliittisesta konfliktista, jossa erilaiset todellisuudet kohtaavat eli Kosolan tapauksessa kommunistien poliittisista oikeuksista ja velvollisuuksista 1930-luvun Suomessa. Poliittisessa konfliktissa on aina kyse myös siitä, millä tavoin keskustelua käydään. Kyse on itse keskustelutilanteesta ja sen osapuolten (näkyvyyden) huomioimisesta, ei vain (nimitettyjen) osapuolten välisistä todellisuuksista. Kosolan puheessaan käyttämät termit määrittelevät keskustelutilannetta. Poliitiikka on kamppailua siitä kuka puhuu ja mistä. Poliitikassa on kyse yhteisön olemisen organisoimisesta, josta Ranciére käyttää termiä ”poliisi-järjestys”. Tämä järjestys on hallitsemisen tapa, jolla yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten lapuanliikkeen ja kommunistien roolit ja paikat määritellään. Kun Kosolan puheita ajatellaan poliittisena keskusteluna ja ajan yleisen keskustelutilanteen erityisenä ilmentäjänä, hän pyrkii määrittämään keskustelutilannetta isänmaallisina pitamiensä kriteerien mukaisesti. Kosolan puheessa keskustelutilanteen osapuolia kuvataan isänmaallisiksi tai epäisänmaallisiksi.¹⁰²⁴

Kosola käytti parlamentarismien päätöksenteosta käsitettä ”puoluevalta”, jolle oli ominaista ”lehmänkauppojen” tekeminen. Kosola asetti parlamentarismille todellisen kansanvallan, joka edustaa (määritelmällisesti) isänmaallista kansaa. Schmittin mukaan puolueiden yksityiset intressit määräsivät parlamentissa, vaikka demokraattisessa ajattelussa on kyse kansan läsnäolemisenestä. Puolueet ovat laskelmoivia taloudellisia valtaryhmittymiä, eivätkä kansan tahdon ilmauksia.¹⁰²⁵

¹⁰²² Schmitt 1985, 21, 38–39; Ojakangas 2001, 97, 111, 114–115; Ojakangas 2007, 121, 127; Ojakangas 1997, 8, 11; Kennedy 1985, 19, 27, 34; Hirvonen 2007, 20–21; Ojakangas 1999, 105; Balakrishnan 2000, 68. Periaatteettomuus tarkoitti Schmittille sitä, että asiat ratkaistiin asioiden tasolla ilman, että niihin liittyi laajempia aatteellisia päämääriä. Koneellisuus (eli representaation lakkaaminen) taas seurasi siitä, kun parlamentarismi oli syrjäyttänyt suvereenin. Schmittin mukaan katolisessa kirkossa tapahtui aito representaatio sen edustaessa Kristuksen ideaa. Poliittisen teologia syntyy representaation ideasta.

¹⁰²³ Maijala 2005A, 58.

¹⁰²⁴ Ranciére 2009, 54, 145, 147. Ks. myös Lattunen 2007, 290–291.

¹⁰²⁵ Schmitt 1976, 37–39.

5.1 Kommunistit

Kosola totesi puheessaan Lapualla, lapuanliikkeen ensimmäisessä kokouksessa 29.11.1929, että kommunismi oli noussut vapaussodan jälkeen, vaikka vähävaraisille oli ”annettu suuria myönnytyksiä” ja ”raaimmatkin punakaartin hyeenat” oli päästetty vankilasta vapaaksi. Kommunistit kulkivat maassa ”ristiin rastiin” kunnioittamatta ”uskontoa, isänmaata, Suomen lakia sekä muuta mikä on pyhänä pidetty meillä sukupolvesta toiseen”. Toisaalta Kosola ei kommentoinut puheessaan valkoista terroria millään tavalla, vaan korosti kommunistien raakuutta. Hietalan mukaan Kosola vetosi perinteisiin arvoihin eli uskuntoon ja isänmaahan juuri talonpojille puhuessaan.¹⁰²⁶

Puheessa korostettiin kommunismin ateistista luonnetta. Kosola mainitsi, että kommunismilla ei ollut Lapualla kannatusta, sillä vain kaksi kunnanvaltuutettua 29:stä oli kommunisteja. Toisaalta tämä merkitsi kuitenkin noin 7 % kannatusta. Kosola jatkoi vielä puhettaan todeten Oskari Tokoin¹⁰²⁷ pitäneen isänmaallisia puheita vielä kesällä 1917, samaan aikaan kun ”lähetit hänen ja Moskovan välillä möivät maan Venäjälle”. Lapuaa yritettiinkin ”punata ja rahaa siihen oli kuulemma kerätty jopa Amerikasta asti”.¹⁰²⁸ Puheessa oli vahvoja vaikutteita lakonmurtajärjestö Vientirauhan ja Suomen suojelusliiton ohjelmasta.¹⁰²⁹

Kosolan puheen jälkeen julkaistiin kokouksen ponnet hallitukselle vietäväksi. Kommunisminvastaiseen toimintaan tuli ottaa mallia Saksasta, Weimarin tasavallan suojelulaista. Siellä hallitus ei suhtautunut arkaillen ”liian pitkälle menneen bolshevistisen yllytyksen lakkauttamiseksi”, vaan kielsi kommunistien toiminnan.¹⁰³⁰ Hietalan mukaan tämä oli ensimmäinen konkreettinen ehdotus hallitukselle.¹⁰³¹ Kosola vaati voimaan korkeimman oikeuden päätöstä vuodelta 1925, (tuomio annettiin Turun hovioikeudessa 20.6.1924, eikä vuonna 1925) jonka nojalla silloin eriniminen kommunistipuolue oli lakkautettu. Viranomaisilta vaadittiin toimia – kommunistien kokoukset tuli jatkossa estää.¹⁰³²

Viranomaisilla on oikeus hajoittaa kokous, jossa esitetään valtiomuodonvastaisia mielipiteitä, tai samaan syyllinen järjestö, jonka omaisuus tämän lisäksi takavarioidaan valtiolle; lakkautetaan sellainen julkaisu, joka harjoittaa maanpetoksellista

¹⁰²⁶ *Vaasa* 30.11.1929, Kommunismille on lopultakin; *Aamulehti* 2.12.1929, Kansalaiskokouksia kommunistitoiminnan; Hietala 1971, 37.

¹⁰²⁷ Tokoista Kostiainen 2000. Tokoi toimi Suomen ammattijärjestön (SAJ) johtajana vuosina 1912–1918. Sisällissodan jälkeen hän pakeni Yhdysvaltoihin, jossa oli ollut jo siirtolaisena 1900-luvun alussa.

¹⁰²⁸ *Vaasa* 30.11.1929, Kommunismille on lopultakin; *Aamulehti* 2.12.1929, Kansalaiskokouksia kommunistitoiminnan.

¹⁰²⁹ *Kuusisto* 1969, 20.

¹⁰³⁰ *Vaasa* 30.11.1929, Kommunismille on lopultakin; *Aamulehti* 2.12.1929, Kansalaiskokouksia kommunistitoiminnan. Se, että juuri Kosolan puhe julkaistiin kokonaisuudessaan, viittaisi siihen, että hänellä oli ainakin keulakuvana johtoasema kansanliikkeessä jo sen alussa.

¹⁰³¹ Hietala 1971, 39.

¹⁰³² Tarkemmin Kangas 1983, 37–38; *Kuusisto* 1969, 13. Kommunistien lakkauttamisesta, Saarela 1996, 350–356.

ja yhteiskuntavastaista kiihotusta, ja estetään toisen ilmestyminen, jos se on katsottava lakkautetun jatkoksi.¹⁰³³

Puheen juridis-poliittinen osa on loppuvaiheessa, kun ensin on yritetty myyttisillä kertomuksilla kommunistien pahuudesta luoda sopiva mieliala kommunismin vastustamiselle. Kosola pyrki kiinnittämään kuulijoiden huomion kommunismin vastustamisen voimistamiseen.¹⁰³⁴ Puhe oli hengennostatus, sillä kaikki paikallaolijat olivat perusasiasta, kommunismin vastustamisesta, samaa mieltä. Käsitykset keinoista kuitenkin vaihtelivat. Puhetta analysoidessa on ongelmallista se, että Kosola ei sano, millä kriteereillä määritellään, että jokin kommunistien julkaisu on katsottava edellisen jatkoksi. Tilanne kommunismin suhteen muistutti Suomessa ja Saksassa toisiaan.¹⁰³⁵

Kosolan puhe oli konservatiivinen ja pragmaattinen. Kosola halusi alun perin vain säilyttää vanhat olot ja talonpoikien oikeat arvot, etenkin uskonnon. Hän esitti jo ensimmäisessä varsinaisessa kokouspuheessaan vihjauksen siitä, mitä tuleman pitää, mutta piilotti sen yleisten vaatimusten taakse. Tässä vaiheessa lapuanliike vaati vain hallitukselta toimia asiassa. Kosola jatkoi puhettaan¹⁰³⁶ toteamalla, että eräs lapualainen oli löytänyt kommunistien kokouspöytäkirjan, josta selvisi, että kommunistit aikoivat tappaa jokaisen yli kahdeksan vuotiaan porvarin Suomessa. Kosola ei esitä minkäänlaista todistusta pöytäkirjan aitoudesta. Herää kysymys onko tällaista pöytäkirjaa olemassa.¹⁰³⁷

Kosola ei täsmennä kertomustaan, joten puheesta ei selviä kuka lapualainen kirjoitukset oli löytänyt ja millaisia ne olivat. Miksei kokouspöytäkirjankappaleita sitten ollut toimitettu esimerkiksi poliisille, jos niistä mainittuja uhkauksia kerran oli löytynyt? Tarinan kertominen saa kuulijat helpommin kiinnostumaan käsiteltävästä asiasta kuin analyysi.¹⁰³⁸ Voidaan myös kysyä millaiselle yleisölle tämänkaltainen esimerkki puheessa oli suunnattu. Hietalan mukaan tarinaa käytettiin vain kiihottamaan kokouksen ilmapiiriä. Väitteen olisi voinut saada lävitse vain, jos kuulijan todellisuuden taju hämärtyi puheen alussa. Toisaalta joidenkin aikalaisten mielestä tarina saattoi hyvinkin pitää paikkansa. Kertomus edustaa propagandalle tyypillistä yliempiiristä väitettä, jota ei voida todistaa oikeaksi eikä vääräksi.¹⁰³⁹

Lapuanliikkeen propagandassa kommunisteista ja sosialisteista käytetään usein samankaltaisia tarinoita. Esimerkiksi *Lapuan päiväkäskyn* artikkelissa vuonna 1931 todettiin, että eräs pieni lapsi oli jo ”niin hyvin kasvatettu sosialistiseen ajatukseen, että ennen kuolemaansa hän vain hoki: voi tätä kurjaa yhteiskuntaa. Yhteiskunnan vika oli hänen kurja tautinsakin”.¹⁰⁴⁰ Kosolan puheissa propagan-

¹⁰³³ *Vaasa* 30.11.1929, Kommunismille on lopultakin; *Aamulehti* 2.12.1929, Kansalaiskokouksia kommunistitoiminnan. Ks. myös Kokko 1930A, 24; Huttula 2000, 76.

¹⁰³⁴ Perelman 1996, 44, 120–122.

¹⁰³⁵ Vrt. Kangas 1983, 38.

¹⁰³⁶ Sosialidemokraatti Lepistö (1983, 62) toteaa Kosolan puhuneen ”estottomasti”. Ainoan maltillisen puheen kokouksessa piti livari Koivisto. Kaarninen 2000.

¹⁰³⁷ Kommunistit eivät olisi kertoneet suunnitelmistaan näin avoimesti. Liikkeen sisäpiiriin pääsemisen ehdoton edellytys oli vaitonaisuus toiminnasta.

¹⁰³⁸ Torkki 2006, 112.

¹⁰³⁹ Hietala 1971, 37. Vrt. Luostarinen 1986, 447.

¹⁰⁴⁰ *Lapuan Päiväkäsky* 4/1931, Sosialistien suhde siveellisyyteen, 7.

da tähtäsi toiminta-alttiuden lisäämiseen. Ongelmaksi muodostui vain, että lapuanliike ei kyennyt saamaan koolle riittävän suuria väkijoukkoja. Toisaalta olen-naista on myös, että 'Kosolan puolen' kannattajat eivät edes halunneet tiedostaa puheita propagandana, koska 1930-luvulla propaganda ei vielä ollut paha sana. Puhutun sanan levittäminen oli tehokkainta propagandaa.¹⁰⁴¹

Kosolan kertomukset kommunistien raakuuksista ovat jatketta 1910-luvun lopulla kerrotuille tarinoille punaisten julmuudesta ja raakalaismaisuudesta. Sisällissodassa puolin ja toisin tehdyt raakuudet osoittivat sodan osapuolten propagandan tehokkuuden.¹⁰⁴² Kosola ei palaa tähän tarinaansa¹⁰⁴³ myöhemmin missään kokouksessa. Toisaalta voi myös olla, että Kosola kommunisminpelossaan uskoi hänelle kerrottuihin väitteisiin aidosti. Kertomuksissa tosiasiat, faktat, sekoittuvat usein fiktion. Kertomuksen tai sen osien totuusarvoa ei voi kumota pelkästään sillä, että se on kerrottu. Kertomus tuottaa retoriikassa kulttuurisia merkityksiä jopa tehokkaammin kuin "pelkkä" fakta.¹⁰⁴⁴

Kertomus kommunisteista voi olla myös koostettu aiemmista kertomuksista, jolloin siitä voidaan puhua esimerkinomaisesti myytinä. Ranskalaisen antropologin Claude Lévi-Straussin mukaan myytti on ajallisesti kerrostunut, jolloin se lainaa ja koostaa aikaisempia tarinoita ja osia niistä.¹⁰⁴⁵ Kun retoriikassa käytetään esimerkkejä, oletetaan, että annettu esimerkki konkretisoi säännönmukaisuuksia.¹⁰⁴⁶ Esimerkin käyttäminen palauttaa kielen yleisestä yksityiseen. Kosolalla esimerkki on todistamisen väline. Erityistapaus kommunistista on näin mahdollista yleistää koskemaan kaikkia kommunisteja. Esimerkki luo ennakkotapauksen ja säännön, jota se samalla havainnollistaa.¹⁰⁴⁷

Hietalan mukaan merkittävää kuitenkin oli, että heti punaisten paitojen riisumisen jälkeen (1.12.1929) pidetyssä puheessaan, Kosola valitti sattuneita lainrikkomuksia eikä kannattanut niitä. Myöhemmin Kosola hyväksyi paitojen riisumisen. Hän myös toisti ja liioitteli punaisten paitojen riisumisen merkitystä erilaisissa tilanteissa. Näin tapahtuma muuttui myytiksi ja sen tulkinta saatiin vakiintumaan mieleiseksi. Toisaalta tämän avulla voitiin myös taitavasti ironisoida vasemmiston, varsinkin kommunistien, esittämää kritiikkiä.¹⁰⁴⁸

Lapuanliikkeen neljäs kokous pidettiin Lapuan seurahuoneella 21.6.1930. Kokouksen kutsui koolle ja sen avasi Kosola ja puheenjohtajana toimi pastori

¹⁰⁴¹ Horkheimer & Adorno 2008, 327–328; Arendt 2013, 378, 413–414, 416, 423; Hägg 1998, 145, 148; Luostarinen 1986, 44–45, 50; Roselius 2013, 53, 258; Manvell & Fraenkell 2012, 89–90, 99. Ajatus ymmärtämättömästä massasta on peräisin Natsi-Saksan propagandaministeri Joseph Goebbelsiltä. Viestin vastaanottaja ei saa huomata sitä, että häntä pidetään idioottina. Propagandisti säätää ilmiön käsitteellistämistä ja historiallista säätelyä.

¹⁰⁴² Vrt. Roselius 2013, 49.

¹⁰⁴³ White 1987, 5, 20, 26–27; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 106–107, 113. Ks. myös Oesch 1994, 76. Narraatiota eli kertomusta (diskurssin muotoa) käytettiin puheessa keinona yhdistää Kosolan kuulemat kokemukset kommunisteista yleisesti kommunismiin. Kertomus myös rakentaa kuulijoiden identiteettiä sekä yhdistää heidät puhujan.

¹⁰⁴⁴ Lehtonen 1996, 122; Alasuutari 1999, 127.

¹⁰⁴⁵ Lévi-Strauss 1980, 22–23, 34, 40. Erona mytologiaan historia on avoin ja todennettava järjestelmä. Ks. myös Alasuutari 1999, 134.

¹⁰⁴⁶ Blomstedt 2003, 87.

¹⁰⁴⁷ Blomstedt 2003, 147. Esimerkki tarkoitti retoriikassa alun perin paradigmaa.

¹⁰⁴⁸ Hietala 1971, 38, 65. Vrt. tarinan käytöstä myös Leiwo & Pietikäinen 1996, 101.

Martti Rantanen. Kokouksessa oli väkeä 300 henkeä. Pääaiheena olivat talonpoikaismarssin järjestelyt. Marssi sijoitettiin suojelulain, niin katsotun kommunistilain, toisen ja ratkaisevan käsittelypäivän ajankohtaan eli heinäkuun seitsemänteen päivään.¹⁰⁴⁹ Kokous oli merkittävä, koska siinä valittiin lapuanliikkeelle johto eli Kosola, Herttua ja Koivisto sekä laajennettu valtuuskunta kommunisminvastaista työtä ja talonpoikaismarssia varten. Gunnar von Hertzen¹⁰⁵⁰ ilmoitti puheenvuorossaan, että Kosola tulisi johtamaan talonpoikaismarssia. Merkittävää kokouksen valitsemassa valtuuskunnassa oli, että myös ruotsinkielisillä oli edustus, kun Vaasan kaupunginjohtaja Harald Boucht Vaasasta kuului valtuuskuntaan.¹⁰⁵¹ Kokouksessa radikaali suunta syrjäytti lopullisesti maltillisen suunnan ja lapuanliike alkoi toimia koko maassa.¹⁰⁵²

Kosola totesi kokouspuheessaan, että vaikka kokoukseen oli saavuttu ”juhlamielessä”, niin sisimmässä oli silti pakotus, joka vaivasi jokaista ”oikein ajattelevaa isänmaallista kansalaista”. Se oli alkanut ”kansamme enemmistön rinnasta” ja ”havahdutti helposti vastustajiamme”. Puheessaan Kosola viittasi jälleen vuoden 1929 marraskuun tapahtumiin. ”Entistä julkeammat” punapaitaiset halusivat ”nujertaa lapualaisten niskat”, mutta epäonnistuivat. Kosolan mukaan kommunisteja oli ollut neljättä sataa. Lähetystöille oli luvattu paljon, mutta itse kommunistiasian eteen ei käytännössä tehty mitään. Kun mikään muu ei saanut valtiovaltaa reagoimaan kommunismin uhkaan, oli ollut pakko rikkoa lakia eli ”rimahuttaa” kirjapaino (28.3.1930)¹⁰⁵³.

Kun miehet olivat tehneet tekonsa ”puhtaasti isänmaallisessa mielessä”, ei teko ollut rikollinen. Kosola mainitsi tuhatlukuisen miesjoukon lähteneen Vaasan raastuvan oikeuteen ja esiintyneen siellä sekä ”suomalaisella että ruotsalaisella sankaripatsaalla”. Kosola halusi osoittaa, että lapuanliike ei ollut vain suomenkielisten liike. Tämä oli siksikin tärkeää, että talonpoikaismarssia valmisteltiin yhdessä ruotsinkielisten kanssa. Kokouksen jälkeen Kosola alkoi saada sähköitä eri kansalaiskokouksista ja lehdistö kiinnostui hänestä.¹⁰⁵⁴

Lapuanliikkeen vastustaessa vain kommunisteja se pyrki keräämään tukijoita myös ruotsinkielisistä piireistä tavoitteenaan RKP:n hajoittaminen. Ongelmana oli, että kun ruotsinkieliset talonpojat saapuivat 15.6.1930 tapaamaan Kosolaa ja lapuanliikkeen johtoa RKP:n kansanedustajan Edvard Helenelundin¹⁰⁵⁵ johdolla tarvittiin tulkki kääntämään Kosolan viesti ruotsiksi: lapuanliike luopui-

¹⁰⁴⁹ Rantanen valittiin puheenjohtajaksi Vaasa-lehden päätoimittaja J. O. Ikolan suosittelemana, koska hän oli ”asiallinen mies”. Ks. KA. Martti Pihkala, C II a 42, 21.6.1930 kokouksen pöytäkirja. Kosolan puheesta osa myös siinä.

¹⁰⁵⁰ Von Hertzenistä tarkemmin: Hanski 2006, 200; Leinonen 2013, 13. Von Hertzen oli jääkäri, suojeluskunnan esikunnan jäsen, Aunuksen retken eteläisen rintaman komentaja, Pihtiputaan kunnanlääkäri ja eräs *Ajan Sana* -lehden rahoittajista.

¹⁰⁵¹ Laukkonen 1993, 99; KA. Martti Pihkala, C II a 42, 21.6.1930 kokouksen pöytäkirja. Sisältää osan Kosolan avauspuheesta. Harald Boucht tuli lapuanliikkeen toimintaan jo joulukuussa 1929 ystävänsä Kai Donnerin vaikutuksesta. Varsinkin kesällä 1930 he pitivät toisiinsa kirjeitse ja puhelimitse yhteyttä. Ks. Bonäs 2012, 40, 61; Kuusisto 1969, 32. Bouchtista yleisesti Määttä 2001.

¹⁰⁵² Hietala 1971, 66–67.

¹⁰⁵³ Päivämäärä lisätty asian selventämiseksi.

¹⁰⁵⁴ Vaasa 27.6.1930, Sanoja Lapualla; *Suomenmaa* 19.6.1930, Lapualla valmistellaan marsssia. Vrt. *Hämeen Sanomat* 8.7.1930, Ruotsalaisten julistus lapuanliikkeestä.

¹⁰⁵⁵ Helenelundista Eduskunnan internet tietokanta.

si aitosuomalaisesta linjastaan.¹⁰⁵⁶ Vaasan kirjapaino-oikeudenkäynnistä Kosola totesi seuraavasti:

Tällä retkellä tahtoi tämä joukko ikään kuin tuoda niille vainajille huolensa isänmaan nykyisestä tilanteesta, noille miehille jotka kerran olivat lähteneet matkaan ja panivat vaakalaudalle isänmaan alttarille verensä ja henkensä. Tämä kansanjoukko ikään kuin valitti heille kansamme nykyistä hätää.¹⁰⁵⁷

Kommunistien asianajajan Asser Salon muiluttajat olivat uhrautuneet kansansa puolesta. Näin asia käännettiin pääläelleen väkivaltaisen muilutuksen toimeenpanneet miehet olivat vain kommunismin uhreja. Tapaus oli kuin ”herätyskellon soittoa”. Vapaussodan uusiutumisen mahdollisuus oli otettava vakavasti. Kosola korosti, että hallitus oli lapuanliikkeen ansiosta ottanut kommunismin vakavasti. Kokouksen tavoite oli Kosolan mukaan luoda yhteyksiä muiden paikkakuntien kommunisminvastustajiin. Kokouksessa tuli ottaa yhteys

valtakunnan kanssa ja saatava yhdysmiehet muihin paikkakuntiin ja lujitettava sitä ketjua, jonka tietoisena päämääränä on pyrkiminen kohti sitä aikaa, jolloin kommunismi on tästä maasta kukistettu tuumaakaan väistämättä. Päämäärämme on kommunismin täydellinen nujertaminen kansamme keskuudesta.¹⁰⁵⁸

Kosola korosti puheensa alussa monien olevan lapuanliikkeen tavoitteiden kannalla. Nyt kommunisteista puhuttiin jo poliittisena uhkana, eikä vain ärsyttävänä. Olennainen muutos on, että Kosola alkoi kesäkuussa vaatia lapuanliikkeestä organisoitua kommunisminvastaista voimaa ja hallituksesta riippumattomia toimia kommunismia vastaan.¹⁰⁵⁹

Talonpoikaismarssin puheessaan 7.7.1930 Kosola totesi, että jos parlamentaariset keinot eivät riitä kommunisteja vastaan, on valtiovallan käytettävä ”sellaisia keinoja, joilla se käy päinsä”. Lause implikoi lapuanliikkeen tavoitetta saada valtiolta toteuttamaan omaa politiikkaansa. Kosola ei puheessaan puuttunut siihen, millaisia keinoja kommunismia vastaan tulisi käyttää. Tämä johtui Kuusiston mukaan siitä, ettei lapuanliikkeen valtuuskunnalla ja johdolla ollut edes aikaa valmistella ehdotuksia laeiksi. Lisäksi kommunisminvastainen retoriikka oli pidettävä mahdollisimman yleisenä, jotta lapuanliike saattoi esittää yksimielisenä vaatimuksensa eduskunnalle. Kosola sanoi kuitenkin, että vapaussodan ”havainto-opetuksesta” huolimatta ”isänmaan petturit uhkasivat jälleen maan vapautta. Kannanotolla myös SDP:tä provosoiitiin tietoisesti, mikä ei ollut

¹⁰⁵⁶ Bonäs 2012, 97–98, josta Bror Helenelundin, Edvard Helenelundin pojan haastattelu Kokko 1930A, 42–44. Keskusteluissa oli kielitaidottomuuden takia suuri väärinymmärtämisen mahdollisuus. Välit ruotsinkielisiin olivat parhaimmillaan 22.11–23.11.1930 Lapuan liikkeen virallistaneen kokouksen aikana. Koskisen (2009, 206) mukaan Petter Forsström järjesti kuitenkin vielä Lohjalla 26.7.1931 Lapuanliikkeen kokousjuhlan, jossa olivat puhujina Kosola ja K. R. Kares. Kosolan puheesta ei ole löytynyt tietoa.

¹⁰⁵⁷ *Vaasa* 27.6.1930, Sanoja Lapualla.

¹⁰⁵⁸ *Vaasa* 27.6.1930, Sanoja Lapualla.

¹⁰⁵⁹ *Aktivist* N:o 4. 30.6.1930; *Vaasa* 27.6.1930, Sanoja Lapualla.

taktisesti järkevää. Kommunisminvastainen suojelulaki äänestettiin yli vaalien juuri SDP:n ja RKP:n vaikutuksesta.¹⁰⁶⁰

Kosola antoi tunnustusta kommunistikansanedustajien pidätysmääräyksestä ja antoi yleisen tukensa hallituksen politiikalle, mutta kritisoi silti SDP:tä, tosin puolueen nimeä mainitsematta. Kosola lopetti puheensa toistamalla useaan kertaan kommunistilakien välttämättömyyttä. Retorisella kuviolla eli elocutiolla lisättiin puheen suostutteluvaikutusta.¹⁰⁶¹

Talonpoikaismarssin puhe ei kovasta yrityksestä huolimatta yltänyt K. R. Kareksen, eikä etenäkään pastori Väinö Malmivaaran esityksiin, mutta sai silti suuret suosionosoitukset ja ”raikuvat hyvähuudot, jotka kerran välilläkin keskeyttivät puhujan”.¹⁰⁶² Toisaalta puhe saattoi juuri suuren yleisön edessä kuulostaa erilaiselta kuin myöhemmin yhä uudelleen luettuna. Poliittisessa vaikutuksessa tärkeää on se, millaisen mielikuvan puhe esitystilanteessa tuottaa, ei välttämättä puhe sellaisenaan. Talonpoikaismarssissa tärkeintä oli Kosolan visuaalinen esiintyminen yleisölle ja lehdistön avulla koko maalle.¹⁰⁶³

Marssin jälkeen *Suomen Sosialidemokraatin* Yrjö Räisänen (Sasu Punanen) totesi, että, kun Rooman triumfisaatoissakin orja kuiskasi hurratulle herralleen ”muista olevasi ihminen”, niin samaa tarvittaisiin Kosolallekin.¹⁰⁶⁴ Räisänen vihjasi, että Kosola oli innostunut liikaa asemastaan. AKS:n äänenkannattaja *Suomen Heimo* kommentoi puheen loppuosaa ”selväkin selvemmäksi”. Lehti totesi, että ”Suomen kansalle ei anneta sitä iloa, että se näkisi itsensä edes kerran vuosikymmenessä täysin eheänä ja yhtenäisenä kansakuntana”. Lehden mukaan Kosolan puheessa ilmeni uudenlainen, ennakkoluuloton henki.¹⁰⁶⁵

Talonpoikaismarssista innostunut *Hakkapeliitta*-lehden päätoimittaja, ”Valkoinen neekeri”¹⁰⁶⁶, Vihtori Simonen, piti Kosolaa ”Lapuan lain vasarana”. Marsilla Kosolan sanat olivat ”vyörähtäneet kuin kallonlohkareet” ja siten todistaneet, että päätös kommunismin kieltämisestä oli ”yhtä vääjämätön kuin itse kohtalo”. Kymmentuhantinen väkijoukko oli osoittanut suosiotaan Kosolalle.

¹⁰⁶⁰ Samaa kielikuvaa lauseessaan käytti mm. Hilja Riipinen Lapuan toisessa kokouksessa 16.3.1930 pitämässään puheessa. Tarkemmin KA. Hilja Riipinen. Hilja Riipisen puhe 16.3.1930, ”Niin epätoivoisen pitkälle on annettu jo mennä, että täytyi äsken tunnustaa erään Länkipohjassa kaatuneen jääkäriin isän, joka itsekkin on vapaussodan invalidi – ”raskasta on kulkea sankarihaudan ohi. Siinä pyrkii niin katkerasti mieleen: taisi turhaa olla sun uhrisi ja teidän kaikkien.” Ks. Talonpoikaismarssi 7.7.1930. Kansan Arkisto 323 F (471) ”1930”, ”yleiset järjestyssäännöt” ja ”aikataulu” marssin käytännön toteuttamisesta.

¹⁰⁶¹ Vrt. Perelman 1996, 47; Hägg 1998, 122, 130; Blomstedt 2003, 105. Lokuutio, ilmaisu ja tyyliilaji, koostuu kielellisistä retorisesta kuviosta. Ks. puhe esim. *Uusi Suomi* 8.7.1930, Talonpoikaismarssi.

¹⁰⁶² Kokko 1930A, 49; *Suomenmaa* 8.7.1930.

¹⁰⁶³ Vrt. Hägg 1998, 141; Gadamer 2004, 108.

¹⁰⁶⁴ Vares 1996, 430; Perälä 1998, 114–116. Kommunistien mielialoista, Tähti 1935, 49. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 13.6.1930, 14.6.1930, 15.6.1930 ja 8.7.1930, ”Sasu Punanen” (Yrjö Räisänen) kirjoitus, Meille riittääkin, että. *Suomen Sosialidemokraatti* (20.11.1930) syytti Kosolaa ja Walleniusta Suur-Suomen tavoittelusta.

¹⁰⁶⁵ *Suomen Heimo* 11.8.1930. N:o 7–8, Tie vie nyt eteenpäin, ks. myös Poliittinen kroniikka, jossa lapuanliikkeen kriitikot rinnastettiin jääkäri liikkeen kriitikoihin. Lehti totesi, että jos laillisuutta vaatineet olisivat saaneet tahtonsa lävitse vuonna 1917, maa olisi ollut vuonna 1930 osa Neuvostoliittoa.

¹⁰⁶⁶ ”Neekeri” oli yleinen lehtimiehen kutsumanimi 1930-luvun Suomessa.

Marssi oli sujunut mallikelpoisesti ja ennen kaikkea laillisesti. Lehti vertasi marssia ruotsalaisten talonpoikien marssiin Tukholmaan vuonna 1914.¹⁰⁶⁷

Lapuan herätysjuhlilla heinäkuussa 1930 Kosola totesi kommunisteista, että ”tarmokkaat, päättäväiset ja horjumattomat lapualaiset” asettaisivat kommunismia vastaan ”murtumattoman yksimielisyyden” voiman, joka oli jo pelastanut Puolan ”vimmaisalta laumoilta” ja Latvian ”taloudelliselta ahdingolta”. Poliittinen tilanne 1930-luvun Euroopassa oli yhä enenevässä määrin muuttumassa rintaman rakentamiseksi joko fasismia tai kommunismia vastaan. Kosola alkoi puheessaan luoda esimerkein jo yleistä kommunismin vastaista rintamaa:

Päättäväisyyttä ja toimintaa tarvitaan tällä hetkellä meillä luodaksemme pois päältämmme kommunistisen ikeen, mikä painostaa, ei ainoastaan meitä, vaan koko maailmaa. Kommunismia vastaan seisomme jyrkkinä ja yksimielisinä joka mies.¹⁰⁶⁸

Lapuanliikkeen sihteeri Artturi Vuorimaa totesi Ilkka Hietalalle antamassaan haastattelussa, että Kosola oli herkkä ja tunteellinen mies. Hän oli vilpittömästi varma, että talonpoikaismarssin jälkeen eduskunta käyttäisi lapuanliikkeen sille antaman mahdollisuuden ja kieltäisi kommunistien toiminnan kokonaan. Kun SDP esti tämän syksyllä 1930 äänestämällä suojelulain vaalien yli, kääntyi Kosola jyrkästi myös sitä vastaan. Osaltaan myös tieto hänen poikansa Pentti Kosolan syyllisyydestä kommunisti suutari Erik Mätön murhaan radikalisoi Kosolaa entisestään. Lapuanliikkeen kokouksiin tuli mukaan enenevässä määrin alkoholi, myös, koska sen avulla liikkeen johtajia voitiin helpommin painostaa.¹⁰⁶⁹

Syyskuussa 1930 Kosola totesi *Aktivisti*-lehdessä, ettei hän ollut aiemmin ymmärtänyt kommunismin leviämistä ”niin laajalle ja valtavaksi”. Mielenkiintoista puheessa oli, että Kosola käsitteli myös maanomistuksen merkitystä¹⁰⁷⁰ kommunismin kannatuksen nousuun:

Sillä maanomistusolojemme ja eri kansanluokkien välisen verrattain vähäisen kapitalistiriidan takia ovat olomme jotakuinkin epäedulliset kommunismille. Mutta toiselta puolen on tämä hyvin ymmärrettävää, kun tietää, miten meillä on kommunisteihin suhtauduttu.¹⁰⁷¹

Kosolan mukaan kommunismille ei voinut olla muuta syytä kuin sille osoitettu luottamus. Kommunismin kannatus ei nousisi makrotaloudellisista ristiriidoista, vaan yksinkertaisesti muiden poliitikkojen ymmärtämättömyyden takia.

¹⁰⁶⁷ *Hakkapeliitta* 29/1930, Suurten tapahtumain päiviltä. Tiedot Simosesta Selén & Pyllkänen 2004, 41–42. *Hakkapeliitta* oli suojeluskunnan yliesikunnan äänenkannattaja.

¹⁰⁶⁸ *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin herätysjuhlilla. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä puhuivat.

¹⁰⁶⁹ Hietala 1971, 110–111. Hietala haastatteli Vuorimaata 23.11.1970.

¹⁰⁷⁰ Rasilan (1968, 115–121, 147–153) mukaan Etelä-Pohjanmaan alueella poliittinen aktiivisuus kanavoitui oikeistolle todennäköisesti juuri maanomistuksen runsauden ja taasisesti jakautuneen vaurauden sekä ruotsinkielisen väestön määrän vuoksi. Asiaintila heijastui myös sisällissodan asetelmaan Etelä-Pohjanmaalla.

¹⁰⁷¹ *Vaasa* 27.6.1930.

Kommunistien kannattajaa ei näin voinut pitää poliittisena osapuolena ja persoonana, eikä sen nimeämiä ongelmia ollut olemassa.¹⁰⁷²

Kosolan mukaan Neuvostoliitto lahjoi kommunistien toimintaa ”eduskunnan pankki- ja perustuslakivaliokunnassa sekä puolustusvaliokunnassa”. Järjestelmän omat säännöt, ”väläkysymykset” ja ”puhutelva” estivät lahjontaan puutumisen. Kosola jatkoi, että kun kommunistit eivät kyenneet valtaamaan maata asein, he tekivät sen poliittisesti soluttautumalla, ”henkistä myrkytystä ... ja sala-kavalialupauksia käyttäen”. Seuraavaksi Kosola kuvasi tilannetta ennen lapuanliikkeen nousua:

Yli 10 osa kansamme eduskunnasta oli maankavaltajia. Työmaaterrori rehoitti, valkoinen työmies ei saanut työrauhaa, suojeluskuntalainen oli alituisen uhan alaisena, Lotta-pukuinen nainen saattoi milloin tahansa joutua häväistyksen alaiseksi. Surullisinta oli, että kaikki tämä oli tapahtunut niin järjestelmällisesti, että maamme porvarillisinkin väestö nukkui eikä huomannut vaaraa.¹⁰⁷³

Kosolan puheessa lapuanliikkeen ainoa tavoite oli ”raivata” kommunismi eli ”punainen ruttopaise” pois maasta. Puheessa tuotiin ensimmäisiä kertoja esiin myös se, että lapuanliike taistelisi kaikkia ”kommunismien puoltajia” vastaan. Kosola määritteli jokaisen Suomen kansalaisen potentiaalisesti isänmaalliseksi. Seuraavaksi Kosola toi esiin kuuluisan kannanottonsa kielikiistaan:

Jokaiselle, joka on Suomen kansalainen, on tämä maa isänmaa. On yhdentekevää mitä kieltä joku puhuu, isänmaa on sama ja yhteinen. Ei kysy tämän maan pelot, mitä niiden kyntäjä puhuu suomeako vai ruotsia, tämä maa kysyy vain isänmaallista mieltä, isänmaa on meille kaikille, yhteinen on vaara, joka sitä nyt uhkaa ja yhteinen on työ sen torjumisessa.¹⁰⁷⁴

Puheen loppuosassa lapuanliikkeen toimintaa ei määritellä enää suoraan isänmaallisuuden kautta, vaan enemmänkin nationalistisessa mielessä kansallisuuden kannalta: ”saman isänmaan lapsia olemme kaikki”. Lapuanliike jakoi kansan ”ystäviin” ja ”pettureihin” sen mukaan, miten ihmiset suhtautuisivat kommunismin hävittämiseen.¹⁰⁷⁵ Kommunismien vastustaminen asetettiin puheessa kielikysymystä¹⁰⁷⁶ tärkeämmäksi. Kokoomuslainen *Uuden Suomen* pakinoitsija Johannes, K. N. Rantakari, lainasi Kosolan sanoja tammikuussa 1931 perustellessaan, miksi kielikysymys tulisi asettaa taka-alalle.¹⁰⁷⁷

Kosola pyrki puheessaan osoittamaan, että kommunismin laajamittainen uhka oli lapuanliikkeen ainoa syy. Puheen tyyli muistuttaa Kosolan puhetta joulukuussa 1929, jolloin hän kuvasi kielikuvia käyttäen, miten paljon punaisil-

¹⁰⁷² Vrt. Rancière 2009, 90.

¹⁰⁷³ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6-7.

¹⁰⁷⁴ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6-7. Ks. myös Vuorimaa 1967, 210-211.

¹⁰⁷⁵ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6-7. Vrt. Smith 1991, 59, kansalaisuuden suhde nationalismiin.

¹⁰⁷⁶ Artturi Vuorimaan (1967, 210) Kosolan puheeseen kirjoittamaa toteamusta, ”eivät kysy tämän maan pelot kylväjän kieltä, vaan ne kysyvät mieltä”, on käytetty kuvaamaan lapuanliikkeen suhtautumista kielikysymykseen.

¹⁰⁷⁷ Valkama 2008, 34.

le oli yhteiskunnassa annettu ja mitä siitä oli vain seurannut. Käytännössä kommunismin vaikutusvalta suomalaisessa yhteiskunnassa oli olematonta talonpoikaismarssin jälkeen.

Kosola piti puheen Riihimäen suojeluskuntatalolla 18.9.1930. Puheessaan hän kritisoi kommunisteja. Hän aloitti puheensa toteamalla, että lapuanliikettä vastaan esitetty kritiikki oli masentavaa. Kosola syytti lehdistöä siitä, että vaikka se uutisoi kommunistien vaarallisia toimia, se silti kritisoi lapuanliikettä ja piti sitä osin jopa maalle vaarallisempana kuin kommunisteja. Hän nosti esiin ”Neuvosto-Venäjän omien virkailijoiden” todistaneen salaisen avun Suomen kommunisteille. Tällä Kosola ilmeisesti tarkoitti (Neuvostoliiton) kauppa-valtuutetun Erzinkjanin juttua.¹⁰⁷⁸

Heinäkuussa 1930 lapuanliike oli vakuuttanut, ettei ulkopoliittikkaan puututa, mutta loikanneen armenialais-syntyisen diplomaatin Suren Erzinkjanin¹⁰⁷⁹ tapaukseen ei kuitenkaan maltettu olla kajoamatta. Huolimatta entisen tshekistien maineesta lapuanliike lupasi suojella Erzinkjania, jos tämä paljastaisi liikkeelle tietonsa Neuvostoliitosta. EK:n päällikkö Esko Rieki¹⁰⁸⁰ oli todennut tustumatta Erzinkjanin tietoihin, ettei niissä ollut mitään mielenkiintoista. Muraamalla tai sieppaamalla Erzinkjanin Neuvostoliiton salainen palvelu Tsheka vain todistaisi tämän olleen oikeassa, vaaraa miehellä ei siis ollut. SDP syytti Erzinkjania liittoutumisesta lapuanliikkeen kanssa. Kosola ei kuitenkaan maltanut olla ottamatta Erzinkjanin asiaa esiin puheissaan. Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin loikkausjupakka kuitenkin vaikutti. Kansankomissaarineuvoston puheenjohtajaksi vuonna 1930 noussut V. M. Molotov oli todennut syyskuussa 1930, että Suomi saisi kärsiä aiheuttamistaan konflikteista enemmän kuin Neuvostoliitto.¹⁰⁸¹

Kosolan mukaan Erzinkjanin jutussa oli saatu Neuvosto-Venäjän (Neuvostoliiton) omien virkailijoiden todistus siitä, että he olivat salaisesti rahoittaneet ja aseistaneet Suomen kommunisteja vallankumouksen tekemistä varten. Kommunistien lakot liittyivät Kosolan mielestä juuri tähän. Kosola totesi, saaneensa tietoa, että seuraavassa oikeudenkäynnissä ehkä jo selviäisi vieläkin törkeimpiä pal-

¹⁰⁷⁸ Esim. *Aamulehti* 29.6.1930, Erzinkjanin tutkimukset ja Harjoitetaanko valtuuskunnassa aseiden välitystä? Asiaan palasi myös edustajaehdokas, varatuomari Niilo Solja puheessaan Tampereella, *Aamulehti* 29.9.1930, Kommunismin vaarallisuus yhteiskuntajärjestykselle.

¹⁰⁷⁹ Rentola 2007, 3, 27, 52. Suren Erzinkjan oli korkein koskaan Suomeen loikannut Neuvostoliiton diplomaatti. Loikkaus tapahtui juuri ennen stalinisaation alkua ja oli etsivälle keskuspoliisille vaikea. Erzinkjan pääsi lopulta syyskuussa 1944 poistumaan Ruotsiin. Ennen lähtöään hän kirjoitti bestselleriksi kohoneen Stalin-teoksen. Hän menehtyi Ruotsissa 1965.

¹⁰⁸⁰ Riekistä Lackman 2007; Turpeinen 2014, 85.

¹⁰⁸¹ Mylly 1989, 145. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 1.11.1930. Erzinkjan kirjoitti toiminnastaan lapuanliikkeen kanssa, sittemmin sensuroidun, teoksen ”Kahden vuoden työskentely Suomessa”. Erzinkjan-asiaan liittyen ulkoministeri Hjalmar J. Procopé ohjasi lehdistöä korostamaan lapuanliikkeen sisäpoliittista luonnetta. Erzinkjan sai neljä kuukautta vankeutta petoksesta oikeudessa lokakuussa 1930. Suomen viranomaiset eivät luultavasti halunneet jatkaa diplomaatin esittämien syytösten penkomista. NL:n lehdistö piti Erzinkjanin tuomiota liian vähäisenä. Rentolan mukaan Erzinkjanin tapaus osoittaa, että lapuanliikkeen ulkosuhteita tulisi tutkia tarkemmin. Rentola 2007, 30–32, 34–35, 39.

jastuksia.¹⁰⁸² Kosola ei taaskaan ilmaissut tarkemmin keneltä hän oli asiasta kuulunut. Toisaalta 1930-luvun Suomessa kaikki salaisiksi tarkoitetut asiat eivät todellakaan aina pysyneet salassa. Kosola totesi, että on ”katkeraa”, että näistä todisteista huolimatta löytyi ”hyvinkin arvovaltaisia kansalaisia”, jotka väittivät, ettei kommunisteista olisi vaaraa.

Kosola mainitsi kommunismin myös 24.9.1930 pitämässään puheessa Turussa Suomen Lukon vaalitulaisuudessa. Kosolan mukaan kommunistit kannattivat ”julkisesti koko yhteiskuntajärjestyksen kumoamista”. Tällä Kosola viittasi kommunistipuolue SSTP:n päämäärään sosialistisesta vallankumouksesta. Puheessaan Kosola jatkoi kommunistipuolueen historian kertausta aina sen lakauttamiseen vuonna 1930 ”kansanliikkeen vaatimuksesta, maan rauhoittamiseksi”. Kosola vieritti näin kommunisteihin kohdistuneet lainrikkomukset heidän itsensä syyksi.¹⁰⁸³

Kommunistit pyrkivät lakia hyväksikäyttäen ”isänmaan tuhoamiseen”. Kosola nosti esiin valtion jakamat tuet kommunistisille ”seuroille, yhdistyksille ja järjestöille”. Hän ei kuitenkaan yksilöinyt summia. Kukaan ei eduskunnassa noussut kommunistien ”räikeyttä” vastaan. Tässä yhteydessä Kosola unohti muun muassa kommunistien joukkopidätykset ja porvarillisen lehdistön heitä kohtaan osoittaman jyrkän paheksunnan. Kosola rinnasti puheessaan kommunistien lainrikkomukset epäisänmaallisuuteen. Tämä taas nousee kommunistien esittämästä vaatimuksesta vallankumouksesta. Kosola viittasi myös kommunistien punaisten paitojen repimiseen ”ylikuohumisena”, mistä syynä oli hallituksen toiminta.¹⁰⁸⁴

Kosola määritteli lapuanliikkeen vaatimukseksi kommunismin hävittämisen ”maanpetoksellisena ja epäisänmaallisena”, mutta hän ei kuitenkaan halunnut kertoa valtiovallalle, millä tavoin päämäärään päästäisiin. Kosola korosti puheessaan, että ”kansanliike” antaisi ”vain suuntaviivat”, joiden sisällä hallituksen tulisi kommunismi kieltää. Puheessaan Kosola asettaa kuitenkin lapuanliikkeen ”heikon ja avuttoman” hallituksen ohi vallankäytön valvojaksi, koska hän piti sen oikeutena antaa suuntaviivoja. Kosola ei myöskään määritellyt missä suhteessa ”suuntaviivat” ovat hallituksen laatimiin ”lakeihin ja asetuksiin”.¹⁰⁸⁵

Tarkoituksena oli ilmeisesti vahvistaa hallituksen asemaa rajoittamalla demokratiaa. Kosola nosti esiin vaalilain muutokset, joilla hallitus saisi ”maankavaltajat ja epäisänmaalliset ainekset” pois eduskunnasta lakeja päättämästä ja niistä säätämästä. Kosola vaati myös budjettivallan siirtämistä pois eduskunnasta, jotta voitaisiin estää kommunistimyönteisten järjestöjen rahoittaminen. Puheessa ei määritellä tarkkaan missä kohtaa hallituksen valta alkaisi ja lapuanliikkeen loppuisi. ”Maankavaltajat”-sana voi viitata myös SDP:hen, koska Kosola ei yksilöi puheessaan sen tarkoittavan kommunisteja. Hän kuitenkin päätyi siihen, ettei hallitus ilman lakimuutoksia saisi ”tarpeeksi valtaa maan asioiden määrätietoiseen hoitamiseen”. Puheessa ilmaistaan selvästi, että kommunismi on lapuan-

¹⁰⁸² Rentola 2007, 31. Ks. asiasta tarkemmin luvussa SDP (Kosolan retoriikassa).

¹⁰⁸³ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹⁰⁸⁴ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹⁰⁸⁵ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

liikkeen vihollinen, sen sijaan puheessa ei määritellä minkäänlaista rajaa mitä lapuanliike ei painostuspolitiikallaan ylittäisi. Tämä seikka nousee myöhemmin tärkeäksi.¹⁰⁸⁶

Kosola käsitteli marraskuussa 1930 lapuanliikkeen viidennessä kokouksessa myös kommunismia. Lapuanliikkeen kannattajat olivat ”valmiit uhraamaan kaikkensa” talonpoikaismarssin tielle taistelussa kommunismia, ”vaanivaa tiikeriä” vastaan. Kommunismin uhkaa nostettiin taas esille liikkeen koossa pitämiseksi. Presidentti Ståhlbergin kyyditys oli saanut lapuanliikkeen vaikeuksiin. Myös voluntarismi nousi puheessa esiin: ”Kukaan muu ei voi estää tätä hyökkäystä kuin lapuanliike, sillä me teemme, mitä tahdomme, muut tekevät mitä voivat”. Tässä lauseessa esiintyi siihen asti vahvin uhkaus valtiovallalle ja samalla se osoitti, että liikkeen radikalisoituminen jatkui ja kiihtyi. Lapuanliikkeen politiikka oli teon politiikkaa, sillä ”huonoina puhujina puhumme luonnollisesti vähän, mutta toimimme sitä enemmän”.¹⁰⁸⁷

Svinhufvudin vaalitulaisuudessa pitämässään puheessa vuonna 1931 Kosola ei tuominnut lapuanliikettä edeltänyttä politiikkaa kokonaan, mutta hän oli todennut jo joulukuussa 1929, että vapaussodan jälkeiset liialliset sisäpoliittiset myönnetykset olivat syynä perusongelmaan, kommunismin nousuun. Tavoiteltua ”sinänsä oikeaa, välttämätöntä ja ihanteellista päämäärää, yhdenvertaisuusperiaatetta” vastaan sotivat ”luonnon lait”. Kosola vetosi kansalaisoikeuksien vastapainoon, ”kansalaisrajoitukseen”. Nämä kansalaisrajoitukset suojaisivat oikeuksien väärinkäytöltä. ”Yhdenvertaisuus kansalaisena” ei ollut sama kuin ”samanarvoisuus”, sillä ihmiset olivat kyvyiltään erilaisia. Kosola pyrki puheissaan erottamaan kommunistien kannattajien poliittiset oikeudet porvaripuolueita kannattavien poliittisista oikeuksista. Hän käytti tässä kriteerinä suhtautumista isänmaahan.¹⁰⁸⁸ Vuonna 1931 Kosola siirtyi puhumaan yleisesti vasemmistosta käyttäen apunaan marxilaisuuden käsitettä.

Kosola antoi *Ajan Sanalle* presidentinvaaleja ennakoivan haastattelun 3.2.1931. Hän totesi, että Ståhlberg tulisi saamaan ääniä sekä ”äkäsiltä porvareilta” että kommunisteilta. Valitsijamiesten tulisi arvioida kumman ehdokkaan avulla kommunismi kukistettaisiin ja rauha palaisi maahan. Kosola totesi uhmakkaasti, että Ståhlbergin politiikka oli synnyttänyt lapuanliikkeen ja tämän politiikan jatkamiseen lapuanliike tulisi vastaamaan.¹⁰⁸⁹

Kosola listasi helmikuussa 1931 lapuanliikkeen saavutuksina pitämäänsä asioita: kommunistilait (suojelulaki), porvarillinen määräänemmistö eduskunnassa, kommunististen yhdistysten lakkauttaminen ja mieluisan presidentin valitsemisen. Svinhufvudista Kosola ”ainakin saattoi uskoa, että hän vointinsa mukaan koettaa huolehtia maamme suuntauksesta varmallalla isänmaallisella pohjalla”. Lapuanliikkeen toiminta oli lisännyt liiallista ja jyrkkää arvostelua ja liikettä syy-

¹⁰⁸⁶ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹⁰⁸⁷ *Vaasa* 24.11.1930, Ensimmäisen kokouspäivän asiat. Koko puhe löytyy myös *Ajan Sana* 21.11.1930, Lapuan edustajakokous alkoi. Kokouksessa puhui myös Paul Danielson ruotsinkielisten puolesta. Lapuanliikkeen uhkauksista lehdistölle Tommila - Salokangas 1998, 163.

¹⁰⁸⁸ *Aamulehti* 10.1.1931, Maanvilj. Vihtori Kosolan.

¹⁰⁸⁹ *Ajan Sana* 4.3.1931, Lapuan liike ja nykytilanne; *Hämeen Sanomat* 4.3.1931, Lapuan liikkeen tehtävät; *Hämeen Sanomat* julkaisi puheen pääkohdat.

tettiin jopa diktatuurihankkeista. Saavutuksia ei kuitenkaan saanut yliarvioida, koska ne kohdistuivat vain julkiseen kommunismiin. Maanalainen kommunismi ”maankavaltajineen” harjoitti ”myyräntyötään laajassa mitassa”.

Lapuanliikkeen tuli seuraavaksi paljastaa myyräntyö. Kommunisteilta tuli ottaa virat sekä omaisuus pois ja heidät tuli tuomita kuolemaan maanpetokselisesta toiminnasta. Jako julkiseen ja salaiseen kommunismiin mahdollisti lapuanliikkeen toiminnan jatkamisen kommunisminvastaisuuden nojalla. Kyse oli nyt siitä kuka määritteli mikä on salaista kommunismia. Lopuksi Kosola totesi, että isänmaallisten kansalaisten tuli nyt lujittaa itsensä ”yhä tiukemmaksi muuriksi Suomen yhteiskuntajärjestyksen, sen vapauden ja itsenäisyyden suojaamiseksi”. Lapuanliikkeen tuli olla valmiina toimimaan, mikäli maata yritettäisiin viedä ”punaisessa hengessä väärään suuntaan”. Lapuanliike ei ollut kuollut tai kuopattu, vaan se nousi ”entistäkin rajumpana, kun isänmaa sitä tarvitsee”. Saavutusten listaaminen oli keino muistuttaa lapuanliikkeen voimasta sen kannattajille.¹⁰⁹⁰

Kosola puhui Uudessakaupungissa 10.1.1932. Hän kuitenkin palasi kommunismin uhkaan puheessaan. Kosolan mukaan, kun yleinen huomio käännettiin lapuanliikkeen ”muodollisiin lainrikkomuksiin” ja epäluuloon, saivat kommunistit toimia vapaasti. Onnettomat poliittiset olot olivat saaneet jopa suojeluskunnan hajanaiseksi ja epäluuloiseksi. Kosola myönsi näin jälleen implisiittisesti lapuanliikkeen lainrikkomukset. Kosolan mukaan kommunististen salaisten järjestöjen ”myyräntyö” vaikutti yksinkertaiseen kansaan jopa suojeluskunnissa asti. Mitään konkreettisia todisteita Kosola ei taaskaan esittänyt väitteiden tueksi.

Suojeluskunnat mainittiin ilmeisesti vallankaappausyytösten takia. Vallankaappausyytökset olivat konkretisoituneet, kun *Suomenmaan* toimittajan Lassi Hiekkalan 7.11.1931 lähettämä salaiseksi tarkoitettu kirje vuoti julkisuuteen. Kirjeessä Hiekkala vaati laillisuusrintamaa olemaan hereillä suojeluskunnan solumattamisen ja lapualaisten vallankaappausaikeiden vuoksi. Hän vaati myös yhteistyötä SDP:n sanomalehtimiesten kanssa, jotta SDP tukisi hallitusta.¹⁰⁹¹

Hiekkala myönsi oikeudessa lähettäneensä kiertokirjeensä pääministeri Sunilan ja ministeri Heikkisen määräyksestä. Arne Somersalo¹⁰⁹² totesi myöhem-

¹⁰⁹⁰ *Ajan Sana* 4.2.1931, Lapuan liike ja nykytilanne; *Hämeen Sanomat* 4.2.1931, Lapuan liikkeen tehtävät.

¹⁰⁹¹ Rantala 2010, 62–63; Pienviljelijöiden asian ajaminen toi Sunilan lähelle SDP:n linjaa. Suojeluskuntien kannatuksesta ML:ssä tarkemmin Mylly 1989B, 243–245. Hiekkalan kirjeestä aatteellisen alkunsa saanut ILP oli jonkinlainen laillisuusrintaman esiaste, koska SDP:n edustajia toimi siinä ulkojäsenenä. *Helsingin Sanomissa* 7.11.1931 julkaistu artikkeli oli olennainen ILP:n perustamiseen johtaneessa kehityksessä. Vareksen (2007, 83) mukaan järjestö toimi hallituksen suojeluksessa ja ilmensi antioikeistolaista vyörytystä. Kokoomusta ei kaivattu ILP:hen mukaan. Siiroson (2011, 203) mukaan ILP on tutkimuksessa saanut ”ehkä todellista merkitystään suuremman painoarvon”. ILP:stä, ks. myös Mylly 1989B, 285–290; Uino 1983, 198; Turpeinen 1995, 97, 121, 126. Arkistoista: K.A. Hilja Riipisen päiväkirjat 1930–1936. 17.1.1932. Ks. myös *Pohjolan Sanomat* 5.1.1932, Hiekkalan tapaus; *Ajan Sana* 12.1.1932, Päivästä päivään; *Sisä-Suomi* 12.1.1932, Taas Lassi laidan yli; *Suomenmaa* 19.1.1932, Eräs kiertokirje; *Ajan Sana* 20.1.1932, Päivästä päivään.

¹⁰⁹² Arne Somersalo opiskeli Saksassa, joutui ensimmäiseen maailmansotaan ja toimi ilmavoimien everstinä Suomessa vuosina 1920–1926. Hän toimi IKL:n kansanedustajana vuosina 1933–1935. Saksalaismielinen Somersalo kirjoitti ja päätoimitti IKL:n

min, että Hiekkalan kirjeen takana olisi ollut pääministeri Sunilalla ”johtava osuus”.¹⁰⁹³ Hiekkalan kirje paljastui Uudelle Suomelle ja julkaistiin 29.11.1931. *Uusi Suomi* syytti maalaisliittolaisia ministereitä maan mainetta vahingoittaneesta hyökkäyksestä suojeluskuntia vastaan.¹⁰⁹⁴ Pohjanmaalla väitettiin myös, että lapualaismielinen Helsingin suojeluskunnan päällikkö K. E. Levälahti olisi ottanut pääkaupungin puolustuksen harteilleen. Lisäksi väitettiin eteläpohjalaisten suojeluskuntalaisten kieltäytyneen osallistumasta harjoituksiin päällystön politikoinnin vuoksi. Kosolalla oli siis syytä vastata syytöksiin ja leimata ne kommunistiksi.¹⁰⁹⁵

Kosolan syytösten mukaan kommunistien valta vain kasvoi eduskunnassa, valtiollisessa toiminnassa, kunnallisessa elämässä ja sanomalehdistössä, jota valtion ja kunnan ilmoituksilla tuettiin. Syytökset voidaan toisaalta ymmärtää niin, että Kosola tarkoitti nyt kommunismilla ennen kaikkea SDP:tä. Kosola nosti jälleen esiin työmaaterrorin, johon lapuanliikkeen (kansanliikkeen) kannattajat olivat vedonneet jo joulukuussa 1929.¹⁰⁹⁶

Isänmaallinen kansanliike tuhosi kommunismin julkisesta elämästämme, mutta sen juuret jäivät edelleen elämään. Heillä ovat edelleen omat salaiset järjestönsä ja heidän vaikutuksensa ulottuu laajalle kansamme yksinkertaisiin riveihin. He ovat huomanneet, etteivät he pysty tuhoamaan maamme itsenäisyyttä julkisessa taistelussa ja siksi he ovat yhä suuremmassa määrässä turvautuneet salaiseen työhön ja kavaluuden keinoihin.¹⁰⁹⁷

Kosola jatkoi vuonna 1931 tekemäänsä jaottelua julkiseen ja salaiseen kommunismiin. Tilanteesta teki vuonna 1932 pahemman se, että kommunistien valta oli kasvanut salaisten toimintatapojen ansiosta. Kosola ei nyt maininnut SDP:stä mitään, vaikka vielä huhtikuussa 1931 hän oli pitänyt juuri ”marxilaista sosialis-

¹⁰⁹³ lehtiä (mm. nimimerkki Antti Suomenpoika). Somersalosta tarkemmin Sulamaa 2007. Ks. myös Kinnunen 2013, 463, 472–475; Niinistö 1998, 130; Karhu 2014, 5, 23–25. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätöön arkisto, ”Sekalaista Mäntsälän kapinan kesk. aineistoa”, ”K. Herra päätoimittaja”, 2. Somersalon päivämätön kirje liittyi valitukseen Ajan Sanan kieltämisestä Mäntsälän kapinan jälkeen. *Hämeen Sanomat* 24.5.1932, Lassi Heikkala myöntää. Ks. myös TA. Lapuanliike 329.1; lapuanliikkeen vaalilehtinen ”Suomemme yhteisestä menestyksestä huolehtivat kansalaiset.”

¹⁰⁹⁴ Perälä 1998, 254; Kakkuri 1999, 289–290; Uola 2006, 230–231; Kulha 1989, 172. Ks. myös Uino 1983, 198, 200; Virkkunen 1981, 50–54; Manninen & Salokangas 2009, 174–178; Kotakallio 2014, 165–167; *Uusi Suomi* 9.1.1932. Ks. *Lapuan Päivöäkäsky* N:o 6/1931, jossa kirje on julkaistu kokonaan. Kirjeessä käskettiin lehtimiehiä yhteistyössä sosiaalidemokraattisten lehtimiesten kanssa selvittämään varsinkin suojeluskuntien johtohenkilöistä ketkä vallankaappauksesta puhuivat. Toisaalta vallankaappaushankkeita on pidetty lapuanliikkeen vastustajien levittäminä, jotta parlamentarismia kannattaneet tahot saataisiin toimimaan liikettä vastaan. Lehdistöstä esim. *Vaasa* 16.11.1931, Isänmaallisten liikkeiden yhteisrintama. Lapuanliikkeen ohjelmasta myös *Ajan Sana* 16.11.1931, Lapuan liikkeen laajennettu; *Suomenmaa* 2.12.1931, Tietämättömyyden verhoa raoitetaan ja PK: Vastaus. Ks. virinnyt eduskuntakeskustelu, valtiopäivät 1931, pöytäkirjat II, valtion perusteita horjuttava rikollinen kiihoitus, 1917–1972.

¹⁰⁹⁵ Määttä 2010, 139.

¹⁰⁹⁶ Esim. johtaja Varpulan ja Kustaa Tiitun lausunnot 1.12.1929 kokouksessa.

¹⁰⁹⁷ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus.

mia” kaikista vaarallisimpana vastustajanaan. Kommunistien salainen toiminta perustui vapaamielisten porvareiden heikkouteen.

Kosolan puheissa kommunistit ovat aina läsnäolevia mytologisoituja vihollisia, jotka voidaan aina mobilisoida konkreettisella retoriikalla lapuanliikkeen oikeutukseksi. Kommunismi oli myös epäselvä yleisvihollinen, koska sitä ja varsinkaan sen suhdetta SDP:hen ei määritelty teoreettisesti. Kosola piti kommunismia (toisin sanoen marxilaisuutta) vuonna 1918 samana asiana kuin kommunismia vuonna 1930. Kosola kärjisti retoriikassaan porvarillisen Suomen jyrkän asennoitumisen kommunismiin äärimmilleen. Kommunistit muistuttivat vuodesta 1918 ja särkivät olemassaolollaan myytin yhtenäisestä Suomen kansasta, toisaalta kommunistinen liike oli 1920–1930-luvuilla organisatorisesti hyvin heikko.¹⁰⁹⁸

Kosolaa ei kiinnostanut sosialistinen kommunismin teoria, oppi ja sen haaste 1930-luvun Suomen järjestelmälle, vaan konkreettiset kommunistit, joita hän dehumanisoi retoriikassaan. Kommunistit olivat tärkeämpiä kuin kommunismi myös siksi, koska varsinkin paikallistasolla kommunismi kanavoi väärää protestihenkeä ja ilmensi poliittisia ristiriitoja sekä erilaista kokemusmaailmaa. Kosolalle kommunismi edusti isänmaata uhkaavaa sairautta ja vaaraa, jonka kannatus ei noussut yhteiskunnallisista ristiriidoista, vaan johtajiensa aivopesemistä kannattajista. Vuoden 1929 puheessa kommunismin vastaisuus on bolshewismin vastaisuutta, jolloin sen uskonnollinen pohja ilmenee selkeämmin. Vuonna 1930 käsite liittyy marxilaisuus- ja SDP-kritiikkiin. Kommunistilakien jälkeen kommunismin korvaa puheissa marxilaisuuden käsite, jota käytetään kuten kommunisminkin käsitettä.¹⁰⁹⁹

Tosiasiallisesti kommunismi oli sisäisesti hajalla ja aatteellisestikin eristetty jo ennen kommunisminvastaista lainsäädäntöä. Lapuanliikkeen toiminta teki monen vuoden katkoksen kommunistien toimintaan Suomessa. Seuraava vasemmistolainen sukupolvi nousi vasta vuoden 1937 tienoilla. Heille Suomen vallankumous ja luokkasota olivat enää kuultuja kertomuksia. Myös Suomen tasavalta alkoi hitaasti näyttäytyä puolustamisen arvoisena.¹¹⁰⁰

5.2 SDP

Kosolan kritiikki SDP:tä kohtaan alkoi talonpoikaismarssin jälkeen, kun SDP kieltäytyi hyväksymästä kommunistilakiesityksiä. Riihimäen puheessaan 18.9.1930 Kosola viittasi Kreikkaan, Sveitsiin ja Hollantiin kansainvälisinä esimerkkeinä kommunismin voittamisesta. Kosola ei puhunut SDP:stä marxilaisina eli kommunistien liittolaisina, kuten hän myöhemmin sanoi, mutta epäili heidän isänmaallisuuttaan:

¹⁰⁹⁸ Vrt. Mylly 1989A, 89; Roselius 2013, 10; Lackman 1986, 340–342.

¹⁰⁹⁹ Vrt. Luostarinen 1986, 451.

¹¹⁰⁰ Kommunistien tilanteesta Suomessa Rentola 1993, 72–74, 80, 119–120.

Ymmärrän kyllä, että sosiaalidemokraattimme eivät halua nähdä isänmaata uhkaavaa vaaraa. Heidän isänmaallisuutensa pohjanahan on vain oman puolueensa vallanhalu. He ovat isänmaallisia vain sikäli kun siitä on hyötyä ja etua sosiaalidemokraattiselle puolueelle.¹¹⁰¹

Kosola tosin totesi SDP:n suhtautuvan sekä isänmaahan että politiikkaan välineellisesti ja estävän kommunisminvastaisen puoluepoliittisen rintaman syntymistä. Kosolan puheen heikko kohta oli, että hän vastusti puoluepolitiikkaa, mutta kuitenkin hän puheellaan haki ääniä porvaripuolueiden isänmaalliselle vaaliliitolle. Kosola hyväksyi puheessaan väkivallan politiikan keinona. Kosola käytti nyt ensimmäistä kertaa käsitettä ”isänmaallinen kansanliike” erotuksena lapuanliikkeestä, joka oli lehdistöstä vakiintunut käsite. Isänmaallinen kansanliike ei vielä tarkoita lapuanliikkeen puolemuotoa, vaan puolueiden yhteenliittoutumista.

Kun lapuanliikkeelle isänmaa oli ehdoton itseisarvo, SDP:lle se oli Kosolan mukaan vain väline ja hyöty, jolla puolueen omia päämääriä voitiin saavuttaa. SDP oli kuitenkin syyskuussa 1930 ilmoittanut olevansa valmis puolustamaan ”Suomen kansan itsemääräämisoikeutta ja valtiollista suvereniteettiä”, ”työväen saavutuksia” ja sosialismia. Lopuksi *Suomen Sosialidemokraatti* kehotti ottamaan vastauksen porvarillistenkin lehtien palstoille. *Ilkka* totesi, ettei vastaus ollut ”erikoisen vakuuttava”, mutta oli tyytyväinen siihen, että SDP oli periaatteessa maan itsenäisyyden kannalla. SDP kiisti olleensa koskaan maanpuolustusta vastaan, mutta totesi, että on ”suuri ero maanpuolustusvalmiuden ja militaristisen sodan lietsomisen välillä”. Tällä SDP tarkoitti vuosien 1919–1921 Aunuksen ja Karjalaan suuntautunutta aktivistien toimintaa ja yleisemmin heimosotia.¹¹⁰²

Suomen Sosialidemokraatin Yrjö Räisänen¹¹⁰³ (Sasu Punanen) totesi Kosolan puheen Riihimäellä 18.9.1930 tehneen ”säälittävän vaikutuksen”. Räisänen mukaan jopa entiselle pääministeri Lauri Ingmanille oli urakkaa puheen ”kääntämisessä parhain päin”. Ingman oli kirjoittanut englannin- ja saksankieliset teokset¹¹⁰⁴ lapuanliikkeen syntyisistä. Räisänen totesi myös *Riihimäen Sanomien* kirjoittaneen, että Kosolan puheen aikana tapahtui hämmästyttävä ”outo valoilmiö”. Von der Goltzin mukaan historiallisen henkilön myyttikuvaan sisältyy usein sankarillisia piirteitä. Kannattajat voivat uskoa, että karismaattisella henki-

¹¹⁰¹ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä Sama puhe kaikissa; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergistä.

¹¹⁰² Aunuksen retkestä yleisesti Jääskeläinen 2003, 206–233; Vahtola 1997, kootusti 562–586; Vahtola 1988, 123–124; Haapanen 2014, 153–275; Kemppe 2013, 33–35. Heimosotien historiasta Nygård 1980, 62–64, 67–68 (Itä-Karjalan kansannousun motiiveista); Niinistö 2005, esim. 148–176, 262–264; *Ilkka* 22.9.1930, Muut lehdet ja Sosiaalidemokraatit ja maanpuolustus; *Keskipohtajamaa* 13.9.1930.

¹¹⁰³ Räisäsestä tarkemmin Kalemaa 2001; Soikkanen 1975, 581; Räisänen alkoi kirjoittaa säännöllisesti *Suomen Sosialidemokraattiin* sisällissodan jälkeen ja vuonna 1923 hän sai palstansa: ”Mitä Sasulle kuuluu”.

¹¹⁰⁴ Ingmanin teokset ovat *Lapua Anticomunist movement in Finland* ja *Die Lapua-bewegung in Finnland*. Lähteenkorva & Pekkarinen 2004, 236.

löllä olisi oikeasti ylikuonnollisia kykyjä.¹¹⁰⁵ *Riihimäen Sanomat* ei Räisäsen mukaan keksinyt selitystä valoilmille, mutta kyseessä lienee kuun pimennys.¹¹⁰⁶

Räisäsen mukaan Kosolan puhe oli maanpetturuussyytöksineen ”avuttomin valtiollinen esitelmä” pitkiin aikoihin. ”Umpimähkäisessä sätimisessä” ehdittiin liikkua kauppavaltuutettu Suren Erzinkjan -jutussa saakka.¹¹⁰⁷ Erzinkjan jutulla Räisänen tarkoitti Neuvostoliittolaisen kauppavaltuutettu Suren Erzinkjan loikkausta Suomeen kesäkuussa 1930.¹¹⁰⁸ Kosola asettui Räisäsen mukaan Erzinkianin puolelle tietämättä, etteivät hänen paljastuksensa kelvanneet edes *Suometar*-lehdelle.¹¹⁰⁹

Jääkäreitä koskevaan argumenttiin *Suomen Sosialidemokraatti* totesi, että presidentti Ståhlbergin lisäksi kaikki muutkin juristit pitivät jääkäri liikettä laittomana. Samaan aikaan kun jääkärit palkittiin kunniamerkein, istuivat eloon jääneet punakaartilaiset vankilassa sisällissodan jäljiltä. Räisänen tosin liioitteli kommentissaan. Jääkärien poliittinen merkitys oli heikentynyt 1930-luvulla jo huomattavasti.¹¹¹⁰

Punakaartilaisia päästettiin pois vankileireiltä jo 30.10.1918 ja 7.12.1918 ta-pahtuneissa armahduksissa. Armahdukset koskivat noin 16 700 henkilöä. Kesäkuussa 1919 armahdettiin yli 2 000 henkeä, joihin lukeutui myös 12 kansanedustajaa. Samassa yhteydessä armahdettiin valkoisella puolella rikoksiin syyllistyneet. Maalaisliittolaisen J. H. Vennolan keskustahallitus armahti lopulta pienin poikkeuksin enintään kahdeksan vuoden tuomiota kärsivät vangit sekä palautti kansalaisluottamuksen 22 000 henkilölle. Eduskunnassa tuli kiistaa siitä olivatko punaisten tuomittujen teot myös sotilaallisen käskyn velvoittamia poliittisia tekoja, kuten etenkin kommunistit korostivat vai pelkästään murhia ja terroria, kuten porvaripuolueet asian näkivät. Armahduskysymys oli tärkeä osa SDP:n ja varsinkin SSTP:n paikallisosastojen 1920-luvun alun politiikkaa.¹¹¹¹

Räisäsen jatkoi kertomalla, että Kokoomuksellekin oli koitunut harmia ”kansanliikkeestä” (Kokoomuksen käyttämä nimi lapuanliikkeestä), kun Kokoomuksen vaaliehdokas, valtioneuvos Väinö Kivi, oli saanut *Ajan Sanan* päätoimittajan, maisteri Emerik Olsonin vastaehdokkaakseen vaaliliittoon ja Kosola sekä Martti Pihkala olivat käyneet ”taivuttamassa” häntä luopumaan ehdokkuudesta. Räisäsen mukaan

Pihkala oli puhunut, Kosola kuunnellut ja ihmetellyt, sillä hän ei ollut koko jutusta tiennyt mitään, vaan oli sen vasta ensi kertaa kuullut. Pihkala oli ottanut hänet mukaansa ilmeisesti lisätäkseen hetken vaikutusta. Siis pelotustaktiikkaa, vaikka paju-vitsat lieneekin jätetty autoon.¹¹¹²

¹¹⁰⁵ Von der Goltz 2009, 8–9, 178–180.

¹¹⁰⁶ *Suomen Sosialidemokraatti* 21.9.1930, Mitä Sasulle kuuluu.

¹¹⁰⁷ *Suomen Sosialidemokraatti* 21.9.1930, Mitä Sasulle kuuluu.

¹¹⁰⁸ Rentola 2007, 3, 27, 52.

¹¹⁰⁹ *Suomen Sosialidemokraatti* 21.9.1930, Mitä Sasulle kuuluu.

¹¹¹⁰ *Suomen Sosialidemokraatti* 21.9.1930, Mitä Sasulle kuuluu; Lackman 2000, 680–692; Tikka 2014, 110–117; Lehtola 2010, 21.

¹¹¹¹ Soikkanen 1975, 351–353; Saarela 1996, 184–185.

¹¹¹² *Suomen Sosialidemokraatti* 21.9.1930, Mitä Sasulle kuuluu.

Kokoomuksella oli vielä ”vaikein edessä”, kun sen piti ”jotenkuten selvitä vaaleista”. ”Edesvastuuttomalla, lakia ja valtiota horjuttavalla” politiikallaan Kokoomus oli näyttänyt mitä suomettarelaisuus ”sisimmässään on”. Lopuksi Räisänen vetosi äänestäjiin, jotta he tulevissa vaaleissa äänestäisivät puolueen vaali-voittoon ja näyttäisivät, ettei ”kyydityksillä ja pieksämällä kannatusta voite- ta”.¹¹¹³ Kommunistitkin halusivat heikoista mahdollisuuksistaan huolimatta osal- listua vaaleihin näyttääkseen millaisen terrorin alle lapuanliike oli heidät saatta- nut. SDP:n tukemista kommunistit eivät hyväksyneet, koska sosiaalidemokraatit jakoivat heidän mielestään porvaripuolueiden tavoitteen kommunismin illegali- soimisesta. Kyse oli vain menettelytapojen eroista.¹¹¹⁴

Kosolan Riihimäen puheen teemojen käsittely jatkui SDP:n puoluejohtajan Väinö Tannerin Haapaniemen puheessa 26.9.1930. Tanner totesi, että Kosolalla oli kunniasanastaan huolimatta taka-ajatuksia. Kosolan suunnitelmat eduskun- nan vallan vähentämisestä olivat ”jokseenkin samanlaisia”, mitä Kokoomuslai- nen oikeusministeri Paavo Virkkunen oli käsitellyt omassa puheessaan. Tanner jatkoi Kosolan kunniasanan kestäneen viisi päivää, kunnes hän ”piirteli tulevai- suutta hyvinkin taantumukselliseen suuntaan”. Tanner kysyikin suoraan Kosola- lta aikoiko hän rajoittaa toimintansa vain kommunismin vastustamiseen. Aina- kin piilossa ollut osa lapuanliikkeestä pyrki Tannerin mukaan valtiosäännön kumoamiseen ja diktatuuriin. Kokoomus suhtautui Tannerin mukaan ristiriitai- sesti lapuanliikkeeseen ja sen eri suuntauksien eroavaisuudet tulivat näkyviin Kokoomuksen hallitustyössä. Näitä ”aineksia” ei tulisi päästää vaikuttamaan päätöksentekoon. Hallituksen ja järjestysvallan heikot reaktiot väkivaltaisuuksiin työväkeä kohtaan vain lisäsivät lapuanliikkeen väkivaltaa ja lain rikkomuksia.¹¹¹⁵

Kosola puhui Turussa 24.9.1930 Suomen Lukon valtiollisessa esitelmätilai- suudessa. Muita puhujia tilaisuudessa olivat asessori Sahlstén, pankinjohtaja Paavo Saarinen, johtaja Petter Forsström ja rovasti K. R. Kares. Yleisöä paikalla oli 2500 henkeä ja ulkona pihamaalla oli myös 2500 henkeä. Puheen pääasiallinen sisältö julkaistiin kokoomuslaisessa *Uusi Suomi* -lehdessä. Puhe liittyi tulos- sa oleviin vaaleihin. Puheen tarkoitus oli osoittaa porvaripuolueille, että niiden oli välttämättä liittouduttava SDP:tä vastaan. SDP oli pyrkinyt aikanaan ku- moamaan yhteiskuntajärjestyksen. Kosola koetti osoittaa, ettei hän kammoksu- nut SDP:tä vain vapaussodan takia, vaan myös aiempien itsenäistymistä edel- täneiden tavoitteiden takia. Kosola jätti jälleen yksilöimättä syytöksensä. Yhty- mäkohta Vaasan puheeseen tulee SDP:n toiminnan taktisuuden korostamisessa:

Vuosien kuluessa ovat sosiaalidemokraattimme kuitenkin muuttaneet näitä tun- nuksiaan ja päämääriään, aina sen mukaan miten puoluetaktiikka näytti tässä maassa kulloinkin vaativan. Mutta muuttakoot he miten usein tahansa päämääri- ensä selittelyjä, ei heihin kuitenkaan voida luottaa niin kauan kuin he perustavat olemassaolonsa Marxin teorioihin.¹¹¹⁶

¹¹¹³ *Suomen Sosialidemokraatti* 21.9.1930, Mitä Sasulle kuuluu.

¹¹¹⁴ Vrt. Kansan arkisto, 5. Sosialistisen työv. ja pienv. vaalikomiteat 1C2 F 1. E Saapuneet kirjeet. Nimetön kirje 12.8.1930. Helsingin työväen vaalitoimikunnalle.

¹¹¹⁵ *Suomen Sosialidemokraatti* 27.9.1930, Tanner taantumus on.

¹¹¹⁶ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

Kosolan mukaan SDP:tä tuli arvioida ”vuosien 1917-18” toiminnasta käsin. Konkreettinen syy tälle väitteelle oli, että SDP kieltäytyi kommunismin julistamisesta laittomaksi. Merkittävää lapuanliikkeen viidennessä kokouksessa (22.11.1930) oli lapuanliikkeen inho SDP:n kansanedustajaa, tohtori Mikko Erichä kohtaan. Tämä on tärkeä huomio, sillä lapuanliikkeen keskeisin teko, Mäntsälän kapina, alkoi teknisesti juuri Erichin esiintymisestä.

Kosola mainitsi SDP:n seuraavaksi 1.12.1930 pitämässään puheessa. Puheessa Kosola selvensi ja erotteli käsitteitä toisistaan. SDP oli syyttänyt lapuanliikettä demokratiavastaiseksi, mutta Kosolan mukaan SDP:n tapa määritellä kansanvalta ei ollut ainoa tapa. Kosola haastoi SDP:tä tuomaan oman vaihtoehdonsa vaalilaiksi¹¹¹⁷, eikä piiloutua kansanvalta retoriikkansa taakse. Kosola tiedosti, että SDP yritti irrottaa Maalaisliiton, vaa’an kielen, kokonaan lapuanliikkeen vaikutuspiiristä¹¹¹⁸, joten väittely sen suosiosta oli voitettava. Toisaalta lapuanliike oli jo jäänyt vaalilakisunnitelmistaan kiinni varsin kiusallisella tavalla¹¹¹⁹, joten viittaamalla vaalilakiin saattoi joutua väittelyssä ongelmiin. Myös Kosolan kommentti isänmaasta kansanvaltaa tärkeämpänä ja ensisijaisimpana vei pohjaa siltä, että lapuanliike olisi kansanvallan takeena – toisaalta Kosola määritteli kansan omin kriteerein.

Yhtäältä kansalaisoikeudet ja velvollisuudet olivat kommunisminvastustajillakin – tämä näkyi siinäkin, että kyydittäjät olivat ottaneet vastuun teoistaan. Lain suhteellistaminen käyttämällä historiaa taustana oli siinä mielessä ovela veto, että kukaan ei voisi vielä tietää tulevaisuuden uhkia. Toisaalta SDP käytti myös historiaretoriikkaa lapuanliikettä vastaan todetessaan, että historia tulee tuomitsemaan liikkeen teot. SDP:hen Kosola ei uskonutkaan voivansa vaikuttaa, vaan suuntasi syytöksensä pikemminkin niihin porvarillisiin kansalaisiin, jotka eivät edelleenkään pitäneet kommunismia lapuanliikettä suurempana uhkana.

Kosola puhui jälleen 1. maaliskuuta 1931 lapuanliikkeen Keravan paikallisosaston tilaisuudessa ”Lapuanliikkeen tehtävistä”.¹¹²⁰ Kosolan maaliskuussa 1931 Keravan paikallisosastolla pidetyn puheen kontekstina on nähtävä Kokoomuksen vaalivoitto: Svinhufvud oli valittu presidentiksi niukalla enemmistöllä. Toi-

¹¹¹⁷ Martti Pihkala totesi lapuanliikkeen neljännessä kokouksessa 21.6.1930, että vaalilaki oli aikoinaan syntynyt ”Venäjän painostuksessa” ja ”lisätekijöinä olivat olleet helsinkiläinen katuyleisö, Karl Marx ja isä perkele”. KA. Martti Pihkala, C II a 42, 21.6.1930 kokouksen pöytäkirja, 54.

¹¹¹⁸ Vrt. Mylly 1989B, 279. Samalla SDP:n asema oli olennaisesti riippuvainen keskustapuolueiden tuesta. Toisaalta Maalaisliitto joutui reagoimaan pulaliikkeiden nousuun, jotka veivät siltä kannatusta.

¹¹¹⁹ Siltala 1985, 124–127. Lapuanliikkeen vaalilakiohjelmassa oli aineksia fasismista. *Suomen Sosialidemokraatti* (4.7.1930) kritisoi ohjelmaa ja totesi sen paljastavan lapuanliikkeen tavoitteet. Kosolan ei auttanut kuin kiistää hanke, koska ”valtuuskunta ei ollut sitä lopullisesti hyväksynyt”. Leikolan (2009, 231) mukaan Eino Suolahti piti lakiesityksiä todennäköisesti Kai Donnerin tekeminä. Lait olivat Donnerille väline hallituksen painostamiseen. Ks. yleisesti, Lapuanliikkeen kehitys ja saavutukset, 19–32, erit. 26–27, missä suojelulaki selitetty. *Aamulehti* 11.7.1930, Svinhufvud odottaa ja Tasavallan suojelulaki eilen. Ks. myös *Vaasa* 4.7.1930, Eduskunta hajalle; *Vaasa* 11.7.1930, Hallitus vaatii, että sen.

¹¹²⁰ *Ajan Sana* 4.3.1931, Lapuan liike. Ks. puhe myös *Hämeen Sanomat* 4.3.1931, Lapuan liikkeen tehtävät.

saalta tästä tie oli vain alaspäin. Maalaisliitto oli vaalin jälkeen sisäisesti hajalla ja jälleen riitautunut tappiostaan sisuuntuneen SDP:n kanssa. Myös RKP oli aatteellisesti jakautunut ja Edistyspuolue pettynyt muuhun porvaristoon.¹¹²¹

Kosola huomautti puheessaan, että SDP:n johto oli pääosin samaa kuin sisällissodankin aikaan. Väite ei tosin pitänyt paikkaansa. Viimeistään Tannerin puheenjohtajakaudella vasemmistoradikaalit oli syrjäytetty SDP:n johdosta 1920-luvun lopulla. Kosola syytti SDP:tä pyrkimyksistä yhteiskuntajärjestyksen hävittämiseen, yksityisomaisuuden poistamiseen ja puolustusvoimien tuhoamiseen. Hänen mukaansa ”taitavat puoluetaktikot pysyttelivät laillisuuden pohjalla niin kauan kuin ei muuta mahdollisuutta ollut”. Kosola ironisoi näin SDP:tä. SDP ei vastustaisi lapuanliikettä demokratian itsensä vuoksi, vaan ainoastaan siksi, että lapuanliike estäisi heidän diktatuurihaaveensa. Kommunistit toimisivat SDP:n laillisen julkisivun kautta. Juuri SDP-kritiikin jyrkkyys erotti lapuanliikkeen mallillisista porvaripuolueista ja irroitti Maalaisliiton lapuanliikkeestä. Puheessaan Kosola kehotti jälleen lapualaisia olemaan valmiita uhrauksiin isänmaan puolesta.¹¹²²

Kosolan Keravan puheessa merkittävin seikka oli kansanliikkeen erottaminen lapuanliikkeestä ja lapuanliikkeen uuden vihollisen määrittely. Kun kansanliike oli taistellut ja voittanut kommunismin, lapuanliikkeen vihollinen tulisi olemaan ”marxilainen sosialismi”, sosialidemokratia ja sitä edustava SDP. Kosola toi lapuanliikkeen vuosikokouksessa 13.3.1931 pitämässään puheessa jälleen esille SDP-kritiikkiä. Yleisemmin Kosola koetti puheessaan provosoida SDP:tä paljastamaan luulottelemansa vallankumouksellisuuden. Kun SDP syytti lapuanliikettä yhteiskuntajärjestyksen kumoamisesta, alkoi lapuanliike syyttää SDP:tä samasta asiasta. Puheen loppuosassa toistui sama kaava ”vapaus sodan kalliista uhreista”, kansalaisyhteiskunnan väärinkäytöstä, lujemmasta hallitusvallasta ja puoluepolitiikasta. Toisaalta lapuanliike ei vastustaisi muuta kuin vain omaa etuaan ajavaa vasemmiston puoluepolitiikkaa. Lopuksi Kosola totesi, että lapuanliikkeen kannattajien on ”oltava valmiina myös uhrauksiin isänmaan puolesta”. *Ajan Sana* kertoi vaikutusta tehostakseen innostuneen yleisön osoittaneen suosiota seisaaltaan ja laulaneen nuijamiesten marssin.¹¹²³

Kommunisminvastaisessa taistelussa vedottiin nyt jo Suomen erityisasemaan ja kommunismin vaarallisiin muotoihin juuri Suomen olosuhteissa. Ajatus SDP:n epäisänmaallisuudesta ja vaarallisuudesta oli lapuanliikkeen retorikassa ensimmäistä kertaa piilotetusti esillä talonpoikaismarssin jälkeisessä isänmaallisen vaaliliiton vaatimuksessa. Nyt Kosola palasi teemaan ja ilmaisi SDP:n epäisänmaallisuuden suoraan.¹¹²⁴

¹¹²¹ Vares 2007, 78–79. Maalaisliiton jakautumisesta, esim. Kekkonen 1981, 216–217.

¹¹²² *Ajan Sana* 4.3.1931, Lapuan liike. Ks. puhe myös *Hämeen Sanomat* 4.3.1931, Lapuan liikkeen tehtävät.

¹¹²³ *Uusi Suomi* 13.3.1931, Lapuanliikkeen Helsingin osaston; *Ajan Sana* 13.3.1931. Mielienkiintoiseksi Kosolan puheesta tehdyn hyökkäyksen SDP:tä vastaan tekee se, että Oskari Tokoi lähetti Matti Paasivuorelle 18.6.1930 kirjeen, jossa hän jo ennakoiki asian. TA. Internet aineisto: Matti Paasivuoren arkisto. Matti Paasivuorelle lähetetyt kirjeet: Oskari Tokoi. 4 kpl kirjeitä.

¹¹²⁴ Tepora 2011, 160–161; *Ajan Sana* 13.3.1931. Lapuanliikkeen mielestä SDP aiheutti uudet vaalit kieltäytymällä julistamasta suojelulakia kiireelliseksi.

Kosola toisti jälleen vuonna 1931 kansanliikkeen ainoan päämäärän: taistelun ”maanpetoksellisia aineksia” vastaan maan itsenäisyyden ja vapauden puolesta. Aluksi maanpetokselliseksi oli määritelty vain kommunismi ja kansanliikkeen tavoitteet ajateltiin saavutettavan vain sen aatteen ja toiminnan hävittämisellä ja mahdottomaksi tekemisellä. Tilanne oli kuitenkin muuttunut:

Verrattain saimme kuitenkin todeta, että kysymyksessä ei ole ainoastaan kommunistisen, isänmaanpetoksellisen aineiden tukahduttaminen, vaan että kyseessä on paljon enemmän ja paljon suuremmat arvot.¹¹²⁵

Näin kovaa kieltä Kosola ei ollut käyttänyt SDP:tä kohtaan vuoden 1930 puheissaan. Viittaaminen epäreiluun ja siksi valheelliseen kansanvaltaan oli tarkoitettu ainakin SDP:lle, joka omassa retoriikassaan korosti kansanvallan puolustamista. Kosola käänsi SDP:n ajaman kansanvallan vain taktiseksi puoluepeliksi, joka pahimmillaan johtaisi proletariaatin diktatuuriin. Vastustajan yleisesti oikeaksi hyväksymä argumentti on tehokasta kääntää häntä vastaan, koska sillä on jo vastustajankin tunnustus.¹¹²⁶ Kosola käänsi lapuanliikkeen kritiikin takaisin sen kritikoille. Erottelu julkiseen ja salaiseen kommunismiin oli alkanut niin katsottujen kommunistilakien (suojelulaki 11.11.1930) jälkeisen radikalisoitumisen aikoihin ja nyt se kävi puheessa aiempaa selvemmäksi. SDP myös liitettiin salaiseen kommunismiin¹¹²⁷ siitä huolimatta, että ”julkiset” kommunistit itse olivat pitäneet SDP:n politiikkaa sosiaalifasistisena.¹¹²⁸

Kosola jatkoi kommunismin tarkempaa määrittelyä vuonna 1931 tavoitteenaan saada SDP:stä retorista otetta. Tuo ote löytyi marxilaisuuden kautta. Lapuanliike alkoi pohtia asemaansa puoluepolitiikassa. Lapuanliike ei kyennyt enää presidentinvaalien jälkeisessä tilanteessa painostamaan hallitusta eikä edes puolueitakaan, joten se yritti etsiä työväentalojen naulaamisen lisäksi uusia tapoja vaikuttaa. Lapuanliike tarvitsi ”uuden projektin”¹¹²⁹. Tässä vaiheessa puolueen perustamista saatettiin miettiä jopa tosissaan.¹¹³⁰ Vuoden 1931 puheet eivät Lapuan päivien puhetta lukuun ottamatta sisällä enää uskonnollista retoriikkaa, koska papiston tuki väheni talonpoikaismarssin jälkeen.

¹¹²⁵ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

¹¹²⁶ Perelman 1996, 158–159. Näin vastustajaa voidaan syyttää opportunistista.

¹¹²⁷ Voisikohan ”alkää antako tulen sammua” viittaus Danielson-Kalmariin tarkoittaa myös hänen ideaansa SDP:stä kommunismin veljenä? Näin ”tuli” ei sammuisi ennenkuin SDP olisi julistettu laittomaksi.

¹¹²⁸ Lackman 1986, 337–338; Saarela 2008, 93–94; Korhonen 1966, 23–25. Ks. myös Rentola 1993, 77; Haataja, Hentilä, Kalela & Turtola 1976, 163–165; Gleason 1995, 33; Nevakivi 1992, 91. Teoria ”sosiaalifasismista” esiteltiin kominternin kokouksessa Moskovassa vuonna 1928 osana ”kolmannen vaiheen taktiikkaa”. SKP alkoi tällöin jyrkentää kapitalisminvastaista linjaansa. Fasismiin katsottiin olevan kapitalismin sisäisen kriisin tuote siinä kuin sosialidemokratia ja liberalismikin. Kanta muuttui vuonna 1935 kominternin seitsemännessä kokouksessa. Maanalaiset kommunistit kannattivat Suomessa yhteistoimintaa ei-fasististen puolueiden kanssa vuodesta 1934 alkaen.

¹¹²⁹ Vares 2007, 89.

¹¹³⁰ Vrt. *Kannaksen Lehti*, 15.7.1930, Uusi puolue syntymässä, jossa todetaan, että ”huhut eivät ole kokonaan perää vailla”, tosin vaaliliiton kannattajat saivat lapuanliikkeen kokouksessa enemmistön.

Kritiikki SDP:tä kohtaan oli myös demokratiakritiikkiä, koska SDP oli retoriikassaan sitoutunut voimakkaasti juuri kansanvallan, demokratian, puolustamiseen ja alistanut muita intressejään sille¹¹³¹. Kosola ei nyt vedonnut kansanvallan lapuanliikkeelle suomiin oikeuksiin, kuten vielä joulukuussa 1930. Laki ja kansanvalta eivät olleet moraalia. Ne eivät aikaansaaneet Kosolan toivomaa ryhtiä ja kuria, vaan muodostuivat irvikuvikseen. Kosola argumentoi työväentalojen naulaamisesta samalla tavalla kuin kyydityksistä: emme voi niille mitään, koska kannattajamme tekevät niitä joka tapauksessa. Naulausta tehtiin vain, koska hallitus ei tee toimiaan kommunismia vastaan. Olihan Kosola jo joulukuussa 1930 todennut, että spontaanin luonteensa vuoksi lapuanliike on vain kannattajiensa tekojen ”henkinen isä”.

Taistelu kommunismia vastaan oli vain auttanut lapuanliikettä kannattajineen ”huomaamaan” muutkin yhteiskuntaa kumoavat ainekset. Ainekset Kosola määritteli ”marxilaiseksi sosialismiksi”. Edellisessä puheessaan hän oli puhunut yleisemmin marxilaisuudesta. Marxilainen sosialismi oli kommunismia vaarallisempi, koska sen ”vapaata levittämistä” tukivat, jopa valtiovalta ja yhteiskunta. Kosola myönsi väitteensä kuulostavan oudolta, sillä vielä vuoden 1930 puheissaan hän piti kommunismia suurimpana uhkana ja oli hän todennut vuoden 1929 ensimmäisessä puhessaan lapuanliikkeen ensimmäisessä kokouksessa, että sosiaalidemokraatitkin jo kauhistelivat kommunistien toimintaa.

Minun sanani voivat kuulostaa oudolta, mutta pyydän teitä hiljaisina hetkinänne syventämään näiden kahden opin perustotuuksiin, niin myönnätte sanani oikeiksi.¹¹³²

Kosolan mukaan myös SDP pyrki vallankumoukseen, mutta huomattavasti sofistikoituneemmin menetelmin kuin kommunismi. Siksi sitä vastaan taistelukin tulisi olemaan vaativampaa.¹¹³³

Muuten haluan tässä yhteydessä vain sivumennen huomauttaa, että meidän sosiaalidemokraattimme ovat kymmeniä, satoja ja tuhansia kertoja kuluneiden vuosien aikana puheissaan ja kirjoituksissaan tätä päämäärää julistaneet ja sanoneet aivan avoimesti, että heidän tarkoituksensa on kumota nykyinen yhteiskuntajärjestys. Tästä ei heitä ole syytetty valtiopetoksesta, eikä maankavalluksesta.¹¹³⁴

Kosola käytti puheessaan hyperbolaa eli tekstin kuvallistamista ja liioittelua maalatessaan kuvaa SDP:stä demokratian uhkana. Hän ei yksilöinyt syytöksiiään. Jos SDP oli kerran monesti uhannut järjestelmää, niin miksei Kosola ottanut yhtäkään esimerkkiä esille. Yhteiskunta ei halunnut tunnustaa SDP:n uhkaa järjestelmälle. Kosola provosoi yleisöään ja puheen kuulijoita rinnastamalla la-

¹¹³¹ SDP hyväksyi esimerkiksi kommunistilait, koska ne menivät juridisesti lävitse eduskunnassa.

¹¹³² *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

¹¹³³ Luostarinen 1986, 136. Iso-Britanniassa konservatiivit totesivat vuoden 1935 vaalikampanjassaan, että kommunistit ovat vain loogisia sosialisteja. Ts. yleisesti väitettiin SDP:n politiikan johtavan sosialismiin, varsinkin sen bolshevistiseen muotoon.

¹¹³⁴ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

puanliikkeen tavoitteita käsittelevän retoriikan SDP:n retoriikkaan. Jos hän toteaisi, että lapuanliikkeen tavoitteena olisi ”kumota koko nykyinen yhteiskuntajärjestys ja laatia uusi omien suuntaviivojensa mukainen tilalle”, niin hän joutuisi kuritushuoneeseen. Lopulta hän määritteli SDP:tä erottamalla kommunistien toimintatavat SDP:n toimintatavoista.

Kommunistien ajatus on se, että tätä yhteiskuntajärjestyksen kumoamista ei voida saada aikaan lainmukaisin keinoin, minkä vuoksi he kaikin tavoin ovat pyrkineet sen saamaan aikaan väkivaltaisain keinoin ja vallankumoustietä. Tästä johtuu myöskin meidän maamme kommunistien turvautuminen Venäjään, sillä he tietävät liiankin hyvin, etteivät he omilla voimillaan saa tässä maassa aikaan vallankaappaus-¹¹³⁵

Sen sijaan Kosola joutui myöntämään sentään, että SDP tulisi pyrkimään päämääräänsä ”niin paljon kuin suinkin lainmukaisin keinoin”, mutta hyväksyisivät lopulta myös vallankaappauksen, kuten vuosina 1917 ja 1918. Koska kommunistit ajattelivat, ettei yhteiskuntajärjestystä voi kumota laillisesti, oli heidät helpompi huomata. Toisaalta, vaikka ”marxilaisten sosiaalidemokraattien” ja kommunistien toimintatavoissa ja keinoissa oli räikeä ero, niin päämäärien ero oli vain ”näennäinen”.

Kosola toisti vuoden 1931 puheissa korostuneen näkemyksensä SDP:n organisaatiosta eräänlaisena salaisena kommunismina. Kosola tarkasteli puheessaan ajatusta demokraattisesta tiestä rauhanomaiseen sosialistiseen vallankumoukseen. Tämän austromarxilaisen suuntauksen kehittivät itävaltalaiset sosialidemokratian teoretikot. Austromarxilaiset hyväksyivät ministerisocialismin, eivätkä pyrkineet suoraan vallankumoukseen. Siksikin SDP pysyi yhtenäisenä vuoden 1927 Väinö Tannerin hallituksen aikana. SDP:n vasemmalla laidalla vaikuttanut Väinö Hupli¹¹³⁶ (1886–1934) edusti juuri teoreettis-opillisesti austromarxilaisuutta, mutta suuntauksella oli tosin vain teoreettista vaikutusta SDP:ssä vuosina 1925–1930 ja se liittyi enemmän Tannerin politiikan vastustamiseen. Väinö Tannerin tultua valtaan SDP:ssä austromarxilaisuus menetti johtoaseman puolueessa ja kuihtui 1930-luvulla kokonaan.¹¹³⁷

Kosola kuvasi kommunistien ”määrätynlaista diktatuuria”, jota sen ”johtojoukko” johtaisi. Hän viittasi tällä Leninin etujoukkoteoriaan, jonka mukaan tiedostavin ja pystyvin osa työväestöä aloittaisi sosialistisen vallankumouksen, johon muut liittyisivät. Kommunismi menestyi Venäjällä, koska oppia oli ”selitetty etupäässä maan huonompiosaisille kansalaisille”. Heidän tukensa oli Kosolan mielestä odotettua. Mielenkiintoista Kosolan puheiden analyysin kannalta on,

¹¹³⁵ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

¹¹³⁶ Huplista Uola 2001E. Hupli toimi kauppa- ja teollisuusministerinä Väinö Tannerin hallituksessa (1926–1927). Hän menetti paikkansa SDP:n puoluetoimikunnassa vuonna 1930.

¹¹³⁷ Kannisto 2005, 5–6, 9, 92–94. Esim. tässäkin työssä lähteenä käytetty *Kansan Lehti* edusti päätoimittajansa J. F. Aallon myötä austromarxismia. Keskeisen teoreetikon, itävaltalaisen sosialidemokraatin Otto Bauerin, teos ”Bolsevismi vaiko sosialidemokratia” oli suomennettu jo vuonna 1922. Bauerin demokraatiakäsityksestä Hannikainen 1998, erit. 128–133. *Kansan Lehden* kirjoittelusta sisällissodasta ja Tannerin (1927) hallituksesta Tervonen 2010, 243–245.

että Kosola myöntää tässä puheessa kommunismin kannatuksen perus-syynä olevan köyhyyden, mutta kiistää sen vuoden 1932 puheissaan, etenkin Mäntsälän kapinaa edeltäneessä 21.2.1932 puheessaan.

Kuitenkin kommunistit, kuten ”eräs nykyisen Venäjän johtavimpia miehiä”, totesivat, ettei maailmaa voisi saada sellaiseksi paratiisiksi, jossa kaikkien asiat olisi hyvin. ”Osalle kansaa” voitaisiin ”mukavat olot” järjestää. Muiden kohtalona olisi ”orjuus, kurjuus ja kidutus”. Kosola päätteli tästä, että kommunistien opissa ei ollut turhaa haihattelua. Kosolan mielestä kommunismi, toisin kuin sosialidemokratia, oli jollain rehellisellä tavalla paha. Seuraavaksi hän nosti esiin tutun argumentin neuvostoliittolaisesta yhteiskunnasta.

kommunistinen yhteiskunta ei oikeastaan ole mikään sosialistinen yhteiskunta, vaan päinvastoin, se on mitä jyrkin luokkavalta. Sitä ei edes voi verrata tavalliseen porvarilliseen yhteiskuntaan, koska mikään porvarillinen yhteiskunta ei ole päässyt noin pitkälle. Lähinnä sitä voisi verrata vanhan ajan assyrialaisiin ja persialaisiin satraappivaltakuntiin.¹¹³⁸

Kosola antoi kommunisteille tunnustusta siinä, että he pyrkivät luokkansa valtaan rehellisesti. Kommunismia vastaan taistellessa tulisi estää köyhän väestön osan syntyminen, koska se ”kasvattaisi kommunismia” ja joutuisi lopulta sen saaliiksi.¹¹³⁹ Tällä Kosola tarkoitti implisiittisesti köyhien olevan jonkinlaisia hyväuskoisia hölmöjä, joita kommunistit eivät enää vallassa ollessaan tarvitsisi. Sen sijaan ”marxilaisen sosialidemokratian” päämääristä ei kansalaisilla ollut aavistustakaan.

Kosolan mukaan sosialidemokratia oli eräänlainen valistusajattelun iskusanoille perustuva ja toteutettava utopia, joka muuttuisi irvikuvakseen ihmisluonnon vaikutuksesta. Se ”maalasi kauniita kuvia ... uudesta yhteiskunnasta”. Marxilaisessa yhteiskunnassa ”pitäisi vallita veljeys, vapaus ja tasa-arvo”. Siellä kansalaiset olisivat yhtä köyhiä. Sen piirteitä olisivat yhteisomistus, kaikkien työ yhteiskunnan hyväksi ja ”vapaus uskoa mitä tahtoo tai olla uskomatta”. Tällaisessa yhteiskunnassa ei olisi puolustuslaitosta eikä varkauksia, koska ei olisi sotaa ja kaikki saisivat tarpeensa yhteiskunnalta, joka hallitsisi myös tehtaita ja tuotantolaitoksia.

Se on kaunis kuva. Me voimme kyllä olla niinkin ihanteellisia, että myönnämme tämän kaiken erittäin kauniiksi, mutta tuskinpa meitä haluttaa antautua kokeilemaan tämän sadun toteuttamisen mahdollisuuksia.¹¹⁴⁰

Kosola piti siis sosialismia teoreettisesti mahdollisena järjestelmänä, mutta käytännön todellisuudessa marxilaiset olivat unohtaneet ”inhimillisen ihmisen”, siksi heidän ”tuulentupansa” ja ”pilvilinnansa” tulisi romahtamaan. Marxilaisten ihmiskuva oli väärä. Vaikkei Kosola sano sitä suoraan puheessaan, voisi ehkä olettaa, että Kosolan jyrkkä utopiavastaisuus ja sangen pessimistinen ihmiskuva

¹¹³⁸ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

¹¹³⁹ Tätä ajatusta Kosola kehittää 9.6.1935 Ala-Vuoksen puheessaan.

¹¹⁴⁰ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

nousee kristinuskosta ja sen perisyntiajattelusta: ihminen ei olisi kykeneväinen rakentamaan rauhanomaista ja tasa-arvoista yhteiskuntaa. Toisaalta Kosola uskoi itsekin eräänlaiseen utopiaan, vahvaan ja poliittisesti yksimieliseen kansaan, joka taistelisi lapuanliikkeen päämäärien puolesta ja kitkisi kaiken vasemmistolaisuuteen viittaavankin maasta.

Tammikuussa 1931 Svinhufvudin vaalitulaisuudessa pitämässään puheessa hän oli viitannut tähän samaan ongelmaan käsitteellä ”luonnonlait” ja jatkanut teemaa 5.1.1931 Käkisalmella pitämässään puheessa, jossa hän käsitteli erityisesti kansalaisoikeuksia, vapauksia ja velvollisuuksia sekä niiden suhdetta demokratiiaan. Tässä hän haastoi SDP:n ja lapuanliikkeen vastustajien yhteiskuntakäsitystä. Puhe alkoi lapuanliikkeen syntyä ja merkitystä käsittelevällä osuudella, jonka jälkeen Kosola siirtyi voluntaristiseen vapaussotaretoriikkaansa. Puhe oli siten dualistinen. Siinä oli maltillinen alku, mutta kiihkeä lopetus.

Marxilaisuuden ”valheellinen seireenilaulu” sokaisi ihmisten järjen. Lapuanliikkeen vastustajat väittivät, että liike liotteli marxilaisuuden vaaraa, rikkoi lakia ja alensi näin sen auktoriteettia. Siksi he eivät ymmärtäneet lapuanliikkeen toimintaa. Kosola pyysi kuulijoita ”tutustumaan marxilaisten päämääriin”, jotta he ymmärtäisivät miksi hän piti sitä vaarallisempänä kuin kommunismia. Päätelmä tästä oli:

Meillä ei ole varaa asettaa maatamme ja kansaamme kokeilun alaiseksi. Koko marxilaisuus on sairaitten aivojen tuulentupa ja sen toteuttaminen tietää sen maan perikatoa, missä sitä yritetään. Emmekä me tahdo, että Suomen maa ja sen kansa tällaisten tuulentupien vuoksi saatetaan perikatoon.¹¹⁴¹

Kommunismi oli niin ”kouriintuntuva”, että ”kuka tahansa yhteiskunnan jäsen” vastustaisi sitä. Toisaalta Kosola ei kritiikissään kommentoinut sitä, että jos ”kuka tahansa” vastustaisi kommunismia, niin miten sitten oli mahdollista, että kommunistit kuitenkin saivat parhaimmillaan 27 kansanedustajaa eduskuntaan ennen lapuanliikkeen toimintaa. Johtuiko se pelkästään äänestäjien köyhyydestä ja sosiaalisesta ahdingosta?

Koko maailma näyttää olevan sekaisin ja kuohuntatilassa. Poliittisia ja taloudellisia taisteluita käydään kaikkialla ja vakava uhka kiirii ilmapiirissä. Nyt tarvittaisiin maan ohjaksiin määrätietoisuutta ja lujia käsiä, mutta meillä edetään vain sisäisen eripuraisuuden ja puoluejuonitteluiden merkeissä.¹¹⁴²

Sekavuudella Kosola viittasi ilmeisesti Euroopassa käytyyn aatteelliseen taisteluun demokratian ja sen vastustajien välillä. Hän ei kuitenkaan määritellyt taistelun osapuolia ja heidän päämääriään. Lujan hallitusvallan sijasta ”meillä vaan lasketaan, että kuhunkin johtokuntaan, toimikuntaan ja komiteaan vain ehdottomasti tulee suhteellisesti yhtä monta henkilöä kustakin puolueesta”. Kosola ilmaisi pitävänsä puolueiden välistä suhteellista vallanjakoa tarpeettomana.

¹¹⁴¹ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

¹¹⁴² *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

Eduskunnan olisi pitänyt huolestua maan vaikeasta taloudellisesta tilanteesta. Sen sijaan se kulutti aikaansa ”turhanpäiväisiin kiistakysymyksiin”, parjaamiseen ja puolueiden väliseen kilvoitteluun. Jos ”aivan pian” ei ”jotain ratkaisevaa” tehtäisi, niin jouduttaisiin ”auttamattomasti” kurjuuteen. Kosola ei siis määritellyt vielä poliittisia tavoitteitaan, mutta toi esiin puoluekritiikkiä. Maininta taloudellisen tilanteen vaikeudesta viittasi pulaliikkeiden retoriikkaan. Lapuanliike pyrki saamaan tukea syntyneeltä pulaliikehdinnältä, mutta velkaantuneet viljelijät pitivät sitä enemmän velkojen asemaa pönkittäneenä liikkeenä.¹¹⁴³ Puoluekriittisyys teemana voimistuu myöhemmissä vuoden 1931 puheissa.

Marxilaisen sosialidemokratian rinnalle Kosola nosti hallitusvallan ”toimimattomuuden”. Hallitus oli ”yksinomaan eduskunnan ailahtelujen varassa”. Hän ei määritellyt tätä vielä tarkasti, mutta totesi, että siitä oli ”tehtävä loppu tavalla taikka toisella”. Näin hän implisiittisesti asettui demokratian vastustajien puolelle pitäen demokraattista järjestelmää huonompana vaihtoehtona. Toisaalta hän ei vielä valinnut keinoja, joilla demokratiaa vastaan toimittaisiin.

Ajatus SDP:n epäisänmaallisuudesta oli Vareksen mukaan syntynyt puolueen ohjelmasta ”tarkoituksenmukaisesti irroitettuna” kohtana. Kohta koski SDP:n sitoumusta noudattaa sosialistisen internationaalien ohjeita ja direktiivejä. Sitoumus rinnastettiin varsinkin laitaoikeiston piirissä yhä enemmän kommunistien ”ohi puolueen, kohti Moskovaa” -linjaan. SDP:n suhde internationaaliin pyrittiin kuvaamaan samankaltaiseksi kuin kommunistien suhde Neuvostoliiton kommunistiseen puolueeseen.¹¹⁴⁴ Kosola saattoi kuitenkin huomata, että valittu tie johtaisi umpikujaan. Lapuanliike ei kyennyt estämään vasemmiston kannatuksen jatkuvaa kasvua, kun kommunistien äänet menivät SDP:lle.

SDP:n lehti *Kansan Voima* käsitteli Kosolan puhetta Haminassa 22.11.1931. Kosola totesi puheessaan *Kansan Voiman* mukaan: ”Me emme tule ikinä alistumaan entiseen suuntaan. Me tulemme aina vaatimaan suuntaa muutettavaksi. Ja me tulemme muuttamaan sen.” *Kansan Voiman* mukaan Kosola oli puhetta pitäessään kuumeinen ja ”heikossa tilassa”.¹¹⁴⁵ Lehdistö levitti huhua, että lapuanliike olisi marraskuussa 1931 päättänyt yrittää vallankaappausta. Tanner sai Urho Toivolalta¹¹⁴⁶ tiedon 11.11.1931, että kaappausta yritettäisiin jo 5.12.1931 ja Sunilan hallitus oli tämän takia organisoinut vastatoimintaa. Kosola ja Wallenius olivat jo uhonneet, että olisi komeaa ottaa valta itsenäisyyspäivänä. Suunnitelma muuttui teoreettisestikin mahdottomaksi sankan lumipyryn estettyä autoilun Helsinkiin johtaneilla teillä.¹¹⁴⁷

¹¹⁴³ Pulaliikkeen ja lapuanliikkeen suhteesta, Haataja, Hentilä, Kalela & Turtola 1976, 187.

¹¹⁴⁴ Vares 2007, 166. Vuonna 1932 Hilja Riipinen tekikin välikysymyksen SDP:n laillisuudesta eduskunnassa. Juuri riippuvuus internationalin päätöksistä vaadittiin poistettavaksi SDP:n ohjelmasta. Ks. aiheesta myös *Suomen Heimo* N:o 11 23.6.1936, Isku iskusta, kymmenen parhaasta, missä syytetään, että juutalaiset johtavat SDP:n internationalia.

¹¹⁴⁵ *Kansan Voima* 26.11.1931, Tänään. Nimimerkki Kipuna.

¹¹⁴⁶ Toivola oli edistyspuolueen kansanedustaja ja *Turun Sanomien* päätoimittaja. Urho Toivolasta Kalpa 1984, 220–234; Vares 2001A.

¹¹⁴⁷ Tanner 1966, 129–132; Joensuu 2004, 80. Tannerin mukaan Lapuanliikkeen värvääjät kiersivät huhun mukaan maata ja keräsivät miehiä toimintaan. Arne Somersalo ja K. M. Wallenius olivat tässä vaiheessa nousseet lapuanliikkeen johtoon. Kyösti Kallio yritti muodostaa hallitusta ennen Sunilaa, muttei onnistunut Edistyspuolueen ja Ko-

Lapuanliikkeen aikana pidetyt SDP:tä ja kommunisteja koskevat puheet ovat tulkinnallisesti epäselviä. Kosola ei missään vaiheessa yksilöinyt, eikä tarkentanut esimerkein väitteitään SDP:n luonteesta ja päämääristä eikä kommunistien salaisista järjestöistä ja toiminnasta. Vuoden 1931 puheissa oli olennaista luoda kommunismista ja yhä enenevässä määrin kaikenlaisesta vasemmistosta epämääräinen viholliskuva, jonka avulla voitiin ajaa omia päämääriä.¹¹⁴⁸ Kun viholliskuvaa ei selvennetty esimerkein ja yksilöity, ei liikkeen päämäärääkään tarvinnut selventää. Lapuanliike marginalisoitui poliittisesti ja alkoi ajautua koko järjestelmää vastaan. Marginalisoitumistilanteessa Kosola yritti löytää laillisia ja poliittisia keinoja, mutta puoluepoliittinen tuki kaventui Kokoomuksen oikeistosiipeen.

Aikaisemmissa puheissa vuonna 1931 Kosolan retoriikka lapuanliikkeen vastustajia ja varsinkin SDP:tä kohtaan oli kiihtynyt. Kosolan Uudenkaupungin puheessa 10.1.1932 tarkoituksena oli ilmeisesti leimata kaikki lapuanliikkeen vastustajat kommunisteiksi, mikä oli Kosolan käsitteistössä samaa kuin SDP:n kannattaminen. Kosola vaati eduskuntaa vastuuseen maan ajamisesta kohti perikatoa. Nyt kritiikki laajennettiin SDP:stä kaikkiin, ketkä sallivat SDP:n toiminnan.¹¹⁴⁹

Kosolan puhetoimintaa edeltänyt episodi oli Lapuan työväentalon kahakka 28.2.1933.¹¹⁵⁰ Kahakka alkoi, kun Kosola oli tunkeutunut työväentalon tansseihin ilman pääsylippua, eikä häntä ollut myöskään pyydetty tilaisuuteen puhumaan.¹¹⁵¹ Kosola kuitenkin tuli paikalle 40 miehen kanssa ja piti lyhyen puheen, jossa hän viittasi punaisten paitojen riisumiseen vuonna 1929.¹¹⁵² Kosola vaati korkeimman oikeuden päätöstä SDP:n kokouksen pitämisestä ja totesi, ettei isänmaallinen kansa salli työväentalon avaamista ilman sitä.¹¹⁵³ Kosola

koomuksen välisten ristiriitojen vuoksi. *Suomenmaa* 14.3.1931, Puhemies Kallion; Kekkonen (1981, 227) piti tilannetta marraskuussa 1931 vaarallisena. Vuonna 1931 Saksassa oltiin jo niin lähellä diktatuuria, ettei kukaan pystynyt toimimaan vastaan. Saksalainen *Vossische Zeitung* spekuloi jo Suomen vallankaappauksella ja mainitsi Kosolan, Haarlan ja Walleniuksen nimet.

¹¹⁴⁸ Sulamaa 1995B, 146. Kommunismin uhkakuvan luomiseen viittaavat mm. Riipisen kuulemat tarinat, että Lahdessa levitettiin ilmeisesti syksyllä 1931 lentolehtisiä, joissa vaadittiin surmaamaan Riipinen, K. R. Kares, Vihtori Herttua ja Kosola. Riipinen totesi kyynisesti, että ”ehkä olisikin uhreja tarpeen Lapuan puolesta, että heräisi kansa. Sillä nyt se pian nukkuu”. Lopulta kaikki oli Riipisen mielestä korkeimman kädessä.

¹¹⁴⁹ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii.

¹¹⁵⁰ Esim. *Suomen Sosialidemokraatti* 1.3.1933, Vastaus pääministerille.

¹¹⁵¹ Huttula 2000, 289; *Kansan Lehti* 2.3.1933, Lapuan työväentalon omistava.

¹¹⁵² Huttula 2000, 289; *Uusi Aura* 1.3.1933, Lapuan työväentalon rähäkkä; *Ilkka* 4.3.1933, Lapuan työväentalon rähäkkä; *Savon Sanomat* 2.3.1933, Vihtori Kosolan kaarti; *Hämeen Sanomat* 1.3.1933, Lapuan miehet eivät sallineet; *Kansan Lehti* 2.3.1933, Lapuan työväentalon omistava. Lapuan nimismiehen mukaan sosiaalidemokraatit olivat jo poistuneet talosta tässä vaiheessa. Ks. *Hämeen Sanomat* 1.3.1933, Lapuan miehet eivät sallineet.

¹¹⁵³ Kosolan tuomiota lisättiin 12 kuukauteen korkeimman oikeuden päätöksestä. *Savon Sanomat* 14.4.1934, Korkein oikeus koroitti; *Uusi Suomi* 14.4.1934, Korkeimman oikeuden päätös; *Uusi Suomi* 14.4.1934, Korkeimman oikeuden päätös; *Satakunnan Kanssa* 14.4.1934, Korkeimman oikeuden päätös; *Suomen Sosialidemokraatti* 14.4.1934, Mäntsälän kapinasta nyt. Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 14.4.1934, Mäntsälän kapinallisten tuomio ja *Hämeen Sanomat* 14.4.1934, Mäntsälän-jutussa päätös; *Kymenlaakson Suunta* 14.4.1934, Ko:n päätös Mäntsälän jutussa; *Vaasa* 14.4.1934, Jaakkoo selettää.

joutui oikeuteen Lapuan työväentalon kahakasta 7.12.1933. Kihlakunnanoikeus kuitenkin hylkäsi kanteen, mutta velvoitti asianosaisia jakamaan kulut. SDP:n naisyhdistyksen edustaja ei vaatinut korvauksia.¹¹⁵⁴

Taustana kahakalle oli se, että Lapuan työväenyhdistys avattiin 28.5.1932. Tätä vastaan IKL järjesti suurkokouksen Lapualla 29.5.1932. *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan tapaamiseen osallistui rovasti K. R. Kareksen johdolla noin 600 henkilöä.¹¹⁵⁵ *Ajan Suunta* totesi Lapuan työväentalon tapahtumien olleen vasemmiston provokaatio, jolla yritettiin valmistella uutta Mäntsälää kansanliikkeen tuhoamiseksi. Tilaisuuden keskeytti sitä paitsi poliisi. Kosola oli kohteliaasti tarjonnut tilaisuuden jälkeen apuaan ”kolmelle naisihmiselle” virvokkeiden poiskantamiseksi. Kun vahtimestariakaan ei ollut saatavilla, Kosola oli lähettänyt työväentalon avaimet poliisille, jottei häntä asiasta syytettäisi.¹¹⁵⁶

Kosola esti samana päivänä 28.2.1933 myös hengellisten juhlien viettäminen Lapuan työväentalossa. Vapaakirkollisten eteläpohjalainen johtomies, leipuri, E. Viiala oli vuokrannut työväentalon Pohjanmaan lähetyshuoneita varten, koska se oli tilavin ja halvin Lapualla olevista seurataloista. Kosola oli maininnut, ettei uskonut vapaakirkollisten kristillisyyteen, koska he olivat vuokranneet sellaisen ”pirunpesän”. Hän myös uhkasi lopettaa juhlat lyhyeen, jos ne järjestetään. Kosola kysyi vielä pilkallisesti, että aikoivatko vapaakirkkolaiset saada juhliinsa kutsutuksi kommunisteja, kun kerran työväentalon vuokrasivat. Kosola kuitenkin kehoitti siirtämään juhlat nuorisoseuran talolle, mihin Viiala suostui välttääkseen kahakan.¹¹⁵⁷

Kosola meni 29.2.1933 itse viettämään uskonnollista juhlaa Karhumäen kristilliseen kansanopistoon. Myös tätä kahakka-asiaa tutki Lapuan nimismies Koro, joka tosin myönsi, ettei tutkimus ollut kiireellinen, kun kevätkäräjät Lapualla alkaisivat vasta 2.5.1933. *Kansan Lehti* viittasi Edistyspuolueen kansanedustajan, pankinjohtaja Eero Rydmanin ”valaisevaan” esitelmään lapuanliikkeen ”salaisista päämääristä” todetessaan, että Kosola oli vain Mäntsälän kapinassakin valvonut ettei tehtäisi tyhmyyksiä.¹¹⁵⁸

Kansan Lehden nimimerkki Kissalan Aapelin mukaan Kosola oli näköjään tarkoittanut vapaakirkollisten tilaisuuden kieltämisellä vain sitä, ettei hänen tarvitsisi tulla tilaisuutta valvomaan. Sen sijaan vapaakirkon piirilähetysten johtokunta korosti, etteivät ”mitkään poliittiset syyt vaikuttaneet valintaan”. Vapaakirkon toiminta haluttiin pitää epäpoliittisena, mutta kansalaisvelvollisuudet täyttävänä. Pelastusta tarvitsivat piirilähetysten mukaan niin porvari kuin kommunistikin. Kosolan ansioluettelo sen sijaan täyttyi tämän lisäksi vielä

¹¹⁵⁴ *Kansan Lehti* 8.12.1933, Kosolan Vihtorin iltamahäiritsemistä. Ks. myös *Lapuan Sanomat* 11.5.1933, Työväentalon iltamankeskeytyks. Itse tapahtumasta *Uusi Aura* 1.3.1933, Lapuan työväentalon rähäkkä.

¹¹⁵⁵ *Uola* 1969, 35–36; *Suomen Sosialidemokraatti* 30.5.1932, Saako ilveily jatkoa?

¹¹⁵⁶ *Ajan Suunta* 1.3.1933.

¹¹⁵⁷ *Kansan Lehti* 3.3.1933, Kosolan Vihtorin iltamassa.

¹¹⁵⁸ *Kansan Lehti* 3.3.1933, Kosolan Vihtorin iltamassa. Tarkemmin Valtioapäivät 1934, pöytäkirjat I, hallituksen kertomus vuodelta 1932, 273. Edistyspuolueen Rydmanin lausunto, Ala-Kuljun vastine, *ibid.*, 394–395. Ed. Rydmanin lausunto ja TA. Lapuanliike 329.1, 323 (471) ”1933”; *Kymenlaakson Sanomat* N:o 33, 21.3.1933, Päiväkirjasta. (artikkelin tekijää ei mainita.)

osuustoiminnan vastustamisesta. Hän uhkasi saapua Työväen osuuskaupan juhlaan ”estämään tyhmyyksiä”, mutta ”korkempi taho” oli ilmeisesti estänyt hankkeen. *Uusi Aura*-lehti¹¹⁵⁹ totesi tapahtuman menneen vasemmiston ja keskustan lehtien peloista huolimatta onnistuneesti.¹¹⁶⁰

Lapuan nimismies oli kuulustellut Kosolaa ja muita vapaakirkollisen tilaisuuden keskeyttäjiä. Lehti käsitteli myös lapuanliikkeen toimintaa mainiten Kosolan kunniasanan hallituksen tottelemisesta ja äänioikeuden rajoittamisen. Lehti mainitsi, että edistyspuoluelaisen sisäministeri Heikki Ritavuoren murhaa vuonna 1922 edelsi helmikuussa Lapualla pidetty kansalaiskokous, jonka toimikunta hyväksyi ”ankaran paheksumislauseen” Ritavuorelle. Toimikuntaan kuuluivat muun muassa Vihtori Kosola ja Hilja Riipinen.¹¹⁶¹

Tammelan puheessaan 27.8.1933 Kosola oli yhä vakuuttunut siitä, että SDP, julistuksistaan huolimatta, pyrki viime kädessä vallankaappaukseen. Kosolan kritiikki muuttui ongelmallisemmaksi, koska hän hyväksyi itsekin parlamentarisminvastaisen toiminnan. Kosola käytti tietyssä mielessä samoja keinoja, joista hän itse SDP:tä syytti. Lopulta Kosolan ajatuskulku vaati valitsemaan kahden ehdottoman vaihtoehdon väliltä: joko Neuvostoliiton kaltainen järjestelmä tai Saksan lääkkeet siihen. Tämä paljasti, että Kosola suhtautui itse viime kädessä välineellisesti kansanvaltaan ja tuki sitä vain niin kauan, kun se hyödytti IKL:ää.¹¹⁶² Toisaalta hän myös ajatteli, että kehitys johtaisi kuitenkin jonkinlaiseen vasemmiston vallankaappaukseen. Voidaan pohtia, oliko tämä Kosolan käsitys asiasta, vai keino, jolla hän pyrki itse saamaan valtaa puolueelleen.¹¹⁶³

Kannattiko Kosola fasistien ja natsien kaappausta Italiassa ja Saksassa, koska nämä estivät sillä SDP:n toiminnan, vai siksi, että estivät sillä kansanvallan toiminnan ja aikaansaivat vahvemman vallan? Kosolan Tammelan puheessa ilmaiseva ”kansan vallankumous” erosi puoluevallankumouksesta, koska se korjaisi puolueiden järjestelmään tekemät viat ja muuttuisi sitten ”rakentavaksi yhteiskuntatyöksi niillä perusteilla, jotka esi-isämme jo aikoinaan ovat laskeutuneet”.¹¹⁶⁴ Toisaalta puhumalla säätyvaltiopäivistä Kosola asettui jonkinlaisen ”sääty-yhteiskunnan” palauttajaksi, mikä taas erosi Saksan ja Italian diktatuurisista järjestelmistä. Yhtäältä on selvästi korostettava, että mikäli Kosola vaati sääty-yhteiskuntaa takaisin, olisi hän ajanut myös oman talonpoikaisen asemansa huonontamista. Takaisin olisi tullut myös aatelisto. Isäntävaltaretoriikassa ja vanhan yhteiskunnan vaatimisessa oli kyse enemmän historian retorisesta hyödyntämisestä. Menneisyydestä luotiin haluttu utopistinen kuva, johon ajan reaalista yhteiskuntaa voitiin verrata. Historian retorisessa hyödyntämisessä oli kyse

¹¹⁵⁹ *Uusi Aura* 1.3.1933, Lapuan työväentalon rähäkkä.

¹¹⁶⁰ *Kansan Lehti* 3.3.1933, Kosolan Vihtorin iltamassa.

¹¹⁶¹ *Kansan Lehti* 11.3.1933, Vilkaisuja. Ritavuoren murhasta ja sen mahdollisista motiiveista, Niku 2004, erit. 227–238, 246–247.

¹¹⁶² Näin hän esitti ns. vilpillisen argumentin ja rikkoi oikeudenmukaisuussääntöä. Perelman 1996, 159.

¹¹⁶³ Tuominen 1958. Tuominen on todennut vasemmiston olleen liian heikko vallankumoukseen. Toisaalta tärkeää Kosolan ajattelun kannalta on se, millainen käsitys vasemmistosta oli, eikä se kuinka vahva vasemmisto oikeasti oli.

¹¹⁶⁴ *Ajan Suunta* 23.6.1933.

myös vanhan herravihan esiin kaivamisesta, eduskuntaa pidettiin herrojen ja kansasta vieraatuneiden poliitikkojen edustamana elimenä.

SDP pyrki reformein poistamaan luokkayhteiskunnan eli sulattamaan kansanryhmien väliset status- ja reaaliset erot. Joka tapauksessa Kosola hahmotteli eräänlaisen sovittamattoman dikotomian oman ihannejärjestelmänsä ja SDP:n kannattaman parlamentaarisen puoluejärjestelmän välille. Hilja Riipinen oli todennut, että kansallisen heräämisen tuli saada jokaisessa maassa kansalliset muodot, se ei saanut olla lainaa tai tuontitavaraa. Toisaalta Riipisen mukaan Mussolinin ja Hitlerin valta heikensi Neuvostoliiton vaikutusta ja pelasti maat kommunismilta ja ateismilta. Riipinen piti fasismia lähinnä vasemmiston antamana nimityksenä ja lyömäaseena IKL:ää vastaan.¹¹⁶⁵

Vuonna 1935 asetelma IKL:n ja SDP:n välillä muuttui. Kun IKL oli menettänyt Kokoomus-suhteensa viimeistään vuonna 1934, niin oikeistokin alkoi näyttäytyä vihollisena. Kosolan retoriikassa IKL hyökkäsi nyt sekä vasemmistoa että oikeistoa vastaan, mutta silti päävihollinen oli yhä vasemmisto. Oikeistosta rakennettu viholliskuva jäi epäselväksi. Kosola toisti jälleen aiemman lupauksensa: IKL olisi sitä vahvempi, mitä enemmän sitä lyötäisiin. Tämän huomaisivat jopa liikkeen ulkopuolisetkin. Ankaran väittelyn jälkeen

marxilaisten ennen niin vahvoissa linnakkeissa on syntynyt muurihalkeamia, joiden tukkimiseksi on täytynyt kutsua apuun tekijämiehiä itse päämajasta, mutta aukot eivät sittenkään ole tukkeutuneet. Se muurilasti, jota Siltasaarelta on lähetetty, on liian vetelää. Ja se ennustaa, että kun sellaista paikkausainetta edelleen käytetään, on pian koko linnakkeiden romahtaminen vain ajankysymys.¹¹⁶⁶

SDP:n aatteellinen ydin kumpusi ennen sisällissotaa juuri Siltasaarelta. Linnakkeen romahtaminen ilmensi Kosolan puheen sotaretoriikkaa. Seuraavaksi Kosola teki taktisen siirron: myös IKL kannattaisi työväestön elinolosuhteiden parantamista. Työväkeä oli kohdeltu epäoikeudenmukaisesti ja heidän asemansa oli epätasa-arvoinen suhteessa muuhun kansaan. Kosola yritti irroittaa vasemmistolaisia teemoja osaksi IKL:n aatetta myöntämällä kansanryhmien sosiaalisen epätasa-arvon. Työväki oli vuonna 1935, toisin kun vuosina 1932 ja 1933, tullut hyväksytyksi osaksi Suomen kansaa.

Kosola otti käyttöön oikeistolaiselle traditiolle vierasta marxilaista terminologiaa, vaikkei hän marxilaiseksi tunnustautunutkaan. Sen sijaan Kosola syytti työväenjohtajia työläisten harhaanjohtamisesta. Isänmaa oli lopulta sovittava tekijä ristiriidassa marxilaisuuden ja porvariston välillä. Sovinto luokkaristiriidassa johtaisi SDP:n heikentymiseen, ei sen uhkailu. Kosola osoitti puheensa Ylä-Vuoksen alueen juhlassa Imatralla 9.6.1935 ”kansalaisille”. Tarkoitus oli kosiskella työväenliikettä. Kosola myönsi, että työväen asema oli huono ja sitä pitäisi kohentaa. Kosolan puhe oli maltillinen, mutta silti hän käytti sotaretoriikkaa. IKL:n

¹¹⁶⁵ Riipisen suhteesta Natsi-Saksaan, Sulamaa 1995B, 184–185; Jokisipilä & Könönen 2013, 112–118. Riipinen oli käynyt Saksassa vuoden 1934 kesällä ja todennut maan olevan vaikuttavassa nousussa niin moraalisesti kuin valtiollisestikin. Toisaalta hänen kiintymyksensä oli vanhan keisarikunnan perua.

¹¹⁶⁶ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

kannatus oli vähentynyt ja SDP oli vahvistunut. Puoluekenttä alkoi muotoutua ja IKL:n vapaussota ja lapuanliikkeen muistoista elänyt politiikka alkoi heikentyä. Kommunistien vastavoimana IKL oli tarpeeton. SDP oli maltillistunut ja kommunistit illegalisoitu. Kosola totesi, että ”poliittisista piireistä kaikui suuri hätä ja poru”. Hänen mukaansa IKL oli saanut kovaa kritiikkiä sekä oikealta että vasemmalta. Puolueet olivat ”yksimielisiä” siitä, että IKL oli lyötävä, mutta puolueiden ”pommitus” ja ylimielisyys oli vähentynyt, kun ne huomasivat, ettei IKL olisikaan lyötävissä.

Hätärumpu paukkuu sen tähden, että erään kansanosan keskuudessa on viime aikoina alkanut vyöryntäpäinen liikehtiminen kansanliikkeeseen. Tämä kansansa on työväestö, nimenomaan se työväestö, jota näihin asti on talutettu punalippujen perässä.¹¹⁶⁷

Kosola aloitti argumentaationsa väittämällä, että työväestö liittyi suurin joukoin IKL:ään. Vaikka galluppeja ei ollutkaan, niin Kosolan väite tuskin oli aikalaisille uskottava. Kosola piilotti retoriikassaan IKL:n heikkouden maalailemalla suurta kuvaa kannattajista. Näin Kosola noudatti kiinalaisen sotastrategian Sunzin¹¹⁶⁸ vanhaa oppia, kun olet heikko, teeskentele vahvaa.¹¹⁶⁹ Marxilaisjohtajat olivat kuin kenraalit ilman armeijaa ja heidän voittonsa kääntyisivät ”surkeaksi tappioksi”. Tanneria Kosola nimitti ”miljoneeriksi”, jonka joukot ”vähenivät”. ”Pääsihteeri” (K. H.) Wiik¹¹⁷⁰, joka oli ”noudattaen kansanliikkeen kärkimiesten tapaa lähtenyt henkilökohtaisesti kansan keskuuteen, aivan etulinjoille tähyttämään, miten juoksuhaudoissa jaksetaan” sai myös Kosolan ivat osakseen.¹¹⁷¹

Kosola väitti, että kenttätyöstä huolimatta SDP:n jäsenet vähenivät, puolue ”perääntyi täydessä sekasorrossa” ja samalla IKL:n kannatus kasvoi. Kosola väitti, että SDP:n kritiikki IKL:ää kohtaan johtui pohjimmiltaan juuri tästä. Kosola hyökkäsi puheessa uudella tavalla porvaristoa vastaan. Porvarit olivat viimeksi ”suurpuheittensa ja yhteisistä artikkelipajoista lähteneiden sepustusten kautta selvästi paljastaneet puolueitten todellisen karvan”. Tämä johtui siitä, että erona IKL:ään Kokoomus, Maalaisliitto ja Edistyspuolue hyväksyivät, että yhteiskunnassa oli erilaisia ryhmiä, jotka ajoivat omia tavoitteitaan puoluepolitiikan avulla. Mielenkiintoista oli, että puheessa hyökättiin myös porvaristoa vastaan. Kosola väitti, että porvarit halusivat ylläpitää kansanjakoa ja hajoittaa yhteiskuntaa, jotta IKL ei pystyisi yhdistämään kansaa lippujensa alle. Tämä oli eufemismi IKL:n tavoitteelle puoluevallan kumoamiseksi.¹¹⁷²

¹¹⁶⁷ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

¹¹⁶⁸ Kirjoitetaan myös Sun Tzu.

¹¹⁶⁹ Nojonen 2005, 48–49 (esipuhe), Nojosen toimittama ja kääntämä teos. Sunzi, 64. Kiinalaisen filosofin, Sunzin mukaan sodassa ja politiikassa olennaista on harhaanjohtamisen ja hämäämisen taito. Kosola yritti ”jymäyttää” vastustajiaan. Tätä vastoin vuonna 1935 Kosola oli heikko, eikä kukaan uskonut hänen olevan enää vahva, joten hän ei enää voinut huijata.

¹¹⁷⁰ Wiikistä tarkemmin Tuomioja 2007.

¹¹⁷¹ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

¹¹⁷² *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

5.3 Marxilaisuus

Kosola tarkoitti marxilaisuudella puheissaan sekä sosiaalidemokraatteja että kommunisteja. Marxilaisuus-käsite Kosolan puheessa eroaa kommunismin ja SDP:n käsitteestä, koska se liittää myös SDP:n yleisesti kommunistien tavoitteisiin, eikä tee eroa puolueiden viimekätisten tavoitteiden välillä. Kosolan puheet marxilaisuudesta alkoivat varsinaisesti Käkisalmella 5.1.1931 pidetystä puheesta, jossa Kosola pohtii kansalaisoikeuksien ja velvollisuuksien välisiä suhteita. Kosola oli puolustanut 1.12.1930 puheessaan lapuanliikettä, nyt hän aloitti laajemman pohdiskelun vasemmiston oikeutuksesta toimia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kosola kritisoi aluksi 1920-luvun vapaamielistä politiikkaa, jolla hän tarkoitti 1920-luvulla tehtyä kansalaisvapauksien lisäämistä ja niihin liittyvää lainsäädäntöä. ”Yhteiskunnalliset uudistukset”, joilla ”eri luokkien välisiä, mahdollisia tai oletettuja etuisuuksia” koetettiin tasoittaa, olivat johtaneet vain kommunismin nousuun. Koska kommunistit itse vetosivat luokkiin, ei niiden olemassaoloa saanut siksi tunnustaa. Kosola syvensi tässä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden teemoja, joita hän oli aiemmin käsitellyt tammikuussa 1931 pitämässään puheessa Svinhufvudin vaalitulaisuudessa. Tasa-arvoisuus ”pyrinnöt” olivat sinänsä ”ihanteellisia” mutta ”luonnonlait”¹¹⁷³ määrittelisivät ehdottomasti sen, kuinka kansalaisvapauksia olisi mahdollista toteuttaa.

Kansalaisvapauksia on myönnettävä vain sikäli kuin niiden käyttäjät osaavat ja tahtovat alistua myöskin kansalaisrajoituksiin. Kansalaisoikeuksia on laajennettava vain sikäli kuin niiden käyttäjät osaavat ja tahtovat alistua myöskin kansalaisrajoituksiin. Kansalaisoikeuksia on laajennettava vain sikäli kuin myöskin kansalaisvelvollisuudet ovat niin korkeassa tietoisuudessa, että ne antavat kansalaisille riittävän ja välttämättömän vastuuntunteen.¹¹⁷⁴

Kansalaisoikeudet ja -vapaudet olivat Kosolan mukaan sidoksissa rajoituksiin (toisin sanoen velvollisuuksiin), jotta niitä voisi laajentaa, tulisi sitoutua velvollisuuksiin. Näin hän määritteli kansalaisuuden käsitettä eli sitä millaisia suomalaisten tuli olla.¹¹⁷⁵ Kosola myös toisti tammikuussa 1931 Svinhufvudin vaalitulaisuudessa esittämänsä argumentin: yhdenvertaisuus kansalaisina oli eri asia kuin taitojen ja kykyjen yhdenvertaisuus. Toisin sanoen he, joilla oli paremmat tiedot, taidot ja kyvyt tuli ristiriitaisesti asettaa yhteiskunnassa heikompien ihmisten edelle: kaikki ihmiset olivat tasa-arvoisia, mutta eivät samanlaisia.¹¹⁷⁶

Ajatusta voidaan verrata aikalaisen, saksalaisen valtioteoreetikon Carl Schmittin kritiikkiin tasa-arvosta. Kaikkien ihmisten tasa-arvo ihmisinä ilman

¹¹⁷³ Luonnon lain käsite tarkoittaa filosofi Thomas Hobbesilla muuttumattomia ja ikuisia tosiasioita. Hobbes 1999, 149.

¹¹⁷⁴ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola. (suora lainaus lehdestä).

¹¹⁷⁵ Smith 1991, 69.

¹¹⁷⁶ Kosolan puhe 10.1.1931 Svinhufvudin vaalitulaisuudessa. *Aamulehti* 10.1.1931, Maanvilj. Vihtori Kosolan.

mahdollisuutta sen menettämiseen oli käsitteellisesti ”tyhjä muodollisuus” eli vain liberalismiin, eikä demokratian vaatimus. Schmitten mukaan tasa-arvo on lopulta mahdotonta, koska kaikki ihmiset eivät ole identtisiä. Demokratia perustuu edustuksellisuuteen, representaatioon. Identtisyys on tämän vastakohta ja tarkoittaa politiikan lakkaamista. Epätasa-arvo kuului paradoksaalisesti tasa-arvoon. Ihmiset eivät olleet talouselämässäkään tasa-arvoisia. Kosolan mukaan tasa-arvosta voitaisiin myös luopua demokraattisesti, kun enemmistön ja isänmaan vastaiset kannat ovat yksinkertaisesti väärä.¹¹⁷⁷

Kosolan mielestä olikin tärkeämpää estää kansalaisoikeuksien väärinkäyttö nimenomaan isänmaata vastaan rajoittamalla niitä kuin pitää kansalaisoikeuksia sinänsä tavoiteltavina. Olennaista tässä on, millaisilla kriteereillä isänmaa määritellään. Kun sosiaalidemokraatit ja kommunistit käyttivät näitä väärin, tuli niitä kollektiivisena rangaistuksena vähentää kaikilta. Kansalaisoikeuksia ei Kosolan mukaan pitänyt antaa ”maankavaltajille”. Kosolan käsitys oikeuksista oli ehdollinen. Niin kauan kuin oikeuksia käytettäisiin, kuten niiden antaja vaati, niitä olisi. Velvollisuudet olivat näin keskeisempiä kuin oikeudet. Käytännössä jokaisen kansalaisen asema olisi ehdollinen. Kosolalle isänmaan vapaus edellytti näin yksilön vapauden poistamista. Juuri vapauden poistaminen teki yksilöistä Kosolan luonnostelemassa yhteiskunnassa epätasa-arvoisia.

Me emme ole kyllin selvästi osanneet erottaa vapauksia ja oikeuksia ja niiden väärinkäyttöä toisistaan. Sillä mitäpä muuta kuin mitä karkeinta näiden oikeuksien ja vapauksien väärinkäyttöä on se, että meillä on sallittu kansalaisten kallein oikeus, yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, myöskin sellaisille, joilla ei ole pienintäkään halua velvollisuuksiin vieläpä suorastaan maanpettureille ja isänmaankavaltajille.¹¹⁷⁸

Kommunistien kannattajilta, ”muuten rehellisiltä ja kunniallisilta kansalaisilta”, tuli ottaa kansalaisoikeudet pois, jotteivät he enää pystyisi äänestämään kommunisteja eduskuntaan. Kommunistien kannattajien kuvaaminen ”muuten rehellisiksi” oli ehkä tarkoitettu lievittämään kovaa vaatimusta. Kosola myös jakoi vapauden ”väärrään” ja ”oikeaan”, mutta tämä oli ristiriidassa vapauden käsitteen kanssa. Aatehistorioitsija ja filosofi Sir Isaiah Berlinin (1909–1997) mukaan on olemassa vain vapautta johonkin ja vapautta jostakin¹¹⁷⁹ (liberalismin käsitys). Tämä on poliittisen vapauden filosofisen teorian lähtökohta. Kosolalle liberaalien vapaus oli väärrää vapautta.¹¹⁸⁰

¹¹⁷⁷ Schmitt 1985, 26–27; Ojakangas 2004, 97–98; Ojakangas 2007, 127.

¹¹⁷⁸ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

¹¹⁷⁹ Vapautta jostain kutsutaan negatiiviseksi vapaudeksi. Tosin vapaus valita on suhteellista. Berlinin (1997, 55, 58, 98–99) mukaan on useita, erilaisin kriteerein määrittyviä, yhteismitattomia vapauden asteita, joita ei voida laittaa yksiselitteiseen järjestykseen. Kosola määritteli vapauden puheensa perusteella enemmän vain kansakunnan vapaudeksi, jolloin puhe yksilön vapaudesta olisi absurdia, koska yksilö on vapaa vain jos kansakunta on vapaa kommunisteista. Näkemys lähestyy totalitarismia, jossa johtajat tietävät kansalaisia paremmin heidän parhaansa.

¹¹⁸⁰ Berlinin vapauden käsitteestä Lagerspetz 2010, 78–80. Esimerkiksi Mussolini määritteli fasismin todelliseksi liberalismiksi. Olennaista on kysyä, mitä vapaudella (konkreettisesti) tarkoitetaan.

Vapaus oli ehdollista, joten se voitiin paternalistisesti poistaa, kun sitä käytettiin moraalittomana pidetyn kommunistien politiikan edistämiseen. Toisaalta Kosola saattoi edellyttää sitoutumista kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien järjestelmään äänioikeuden saamiseksi, jotta äänestäjät ylipäänsä olisivat riittävän 'kyvykkäitä' äänestääkseen, mutta tällöin yhteiskunta sovittaisiin hänen asettamiensa ennakkoehtojen ja käsitysten puitteissa.

Miten alas isänmaallinen katsantokanta jo on vaipunut, sitä osoittaa mielestäni parhaiten ja selvimmin se arvostelu, mitä useat eri sanomalehdet ovat nyt vuoden vaihteessa antaneet lapuanliikkeestä.¹¹⁸¹

Kosola oli kritisoinut lehdistöä ensimmäistä kertaa Lapuan viidennessä kokouksessa marraskuun lopulla vuonna 1930. Puheessaan hän syytti lehdistöä "lapuanliikkeen hautajaisista". Käkisalmen puheessaan 5.1.1931 hän totesi, että vain harvat lehdet uskalsivat kiittää lapuanliikettä kommunistien toiminnan estävien lakien aikaansaamisesta. Lapuanliike rinnastetaan isänmaahan, kun taas sen kritisoimista pidetään epäisänmaallisena. Kosola myönsi, että lehdistön arvostelu oli osittain ymmärrettävää, sillä lapuanliike oli ehkä tehnyt virheitä, mutta sen "monet isänmaalliset saavutukset" ja aikaansaatu "virkeä ja raikas henki" olivat ansiota, jotka ylittivät mahdolliset virheet. Tämäkin ilmensi lehtien "arveluttavan alhaista" isänmaallista katsantokantaa. Lopuksi Kosola tiivistä ja lievensi oikeuksien ja vapauksien tematiikkaa:

Pitäkäämme kansalaisoikeuksia ja kansalaisvapauksia arvossa ja kunniaassa. Mutta osatkaamme pitää ne niin arvossa ja kunniaassa, että niiden väärinkäyttö on jokaisen mielestä rikos maata ja kansaa kohtaan ja pitäkäämme huoli siitä, että kansamme isänmaallinen katsantokanta ja mieli tässä suhteessa herkistyy siihen määrään, että se varmasti ja taatusti kykenee turvaamaan ja suojaamaan kaikki isänmaata tässä suhteessa uhkaavat vaarat.¹¹⁸²

Laki palautui yhteiskuntasopimukseen eli kysymykseen yhteiskunnan järjestämisestä siten, että se oli mahdollisimman oikeudenmukainen kaikille. Toisaalta Kosolan mukaan lapuanliikkeen velvollisuus isänmaata kohtaan oli toimia, mutta samalla hän vaati vastustajiaan noudattamaan maan lakia. Vai pitikö lakia noudattaa vain niiltä osin kuin se vastaisi Lapuan lakia? Mutta kun Lapuan laki palautui vahvemman voimaan, olisi "todellinen kansanvaltakunta" rakennettava vahvemman ja siten isänmaallisemmaksi itsensä nimittäneen lähtökohdasta. Kosolan linja tarkoittaisi käytännössä oikeusvaltion purkamista ja kaikkien sotaa kaikkia vastaan, olihan hän lapuanliikkeen viidennessä kokouksessa todennut, että lapuanliike tekee mitä tahtoo. Päätelmänä ajatusketjuun voidaan todeta, että Kosolan mallissa demokratia määrittäisi kamppailun voittaneen ryhmän ja kommunismin illegalisoimisen kriteereillä.

Kosola puhui kansalaisoikeuksista vielä 2.1.1933 Ylistarossa ja Isossakyrössä. Hän toisti ajatuksen, ettei yhdenvertaisuutta pitänyt missään tapauksessa

¹¹⁸¹ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

¹¹⁸² *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

ulottaa kaikkiin kansalaisiin. Yhteiskunnassa oli tärkeillä paikoilla henkilöitä, joiden kyvyt eivät vastanneet heidän tehtäviään. Ennen vuoden 1936 vaaleja *Pohjois-Savo* totesi viitaten juuri Ylistaron Kosolan puheeseen IKL:n olevan diktatuuriin pyrkivä liike.¹¹⁸³

Kosolan puhe 5.1.1931 Käkisalmissa saa uuden sävyn, kun sitä tulkitaan 21.2.1932 puheen kontekstissa. Kosola oli kritisoinut koko poliittista vasemmistoa ja kyseenalaistanut epäsuorasti sen oikeuden toimia yhteiskunnassa. Nyt hän julkoi vastauksensa aiemmin esittämiinsä kysymyksiin. Kosolan puhe 21.2.1932 lapuanliikkeen Helsingin osaston illanvietossa Hämäläisten talossa oli lopulta retorinen kliimaksi. Puhe muuttui myös toiminnaksi Mäntsälän kapinan myötä. Tilanne ennen puhetta oli seuraava: Kokoomus ei ollut tyytyväinen vaikutusmahdollisuuksiinsa hallituksessa ja alkoi sisäisesti hajaantua. SDP:n teemat ja kritiikki lapuanliikettä kohtaan alkoivat menestyä porvariston vasemmalla laidalla: Maalaisliitto ja Edistyspuolue olivat jo löytäneet toisensa laillisuustematiikan myötä ja niiden ero SDP:hen oli kaventunut.¹¹⁸⁴

Marxilaisuudesta tuli puheen pääteema. Marxilaisuus tarkoitti puheessa etenkin SDP:tä. SDP oli nyt toimintamahdollisuuksiltaan vahvempi kuin koskaan lapuanliikkeen toiminnan aikana. Kosolan henkilökohtainenkin tilanne vaikeutui, hän oli alkoholisoitunut vuoteen 1932 tultaessa.¹¹⁸⁵ Hänen mukaansa marxilaisuus syntyi työväenluokan taistelun myötä, kun ”rauhaa kaipaavat laumat” liittyivät siihen. ”Yleinen demokraattinen henki” ja autonomian aika naamioivat marxilaisuuden. Kun pelkkä ”marxilaisuuden arvostelukin” oli kielletty, pyrki työväkeä manipuloiva marxilaisuus ”kaikin tavoin tuhoamaan valtiovallan”.¹¹⁸⁶

Laillisuusrintama oli yhä vahvempi suhteessa lapuanliikkeeseen. Ainoa jäljelle jäänyt keino oli toiminnan kaventaminen pelkkään vallan tahtoon. Lapuanliike ottaisi vallan väkisin. Kosola oli aloittanut uhkaukset jo vuoden 1931 lopulla ja nyt meno kiihtyi. Koska lapuanliikkeellä ei ollut voimaa, ainoa keino oli käyttää retorisia uhkauksia, ja tavoittaa näin kaikki mahdolliset tukijat millä tahansa keinolla. Lapuanliikkeen tavoitteet olivat ennen Mäntsälän kapinaa epäselviä. Toiminnan laatua ei ollut päätetty etukäteen, siihen ajaututtiin. Puheessa tärkeää

¹¹⁸³ Koskipalo 2008, 66; *Helsingin Sanomat* 3.6.1936 Muut lehdet. Kansanrintamia pelätään; *Helsingin Sanomat* 9.6.1936, Muut lehdet. Onko IKL. *Helsingin Sanomat* 15.6.1936, Muut lehdet. Käsitteet selviksi.

¹¹⁸⁴ Kokoomuksen tilanteesta tarkemmin Vares 2007, 90–92.

¹¹⁸⁵ Alkoholin käytöstä lapuanliikkeessä Kallentautio 1979, 190; Korjus 1976, 175, 197, 200, 210, 214. Kolu (1954, 245) toteaa lapuanliikkeen johtajien, myös Kosolan, katsoneen hotellin kabinetissa alastomien naisten tanssia ja ”lauhduttelleen” hermojaan huumausaineella. Liukkonen joutui luopumaan jutun julkaisusta yleisesikunnan varoituksen takia. Hänet myös irtisanottiin *Suomen Sosialidemokraatista*.

¹¹⁸⁶ *Ajan Sana*, 22.2.1932; *Suomen Sosialidemokraatti* 22.2.1932; *Lapuan päiväkäskey* 4/1932. Vihtori Kosola: Isänmaa. *Hämeen Sanomat* 24.2.1932, Isänmaa on pelastettava. Sama puhe kaikissa, paitsi *Lapuan päiväkäskeyssä* on vain alkuosa. Tieto puheen pitopaikasta *Hämeen Sanomista*. Kosolan yleisiä motiiveja ja 21.2.1932 puheen suhdetta kapinaan ei käsitelty Kosolan kuulusteluissa Mäntsälän kapinasta, joten lähteet eivät (ilmeisesti) kerro mitään puheen suhteesta Mäntsälän kapinaan. Kosola kielsi kuulusteluissa kehoittaneensa kapinaan, hän oli vaatinut lopettamaan liikehännän. Ks. Kansan arkisto, 4. Fasismi, Lapuan Liike, IKL; L.L.I. Jaakkola, L.L.I 323 F (471) ”1932”, Lapuanliikkeen johdon ja valtuuskunnan kuulustelupöytäkirjat, 23.5.1932, Vihtori Kosola, 1–27. Kuulustelupöytäkirjoista toimitettiin SKP:lle kopiot vuonna 1947.

oli lapuanliikkeen voiman heikkouden peittäminen kovilla uhkauksilla ja retorikalla. Kosola aloitti pitkän puheensa toteamalla, että marxilaiset olivat ”soluttuneet” valtioon laajasti. Hän syytti myös lehdistöä, etenkin *Uutta Suomea* ja *Suomenmaata* niiden kriittisistä lapuanliike kirjoituksista. Lapuanliikkeen kritiikistä huolimatta marxilaisen sosialidemokratian lumoissa oleva valtiovalta ja puolueet vain tukivat sitä. Tämä tuhoaisi valtion.¹¹⁸⁷

Kosola totesi puheessaan, että maailmalla taisteltiin marxilaisuutta vastaan ”kansan kalleimpien arvojen puolesta” ja lapuanliike oli osa tätä taistelua. Kosola vaati katsomaan marxilaisuuden seurauksia ja kysyi, kuinka voi löytyä ”rehellisiä” itseään pitäviä kansalaisia, jotka ovat ”antaneet ja edelleen antavat hyväksyntänsä marxilaisuudelle”. Epäröijille Kosola totesi, että kaikki, jotka eivät tue lapuanliikettä, ovat sitä vastaan. Vielä vuoden 1930 lopussa hän yritti rakentaa siltaa lapuanliikkeen ja siihen kriittisesti suhtautuvien välille. Vuonna 1931 hän suhtautui jo kriittisesti lapuanliikkeen porvarillisiin vastustajiin.

Kosolan mukaan sosialidemokratia oli marxilaisuuden ”päävoima”, jota vastaan taisteltaessa ”rivit eivät horju”. Jos valtiovalta jatkaisi marxilaisuuden puolustamista, se saisi lapuanliikkeen vastaansa. ”Katkeraa” taistelua käytiin ”isänmaan tähden ja kansan pyhimpien arvojen puolesta tavoitteena oli perusteellinen ja perinpohjainen puhdistus”. Puhdistus-termi oli eufemistinen ja viittasi mitä ilmeisimmin vuoteen 1918.¹¹⁸⁸ Puhe loppui sanoihin: ”Olemme valmiit uhraamaan kaikkemme – henkemme ja elämämme. Isänmaa on pelastettava marxilaisuuden kiroista”.¹¹⁸⁹

Puhe enteili jo avointa kapinaa. Pitkä päätöspuhe oli hyvin rakennettu. Sen tunnelma ja intensiteetti kiristyvät loppua kohti.¹¹⁹⁰ Kosola käyttää puheessaan hypotyyppisiä, retorista kuviota, kun hän esittää, että kaikki paha, mitä marxilaisuus edustaa, olisi ikään kuin läsnä ja tapahtuisi parhaillaan.¹¹⁹¹ Kohottava lopetus latasi kuulijoihin halutun mielentilan.¹¹⁹²

Helmikuussa vuonna 1932 Mäntsälän kapinaa edeltäneessä puheessaan Kosola totesi, että marxilaisuus sinänsä kansainvälisenä ideologiana on vaarallinen uhka kaikkialla maailmassa. Kompromissien ja politiikan aika oli nyt ohi ja lapuanliike katsoisi marxilaisuuden ja tarvittaessa valtiovallankin kortit – loppuun saakka. Maaliskuussa 1931 Keravalla lapuanliikkeen paikallisosastolle

¹¹⁸⁷ *Ajan Sana*, 22.2.1932; *Suomen Sosialidemokraatti* 22.2.1932; *Lapuan päiväkäskey* 4/1932. Vihtori Kosola: Isänmaa on; *Hämeen Sanomat* 24.2.1932, Isänmaa on pelastettava. Sama puhe kaikissa, paitsi *Lapuan päiväkäskeyssä* on vain alkuosa. Tieto puheen pitopaikasta on saatu *Hämeen Sanomista*.

¹¹⁸⁸ Valtiopäivät, pöytäkirjat I 1934, Hallituksen kertomus, 227–231. Vrt. Räisäsen kommentti. Kosolan uhkaus päättyi *Helsingin Sanomien* ”muut lehdet palstalle” muodossa: ”osaamme puhdistaa maan perusteellisemmin kuin 1918”. *Helsingin Sanomat* 28.6.1933, Moraalinen oikeus ja puolue-elämän puhdistaminen ja Puhdasta jälkeä.

¹¹⁸⁹ *Ajan Sana* 22.2.1932; *Suomen Sosialidemokraatti* 22.2.1932; *Lapuan päiväkäskey* 4/1932. Vihtori Kosola: Isänmaa on pelastettava. *Hämeen Sanomat* 24.2.1932 Isänmaa on pelastettava. Sama puhe kaikissa, paitsi *Lapuan päiväkäskeyssä* on vain alkuosa. Tieto puheen pitopaikasta *Hämeen Sanomista*.

¹¹⁹⁰ Häggin (1998, 238) mukaan viharetorikan käyttäminen on oltava hallittua, koska jos retoorikko itse uppoutuu esittämäänsä mielentilaan, puheen vaikutus yleisön suuttamiseen on odotettua heikompi.

¹¹⁹¹ Perelman 1996, 47; Blomstedt 2003, 91.

¹¹⁹² Vrt. Torkki 2006, 146.

pitämässään puheessa Kosola oli todennut, että Suomi on erikoistapaus ja marxilaisuutta vastaan on taisteltava siksi niin kovin tavoin. Puheessaan Kosola esitti tautologisesti, että marxilaisten vika oli se, että he olivat marxilaisia.¹¹⁹³ Kosola ei erottanut retoriikassaan ihmistä ideologian takaa. Lapuanliike kävisi ketä vastaan tahansa, joka vastustaisi sen päämääriä.

IKL-aikanaan Kosola mainitsi marxilaisuuden jo ensimmäisissä puheissaan. Taustana Kosolan puheille vuonna 1933 oli Mäntsälän kapinan sävyttämä yhteiskunnallinen tilanne. Puolueet kävivät kovaa taistelua toisiaan vastaan niin eduskunnassa kuin lehdistönsäkin välityksellä. Vasemmisto syytti Kokoomusta ja IKL:ää kansanvallan kumoamisyrityksestä ja Kokoomus vaati SDP:n lakkauttamista kokonaan, koska ei katsonut voivansa luottaa sen tahtoon puolustaa maata mahdollisessa kriisitilanteessa. Kivimäen hallitus (1932–1936) oli kuitenkin riippuvainen SDP:n tuesta. Sen kompromissihakuinen politiikka toi Suomea muun Skandinavian linjalle varsinkin turvallisuuspoliittisesti. Saksalainen lehdistö arvioi presidentti Svinhufvudin toimivan suhteissaan Saksaan pidättyvästi. Hallitus yritti estää IKL:ää radikalisoitumasta. IKL:n kannalta taas olennaista oli kuinka vasemmalle poliittinen keskusta liikkuisi.¹¹⁹⁴

Lapualla IKL:n kokouksessa 4.2.1933 pitämässään puheessa Mäntsälän tapahtumista katkeroitunut Kosola väitti, ettei Suomi ollut demokratia ja sen olot olivat ainakin yhtä kuristavat kuin Neuvostoliitossa. Hän käytti puheessaan jyrkkää vastakkainasettelua. Tavoite oli ilmeisesti rinnastaa hallitus marxilaisiin, koska se salli heidän toimintansa ja rajoitti lapualaisten toimintaa. Tätä samaa retorista keinoa hän oli käyttänyt ennen Mäntsälän kapinaa. Kosolan mukaan hallituksen ”kylvämä viha” loppui vasta, kun ”puoluevalta” murskattaisiin sekä ”kommunistit ja marxilaiset tehtäisiin vaarattomaksi”.¹¹⁹⁵

Nyt Kosola käänsi vasemmiston syytökset pääläelleen: vasemmisto ja muut puolueet vihasivat IKL:ää, joka taistelisi heidän asettamaansa diktatuuria vastaan. Toisaalta Kosola ei kirjaimellisesti vaatinut puolueiden lakkauttamista, vaan niiden vallan lakkauttamista. Semanttiselta näyttävä ero selittyi sillä, ettei IKL voinut suojelulain takia toistaa lapuanliikkeen retoriikkaa sellaisenaan. Kosola aloitti puheensa Pieksämäellä maaliskuussa 1933 suurten suosionosoitusten johdattelemana:

¹¹⁹³ Vrt. Tiedot marxilaisuudesta olivat ainakin lapuanliikkeen rivikannattajilla hyvin vähäisiä. Arvo Sihto totesi Mäntsälän kapinan kuulusteluissa, että marxilaiset pyrkivät bolshevismiin. Marxilaisuus ”oli melkein sama” kun juutalaisuus, joten sitäkin vastaan taisteltaisiin. Vihtori Särkijärvi totesi, että marxilaisuus tarkoitti vasemmistolaisia ja heitä suosivia henkilöitä kuten maalaisliittolaisia Pohjanmaalla. Juutalaisuuden käsite ei hänen mukaansa koskenut Suomen oloja ja oli vain sanomalehtitoimittajien keksimä. *Kansan arkisto*, 4. Fasismi, Lapuan Liike, IKL; L.L.I. Jaakkola, L.L.I 323 F (471) ”1932”, Lapuanliikkeen johdon ja valtuuskunnan kuulustelupöytäkirjat 23.-24.3.1932 Tampere, maanviljelijä Arvo Sihto, 241–242; *Ibid.* 22.3.1932, Vihtori Särkijärvi 195–196

¹¹⁹⁴ Kivimäen hallituksesta yleisesti, esim. Soikkanen 1975, 557–558; Soikkanen 1984, 37, 329; Leskinen 1997, 95; Peltovuori 2005, 75; Kivimäki 1965, 82–86; Valkama 2008, 1. Ks. myös Jansson 1993, 105; Haataja, Hentilä, Kalela & Turtola 1976, 190–191; Kekkonen 1981, 302–304, 312.

¹¹⁹⁵ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Sydämeni vuotaa. Kokousta pidettiin IKL:n menestymisen kannalta erittäin tärkeänä. *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: TA. 323(471) IKL. IV 00001.

Pari viikkoa sitten on tältä samalta puhujalavalta tasavallan pääministeri tuominut kansanliikkeen ja uhannut sitä poikkeuslailla asettuen samalla marxilaisuuden puolustajaksi. Minä tulen tänään esiintymään päinvastoin.¹¹⁹⁶

Kosola piti valtiovaltaa, etenkin pääministeri T. M. Kivimäkeä, marxilaisuuden puolustajana ja siten IKL:n vastustajana. Retoriikka oli loppua kohden jyrkkenevää marxilaisuuden kritiikkiä.¹¹⁹⁷ Kosola puhui Valkeakosken seuratalolla 5.3.1933. Puheen oli kirjannut ylös alun perin Länsi-Savon toimittaja. Puhe oli hyvin samankaltainen kuin Helsingissä Hämmäläisten talolla 21.2.1932 ja Lapualla 4.2.1933 pidetyt puheet.¹¹⁹⁸ *Hämeen Sanomat* piti tilaisuutta ”arvokkaana isänmaallisena juhvana” ja julkaisi puheen tiivistelmän.¹¹⁹⁹

Puheessaan Kosola totesi, että isänmaallinen kansanliike oli aluksi vaatinut kaikkea ”valtion marxilaisuutta tukevaa toimintaa” lopetettavaksi. Vaatimus koski sekä kommunisteja että ”marxilaisuuden esitaistelijoita” sosiaalidemokraatteja. Kosolan mukaan valtiovalta ei ollut ottanut IKL:n vaatimuksia huomioon, SDP:n rikollisia tarkoituksia ei ollut tutkittu, vaan sitä oli päinvastoin puolustettu.

Kaikki poliittiset puolueet ovat jatkuvalla yhteistoiminnalla marxilaisten kanssa selvästi osoittaneet pitävänsä heidän toimintaansa täysin laillisena. Mutta valtiovaltan toimisuunta on väärä ja sen muuttamista, ennen kuin se on liian myöhäistä, vaatii tinkimättömästi koko isänmaallinen kansanliike.¹²⁰⁰

Kosola toisti jo vuonna 1931 esittämänsä ajatusta puolueiden ja valtiovaltan tuesta marxilaisuudelle. Kosola sanoi vuoden 1933 Valkeakosken puheessaan suoraan, toisin kun vuoden 1931 Keravan puheessaan, että marxilaisuuden nousu oli ollut ”mahdollinen vain demokratian varjolla”. Sosiaalidemokratia aatteena oli marxilainen. Silti SDP:tä, ”marxilaisuuden päävoimaa”, ei osattu samaistaa marxilaisuuteen. Marxilaisuus ei ollut ”edes pohjimmiltaan demokratiaa, vaan mitä jyrkintä diktatuurioppia”. Tämä diktatuurioppi pyrki Kosolan mukaan hävittämään ”kansamme kalleimmat arvot”: uskonnon, isänmaanrakkauden ja kansallistunnon. Kukaan ”rehellinen ihminen”, joka tiesi marxilaisuudesta, ei voinut omaksua näitä päämääriä. Tämän takia olikin ”kaikkiällä ilmennyt voimakas virtaus marxilaisuutta vastaan”. Sekä lapuanliike että IKL taistelivat ”ankarasti ja leppymättömästi” marxilaisuutta vastaan. Näin Kosola ilmaisi lapuanliikkeen ja IKL:n välisen aatteellisen suhteen. Kosola lopetti puheensa kuten 21.2.1932.¹²⁰¹

Jos yksi joukostamme kaatuu, astuu toinen tilalle, mutta taistelusta emme luovu. Meille sanotaan useasti: olette rikkoneet lakeja vastaan. Vastaamme: lait, jotka suo-

¹¹⁹⁶ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola puhunut.

¹¹⁹⁷ Vrt. Perelman 1996, 166. Kasvavan voiman retoriikassa kovimmat argumentit sijoitetaan esityksen loppuun.

¹¹⁹⁸ Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus vuodelta 1932, 272. Ed. Rydmanin lausunto & TA. Lapuanliike 329.1, 323 (471) ”1933”, ”Kymenlaakson sanomat N:o 33, 21.3.1933; Päiväkirjasta. (Artikkelin tekijää ei mainita.)

¹¹⁹⁹ *Hämeen Sanomat* 2.3.1933, Kosola, Somersalo ja Sundström.

¹²⁰⁰ *Hämeen Sanomat* 6.3.1933, Toista tuhatta kuulijaa.

¹²⁰¹ *Hämeen Sanomat* 6.3.1933, Toista tuhatta kuulijaa.

jaavat kansamme kalleimpia arvoja tuhoavia järjestöjä, rikkovat vielä suuremmassa määrin kansaa vastaan. Isänmaa on pelastettava marxilaisuuden kirouksesta, ja me teemme sen.¹²⁰²

Kosola piti puheen IKL:n Pieksämäen yhteiskoulun juhlasalissa¹²⁰³ 12.3.1933. Puhe on julkaistu alunperin *Etelä-Saimaa* lehdessä.¹²⁰⁴ Myös tämä puhe noudatti 21.2.1932 pidetyn puheen teemoja. Kokouksessa esiintyi IKL:n Mikkelin piirijohdon puheenjohtaja lääninrovasti Kaarlo Salovaara. Kuulijoina oli pääosin talonpoikia. Kosola saapui saliin suurten suosionosoitusten saattelemana Porilaisten marssin soidessa.¹²⁰⁵ Kosola avasi puheessaan tarkemmin marxilaisuuden suhdetta demokratiaan. Puheen tiivistelmä julkaistiin *Sisä-Suomi* -lehdessä. Kosola totesi marxilaisuuden saaneen suuren jalansijan sen esitaistelijan, sosiaalidemokraattisen puolueen, ansiosta ja muut puolueet ylläpitivät sen legitimitettä. Hän viittasi myös implisiittisesti kapinaa edeltäneeseen puheeseensa.

Vaimus marxilaisuuden kukistamisesta on jo esitetty aikaisemminkin, mutta on tätä vaatimusta pidetty jopa mielettömänä. Valtiovaltakaan ei ole herännyt huomaamaan marxilaisuuden rikollisuutta ja vääryyttä.¹²⁰⁶

Muutkin puolueet olivat ”tunnustaneet marxilaisuuden luvalliseksi ja suotavaksi”. Kosola vaati valtiovaltaa tutkimaan ja tarkistamaan marxilaisuutta, mutta jätti määrittelemättä tarkemmin miten tarkistus tulisi suorittaa. Kosola vaati ”kansanliikkeen nimissä ja sen voima takanaan”, että suuntaa oli muutettava ennen kuin marxilaisuus tuhoaisi kaiken, mihin ”meidän kansallinen elämämme perustuu”. Kosola toisti Mäntsälän kapinaa edeltäneessä puheessaan esittämänsä tulkinnan marxilaisuuden menestymisestä. Marxilaisuuden nousu liittyi yleisiin demokratiavaatimuksiin ja sen kannattajat onnistuivat tekemään opistaan demokratian synonyymien. Näin käsitteet sekoittuivat, eivätkä suuret joukot kyenneet erottamaan marxilaisuutta demokratiasta.

Kosolan puhe marxilaisuuden uhasta toisti hänen vuonna 1931 puheissaan esittämänsä näkemystä puoluevallan ja marxilaisuuden suhteesta toisiinsa. Kosolan mukaan valtiovalta puolusti marxilaisuutta, koska se ei tiennyt mitä marxilaisuus oli. Kosolan vaatimus marxilaisuuden tutkimisesta oli eufemismi marxilaisuuden kieltämiseksi. Tätä Kosola ei voinut suojelulain takia sanoa suoraan.

Kaleva totesi vuonna 1933 IKL:n suorittavan ”fascistisluonteista kiihotustyötä”, joten väkivallattomuuteen sitoutuminen oli vain ”tyyntä myrskyn edellä”. Kosolaa lehti syytti siitä, että hän ennakoiti mainitussa puheessaan jo sitä, miten asiat tulitaisiin hoitamaan, kun vanha valta olisi kaatunut. Lehti viittasi kokoomuslaisen professori Kyösti Haatajan kirjoitukseen *Karjalassa*¹²⁰⁷ todetessaan, että

¹²⁰² *Hämeen Sanomat* 6.3.1933, Toista tuhatta kuulijaa.

¹²⁰³ Tieto tarkasta paikasta: *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola puhunut.

¹²⁰⁴ Koskipalo 2008, 54.

¹²⁰⁵ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola.

¹²⁰⁶ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola.

¹²⁰⁷ *Karjala* 6.10.1933, Kysymys puolueiden. ILP:n raportissa Kokoomuksen linjaristiriitaa verrattiin jopa työväenliikkeen ristiriitaan SDP:n ja kommunistien välillä. Ks. KA.

puheet vallankaappauksesta olivat todellisia. Lehti totesi lopuksi, että Kosola oli todennut vuonna 1933 pitämässään puheissa, että IKL pyrki valtaan ja puhdistaisi maan ”perusteellisemmin kuin 1918”. Jyrkät lauseet oli kirjoittanut ylös *Länsi-Savo* -lehden toimittaja.¹²⁰⁸

SDP:n lehdistössä puhuttiin Kosolan toistavan samaa levyä, kun hän toisti vuonna 1933 Mäntsälän kapinaa edeltäneen puheensa teemoja lähes sanasta saanaan. *Lakeuden Sana* reagoi SDP:n syytöksiin saman levyn soittamisesta ja kysyi asiasta Kosolalta. IKL ei peräännyisi, vaikka voimakasta marxilaisuutta suojeli valtiolta. Kosola vastasi, että hän oli valmistautumassa puhujamatkalle Helsinkiin, missä hän tulisi puhumaan Heimolan eduskuntatalossa.

Tunnen sisäistä tyydytystä saadessani kerran rehellisesti ihmisille sanoa sanottavani juuri siltä puhujan paikalta ja tulen siellä viittaamaan tuohon vatvottuun juttuun, että ”levyni on vanha ja kulunut”. Niin se onkin. Isänmaallisen kansanliikkeen levy soi aina samana, niin kauan kunnes marxilaisuus on perin pohjin lyöty. Me emme uusia levyjä tarvitse. Uusia levyjä käyttäköön ne, jotka hetken tuulissa heilahtelevat.¹²⁰⁹

Maalaisliiton kansanedustaja Kalle Kämäräinen totesi vuonna 1935 eduskunnassa, että Vihtori Kosola oli uhkaillut marraskuussa vuonna 1930 kommunistilakeihin liittyen, että jos ”isänmaallinen rintama” ei toteuttaisi lapuanliikkeen tahtoa, olisi edessä ”hyppy tuntemattomaan tulevaisuuteen”. Kämäräinen totesi, että IKL pelkäsi Maalaisliiton olevan liian vahva ja estävän sen mahdolliset demokraatianvastaiset tavoitteet. Ennen kaikkea suojelulaki estäisi sen, ettei maa muodostuisi jatkuvien kapinoiden näyttämöksi.¹²¹⁰

Kosola puhui Pieksämäellä IKL:n kokouksessa. Kuuntelijoita oli yli 500, enemmän kuin yleensä. Toisena puhujana tilaisuudessa esiintyi IKL:n Mikkelin piirijohdon puheenjohtaja lääninrovasti Kaarlo Salovaara. Kosola vetosi IKL:n voimaan vaatiessaan suunnan muuttamista:

Olen rohjennut sanoa, että meillä on väärä valtiollinen suuntaus. Kansanliikkeen nimissä ja sen voima takanani vaadin, että tämä kanta on muutettava perusjuurta myöten, ennenkuin se on tuhonnut kaiken mihin meidän kansallinen elämämme perustuu.¹²¹¹

Puhe suunnan muuttamisesta oli tuttua Hyvinkään puheesta 19.7.1931. Erona oli nyt se, että Kosola ei vakuuttanut kuulijoille, että suunta tulitisiin muuttamaan.¹²¹² Puhe ”valtiollisesta suuntauksesta” ilmensi Kosolan unelmaa isän-

ILP-kansio, 2(/6). Päiväty 23.8.1932. Helsinki. Haatajan kanta ei toisin kokoomuksen yleistä kantaa, hänet syrjäytettiin kokoomuksen valtuuskunnan puheenjohtajan paikalta vuonna 1932. Hän suhtautui kielteisesti Linkomieheen. Ks. Uino 1995, 53, 71; Vares 2001B; Vares 2007, 22.

¹²⁰⁸ *Kaleva* 26.10.1933, Tyyntä myrskyn.

¹²⁰⁹ En ole onnistunut löytämään kyseistä *Lakeuden Sanaa*. Ks. Valtioapäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus, 273. Ed. Rydmanin lausunto.

¹²¹⁰ Valtioapäivät 1935, pöytäkirjat IV, Tasavallan suojelulaki, 3959–3964. Ks. myös *Ajan Suunta* 11.11.1930.

¹²¹¹ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola.

¹²¹² *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

maallisesta, koko kansan kattavasta, kansanliikkeestä. Toisaalta mahtipontisen puheen taakse peittyi IKL:n heikko voima. Vain 14 kansanedustajalla ei ollut helppoa puhua koko kansan nimissä.¹²¹³ Kosolan puheen lopetus oli hyvin samankaltainen kuin 21.2.1932 pidetty Mäntsälän kapinaa edeltänyt puhe. Vasemmistolla oli siis perusteita olla IKL:stä huolissaan.

Linjat on tehtävä selviksi ja rajat auki vastustajiemme kanssa. Mitään välimuotoa ei ole olemassa. Jos meistä tässä taistelussa yksi kaatuu, toinen nousee aina tilalle ja jatkaa niin kauan kuin voitto on saatu. Sen jälkeen ei enää valtiokoneistomme jätettä enää marxilaisuuden käytyreitä. Isänmaa on pelastettava. Me teemme sen.¹²¹⁴

Puheen lopetus oli siinä mielessä ristiriitainen, että kun toisaalta Kosola totesi puheensa alkuosassa, ettei IKL:n taistelua käytäisi työväenluokkaa vastaan, hän kuitenkin nosti marxilaisuuden viholliseksi. Hän käytti työväestä marxilaista käsitettä. Toisaalta Kosola piti jakoa isänmaan ja sen pettureiden välillä yhä kategorisena. Minkäänlainen sopimus ei voisi lopettaa taistelua työväkeä vastaan. Koskipalon mukaan *Etelä-Saimaa* oli saattanut raportoida tapahtumasta ”hieman omin sanankääntein” ja Kosolan uhkaus päättyi *Helsingin Sanomien* ”muut lehdet palstalle” muodossa: ”osaamme puhdistaa maan perusteellisemmin kuin 1918”. Lausuntoon lehti totesi, että laillisuusväeltä todella puuttui rohkeutta toteuttaa lapuanliikkeen aikaisia terroritekoja, kuten kyydityksiä ja kirjapainon särkemisiä.¹²¹⁵

Toisaalta vaikka on mahdollista, että puhetta lyhennettiin ja kirjoitettiin muistiin epätarkasti, viesti tuli silti 1930-luvun tallentamiskeinoillakin selväksi, varsinkin kun puheessa on selviä yhtymäkohtia varsinkin 21.2.1932 Hämmäläisten talolla pidettyyn puheeseen sekä yleisesti vuoden 1933 puheisiin. *Turun Sanomat* totesi puheen loppuosan edustavan ”nykypäivien pohjalaista puhetta”. Puhe oli sama, jonka Kosola oli pitänyt ”jo pari vuotta sitten eräissä muissa puhetilaisuuksissa”. Lehti totesi lopuksi, että mitä enemmän Kosola ”maan puhdistamisesta” puhui, sitä lähempänä olisi aika, jolloin ”rauhaa ja lainalaisuutta kunnioittava kansa löytää tarpeellisen yhteishengen ja sitä vastaavat yhteistyön muodot turvatakseen maan siltä siunaukselta, jota lapualainen johtaja lupaa”. Lehti oli mitä luultavimmin oikeassa, sillä IKL:n strategia toimi itseään vastaan yhdistäessään Maalaisliittoa, Edistyspuoluetta ja SDP:tä toisiinsa.¹²¹⁶

Tässä puheessa IKL:n lopulliset tavoitteet jäivät epäselviksi. Puheen loppuosan voi ymmärtää myös niin, että IKL:lle riittäisi SDP:n eliminointi ja muut puolueet saisivat jäädä voimaan. Toisaalta IKL piti taistelua välttämättömänä ja ehdottomana. IKL vaati muita puolueita ottamaan kantaa heidän puolestaan epämääräisesti määritellyn marxilaisuuden kieltämisestä tai olemaan heidän viholl-

¹²¹³ IKL sai alunperin 12 kansanedustajaa, mutta Hilja Riipinen ja pastori Yrjö Kivenoja siirtyivät IKL:ään Kokoomuksesta. Uola 1969, 85.

¹²¹⁴ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola.

¹²¹⁵ Koskipalon (2008, 55) mukaan *Helsingin Sanomat* 28.6.1933, Moraalinen oikeus ja Puhdasta jälkeä.

¹²¹⁶ *Turun Sanomat* 19.3.1933, Pohjalaisista ja pohjalaisista. Puhujat pitivät yleensä samoja puheita eri paikkakunnilla, esim. Prof. Bruno Sundström. Vrt. *Helsingin Sanomat* 6.2.1933, Lapuan kokous vaati.

lisiaan. Yhtäältä puhe marxilaisuuden lopullisesta voittamisesta oli retorisesti epämääräistä eikä ottanut huomioon poliittisia realiteetteja: eduskunnasta ei löytynyt tarpeeksi poliittista voimaa SDP:n lakkauttamiseen. Kuulijat saivat itse määrittellä olivatko SDP:n kannattajatkin niitä marxilaisia, joita vastaan Kosolan mainitsema valtiokoneiston puhdistaminen tapahtuisi.

Kosolan haastattelu julkaistiin *Lakeuden Sanassa* 10.4.1933. Kosola totesi toimittajalle, että IKL nousee ”niin, että kohina käy”. Kosola totesi, että puolueosastoja syntyi kuin ”sieniä sateen jälkeen”, tarvitsi vain korjata sato. Haastattelijan huomauttaessa, että Kosola puhui vertauksin, hän totesi, että ”suomalainen talonpoika puhuu sitä kieltä, minkä hän on maasta, isien maasta kerran kuulut”.¹²¹⁷

Kosola kertoi tuntevansa sisäistä tyydytystä päästessään puhumaan entisessä eduskuntatalossa Heimolassa Lopuksi hän totesi, että isänmaallisen kansanliikkeen levy soi aina samana niin kauan kuin marxilaisuus, ”Suomen suurin häpeä”, olisi lyöty maahan. Hän lopetti lauseeseen: ”Näissä merkeissä voitamme, jos kaadumme, jatkavat toiset työtä, mutta voitto on oleva meidän”. Puhe muistuttaa myyttistä satua, koska myös siihen kuuluu ajatus oikeamielisen joukon lopullisesta voitosta vaikeuksienkin jälkeen. Maalaisliitto käytti myöhemmin tätä haastattelua osoittamaan, että IKL on lapuanliikkeen laitton jatke. IKL puolustautui sillä, että se jatkoi vain lapuanliikkeen aatetta, eikä sen laitonta toimintaa.¹²¹⁸

Kosola piti puheen Tampereella 22.5.1933. Puheessaan hän toisti 21.2.1932 esittämiään väitteitä. Marxilaisuudella ei olisi oikeutta olemassaoloon, koska se oli noussut kapinaan ja ”kohdellut mitä raaimmalla tavalla isänmaallista kansanosaa”. Kosola toisti jälleen kerran toivomuksensa, että kriitikot tulisivat mukaan IKL:n toimintaan kertomaan näkemyksiään maan tilanteesta, sen sijaan, että haukkuivat liikettä. IKL ei odottaisi loputtomiin, oloihin olisi saatava korjauksia, tai mikään mahti ei voisi estää isänmaallista väestöä ottamasta asioita käsiinsä. Vaalien lähestyessä IKL kehotti kaikkia ”liittymään yhteen lujaksi valkoiseksi taistelurintamaksi”. *Ajan Suunnan* mukaan Kosola oli otaksunut paikalla olleen myös marxilaisia. Hän totesi, että marxilaiset vain hymyilivät Kokoomuksen vaatimukselle. Kokoomus oli Kosolan mukaan vaatinut, että SDP:n oli pyyhittävä pois ohjelmastaan maininnat puolueen kansainvälisistä yhteyksistä, jotka tekisivät siitä ”isänmaattoman”.

Kyllä minäkin olen sille hymyillyt. Asia on niin, että marxilainen, isänmaaton, puolue on kerta kaikkiaan lopetettava tästä maasta.¹²¹⁹

¹²¹⁷ *Lakeuden Sana* 10.4.1933, Kosola: uutta levyä. IKL:n retoriikka oli yleisesti metaforista, esim. IKL:n naisten *Uusi Huomen*-lehti käytti metaforallista kieltä marxilaisuuden vastustamisessa, Oja 1997, 19.

¹²¹⁸ *Lakeuden Sana* 10.4.1933, Kosola: uutta levyä. Kosolan haastattelua Maalaisliitto käytti myöhemmin osoituksena IKL:stä lapuanliikkeenä jatkajana. Tarkemmin KMA. IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. Yleistä I., raportin, 53, 56. Raportin laatija opetusneuvos Urho Kittilä oli todennut, ”vieläkö pitää olla enemmän todistuksia siitä, ettei IKL muka ole Lapuan Liikkeen jatko?”. Ks. myös Kinnunen 2013, 467.

¹²¹⁹ *Ajan Suunta* 23.5.1933, Marxilaisuus ja puoluejuonittelu.

Lopuksi Kosola lausui kiitöksensä, että oli saanut ”sanoa sanottavansa maamme punaisimmassa keskuksessa” Tampereella. Puheella oli näin symboliarvoa. Hän korosti jälleen väsymättä, ettei ollut kaukana aika, jolloin marxilaisten valta tästä maasta loppui. Kosola oli ensin uhannut lakkauttaa marxilaisuuden, sitten hän oli vaatinut marxilaisuutta lakkautettavaksi ja lopuksi hän saattoi vain uskoa ja toivoa, että marxilaisuuden valta loppuisi. Viimeiset lauseet nostattivat *Ajan Suunnan* mukaan ”suosionosoitusten myrskyn, joka pitkäksi tauoksi keskeytti puheenkin”. Suosionosoitukset jatkuivat uudelleen puheen loputtua. Puheen jälkeen soittokunta soitti Nuijamiesten marssin ja Maamme-laulun.

Vaalien jälkeen 8.7.1933 *Ajan Suunta* julkaisi Vihtori Kosolan Kuortaneella kirjoitetun julistuksen. Puhe oli osoitettu talonpoikaismarssin johtajalta kaikille 7.7.1930 marssineille. Lehti halusi muistaa talonpoikaismarssin kolmivuotispäivää, huolimatta odotettua heikommasta vaalituloksesta. Kosola totesi tuttuun tapansa, kuinka 12 000 talonpoikaa oli saapunut ”puolustamaan talonpoikaisarmeijan suuria saavutuksia”. Kosola viittasi Kuortaneella kirjoitetussa julistuksessaan kolme vuotta aiemmin esittämäänsä vaatimukseen kommunismin hävittämisestä. Kosola varoitti, ettei isänmaallinen kansa sallisi talonpoikaismarssin saavutusten hävittämistä ja vetosi talonpoikaismarssin osallistujien ”järkkymättömään velvollisuudentuntoon taistelussa marxilaisuuden ja sitä suojaavan puoluevallan hävittämiseksi”. Julistuksen alla luki: Vihtori Kosola, talonpoikaismarssin johtaja.¹²²⁰

Ajan Suunta kommentoi Kosolan julistusta toteamalla, että eduskunnan ja ”puolueiden juhlalliset vakuutukset” kommunismin lyömisestä olivat vaihtuneet liittoutumiseen sosialistien kanssa. Puolueiden uusi iskulause kuuluikin: ”Lapua on lyötävä”. Lapua ja suojeluskunnat vastaisivat sortoon isänmaallisen kansanliikkeen iskujoukolla, joka kymmenin tuhansin puolustaisi ja toteuttaisi vapausodan kallista perintöä ja testamenttia. Lehti vaati hoipertelijoita pois riveistä, jotta hyökkäysasemat kohti voitokulkua saavutettaisiin. Kosolan julistus otettiin esiin pehmentämään vaalipettymystä ja muistuttamaan suuremmista tavoitteista. Julistuksissa vihjailtiin jälleen oikeuden ottamisella omiin käsiin. Julistus lienee IKL:n tapa kertoa, että vaikka tukea oli vähän, se oli ainakin aitoa.¹²²¹

Tammelan puheessaan 27.8.1933¹²²² Kosola totesi, että juuri SDP:n kanssa tehtävät kaupat estivät kansan edun toteutumisen. Teemaa hän jatkoi myös vuoden 1934 puheissaan. IKL:n Jyväskylässä pidetyssä juhlassa Kosola esitti, että marxilaisuus ja vapaamielisyys voimistivat toisiaan. Vapaamielisyys (liberalismi) levitti marxilaisuuden ”ruttotautia”, koska se salli kaikenlaiset yhteiskunnalliset suuntaukset.

Puoluevalta oli vapaamielisyyttä olemukseltaan ja siten epäoikeudenmukaista. Puolueiden välinen taistelu heikensi koko järjestelmää ja mahdollisti marxilaisuuden nousun. IKL:n oikeudenmukainen taistelu puolueita vastaan vahvisti yhteiskuntaa ja sen kiinteyttä. Kosolan mukaan puolueilla oli jo ollut 16 vuotta

¹²²⁰ *Ajan Suunta* 7.7.1933. PK, ks. myös ”Sormet irti suojeluskunnista!”, jossa korostettiin suojeluskuntien tottelevan esivaltaa ja puolustavan maata. Ks. Kosolan lausunto myös Hämeen Sanomat 8.7.1933, Viimeiset tiedot.

¹²²¹ *Ajan Suunta* 8.7.1933, Isänmaallinen kansanliike saanee.

¹²²² Mainos tapahtumasta *Hämeen Sanomat* 22.8.1933, IKL:n Tammelan paikallisosasto.

aikaa rakentaa yhteiskuntaa ja tuo tilaisuus oli käytetty. Tilalle täytyi saada IKL, koska sillä oli ”oikeat miehet” ja suuntaviivat, jolla isäntävalta toteutettaisiin. Kosola palasi vuonna 1931 esittämänsä väitteeseen puoluevallan vahingollisuudesta. Vaatiessaan suuntaviivoja Kosola vihjasi järjestelmän perusteiden olevan ongelmalliset.

Vuonna 1934 syyskuussa Kosola puhui IKL:n maakuntajuhlissa. Hän jätti puheessaan jälleen, ilmeisesti tarkoituksella, epäselväksi IKL:n suhteen muihin puolueisiin. Toisaalta hän liitti IKL:n toiminnan lapuanliikkeeseen toteamalla, että ”jo LL:n vaatimus oli marxilaisuuden hävittäminen”. Lapuanliikkeellä Kosola tarkoitti ilmeisesti vasta vuoden 1931 liikettä, sillä lapuanliike oli vielä vuonna 1930 ajanut, ainakin Kosolan mukaan, vain kommunismin kieltämistä lailla. Toisaalta liikkeen radikaaleille tämä oli tarkoittanut silloin myös SDP:n kieltämistä. Marxilaisuuden vaikutukseen yhteiskunnassa kansanjohtaja alkoi jo turhautua:

Näissä merkeissä, tuhohyönteisen tavoin kalvaa tämä aate (marxilaisuus) käytäviään kansakuntien joukossa luokkadiktatuurioppeineen, rahallisine avustuksineen j.n.e. Se on kaivanut täällä ja muualla rauhassa kohta parikymmentä vuotta. Onko puolue, joka liittyy vihollisten riveihin hyväksyttävä? Salaa ja julki se ihannoii Venäjän ihan-teita! – Ei minkään ihmisyyden nimessä, sillä ole oikeutta [olla] tässä maassa!¹²²³

Kosola totesi, että kuitenkin, ”hyvinkin oikeistolaiset kansalaiset ja ryhmät” tuomitsivat tämän ”järjellisen vaatimuksen”. Tällä hän viittasi ilmeisesti IKL:n entisen liittolaisen, Kokoomuksen kannanmuutokseen. ”Moni suunta pysytteli marxilaisten liepeillä”, koska marxilaisuus oli ”lyönyt läpi jokseenkin voimakkaasti”. Kosola tuomitsi näin myös puolueiden mahdollisen taktisen yhteistyön SDP:n kanssa. Tämä siirtäisi ”nenästä vedetyt” joukot IKL:n kannalle, koska

mikään valtio ja valtakunta, ei kestä marxilaisuutta. Mutta kun sitä ei tunneta eikä ymmärretä, suositaan sitä ummessa silmin.¹²²⁴

Kosola viittasi erään SDP:n kansanedustajan kerran kysyneen eduskunnan puhujapaikalta ”mitä se paljon puhuttu marxilaisuus sitten on”. Kosola vastasi tähän retoriseen kysymykseen: marxilaisuus oli ”kavala voima, joka kalvaa kansallisuuden, isänmaallisuuden, isänmaanrakkauden ja uskonnon kansalta”¹²²⁵. Marxilaisuus rinnastui näin liberalismiin Kosolan retoriikassa. Ilmeisesti Kosola piti yhä SDP:tä piilotettuna bolshevismina, mitä vain muiden puolueiden vastustus piti aisoissa.

Kosola syytti marxilaisuutta ”kansainvälisyydestä ja tyhjästä lupauksista”. Hän jatkoi jo vuoden 1929 lopulla pitämänsä puheen tyyliä, jossa hän oli perustellut marxilaisuuden vaaroja siitä kerrotuilla tarinoilla. Kosola otti esiin tarkemmin määrittelemättömiä esimerkkejä. ”Muuan marxilainen johtomies” oli jo kerskunut, että kun he saisivat vallan maassa, niin Jumala hävitettäisiin taivaasta

¹²²³ *Karjalan Suunta* N:o 33. 7.9.1934, IKL.

¹²²⁴ *Karjalan Suunta* N:o 33. 7.9.1934, IKL. Maakuntajuhlan tarkoitus oli antaa tietoa IKL:n pyrkimyksistä, kertoa mihin pyrkimykset pohjautuivat, tutustuttaa IKL:n jäseniä eri puolilta maata toisiinsa ja osoittaa kansalaisille, että IKL yhä kokoontui.

¹²²⁵ *Vrt. Työn Suunta* 15.3.1935, Bolshevismi on samaa.

ja maan päältä pois. Kosola jatkoi lapuanliikkeen aikana aloittamaansa marxilaisuuden dehumanisoimista väittämällä, että se lopulta epäisänmaallisena palvelisi Neuvostoliiton tavoitteita. Kosola ei kuitenkaan kyennyt puheessaan esittämään tarkkoja todisteita marxilaisten epäisänmaallisuudesta. Voimakas retoriikka peitetti taakseen faktisten argumenttien vähyyden.

Kaikki poliittiset puolueet tarvitsevat ongelmia, joiden ratkaisemista varten ne toimivat. Marxilaisuus oli ongelma, joka IKL:n piti ratkaista. Vuoden 1934 puheissa ei vielä esiinny työväelle suoraan suunnattua retoriikkaa. Toisaalta Kosola pohjusti teemaa julistamalla, että taistelussa marxilaisia vastaan paras keino olisi poistaa ryhmä- ja puolue-edut ja korottaa niiden tilalle koko isänmaan etu, kansallistunne ja sisäinen voima. Kosola vältti viittaamasta kristinuskoon ja kirkkoon, mikä saattoi johtua siitä, että IKL:n kannanotot uskontoon olivat saaneet osakseen kritiikkiä Maalaisliitolta ja muilta porvaripuolueilta.

Päätelmänä voidaan todeta, että suojelulain säätämisen jälkeen marraskuussa 1930 marxilaisuus korvaa retoriikassa kommunismin ja muuttuu näin tärkeimmäksi viholliskuvaksi. Sellaisena se kattaa myös liberaalit silloin, kun ne vastustavat Kosolan puheissa ilmaistuja lapuanliikkeen ja IKL:n tavoitteita. Kun marxilaisuuden vastainen retoriikka alkaa vaikuttaa tehottomalta lapuanliikkeen ja IKL:n valtaantäsymisen kannalta, Kosola alkaa yhä enemmän syyttää marxilaisia isänmaan pettämisestä ja liittoutumisesta vihollisen, Venäjän kanssa. Viholliskuvaa laajennetaan, mytologisoidaan ja tehostetaan ryssävihalla ja antisemitismillä. Marxilaisuuden suhde puoluevaltaan muotoutuu SDP:n kautta. SDP:stä tehdään kommunisteja vahvempaa poliittisena voimana symboli ja kansankokonaisuutta uhkaavan puoluevallan edustaja. Marxilaisuus korvautuu Kosolan retoriikassa vuosina 1935–1936 työväki-käsitteellä, kun IKL yrittää saavuttaa SDP:n kannattajien suosiota.

5.4 Venäläisviha

Venäjävihan traditio alkaa Kustaa H. J. Vilkun mukaan mukaan jo 1700-luvulta. Suuren pohjan sodan (1700–1721) aikana ollut isoviha (1713–1721) voimisti venäläisvihaa. 1900-luvun venäläisvihan historiallinen traditio liittyi osaltaan tähän menneisyyteen. Sisällissodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa isovihan historia ja sen kansantarinat politisoitiin osaksi aktivistien ja AKS:n retoriikkaa. AKS ja aktivistit ”pyhittivät venäläisvihamielisyyden”. Kertomukset isovihasta siirtyivät sukupolvelta toiselle. Historiantutkimus 1900-luvun alkupuolella vahvisti aktivistien ja itsenäisyys-sukupolven käsitystä venäläisyydestä. Aktivistien jalo ja pyhä velvollisuus oli vihata ’ryssää’.¹²²⁶

¹²²⁶ Vilkuna 2005, erit. 532–533. Käsitteitä venäläisvihasta ja sen historiasta Vasara 1997, 127–131; Turunen 2005, 271–275; Nygård 1985, 468–470 (venäläisvihasta *Hakkapeliitta*-lehdessä). Venäläisvihan tulkinnan ajallisista muutoksista, Vihavainen 2013, 266–267.

Timo Vihavaisen mukaan autonomian aikaa leimasi Suomen suurruh-
tinaskunnan erillisuus Venäjästä. Kontaktit ja kielitaito olivat vähäiset. Kun
Suomen erityisasema purettiin venäläistämiskausina (1899–1905 ja 1908–1917),
alkoi käsitys venäläisistä muuttua selvästi kielteisemmäksi. Myös venäläishal-
linto pelkäsi jopa aseellista kapinaa Suomessa. Suomi oli harvoja Venäjän raja-
maita, joissa ei tunnettu vihaa tai pelkoa Venäjää kohtaan. Ohjelmallinen venä-
läisviha ja -pelko nousi sisällissodan myötä.¹²²⁷

Mikko Uolan mukaan ryssäviha liittyi AKS:n retoriikassa enemmän
maanpuolustukseen ja Neuvostoliiton odotettuun hyökkäykseen.¹²²⁸ Vihavai-
nen toteaa AKS:n ksenofobisen ja rasistisen venäläisvihan olleen isänmaan rak-
kauden välttämätön vastine. Erona natsismiin venäläisviha ei pohjannut biolo-
giaan, vaan suomalaisten korkeammaksi väitettyyn kristillis-talonpoikais-
kulttuuriseen moraaliin. Ehkä siksi Kosolakin vetosi usein uskontoon kri-
tisoidessaan venäläisyyttä. Kansallisuus määrittä yksilön ja hänen tapansa.
AKS:n käsitys venäläisyydestä edusti lähinnä irrationaalista pragmatismia, jota
oikeutettiin perusajatuksella Itä-Karjalan vapauttamisesta. Vihalla muutettaisiin
maailmaa. Jos tarina kansan ”vietelleistä” venäläisistä toimisi käytännön poliit-
tisessa todellisuudessa, siitä tulisi totta.¹²²⁹

Matti Klingen mukaan laajaa rodullista ja kotimaista venäläisvihaa ei
Suomessa ole ollut. Klingen mukaan 1700-luvulta lähtien suomalaisten yhteis-
työhalukkuus Venäjän kanssa alkoi kasvaa. Kaikki ajan sodat eivät olleet kan-
salle totaalisia, vaan myös propaganda ja kertomukset vaikuttivat voimakkaasti
kokemukseen Venäjästä. Toisaalta sortovuodet (venäläistämiskausi) muokkasit
näkemystä Venäjästä huomattavasti kriittisemmäksi.¹²³⁰ Outi Karemaan
mukaan venäläisvihaa ei esiintynyt autonomian aikana. Aktivistien retoriikka,
jääkärin paluu ja varsinkin sisällissodan jälkipuinti toivat yleisen venäläisvi-
han ja sen mytologisoinnin osaksi yleistä julkista keskustelua (esimerkiksi kir-
jailijat ja runoilijat) 1920-luvun alussa. Olennaista Karemaan mukaan on, ettei
venäläisiä eroteltu poliittisten kantojen mukaan. Voimakkaan venäläisvihan alle
peittyi sisällissodan trauma.¹²³¹

Kosolan puheissaan ilmaisema venäläisviha liittyy ensisijaisesti vuoden
1918 sotaan, bolshevismiin ja ateismin uhkaan ja yleiseen venäläisiä kohtaan
tunnettuun voimakkaaseen kulttuuriseen epäluuloon. Venäläisyys kytkeytyy
myös vahvasti Kosolan historiakäsitykseen.¹²³²

Vuoden 1929 lopulla ja 1930 alussa Kosola ei käsitellyt puheissaan venä-
läisiä, vaan enemmänkin suomalaista kommunismia. Puheiden radikalisoitues-
sa jyrkkä kritiikki ja lopulta viha suuntautui myös venäläisiä vastaan. Kosola

¹²²⁷ Vihavainen 2013, 181–183, 192–193, 198, 201. Laajemmin suhteista, Vihavainen 2010, 31–43, 162–163.

¹²²⁸ Uola 2011A, 98–105.

¹²²⁹ Vihavainen 2013, 210–211, 216–217, 307.

¹²³⁰ Klinge 1972, 57–112

¹²³¹ Karemaa 1998, 196–198.

¹²³² Venäjä-kuvasta kirjallisuudessa Immonen 1987, erit. 131–143, 158–160, 204–205, 293–301; Vihavainen 2013, 212–214; Luostarinen 1986, 55–73, 121. Aikalaiskeskustelua bolshevismien vastaisen toiminnan strategiasta esim. Ingman 1923, 45, 62–69.

mainitsi venäläiset 10.7.1930 Lapuan herätysjuhlien puheessaan. Vuoden 1917 Lapuan päivää ei unohdettaisi, sillä

samalla kentällähän silloin Etelä-Pohjanmaa päättäväisesti sanoutui ”irti ryssistä ja asetti toimintansa tuon päätöksen mukaiseksi. Tuloksena oli maan itsenäisyyden saavuttaminen.¹²³³

Taitavasti laadittu puhe oli lyhyt eikä siinä suoraan kehoitettu ketään väkivaltaan, mutta vihjattiin yksimielisyyden voimasta uhan alla. Toisaalta toiminnan kannalta saattoi olla tehokkaampaa olla lausumatta kaikkea ajattelemaansa – viesti meni perille vähemmälläkin.¹²³⁴ Kosola oli jo toisessa Lapuan kokouksessa tuonut esiin kommunistien liittoutumisen Neuvostoliiton kanssa jo sisällissodassa, kun ”kimppuun kävivät aseistetut punarosvot apureinaan ryssän viljiintyneet polseviikkilaumat”.¹²³⁵

Kosola piti puheen Riihimäen suojeluskuntatalolla 18.9.1930. Puhe oli poliittinen, lähinnä Venäjän vaikutusta ja uhkaa käsittelevä. Puhe liittyi vuoden 1930 vaaleihin, joissa lapuanliikkeen keskeisenä tavoitteena oli saada kommunistilait voimaan.¹²³⁶ Tilaisuus oli *Vaasa*-lehden mukaan ”valtaisa isänmaallinen juhlahetki”. Ihmiset olivat paikalla jo tunteja ennen kuin Kosola aloitti puheensa. Kosola aloitti pelkistetyn vertauskuvallisen puheensa. Kosola totesi puheessaan, että ”hengen hädässä” ihmiset voivat löytää itsestään ”voimia ja kykyjä”. Kosola viittasi historiaan ja totesi, että kansat voivat nousta jopa ylivoimaiselta tuntuviin ponnistuksiin.

Jos joku teistä on ollut esim. hukkumaisillaan, niin hän varmaan voi todistaa kuinka silloin hädän hetkellä löytyi voimia sellaisiin ponnistuksiin, jotka tavallisissa oloissa olisivat olleet mahdottomia ja ylivoimaisia.¹²³⁷

Kosola ei puheessaan suoraan esittänyt uhkakuvia, mutta kannattajat saattoivat helposti päätellä mitä aihetta puhe käsittelee. Hän näki koko Suomen historian olleen taistelua vierasta valloittajaa vastaan, mutta silti Suomen kansan itsesäilytysvaistoa ei ollut koskaan lannistettu ja voitettu. Kosolan mukaan rakkaus maahan kasvoi taistellessa siitä. Vuonna 1918 vapaus ja itsenäisyys oli voitettu ”ylivoimaiselta näyttävää Venäjää” vastaan. Kosola määritteli jälleen vuoden 1930 samankaltaiseksi kuin vuoden 1918. Taistelu kansallisen olemassaolon

¹²³³ *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin herätysjuhlilla.

¹²³⁴ Torkki 2006, 66.

¹²³⁵ Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset, 2–3. Puheessaan Kosola juuri tuo esiin v. 1922 lapualaislähetystön näkemyksiä sisällissodan jälkeisestä Suomesta.

¹²³⁶ Vrt. Rafael Haarla vetosi jopa Mannerheimiin, jotta tämä vetoaisi kansaa menemään vaaleihin porvaripuolueiden puolesta ”kommunistien vastustamisen merkeissä”. KA. Gustav Mannerheim, ”Lapuanliikkeeseen liittyvää kirjeenvaihtoa ja lausuntoja.” Rafael Haarlan kirje 17.8.1930.

¹²³⁷ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä. Sama puhe kaikissa; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

puolesta oli uudenlaista, koska vihollinen ei ollut nyt hyökännyt aseina maahan, vaan myrkytti kansan henkisesti.

Kosola toisti väitteensä, että vihollinen ei uskaltanut hyökätä kimppuun aseina. Kosolan mukaan kommunistit toimivat eduskunnassa vihollisen ”kätyreinä”. Hän syytti kommunisteja rahalla maksetuiksi edustajiksi. Näin hän jälleen kiisti kommunismin poliittisuuden. Kommunismin päämääräksi Kosola nosti ”yhteiskuntajärjestyksen kumoamisen, uskonnon hävittämisen ja isänmaan luovuttamisen ryssille”. Kymmenesosa kansasta kuului julkisesti kommunistipuolueeseen, mutta sen lisäksi kommunisteilla oli salaisia kannattajia, jotka tekivät ”myyräntyötään maamme vahingoksi”. Kliimaksinsa puhe sai Kosolan maalatessa yhä suurempaa uhkakuvaa:

Ryssän rahalla on, se murheella tunnustettakoon, ostettu monta ennen kunnollista kansalaista heidän salaiseksi avustajakseen. Olimmehan joutuneet melkein samalle asteelle tässä suhteessa kuin Bobrikovin aikana, niin ettei varmaan tiedä kuka tuollainen ostettu kätyri on. Onko se ehkä oma työmies tai torppari – tai onko kenties naapurin isäntä, onko lähikoulun opettaja vaiko joku oman perheen jäsenistä? Nyt vain on kaikki salainen työ ollut paljon paremmin järjestettyä. Ryssät ovat kyllä vannottaneet kätyrinsä vaikenemaan.¹²³⁸

Kosola toisti talonpoikaismarssia edeltäneen väitteensä. Lapuanliike oli noussut kommunismia vastaan viimeisellä hetkellä. Itse asiassa vain kansannousu sai kansalaiset huomaamaan, kuinka vaarallisessa tilanteessa maa oli. Kosola kritisoi puheessaan myös jyrkästi 1890-luvulta alkanutta myöntöväisyyksimielistä suuntausta. Hän väitti myöntöväisyyksimielisiä Bobrikovin kätyreiksi. Toisaalta väitteet siitä, että kuka tahansa saattoi olla vastustaja, olivat yleistä totalitarismin käyttämää retoriikkaa. Kosola yritti puheessaan leimata kaikki lapuanliikkeen vastustajat venäläisten kannattajiksi ja itsenäisyyden kannalta vaarallisiksi henkilöiksi. Venäläiset pyrkivät Kosolan mukaan tuhoamaan salaisesti Suomen kansan itsesäilytysvaiston. Apuna tässä käytettäisiin suomalaisia kommunisteja. Tämä johtaisi lopulta itsenäisyyden menettämiseen.¹²³⁹

Kosolan puheessa 18.9.1930 luotiin paradoksaalisesti, muodollisesti kommunisteista samankaltaista uhkakuvaa kuin Stalinin Neuvostoliitossa kommunismin vastustajista. Kuka tahansa saattoi olla vastavallankumouksellinen, luokkavihollinen, sosiaalifasisti tai muuten epäilyttävä revisionisti, joka oikeaoppisten neuvostokansalaisten tuli ilmiäntää maan edun vuoksi. Puheen paradoksi oli, että, kun kommunistit itse pitivät kaikkia muita uhkana omalle aatteelleen, Kosola alkoi lähestyä tätä samaa ajatusta.

Puheessa jatkettiin ja kiristettiin ulkoisen uhkan luomista. Ulkoinen uhka koostui vihollisista: kommunisteista ja venäläisistä. Kosola rakensi Venäjältä laajempaa historiallista uhkakuvaa. Venäläisiä vastaan oli taisteltu autonomian

¹²³⁸ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen. *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen. Sama puhe kaikissa.

¹²³⁹ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä. Sama puhe kaikissa.

ajasta saakka ja vasta vapaussota oli vapauttanut Suomen sortajastaan. Kosola kiisti poliittisten ristiriitojen poliittisuuden väittämällä, että lapuanliikkeen poliittiset vastustajat ovat viime kädessä venäläisiä, koska olivat sitoutuneita epäisänmaalliseen marxilaisuuteen. Koska reaalista kommunismin uhkaa ei ollut, kun valtuustotkin olivat jo vapaat kommunisteista, Kosola yritti tuoda uhkaretoriikan historiasta. Puheen tehtävä oli lietsoa kauhua. Siksi Kosola aloitti puheensa hukkumisvertauksella. Tämän voi myös tulkita niin, että Kosola vertasi implisiittisesti kommunismia luonnonvoimiin, kuten esimerkiksi suureen hyökyaaltoon.

Kosola ei käyttänyt puheessaan vertauksia Raamatusta, vaan uskonnon sijaan puheen käyttövoimaksi nousi vihollisuudesta ammennettu venäläisviha. Hän toisti usein esitetyn väitteensä kommunisteista venäjän asianajajina ja rinnasti lopulta kommunistit venäläisiin. Venäjän uhkan idea oli demonisoida kommunisteja irroittamalla heidät suomalaisuuden ideasta. Kommunistit ja venäläiset eivät ole ihmisiä Kosolan puheissa.¹²⁴⁰ Huomattavaa puheessa on, ettei Kosola puhunut konkreettisesti kommunistien politiikasta, vaan abstraktisti epämääräisestä kommunismin uhkasta. Abstrahoimalla ja yleistämällä vihollinen sitä oli helpompi vihata. Tämä viitotti tietä Kosolan vuoden 1931 puheiden teemoille, joissa Kosola rakensi tietoisesti myös SDP:stä isänmaan uhkaa. Kosola ei puheessaan tuo esiin vaalien todellista vastustajaa SDP:tä, vaan luo epämääräisen uhkakuvan.

Kosola toisti aikaisemman väitteensä kommunistien valloitusyrityksistä. Koska venäläiset eivät saaneet valtaa käsiinsä vuonna 1918 kommunistien avulla, he yrittivät nyt soluttaa maan. Merkillepantavaa puheessa oli, että Kosola väitti kenen tahansa voivan olla kommunisti, jolloin jokainen saattoi olla vihollinen. Näin Kosola siirsi todistustaakan ihmisille ja muutti Venäjän uhkan epämääräiseksi. Jokaisen isänmaallisen henkilön oli nyt todistettava, ettei hän ollut kommunisti. Parhaiten tämän saattoi todistaa liittymällä lapuanliikkeen riveihin. Lapuan liike toimisi itsenäisyyden etujoukkona.

Kosola ei puheessaan tuonut esiin nimenomaisesti Lapuan lakia, vaan hän näki lain lähtevän todellisesti kansasta ja eduskunnasta. Kosola hyökkäsi jälleen Ståhlbergia vastaan tutulla argumentilla, jääkäriliikkeellä. Vuonna 1918 jääkäriliike oli osoitus, että laittonkin toiminta voi myöhemmin arvojen muuttuessa olla moraalista ja välttämätöntä toimintaa. Kosola rinnasti lapuanliikkeen jääkäriliikkeeseen. Hän kenties tarkoitti, että maan lakien tulisi olla Lapuan lain mukaisia (vaikkakaan tätä käsitettä ei käytetä). Lapuan laista voitaisiin tehdä maan laki, kun eduskunta niin tahtois. Lapuanliikkeen voima nousi kansan riveistä ja se lopulta voitaisi kommunismin. Vaikka Kosola piti ammattipoliitikkoja lähtökohtaisesti vain omaa etuaan tavoittelevina, niin hän katsoi kuitenkin, että heitä painostamalla lapuanliikkeen vaatimukset saataisiin tapahtumaan. Kosolan mielestä tilanne oli samankaltainen kuin sortokauden aikana, jolloin osa kansasta oli myöntäväisiä. Lapuanliikkeen ja itsensä Kosola näki ”perustuslailisina”.

¹²⁴⁰ Vrt. Perelman 1996, 42.

Kosolan puhe oli suunnattu myös lapuanliikkeen kyydittäjille: liike siunaisi edelleen väkivaltaiset teot. Kosola kuitenkin vakuutti kunniasanallaan, ettei hän pyri diktatuuriin. Tästä voisi päätellä, että lapuanliikkeellä saattoi olla jo tuolloin jonkinlainen suunnitelma valtaanpääsyn yrityksestä, mikäli asiat menisivät liikkeen kannalta pieleen.¹²⁴¹

Retoriikassa näkyi myös, että tulevia presidentinvaaleja pelattiin jo suurin panoksin. Kosolalle laittomuus oli optio, jota voitaisiin käyttää, jos muut keinot eivät enää auttaisi. Lapuanliikkeen kannattaisi ensin viedä asiaansa laillisin keinoin niin pitkälle kuin mahdollista ja jos lopulta muuta mahdollisuutta ei olisi, voitaisiin uhata vielä laittomuuksilla. Tämä oli viimeinen puhe, jossa Kosola oli vielä jonkinlaisessa konsensuksessa valtiovaltaan nähden. Puheen voi siinä mielessä nähdä osana Kokoomuksen vaalikampanjaa, että Kosolan kaikista jyrkimmit kannanotot olivat lievennetty.¹²⁴²

Puhe herätti myös kiinnostusta lehdistössä. *Uuden Suomen* mukaan yleisöä oli yhteensä ”ulkona ja sisällä” 2 000 henkeä. Yleisöä saapui muun muassa Hausjärveltä, Janakkalasta, Lopelta ja Hämeenlinnasta. Avauspuheen piti kirkkoherra Viljo-Kustaa Kuuliala, hänen jälkeensä puhui eduskuntavaaliehdokas Yrjö Leivo Hämeenlinnasta. Kosola aloitti puheensa Nuijamiesten marssin sävelten jälkeen.¹²⁴³ Maalaisliittolainen *Suomenmaa* totesi yksilöimättä, että puheessa oli ”kieltämättä paljon oikeita, ja isänmaalliselle kansalle yhteisiäkin, pyrkimyksiä”.¹²⁴⁴

Kokoomuslainen *Uusi Suomi* totesi, ettei hallituksen toiminnasta ollut aihetta tehdä ”sellaisia johtopäätöksiä kuin hra Kosola puheessansa” teki. Lehti korosti, että hallitus oli tehnyt voitavansa ja nyt tuli odottaa hallitukselta ”jatkuvia toimenpiteitä”, sillä hallituksella oli ”selvä toimintasuunnitelma”, mitä se noudattaa. Hallitusta sai arvostella vasta, kun oli nähty kaikki sen toimenpiteet ”yhtenäisesti suoritettuina”.¹²⁴⁵ Kokoomuksen suhde lapuanliikkeeseen oli muuttunut maalaisliittolaisen Kyösti Kallion hallituksen kaatumisen jälkeen, kun Kokoomuksen P. E. Svinhufvud johti hallitusta, ei lapuanliikkeen painostus ollutkaan enää niin toivottua kuin marras-joulukuussa vuonna 1929.

Edistyspuolueen *Turun Sanomat* totesi, että Kosolan vakuuttelu lapuanliikkeen suunnitelmien laillisuudesta piti ymmärtää sitä taustaa vasten, että liikkeellä oli muitakin johtajia. Eikä ollut ”täysin varmaa”, oliko Kosola perillä muiden johtajien suunnitelmista ja pyrkimyksistä.¹²⁴⁶ Lehti totesi pääkirjoituksessaan Kosolan antaneen maaliskuussa 1930 kunniasanansa siitä, etteivät la-

¹²⁴¹ Kosolan (ja puheenkirjoittajan) vilpittömyys diktatuuriin pyrkimisen kiistämisestä jää selvittämättä tutkimuksessa.

¹²⁴² Vrt. Ministeri Paavo Virkkusen (kok) puhe, jossa hän toteaa lapuanliikkeen suorittaneen isänmaallisen puhdistustyön, mihin maan eduskunta, hallitukset ja puolueet eivät ole kyenneet. *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen. Ks. myös *Aamulehti* 23.9.1930, Ministeri Virkkusen puhe; *Aamulehti* 29.9.1930, Sosialidemokraattien kanta kommunismin.

¹²⁴³ Tämä aikainen saapuminen saattoi selittyä myös huonoilla liikkumisyhteyksillä, eikä pelkästään suurella innolla.

¹²⁴⁴ *Suomenmaa* 21.9.1930, Muut lehdet. Kosolan.

¹²⁴⁵ *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä.

¹²⁴⁶ *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

puanliikkeen suunnitelmat olisi hämäräperäisiä. Lisäksi viitattiin Kosolan *Aktivistilehti*-lehden 15.9.1930 kirjoittamaan artikkeliin, jossa Kosola oli pitänyt lainrikkomusta välttämättömänä, jotta laki taas saataisiin kunniaan. Lehti lopetti toteamalla, että tapahtumat olivat ”horjuttaneet uskoa eteläpohjalaisen talonpojan kunniasanaan”.¹²⁴⁷

Turun Sanomat totesi myös, että Kosolan ajatus lainsäädännöstä maan itsenäisyyden ja vapauden turvaajana sai kannatusta myös niiltä, joita Kosola ei pitänyt isänmaallisina. Kritiikkiä eduskunnan ja hallituksen toimista lehti piti ”tavanmukaisena” ammattipoliitikkojen kritisoimisena. Kosolalla ei ollut poliitikoista sen parempaa käsitystä kuin ”nuorella hra (Vilho) Helasellakaan”. Kosolan puhe oli lehden mielestä tehnyt aidosti isänmaallisen vaikutuksen, kritiikin Ståhlbergia kohtaan lehti sivuutti amatöörin ja harrastajan puheena. Kosola vetosi historian tuomioon puheessaan, koska hänen voimansa oli liian heikko oman vakaumuksen perustuvan tuomion esittämiseksi. Lehti piti merkittävämpänä sitä, ettei Kosolan puheessa ollut esitetty vaatimusta kommunistinvastaisen lainsäädännön hyväksymisestä sellaisenaan. Lapuanliike ei ”löisi päätään seinään” kommunistilakiehdotustensa takia, vaan olisi luultavaa, että liike olisi tyytyväinen ”lepäämässä olevia” lakeja ”parempiin, tarkoituksenmukaisempiin ja terveen lainsäädännön kannalta vaarattomampiin” kommunistilakeihin. Mitä yksimielisempänä kansa saataisiin kommunistilakien taakse, sen vahvemmalla pohjalla maan itsenäisyys olisi.

Kosolan puhe paljasti lapuanliikkeen pyrkimyksiä. Pääministeri Svinhufvud tulisi syrjäyttää. Kosolan toteamukseen hallituksen epäröimisestä lehti vastasi, että miksi Kosola ei ”omakohtaisesti antanut kuulijoidensa tietää, mitä ehdotuksia hän hallitukselta odottaa”. Kosolan olisi lehden mukaan pitänyt selvästi määritellä lait, joilla maan asema turvattaisiin. Kosola oli ”ammattipoliitikon heikkouksista puhdas” ja ainakin toistaiseksi ”neitseellisen koskematon”. Puheesta sai lehden mukaan käsityksen, että Kosola odottaisi ammattipoliitikoilta ”apua omiin vaikeuksiinsa”. Lehti totesi, että Kosolan mukaan maa oli vaarassa, mutta silti hän ”odotti ammattipoliitikoiden apua tietääkseen millaista apua maa tarvitsee”.¹²⁴⁸ Seuraavaksi lehti pääsi itse asiaan:

Herra Kosolan asema on epäilemättä vaikea. Hänen pitäisi tietää, mitä hän tahtoo, mutta sen tietäminen on hänelle pulma. Hän ehkä tietää, että enemmistövaalit ja yhden miehen vaaliipiirit takaisivat nykyistä paremmin lujan parlamentaarisen hallitusvallan, mutta hän ehkä myös samalla aavistaa, että enemmistövaalit toisivat ennen pitkää eduskuntaan vasemmistoenemmistön salaisine maanpettureineen, jollaisina hän näyttää pitävän äskeisen eduskunnan sosiaalidemokraatteja.¹²⁴⁹

Lopuksi *Turun Sanomat* vaati, että ”jonkun ammattipoliitikon” olisi ”julkisessa puheessa” vastattava Kosolan puheeseen, ja osoitettava, että kansanliikkeet

¹²⁴⁷ *Turun Sanomat* 21.9.1930, Kunniasana. Teksti oli linjassa Edistyspuolueen vaaliohjelman vaatimusten kanssa: kommunismia vastaan oli taisteltava valistustyön, eikä väkivallan avulla.

¹²⁴⁸ *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosolan puhe. Ks. myös *Suomenmaa* 21.9.1930, Muut lehdet.

¹²⁴⁹ *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosolan puhe. Ks. myös *Suomenmaa* 21.9.1930, Muut lehdet.

voivat tehdä suuria palveluksia maalle antamalla ”sysäyksiä lainsäätäjälle”. Toisaalta liikkeiden tavoitteet olisivat ylimitoitettut, mikäli ne yrittäisivät määrätä lainsäädännöstä yksityiskohtaisesti.¹²⁵⁰ *Turun Sanomat* irvaili hyvin lapuanliikkeen tavoitteille, kun liike ei tiennyt itsekään mihin sen toimintamenetelmät voisivat johtaa suhteessa sen tavoitteisiin.

Kosola totesi Lapuan päivillä 14.7.1931, että Lapuan päivät olivat ilmentäneet ja mahdollistaneet vastarintaa ”sortajaa vastaan”. Sortajalla tarkoitettiin tsaarin Venäjän valtaa Suomessa autonomian loppuvaiheessa. ”Ääretön, kasvava viha” herätti kansassa ajatuksen toiminnasta, näin jääkäri-liike organisoitiin. Ratkaisevana seikkana itsenäisyystaistelussa oli Kosolan mukaan vuoden 1917 Lapuan päivät, jolloin maisteri Jalmari Lahdensuo kysyi puheessaan ”kymmentuhantiselta juhlayleisöltä”: ”pyykki on pantu itärajalle! Pysykö se?”, yleisö vastasi huutaen ”pysyy”. Valantekoa seurasi ”joukko Venäjällä jo vallassa olevien bolshevikkien sotilaita ja käytyreitä”. Kosolan mielestä suurin eteläpohjalaisien huolista oli ”vuosi vuodelta kasvanut” kommunismi. Lapuan päivillä synnytetty henki oli tärkeä lapuanliikkeenkin syntyisyys.

Osa kansanliikkeen juurista imeytyy lujasti kiinni näihin juhliin. Niihin ovat eteläpohjalaiset kokoontuneet suurimpien maata uhkaavien vaarojen edellä, toisilleen sydämensä huolta kertomaan ja toimenpiteitä suunnittelemaan vaarojen torjumiseksi ja voittamiseksi.¹²⁵¹

Kun Kosola oli vielä vuoden 1930 Lapuan päivillä kiittänyt herännäisiä ja pyytänyt heitä vatedeskin rukoilemaan ja olemaan mukana lapuanliikkeen toiminnassa, niin vuonna 1931 hän vaati epäsuorasti heitä jo hyökkäämään lapuanliikkeen mukana isänmaan puolesta. Aiemmasta nöyryydestä ei näkynyt merkkiäkään ja uskonnollinen hartausteema oli korvattu sotilaallisella retoriikalla, jossa suomalaiset kommunistit implisiittisesti rinnastettiin vuoden 1808–1809 venäläisiin.

Kosola kertoi puheessaan myös tarinan henkilöstä, joka oli maksanut omilla rahoillaan sankaripatsaan taistelun muistolle. Hän kuoli ”vanhuutensa päivillä köyhyydessä” ilman kiitosta tai muistomerkkiä. ”Kiittämättömyys on maailman palkka”. Tarina saattoi viitata myös Kosolan omaan henkilöhistoriaan. Hänkin oli aktivistina tehnyt suuria taloudellisia uhrauksia maan itsenäisyyden puolesta.¹²⁵² Vaikka venäläinen hallitusvalta yritti estää juhlien pitämistä ”ns. routavuosina”, (1890-luvulla), pidettiin juhlat ”sytyttävine puheineen” silti, ”tosin etäällä varsinaiselta muistopaikolta”.

Kuitenkin jotakin juhllisuutta järjestettiin tänne patsaallekin. Ellei muuta, niin soittokunta piiloutui lähellä olevaan ruislaihoon ja sieltä sopivan hetken tullen il-

¹²⁵⁰ *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosolan puhe; *Suomenmaa* 21.9.1930, Muut lehdet ja Kosolan Riihimäellä pitämää puhetta.

¹²⁵¹ *Ajan Sana* 15.7.1931, Kosolan puhe 14.7.1931.

¹²⁵² Kosolan kuoltua juuri tätä puolta hänen poliittisesta toiminnastaan nostettiin esille. Ks. esim. *Karjala* 15.12.1936, Maanviljelijä Vihtori Kosola.

mestyivät paikalle ja esittivät Porilaisten marssin. Santarmien ilmestyttyä näköpiiriin painuivat jälleen ruislaihoon piiloon.¹²⁵³

Venäläisiä vastaan historian saatossa taistelleet suomalaiset eivät saaneet Kosolan mielestä ansaitsemaansa kunniaa. IKL:n järjestäytyttyä Kosola myönsi, että lapuanliikkeenkin jälkeen toiminnan oli pysyttävä ”tinkimättömästi kommunismi- ja ryssävihassa”, koska vain näin, ”valtiollinen suurliike” voisi toteuttaa ”tulevaisuuden onnellisen Suomen”.¹²⁵⁴ IKL piti Neuvostoliittoa huomattavasti suurempana uhkana kuin hallituspuolueet.

Toisaalta Kosola vetosi puheensa lopuksi talonpoikaismarssin osallistujiin, jotka olivat pelastaneet maan kommunismilta vuosina 1918 ja 1930. Hän myös kritisoi puoluejohtajia, jotka olivat unohtaneet lupauksensa.¹²⁵⁵ Mielenkiintoista on, että Kosola toisaalta tunnustaa välttämättömäksi velvollisuudeksi yhdistää kansan, mutta yhtäältä ylistää taistelua kommunismia vastaan. Vasemmisto juuri koki kommunisminvastaisen taistelun suuntautuvan viime kädessä vain heidän poliittisia oikeuksiaan vastaan.

Kosolan venäläisvihan sävy muuttui vuodesta 1931. Vuonna 1935 Ylä-Vuoksen puheessaan hän ei enää pitänyt Venäjää ja venäläisiä heikkona, vaan tunnusti ainakin heidän poliittisen järjestelmänsä voiman, vaikka heitä halveksuikin. Tämä myös korostaa vihollisen ei-eurooppalaisuutta, minkä Kosola ymmärsi kulttuurittomuudeksi.¹²⁵⁶

Kosola toi puheessaan 9.6.1935 Ylä-Vuoksella esiin heimoveljien vaikean aseman, ”kärsimyshistorian”¹²⁵⁷, Neuvostoliitossa. Venäläiset esitettiin nyt imperialisteina sekä raakoina ja säälimättöminä, kun aiemmin Kosola oli pitänyt heitä typerinä ja heikkoina. Vetoaminen kärsimykseen korvasi abstraktin puheen Neuvostoliitosta konkreettisella seikalla. Jos joku vastustaisi Kosolan näkemystä, hän samalla kannattaisi heimoveljille tehtyjä kauheuksia.¹²⁵⁸ Lipilaarien (liberaalit) diplomaattinen ”syrjässä pysyttäytymisen utopia” romahtaisi.

¹²⁵³ *Ajan Sana* 15.7.1931, Kosolan puhe 14.7.1931.

¹²⁵⁴ Kosola 1935, 254; Uola 1982, 209.

¹²⁵⁵ *Ajan Suunta* 7.7.1934, Talonpoikaismarssin osanottajat. Wihtori Kosola. Ks. myös artikkeli ”Pyykki on pantu ja pysyy”, jossa pohditaan Mäntsälän kapinan jälkeistä poliittista kehitystä ja lapuanliikkeen voimien menetystä. Ks. myös *Kymenlaakson Suunta* 8.7.1934, Talonpoikaismarssin osanottajat.

¹²⁵⁶ Vrt. Luostarinen 1986, 444.

¹²⁵⁷ IKL:n lehdistö piti yleensäkin rajan takaisen Karjalan asioita esillä. Vrt. esim. *Ajan Suunta* 10.7.1935, Ryssän vastaus Suomen. Heimotyöstä osana AKS:n maanpuolustustyötä ja Suur-Suomi-aatetta Uola 2011A, 96–101, 183, 192–194; Roiko-Jokela 2011, 59–94. Roiko-Jokelan (2011, 69) mukaan Kosola ja Herttua osallistuivat heimotyöhön 1920-luvun alussa. Suomensukuisten väestön tilanteesta Itä-Karjalassa yleisesti, Nygård 1980A, 2, 9–11, 14, 24, 33. Nygårdin (1980A, 37–38, 42, 115, 120–123) mukaan Itä-Karjalan asukkaiden tilanteesta kiinnostui ensin Suomen aktiivinen vastustuspuolue vuonna 1904. Suomen hallitus otti asian hoidettavakseen 1918. Pakolaisista tuli sisäpoliittinen kysymys ja Itä-Karjala-politiikan väline. Heitä hoitivat ensin paikalliset huoltotoimikunnat (esim. Lapualla). Vuonna 1922 perustettiin valtion pakolaisavustuskeskus. 1920-luvun alussa pakolaisasiasta ja Itä-Karjala tavoitteista tuli sisäpoliittinen kysymys.

¹²⁵⁸ Vrt. Hägg 1998, 114–115; Luostarinen 1986, 125. Toisaalta Neuvostoliiton ekspansioon myötä vetoaminen ei ollut vain propagandaa.

Ainoa vaihtoehto Neuvostoliiton hyökkäyksestä selviämiseen olisi yhtenäinen kansa samassa rintamassa.

Tässä Kosola noudatti Carl Schmittin ajatusta, jonka mukaan poliittisen yhteisön, kuten Suomen kansan, oli puolustauduttava vihollista vastaan henkensä uhalla tehdäkseen olemassaolostaan tarkoituksellista.¹²⁵⁹ Rintama olisi saatava aikaan heti, ennen kuin olisi liian myöhäistä, jotta maa kestäisi ”kampailun ratkaisevat alkuvaiheet”.¹²⁶⁰ Kun IKL ei kyennyt argumentoimaan laillisuusrintamalle Venäjä inhoaan, Neuvostoliitosta tehtiin nyt ajankohtainen uhka kuvailemalla Neuvostoliiton hyökkäystä ”tulipalo- ja kaasupommeilla” Suomeen. Toisaalta vuosi 1939 osoitti, etteivät kaikki Kosolan puheet Neuvostoliiton uhkasta olleet epärealistisia.

IKL:n puoluekokouksessa 7.7.1935 Lapualla pitämässään puheessa Kosola viittasi kiristyvään maailmantilanteeseen. Natsi-Saksan ja Neuvostoliiton sekä Euroopan suurvaltain välien jyrkkä kiristyminen heijastui vääjäämättömästi Suomen ulkopoliittikan valintoihin. Toisaalta IKL piti myös Suomen ja Neuvostoliiton välistä sotaa todennäköisenä ja vääjäämättömänä, joten siihen tuli varautua joka tapauksessa ja ainakin henkisesti.

Alussa venäläisyys tulee Kosolan puheisiin kommunismin vastustamisen ja valtaanpääsyretoriikan myötä. Ryssävihalla myös koostetaan kuvaa Suomen kansasta Venäjälle syvästi vastakkaisena yhteisönä.¹²⁶¹ Venäjä- ja Neuvostoliitto-kuva liittyvät myös näin käsitykseen Suomen kansan kokonaisuudesta, jolloin taistelu Venäjää ja sen kaikenlaista vaikutusta vastaan on kansalaisten velvollisuus ja tehtävä. Venäjä-kuvaa rakennetaan historiasta, etenkin Suomen sodasta vuosina 1808–1809. Kosolan Venäjä-kuvassa ilmenee vuonna 1930 jonkinlainen kyvyttömyys käsitellä vapaussodaksi nimettyä sotaa myös suomalaisten aikaansaamana. Toisaalta SDP:n kannatuksen kasvaessa voitiin punaisia korvata retoriikassa venäläisillä, jotta valkoinen IKL:n aate saisi vahvempaa otetta työväestöstä.¹²⁶²

Sodan odotus ja pelko heijastuvat kauttaaltaan Kosolan retoriikkaan venäläisistä. Puhe muuttuu vuosien 1930–1931 syvästä rasistisesta halveksumisesta ja osin pilkallisuudestakin uhkan ja pelon korostamiseen vuonna 1935, jolloin kommunistisuutta tärkeämmäksi venäläisissä nousee juuri poliittinen uhka. Yleisesti ottaen suhtautuminen Venäjään muuttui Suomessa enemmän peloksi 1930-luvulla.¹²⁶³

5.5 Antisemitismi

Antisemitismi on rasismien muoto. Se määritellään juutalaisia kohtaan kollektiivisesti tunnetun latenttien ja kestävien vihamielisten käsitysten ja uskomusten

¹²⁵⁹ Schmitt 1976, 27–29, 54; Ojakangas 2002, 20.

¹²⁶⁰ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

¹²⁶¹ Vrt. Ojakangas 2002, 18; Schmitt 1976, 54.

¹²⁶² Vrt. Roselius 2013, 166.

¹²⁶³ Esim. Laine 1997, 175; Uola 2011A, 134.

rakenteeksi, joka ilmenee yksittäisinä asenteina, kulttuurisina myytteinä, ideologioina ja kansanperinteenä.¹²⁶⁴

Antisemitismi voidaan jakaa vanhaan ja moderniin. Modernissa ”rotuopillistuvassa” muodossaan antisemitismi syntyi vuosien 1873–1880 talouskriisin jälkeen Saksassa.¹²⁶⁵ Antisemitismi oli konservatiivien sisäpoliittinen ase yhteiskunnan demokratisoitumista, liberaalisoitumista ja erityisesti sosialismia vastaan. Keskeiset ideologit olivat Paul Anton de Lagarde (1827–1891), Julius Langbehn, (1851–1907), Heinrich Class¹²⁶⁶ (1868–1953) ja Theodor Fritsch (1852–1933). Erityisesti saksalaistuneen englantilaisen Houston Stewart Chamberlainin (1855–1925) vaikutus antisemitismin leviämisessä poliittisen eliitin keskuuteen oli keskeinen.¹²⁶⁷

Moderni antisemitismi jatkoi eurooppalaisen rasismin ja kolonialismin synkkää traditiota. Myös aatteellinen liitos oli kiinteä ja selkeä. Chamberlain jatkoi ranskalaisen kreivin, Joseph Arthur Comte De Gobinaun (1816–1882) rassistisia teorioita ”valkoisen rodun” kulttuuris-tieteellisestä ylivallassa. De Gobineau syntetisoi 1700-luvun historiallista ’rotuteoreettista’ keskustelua ja hänen teoksensa sai natsi-Saksassa arvostusta osakseen. Kreivi kuitenkin piti juutalaisia ”valittuna rotuna”. Modernin rasismin ja antisemitismin aatetta edusti myöhemmin natsi-ideologi Alfred Rosenberg (1893–1946), joka korosti vain biologisesti ”puhdasverisen arjalaisen rodun” kykenevän lopettamaan ”rotujen kaaoksen”.¹²⁶⁸

Moderni antisemitismi erosi vanhasta kolmen kriteerin myötä. Se oli 1) poliittista, 2) maailmankatsomuksellista ja 3) ”rotutietoista”.¹²⁶⁹ Modernin antisemitismin pohjalta syntyneessä kansallissosialistien primitiivisessä rotuantisemitismissä juuri ideologinen rotuoppi¹²⁷⁰ eli juutalaisviha sinänsä motivoi ja legitimoiti tuhotoimintaa. Rotumyytti oli myös eräänlainen metaselitys, joka lopullisesti irrationaalisti natsismin ja siirsi sen tieteen ulkopuolelle totaaliseksi ja utopistiseksi maailmanselitykseksi. Vanha antisemitismi oli kristillis-sosiaalista, moraalista irrotettua ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvää. Tällöin juutalaisia vihat-

¹²⁶⁴ Kuparinen 2008, 9–10. Ks. myös Holmila 2010 42–48; Horkheimer & Adorno 2008, 232; Kirk 2007, 175–176. Antisemitismin suhteesta kristinuskoon, Mosse 1978, 131–140; Jokisalo 1996, 123–129; Myllykoski & Lundgren 2005, 328.

¹²⁶⁵ Goldhagenin (1997, 34–35, 38–40, 74) mukaan 1800–1850-lukujen Saksassa sosiaalidarvinistiset teoriat sovitettiin tarkoitushakuisesti antisemitismiin. Goldhagenin teesistä varsinkin McMillan 2015, 162–163 sekä Paxton 2004, 161.

¹²⁶⁶ Classin ajatuksista, McMillan 2015, 71–78, 157; Isaksson & Jokisalo 1999, 177, 179–181, 204–206.

¹²⁶⁷ Röhr 1996, 102; Jokisalo 1996, 129–132; Jokisalo 1995, 52–54; Snyder 1978, 202, 206–207, 229. Mossen (1980, 198, 207) mukaan juuri Lagarden ajattelu yhdisti antisemitismin romantismiin, teosofiaan ja okkultismiin.

¹²⁶⁸ Gobinaun ajattelusta ja sen kontekstista, Isaksson & Jokisalo 1999, 104, 107, 111, 113–115, 121–127; Jokisalo 1999, 39, 51; Rantonen 1999, 170–171. Rosenbergista, Tamminen 2004, 116–118; Tuomainen 1988, 8–9. Antisemitismin kytköksestä yleiseen rasismiin, Isaksson & Jokisalo 1999 194–195; Jokisalo 1999, 28–29.

¹²⁶⁹ Myllykoski & Lundgren 2005, 313–315.

¹²⁷⁰ Myös natsiorganisaattori Hans Güntherin teoksen *Rassenkunde des jüdischen Volkes* (1930) vaikutus saksalaiseen antisemitismiin oli keskeistä. Snyder 1978, 226–227.

tiin enemmänkin siksi, että he menestyivät taloudellisesti tai jonkin muun (oletetun) piirteen takia.¹²⁷¹

Antisemitismi ei ollut Italian fasismin välttämätön osa, mutta saksalaisen kansallissosialismin myötä se sai raaimman muotonsa.¹²⁷² Kansallissosialisteille juutalaisuus¹²⁷³ näyttäytyi eräänlaisena 'biologisesti' determinoituna, kulttuurista ja kristillisyyttä tuhoavana¹²⁷⁴, vaarallisen älykkäänä¹²⁷⁵, spitaalisenä¹²⁷⁶, urbaanina ja materialistisena¹²⁷⁷ "vastarotuna", joka oli välttämättä tuhattava ja johon minuutensa ja itsemäärämisoikeutensa menettäneet natsien kannattajat saattoivat purkaa vihaansa.¹²⁷⁸

George L. Mossen mukaan antisemitismi, kuten anti-marxilaisuuskin, vastasi keskiluokan vihaan ja pelkoihin. Hitlerille antisemitismi ei ollut koskaan opportunistista, vaan liittyi tiiviisti äärioikeistolaiseen nationalismiin. Natsismissa käytettiin hyväksi myös esoteeris-okkultistisia uskomuksia salaisesta tiedosta ja Saksan kansan mystisistä juurista, vaikkei Hitler itse niille poliittista merkitystä antanutkaan.¹²⁷⁹ Juutalaisista luotiin Saksassa Yahilin mukaan muuttumaton abstrakti ja metafyyminen kuva: aave, johon voitiin peruuttamattomasti liittää kaikki negatiiviset piirteet.¹²⁸⁰ Werner Röhrin mukaan sosialidarvinistinen yleinen rasismi oli natsismin ideologian systemaattinen ja ratkaiseva ydin-elementti. Natsismin yleistä rasismia määritteli erityisesti antisemitismi, joka yhdisti kaikki natsismin osat ja poliittiset tavoitteet toisiinsa.¹²⁸¹ Louis L. Snyder korostaa Weimarin tasavallan nationalististen myyttien vaikuttaneen merkittä-

¹²⁷¹ Juutalaisvihan synnystä, Myllykoski & Lundgren 2005, erit. 65, 71. Kuparinen 1999, 9–13, 51–91; Haffner 1982, 109–110; Arendt 2013, 65–84 (keskiajan antisemitismi), 222–225, 234–241 (rasistiset rotuopit); Filosofisesta näkökulmasta, Sartre 1965, esim. 61, 71, 73–74, 80–83, 119–120, 143, 153–159. Rotuantisemitismistä, Isaksson & Jokisalo 1999, 199–201.

¹²⁷² Mosse 1980, 189.

¹²⁷³ Juutalaisuuden käsitteen kulttuuris-uskonnollisesta määrittelystä Patai 1977, 15–28.

¹²⁷⁴ Snyder 1978, 207; McMillan 2015, 154.

¹²⁷⁵ Patain (1977, 287) mukaan edes natsit eivät kiistäneet juutalaisten älykkyyttä, vaan älykkyydestä tuli McMillanin (2015, 156) mukaan vainon eräs motiivi.

¹²⁷⁶ Röhrin (1996, 104–107, 112) käsite. Juuri pseudobiologian (Mosse 1980, 210) takia natsien antisemitismistä tuli vielä modernia antisemitismiäkin tuhoisampaa. Ks. NSDAP:n tiiviistä suhteesta Saksan lääketieteilijöihin, eugeniikkaan ja biologieihin, Isaksson & Jokisalo 1999, 184–192.

¹²⁷⁷ Mosse 1980, 208.

¹²⁷⁸ Horkheimer & Adorno 2008, 222–231, 244 (viholliskuvan luomisesta); Haffner 1982, 99–103, 108–113 (analyysiä Hitlerin antisemitismistä ja juutalaisten tilanteesta Saksassa 1900-luvulla); Torvinen 1984, 28–36, erit. 40, 45, 50–51, 73, 77 (juutalaisten exodusesta).

¹²⁷⁹ Mosse 1964, 298, 310; Mosse 1980, 197 (teosofian hyödyntämisestä, 202–203). Ks. myös Benz 2000, 18–26; Snyder 1978, 188. Laajemmin natsismin myyteistä ja Hitlerin ajattelusta, Tamminen 2004, 22–24, 104–109. Antisemitismistä Hitlerin puheissa, Tuomainen 1988, 13–16.

¹²⁸⁰ Yahil 1991, 34–35, 37; Isaksson & Jokisalo 1999, 214. Ks. natsien juutalaiskäsitteestä myös Patai 1977, 458–460; Röhrin (1996, 100) mukaan kaikki juutalaisten teot olivat natsille aina "verenimijän ja tuholaisen" tekoja. Propagandasta Hiedanniemi 1980, 74–77.

¹²⁸¹ Röhr 1996, 92–96, 101, 104, 108. Ks. myös Jokisalo 1995, 14–15, 97–99; Jokisalo 1996, 133–134.

västi antisemitismiin ja siihen saumattomasti liittyneen infantiilin mystismin taustalla.¹²⁸²

Saksassa juutalaisia syytettiin Saksan tappiosta ensimmäisessä maailmansodassa.¹²⁸³ Hannah Arendtin mukaan antisemitismi ideologiana korvasi nationalismia ja sekoittui fasistien päämäärään totalitaarisesta ja imperialistisesta yhteiskunnasta¹²⁸⁴. Kansallissosialisteille kansallisvaltio ja varsinkin sen traditiot olivat toissijaisia liikkeen ja sen aikaansaaman ennennäkemättömän rasistisen tuhon rinnalla. Dietrich Eckart väitti 1920-luvulla juutalaisten pyrkivän bolshevismiin avulla maailmanvaltaan ja sai Hitlerin tukemaan väitteitään. Olennaista oli, että kansallissosialistit uskoivat Hitlerin johdolla Siionin viisaiden pöytäkirjojen olevan aitoja.¹²⁸⁵ Näin rasistinen kirjoitus juutalaisten kansainvälisestä salaliitosta toimi McMillanin mukaan holocaustin keskeisenä perusteluna.¹²⁸⁶

Moderni antisemitismi pohjasi vanhaan uskonnollispohjaiseen antisemitismiin. Kosolan puheissaan ilmentämä antisemitismi on enemmän vanhaa uskontoon nojaavaa antisemitismia erotuksena modernista rasistisesta ja pseudotieteellisestä antisemitismistä, johon liittyivät myös erilaiset rasistiset salaliittoteoriat.¹²⁸⁷ Italiassa, johon Kosola viittasi yhtenä ratkaisumahdollisuutena, fasistit käyttivät antisemitismia taktisesti, pitääkseen hyviä suhteita Saksaan.¹²⁸⁸ Suomalainen antisemitismi syntyi organisoidusti Viitasaarella Isänmaalliset kansalaiset -ryhmän myötä. Järjestö muutti nimensä Isänmaalliseksi kerhoksi ja alkoi toimittaa julkaisuja vuonna 1930. Isänmaallisen kerhon juutalais- ja vapaamuurarivastaisuuden lähtökohta oli kristinuskossa.¹²⁸⁹

¹²⁸² Snyder 1978, 186–187.

¹²⁸³ Von Der Goltz 2009, 68–69, 76; Mosse 1980, 263; McMillan 2015, 104–105, 166; Tuomainen 1988, 22–23, 141.

¹²⁸⁴ Goldhagenin (1997, 30–31, 45, 77–78) mukaan esimerkiksi Saksassa nationalismi liitoutui 1930-luvun sosiaalis-poliittisessa tilanteessa antisemitismin kanssa. Ks. myös Mosse 1964, 126–145.

¹²⁸⁵ Arendt 2013, 19, 216–217, 273, 428–429, 482–483; Tamminen 2004, 165–166. Ks. myös McMillan 2015, 14–15; Tuomainen 1988, 7, 53.

¹²⁸⁶ McMillan 2015, 153, 158–161. Ks. myös Valentin 1937, 33, 35, 48, erit. 96–118; Tamminen 2004, 136–137; Sarsila 1988, 63, 85–97. Alfred Rosenbergin rasistinen teos vuodelta 1923 toi pöytäkirjat natsien antisemitistiseen retoriikkaan. Teoksen väitteet vaikuttivat myös suomalaiseen antisemitismiin, Karhun (2014, 78) mukaan *Ajan Suunta* kirjoitti Siionin viisaiden pöytäkirjoista seitsemän kertaa vuosina 1933, 1934, 1937. Yleisemmin esim. *Hakaristi* 31.5.1935, Juutalaisneuvottelut Moskovassa; *Työn Suunta* 7.6.1935, Juutalaiset hallitsevat Venäjää. Vaikutusvaltainen yhdysvaltalainen autotehtailija Henry Ford (1924, esim. 39) levitti syytöksiä juutalaisista. Ks. Fordin antisemitismistä, Kuparinen 1999, 268–269.

¹²⁸⁷ Kuparinen 2008, 150–158. Ks. myös Tamminen 2004, 166–178; Billig 1978, 6–8. Ks. yleisistä rasistisista salaliittoteorioista ja niiden alkuperästä esim. Billig 1978, 153–173; Yahil 1991, 40–43; Mosse 1978, 115–127, 206; Hanski 2006, 393; Arendt 2013, 122–135, 311–313, 317, 426–428, 430; Kallis 2000, 45–47, 53–54.

¹²⁸⁸ Hitlerin käsityksestä Saksan ja Italian suhteista Maser 2008, 184–185.

¹²⁸⁹ Manninen 2008, 444; Hanski 2006, 226. Yleisemmin Kuusisto 1969, 54–55; Ahtokari 2000, 139–149; Jokisipilä & Könönen 2013, 269–270; Niinistö 1998, 84–96 (IKL:läisen Paavo Susitaipaleen antisemitismistä). Lehdistöstä esim. *Vaasa* 27.2.1932, Tattarisuo ja Susitaipaleen; *Tapparamies* 11–12/1932, Kunnianloukkajuttu von Born - Susitaival; *Suomen Heimo* 30.8.1932. N:o 8, Vapaamuurareiden salaiset menot; Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus vuodelta 1932, 289. Ks. myös KA. Hilja

Kun lapuanliike radikalisoitui, antisemitistinen retoriikka ilmeni enemmän Kosolan puheissa. Lapuanliikkeen toiseen kokoukseen, 15.3.1930, saapuivat Viitasaarelta kokoomuslainen kirkkoherra Matti Jaakkola ja jääkärimajuri Gunnar von Hertzen. Jaakkola ja von Hertzen olivat valmistautuneet alustamaan keskustelua juutalaisuuden vaaroista. Miehet joutuivat kuitenkin esittämään asiansa vain puheenvuorona ensimmäisen alustuksen jälkeen ennen varsinaista yleisökeskustelua. Mikäli Jaakkolan ja von Hertzenin esitykset olisi pidetty alustuskysymyksinä, ne olisivat levinneet sanomalehdistön välityksellä suurten kansanjoukkojen tietoisuuteen ja ne olisivat muodostuneet lapuanliikkeen viralliseksi linjaksi, mutta nyt niistä julkaistiin vain avainkohdat.¹²⁹⁰

IKL puolueena ei itseisarvoisesti kannattanut antisemitismia, mutta hyväksyi enenevässä määrin jäseniensä ja lehdistönsä antisemitismin pirstaleisen äärioikeiston kannatusta kerätäkseen. Vuonna 1933 Suomessa oli liki 30 kansallissosialistista yhdistystä.¹²⁹¹ *Ajan Suunnan* juutalaiskuva oli paikoin hyvin rasistinen. Juutalaisten keinot maailmanvaltaan olivat lehden mukaan: propaganda, rahan valta ja marxilaisuus.¹²⁹²

Merkittävää on, ettei Kosola käyttänyt vielä vuosina 1930 ja 1931 antisemitististä ja rasistista retoriikkaa marxilaisuudesta puhuessaan. Osittaisen poikkeuksen sääntöön tekee marraskuussa 1930 Lapuan viidennessä kokouksessa (22.11.1930) pidetty puhe. Kosola toi silloin esiin Lapuan yhteiskoululaisilta liikkeelle saamansa tuen ja kritisoi SDP:n ”juutalaistyypistä” kansanedustajaa, ”puolueesta toiseen hyppivää”, Mikko Erichä, eduskunnassa välikysymyksen tekemisestä.¹²⁹³ Mikko Erich demonisoitiin ja hän edusti sosialidemokraattista poliitikkoo. Lapuanliikkeen kannattajien oli helppo käydä kiinni yhteen konkreettiseen viholliseen ja hänen toimintaansa.

Antisemitistinen retoriikka tulee voimakkaasti käyttöön vuonna 1932. Mäntsälän kapinaa edeltäneessä puheessaan Hämmäläisten talossa 21.2.1932. Kosolan mukaan marxilaisuus oli ”salakavala ja turmiollinen”, koska se on syntynyt ”kaikelle kristillisyydelle ja kaikelle kansallisuuksille vihamielisten juutalaisten aivoissa”¹²⁹⁴.

Riipisen päiväkirjat 1930–1936. 23.1.1934. Ks. *Hämeen Sanomat* 13.8.1932. Ks. Pekkari-
nen 2012, 57–58.

¹²⁹⁰ Manninen 2008, 439–442, 450. Matti Jaakkola oli Kokoomuksen ehdokkaana vuoden 1930 vaaleissa. Jaakkola vaikutti myös Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentokirja -sarjan julkaisuun, esim. N:o 5, 12–14. Esim. Timmin teos (1932, esim. 8, 12–14, 18, 23, 32) oli suomennettu rasistinen julkaisu.

¹²⁹¹ Hanski 2006, 409, 412–413. Ks. myös Kuparinen 2008, 281; Vares 2011, 26. IKL:n antisemitismistä Uola 1982, 63, 93–94, 98; Nygård 1982, 100–101; Torvinen 1984, 116–119; Salokangas 1987, 442. Vrt. esim. *Karjalan Suunta* 8.7.1935, Sosialismi ja kapitalismi; *Karjalan Suunta* 9.9.1935, Juutalaisfirmat suosivat vain; *Karjalan Suunta* 20.3.1936, Mitä on vapaamuurarius?; *Hämeen Sanomat* 8.7.1933, Saksan juutalaiskysymys.

¹²⁹² Karhu 2014, 6, 81, 98.

¹²⁹³ *Vaasa* 24.11.1930, Ensimmäisen kokouspäivän asiat. Koko puhe löytyy myös: *Ajan Sana* 21.11.1930, Lapuan edustajakokous alkoi.

¹²⁹⁴ NSDAP:n propagandisti ”valtakunnan ohjaaja, valtakuntaministeri”, Joseph Goebbels totesi vuonna 1936 puoluekongressissa Nürnbergissä, että ”bolshevismi saattoi syntyä ainoastaan juutalaisten aivoissa”. Tavoitteenaan ”kansainvälisjuutalainen maailmanvaltius” ja ”maailman kansojen tuho”. Ks. ”Bolshevismi teoriassa ja käytännössä”, 1, 9. Työväenliikkeen kirjasto. 329 N (43)1. Ks. myös ”Kommunismi ilman naamia” Natsi-propagandisti Goebbelsin puhe vuonna 1935, 31.

Se pyrkii hävittämään kansallisuustunteen, kansanvaltaisen yhteiskuntamme, uskonnollisen kallioperustan, isänmaan rakkauden ja isänmaallisuuden ... orjuuttaa maan juutalaisiin kahleisiin ... marxilaisilla ei ole isänmaata ja se taistelee uskontoa ja kristillisyyttä vastaan opettamalla, että uskonto on oopiumia kansalle.¹²⁹⁵

Siksi marxilaisuus olisi "perin pohjin hävitettävä". Marxilaisuuden vertaaminen salakavaluuteen ja turmioon on tekstin hyperbolaa eli kielen kuvallistamista, "rajatonta kehittelyä" ja liioittelua.¹²⁹⁶ Kun lapuanliike muuttui äärioikeistolaisempaan suuntaan, alkoi sen retoriikkaan tulla antisemitistisiä elementtejä. Antisemitistinen retoriikka liittyi lapuanliikkeen tiiviimmin eurooppalaisiin äärioikeistolaisiin ja jopa fasistisiin liikkeisiin. Antisemitistisellä retoriikalla ylläpidettiin ja ruokittiin myös konservatiivien juutalaisiin liittyneitä pelkoja.¹²⁹⁷

Kosolan puheessa Hämäläisten talolla Helsingissä 21.2.1932 mukaan tuli jo avoimesti rasistinen retoriikka juutalaisista salajuonineen sekä erittäin voimakkaat ja tunteisiin vetoavat ilmaisut. Erotuksena yleisestä äärioikeitosta, Kosola ei liittänyt vapaamuurareita antisemitistiseen retoriikkaansa.¹²⁹⁸ Kosola oli ilmeisesti jo tuskastunutkin tilanteeseen, kun lapuanliike oli jo menettänyt suuren osan vaikutusvaltaansa poliittisessa kentässä, vain Kokoomuksen oikea laita sympatisoi lapuanliikettä äänettä, tukijat olivat kaikonneet ja tavoite karkasi yhä kauemmas.

Kosola esitti 14.3.1933 puheessaan, että marxilaisuus, "kansanvallan vihollinen", voitiin lakkauttaa ilman, että demokratia siitä kärsisi. Marxilaisuus kätki luonteensa demokratian kaapuun, mutta oikeasti se pyrki tuhoamaan "kansallisuustunteen, isänmaallisuuden ja uskonnon". Kosolan ajatus liittyi saumattomasti suojeluskuntien lehdistössä 1920-luvulla esitettyyn ajatukseen juutalaisina toimivista bolshevikeista, jotka pyrkivät hävittämään kaikilta kansoilta uskonnon, isänmaanrakkauden¹²⁹⁹ ja kansallistunnon.¹³⁰⁰ Tiivistäen:

Tämä aate, joka uhkaa tuhota kaiken, on niin salakavalan vaarallinen kuin vain oppineen juutalaisen aivoissa syntynyt aate voi olla.¹³⁰¹

¹²⁹⁵ Ajan Sana, 22.2.1932, Suomen Sosialidemokraatti 22.2.1932; Lapuan päiväkäsky 4/1932. Vihtori Kosola: Isänmaa on pelastettava. *Hämeen Sanomat* 24.2.1932 Isänmaa on pelastettava. Sama puhe kaikissa lehdissä, paitsi *Lapuan päiväkäskyssä* on vain alkuosa. Tieto puheen pitopaikasta *Hämeen Sanomista*, jossa puheen alku referoitiin.

¹²⁹⁶ Perelman 1996, 102; Blomstedt 2003, 90; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 403–404.

¹²⁹⁷ Toisaalta K. R. Kares totesi lapuanliikkeen vuosikokouksessa 15.3.1931, että taistelu juutalais-internationalistista marxilaisuutta vastaan oli "viimeinen taistelu", Jumalan ja isänmaan puolesta. *Turun Sanomat* 29.3.1931, Neljä teesiä pk; Lammi 1992, 51. Maa-liisliittolaisen *Pohjolan Sanomien* päätoimittaja Uno Hannulan kolumni. Von Frenckellista Kolbe 2004.

¹²⁹⁸ Italiassa vapaamuurarijärjestöt oli kielletty vuonna 1925 ja lapuanliike sai huomiota juuri vapaamuurarivastaisuudellaan. UM. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930, "Ulkoministeriölle: lapuanliike ja vapaamuurarijärjestöt".

¹²⁹⁹ K. R. Kares totesikin, että IKL oli "organisoitua isänmaan rakkautta", ks. *Lakeuden Suunta* 9.3.1934, Mikä on I. K. L.

¹³⁰⁰ Suojeluskuntalehdissä antisemitismi liittyi vain yksittäisiin väitteisiin juutalaisista Neuvostoliiton johdossa Hanski 2006, 195–199.

¹³⁰¹ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola puhunut.

Oppineella juutalaisella viitattiin ilmeisesti sosialismin keskeiseen teoreetikoon, filosofi Karl Marxiin. Kuusivuotiaana juutalaiseksi kastettu Marx ei tosin itse kannattanut läheskään kaikkea mitä hänen nimissään jo 1800-luvulla tehtiin, joten argumentti oli sikäläkin epäpätevä. Lisäksi Marx suhtautui välinpitämättömästi tai peräti ajalleen tyypilliseen tapaan vihamielisesti juutalaisiin, joiden hän katsoi edustavan ”kapitalismin nylkyrihenkeä”. Bolshevismissa taas oli myös nationalistinen ulottuvuutensa, eikä sillä ollut mainittavaa kannatusta juutalaisten keskuudessa ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Kosola jatkoi ennen Mäntsälän kapinaa esittämänsä antisemitististä retoriikkaa. Marxilaisuuden vastaisessa retoriikassa venäläiset kommunistit korvautuivat nyt kansainvälisillä juutalaisilla. Puheessaan Kosola tarkoitti luultavasti, että juuri juutalaisten vaikutus teki marxilaisuudesta niin vaarallisen. Juutalaisvihan ja antisemitismin traditio, juutalaisviholliskuva ja tarinaperinne liitettiin sisällissodan hävinneisiin punaisiin, koska sosialismin teoria oli ateistinen ja kirkonvastainen, kuten juutalaisuuden kuviteltiin olevan. Viholliskuvan kääntöpuoli oli osoittaa oman puolen syyttömyys tapahtumiin. Punaiset myös sisällissodan aikana ja sen jälkeen pilkkasivat uskontoa. Tämä oli mitä parhainta polttoainetta valkoisten teorioille.¹³⁰²

Kosolan puheissa ilmeni fasismille tyypillinen oppineisuuden halveksinta. Juuri oppineisuus oli tehnyt juutalaisista ja marxilaisista ”kirjaviisaista oppineisistä” niin taitavia huijaamaan ”yksinkertaista kansaa”¹³⁰³. Puheessa ilmeni myös turhautuminen lapuanliikkeen aseman heikentymisestä.

Kosola jatkoi ideaansa kansainvälisestä taistelusta kansainvälistä marxilaisuutta vastaan. Taistelu koski Suomeakin. Kosola toi jälleen esiin myös uhriretoriikkansa: ”Tässä maassa on vielä miehiä, jotka ovat valmiit uhrautumaan ja tuhoamaan kirotun marxilaisuuden rivit”¹³⁰⁴. Uhriretoriikalla Kosola yritti saada nuoria toimimaan IKL:n puolesta ja aikaansaamaan näin demokratiavastaisia mielialaa. AKS:n lippuvallassakin nuoret vanhoivat uhraavansa työnsä ja elämänsä isänmaalle kansallisen herättämisen ja suuren Suomen tulevaisuuden puolesta.¹³⁰⁵

Toisaalta uhriretoriikkaa voidaan myös ajatella kielikuvana, joka viittaa Mäntsälän kapinaan ja lapuanliikkeen laittomuuksiin. Uhriretoriikankin toistuminen alleviivasi Kosolan puheen toistuvia teemoja. Puheessa ei ollut oikeastaan mitään uutta, vaan se toisti IKL:n aikaisempaa ohjelmaa. Merkittävää oli, että Kosola totesi puheessaan, että ”me emme taistele työväenluokkaa vastaan, vaan marxilaisuutta vastaan”. Vielä vuonna 1932 hän ei ollut erottanut marxilaisuutta työväenluokasta.¹³⁰⁶

Puheen loppuosa oli toisintoa Mäntsälän kapinaa edeltäneestä puheesta: itseks ja juutalaisen aivoissa syntynyt diktatuurioppi ja kansanvallan vihollinen uhkasi jälleen tuhota pyhät arvot, kansallistunteen ja uskonnon. Kosola

¹³⁰² Huttunen 2010, 202–204.

¹³⁰³ Vrt. Kosola oli jo vuonna 1931 pitämässään puheissa todennut marxilaisuuden kannatuksen olevan laajaa kansamme yksinkertaisissa riveissä.

¹³⁰⁴ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola puhunut.

¹³⁰⁵ AKS. Päämäärät ja toiminta, 2.

¹³⁰⁶ *Sisä-Suomi* 14.3.1933, Mv Vihtori Kosola puhunut.

myös liitti IKL:n taistelun yleismaailmalliseen marxilaisuuden vastustamiseen. Kosola puhui, että vielä löytyisi miehiä tuhoamaan marxilaisuuden, mutta ei tällä kertaa maininnut naisista mitään. Puheessa näkyi kuitenkin jo viitteitä IKL:n AKS:lta omaksumasta uudenlaisesta suhtautumisesta työläisiin.¹³⁰⁷

Kosola irtisanoutui ihmisten yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta keino estää SDP:n kannatuksen nousu. IKL pyrki saamaan kaiken vallan ja näki mies ja ääni -periaatteen alas ajamisen välttämättömäksi. Kosolan esittelemät muutokset on nähtävä ratkaisuyrityksen luonnostelemisena siihen, että järjestelmä mahdollisti SDP:n suosion ja kasvatti sitä jatkuvasti:

Ja kuinka ne (lait) voivat olla kansan kunnioittamiakaan, kun niiden takana ovat saaneet olla jopa maankavaltajatkin ja kun niitä laatimassa edelleenkin on istunut suuri eduskuntaryhmä, marxilaiset, joiden työn kannustimena ei ole oman maan ja kansan onni ja menestys, vaan jotka saavat ohjauksensa ja määräyksensä, selvemmin tai peiteltyemmin, punaista maailmanvaltakuntaa suunnittelevista kansainvälisten juutalaisten kabineteista.¹³⁰⁸

Kosolan mukaan demokratiaan ja ihmisten väliseen tasa-arvoon pyrkiminen olisi vain marxilaisen politiikan ja Neuvostoliiton valekaapu, jonka takaa paljastuisi juutalaisten pyrkimys maailmanvaltaan.¹³⁰⁹ Kosola palasi Mäntsälän kapinaan edeltäneen puheensa 21.2.1932, teemoihin tuomalla esiin rasistisen retoriikkansa juutalaisten salajuonista. *Lapuan päiväkäsäskyssä* oli kirjoitettu jo vuonna 1931, että työläisten oli "särjettävä ja murskettava kansainvälisen marxilaisuuden lohikäärme"¹³¹⁰. Lehti oli samassa numerossaan tuonut esiin lain säätämiseen liittyneitä ongelmia. Lait eivät noudattaneet mitään yleistä selvää linjaa, saatikka olleet realistisia. Puoluepolitiikka vielä sitoi lainsäätäjät kaikenlaisiin kompromisseihin, joista hyötyi ennen kaikkea marxilaisuus.¹³¹¹

Kosolan mukaan marxilaisia ohjaavien juutalaisten valta oli organisoitua ja salaista. Tässä näkyy joitain yhtymäkohtia Saksan kansallissosialistien retoriikkaan, jossa juutalaisista luotiin metafyyssistä ja eksistentiaalista uhkaa¹³¹². Kosolan vihapuhe liittyi osaltaan eurooppalaiseen antisemitismiin. Kosola yritti ehkä kytkeä venäläisvihan antisemitismiin ja näin voimistaa niitä molempia. Kosola loi kaikesta pahasta viholliskuvan, jota vahvisti puheillaan. SDP ilmensi

¹³⁰⁷ Ajatus liittyi AKS:n käsitykseen kansakunnan kokonaisedusta, joka oli tärkeämpi kuin yksilöiden "itsekkäät pyrinnot". Ajatusta piti esillä varsinkin Vilho Helanen. Keväällä 1924 Niilo Kärki piti AKS:n ohjelmapuheen, jossa hän korosti kaikkien suomalaisten vetämistä mukaan kansalliseen kehitystyöhön ilman luokkataistelua korkean suomalaisen kulttuurin luomiseksi. Kärki muotoili ajatuksensa: "me olemme pesseet silmistämme pois unen punaisista ja valkoisista". Roiko Jokela 2007, 133; Eskelinen 2004, 146, 242–243.

¹³⁰⁸ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁰⁹ Vrt. Jokisalo 1996, 125.

¹³¹⁰ Hanski 2006, 394–395. *Lapuan päiväkäsäsky* 2.11.1931. Lehden juutalaisvastaisuus ilmeisesti lisääntyy vuoden 1931 loppuun tultaessa.

¹³¹¹ *Lapuan päiväkäsäsky*. 2.11.1931.

¹³¹² Vrt. Goldhagen 1997, 88.

tätä viholliskuvaa Kosolalle. Äärioikeistolainen *Tapparamies*-lehti syytti Lapuanliikkeen kaatumisesta juutalaisia ja vapaamuurareita.¹³¹³

Kosola totesi huhtikuussa 1933 *Lakeuden Sanan* haastattelussa, että vaikeuksista huolimatta IKL:n miesten tahto siirtäisi vuoretkin, "saatikka jotkut juutalaismarxilaiset korttirakennukset", joita "kansainvälisellä väellä oli rakennettu viime vuosikymmenenä". Kysymykseen kansanliikkeen tärkeimmästä päämäärästä Kosola vastasi, että päämäärä oli sama kuin jo lapuanliikkeen aikana, mutta nyt sitä oli "syvennetty ja perinpohjaistettu". Marxilaisuus oli murskattava, koska "se on kaiken sen vastakohta, mikä meille suomalaisille talonpojille on kalleinta tässä maassa: yhtenäinen isänmaa, isien usko, luja kansallinen valtakunta". Kosola kertoi olevansa matkalla Helsinkiin, missä hän aikoi puhua "pääkallonpaikalta ... paikasta, mistä tätä maata on punaisin ja puolipunaisin iskulausein hallittu viitisentoista vuotta".¹³¹⁴

"Punainen maailmanvaltakunta" viittasi juuri Neuvostoliittoon. Suomalainen äärioikeisto väitti yleisesti, että juuri juutalaiset ohjasivat Neuvostoliittoa ja että ainakin osa maan kommunistisen puolueen johtohenkilöistä oli juutalaisia.¹³¹⁵ Kosola väitti, että SDP toimi juutalaisten lisäksi myös Neuvostoliiton ohjauksessa. Tausta Kosolan puheen venäläisvihalle, fasistisuudelle ja antisemitismille selittyy IKL:n lehdistön kirjoituksilla fasismista. *Ajan Suunta* suhtautui positiivisesti SDP:n illegalisoimiseen maanpetoksellisena Saksassa. Lehti nimitti Saksan tapahtumia pilkallisesti "ketunrautojen loksahdukseksi".¹³¹⁶

Ajan Suunta vaati toimia kaikkialla marxilaisuutta vastaan. Samassa numerossa julkaistiin Saksassa oleskelleen toimittajan, V. J. Vatasen Adolf Hitlerin *Taisteluni*-teoksen arvio. Lehden mukaan diktaattori Hitler hallitsi ylivoimaisesti Euroopan poliittista näyttämöä. Teosta lehti nimitti "äärimmäisen mielenkiinnoksi, seikkailurikkaaksi ja syvältä leikkaavaksi".¹³¹⁷ "Juutalais-bolshevistinen maailmanvaara" ei teoksessa ollut vain propagandaa, vaan implikoi Hitlerin tavoitetta tuhota Neuvostoliitto. Ilmeisesti fasistisen Italian ja natsi-Saksaan kohdistuva kehuminen pidettiin suojelulain vuoksi osin vakan alla. Puoluevallasta teki pahan juuri se, että puolueet sietivät SDP:tä. Jos puoluevalta kaadettaisiin, päästäisiin SDP:stä eroon, mutta SDP oli niin suosittu, ettei sen voittamiseksi ollut keinoa puoluevallan puitteissa.

Kosola puhui Koriolla 23.5.1934 IKL:n Elimäen paikallisosaston kokouksessa nuorisoseuran talossa. Kosolan puheen analysoimista vaikeuttaa se, että *Kymenlaakson Suunta* julkaisi puheesta vain osan. Kosola viittasi IKL:n syntyyn, kun kansa havahtui "katkaisemaan jo tuhoa kohti kulkeneen kehityksen". IKL

¹³¹³ Esim. *Tapparamies* 3/1933, Isänmaallisen kansanliikkeen. *Tapparamies* 3/1932, Vapaamuurarit ja kansanliike; *Tapparamies* 4/1932, Vapaamuurarit ja "kansanliikkeen hallitus"; *Tapparamies* 5/1932, Vapaamuurareiden ilveily Mäntsälässä. Ks. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätiö, Mäntsälän kapinaa koskevaa, "Eversti Herra Paavo Susitaival, Turku. Lääninvankila". PTA. Henkilöhaastattelut, Niilo Kosola Lapualla 20.3.1976. Haastattelija Jaakko Korjus.

¹³¹⁴ *Lakeuden Sana* 10.4.1933, Kosola: uutta levyä.

¹³¹⁵ Esim. *Hakaristi* 14.12.1934.

¹³¹⁶ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Ketunraudat loksahdivat Saksassa.

¹³¹⁷ *Ajan Suunta* 28.8.1933, *Ajan Suunta* 24.6.1933, mainos kirjasta. Väinö Johannes Vatanen oli saksamielinen lehtimies ja kirjailija sekä yleisradion ulkopoliittinen esitelmöitsijä vuosina 1931–44. Luostarinen 1986, 196; Jokisipilä & Könönen 2013, 368.

syntyi Kosolan mukaan käytännössä talonpoikaismarssilla, jolloin kansa näytti voimansa ja lujan tahtonsa isänmaan suojelemiseksi. Puheessaan hän liitti jälleen juutalaiset marxilaisuuteen ja maailmanvallankumoukseen:

Meidän tehtävämme on huolehtia siitä, että marxilais-naamion takaa irvistelevät maailmanvallankumouksen juutalaiskasvot häviävät ja tilalle tulee rehellisen, isänmaataan rakastavan ja Jumalaan uskovan työmiehen ja talonpojan tyytyväinen hymy. Kaikkien esteiden täytyy murtua ja silloin me tulemme marssimaan mustissa puseroissa uudelleen luotuun Suomeen.¹³¹⁸

Puheessaan hän nosti esiin IKL:n vaatiman uuden terveen suunnan. Kun Marxin oppi ”kitkettäisiin juurineen maasta”, maata eivät johtaisi enää puolueet, vaan kansallistunto ja usko elävään Jumalaan. Nämä olivat luultavasti Kosolan antamia määräyksiä ja käsitteellistä sisältöä isänmaallisuudelle.¹³¹⁹ Isänmaattomat ja ateistiset juutalaiset olivat marxilaisuuden takana, kun tämä uhka lyötäisiin, voisi ’Uusi Suomi’ päästä jälleen esiin. Jälleen ”mustissa puseroissa marssiminen” oli eufemismi IKL:n valtaanpääsulle. Siitä, miten tämä tapahtuisi, ei Kosola todennut mitään. Kosola liitti rasistisesti marxilaisuuden maailmanvallan tavoittelun juuri juutalaisten kansainvälisiin pyrkimyksiin. IKL:n uusi suunta ja isänmaallisuuden vaatiminen tarkoittaisi tällöin taistelua myös juutalaisia vastaan. Tässäkään puheessa ei edes yritetty argumentoida tarkemmin miksi ja miten juuri juutalaiset olivat marxilaisuuden takana.¹³²⁰

Vuonna 1935 Kosolan puheessa tuli esiin jälleen antisemitistisiä teemoja, vaikka puhe muuten olikin maltillistunut suhteessa vuoteen 1933. Hän väitti, että Neuvostoliitto pyrki lopulta hävittämään eurooppalaisen sivistyksen ja sulauttamaan eurooppalaiset kansat itseensä ”juutalaispäälliköiden” alaisuudessa. Kosola väitti Neuvostoliiton poliittisia johtajia juutalaisiksi. Antisemitistiset ja slaavivihaa sisältäneet teemat liittyivät olennaisesti Natsi-Saksan aatteellisiin pyrkimyksiin. Kosolan mukaan yleisen maailmantilanteen sekavuus tuki venäläisiä heidän tavoitteidensa saavuttamisessa. Heikentyneet, kommunismia ”syleilevät” länsimaat, kuten Ranska, eivät tajunneet, että heidän keskinäiset riitansa vain vahvistivat Neuvostoliiton asemaa maailmanpolitiikassa.

Kosola viittasi ajatuksellaan syntymässä olevaan kansallissosialismin ja fasismin vastaiseen koalitioon. Sota oli lopulta väistämätön ”jättiläiskamppailu” ja se voisi syttyä aika piankin. Euroopan maat olivat puolensa valinneet. Kosola siirtyy vuonna 1935 enenevässä määrin sotaretoriikan käyttöön, jolloin viholliskuva siirtyy yleisestä suomalaisesta marxilaisuudesta eli vasemmistosta, juutalaisiin ja venäläisiin.¹³²¹ *Völkischer Beobachter* oli marraskuussa 1934 kirjoittanut

¹³¹⁸ *Kymenlaakson Suunta* 26.5.1934, IKL:n työtä ohjaa. Kosolan puhe Koriolla 23.5.34.

¹³¹⁹ *Kymenlaakson Suunta* 26.5.1934, IKL:n työtä ohjaa. Kosolan puhe Koriolla 23.5.34.

¹³²⁰ Valentinin (1937, 187–192) mukaan juutalaisten tuki kommunismille esimerkiksi Puolassa ja Romaniassa johtui juutalaisvainojen aiheuttamasta työttömyydestä ja köyhyydestä. Kommunistipuolueessa he olivat kuitenkin rivijäseniä. Samaan aikaan monet juutalaiset myös vastustivat kommunismia. Liberalismia kannatettiin, koska liberaalit pyrkivät parantamaan juutalaisten asemaa ja lisäämään kansalaisoikeuksia yhteiskunnassa.

¹³²¹ *Karjalan Suunta* 17.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

demokraattisen liberalismien (eli RKP:n) ja naamioituneen marxilaisuuden (SDP:n) tukevan Suomessa toisiaan. Kansainvälisten juutalaisten vaikutus ei ollut Suomessa lehden mukaan vahva, koska suomalaiset olivat torjuneet kaikki ulkomaalaiset ja pitivät Neuvostoliittoa vihollisenaan.¹³²²

Kosolan puheessa käytettiin jälleen Saksaa esimerkkinä siitä, kuinka juutalaisia, marxilaisia ja venäläisiä voitaisiin vastustaa. Saksa oli kuitenkin saanut vastaansa ”laajan punertuneen maailman yhteisrintaman”. Siksi väitteet Suomen sijainnista ”tulivuoren juurella” eivät olleet ”turhaa puhetta”. Toiseksi vaihtoehdoksi ”juutalaismarxilaisille” Kosola nosti kansallisen suuntauksen. Kansan yhtenäisyys luotaisiin nyt venäläisiä juutalaisia ja marxilaisia, eikä suomalaisia kommunisteja (ja yleistä vasemmistoa) vastaan. Ylä-Vuoksen puheessa marxilaisuus, venäläisyys ja juutalaisuus ovat operationaalisia käsitteitä, joita käytetään synonymisesti. Tällöin nämä kolme voivat retoriikassa korvata toisiaan ja/tai esiintyä yhdessä lauseen kokonaismerkityksen muuttumatta, jolloin niiden tarkka määrittely muuttuu erittäin vaikeaksi. Käsitteillä kuvataan henkilöitä, jotka ovat poliittisesti marxilaisia ja kommunisteja, uskonnollis-kulttuurisesti juutalaisia ja etnisesti venäläisiä. Vuosina 1930–1931 Kosolan retoriikassa esiintyy venäläisvihaa ilman, että sen rinnalle tuodaan juutalaisviha.¹³²³

Toisaalta Kosolaa ei häirinnyt, että todellisuudessa juutalaisia vainottiin Neuvostoliitossakin. Bolshevikit halusivat nimenomaan ylittää ja poistaa perusteellisesti kaikki kansalliset ja varsinkin uskonnolliset identiteetit. Juutalaisia kommunisteja oli vain lähinnä virkamiesasteella, siksi koska he kuuluivat usein pienyrittäjiin. Sosialismiin juutalaiset kääntyivät lähinnä tsaarin ajan Venäjän vainoamispolitiikan takia, mutta silloinkin mensevikit saivat juutalaisilta enemmän kannatusta kuin epädemokraattiset bolshevikit. Bolshevikit saivat tukea lähinnä siksi, että osa heidän vastustajistaan oli osallistunut juutalaisten vainoihin tsaarin järjestelmän aikaan.¹³²⁴

Kosolan taustalla vaikuttanut pastori ja *Herättäjä*-lehden¹³²⁵ päätoimittaja K. R. Kares totesi vuonna 1936 juutalaisten olleen vastuussa kommunismista ja ateismista. Neuvostoliittoa kuvaava kirjallisuus oli rasistisuuden lisäksi myös yleisesti antisemitististä, esimerkiksi kirkkoherra J. W. Vartiainen väitti juutalaisten luoneen sosialismin, kommunismin ja liberalismien.¹³²⁶

¹³²² Peltovuori 2005, 98–99.

¹³²³ *Karjalan Suunta* 17.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

¹³²⁴ Esim. Valentin 1937, 206–210, 213, 215; Hosking 1992, 231–232, 257–259, 422, 435–437. Neuvostoliiton antisemitismi oli vähäistä verrattuna Natsi-Saksaan. Juutalaisten tilanne parani hieman NEP politiikan aikana.

¹³²⁵ *Herättäjä*-lehteä julkaisi vuonna 1912 perustettu Sisälähetysseura Herättäjä, nimi muutettiin myöhemmin Herättäjäyhdistykseksi. Haavio 1965, 49.

¹³²⁶ Antisemitismin suhteesta kristinuskoon esim. Holmila 2010, 27–32; Myllykoski & Lundgren 2005, (Lutherin vaikutuksesta), 248–267, (Suhteesta holocaustiin), 307–325; Hanski 2006, 69–70, 170, 174–176, 183, 190, 196, 201, 234–235, 394. Yleisemmin Immonen 1987, 188–189; Goldhagen 1997, 40–42, 49–64; Manninen 2008, 439–440; Luostari-
nen 1986, 118–121, 158–159. Antisemitismipropagandaa esim. väitteitä maailmanval-
tapyrkimyksistä, esim. Vartiainen 1922, 19–33; Ford 1924, 110–111, 116–119. Ks. ai-
heesta myös Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentolehtinen N:o 2, kommu-
nismien kulissien takaa, erit., 4, 7, 9, 11–12; *Fascisti* 15.9.1931, *Lapuan päiväkäsky*
17.11.1931, Juutalaisuus kommunismin toimeenpanijana. Ks. *Siniristi* 8–9/1934, Ket-
kä hallitsevat Neuvosto-Venäjää; *Tapparamies* 5/1933, Maailmansota juutalaisten työ-

Päätelmänä voidaan todeta, että Kosolan juutalais-venäläisyys- ja marxilaisuusretoriikka olivat saman asian kolme eri puolta. Kuten ajan juutalaisvihamielisyyttä yleensäkin, myös Kosolan ajattelua leimasivat kansainvälisyyden vastustaminen, kiihkomielisyyys ja jopa pelko. Kaikki pahaksi väitetty liitettiin retoriikassa toisiinsa. Toisaalta Kosolan rauhan ajan kontaktit venäläisiin ja varsinkin juutalaisiin olivat käytännössä olemattomat, joten viha näitä kohtaan ei nouse suoraan kanssakäymisestä. Kosolan retoriikalla on myös selvä yhteys ajan antisemitistiseen ja rassistiseen retoriikkaan, vaikka sen käyttäminen on selvästi enemmän sidoksissa retoriikan identifioimiseen kuin itse rassististen tekojen vaatimiseen. Antisemitismi voimisti Kosolan retoriikassa aiemmin esitettyjä väitteitä marxilaisten pahuudesta. Tämä ilmeni vuosina 1932–1933. Vuonna 1933 tehtyjen kommunistipidätysten jälkeen teoreettiseenkin kommunismin uhkaan vetoaminen ei enää tehoa, joten puheet eivät enää käsittele kommunismia, vaan enemmän hallituspuolueiden eli vallan kritiikkiä.¹³²⁷

Vuonna 1935 uhka muuttuu ulkoiseksi.¹³²⁸ Toisaalta antisemitismin avulla voitiin myös depolitisoida vasemmiston ja oikeiston intressikiistat ja ulkoistaa yhteiskunnassa esiintyvä ”paha” ’suomalaisten’ ulkopuolelle. Antisemitismi liitti Kosolan myös selvästi kansallis-socialismin aatetraditioon. Italiassa antisemitismi ei ollut ennen vuotta 1938 marxilaisuuden vastustamisessa tärkeää. Maalla ei ollut pitkää antisemitististä traditiota kuten Saksassa. Toisaalta juutalaisuutta vaadittiin sulautettavaksi italialaisuuteen niin etnisesti kuin uskonnollisestikin. Mussolini kritisoi antisemitistejä taktisista syistä ja pyrki pitämään välit kunnossa sekä juutalaisiin että kansallissosialisteihin vuosina 1933–1934, kunnes suostui Saksan painostuksesta rassistisiin lakeihin. Mussolini oli lopulta omalla politiikallaan luomassa olosuhteita holocaustille 1940-luvulla.¹³²⁹

IKL:n strategiaan kansan yhtenäistämisestä idän uhkaa vastaan ei varsinkaan vuosina 1935–1936 sopinut liiallinen vasemmiston demonisoiminen, joten juutalaisista tuli retoriikassa eräänlainen metavihollinen. Pohjimmiltaan rassistinen teoria kulisseeissa tapahtumia ohjailevista juutalaisista ulkoisti terapeuttisesti pahan pois Suomen kansasta.

tä. Ks. aiheesta Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentokirja (1933), N:o 5, 5, 9, 40, 84.”Vapaamuurariuden suhde uskontoon. Ks. myös Ibid, 80, ”loppupäätelmät”.

¹³²⁷ Etsivän keskuspoliisin suorittamista kommunistipidätyksistä esim. Ahtiainen 2005, 113–115.

¹³²⁸ IKL:n lehdistö puhui Hitleristä juuri marxilaisuuden vastustajana. Ks. *Lakeuden Sana* 20.2.1933, Hitler ja hänen aatteensa; *Lakeuden Sana* 6.3.1933, Heil Hitler! Marxismin murskaaja.

¹³²⁹ Michaelis 1978, 13, 32, 34, 40, 44–46, 57–60, 69, 83, 100–102, 119–120, 166–168, 180, 185, 410–414. Ks. myös Mosse 1980, 194–195; Gordon 2009, 302–304; Paxton 2004, 9.

6 KOSOLAN VAATIMAT RATKAISUT

6.1 Puoluevalta

Puoluevallan käsite tulee ymmärrettäväksi *Ajan Suunnan* julkaiseman Kosolalle osoitetun kirjeen myötä. Kirjeestä tekee tärkeän se, että siinä IKL ilmaisee suoraan yhteiskunnallisia tavoitteitaan. *Ajan Suunnan* päätoimittaja Arne Somersalo ainakin hyväksyi kirjeen sisällön painamalla sen lehtensä etusivulle.¹³³⁰ Yleisen taistelutahdon ilmausten jälkeen päätoimittaja vertasi tilannetta Saksaan. Kun Hitler oli vangittu vuonna 1923 ns. olutkapakkavallankaappauksessa, tarvitsi hän neljä vuotta joukkojensa järjestelyyn. Hitler antoi vastustajillensa lupauksen käyttää vain parlamentaarisia keinoja, mutta vasta hänen noustuaan valtaan ymmärsivät vastustajat, mitä Hitler oli tarkoittanut.

Kosola huomaisi, että laillisuuden kannattajat pelkäisivät eniten IKL:n laillistumista. Kirjeen kirjoittajan mukaan sivistyneistö ymmärsi, että jotain olisi tehtävä, mutta he pelkäisivät lapuanliikkeen virheitä. Poliittisella kentällä IKL kohtaisi myös ”liberalismin ja sosialismin yhtyneet armeijat”, eikä heillä olisi edes neljää vuotta aikaa, kuten Hitlerillä oli. Riita kansanvallasta, laillisuudesta ja parlamentarismista olisi mahdollista kääntää IKL:n eduksi. Parlamentarismista tehtäisiin ase poliittista järjestelmää vastaan.¹³³¹ IKL yritti näin käyttää puoluevallaksi pilkkaamaansa demokratiaa keinona perustaa Saksan ja Italian järjestelmiä muistuttava diktatuuri.¹³³²

¹³³⁰ Somersalon merkityksestä IKL:n lehdistölle ja hänen Saksa-suhteistaan Salokangas 1987, 302–303; Hiedanniemi 1980, 49–50, 64–65; Peltovuori 2005, 70. Somersalo erotettiin liian radikaalina *Ajan Suunnan* päätoimittajan paikalta ja tilalle tuli R. G. Kallia. *Vaasa* 11.4.1935, Jaakkoo selittää.

¹³³¹ *Ajan Suunta* 6.10.1932, Päivästä päivään.

¹³³² Toisaalta IKL:n kansanedustaja Veikko Wainio totesi eduskunnassa, että IKL ”lakaisee puolueet syrjään ja nostavan tilalle jotain sellaista, mitä te ette tähän asti ymmärtäneet, nimittäin vain yhden ainoan puolueen, sanokaa sitä diktatuuriksi jos teitä huvittaa”. Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, Hallituksen kertomus vuodelta 1932, 343.

Kun äänioikeus demokratisoitiin, alkoi moderni parlamentarismi muotoutua. Samalla syntyi poliitikon professio ja alkoi poliitikkojen kritisoiminen. Monarkistis-byrokraattisesta tai autoritaarisesta näkökulmasta käsin parlamentarismi uhkasi valtion ykseyttä. Vanhan työväenliikkeen pääideologi Karl Kautsky taas piti edustajan vapaata harkintavaltaa ongelmallisena. Työväen edustajaa sai ohjata vain puolueen ohjelma. Palosen mukaan saksalainen liberaali poliitikko Hellmuth von Gerlach totesi jo vuonna 1907, että poliitikko, olipa hän sitten monarkisti, nationalisti, liberaali tai sosialisti, oli huijari. Jopa politiikan mallimaassa Englannissa parlamentarismia väitettiin olevan rappiollista, vaikkei poliitikoille maksettu edes palkkaa parlamentissa toimimisesta.¹³³³

Mielenkiintoista on, että presidentti Relanderkin mietti parlamentarismia vielä vuonna 1939. Relanderin mukaan epärehellisyys oli aikaansaanut valtiollisen alennustilan ja nostanut diktatuuriliikkeitä oikealta ja vasemmalta. Demokratia hajosi sisältäpäin, kun koko vaalikoneisto oli ”keskenään poliittista sotaa käyvien” vastuuttomien puoluejohtajien käsissä.¹³³⁴ Samoin kenraalimajuri Hannes Ignatius totesi puoluepyrintöjen nostaneen ”täysin perehtymättömiä henkilöitä ministereiksi”.¹³³⁵

Puolueet ja niiden valta liittyivät Kosolan puheissa läheisesti SDP:tä käsittelevään retoriikkaan. SDP on Kosolalle jonkinlainen erityistapaus ja idea puolueesta, jota puoluevalta yleisesti edustaa. Puoluevalta erityisesti ja julkilausustusti tulee Kosolan retoriikkaan selvemmin talonpoikaismarssin jälkeen, kun lapuanliike ei heti onnistunut muuttamaan maanpetoslainsäädäntöä mieleisekseen. Puoluevalta-retoriikka voidaan laajassa mielessä käsittää myös Kosolan ja lapuanliikkeen tavoitteeksi: kommunismin vastustaminen sai liikkeen lopulta muuttamaan myös puoluevastaiseksi. Parlamentarismia koskeva kritiikki ilmenee juuri puoluevallan kritisoimisena. Puoluevalta on toisaalta Kosolan käyttämä ilmaisu parlamentarismista, mutta samalla se koskee myös yleisesti poliittisen järjestelmän vallanjakoa. Puoluevalta on vastakkainen myös kansankokoukselle, Suomen kansan kokonaisuudelle. Mies ja ääni -periaate johtaisi maaseudun ja konservatiivien aseman heikkenemiseen työväestön kustannuksella. Syyskuussa 1930 Kosolan puheiden retoriikka voidaan jakaa kahteen eri tasoon: erityisellä tasolla hän kritisoi SDP:tä ja sen toimintaa sekä yleisellä tasolla hän kritisoi koko poliittista järjestelmää. SDP:n toiminta on Kosolan retoriikan mukaan puoluevallan mahdollistamaa ja aiheuttamaa.

Kosolan mukaan vapaussodan jälkeen valtaan nousseet ”heikkojen miesten hallitukset” olivat syy poliittisen järjestelmän kriisiin. Vallassa olevat poliitikot olivat toimineet passiivisesti ja myöntyväisyysmielisesti autonomian ajan lopulla ja aiheuttaneet ”hallitusvallan” auktoriteetin katoamisen. Kosola ei määrittele hallitusvallan auktoriteetin heikkenemistä tarkemmin, mutta puhees-

¹³³³ Palonen 2012, 98, 100, 103, 106. Jopa parlamentarismia puolustaja, brittifilosofi John Stuart Mill piti parlamentarismia tehottomana järjestelmänä.

¹³³⁴ Vasara 2013, 741.

¹³³⁵ Lappalainen 2005, 370–376; (lainaus s. 370). Tarkemmin *Uusi Suomi* 26.4.1929, Hallitus ja eduskunta ja *Uusi Suomi* 19.4.1931, ”Eduskunnan arvovalta”. Ignatiuksella oli yhteyksiä korporativistisiin piireihin Suomessa. Ignatius ei hyväksynyt lapuanliikkeen väkivaltaisuuksia, mutta oli lähellä sitä aatteellisesti.

ta voidaan päätellä, että juuri liallinen myöntöväisyys suhteessa Venäjään ja Neuvostoliittoon oli aikaansaanut puolueiden vaikutusvallan kasvun.¹³³⁶

”Keinotekoinen puoluejako” oli mahdollistanut kansanedustajien oman edun ajamisen isänmaan edun kustannuksella. Poliitikot puhuivat ”isänmaa huulilla”, mutta ”sydän täynnä puoluejuonitteluja ja itsekkäitä pyyteitä”. Poliitikkojen toiminta ei vaikuttanut maan tulevaisuuteen ainakaan positiivisesti. Yhteiskunnalliset ja sisäpoliittiset ristiriidat eivät johtuneet vain vuodesta 1918 tai kansanvallan teknisestä toimimattomuudesta (hallituksen kaatumiset), vaan poliittisesta järjestelmästä sinänsä. Puolueet alkoivat järjestäytyä yhteiskunnallisten eturyhmien muodostuessa. Eturyhmien väliset intressikiistat lietsoivat vihaa kansanosien välille. Kosola liitti puheessaan lapuanliikkeen synnyn myös yleiseksi reaktioksi puoluevaltaan.

Me Lapuan miehet olemme viime vuosina punninneet sydämessämme isänmaan kohtaloita ja murheeksemme todenneet asian kieron kulun, me olemme huolisamme korottaneet äänemme saadaksemme omahyväiset poliitikkomme heräämään ja lopettamaan puoluepelinsä pelastaakseen kansamme sitä jäytävältä kommunismilta, mutta turhaan.¹³³⁷

Puheessa annettiin hyvin negatiivinen kuva politiikasta ja poliitikoista. ”Puoluepeli” -käsite viittaa juuri politiikan asioidenhoitamis-ulottuvuuden jääneen heidän omien etujensa varjoon. Toisaalta Kosola kiisti yhteiskuntaluokkien väliset konfliktit vielä vuoden 1930 puheissaan, jolloin politiikka näyttäytyi enemmän teknisena maan edun ajamisena. Lapuanliikkeen teot olivat velvoitettu reaktio järjestelmän toimimattomuutta vastaan. Kosolan retoriikassa Lapuan laki¹³³⁸ tuodaan puoluevallan säätämän lain tilalle ja isänmaallinen kansalainen isänmaattoman poliitikon tilalle. Koska lapuanliike ei aiheuttanut poliittisen tilanteen ajautumista umpikujaan, se ei ollut myöskään syyllinen ”lainvastaisiin tekoihin”, joilla se yritti tilannetta avata.

Kosola yritti argumentoida lapuanliikkeen laittomuuksia seuraavasti: kun poliittinen järjestelmä ei kykene toimimaan ja kaikki osapuolet rikkovat sen sääntöjä, ei järjestelmällä ole oikeutta lähteä sääntörikkomuksia tuomitsemaan, koska se on omalla toiminnallaan tilanteensa aiheuttanut.¹³³⁹ Kosolan mukaan puoluevalta nimenomaan lietsoi vihaa kansan keskuuteen.

Eri kansanluokkien välillä vallitsi edelleenkin ankara viha. Mistä se johtuu? Suurimmalta osalta siitä, että puoluepukarit jatkuvasti lietsovat sitä leipätyönään, aikoinaan pystytetyt keinotekoiset puoluekarsinat ovat ryhmäpyyteitten takia pidettävät pystyssä ja mikä on sen parempi pönkkä, kun jatkuva vihanpito eri leirien välillä.¹³⁴⁰

¹³³⁶ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7. Vihtori Kosola: Lapuanliike.

¹³³⁷ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7. Vihtori Kosola: Lapuanliike.

¹³³⁸ Lapuan laki Kosolan puheissa käsitellään toisessa luvussa.

¹³³⁹ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7. Vihtori Kosola: Lapuanliike.

¹³⁴⁰ *Aktivist* N:o 9. 15.9.1930, 6–7. Vihtori Kosola: Lapuanliike.

Tärkeä erityinen tekijä Kosolan puoluevallan vastustuksen syntymisessä oli pettymys kommunistilakien aikaansaamiseen. Kallion hallitus oli kaatunut epäluottamukseen, kun SDP määräenemmistöllä äänesti lait vaalien jälkeen käsiteltäviksi. Kosola totesi 24.9.1930 Turussa Suomen lukon valtiollisessa esitelmätilaisuudessa tilanteen olevan vaikea. Kosolan mukaan ”suurin osa tulevan eduskunnan jäsenistä tulee olemaan samoja kuin entisessäkin oli. Voivatko nämä samat miehet nyt laatia lait, joita eivät ennen voineet?”¹³⁴¹

Lapuanliike ei ollut tyytyväinen syntyneeseen poliittiseen tilanteeseen. Ratkaisuksi kommunismin vastaisen lainsäädäntöön ja järjestelmän yleiseen toimintaan Kosola esitti hallituksen ”vallan ja valtuuksien” lisäämistä. Kosola oli puheessaan aiemmin todennut, ettei lapuanliike aseta hallitukselle ehtoja, mutta kylläkin suuntaviivoja. Nyt hän vaati hallitukselle ”mahdollisuuksia ja keinoja vakavaan suunnitelmalliseen ja pitemmälle tähtäävään maan sisä- ja ulkopoliittikan ja talouselämän johtamiseen”. Kommentoidessaan puheessaan ulkopoliittikan hoitamisen (reuna)ehtoja, Kosola osittain kumosi aiempaa väittämäänsä lapuanliikkeen tavoitteista. Kommunisminvastustamisen lisäksi voimaa tulisi saada lisää myös ulkopoliittikkaan. Kosola vaati, tarkemmin määrittelemättä, hallitukselle työrauhaa. Vaatimuksellaan hän mitä luultavimmin tarkoitti, että hallitusten tulisi pysyä kauemmin pystyssä.¹³⁴²

Kosola totesi suoraviivaisesti, että eduskunta päätti laeista vain puolueiden voimasuhteiden ja kompromissien mukaan. Hän ei kuitenkaan tuonut esiin vaihtoehtoa: olisiko parempi päättää lait sitten vahvemman vallalla? Ainakin Kosolan käsitys Lapuan laista viittaisi tähän. Kosola puuttui myös talouspolitiikkaan:

Maan talouspolitiikan johdossa on eduskunta aiheuttanut epämääräisyyttä ja yhdenmukaisuuden puutetta, mikä haitallisesti on vaikuttanut ennen kaikkea maan teollisuuteen. Valtion menoarvion yksityiskohtainen käsittely ja eduskunnan oikeus sekaantua pienimpiinkin asioihin vaikuttaa ehkäisevästi hallituksen toimintaan, sekä aiheuttaa eri etupyyteiden välillä eduskunnassa kompromisseja, jotka nostavat tarpeettomasti menoarviota.¹³⁴³

Talouspoliittisessa kritiikissään Kosola viittasi ilmeisesti liian suuriin budjetteihin, joihin jokainen hallituspuolue yritti saada omia vaatimuksiaan lävitse. Puolueiden ”tilapäiset voimasuhteiden muutokset” eivät saisi ”häiritä maan vakavaa kehitystä”. Puheessaan Kosola vaati myös eduskunnan oikeuden budjetin laatimisessa rajoitettavan vain ”menoarvion pääsummien määrittelyyn” ja kansanedustajien määrän supistamista. Kriitikoilleen Kosola totesi, että koko vaalilaki, valtiopäiväjärjestys ja ”yleensä koko kansanvaltainen lainsäädäntömme” oli ”kuumeisella kiireellä” aikanaan aikaansaatua, joten oli selvää että ne sisälsivät epäkohtia. Vasemmiston käsitys kansanvallasta muodostuisi sen sijaan uhkaksi kansanvallalle, koska järjestelmä ei kestäisi vasemmiston vallasta seuraavaa Neuvostoliiton uhkaa.

¹³⁴¹ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹³⁴² *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹³⁴³ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

Päinvastoin, ellei niitä korjauksia tehdä, niin totisesti on kansanvalta vaarassa, jos sitä jatketaan entiseen suuntaan.¹³⁴⁴

Viimeisessä lauseessa Kosola ei määritellyt, millä tavoin kansanvalta oli vaarassa: liittyisikö vaara jotenkin sen omaan rakenteeseen? Puhe oli lukeneen ihmisen kirjoittama. Vuoden 1930 parlamentarismikeskusteluun liittyen voisi ajatella, että sen takana oli K. R. Kareksenkin vaikutusta. Toisaalta myös lapuanliikkeen sihteeriksi noussut Artturi Vuorimaa oli esittänyt teoksessaan *Kolme kuukautta Kosolassa* konkreettisia parannusehdotuksia maan lainsäädäntöön.

Kosola nosti syyskuussa 1930 Vaasan puheessaan esiin puoluevallan ja sen seurauksen: kansasta vieraantuneet ”kääpiösieluiset” ammattipoliitikot, jotka edustivat kansaa. Kansanliike oli ainoa, joka voisi painostaa ammattipoliitikkoja toimimaan kansan tahdon mukaisesti. Puheessa asetetaan vastakkain poliitikot ja kansa. Vastakkainasettelu perustellaan viittauksella jääkäri liikkeen aikaiseen tilanteeseen. Lapuanliike oli Kosolan mielestä legitiimi juuri siksi, koska se edusti suoraan, eikä edustuksellisesti, kansan tahtoa. Kosola nosti näin esiin edustamisen käsitteen ongelmallisuuden, mutta ei määritellyt tarkemmin mitä tarkoitti kansan tahdolla. Kosolan mielestä kansan tahto ilmeni konkreettisesti lapuanliikkeen tukemisena.¹³⁴⁵

Kosola totesi vuonna 1931, että kun julkisten kommunistien toimintaa oli alettu ehkäistä, oli jouduttu vain puoluevallan ongelmaan. Kosola väitti, että puoluevalta oli johtanut maan pois ”isänmaalliselta pohjalta” etu-, ryhmä- ja puoluepyyteiden kilpailuksi. Lapuanliike tuhosi julkisen kommunismin, mutta sen täytyi myös herättää vuonna 1918 vallinnut ”rehellinen isänmaallinen henki”. Itsenäisyystaistelun lunnaat, ”kalliit vapaussodan saavutukset” ja uhrin, olisivat muutoin turhia. Kosola toi esiin jälleen, ettei yhteiskunnassa ollut laillisia keinoja saada aikaan kommunistilakeja, koska ”katsantokanta oli vajonnut jo niin alas”. Perustelu oli epämääräinen ja viittasi lähinnä siihen, ettei lapuanliikkeellä olisi ollut poliittista tukea ilman voimatoimia ja suoranaista uhkailua.

Tämä oli meille yllättävä pettymys. Oli katkeraa todeta, että tuskin puolitoista vuosikymmentä vuotta vapaussotamme jälkeen tilanne oli jo sellainen, ettei isänmaan turvaamiseksi tarpeellisia lakeja enää voitu eduskunnassa saada hyväksytyiksi.¹³⁴⁶

Parlamentarismi tematiikka rakentuu Kosolan retoriikassa myös vuoden 1918 sotaa vasten, koska Kosola koki parlamentaristisen kehityksen heikentävän maata ja sen vanhaa sääty-yhteiskunta järjestelmää. Vapaussodaksi käsitetty sisällissota oli ollut myös puoluevallan syytä, koska ilman sitä punaista puolta ei olisi ollut. Kosolan retoriikassa puolueen käsite liitetään vuonna 1930 impliisitesti vasemmistolaisuuteen ja siitä seuranneeseen epäisänmaallisuuteen.

Maaliskuussa 1931 Kosola piti tärkeänä juuri porvarillisen enemmistön säilyttämistä eduskunnassa. Porvarillinen enemmistö eduskunnassa oli sidottu

¹³⁴⁴ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹³⁴⁵ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus sen. Sama puhe kaikissa.

¹³⁴⁶ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

puolueisiin, jolloin isänmaan etu jäisi taka-alalle. Lapuanliikkeen kannattajien tulisi ”kaikin voimin” vaikuttaa puolueiden muuttamiseksi isänmaallisemmaksi. Ellei tämä onnistuisi, olisi lapuanliikkeen harkittava muuttumista puolueeksi ja ajettava asiaansa itse.¹³⁴⁷

Svinhufvudia Kosola kehui, mutta hänen mahdollisuutensa olivat ”rajoitetut”. Tähän voitaneen todeta, että nyt alkoi näkyä kenen äänillä Svinhufvud oli presidentiksi lopulta yltänyt.¹³⁴⁸

Kosolan retoriikka kansanvallasta oli tässä kohtaa ristiriitaista. Toisaalta hän puhui kansanvallan tärkeydestä, yhtäältä hän piti vasemmistoa äänestäneitä ”yksinkertaisena”. Eduskunta oli yhä kuriton. Siellä ”häikäilemätön jukuri-pää tai vähäpätöinen asia” saattaisi kaataa hallituksen ”omien ministeripyyteitensä vuoksi”. Diktatuurista pitäisi syyttää enemmänkin työväkeä, jonka päämääränä oli lopulta ”proletariaatin luokkadiktatuuri ja nykyisen yhteiskuntajärjestyksen tuhoaminen”. Kosola alkoi rakentaa punaisista paidoista jo sisällissodan voittamisen kaltaista myyttiä.¹³⁴⁹ Punaiset paidat olivat olleet kommunistin uhkan toinen varoitus ja kolmatta ei kannattaisi enää odottaa.¹³⁵⁰

Kosola väitti 10.1.1932 Uudenkaupungin puheessaan, että hallitukset olivat aikaansaaneet ja siten mahdollistaneet eduskunnan epäisänmaallisen toiminnan. Kritiikki suunnattiin nyt erityisesti, puolueista, yleisempään eli hallitukseen. 1920-luvun hallitusten toimien seurauksena maa luisui lapuanliikkeestä huolimatta kohti kommunismia ja perikatoa. Parhaimmillaankin tilanne olisi ollut yhtä huono kuin vuonna 1929. Puheesta ei selviä tarkoittiko Kosola kansanliikkeellä vain lapuanliikkeen järjestäytymätöntä vaihetta vuosina 1929 ja 1930, kuten vuoden 1931 puheessaan, vai oliko kansanliike myös järjestäytynyt lapuanliike?¹³⁵¹

Tilannekatsauksen ja tilanteen analysoimisen jälkeen Kosola esitti lapuanliikkeen vaatimukset tilanteen korjaamiseksi. Maan vapaus ja itsenäisyys oli turvattava laeilla. Kommunismi ja ”puoluejuonittelu” oli hävitettävä maasta ja tätä varten oli saatava ”kyllin jyrkät lait, jotka estävät kaiken maanpetoksellisen toiminnan”. Vaalilakia tuli ”siirtää arkistoon” ja lainsäädäntöä uudistaa siten,

¹³⁴⁷ *Ajan Sana* 13.3.1931. Lapuanliike teki käytännössä valintansa ulkoparlamentarismiin ja puoluepolitiikan välillä jo vuoden 1930 vaalien aikana, koska se ei talonpoikaismarssin jälkeisestä suosioistaan huolimatta lähtenyt puoluepolitiikkaan. Vuonna 1931 kannatus oli jo liian vähäinen. Vrt. Halmesvirta 2010, 91.

¹³⁴⁸ Oliko Svinhufvud siinä mielessä heikko presidentti, että hänet valittiin yhdellä äänellä lapualais-sympatioista huolimatta? Toisaalta Ståhlberg olisi valittu liberaalisuudesta ja vasemmistosympatioistaan huolimatta. Linjavaali pakotti kannattajat otamaan selvästi kantaa. Vrt. esim. Suomen Heimo 22.2.1931. N:o 2, Selville vesille; ks. myös *Vaasa* 17.2.1931, P. E. Svinhufvud valittiin; Hilja Riipinen kirjoitti päiväkirjaansa presidentinvaalin jälkeen, että Svinhufvud oli tullut valittua ”ylempää”, ts. Jumalan tahdosta. Kosola kääntyi Svinhufvudin kannalle ilmeisesti juuri Riipisen vaikutuksesta. Sulamaa 1995B, 144–145. Ks. myös KA. Hilja Riipisen päiväkirja 1930–1932. Ks. myös Kekkonen 1981, 212–219.

¹³⁴⁹ Punaisten paitojen repimisestä kommunisteilta Lapualla 1929. Esim. Mikkilä 2000, 73–75; Siltala 1985, 53–54; Uola 2006, 193; Kosola 1935, 221; Lehtinen 1984, 675; Kangas 1983, 33–35.

¹³⁵⁰ *Ajan Sana* 13.3.1931.

¹³⁵¹ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus.

että eduskunnasta voitaisiin poistaa ”maankavaltajat ja ryssän rahoilla ostetut kätyrit”. Vaatimus viittasi ilmeisesti vasemmiston eli SDP:n, kansanedustajiin.¹³⁵²

Kosola toisti puheessaan jo syyskuussa vuonna 1930 esittämänsä argumentin: lapuanliike oli kannattajineen itse ensimmäisenä valmis alistumaan vaatimiensa ”kaikkien lakien” alle, kunhan ne varmasti takaavat ”isänmaan vapauden, itsenäisyyden, uskonnon pysyvyyden, kotien rauhan ja maan turvallisuuden”.¹³⁵³ Kun Kosola yritti osoittaa, että demokratia uhkaa edellä mainittuja seikkoja, hän asetti nämä kaikki seikat demokratiaa vastaan. Argumentti oli toisaalta myös tarkoitettu ehkä vakuuttamaan lapuanliikkeen vastustajia: tämän enempää ei vaadittaisi. Toisaalta Kosola oli vuonna 1929 todennut, että kommunistien illegalisoiminen ja poistaminen politiikasta riittää, mutta nyt hän vaati myös SDP:n illegalisoimista. Miksi hänen käsityksensä esimerkiksi Edistyspuolueen laillisuudesta ei muuttuisi tulevaisuudessa negatiivisemmaksi, jos SDP raivattaisiin pois lapuanliikkeen tieltä? Lauseeseen jätetty takaportti isänmaan vapaudesta ja maan turvallisuudesta mahdollisti tilanteen määrittelyn uudelleen. Puheesta ei selviä kuinka paljon demokratiasta tuli luopua, jotta maa olisi turvattu kommunismilta. Syyskuun 1930 puhe aikaansai demokratiakeskustelun kiristymisen. Kun SDP ei suostunut talonpoikaismarssinkaan jälkeen lapuanliikkeen painostukseen, sai se syytökset epädemokraattisuudesta.¹³⁵⁴

Kosola lopetti puheensa korostamalla, ettei lapuanliike vaatisi ”mitään muuta”, mutta pitäisi esittämistään vaatimuksista kiinni. ”Lapuan kautta maan kuuluva huuto oli: kommunismi, marxilaisuus ja puoluejuonittelu täytyi maasta hävittää.” Puheen lopetus oli talonpoikaismarssin lopun tyyppinen. Kosolan puheiden yleisin lopetus vuonna 1930 oli vaatimus kommunismin hävittämisestä. Suurin muutos aiempaan oli, että vuoden 1932 alussa Kosola laajensi kriittikkinsä SDP:stä kaikkiin, ketkä sallivat SDP:n toiminnan.¹³⁵⁵

Kosola haastoi IKL:n vastustajia puheessaan IKL:n naisten tilaisuudessa 30.4.1933 kysymällä ketä muita paitsi puoluediktaattoreita voisi haitata puolueetujen alistaminen isänmaan eduille. Tässä hän jälleen piilotti IKL:n vaatimuksen puolueiden hävittämisestä puolueiden diktatuuripyrkimysten taakse.

¹³⁵² *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus.

¹³⁵³ Esim. johtaja Varpulan ja Kustaa Tiitun lausunnot työmaaterrorista 1.12.1929 kokouksessa, Pihkalan alustus 15.3.1930 kokouksessa. Silvennoisen (2012, 365) mukaan juuri työmaaterrorin vastustaminen oli ”yksi harvoista teemoista”, jonka kaikki lapuanliikkeen tukijat ja kannattajat saattoivat hyväksyä.

¹³⁵⁴ Vrt. Kosolan puhe Vaasa 23.9.1930; *Aamulehti* 23.9.1930.

¹³⁵⁵ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus.

¹³⁵⁶ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus. Ks. esim. johtaja Varpulan ja Kustaa Tiitun lausunnot 1.12.1929 kokouksessa. Se, että lehti ei julkaissut Kosolan puheita kokonaisuudessaan, osoittanee, ettei niissä ollut mitään uusia teemoja tai vaatimusten ja tavoitteiden muutoksia. Laillisuusrintamasta Soikkanen 1984, 19–23, 48–52. Suojeluskuntajupakasta myös KA. Hilja Riipisen päiväkirjat 1930–1936. 30.11.1931. Kosola ja Wallenius, jotka Riipinen ko. päivänä tapasi ”vaativat kovasti” hallituksen kaatoa.

Mikä on tämä puoluepeli, joka, muka on maalle niin tärkeä, että sen heikentäminen on muka vaara kansanvallalle? Näkeekö kukaan järkevä ihminen mitään viisautta siinä, että esimerkiksi me, yhden tai toisen tämän seudun maanviljelijät ja muut kansalaiset kuulumme eri puolueisiin? Yksi kuuluu Maalaisliittoon, toinen Kokoomukseen, kolmas Edistyspuolueeseen ja neljäs ehkä sosialisteihin.¹³⁵⁶

Esimerkiksi puolueiden jakavasta vaikutuksesta Kosola otti vuoden 1931 presidentinvaalit, joissa ”huudettiin puolue miestä”. Hallitukset olivat kokoonpantu puolueiden, ei isänmaan ehdoilla. Sellaisessa ”isänmaallisessa katsantokannassa” oli sairaalloista vikaa, joka puolusti puoluepeliä sen rajoittajia vastaan. Kosola määritteli isänmaata juuri vahvan vallankäytön kannalta.

Siihen on jo jouduttu tässä meille rakkaassa isänmaassamme, että voidaan aivan toisissa sanoa, että on isänmaalle vahingollista tahtoa sellaista hallitusta, joka asettaisi isänmaan edut puolue-etujen edelle.¹³⁵⁷

Kosola rinnasti jälleen IKL:n kriitikot jääkäri liikkeen vastustajiin. Ellei kansanliikettä olisi syntynyt, olisi ilmeisesti vapaussodan valkoisten ja suojeluskuntiin kuuluneiden henkilöiden toiminta julistettu rikolliseksi, mikä olisi Kosolan mukaan ollut työmaaterrorin looginen jatko.

Kosola puhui 25.6.1933 Bruno Salmiala ja everstiluutnantti Arne Somersalon jälkeen Oripään kankaalla, IKL:n Varsinais-Suomen piirin juhlassa.¹³⁵⁸ Kokoukseen oli marssinut yli 10 000 IKL:n kannattajaa, joista 2000 oli mustapaitaa¹³⁵⁹. *Hämeen Sanomat* kertoi innostuneesti paikalla olleen ”parikymmentä tuhatta henkeä”. Kosola totesi *Hämeen Sanomien* mukaan ”voimakkaassa puheessaan”, että vaaleissa oli kysymys vallasta. Kansa osallistuisi vaaleihin innokkaammin kuin aikaisemmin. Valta puolueilta oli palautettava jälleen kansalle. Kun kaikki valta perustui puolueille ja niiden johtajille, veisi tilanteen jatkuminen maan perikatoon. Vaalilaki ei tuntenut puolueita, mutta puolueet olivat ottaneet vallan käsiinsä. Aikaisemmat säätyvaltiopäivät eivät olleet mitkään puoluevaltiopäivät, miksi eduskunnan pitäisi sitten olla puolueiden vallassa. Kosola ei ilmeisesti kommentoinut parlamentaarisen demokratian yleistä ajatusta, valta tulisi puolueillekin kansalta. Viitaten SDP:hen Kosola totesi, että valtakunnan kohtaloa määräisi sellainenkin puolue, jonka ”tarkoituksena on tämän valtakunnan hävittäminen”.¹³⁶⁰

Puheessaan hän toisti lapuanliikkeen vuoden 1931 esittämän argumentin, mutta ei enää yksilöinyt miten SDP aikoi valtakunnan hävittää. Puoluevalta olisi säälimättä hävitettävä ja vallankumous sitä vastaan oli jo ”alkanut kansa-

¹³⁵⁶ *Ajan Suunta* 2.5.1933, Marxilaisuuden alkava romahdus.

¹³⁵⁷ *Ajan Suunta* 2.5.1933, Marxilaisuuden alkava romahdus.

¹³⁵⁸ Puhe pidettiin juuri Oripäällä ehkä siksi, koska Oripäessä oli vuonna 1918 käyty kovia taisteluita. Roselius 2013, 22, 222–223.

¹³⁵⁹ Vilho Annala totesi, että mustapaita oli vain valmistautunut pelastamaan isänmaansa, kuten vuonna 1918. Tarkemmin *IKL:n jouluku* 1933, 16.

¹³⁶⁰ Kosola jatkoi puheessaan Kokoomuksen vuoden 1930 vaaleissa käyttämää retoriikkaa. Vrt. Kokoomuslaisen professori Antti Tulenheimon puhe: ”Oikeusjärjestyksen tulee olla sellainen, ettei sen varjolla voida toimia sen hävittämiseksi”; *Ajan Suunta* 26.6.1933, Laittomuusrintama. Antti Tulenheimosta tarkemmin Vares 2000C.

kunnan aivoissa ja se jatkuu ja levenee”. Puolueiden tilalle ”perusteena ja ajatuksena” Kosola asetti Jumalan, isänmaan ja kodin. Hän viittasi uskonnolliseen retoriikkaan. Kosolan puhe sai yleistöltä vastaansa suuret hyvä-huudot. Tilaisuuden lopuksi Kosola otti vastaan mustapaitojen ohimarssin sankaripatsaan edustalla Bruno Salmialan kanssa.¹³⁶¹

Kosola esitti puheessaan Tammelassa 27.8.1933 yleisötilaisuudessa IKL:n isäntävallan käsitteen.¹³⁶² Isäntävalta ilmentää Kosolan ajattelussa puoluevaltaisen parlamentarismien vastustamista. Isäntävalta oli myös eräs ratkaisuehdotus puoluevallan aikaansaamiin ongelmiin. Vaatimus isäntävallasta tarkoitti vahvan johtajan ajatuksen uudistamista. Isäntä on talonpoikaissäädystä perheen, talousyksikkönä säädyn, ydinsolun, johtaja, jonka auktoriteettia alaisten, renkien ja piikojen ja mahdollisten päivätyöläisten oli kunnioitettava ja toteltava. Isäntävalta ilmeni esimerkiksi oikeuden käynneissä ja toisaalta moraalinen määrittelijänä. Yhtäältä isäntävalta oli myös yhteisöä koossapitävä, suojaava ja lujittava tekijä.¹³⁶³

Puheessaan Kosola perusteli, että IKL:llä oli velvollisuus osallistua vaaleihin ja tarjota vaihtoehto puolueiden vallalle. IKL:n päätös vaaleihin osallistumisesta oli tehty lokakuussa 1932.¹³⁶⁴ Vaaleihin osallistuminen oli myös riski, koska heikko kannatus veisi katetta uholta. Toisaalta lapuanliikkeen epäonnistuttua ei muita vaihtoehtoja enää ollut.¹³⁶⁵ SDP:n puheenjohtaja Väinö Tanner toteasi Kosolan puheessa nähtävän vain ”lapsellisuutta ja teatraalisuutta, vaikka puhe oli selvästi vallankumouksellinen”. Tampereen lippujupakasta¹³⁶⁶ harmistunut Tanner piti Kosolan puheita selvästi suojelulainvastaisina.¹³⁶⁷ Kuten Svinhufvudin vaalitulaisuudessa vuonna 1931 pitämässään puheessa, Kosola viittasi taas arkielämään ja tarkemmin tavarantoiminnan valmistamiseen.

Jos ammattimies tekee hyvän tavarantoiminnan, ei hänen sitä seuraavana päivänä tarvitse ruveta uudelleen valmistelemaan, mutta kuinka on eduskunnassa? Yhdessä eduskunnassa säädetään lakeja tukuttain, mutta jo seuraavassa niitä täytyy ruveta paikkailemaan ja niin jatkuu lakkaamatta.¹³⁶⁸

Kosolan vaatimassa yhteiskuntamallissa kansalaista tulee sääty-yhteiskunnan jäseniä, joilla on oma paikkansa ja työnsä, eikä yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Ajatus ilmensi IKL:n ajatusta kansankokouksesta. Yhteiskunta on vakaa kokonaisuus, jonka totalitaarinen toiminta on verrattavissa puhtaimmillaan

¹³⁶¹ *Hämeen Sanomat* 27.6.1933, Parikymmentä tuhatta henkeä. Ks. Kosolan puheen referaatti (sama kuin *Hämeen Sanomissa*) *Ajan Suunta* 26.6.1933, Laittomuusrintama.

¹³⁶² *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁶³ Karonen & Einonen 2002, erit., 10–26.

¹³⁶⁴ Esim. *Helsingin Sanomat* 4.10.1932, Isänmaallinen kansanliike ja vaalit.

¹³⁶⁵ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁶⁶ Suojeluskunnan Tampereen piiripäällikkö Aaro Pajari oli vaatinut SDP:n lippua vedettäväksi alas SDP:n puoluekokouksen yhteydessä. Tanner 1966, 151–152; Nevakivi 1992, 82. Tarkemmin Jutikkala, 1979, 703–708; Tepora 2011, 176–180; Leinonen 2013, 100–102. Ks. myös *Vaasa* 26.5.1933, Suojeluskuntaupseerit riisuivat Tampereen. Ks. myös *Ibid*, Tampereen tapahtumat; *Vaasa* 27.5.1933, Tasavallan presidentti asettunut.

¹³⁶⁷ Tanner 1966, 152–154.

¹³⁶⁸ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen. Myös Artturi Vuorimaa (1931, 129) jakoi Kosolan käsityksen liioista laeista.

monimutkaisen koneiston toimintaan. Ihmiset ovat rattaita, jotka koneistoa pyörittävät. Luokkien väliset erot ovat verrattavissa rattaiden operaatioiden muodostamaan hierarkiaan. Suurempi ratas pyörittää pienempää ja vivut ohjaavat koneistoa käyttäjän eli diktaattorin, käskemään suuntaan.

Puoluejärjestelmää voisi verrata moniin keskenään enemmän tai vähemmän ristiriitaisten koneistojen väliseen toimintaan, missä yksittäiset osatkin voivat ainakin yrittää kääntää koko koneistoa haluamaansa suuntaan. Hierarkisessa yhteiskunnassa valtiokoneisto olisi vain toimeenpaneva voima. Ilmeisesti Kosolan ajattelussa yhteiskunta määrittyi juuri yhteisöstä, joka mahdollistaisi sen toiminnan. Siksi yksilöt olivat velvollisia, tottelemaan järjestelmää. Kosola näki yksilön laajemminkin vain "määritellyn tehtävän", isänmaan kutsumuksen, toteuttajana.¹³⁶⁹

Ajatus lakien liiallisesta uusimisesta tuli luultavasti K. R. Karekselta, joka oli helmikuussa 1933 IKL:n edustajakokouksessa todennut, että lakien liian nopea muuttaminen, poliitikkojen yksityisetujen mukaisesti, vähensi niiden kunnioitusta ja noudattamista. Lain tulisi määrittyä vanhojen oikeuskäsitysten ja kansalaisten oikeudentunnon mukaan. Lopulta yhteiskunta, valtio ja sen lait olisivat Jumalasta peräisin, siksi uskontokaan ei saisi olla yksityisasiasia.¹³⁷⁰ Ajatus lakien jatkuvasta korjaamisesta liittyi myös ajan yleiseen liberalismiin ja parlamentarismiin kritiikkiin. Saksalainen valtio-oikeusteoreetikko ja filosofi Carl Schmitt kritisoi parlamentarismia juuri sen kyvyttömyydestä tehdä vaikeita päätöksiä.¹³⁷¹ Selvittämättä jää, oliko Kareksen käsitys laista Kosolan puheen lakia käsittelevän kohdan taustalla, ja oliko rovasti Kares jopa puheen kirjoittaja.

Toisaalta Kosola ajatteli, että puolueiden kritiikki IKL:ää kohtaan johtui pohjimmiltaan siitä, että he tiesivät sen olevan oikeassa.

Puolueet näkevät kansanliikkeessä heidän oman kukistajansa ja tämän puistatukseksi kasvaneen pelkonsa he peittävät sitä korkeampaan huutoon vihaamansa, tulevan kukistajansa, kansanliikkeen, esiintymisestä.¹³⁷²

Kosola totesi, että puolueet tukivat SDP:tä, koska se jollain tavoin symboloi puoluevallan olemusta. Tässä kohtaa Kosolan ajattelussa on ristiriita. Puoluevalta, missä monta eri puoluetta jakaa yhteiskunnallista valtaa, on kompromissi ja sellaisena edustuksellisen demokratian perusmuoto. Siniristilippuun turvaamat Sinimustat tulisivat pääsemään tavoitteeseensa. Vaalitulaisuudessa puhuivat myös kirkkoherra P. J. Salin, eversti V. Mikkola, eversti, *Ajan Suunnan* päätoimittaja Arne Somersalo¹³⁷³, professori Bruno Salmiala ja asessori K. R.

¹³⁶⁹ Kosola 1935, 256; Koskipalo 2008, 12.

¹³⁷⁰ *Uusi Suomi* 7.2.1933, Isänmaallinen kansanliike vaatii.

¹³⁷¹ Ks. (5. Luku ja yleisesti) Schmitt 1976.

¹³⁷² *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen. Lehti kutsui isänmaan ystäviä suureen taisteluun "musertamaan inhottavat puolueet", "puolue tyrannit" ja "saastaisen marxilaisuuden".

¹³⁷³ Lapuanliikkeen, tässä vaiheessa tosin jo virallisesti lakkautettu, lähetystö lähetti tohtori Eino Suolahdelle kirjeen 28.10.1932. Kirjeessä ehdotettiin Somersaloo *Uuden Suomen* kolumnistiksi, jotta velkainen *Ajan Sana* voitaisiin lakkauttaa ja siirtää miehet

Kares.¹³⁷⁴ Kosola piti IKL:n johdon puolesta puheen K. R. Kareksen 60-vuotispäivillä 13.12.1933. Hän antoi Karekselle lahjaksi karhunaljan. Juhliin osallistui muun muassa Lapuan suojeluskunta ja herättäjäyhdistys.¹³⁷⁵ Mahdolliset IKL:stä poisloikkaajat Kosola tuomitsi:

Eräät hoipertelijat siellä täällä ovat jättäytyneet syrjään liittyttyään aluksi mukaan ”muodin vuoksi”.¹³⁷⁶ Näin onkin parempi, sillä epäilijöitä emme tarvitse, tarvitsemme miehiä, joiden isänmaallisuus on taattua, eikä mitään lompakkoisänmaallisuutta.¹³⁷⁷

Kosola pyrki eräänlaiseen luonnontilan kaltaiseen orgaaniseen yhteiskuntaan ilman intressi- ja arvostirriitä, joista puolueiden ideologiat käytännössä rakentuivat.¹³⁷⁸ Ilmeisesti yhteiskunta määrittyi juuri yhteisöstä, joka mahdollistaisi sen toiminnan. Siksi yksilöt olivat velvollisia, tottelemaan järjestelmää. Toisaalta Kosola ajatteli, että jos puolueet tiesivät, ettei IKL ollut heille uhka, miksi he sitten reagoivat siihen niin voimakkaasti. Kosolan mukaan puolueiden kritiikki IKL:ää kohtaan johtui pohjimmiltaan siitä, että he tiesivät sen olevan oikeassa.

Puolueet näkevät kansanliikkeessä heidän oman kukistajansa ja tämän puistatukseksi kasvaneen pelkonsa he peittävät sitä korkeampaan huutoon vihaamansa, tulevan kukistajansa, kansanliikkeen, esiintymisestä.¹³⁷⁹

Lopulta Kosola palasi lapuanliikkeen aikaiseen voluntaristiseen retoriikkaansa puolueista:

Joku valtiomies on kerran lausunut: vihatkoot, kunhan vain pelkäävät. Täydellä syyllä voi kansanliike sanoa samaa puolueista. Huutakoot ja vihatkoot, kunhan vaan pelkäävät ja vapisevat.¹³⁸⁰

Puheen kirjoittaja saattoi tuntea Rooman valtakunnan historiaa, puheessa ei ehkä mainittu sitaatin olleen keisari Caligulalta, koska hänen jälkimaineensa ei

Uuden Suomen tukijaksi. Ks. Helsingin KA. Eino Suolahden kokoelma. Uuden Suomen tilaajat. Somersalo kuitenkin erotettiin vuonna 1935 Kinnunen 2013, 473.

¹³⁷⁴ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁷⁵ K. R. Kareksen 60-vuotispäivästä. *Lapuan Sanomat* 14.12.1933, Hengen, sanan.

¹³⁷⁶ Myös Bruno Salmiala totesi puheessaan Kouvolassa maaliskuussa 1934, että ”ne, jotka eivät katso uskaltavansa liittyä mukaamme, jääköt pois, sillä ne, jotka meihin yhtyvät, eivät saa koettelemuksissakaan lippuaan peittää”. *Kymenlaakson Suunta* 6.3.1934, Kansanliike elää ja kasvaa.

¹³⁷⁷ *Pohjanmaan Suunta* 6.7.1935, Kosolan haastattelu.

¹³⁷⁸ Orgaanisessa yhteiskuntakäsityksessä yhteiskunta samaistetaan kasvavaan ja kehittyvään biologiseen organismiin. Ajatus on saanut vaikutteita poliittista sosiaaliliberalismia vastustaneelta sosiologi Herbert Spenceriltä ja Oswald Spengleriltä. Orgaanisen yhteiskunnan määrittelystä tarkemmin Heywood 2003, 73, 75; Tamminen 2004, 119; Eriksson 2012, 36–40. Luonnontilan käsite tulee filosofi Thomas Hobbesilta Ks. Hobbes 1999, 121.

¹³⁷⁹ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁸⁰ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

ole ansiokas.¹³⁸¹ Kosola halusi lietsoa epäluuloja ja inhoa IKL:ää kohtaan. Puolueiden kanssa ei tehtäisi kompromisseja.¹³⁸²

Kosola ylisti Italian taistelua puoluevaltaa vastaan. Uhmakas puhe liittyi IKL:n ja sen vastustajien, etenkin SDP:n, Edistyspuolueen ja Maalaisliiton väliin taisteluun. Vetoaminen esimerkkeihin maailmalta osoittaa, että Kosola yritti etsiä kaikkia mahdollisia keinoja, joilla puoluevaltaa saataisiin heikennettyä. Olihan Kosola jo Lapuan päivillä vuonna 1930 tuonut esiin Puolan kansan taistelun Venäjää vastaan esimerkkinä onnistuneesta kommunismin vastustamisesta. Ennen kaikkea Kosola yritti puheissaan etsiä esimerkkejä, jotka innostaisivat hänen kannattajansa toimimaan.

Italia oli kerran perikadon partaalla sekä ulkonaisesti että sisäisesti. Siihen sen olivat saattaneet puolueet. Yhdennellätoista hetkellä maa pelastettiin siten, että puolueet hävitettiin. Ja nyt Italia kukoistaa.¹³⁸³

Italian Kosola otti esiin ratkaisuyrityksenä puoluevaltaa vastaan, ja myös ajan trendinä, joka oli hyvä liittää puheeseen. Carl Schmittille Italia oli laadultaan totalitaarinen valtio, joka nousi hallitsijan identiteetistä, johon kansa saattoi samaistua. Tällöin vallasta tuli hänen mukaansa suoraa ja syvemmin edustuksellista, toisin kuin parlamentaarisessa demokratiassa.¹³⁸⁴ Kosola otti esiin myös Saksan, jossa Hitlerin NSDAP-puolue oli noussut valtaan suuren kannatuksensa ja hallituskriisin siivittämänä. IKL määritteli itseään suhteessa Italiaan ja Saksaan.¹³⁸⁵

Yhdestoista hetki on kulumassa Saksassakin, jossa puolue-elämä oli matkaansaattanut kaikkien sodan kaikkia vastaan. Nyt eivät puolueet tee siellä kiusaa. Entiset puoluekoneistot on pantu palvelemaan hyödyllisiä tarkoituksiperiä ja lehmänkauppiat määrätty tekemään oikeata työtä. Ja nyt kulkee Saksan valtakunta onnellisempia aikoja kohti.¹³⁸⁶

Turun Sanomat kommentoi kohtaa Kosolan puheesta hänen nimeään mainitsematta. Lehden mukaan Saksa oli siirtynyt pimeälle keskiajalle. Maan "ainoa onni" olivat "loppumattomat paraatit" ja "rikollistyyppinen riehunta puolustuskyvyttömän kansan kiduuttajana".¹³⁸⁷ Lehti myös syytti IKL:ää vallankaap-

¹³⁸¹ Sitaattia on käytetty usein. Alun perin se on Rooman keisari Caligulalta (12–41 jKr). Lauseesta tarkemmin Barrett 2000, 92–93.

¹³⁸² *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁸³ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁸⁴ Schmitt 1985, 16, 30; Ojakangas 1999, 105; Ojakangas 2001, 112; Ojakangas 2007, 128. Kuvaavaa ajan käsitykselle oli, että Schmittille italialainen fasismi ei ollut epädemokraattista, koska diktatoriset keinot olivat vain kansan voiman julkista, suoraa ilmausta. Schmitt piti fasismia bolshevismien kontrastina.

¹³⁸⁵ Presidentti Hindenburg nimitti Hitlerin valtakunnan kansleriksi hallituskriisin jälkeen 30.1.1933. Saksassa pidettiin viimeiset, terrorin varjostamat, mutta osin vapaat vaalit 5.3.1933. Vaaleissa NSDAP sai 44 % äänistä. NSDAPissa oli enimmillään yli kahdeksan miljoonaa jäsentä. Goldhagen 1997, 32, 85–86; Shirer 1962, esim. 13–16, 222–230; Manvell & Fraenkell 2012, 110–111, 117–119; von der Goltz 2009, 144–146. Suomalaisen lehdistön reaktioista Hitlerin valtaannousuun Hytytiä 2012, 13–19.

¹³⁸⁶ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁸⁷ *Turun Sanomat* 30.8.1933, Inkvisitio.

pauksen suunnittelusta lokakuussa, teatraalisuudesta¹³⁸⁸ ja jopa Turun teatteria puhetilaisuuden järjestelyissä auttamisesta. Kosola näytti ”olleen mitä pätevin mies maassa on koskaan esiintynyt, mikäli kysymys on valtiosääntöä koskevista asioista”. Kosolan ”tieto-oppi” ei vastannut Italian, Saksan ja Venäjän vallanpitäjien käsityksiä. Siellähän juuri yksi puolue oli vallassa ja muut kielletty.¹³⁸⁹

6.2 IKL:läinen yhteiskunta

Carl Schmittiä tutkineen Mika Ojakankaan mukaan natsi-Saksassa valtio edustuksellisenä yksikkönä korvattiin NSDAP-liikkeellä. Hitler oli ensisijaisesti natsipuolueen, eikä Saksan valtion johtaja. Kansan tahto sulautettiin hänen omaan tahtoonsa. Kansan täytyi vain totella ja ilmentää tätä tahtoa.¹³⁹⁰

Kosola paljasti 27.8.1933 pidetyssä puheessaan puoluevallan vastaisuuden syynsä. Hän piti Hitlerin ja NSDAP:n valtaa hyvänä asiana Saksalle juuri monipuoluejärjestelmän kumoamisen kannalta. Myös *Ajan Suunta* esitti puoluevallan kritiikkiä kehumalla Saksaa SPD:n kahlitsemisesta. Toisaalta puheesta ei selviä kokonaan Kosolan suhtautuminen NSDAP-puolueeseen. Näin ollen jää selvittämättä pitikö Kosola Saksan tilannetta hyvänä vain siksi, että se oli estänyt SPD:n toiminnan vai peräti siksi, että se kehitti avoimesti epädemokraattista järjestelmää?¹³⁹¹

Yhtäältä fasistien ja natsien kritiikki vasemmistoa kohtaan oli menetelmä ottaa valta parlamentaariselta järjestelmältä. Vallankaappauksessa tehdessä oli tärkeää määritellä toinen osapuoli vallankaappauksen tekijäksi. Kosola näki yleisesti puoluevallan romahtavan kaikkialla ja piti tätä ”murskaamista” eräänlaisena ”kansallisena vallankumouksena”, jossa kansa korvaisi puolueet. Paremminkin voitaisiin todeta, että kansan nimissä korvattiin puolueparlamentarismi käytännössä diktatuurilla. Kosola näki kehityssuunnan välttämättömänä, koska puolue-elämä johtaisi vain ”punaiseen vallankumoukseen”. Tällä Kosola ilmeisesti tarkoitti Neuvostoliiton synnyn kaltaista kommunistista vallankumousta.

Kosola vetosi nyt lakiin perustellessaan väitteitään. Hän piti puoluevaltaa ongelmallisena lain kannalta. Puolueet olivat syyttäneet lapuanliikettä ja IKL:ää mahdollisesta vallankaappaus aikeesta¹³⁹², nyt Kosola syytti puolueita siitä, että puoluevalta perustui kaappaukseen. Puolueet puolustivat parlamentarismia vain, koska se välineellisesti hyödytti niitä. Siksi puolueet eivät edustaneet kansaa, vaan itseään, mikä synnytti puoluevallan. Kosola ei kuitenkaan koskaan käsitellyt kysymystä mistä ”oikein” tai oikeutus tuli. IKL:n mielestä parlamentarismi oli puolueiden ase kansaa vastaan. IKL:n päävastustaja oli SDP ja se

¹³⁸⁸ *Turun Sanomat* 29.8.1933, Teatraalista.

¹³⁸⁹ *Turun Sanomat* 30.8.1933, On taas saarnattu vallankumousta.

¹³⁹⁰ Schmitt 1997, 49; Ojakangas 2007, 131–132.

¹³⁹¹ Vrt. *Ajan Suunta* 30.6.1933, Ketunraudat lokahtivat. Toisaalta osana retorista uhoa ketunrauta kuvasi IKL:n asennetta hyvin ja koska Mäntsälän kapinasta oli vain reilu vuosi aikaa, saattoi käsite näyttää omana aikanaan hyvin erilaiselta.

¹³⁹² Esim. valtiopäivät I 1934, 75–87, Yhteiskunnalle vahingollinen kiihotus.

suhtautui demokratiaan välineellisesti. IKL:n kannatus ei noussut ja lapuanliikkeen aikaiset puheet suuresta suosiosta osoittautuivat katteettomaksi.¹³⁹³

Kosola pyrki väittämään, että vaaleilla valitut edustajat olivat huonoja ja kiisti heidän ammattitaitonsa. Toisaalta, kun Kosola piti poliitikkoja vain teknisinä suorittajina, hän kiisti politiikan olemuksen jatkuvana konfliktina, asioiden hoitamisena ja ongelmanratkaisutapana sekä asetti tilalle arvot, jotka ilmenisivät autokraattisesti, ylhäältä määräytyvästi ja sisäsyntyisesti. Tällöin hän depolitisoi politiikkaa ja tyhjensi sitä merkityksistään: politiikka alkaa vääryyden ja ongelman kokemisesta.¹³⁹⁴ Puheessa luodaan itse politiikasta myytti.¹³⁹⁵ Depolitisoinnissa annetaan ymmärtää, ettei asiassa ole mitään ristiriitaa, vaan se on keinotekoisesti tehty. Asiantuntijaan vetoaminen on depolitisoinnin toinen keino, jota Kosola myös käyttää. Asiantuntijan katsotaan tietävän asian parhaiten ja objektiivisimmin, tällöin kiistetään politiikan kielen ongelma.¹³⁹⁶ Toisaalta myös kommunistit pitivät jo politiikan määrittelyä poliittisena kysymyksenä.¹³⁹⁷ Tämä ilmensi Kosolan lapuanliikkeen aikana esiintuomaa voluntaarista vahvemman valta-ajatusta. Näin hän kiisti politiikan intressiluonteen ja sen eri intressiryhmät. Kosola hyökkäsi puheessaan Montesquieun vallan kolmijakooppia¹³⁹⁸ vastaan:

Se vaatii hallitusvaltaa, joka ei ole riippuvainen lakiasäättävästä vallasta, vaan joka toimii itsenäisesti ja on kokoonpantu ei puoluemiehistä vaan perustuslain edellytysten mukaisesti taitavista ja pystyvistä miehistä.¹³⁹⁹

Kosola ei määritellyt, kuinka ”taitavat ja pystyvät miehet” löydetäisiin ja kuka ne valitsisi. Naisista hän ei maininnut mitään. Toisaalta jos hallitus erotettaisiin vallan kolmijako-opin ja parlamentaarisen käytännön vastaisesti irralleen lakiasäättävästä vallasta eli oikeuslaitoksesta, niin mikä estäisi sitä kaappaamasta valtaa kokonaan? Toisaalta taas Kosola totesi, että miehet olisivat perustuslain edellytysten mukaisesti kokoonpantu. Eivätkö juuri lait takaa, että yhteiskunnassa poliittinen järjestelmä säilyy kansanvaltaisena? Kosolan implisiittisesti esittämässä järjestelmässä hallitusvalta luo itse omat lakinsa, mutta mikä silloin erottaisi lainkäytön mielivallasta? Tässä tulee esiin jo lapuanliikkeen aikana esitetty ajatus Lapuan laista. Malli olisi epädemokraattinen yksipuoluejärjestelmä, jossa hallituksen johtaja vertautuisi diktaattoriin ja kuvitellun säätyyhteiskunnan isäntään. Toisaalta Kosola ei määritellyt sen rakennetta tarkemmin. Kosolan mallin voisi tiivistää lainaukseen:

¹³⁹³ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹³⁹⁴ Vrt. Rancière 2009, esim., 70, 74, 95.

¹³⁹⁵ Vrt. Barthes 1994, 201–202; Schmitt 1976, 22; Ojakangas 2001, 93, 105, 112. Myytti on depolitisoitua puhetta eli, kun Kosola puhuu politiikasta ei-poliittisesti hän depolitisoi sitä ja samalla tekee myytin politiikasta. Depolitisoinninen on myös ”totaalisen valtion” keino vaientaa kritiikki, mutta paradoksaalisesti juuri depolitisoinninen lisää intensiivisesti asian poliittisuutta.

¹³⁹⁶ Hänninen 1996, 169–170. Ks. myös Rancière 2009, 161.

¹³⁹⁷ Vrt. esim. Skinner 2002, 166.

¹³⁹⁸ Oikeastaan jo Aristoteles esitti vallan kolmijako-opin lakiasäättävään, toimeenpanevaan ja säätävään valtaan. Kauppinen 1992, 37.

¹³⁹⁹ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

Kun mies ja ääni -järjestelmä ilman rajoituksia on vallassa, on selvää, että kaikki jälki on senmukaista.¹⁴⁰⁰

Lause tuo esiin Kosolan ajatusta siitä, että jotkut ihmiset olivat poliitikoinakin parempia kuin toiset. Poliittiset ongelmat eivät olleet intressipohjaisia, vaan niihin oli olemassa oikeita ja vääriä vastauksia. Kosolan luonnosteleva malli toteuttaisi käytännössä lapuanliikkeen vuonna 1930 esittämän iskulauseen "me teemme, mitä tahdomme"¹⁴⁰¹. Vaikka Kosola vaati puheessaan kansanvaltaa, hän vaati ensin "koko perusteiden muuttamista, jotta uusi terve järjestelmä voidaan aloittaa".¹⁴⁰² Kosola totesi, että juuri säätyvaltiopäivät olivat kansan valitsevat. Toisaalta hän vaati muutoksia mies ja ääni -järjestelmään. Samankaltaista parlamentarismien kritiikkiä oli vuonna 1931 esittänyt Artturi Vuorimaa.¹⁴⁰³

Juuri tähän liittyen SDP:n lehdistö ruoski IKL:ää kovalla kädellä, koska kukaan ei tiennyt, kuinka vahvaksi IKL osoittautuisi. Puheessa oli italialaisen fasismin kaikuja. Kosola asettui Saksan ja Italian fasismin linjoille. Toisaalta Kosola tarjosi fasismia erääksi esimerkiksi ja vaihtoehdoksi, jolla SDP:n lisääntynyt kannatus¹⁴⁰⁴ saataisiin heikentymään. Puheen retorinen kliimaksi tulee kodin, Jumalan ja isänmaan vaatimisesta puolueiden tilalle. Kosola toi puheessaan esiin entistä selvemmin vaatimuksen, jonka avulla IKL määrittäisi tulevaisuuden.¹⁴⁰⁵

Kosola päätyi siihen, että "eduskunta ei siten ole niin kuin sen pitäisi olla, pienoiskuva kansasta, vaan se on pienoiskuva puolueista".¹⁴⁰⁶ Kosola toisti tässä aiemmin ilmaisemansa ajatuksen, että eduskunta edustaa puolueita eikä kansaa. Puolueet olivat jollain syvällä tavalla erilaisia kuin kansa. Välillinen edustus ei ollut Kosolan mukaan demokratiaa, vaan valtaa tulisi käyttää suoraan. Kosolan mukaan lainsäädäntö ei toiminut, koska lakeja korjattiin alituisen. Tämä oli näennäiskritiikkiä, sillä lapuanliike muutti itsekin lakiesityksiään vuonna 1930. Toisaalta Kosola kielsi myös tässä politiikan intressiluonteen, kun valta vaihtuu, niin usein aiemman hallituksen säätämiä lakeja muutetaan. Lainkäyttö on prosessi, koska lait ovat ihmisten tekemiä. Kosola ei selventänyt, mi-

¹⁴⁰⁰ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹⁴⁰¹ *Aamulehti* 24.11.1930, Lapuanliikkeen eilinen suurkokous. Ks. myös K. R. Kareksen puhe kokouksessa, jossa hän käsitteli ilmestyskirjaa ja Danielin kirjan 12. lukua viimeaikaisten poliittisten tapahtumien valossa. Kares totesi, että maailma ei kehity hyvään suuntaan ja viittasi Venäjän tapahtumiin ja sieltä saapuneisiin "äitien kirjeisiin". *Ilkka* 24.11.1930.

¹⁴⁰² *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹⁴⁰³ Vuorimaan (1931, 130–131) mukaan puolueiden valta määrittyi esimerkiksi puoluekokouksissa monista satunnaisista tai tilapäisistä seikoista. Nopea parlamentarismiin siirtyminen oli aikaansaanut lähes rahvaanvaltaan joutumisen.

¹⁴⁰⁴ SDP sai vuoden 1933 vaaleissa 78 paikkaa, jossa oli 12 paikkaa lisäystä vuoteen 1930. IKL:llä oli vain 14 paikkaa. Kokoomuksen puoluekokouksessa Helsingissä 8.5.1934 professori Kuusi totesi, että syynä SDP:n kannatuksen nousuun oli ensisijaisesti juuri Kokoomuksen ja IKL:n ajama linja marxilaisuuden hävittämisestä. Ks. PTA. Ca 7, Kokoomuksen puoluekokous 1934, 83–84. Tämä on myös keskeinen syy siihen, miksi IKL:n ja Kokoomuksen SDP-retoriikka maltillistuu vuonna 1934.

¹⁴⁰⁵ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹⁴⁰⁶ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

ten lait tulisi laatia, mutta viittaukset sääty-yhteiskuntaan ja fasismiin esimerkiksi osoittavat, että hän kannatti jonkinlaista autoritaarista syntyperään ja poliittisesti päätettyyn kykyyn perustuvaa järjestelmää.¹⁴⁰⁷

Kokoaviksi teemoiksi puheessa nousivat: IKL:n merkitys, ohjelma ja sen uskonnolliset sävyt. Puhe käsitteli tiivistäen IKL:n tehtävää yhteiskunnassa. Kosola pyrki salaamaan puheessaan sen, mitä tilalle tulisi. Puhe voisi olla K. R. Kareksen kirjoittama, koska siinä on Kareksen aiemmin käsittelemiä teemoja, kuten parlamentarismi- ja puoluekritiikkiä. Puhe on analyttinen ja siinä Kosola ensimmäistä kertaa hahmottelee suuntaviivoja yhteiskunnallisille käsityksilleen. Hän myös eksplikoi käyttämiään käsitteitä, kuten kansa, puolue, isänmaa ja yhteiskunta. Toisaalta suhde syntymässä olevaan fasistiseen yhteiskuntamalliin Italiassa ja Saksassa jää implisiittiseksi ja vihjailevaksi. Implisiittisyys ja vihjailu olivat osa lapuanliikkeen linjaa. Asettuiko Kosola Saksan ja Italian kannalle, koska ne vastustivat puoluevaltaa ja SDP:tä, vai siksi, että ne olivat ideologialtaan fasistisia? Yhtäältä nämä syyt liittyvät toisiinsa.

Puhe oli luonteeltaan laitoikeistolle suunnattu. IKL koetti esiintyä todellisena SDP:n vastustajana. Toisaalta Maalaisliitto hallituspuolueena jää puheessa vielä varjoon. Kosola viipyy puheissaan pitkään kaikkien hyväksymissä seikoissa, kuten kommunismin vahingollisuudessa. Tästä hän johtaa ajatuksen SDP:n ja kommunistien samankaltaisuudesta. Näiden samankaltaisuudesta seuraa puoluevallan kritiikki, koska puoluevalta mahdollistaa marxilaisten menestymisen politiikassa. Näin marxilaisuuden ja puoluevallan välille muodostetaan looginen sidos, koska ne edustavat Kosolan retoriikassa toisiaan. Kosolan mielestä marxilaisuus oli pohjimmiltaan konkreettisen poliittisen puolueen edustamaa valtaa. Kosolan puhe oli radikaali tematiikaltaan ehkä juuri siksi, että se pidettiin IKL:n aktiivikannattajille, kohtuullisen pienelle yleisölle. Suuremmalle yleisölle puhuessa teemat täytyy pitää maltillisempina, koska kaikki eivät ole IKL:n kannattajia.¹⁴⁰⁸ Kosola esittää vahvimmat tunteisiin vetoavimmat argumenttinsa juuri puheiden loppuosassa, jotta niillä saavutetaan sopiva tunnelma.¹⁴⁰⁹ Kosolan liioittelevat ilmaukset marxilaisuudesta ja puoluevallasta ilmentävät hänen puheensa vihaulottuvuutta.

IKL:n juhlatilaisuus järjestettiin Jyväskylässä toukokuussa 1934. Tilaisuudessa loppusanat lausui Vihtori Kosola. Hän kuvaili iskevästi keskisuomalaisen sankarimatkaa vuonna 1918 Vilppulasta Länkipohjan kautta Tampereelle. Kosola myös mainitsi havainneensa Keski-Suomen kiertomatallaan uuden kansallisen nousun alkaneen.¹⁴¹⁰ Kosola totesi puheessaan myös, että puoluejohtajat olivat antaneet talonpojille vain ”puutetta ja hätää”. Kosola lähestyi SDP:n ja jopa kommunistien, mutta ennen kaikkea pulaliikkeiden retoriikkaa siitä, kuinka muut puolueet olivat laiminlyöneet talonpoikien asian.¹⁴¹¹ Toisaal-

¹⁴⁰⁷ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹⁴⁰⁸ Perelman 1996, 56.

¹⁴⁰⁹ Perelman 1996, 166; Aristoteles 1997, IX, 138.

¹⁴¹⁰ *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

¹⁴¹¹ Olisiko tässä jopa taktista ja piilotettua alkioalaista ajattelua, koska Santeri Alkio oli varoittanut Maalaisliittoa ehdottomasti unohtamasta köyhien ja talonpoikien asiaa? Vakavasti sairastunut Alkio oli vastustanut keväällä 1930 talonpoikaismarssia ja kehoittanut Maalaisliittoa pysymään erillään lapuanliikkeestä. Kosola osallistui, Maa-

ta puhe oli suunnattu erityisesti Maalaisliittoa vastaan, joka sai äänensä pääosin talonpoikaisväestöltä. Kosola kehotti talonpoikia liittymään ”murtumattomaksi muuriksi, vahvaksi rintamaksi isänmaallisen kansanliikkeen ympärille”. Kosola toisti näin 27.8.1933 puheessaan esittämänsä ajatuksen IKL:stä muurina, joka suojaisi kansaa puoluevallalta ja politiikalta. Kun puheen suosiosoitukset olivat vaienneet, viritti torvisoittokunta Maamme-laulun, johon juhlayleisö yhtyi.¹⁴¹²

Kosolan puheen makrokonteksti oli vapaussota. Hän rinnasti IKL:n poliittisen nousun vapaussodan kansannousuun. Kosola oli kokouksen pääpuhujana, jota maanviljelijä Paavo Rautalan ja Parviaisen esiintymiset tukivat. Parlamentarismien eli puoluevallan kritiikki määrittyi Kosolan retoriikassa vuonna 1934 vapaussodan ykseydestä.

IKL:ää kohtaan osoitetun kritiikin kasvaessa¹⁴¹³ Kosola joutui valamaan uskoa omiinsa ja korostamaan, että IKL ajaisi vilpittömästi isänmaan asiaa. Kosola syytti puheessaan jälleen yleisesti poliitikkoja puolueiden ja yksilöryhmien edun nostamista isänmaan edun edelle. Puhe oli kritiikiltään maltillisempi ja yleisempi kuin vuoden 1933 Tammelan puhe. Maltillistuminen saattoi johtua siitä, että IKL korosti toimintaohjeissaan, että jos sen puhetilaisuuksissa esitettäisiin syytöksiä, joitain ”määrättyjä henkilöitä tai viranomaista kohtaan” puheen kohdat oli kirjoitettava ja tietojen paikkansapitävyys oli varmistettava.¹⁴¹⁴

Kosolan mukaan puolueet olivat saaneet ohjata asioita 20 vuotta, mutta tulokset olivat ”murheelliset ja onnettomat”. Tämä ilmeni esimerkiksi ”suunnattomissa veroissa”. Populistiset ja epäselvät syytökset osoitettiin vain järjestelmää kohtaan. Kosola syytti IKL:n vastustajia IKL:n tavoitteiden vääristelystä. IKL pyrki vain ”hävittämään puoluerajat – ja ennen muuta marxilaisen myrkybasillin”. Olennaisena erona vuoden 1933 retoriikkaan Kosola puhui vain puoluerajojen, ei konkreettisten puolueiden sinänsä, hävittämisestä. Vetoaminen puoluerajoihin ennakoitiin vuoden 1935 puheiden teemaa eli sovinnon yrittämistä työväen kanssa.¹⁴¹⁵

Kosola mainitsi vuonna 1935 Kalterijääkärien¹⁴¹⁶ muistopäivänä puoluevallan ”jakaneen kansan keskenään riiteleviin eri karsinoinhin”. Maan itsenäisyyttä puolusti kommunismia, ”punaista kyytä”, vastaan ”luja ja yhtenäinen ... isänmaallisesti ajatteleva väestönosa”. Tämä sai Kosolan ajattelemaan samoja

laisliiton vasemmistosiiven kannalta hieman mielenosoituksellisesti, Alkion hautajaisiin 26.7.1930. Kalliokoski 2002, 134.

¹⁴¹² *Sisä-Suomi* 28.5.1934, Jyväskylä eli.

¹⁴¹³ IKL:n lakkauttamisyhteyksestä esim. Soikkanen 1984, 265–272; Korhonen 1971, 182. Esimerkiksi edistyspuoluelainen pääministeri T. M. Kivimäki oli vuonna 1933 todennut IKL:n pyrkivän diktatuuriin. Maalaisliitto suhtautui entistäkin kriittisemmin IKL:ään. Ks. esim. Kivimäki 1965, 83–84. 87; *Turun Sanomat* 6.11.1933, Diktatuurijärjestelmä merkitsisi.

¹⁴¹⁴ Ks. PTA. J. O. Ikolan kansio, päiväkirja 1930–1932. IKL:n keskustuomisto, toimintaohje 1/1934. Helsingissä 15.1.1934. Ohjeen ovat allekirjoittaneet järjestötoiminnan johtaja Paavo Susitaival ja toimistopäällikkö Pellervo Leino.

¹⁴¹⁵ *Karjalan Suunta* N:o 33. 7.9.1934, IKL.

¹⁴¹⁶ Kalterijääkäreiksi kutsuttiin Venäjälle, Spalernajaan, vangittuja aktivisteja ja jääkäri-värvääjiä.

ajatuksia kuin ”Spalernajan päivien päättyessä”.¹⁴¹⁷ Vapautumisen muistopäivää olivat juhlistamassa muun muassa Esko Rieki, Arne Sihvo ja Yrjö Ruutu. Kosola totesi ajatelleensa heti Suomen itsenäisyyttä, kun vankilan portit aukesivat. Itsenäisyys saavutettiin ”arvovaltaisten tahojen vastustuksesta” huolimatta. Kosola jatkoi peiteltyä hallitusvallan kritisointia, kuten puheessaan 16.5.1933.¹⁴¹⁸

Viittaus tilanteen samankaltaisuuteen Spalernajasta vapautumisen kanssa jatkoi Kosolan vapaussotaretoriikkaa, jossa itsenäisyys oli alituisen uhattuna. Tosiasiassa maan poliittinen tilanne oli vuonna 1935 vakaampi kuin esimerkiksi viisi vuotta aiemmin. Isänmaallisen väestönosan toiminta kommunismia vastaan edusti puoluevallan korvaamista isänmaallisen kansan rintamalla. Pääajatuksena Kosolan puheessa oli, että puoluevalta¹⁴¹⁹ oli synnyttänyt vapaussodan ja aiheuttanut täten kaiken siitä seuranneen pahan, kuten SDP:n nousun. Puoluevalta edustaa tässä puheessa Kosolan yritystä siirtää paha konkreettisista toimijoista johonkin kauemmas. Käärmekielikuva edustaa selvää kristillistä retoriikkaa, puoluevalta oli näin eräänlainen kansakunnan lankeamus, josta perisynti, sisällissodan (vapaussodan) muodossa syntyi.

Puheen loppuosa oli lapuanliikkeen ajoilta tuttua vanhan aktivistiretorian toistoa. Kosolan ongelma poliitikkona oli, ettei hän kyennyt tuomaan mitään uutta aikaisempiin ajatuksiinsa, jääkäriliikkeen aika oli jo kaukaista. 1930-luvulla poliitikot joutuivat enenevässä määrin ratkaisemaan ajankohtaisia käytännön poliittisia ongelmia. Puoluepolitiikassa alkoi jo hahmottua jonkinlaista konsensusajattelua, johon olisi pitänyt reagoida parlamentaarisen politiikan avulla. Tätä ilmensi myös IKL:n maltillistuminen. Maalaisliiton suunnattua linjansa juuri IKL:ää vastaan, muuttui puolueen tilanne jo epätoivoiseksi. Kannatus ei millään noussut, poliittisista tilaisuuksista huolimatta IKL sai vuonna 1936 vaaleissa 8,3 % äänistä ja samat 14 paikkaa kuin vuonna 1933.¹⁴²⁰

Kosola totesi Ylä-Vuoksen puheessaan 9.6.1935, että puolueista pitäisi päästä siksi, koska porvaritkin ajoivat oman ryhmänsä etua. Puolue-elämä saisi aikaan vain erimielisen, riittaisen ja hajanaisen kansan. Kosola viittasi jälleen metafyyssiseen yhteiseen etuun eli kansankokonaisuuteen. Pohjimmiltaan puoluejohtajat noudattivat ”tuomitun roomalaisen sotapäällikön lausetta: ”hajoita ja hallitse”. Kosola jatkoi lapuanliikkeen aikaista retoriikkaansa siinä, että hän kiisti yhteiskunnalliset ristiriidat ja varsinkin niiden poliittisuuden. Puoluejohtajat ”ovat voineet pitää kansan silmissä suomuksia”, mutta nyt aika kulkisi heidän ohitseen ja kansa heräisi. Kosolan puheessa ei näkynyt vuonna 1933 esitettyä koti-Jumala-isänmaa -tunnusta, vaan hän tarjosi puheessaan puolueiden tilalle maan parasta ajattelevia kansalaisia, jotka hoitaisivat työväen asiaa.¹⁴²¹

¹⁴¹⁷ *Ajan Suunta* 8.2.1935, Kalterijääkärien vapautumisen muisto.

¹⁴¹⁸ *Ajan Suunta* 8.2.1935, Kalterijääkärien vapautumisen muisto.

¹⁴¹⁹ Puoluevallan kritiikki oli yleistä oikeistossa, tosin Kosola vei sen puheissaan äärimilleen. Puoluevallan kritiikki tosin väheni Mäntsälän kapinan jälkeen. Mylly 1989B, 318.

¹⁴²⁰ Maijala 2005A, 44. Ks. myös Sulamaa 1995B, 170; KA. Hilja Riipisen päiväkirjat 1930–1933.

¹⁴²¹ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

Kosola kuitenkin julkatoi puheessaan selvästi IKL:n kannan puolueisiin ja vapaussotaan:

Nyt on jo selvään lausuttava julki se, että ken kulkee puolueiden vanavedessä, pettää valkoisen aatteen. Siinä merkityksessä pidänkin ensi vaaleja erittäin tärkeänä ratkaisukohtana koko kansamme tulevaisuudelle, ja näin talonpoikaismarssin 5-vuotismuiston aikana painotan sitä erityisesti.¹⁴²²

Kosola samaisti IKL:n vuoden 1918 valkoisten aatteeseen. Hän ei kuitenkaan määritellyt millainen valkoisten aate oli vuonna 1918 ollut. Käytännössä valkoinen osapuoli oli samaa mieltä vain siitä, että punaisten valtaanpääsy oli eslettävä. Kosolan mielestä IKL:n vastustajat eivät puolustaneet vapaussodan voittoa. Kosola tiedosti, että noustakseen valtaan IKL:n oli voitettava selvästi vuoden 1936 vaalit. IKL:n kampanjointia ja kokoustilaisuuksia oli jatkettu systemaattisesti vuoden 1933 vaalien jälkeen. Äänestäjät tiesivät nyt IKL:n linjan. Vuonna 1933 IKL vielä harjoitteli vaaleja, mutta 1936 ei voitu enää vedota uudenlaisen tilanteen vaatimuksiin.

Urho Kekkonen kirjoitti maalaisliittolaisessa *Maakansassa*, että IKL oli haaveillut ennen vuoden 1933 vaaleja 40–50 eduskuntapaikan saamisesta, mutta realisoituneesta 14 paikastakin osa oli tullut vain Kokoomuksen ansiosta. Vuonna 1936 IKL:n johdolla oli jo tiedossa heikko menestys. Kekkosen havaintojen mukaan ”vakamielinen talonpoikaiskansa” ei ainakaan Luumäellä IKL:ää kannattaisi. Kekkosen mukaan Maalaisliitto vain vahvistui IKL:n uhotessa puolueiden hävittämisestä, koska se aktivoisi heidän äänestäjiään.¹⁴²³ SDP:n vasemmistosiipeen kuulunut K. H. Wiik pohdiskeli päivämättömässä raportissaan, että lapuanliike oli palveluksensa tehnyt: Kokoomus ja Maalaisliitto pohjivat ennen vuoden 1936 vaaleja liittoutuvansa keskenään ilman IKL:ää.¹⁴²⁴

Kosola oli kuitenkin aktivistiaikansa opetuksiin vedoten luottavainen. ”Isänmaallisen linjan” tappiot olivat näennäisiä, lopulta ”etappitie” oli aina vienyt voittoon. Kosola rinnasti virheellisesti vuoden 1936 vuoteen 1914. Uutta jääkäri liikettä ei syntynytkään. Mielenkiintoista Kosolan puheessa on, että ”suunta”-käsite on korvattu ”linja”-käsitteellä. Tämä voisi implikoida IKL:n muuttumista organisoidummaksi poliittiseksi toimijaksi.

Puheesta ei käy ilmi, tarkoitetaanko etappitiellä konkreettista ulkoparlamentaarista toimintaa hallitusta vastaan, vai onko se vain vertauskuva puoluepolitiikan koettelemuksille. Todennäköisempää kuitenkin on, että Kosola käyttää aktivistiaikaa vertauskuvallisesti eikä konkreettisena toimintatapana, koska

¹⁴²² Pohjanmaan Suunta 6.7.1935.

¹⁴²³ *Maakansa* 9.6.1936, IKL:n suuriääninen vakuuttelu. Maakansasta Kekkosenäänitorvena myös Mikkilä 2008, 54–58, 88; Kinnunen 2013, 476–477. Kannatukseltaan IKL oli enemmän lohkeama Kokoomuksesta kuin oma puolueensa.

¹⁴²⁴ KA. K. H. Wiikin kokoelma 9: 4, I, 37, 1930-I, 5. Ks. myös Soikkanen 1975, 570–571. Maalaisliitto vastusti vaalikampanjassaan sekä IKL:ää että SDP:tä. Kokoomus sai Maalaisliitosta väliaikaisen liittolaisen kiristettyä IKL:n vastaista linjaansa.

IKL:llä ei reaalisesti edes ollut tarpeeksi voimaa horjuttaa järjestelmää, kuten lapuanliikkeellä vuonna 1930.¹⁴²⁵

IKL:n oli raivattava yhteisrintaman tieltä kaikki esteet. Esteistä suurimmat olivat ”puoluekarsinointi, puoluepyyteet ja ryhmäkunnalliset etupytyet”, jotka olivat vieneet kansan kurjuuteen. Nämä täytyi siksi armottomasti ja tinkimättömästi hävittää. Tässä kohtaa Kosola palasi vuonna 1933 esittämänsä teemaan puolueiden hävittämisestä.

Meidän on kuljettava suoraa tietämme eteenpäin välittämättä sen enempää oikealta kuin vasemmaltakaan tulevista syytöksistä, parjauksista ja peloittelusta. Me emme saa pelätä, emmekä me pelkää, vaan me uskomme tällä tiellä onnistuvamme ja sen avulla voivamme kansamme vielä pelastaa.¹⁴²⁶

IKL:n puoluekokouksessa 7.7.1935 pitämässään puheessa Kosola vertasi politiikkaa hevosravikilpailuun puhuessaan totalisaattorivedon lyömisestä. Puolueet mieluummin voittivat toisensa kuin ajoivat maan etua. Poliittikka oli IKL:lle vain keino saada äänensä kuuluviin. Kosolan mukaan isänmaallinen liike ei voinut olla poliittinen liike, koska poliittiset liikkeet ja puolueet rikkoivat kansakokonaisuuden. Maata ei voitaisi politiikalla rakentaa, koska vain IKL:n tie oli oikea. IKL kuitenkin teki pakotettuna kompromissin ja suostui politiikkaan muiden poliittisten puolueiden kanssa, vaikkei puolueita, niiden tavoitteita ja parlamentarismia hyväksynytäkään.

Meidän päämäärämme on voimakkaan, sekä sisäisesti että ulkoisesti voimakkaan valtakunnan luominen, valtakunnan, joka kestää myöskin tulevan ajan ankarissa, ehkä verisissäkin koetuksissa, valtakunnan, jolla myös on historian Jumalan sille antama suuri heimo tulevaisuuden tehtävä toteutettavanaan.¹⁴²⁷

Puhuessaan ”tulevaisuuden tehtävästä” Kosola viittasi jälleen peitellysti Suur-Suomi ajatuksiin sekä mahdollisesti tulossa olevaan sotaan. Retoriikka on esillä jo vuoden 1933 Tammelan puheessa. Puheessaan hän vertasi vuoden 1918 va-paussotaan lähtemistä IKL:n ”kansaa rakentavaan toimintaan” vuonna 1935. Kosola vihjasi jälleen IKL:n mahdollisuuksista nousta koko poliittista järjestelmää vastaan, mikäli tilanne sen mahdollistaisi tai sitä vaatisi. Koska päämäärää ei puheessa tarkemmin määritellä, sitä voidaan luonnehtia eräänlaiseksi ”puoluevallan”, parlamentarismien, negaatioksi.

Juuri tällä hetkellä on meidän muistettava, että puolueet - erotuksetta kaikki puolueet - ovat hyökänneet meitä vastaan yhä raivokkaammin, yhä vääristellymmmin

¹⁴²⁵ *Pohjanmaan Suunta* 6.7.1935 haastatteli Kosolaa ennakkoon (6.7.1935), koska itse kokoustilaisuus pidettiin vasta 7.7.1935 Lapualla. *Pohjanmaan Suunta* syntyi, kun IKL:n linjoille poliittisesti siirtynyt *Kokkola-lehti* ja *Lakeuden Suunta* yhdistyivät *Pohjanmaan Suunaksi*. Lehden tarkoitus oli edustaa IKL:ää Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla. Lehti ilmestyi ensimmäisen kerran 15.9.1934. Ks. *Lakeuden Suunta* 31.8.1934, *Lehdistömme kasvaa*.

¹⁴²⁶ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

¹⁴²⁷ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

asein ja meidän nouseva nuorisojoukkomme, meidän pioneerimme, ovat erityisesti heidän rumputulensa kohteena.¹⁴²⁸

IKL ei saanut sympatiaa, mutta toisaalta se rakensi vuosina 1933–1935 vasta poliittista identiteettiään. Kosolan kommentista saa käsityksen, että IKL oli onnistunut linjassaan, jos sitä kovasti kritisoitaisiin. Myös riita Sinimustien toiminnasta ja siinä ilmenneistä laittomuuksista oli tullut näkyville. IKL:n tuli näyttää vastustajilleen, etteivät sen jäsenistön rivit, jääkärit, aktivistit ja vapausoturit pelänneet vastustajiaan. Mitä kovemmin IKL:ää kohtaan iskettäisiin, sitä kovemmin sen rivit iskuja torjuisivat. Kosola totesi myös, että eteläpohjalainen, muistorikas, maaperä saisi edustajat muistamaan ”menneiden sukupolvien uhraukset”. IKL:n kannattajat eivät saisi unohtaa ”suurta tehtäväänsä” kansakunnan eheyttämiseksi ”todellisin aktiivisin teoin”. Tämä erottaisi IKL:läiset ”puhuvista puoluepomoista”.¹⁴²⁹

Vuonna 1936 pitämässään puheessa IKL:n puoluekokouksessa Kosola ei enää käsitellyt puoluevaltaa.¹⁴³⁰ Kaikkien poliittisten puolueiden täytyi jo vuonna 1936 hyväksyä toisensa ja parlamentaarinen järjestelmä. IKL:ään kohdistuva kritiikki johtui ensisijassa siitä, ettei se ilmaissut tukeaan parlamentarismille. Poliittinen retoriikka vasemmiston ja oikeiston välillä oli maltillistunut selvästi vuodesta 1932.

Helsingin Sanomat irvaili Kosolalle tämän vaatiessa puolueiden hävittämistä. Kosola oli tavannut *Vaasa*-lehden päätoimittajan Jaakko Ikolan 24.5.1936 Seinäjoella. Kosola oli vaatinut jälleen puolueiden hävittämistä, mutta Ikola oli todennut ettei puolueita voi hävittää, kun ”ei saa lyörä, eikä ihmiset muuton usko, vaikka kuinka sanoos”. Kosola oli uhonnut Kokoomuksen häviävän ja IKL:n voittavan vaalit, mutta Ikola totesi, ettei tämä hyödyttäisi oikeistoa ollenkaan, koska sen kokonaispaikkamäärä pysyisi kuitenkin 30 tienoilla eduskunnassa. Lopuksi molemmat miehet sanoivat: ”ääh”. *Helsingin Sanomat* totesi, ettei edustajaehdokkaitaan yliarvioinut, ”Vikin porukka”, IKL, voittaisi vaaleissa, vaan häviäisi ”suunnilleen puolet edustajapaikoistaan”. Lehti luotti Edistyspuolueen voittoon, koska Edistyspuolue oli porvaripuolueista selkeimmin vastustanut IKL:ää.¹⁴³¹

Puoluevalta analysoituna

Päätelmänä puoluevalta käsitteestä voidaan todeta, että Kosola piti puoluevaltaa ”todellisen kansanvallan” vastaisena. Kosolan puheen pohja-ajatus oli filosofi Thomas Hobbesin idea kaikkien sodasta kaikkia vastaan, jota Schmitt luonnehtii poikkeustilaksi. Suvereeni päättää poikkeustilasta palauttaakseen järjestyksen. Sota loppuisi, kun vahvin lopettaisi sen ja nousisi suvereeniksi. Kun lapuanliikkeellä ja IKL:llä ei ollut voimaa nousta itse käskijäksi, he kehottivat tuloksetta muita puolueita estämään SDP:n toiminnan. Kun kansa olisi yhtä, ei

¹⁴²⁸ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

¹⁴²⁹ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

¹⁴³⁰ Puhe *Ajan Suunta* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

¹⁴³¹ *Vaasa* 26.5.1936, Jaakkoo selittää. *Helsingin Sanomat* 28.5.1936, Päivän piirtoja 1040.

puolueita tarvittaisi. Kosola ei kuitenkaan teoretisoinut edustuksellisuuden ongelmatiikkaa. Kuinka erilaisista lähtökohdista valintansa tekevät ihmiset voisivat päätyä tukemaan vain yhtä puoluetta?

Puoluevalta oli määritelmällisesti epäisänmaallista ja kadotti yhteiskunnan kokonaisuuden yksityisten, kilpailevien ja riitelevien, intressien taakse. IKL kannatti pohjimmiltaan diktatuuria, mutta Kosolan puheissa tätä ei voinut sanoa, koska se oli suojelulaissa kielletty, eikä se olisi ainakaan kannatusta lisännyt. Puheet muodostuivat ristiriitaisiksi ja tyhjiksi, koska niissä oli keskenään ristiriitaisia retorisia koukkuja ja väittämiä. Puheiden ristiriita kärjistyi, kun asia ilmaistiin vihjailevasti. Toisaalta Kosola tarjosi työväelle sovintoa omilla ehdoillaan, yhtäältä hän vaati marxilaisuuden tuhoamista, mikä käytännössä tarkoitti SDP:n, työväenpuolueen, lakkauttamista ja vasemmistolaisen työväenliikkeen lopettamista. Kosola halusi poistaa työväen 'väärän tietoisuuden' yhteiskunnallisista ristiriidoista ja asettaa tilalle isänmaan, kodin ja Jumalan.

Kosolan puheissa puoluevalta oli eufemismi, jolla oli kolme tarkoitusta. Ensinnäkin puoluevalta käsitteellä kierrettiin todellinen kysymys diktatuurista, kun väitettiin puolueiden, varsinkin SDP:n, ajavan diktatuuria.¹⁴³² IKL:n omat tavoitteet peittyivät tämän väitteen taakse. Tämän takia IKL suhtautui Saksassa syntyneeseen Adolf Hitlerin diktatuuriin juuri SDP:n illegalisoimisen näkökulmasta. Toiseksi puoluevalta oli IKL:läisille jonkinlainen koodisana, jonka sisällön ymmärsivät ensisijaisesti puolueen jäsenet ja edustajat. Kosola ei siksi koskaan puheissaan määrittele systemaattisesti puoluevaltaa, vaan se määrittyy aina operationaalisesti eli suhteessa käyttötapaansa ja -taustaansa. Kolmanneksi puoluevalta on uskonnollisessa mielessä ymmärrettävissä luonnollisen, jumallisen järjestyksen vastaiseksi, koska se oli jakanut ihmiset eri leireihin ja asettanut yhtenäisen Suomen kansan osat toisiaan vastaan.¹⁴³³

Tällöin puoluevallan käsite liittyy juuri kritiikkiin yhteiskunnan modernisoitumisesta ja vanhan sääty-yhteiskunnan järjestyksen romahtamisesta. Toisaalta Kosolan vetoaminen kansaan muuttui ongelmalliseksi, koska hallitus hallitsi juuri kansan vaaleissa ilmaiseman kannatuksen tuella. Yleisesti IKL:n ajatus puoluevallasta liittyi myös pelkoon kansanrintamasta ja Neuvostoliiton vaikutusvallan etenemisestä Euroopassa. Esimerkkinä tästä pidettiin Espanjaa, jonka katsottiin olevan marxilaisen vallankumouksen kynnyksellä.¹⁴³⁴

Kosolan ajatus puoluevallasta eroaa selvästi Carl Schmittistä, joka piti puolueita demokratian ja kansan identifioitumisen takaajina ja esitti kritiikkiä lähinnä parlamentarismia kohtaan. Parlamentarismien ongelmana eivät olleet puolueet, kuten Kosola puheissaan väittää, vaan massademokratia eli kansan

¹⁴³² IKL:n lokakuussa 1934 levittämässä lentolehtisessä ajatus puoluevallasta ilmaistiin niin, että kansanvaltaisen järjestelmän hävittäminen tarvittaisiin, jotta kansallinen ylösnousemus ja puoluevallan murskaaminen mahdollistaisivat kansan vallan "astumisen tilalle". Retoriikka kuulostaa Orwellin 1984 -teoksesta tutulta uuskieleltä. *Turun Sanomat* 16.5.1934, Se kansanvalta.

¹⁴³³ Esim. Hietaniemi 1981, 216, "Puoluehenki" oli yhtä kuin jumalattomuus.

¹⁴³⁴ Valtiopäivät 1936, pöytäkirjat I, Etsivän keskuspoliisin toiminta, 430. IKL:n K. R. Kares totesi SDP:n ja Maalaisliiton liittouman aikaansaavan samankaltaisen tilanteen kuin Espanjassa. IKL:n mukaan liittoutumista SDP:n kanssa ei voinut perustella kansankokonaisuuden ja isänmaan edulla, koska SDP ajaisi vain vieraan vallan etua.

vieraantuminen päätöksenteosta. Toisaalta Kosolalle parlamentarismien idea ja ilmenemistapa on puoluevalta. Kosola ei puheissaan pohdi myöskään parlamentarismien ja puolueiden välistä suhdetta tarkemmin. Kosolan mukaan yhteiskunnan vallan tulisi nousta suoraan lapuanliikkeestä (Lapuan laki) ja IKL:stä, koska nämä tietävät ja ennen kaikkea toteuttavat isänmaallisen kansan tahdon.

Kosola arvioi poliittisen järjestelmän oikeutusta ja etenkin sen johtajien suvereniteettia eli kykyä päättää sen kannalta, kuinka ne toteuttavat ensin lapuanliikkeen ja sitten IKL:n vaatimuksia. Kosolan mukaan muuta isänmaallista eli moraalisesti oikeaa ”suuntaa” ei lopulta ole. Kosolalle isänmaa ja sen arvot syntyvät konkreettisesti vuoden 1918 vapaussodassa, kun vihollinen ulossuljetaan Suomen kansasta. Lapuanliike ja IKL edustavat vapaussodan symbolista jatkumoa. Kaikki sen esille nostamat kysymykset ja vaatimukset koskevat isänmaata ja sen suvereniteettia, jolloin sen vastustajat ovat määritelmällisesti epäisänmaallisia. Kaikkea yhteiskunnassa olevaa on arvioitava vain isänmaasta käsin. Schmittin mukaan taas intressiristiriitojen depolitisoiminen yleisellä isänmaallisen kansan tahdolla on jopa poliittisempää kuin puolueiden välisten intressiristiriitojen avoin poliittisuus.¹⁴³⁵

Ei tule täysin selväksi ymmärsikö Kosola itsekään puheitaan. Esimerkiksi Artturi Leinosen *Ilkkaan* kirjoittaman artikkelin perusteella voidaan Kosolaa pitää enemmän taustavoimiensa edustajana kuin itsenäisenä toimijana. Leinonen yritti luultavasti kirjoituksillaan kertoa julkisesti Kosolalle, että häntä käytetään liikkeessä muiden hyväksi.¹⁴³⁶ Puheiden kielikuvat muuttuivat koomiseksi ja puhe mahdottomaksi, eräänlaiseksi parodiaksi. Kosolan masentuminen IKL:stä syrjäytymisen jälkeen saattaa aiheutua juuri tämän tiedostamisesta.

IKL propagoi Vihtori Kosolan puheiden avulla marxilaisen vallankumouksen vaaraa, mutta tämän vaaran estäminen tapahtuisi viime kädessä IKL:n suorittaman oman yhteiskunnallisen kumouksen avulla. Kun marxilaiset ajattelivat, että kehitys meni dialektis-materiaalisesti kohti vallankumousta, joka poistaisi työn ja pääoman ristiriidan, ajattelivat IKL:läiset, että yhteiskunnassa ei ollut muuta ristiriitaa kuin marxilaisuus epäisänmaallisine tavoitteineen. Toisaalta IKL tunnusti teollistumisen aiheuttamat ristiriidat tosiasiaksi vaatimalla korporatistista yhteiskuntaa, jossa työläisten ja työnantajien suhteet määrittyisivät jonkinlaisen kaupunkiin sovelletun isäntävallan, patriarkaliskin, pohjalta.

Vaikka Kosolan puheissa hahmoteltu IKL:läinen tulevaisuuden yhteiskunta jäi epäselväksi, niin ainakin on selvää, että se olisi ollut jonkinlaista Italian fasistien kaltaista korporatismia, jossa olisi päätetty niin lainsäädännöstä kuin hallitusvallastakin kansalaisia kuulematta. Kosolalla parlamentarismien hyväksyminen määrittyi siitä millaiseksi poliittinen valtaantäpääsy sen puitteissa muodostuisi. Kun Kosola puhuu puoluevallan turmiollisuudesta, hän puhuu myös lapuanliikkeen ja myöhemmin IKL:n valtaantäpääsyn tavoitteista. Puoluevallan

¹⁴³⁵ Schmitt 1985, 33, 44; Ojakangas 2001, 108, 114–116.

¹⁴³⁶ *Ilkka* 23.9.1930, Karhunvainion Esa jutteloo. Sisältyy: KA. suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto, lehtileikkeet. Hba 6. Ks. *ibid.* VMÄ. J. O. Ikolan yksityiskokoelma. Käsittelen tätä Maalaisliitto luvussa.

ja IKL:läisen yhteiskunnan analysoimisen jälkeen voidaan esittää käsitys Kosolan ajattelun pääkäsitteistä ja niiden suhteesta toisiinsa. Kosolan ajattelussa isänmaa ja Lapuan laki ovat ristiriidassa demokratian, parlamentarismien ”puoluevallan”, kanssa, mutta tuottavat politiikan. Vuosi 1918 eli vapaussota määrittää niin isänmaata, Lapuan lakia kuin politiikkaakin. Poliittika politisoi demokratian idean.

6.3 Kansan tahto ja valtaanpääsyn peitelty retoriikka

Kosola kytkee lapuanliikkeen ja IKL:n vallantavoittelun kansan tahtoon. Ilmaissussa on olennaista vedota populistisesti kansan tahtoon ja kansanvaltaan. Populismi¹⁴³⁷ ilmeni retoriikassa siten, että Kosola käytti ”yhteisiä kohtia”, locus communicuksia. Yhteisesti hyväksytyyn kohtaan vetoamalla puheen vaikutus ja teemat voitiin liittää yhteisön pyhiin ja kyseenalaistamattomiin arvoihin, kuten isänmaahan. Koska kaikki puolueet käytännön retoriikassaan hyväksyivät demokratian, kansanvallan, niin Kosola käytti itsekin kansanvalta-käsitettä, mutta juuri siinä mielessä, että kommunistit ja sitä suojaava puoluevalta ovat kansanvallan vastaisia.¹⁴³⁸

Kosola käytti kansan tahdon käsitettä puheissaan ja samaisti sen lapuanliikkeen ja myöhemmin IKL:n tavoitteisiin. Kosola vaikenä itse valtaanpääsyn keinoista, mutta kuvasi valtaanpääsyä vertauskuvallisesti, koska suojelulain takia lapuanliike ja IKL eivät voineet ilmaista keinojaan eivätkä kaikkia tavoitteitaan suoraan. Valtaanpääsyn kuvaileminen on keino uhata ja pelotella lapuanliikkeen ja IKL:n vastustajia. Toisaalta se liittyy myös puoluevallan käsitteeseen käänteisesti: kuvatessaan valtaanpääsyä Kosola hahmotteli samalla vaihtoehtoa puoluevallalle. Valtaanpääsyn kannalta Lapuan laki oli väline.

Kosola ja hänen edustamansa liikkeet esiintyivät retoriikassa vain kansan tahdon toteuttajina, eivät vallankumouksellisina, kuten kommunistit. Kosola vetosi kansaan varsinkin vuonna 1930, kun lapuanliikkeen suosio kasvoi. Joulukuussa 1930 Kuopiossa pitämässään puheessa Kosola otti esiin yksinkertaisen kansan käsitteen, jolla hän kuvasi lapuanliikkeen vastustajia. Yksinkertaisen

¹⁴³⁷ Hynynen (2006, 69) määrittelee populismin käsitteeksi ilman teoriaa. Populismille on tyypillistä karismaattinen persoonallisuus liikkeen johtajana (kuten lapuanliikkeellä Kosola), vetoaminen kansaan ohi puolueiden (kuten LL:llä puoluevalta), antielitistinen asenne (kuten LL:llä koulutuksen vastaisuus), joukkojen liikettä tilanteessa, missä kansallinen yhteisö on hämmentynyt (talonpoikaismarssi), korostetaan kansan synnynnäisiä hyveitä (vetoaminen historiaan ja yleiseen isänmaallisuuteen). Rosanvallonin (2008, 212) mukaan populismi on epäpoliittista politiikkaa, joka ilmiantaa vallan. Laclau (2005, 68, 73, 97, 117) mukaan populismi on poliittisen logiikan muoto. Epämääräinen, vetoavaa retoriikkaa ja iskusanoja käyttävä, kielellinen ulottuvuus politiikassa. Populistinen retoriikka voi kuitenkin olla itsenäistä ja käsitteellisesti rakentunutta. Vareksen (2011, 8–12) mukaan populismin piirteitä ovat selkeän vastakainasettelun rakentaminen, nationalismi, yksityisten kokemusten yleistäminen, yksinkertaiset ja konkreettiset vastaukset monimutkaisiin ongelmiin sekä karismaattinen johtaja.

¹⁴³⁸ Torkki 2006, 196.

kansan, kommunistien, käsite liittyi puoluevaltaan siten, että puolueet hyväksikäyttivät kansaa niiden omaa etua ajaessaan. IKL-puheissaan vuosina 1932–1933 Kosola yritti kertoa kansalle, mitä sen tulisi tahtoa. Tähän liittyivät IKL:n rituaalit: Kosolan puhekierrokset, puoluekokoukset ja paikallisosastojen perustaminen. Vuoden 1933 vaalien jälkeen tilanne muuttui hämmentäväksi, kun kansa esti vaaleissa IKL:n valtaanpääsyn.

Kosola kommentoi 18.9.1930 Riihimäen suojeluskuntatalolla pitämässä puheessaan eduskunnan ja kansan suhdetta. Puhe liittyi syytöksiin lapuanliikkeen kyydityksistä. Hän toi esiin valtiiovallan ”heikkouden ja avuttomuuden” kontrastina ja vastakohtana isänmaalliselle kansalle. Kosola totesi puheessaan, että Suomen kansa on ”tasavaltaista ja kansanvaltaista”, mutta ”huolissaan”, ”arkana ja varuillaan” maan itsenäisyydestä. Kosola totesi kansan olevan valmis ”mihin uhrauksiin tahansa. Hän liitti uhrausretoriikallaan Suomen kansan lapuanliikkeen tukijoihin, jotka olivat myös aina valmiit uhrautumaan isänmaan puolesta.¹⁴³⁹

Tosin vuoden 1930 edetessä lapuanliikkeen vastustus yltyi. Tämän ongelman Kosola ratkaisi ”yksinkertaisen kansan” käsitteellä, jolla hän tarkoitti lapuanliikkeen vastustajia. Kosola totesi 1.12.1930 puheessaan Kuopiossa, että vain kansan ymmärtämättömin osa uskoi ”ilkeämielistä retoriikkaa lapuanliikkeestä kansanvallan vastustajana”, niin että he eivät huomaisi, että ”lapuanliikkeen kannattajiin kuuluu juuri maan isänmaallisin väestö”. Lapuan laki velvoitti kannattajat uhrauksiin. Kosolan mukaan kukaan ei kykenisi kiistämään, miksi kommunismin hävittämisen vaatimus olisi uhka kansanvallalle. Siksi puheilla kansanvallan uhasta tarkoitetaan vaatimuksia vaalilain muuttamiseksi. Voimassa ollut vaalilaki ei kykenisi ”estämään epäisänmaallisten ja maanpetokselisten aineiden julkista tai naamioitua osanottoa vaaleihin.¹⁴⁴⁰

Kosola totesi, että eduskunta ei pystynyt toimimaan kommunismia vastaan, koska se oli osittain jo kommunistien vallassa. Siksi ratkaisun piti tulla ulkopuolelta, lapuanliikkeeltä. Argumentaatio oli tarkoitettu osoittamaan eduskunnan toimintamahdollisuuksien kapeutta. Kosola yritti osoittaa, että vaikka eduskunta olikin valittu muodollisesti laillisesti, se ei silti edustanut kansan tahtoa. Tässä hän asetti lain ja moraalin vastakkain ja läheni näin ajatusta Lapuan laista.

Katkeralla ja epätoivoisella mielellä lukuisat isänmaalliset kansalaiset näkivät, että maan vapaus ja itsenäisyys täten joutui mitä suurimpaan vaaraan. Tästä myöskin johtuu, että sangen monet menettivät uskonsa valtiiovallan kykeneväisyyteen ja ryhtyivät oma-aloitteiseen toimintaan.¹⁴⁴¹

Kosola yritti näin osoittaa, ettei lapuanliikkeelle ollut tilanteessa vaihtoehtoa. Myös kyyditykset olivat olleet näin jonkinlainen välttämättömyys. Toisaalta ne

¹⁴³⁹ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut.

¹⁴⁴⁰ *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan puhe. Pidetty Kuopiossa 1.12.1930.

¹⁴⁴¹ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

olivat myös lisänneet lapuanliikkeen kannattajien innostusta.¹⁴⁴² Kosola myönsi toistuvat kyyditykset ”omavaltaiseksi teoksi”, mutta samalla väitti, että osa niistä oli ollut myös hyödyksi ja joka tapauksessa ne olivat herättäneet porvarillisen kansanosan toimimaan. Tärkeää oli myös, että kyyditykset olivat osoittaneet kommunisteille, että maasta löytyi ”isänmaallista väkeä”, joka oli valmis uhrautumaan. Ne olivat näin eräänlainen ennakoiva pelote. Vaikka teot olivat muodollisesti väärin, niiden päämäärä oli lopulta ”isänmaan onni ja menestys”.¹⁴⁴³

Kosola puhui 24.9.1930 Turussa Suomen Lukon valtiollisessa esitelmätilaisuudessa. Kosola varoitti lapuanliikkeen kritikoita toteamalla, että talonpoikajoukko joko sortuisi tai voitaisi liikehdintänsä. Lause selittää osaltaan lapuanliikkeen toimintaa Mäntsälän kapinassa 1932. Lapuanliikkeen arvovaltaa korostaakseen Kosola otti esiin sivistyneistön, virkamiesten¹⁴⁴⁴, liikemiespiirien ja ylioppilasnuorison tuen. Todistuksellaan lapuanliikkeen laajasta tuesta Kosola pyrki kumoamaan myös vasemmiston syytökset lapuanliikkeen tuen liioittelusta ja sen salaisista taustavoimista. Lisäksi lapuanliikkeellä ei ollut ”yksityiskoh-taisen tarkkaa ohjelmaa” ja ”vaatimuksia”, joten se ei voinut olla puolue, järjestö tai liitto. Kun lapuanliike julkisti ohjelmansa vuonna 1931, sosiaalidemokraatit muistuttivat lapuanliikkeen kannattajia juuri tästä kohdasta Kosolan puheessa.¹⁴⁴⁵ Vallankaappausyytöksiin Kosola totesi seuraavasti:

Lapuanliike ei ole pyrkinyt, eikä pyri hallitsemaan maata. Sitä varten ovat hallitus, eduskunta ja eri hallinto-elimet. Mutta lapuanliike vaatii, että maan valtiovallan tulee hoitaa isänmaan asiat niin, että sen vapaus ja itsenäisyys on varmasti turvattu. Tämä vaatimus on koko kansanliikkeen pohja ja perustus.¹⁴⁴⁶

Tavoitteena oli saada porvaripuolueet uskomaan, että lapuanliike olisi heidän liittolaisensa. Toisaalta Kosola tasapainoili luottamuksen osoituksen ja uhkailun välissä todetessaan, että valtiovallan tulee hoitaa asiat. Vaatimus ”itsenäisyydestä ja vapaudesta” voidaan käsittää myös määrittelykysymykseksi: kuka ja millä kriteereillä päättää, milloin itsenäisyys ja vapaus ovat taatut. Voidaan pikemminkin todeta, että vapauden kieltäminen oikeutettiin käänteisesti vapau-

¹⁴⁴² Kyydityksiin osallistuneet rehtori Esa Kauppinen ja asianajaja, tuomari Selander muistelivat mielialan lapuanliikkeen kannattajien keskuudessa olleen talonpoikaismarssin aikaan niin korkealla, että ”Kosola voisi vaikka julistautua keisariksi”. KA. Suomen 1920–1940-lukujen säätien arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut, Esa Kauppinen ja Selander, 1955, 5.

¹⁴⁴³ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista. Sama puhe kaikissa. PTA. Henkilöhaastattelut, Paavo Susitaival 26.2.1976. Haastattelija Jaakko Korjus, 4.

¹⁴⁴⁴ Virkamiesten palkkoja oli laskettu vuosina 1932–1934 perheellisiltä 5 % ja perheettömiltä 10 %, joten lapuanliike saattoi yrittää kalastella heidän kannatustaan. Voipio 2010, 10.

¹⁴⁴⁵ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut. Ks. myös *Turun Sanomat* 25.9.1930, Valtiollinen esitelmätilaisuus palokunnan talossa.

¹⁴⁴⁶ *Uusi Suomi* 26.9.1930, Vihtori Kosola puhunut. Ks. myös *Turun Sanomat* 25.9.1930, Valtiollinen esitelmätilaisuus.

den nimissä.¹⁴⁴⁷ Lisäksi voidaan tietysti pohtia, millaista lainsäädäntöä hallituksen tulisi lapuanliikkeen mielestä aikaansaada, jotta maa pysyisi itsenäisenä ja vapaana. Eduskunnan valtaa tuli vähentää, jotta SDP:n valta vähenisi. Kosola antoi ymmärtää, ettei ainakaan SDP:tä voinut ottaa uuteen hallitukseen.

Vaasan 27.9.1930 puheesta teki ristiriitaisen se, että Kosola ensin kiisti vallankaappauksen mahdollisuuden kategorisesti, sitten hän viittasi siihen varovasti ja hämärsi lopulta koko käsiteltävän asian. Toisaalta puhe oli kommunismin reaalisen uhkan suhteen lievempi kuin 18.9.1930 pidetty Riihimäen puhe. Lopulta Kosola kiisti lapuanliikkeen aikomuksen ja edes mahdollisuuden vallankaappaukseen. Hän kuitenkin lisäsi, että jos "huolestunut isänmaallinen kansa" ei saisi tarvittavia korjauksia lainsäädäntöön, Kosola ei vastaisi seurauksista. Hän ainoastaan totesi, että marraskuussa 1929 oli Etelä-Pohjanmaalla päätetty, että "isänmaanpetoksellinen toiminta" on maasta lopetettava. Vaatimus oli ilmoitettu talonpoikaismarssilla ja se oli tiedossa "niillä, joilla on valta se täyttää". Nyt täyttämistä odotettiin.

Kosola käytti tässä sanaparia "me odotamme". Puheesta ei suoraan selviä mihin "me" viittaa. Se viittaa ainakin häneen ja lapuanliikkeen johtoon, mutta se voi jälleen viitata myös lapuanliikkeen kannattajiin, isänmaalliseen kansaan. Todennäköisesti se viittaa ainakin lapuanliikkeen johtoon, mutta myös lapuanliikkeen kannattajiin. Puhe jäi kesken jonkinlaiseen aporiaan, kun puheen tarkoitus tuli esiin juuri sen verran, että kaikki lisäsanat ja käsitteet vain heikentäisivät sitä.¹⁴⁴⁸

Kosola toisaalta vaati ja yhtäältä luotti, että hallitus kieltää kommunistien toiminnan. Hän vihjasi jälleen hallitsemattoman tilanteen uhkasta, mutta jätti uhkauksensa kesken. Näin koko puhe jäi jollain lailla temattisesti kesken. Tämä on retoriikassa eräänlainen kielellinen maksiimi, Kosolan sanojen takaa nousee oletus vaatimuksen välttämättömästä täyttämisestä, jonka jokainen voi tulkita lapuanliikkeen antamien rajojen¹⁴⁴⁹ puitteissa. Kun asia ilmaistaan ja argumentoidaan epäselvästi, siitä tulee ambivalenttia. Ambivalenttia argumentointia käytetään vaikuttamisen keinona. Jokainen voi kuvitella lopun, jolloin siitä tulee vieläkin uhkaavampi kuin että se sanottaisiin suoraan. Toisaalta kannattajat voivat tulkita viestin mieleisekseen ja Kosola voi kiistää uhanneensa suoraan ketään.¹⁴⁵⁰

Kosola vastasi Vaasan puheessaan 27.9.1930 Maalaisliiton syytöksiin toteamalla, että Lapuan liikkeen nimissä ja valtuuksilla pystyi puhumaan vain valtuuskunta ja johto. Liikkeen linja olivat sen julkiset kannanotot. Linjaa ei määritelty johtokunnan ulkopuolella, joten Kosolan ei tarvinut kommentoida näitä syytöksiä. Kosola viittasi sanomalehtien "laajoihin kirjoituksiin valtiomuodon muuttamisesta, vaalilain muutoksesta ja vallankaappauksesta". Kosola yksilöi syytökset *Ilkka*-lehden numeroihin 23.9.1930 ja 24.9.1930, joissa syytökset

¹⁴⁴⁷ Vrt. Billig 1978, 83. Käsite määriteltiin uudelleen ja vain päällinen jäi käyttöön.

¹⁴⁴⁸ Vrt. Gadamer 2004, 91.

¹⁴⁴⁹ Ylhäällä lauseen avainkohta "Mutta lapuanliike vaatii, että maan valtiiovallan tulee hoitaa isänmaan asiat *niin*, että sen *vapaus* ja *itsenäisyys* on varmasti *turvattu*". (Kursiv. AV).

¹⁴⁵⁰ Vrt. Leiwo & Pitkänen 1996, 94–95.

oli viimeksi esitetty.¹⁴⁵¹ Kosola totesi vaalilain muutoksesta, että lapuanliikkeen ainoa vaatimus oli kommunismin hävittäminen, ja jos tätä ei voitaisi toteuttaa ilman vaalilain muuttamista, niin sitten siihen oli ryhdyttävä.

Kyllä se on lapuanliikkeen ehdoton ja tinkimätön vaatimus etteivät isänmaanpeturit ja maankavaltajat saa istua kansaneduskunnassa maalle lakeja laatimassa, eivätkä kunnallisessa elämässä liioin.¹⁴⁵²

Kosola totesi, että vaatimus oli "isänmaallisen kansan tahto", joka ajettaisiin läpi kritiikistä piittamatta, sillä vaatimusta voisi vastustaa vain "maanpeturi ja epäisänmaallinen ihminen".

Kosolan mukaan vaalilaki ei estänyt kommunistien poliittista toimintaa, vaan suojasi sitä. Laki mahdollisti kommunistien määrän kasvamisen vaalivoittojen myötä. Kosolan mukaan hallitus itsekin tunnusti, ettei se voinut estää kommunistien osallistumista eduskunnan toimintaan. Kommunistiset valitsijamiesyhdistykset, joista kommunistikansanedustajat valittaisiin, olivat laillisia. Kosola pyrki osoittamaan, että syytökset vallankaappauksesta olivat absurdeja, koska jos hallitus toteuttaisi "isänmaallisen kansan tahdon", tapahtuisi "enemmän tai vähemmän parlamentaarinen vallankaappaus, riippuen siitä mitä keinoja hallitus käyttää". "Parlamentaarinen vallankaappaus" on sisäisesti ristiriitainen käsitepari, koska valtaa ei voida kaapata parlamentarisesti.

Kosola vetosi näin epäsuorasti pääministeri Svinhufvudiin, jos hän tahtoi toimia suoraan kommunismia vastaan omalla vastuullaan, lapuanliike tukisi häntä ja toteuttaisi hänen politiikkaansa. Talonpoikaismarssin jälkeisissä neuvotteluissa lapuanliike oli jo tarjonnut Svinhufvudille tukeaan valtaoikeuksien lisäämiseen, eräänlaiseen päätöksentekomonopoliin, mistä tämä oli jyrkästi kieltäytynyt. Kosola yritti, ymmärrettyään omat mahdollisuutensa heikoiksi, pitää Svinhufvudia eräänlaisena politiikan suvereenina, joka voi itse muotoilla tarvitsemansa säännöt.

Vuonna 1922 poliittisuuden käsitteestä kirjoittaneen saksalaisen filosofin ja oikeusteoreetikon, Carl Schmittin mukaan suvereeni on diktaattoriin vertautuva henkilö, joka käyttää korkeinta, oikeudellisesti riippumatonta, hallitsijanvaltaa, jota ei voida johtaa mistään. Tällä ei ole sellaisenaan mitään käytännöllistä, eikä edes teoreettista merkitystä, koska suvereenin valta nousee kyvystä päättää. Schmittin ajatus suvereenista nousee Weimarin Saksan (tasavallan) ongelmallisesta poliittisesta tilanteesta eli parlamentarismien ongelmista ja valtaa käyttäneiden instituutioiden vakiintumattomuudesta. Moderni parlamentaarinen valtio¹⁴⁵³ sisältää jo synnyttyään tuhoutumisensa siemenen, koska siinä suvereeni persoona ja normi sysätään syrjään, jolloin asiat hallitsevat itse itseään. Suvereeni on personoitunut tuomari, joka tuomitessaan myös luo lakia. Suvereenisuusoppi on Schmittin filosofiassa desisionismia, eräänlaista konkreettisen järjestyksen ajattelua, koska oikeusnormin sijasta määräävänä tekijänä on tuon

¹⁴⁵¹ *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhe tilaisuus.

¹⁴⁵² *Vaasa* 29.9.1930, Isänmaallinen puhe tilaisuus.

¹⁴⁵³ Weberin (2009, 70–71, 78) mukaan valtio on legitiimin fyysisen väkivallan käytön lähde ja monopoli.

normin edellytyksenä oleva poliittinen päätös. Suvereenin eräänlaisessa vahvemman valtaan perustuvassa toimintasäännössä on yhtymäkohta Lapuan lakiin.¹⁴⁵⁴

Lapuanliikkeen ei tarvitsisi itse ottaa valtaa päästäkseen päämääräänsä. Vaikka Kosola melkein kategorisesti kiisti pyrkivänsä lapuanliikkeen avulla valtaan, oli tämä kryptinen lause lapuanliikkeen asettamisesta hallituksen käyttöön siihen viittaava. Kosola pyrki hämärtämään vallankaappauksen käsitettä väittämällä, ettei ”hallitusmuodon osien kumoaminen lainkirjaimen mukaisessa järjestyksessä” olisi vallankaappaus.

Käkisalmen puheessaan 5.1.1931¹⁴⁵⁵ Kosola toisti käsityksensä lapuanliikkeen synnystä. Kosolan mukaan ”jokainen isänmaallinen henkilö” ymmärsi, että maan politiikan ”suunta” johtaisi ennemmin tai myöhemmin tilanteeseen, josta sen pystyisi pelastamaan ”vain kansan omakohtainen tiukka vaatimus”.¹⁴⁵⁶ Kosola esitti jälleen peitellysti lapuanliikkeen valtaanpääsytavoitteen. Tavoitteen pohjalta hän esitti myös lapuanliikkeen tavoitteiden laajentamista kaikkia epäisänmaallisia virtauksia vastaan, kun vuonna 1930 lapuanliike oli ollut leimallisesti vain kommunisminvastainen liike.

Lapuanliike tahtoo yhdistää kaikki isänmaalliset kansalaiset yhteen rintamaan taistelemaan kaikkia niitä virtauksia vastaan, jotka, mikä milläkin syillä, pyrkivät toimimaan epäisänmaallisesti. Me taistelemme kommunismia ja maanpetturuutta vastaan, me taistelemme niitä vastaan, jotka tahtovat nukuttaa kansamme kansallistunnon ja johtaa maamme kohtalot väärän vapauden lumoissa perikatoon.¹⁴⁵⁷

Lapuanliikkeelle kansan tuki oli ”suora tie” valtaan. Jako hallitukseen ja oppositioon korvattiin isänmaalliset-epäisänmaalliset jaolla. Hyvinkäällä 19.7.1931 pitämässään puheessa Kosola toi jälleen esiin jo joulukuussa 1929 esittämänsä ja myöhemmin lähes jokaisessa puheessa toistamansa argumentin lapuanliikettä¹⁴⁵⁸ edeltäneen politiikan epäonnistumisesta. Poliitiikan seurauksia hän kuvasi sanoilla ”turmio”, ”vahinko” ja ”perikato”. Kosola myönsi, ettei lapuanliikkeen ”vaatima suuntaus” ollut ”ainoa ja paras mahdollinen”, mutta välttämätön muutos

¹⁴⁵⁴ Schmitt 1997, 50, 56–58, 61–62; Schmitt 1985, 43; Tuori 1997, 16–20; 22–23; Koivusalo & Ojakangas 1997, 33; Ojakangas 2001, 90–92, 94, 96, 102, 110, 116; Ojakangas 2004, 87; Kennedy 1985, 38–39. Schmitt (1997, 58; ks. myös Ojakangas 2004, 63) käyttää ”päätöksentekomonopolin” eli viimekätisen päätöksen käsitettä poikkeuksellisessa valtiollisessa tilanteessa, jossa valtiollinen auktoriteetti voi tulla suvereeniksi tehdäkseen päätöksiä paradoksaalisesti ilman oikeutta luodakseen oikeutta ja hierarkiaa, jotta järjestyksenpito palautetaan. Schmittin (1922, 61) mukaan oikeus on aina tilannesidonnaista. Schmittin oppia suvereenista on myös pidetty natsiajan aiheuttamana opportunistisena, Balakrishnan 2000, 255; von der Goltz 2009, 109. Schmittille on olemassa erotuksena suvereenista diktaattorista komissaarinen diktaattori, jonka toiminta nousee valtiosäännöstä Balakrishnan 2000, 28–41; Hirvonen 2007, 24.

¹⁴⁵⁵ *Hämeen Sanomat* 9.1.1931 kertoo, että Kosola olisi puhunut 4.1. myös Kuusankoskella seuratalolla, puhetta ei kuitenkaan löytynyt lehdestä. Syynä lienee se, että Kosola puhui lapuanliikkeen synnystä ja tehtävistä, kuten 4.1 Käkisalmellakin.

¹⁴⁵⁶ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

¹⁴⁵⁷ *Ajan Sana* 9.1.1931, Kosola.

¹⁴⁵⁸ Lapuanliike muodostuu käytännössä vasta kevät-kesällä vuonna 1930, mutta käytän termiä lapuanliike jo vuodesta 1929, koska Kosola itse piti omaa toimintaansa jo silloin osana lapuanliikkeeksi muodostuneen protestiliikkeen toimintaa.

politiikkaan ei lapuanliikkeen vastustajilta onnistuisi. Hyvinkään puhe lienee Artturi Vuorimaan kirjoittama.¹⁴⁵⁹

Fascisti-lehti kannatti lapuanliikettä, koska piti sitä fasismille myönteisenä.¹⁴⁶⁰ Lehden päätoimittaja Vilho Viita kirjoitti 15.8.1931 Kosolan Hyvinkään puheeseen liittyen, että yhteiskunnan menestys riippui siitä, miten valtaa käytetään. Viidan mukaan "puolueintohimojen shakkipeli" ei ollut kansanvaltaa, koska se mahdollisesti kommunistien pääsyn politiikan pelikentälle. Kansanvalta oli kaikkea muuta paitsi kansan valtaa. Viidan mukaan lapuanliike ei vastustanut vain kommunismia, vaan puoluepoliittista järjestelmää sinänsä. Esimerkkinä tästä Viita käytti Weimarin Saksaa.¹⁴⁶¹

Viidan mukaan kansanliikkeellä oli "suora yhtymäkohta" suomalaiseen fasismiin ainakin siinä mielessä, että *Fascisti*-lehti edusti lapuanliikkeen linjaa. Viita jatkoi Kosolaan tukeutuen, että "valheellinen kansanvalta" oli muutettava todelliseksi kansanvallaksi. Talonpoikaismarssilla annettua Maalaisliiton vaatimaa fasisminvastaista julistusta Viita kommentoi ymmärrettäväksi, koska julistuksen antajille ei laajempi päämäärä ollut vielä valjennut. Puoluevalta oli ajanut lapuanliikkeen "sovintoasemiin" ja mitätöinyt sen saavutukset. Lapuanliike ei voinut luottaa hallitukseen. Suomalainen fasismi tarvittiin Viidan mielestä juuri kansanvallan tilalle. Puolueiden harvainvalta oli muutettava, vaikka se vaatisi muutoksia ajatustavoissakin. Viita totesi fasismin olevan itu, joka kasvoi lapuanliikkeen sisällä.¹⁴⁶² Pankinjohtaja Yrjö Nikula kirjoitti *Fascisti*-lehdessä myöhemmin lokakuussa 1931, että olennaista oli nyt saada isänmaalliset lait ja sisäiset olot järjestykseen. Nikula totesi, että jos Kosola olisi saanut määrätä, ei olisi Tarton rauhaa, kommunistien nousua ja tästä johtunutta lapuanliikettä koskaan nähty.¹⁴⁶³

Kosola piti puheessaan lapuanliikkeeseen kohdistunutta arvostelua ylimielisenä. Lapuanliike ei ollut saanut ajaa vuonna 1931 julkaistua ohjelmaansa yhtä kauaa kuin poliittiset puolueet olivat ajaneet omaansa. Kosola sivuutti jälleen parlamentaarisen demokratian vaatimukset puheessaan. Ensinnäkin ohjelman ajamiseen valtuuden antoi vaaleissa kansa ja toisekseen "suunta" päätettiin vaaleissa, joihin lapuanliike ei ollut ulkoparlamentaarisena liikkeenä osallistunut.¹⁴⁶⁴

Kosola liennytti kritiikkiään toteamalla, ettei lapuanliike pyrkinyt "yksityiskohtaisesti määrittelemään" epäkohtien korjaamista, mutta se oli osoittanut

¹⁴⁵⁹ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

¹⁴⁶⁰ Vrt. *Fascisti* 15.8.1931 "Meidän syntymisemme.", joka on nimimerkki Apu-vaskistin mielipidekirjoitus.

¹⁴⁶¹ *Fascisti* 15.8.1931, Kansanvalta, lapualaisuus, fasicismi.

¹⁴⁶² Peltovuori 2005, 107; *Fascisti* 15.8.1931, Kansanvalta, lapualaisuus, fasismi. Saksalainen valtio-oikeusteoreetikko Carl Schmitt asetti myös ajattelussaan vastakkain kansanvallan ja parlamentarismien hallinnoinin tapana. Italialainen *Il Gionare d'Italia* lehti totesi vuonna 1930 päätoimittaja Virginio Gaydan pääkirjoituksessa, että fasismi oli italialainen ilmiö, jota muiden kansojen ei tulisi jäljitellä. Lapuanliike pysyisi maltillisella pohjalla, elleivät vastustajat "sokealla jarrutuksellaan" pakottaisi sitä enempään. *Itsenäinen Suomi* N:o 7/1930, Herman Gummerus, Lapuan liike Italiasta käsin katsottuna.

¹⁴⁶³ *Fascisti* 10.10.1931, Kumpi määrää.

¹⁴⁶⁴ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

suunnan, mihin "asianosaisten" "ne olisi korjattava". Retoriikka oli tuttua jo Kosolan Vaasan juhlasalissa 27.9.1930 pitämästä puheesta. Lapuanliike ei odottaisi rajattomiin, että "ne, keillä kansan antamat valtuudet nyt ovat", tekisivät kaikkensa asioiden saattamiseksi lapuanliikkeen vaatimaan suuntaan. Kosola ei määritellyt ajallisesti, kauanko hallituksella olisi aikaa, mutta totesi pelkäävänsä, että "isänmaallinen väestö ottaa itse maan ohjat käsiinsä ja laatii lakinsa, jotka ehkä eivät ole parhaat mahdolliset, mutta jotka kuitenkin ovat niin hyvät kuin hetken tilanne vaatii".¹⁴⁶⁵

Lapuanliike ajaisi asiat umpikujaan, jollei sen tahtoa toteutettaisi. Kosola ei sanonut suoraan mitä seuraisi, mutta ilmeisesti hän tarkoitti kesän 1930 kaltaista painostustilannetta. Kosola implikoi, että lapuanliike vain ilmentää kansan tahtoa. Puheessa "isänmaallinen väestö" tulee isänmaalliseksi toimijaksi siihen kohdistuvan "epäisänmaallisten" tekemän vääryyden myötä. Puheensa loppuksi hän pyysi isänmaallista väestöä liittymään "yhteen lujaksi rintamaksi".¹⁴⁶⁶

Kosola vaati Hyvinkään puheessaan 19.7.1931, että hallituksen tulisi palauttaa maahan vuoden 1918 jälkeinen tilanne joko suosiolla tai sitten lapuanliike toimisi itse "isänmaallisen kansan" avulla. Kosola jätti kuitenkin innokkaimpien kannattajiensa tulkitsemaksi sen, mihin "suuntaan" maan poliittinen järjestelmä tämän jälkeen muuttuisi. Puheessa on yleisesti merkillepantavaa se, että Kosola ei taaskaan kutsunut lapuanliikkeen valintoja poliittisiksi, vaan yleisemmin suunnaksi. Toisaalta hän voi puheessaan myös tarkoittaa suunta-käsitteellä laajasti politiikka-käsitettä tai sen eri tilanteissa saamaa sisältöä. Suppeammin suunta-käsite tarkoittaa lapuanliikkeen konkreettisia toimia asetetun tavoitteen, kuten valtaanpääsyn, toteuttamiseksi. Yhtäältä suunta-käsite liittyy laajemmin myös poliittisen järjestelmän eli "puoluevallan" ja "isänmaallisen kansan" käsitteeseen. Puheen olennaisen termin, "suunnan", merkitystä on lopulta etsittävä sen käyttöyhteydestä.

Kosola totesi puheessaan, että jos lapuanliikkeen suunta olisi mahdoton, se kyllä ajan myötä kaatuisi, kuten "entisen (suunnan, toisin sanoen poliittisen järjestelmän) on jo osaksi käynyt". Kosola asetti näin lapuanliikkeen politiikan vaihtoehdoksi koko (1930-luvun) Suomen poliittiselle järjestelmälle. Puheensa loppuosassa hän vaati lapuanliikkeen vastustajia sanomaan "parhaan mahdollisen suunnan", joka "taatusti turvaisi maan onnen ja menestyksen". Kosola luotti näin siihen, että liikkeen kriitikot voisivat päätyä asiaa rehellisesti ajateltuaan vain lapuanliikkeen ajamaan politiikkaan. Kosola totesi samassa yhteydessä, että jos hän olisi ollut varma lapuanliikkeen suunnan oikeellisuudesta, hän olisi ajanut sitä "suorempia teitä". Näin hän yritti antaa kuvaa lapuanliikkeen maltillisuudesta.

Meidän isänmaallisen kansanliikkeen kannattajien mielipide ja usko on kuitenkin se, että meidän vaatimamme suunta on tällä hetkellä paras mitä vilpittömän mielen ja harras halu voi esittää. Me emme ikinä tule alistumaan entiseen suuntaan, jonka me

¹⁴⁶⁵ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

¹⁴⁶⁶ Vrt. Rancière 2009, 70. Poliittikka alkaa subjektin tultua tietoiseksi itsestään ja asemansa rajoituksista.

jo olemme silmin nähneet ja käsin tunteneet onnettomuutta tuottavaksi. Me tulemme aina vaatimaan tätä suuntaa muutettavaksi ja me tulemme muuttamaan sen.¹⁴⁶⁷

Kosola toisti jo aiemmin korostamansa ”puhtaan isänmaallisuuden”. Hän perusteli lapuanliikkeen ehdottomuuden lopulta sillä, että parempaan ”suuntaan” ei voinut ”vilpittömästi” päätyä. Mielenkiintoista on, että Kosola käytti nyt liikkeestä nimeä ”isänmaallinen kansanliike”. Termi alkaa yleistyä Kosolan vuoden 1931 puheissa. Isänmaallinen kansanliike on synonyymi lapuanliikkeelle, joka oli alun perin ilmeisesti vasemmiston käyttämä pilkkasana, mutta jonka liikkeen kannattajat ottivat vuoden 1930 kuluessa kuvaamaan liikettään.

IKL aikana, vuonna 1933, Kosola otti puheissaan käyttöön isäntävallan käsitteen.¹⁴⁶⁸ Käsite ilmensi yhteiskunnan luonnetta juuri arkisella ja yksityisellä tasolla, kun taas Italiasta ja Saksasta otetut esimerkit kommunismin voittamisesta ilmensivät valtaantumisen tavoitteita julkisella ja yleisellä tasolla. Kosola jatkoi samalla peiteltyä kritiikkiään aikaisemmin kannattamaansa presidentti Svinhufvudia kohtaan. Svinhufvud ei ollut sellainen ”isäntä” kuin olisi tarvittu. Tällä hän viittasi ”puoluemielen sokaiseman” Svinhufvudin toimiin lapuanliikettä vastaan. Kosola lopetti puheensa toteamalla: ”kansamme oikeudentunto on herännyt ja siksi se liittyy niin sankoin joukoin IKL:n riveihin”. Näin hän toi esiin ajatuksen IKL:stä (kansan) joukkojen puolueena.

Kosola totesi, 5.1.1931 Käkisalmen puheessaan, että kansalaisyhteiskunnan ja vapauksien väärinkäyttö olisi väärin itse oikeuksien ja vapauksien olemassaoloa kohtaan. Väitteet lapuanliikkeen vaarasta kansanvallalle olivat virheellisiä. Päinvastoin lapuanliike tahtoi olla ”uhanalaisen” kansanvallan tukena. Kommunistipuolueen julistamisessa laittomaksi oli kyse siitä, että kun voitiin osoittaa kommunistien rikkoneen lakia, niin heidät voitiin sulkea pois vaaleista ja suojella demokratiaa. Kommunistien pois-sulkemisella politiikasta toteutettiin Kosolan mielestä ”todellista kansanvaltaa”.

Kansanvallan käsite jäi Käkisalmissa 5.1.1931 pidetyssä puheessa epäselväksi. Käsite tarkoitti operationaalisesti isänmaallisen kansan valtaa, joka toteutti Kosolan ja lapuanliikkeen vaatimia lakeja. Käsitteessä saattoi olla kyse myös siitä, että ajatus kansanvallasta oli jo läpäissyt poliittisen kentän niin, ettei sitä voinut vastustaa menettämättä kansan tukea. Kosola implikoi, että kansanvalta oli vain vallassa olevan ilmaus valtansa oikeutuksesta.¹⁴⁶⁹ Sisällissodan jälkeistä, 1920- ja 1930-luvun, Suomea alettiin rakentaa suurista poliittisista ongelmista huolimatta kansanvallan varaan, joten kaikkien poliittisten toimijoiden tuli tunnustaa kansanvalta osaksi järjestelmää.¹⁴⁷⁰

Carl Schmittin mukaan todellinen kansanvalta ei synny parlamentaarista prosessista salaisine äänenlaskuineen, vaan yleisestä mielipiteestä ja suoraa-

¹⁴⁶⁷ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

¹⁴⁶⁸ Luku puoluevalta.

¹⁴⁶⁹ Vrt. Schmittin (1922, 62) mukaan valta ei todista mitään oikeudesta, koska valta ei toimi luonnontieteellisellä varmuudella ja voi palvella kaikenlaisia poliittisia tarkoituksia. Valta ei aina tuota suvereenia ja järjestystä.

¹⁴⁷⁰ Roselius 2013, 106.

ta kansan edustuksellisuudesta. Tällöin demokraattisin eli selkeimmin kansan tahdon ilmaiseva, menettely olisi avoin huutoäänestys kyllä tai ei suvereenin esittämiin ehdotuksiin.¹⁴⁷¹ Kosolan puheessa oli kyse juuri edustuksellisesta kansanvallasta kansan vallan ja kansan kokonaisedun vastaisena. Tällöin tullaan kysymykseen voidaanko laillisuutta määrittellä, ja ennen kaikkea kuinka sen voi oikeuttaa politiikasta riippumattomasti ja yleispätevästi? Lapuanliikkeen isänmaallisuus oli lain kriteeri ja suvereenin toiminnan peruste. Kommunistien mukaan taas tuotantovälineiden omistussuhteet määrittivät luokkaseman ja kapitalistinen yhteiskunta parlamentarismeineen ilmensi johtavan luokan asemaa. Tällöin myös he käsittivät koko järjestelmän palvelevan vain vahvemman, mutta tosin kapitalistin, etua.

Kosola tarkensi 4.2.1933 pitämässään puheessa tavoitteitaan valtaansa pääsystä vaatimalla uutta vaalitapaa, jonka avulla saataisiin eduskuntaan miehiä, jotka "ovat vapaat omanedun tavoittelusta ja puolueista, ja joitten päämääränä on tämän maan ja sen kansan yhteinen etu ja yhteinen onni". Hallituksessa täytyi olla miehiä, jotka kykenisivät "syrjäyttämään omat etunsa yhteisen edun tieltä". Kosola vaati näin peitellysti sitä, että maan johto pitäisi vaihtaa ja korvata lapuanliikkeen kannattajilla, jotka laittaisivat asiat kuntoon ja liikkeen valtaan. Toisaalta hän ei ottanut kantaa, siihen miten tämä pitäisi tehdä.

Kosola piti puheen IKL:n Pieksämäen yhteiskoulun juhlasalissa 12.3.1933. Kosola lopetti puheensa syyttämällä lakia rikkomuksista "meitä (IKL:ää) vastaan". SDP:n sisällä puhuttiinkin Kosolan toistavan samaa levyä. Hän toisti vuonna 1933 Mäntsälän kapinaa edeltäneen puheensa teemoja lähes sanasta sanaan. IKL ei perääntyisi, vaikka voimakasta marxilaisuutta suojeli valtiolta. Retorisesti hän käänsi lainrikkomusten olleen myös IKL:ää vastaan tehtyjä. Kosola ennakoi, että taistelussa marxilaisia vastaan tulisi paljon uhreja ja monet IKL:läiset voisivat joutua vankilaan. Hän uhosi, että "katkerassa taistelussa valasta" maa tulitisiin "puhdistamaan perusteellisemmin kuin vuonna 1918".¹⁴⁷²

Puheen maininta puhdistamisesta oli jo kohtuullisen avoin päätös- ja toimintavallan ottamisesta omiin käsiin: diktatuuriin pyrkimisjulistus. Tilinteon hetki -kohta lauseessa voi viitata implisiittisesti ajatukseen, että IKL olisi jonkinlainen syyttäjä, joka antaisi tuomionsa koko järjestelmästä. Uhkaus tilinteon hetkestä oli lausuttu ilmeisesti jo Kosolan Lahdessa IKL:n maakuntakokouksessa, 18.6.1933, pitämässä puheessa, koska *Helsingin Sanomat* laittoi 27.6.1933 Kosolan suuhun pilakuvassaan sanat: "tilinteon hetki lähestyy ja se tulee pian". Koskipalon mukaan puolueeton *Helsingin Sanomat* pyrki ottamaan muiden lehtien julkaisemista Kosolan puheista kohtia, jotka herättäisivät pelkoa ja keskustelua kansan keskuudessa. Kosolan puheiden kohtia oli ilmeisesti yhdistelty toisiinsa lehden kommentoinneissa puheista. *Helsingin Sanomat* käytti muiden lehtien kriittistä kommentointia Kosolasta oman kritiikkinsä tausta-aineksena. Lehden argumentointi IKL:n ajamasta diktatuurista perusteltiin juuri Kosolan puheilla. Kosolaa *Helsingin Sanomat* kuvasi sekasorron ja vaarallisen radikaalis-

¹⁴⁷¹ Ojakangas 2001, 112–113; Ojakangas 2007, 129.

¹⁴⁷² TA. Lapuanliike 329.1, 323 (471) "1933", *Kymenlaakson Sanomat* N:o 33, 21.3.1933, Päiväkirjasta. (tekijää ei mainita).

min aiheuttajaksi ja IKL:n uskonnollisuuden, isänmaallisuuden ja kansanvaltaisuuden lehti leimasi valheelliseksi. *Uusi Suomi* vaikenä IKL:n toimista varsinkin vuonna 1933.¹⁴⁷³

Kosola totesi huhtikuussa 1933, että järjestelmällinen työ oli nyt organisoitu sekä johtajien että rivimiesten keskuudessa tuloksellisesti. Hän odotti ankaraa taistelua marxilaisia vastaan ja vaati, kuten vuonna 1932, ”rivejä tiiviiksi ja suoraksi”¹⁴⁷⁴. ”Joku saattaa hätiköidä, mutta ei Roomaakaan päivässä rakennettu. Se saattaa viedä kaksi päivää”. Epäselväksi jää oliko lause kevennys vai vihaus IKL:n tavoitteiden nopeasta lähestymisestä. Kosola jatkoi, että kansan kutsua oli kuultava¹⁴⁷⁵:

... vanhat puoluepaavit ja poliittiset epäjumalat näyttävät suistumaan alttariltaan. Kansa halajaa taas niille vanhoille esi-isien aikoina koetelluille laduille, jotka ennenkin ovat taanneet tämän maan ja kansan miehisen selkärangan pystyssäpysymisen.¹⁴⁷⁶

Kosola esitti puheessaan Lahdessa IKL:n maakuntakokouksessa 18.6.1933, että eduskuntalaitoksen aikana ja nykyisen vaalilain ansiosta olot olivat kehittyneet niin, että kansanvallan asemesta voitiin puhua puolueiden vallasta. Kansa oli kuitenkin kyllästynyt siihen peliin, jota sen nimissä oli eduskunnassa harjoitettu ja hakee ulospääsyä nykyisistä oloista. Siksi ”kansa on yhä enemmän alkanut kallistua sellaisten miesten puheille, joilla ei ole nimeä puoluepolitiikassa”.¹⁴⁷⁷ Tammelassa pitämässään puheessa 27.8.1933 Kosola totesi kansanliikkeen laskevan perustukset uudelleen ”puolueiden huudosta ja vihasta huolimatta”. ”Vihatkoon kunhan vain pelkäävät” Kosola julisti uhmakkaasti. Sillä,

tilinteon hetki lähestyy ja se tulee pian. Me etenemme askel askeleelta, kunnes pääsemme tiemme päähän. Sinimustat värit ovat hyökkääjien värit ja nyt me hyökkäämme.¹⁴⁷⁸

Ristiriita selittyy sillä, että IKL:n saatua vallan, se ei olisi enää puolue sillä tavalla mitä se parlamentarismissa olisi. SDP selvänä intressipuolueena ja työväenliikkeen edustajana edusti juuri puoluevaltaa pahimmillaan ja siksi se oli hävitettävä. Kosola yltyi entistä mahtipontisemmaksi puheensa loppuvaiheessa: ”Tilinteon hetki ei enää ole kaukana. Se tulee järkähtämättömästi. Marxilaisuuden murskaamisesta seuraa koko puoluevallan hävittäminen”. Marxilaisuuden suhde puoluevaltaan jää IKL:n valtaanpääsyn näkökulmasta epäselväksi. Vaa-

¹⁴⁷³ Koskipalon (2008, 52, 81, 82) mukaan *Helsingin Sanomat* 27.6.1933, Päivän piirtoja 253. Tarkemmin Manninen & Salokangas 2009, 159–161, 168–171, 180, 185–188. *Helsingin Sanomat* muuttui poliittisesti, enemmän sen päätoimittaja Eljas Erkon kuin Edistyspuolueen linjoilla olevaksi lehdeksi. Erko tosin oli Edistyspuolueen kansanedustaja ja toimi ministerinäkin vuonna 1932.

¹⁴⁷⁴ Vilho Helanen totesi myös, että IKL:n rivit oli saatava lujiksi ”kukin kohdastaan ja kukin paikallaan!” Helanen mukaan henkilökohtainen valistustyö oli jokaisen IKL:n jäsenen velvollisuus. *Lakeuden Suunta* 30.9.1934, Rivit lujiksi.

¹⁴⁷⁵ *Lakeuden Sana* 10.4.1933, Kosola: uutta levyä.

¹⁴⁷⁶ *Lakeuden Sana* 10.4.1933, Kosola: uutta levyä.

¹⁴⁷⁷ *Hämeen Sanomat* 19.6.1933, Lahden suurjuhlat.

¹⁴⁷⁸ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

tiko SDP:n lakkauttaminen myös parlamentarismien lakkauttamisen, vai voisiko IKL päästä valtaan rajoitetun parlamentarismien myötä. Rajoitetussa parlamentarismissa vain porvarilliset puolueet kilpailisivat keskenään vallasta.¹⁴⁷⁹

Kosola käytti Tammelan puheessaan 27.8.1933 myös raamatullisia esimerkkejä valtaanpääsystä.¹⁴⁸⁰ IKL vapauttaisi ohjelmallaan kansan puolueiden vallasta ”puhaltamalla maahan Jerikon muurit”. Puheessa kansasta tehdään toisaalta puolueiden passiivinen uhri, yhtäältä valtaanpääsyn väline, jonka nimissä Kosola puhuu. Kosola totesi yhä mahtipontisemmaksi muuttuneen puheensa lopuksi, että IKL valloittaisi tulevaisuuden ja marssisi uuteen Suomeen. Tämä voidaan käsittää eufemismiksi IKL:n tavoitteesta: parlamentarismien kumoamisesta. Toisaalta lauseessa ilmeni IKL:n utopismi. IKL:n luoma yhteiskunta olisi jotain kategorisesti erilaista kuin aiempi järjestelmä. Näin ollen sen valtaanpääsyä ei voisi määritellä edustuksellisen poliittisen puolueen käsitteistöllä.¹⁴⁸¹

Uusi Suomi voisi tarkoittaa jotain fasismin totalitaarisen valtion kaltaista. Puheen loppuosaa viittasi myös AKS:n ajatukseen Suur-Suomen luomisesta. IKL:ssä Sinimustien johtaja ja AKS:n perustaja- sekä valajäsen Elias Simojoki oli pitänyt esillä ajatusta Suur-Suomesta. AKS:lla ei kuitenkaan ollut organisatorista yhteyttä IKL:ään.¹⁴⁸² *Uuden Auran* kirjeenvaihtaja totesi maanviljelijä Kosolan esittäneen ”pääpiirteissään nykyisen valtiollisen aseman” maassa ja ”osoitti millainen työskä IKL:llä oli edessään”. Pääosin uutisessa referoitiin Reino Ala-Kuljun, Paavo Susitaipaleen ja Paavo Rautalan puheita.¹⁴⁸³

Turun Sanomat totesi, että Kosolan puheet vahingoittivat lapuanliikettä enemmän kuin sen vastustajain todistelut. Hänessä oli henkilöityneenä toiminnan tarvetta, mutta sitä ei aina ollut ohjaamassa riittävä harkinta, puhumattaakaan kaukonäköisyydestä.¹⁴⁸⁴ Tämä ilmenee Kosolan esittämistä peitellyistä uhkauksista: muut puolueet tarttuivat kannattajille tarkoitettuihin vasemmiston uhkailuihin ja Kosola joutui poliittiseen paitsioon.

Kosolan retoriikan keskeinen kysymys oli, ketkä edustivat Suomen kansaa ja kenellä oli oikeus käyttää valtaa kansan nimissä. Saksalainen valtio-oikeusteoreetikko ja filosofi Carl Schmitt piti 1920-luvun alussa kansaa ensin suvereeniksi kelpaamattomana organistisen luonteensa takia. Toisaalta myöhemmin 1930-luvulla hän väitti, että kansasta tulee suvereeni juuri sen valtaa konsti-

¹⁴⁷⁹ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹⁴⁸⁰ *Ajan Suunta* 28.8.1933, Isänmaan juhla eilen.

¹⁴⁸¹ *Uola* 1982, 90. AKS:n jäsenvallassa sanottiin: ”Niin totta kun minä uskon yhteen suureen Jumalaan, niin minä uskon yhteen suureen Suomeen ja sen suureen tulevaisuuteen”. AKS:n valasta Eskelinen 2004, 107–109; Leinonen 2013, 17–18; Maijala 2005B, 131.

¹⁴⁸² Sepp 1997, 72; Nygård 1985, 474; Helanen 1942, 115; Alapuro 1973, 140–143; Klinge 1983, 130–131 (Elias Simojoen kirjoitus ”Ryssänviha”). Simojolle Suur-Suomi ei ollut mikään hegeliläisen filosofian valtioaate, vaan se oli syntynyt vapaussodan ja Itä-Karjalan taistelukentillä. Suur-Suomi liittyi myös ajatukseen Neuvostoliiton suomen-sukuisten kansojen auttamisesta. Simojosta myös Ks. myös *IKL:n joulu* 1933, 29, ”Junkkarit”, kirj. Reino Ala-Kulju. Artikkelissa käsitellään Suur-Suomi aatetta nuorison keskuudessa.

¹⁴⁸³ *Uusi Aura* 29.8.1933, IKL:n suurjuhlat.

¹⁴⁸⁴ *Turun Sanomat* 15.12.1936. PK.

tuoivan luonteen takia. Schmittin ajatus kansasta konstituivana valtana osoittaa hänen käsitystään juridisten käsitteiden ja teorian tilannesidonnaisuudesta sekä polemisuudesta. Myös Kosolan puheissa kansan funktio muuttuu suhteessa lapuanliikkeen ja IKL:n valtaanpääsyyn, mutta myös sen mukaan, millä tavalla ja missä tilanteessa siitä puhutaan.¹⁴⁸⁵ ”Kansan tahto” -käsite tulee selvemmäksi suhteutettaessa se ”kansan” käsitteeseen. Carl Schmittin mukaan ”kansan tahto” syntyy, kun se samaistuu suvereenin antamaan edustuksellisuuteen. Kosolalle valtio on ennen vuoden 1932 Mäntsälän kapinaa epäisänmaallinen, eikä se enää edusta ”isänmaallisen kansan” tahtoa. Tässä juuri ”isänmaallinen” on kriteeri, joka määrittää kansan kansana.¹⁴⁸⁶

Kansa voidaan Kosolan retoriikassa ymmärtää myös ajallisesti. Toisaalta kansa on reaalisesti läsnäoleva (vrt. Kosolan puheiden ”kansan” vuosina 1929–1936) ja mahdollistaa lapuanliikkeen ja IKL:n valtaanpääsyä. Yhtäältä Suomen kansa historiassa (esimerkiksi aktivistiaika) on esimerkki isänmaallisesta toiminnasta. Kansaa olivat yhtäältä myös yksinkertaiset kommunismin rivikannattajat, jotka tuli sivistää pois vaarallisesta ja pahasta opistaan. Yhtäältä, kun kansakuntaa vaadittiin lapuanliikkeen nimissä irtisanomaan osa kansalaisistaan, oltiin samalla valmiina katkaisemaan kollektiivinen tajunta ja ylläpitämään sisäisesti tulehtunutta yhteisöä.¹⁴⁸⁷

Lapuanliikkeen aikana Kosola ilmaisi puheissaan tavoitteitaan, kuten valtaanpääsyä, ja sen seurauksia implisiittisesti. Esimerkiksi ”suunnan” muutoksen välttämättömyys on vaatimus lapuanliikkeen valtaanpääsyn välttämättömyydestä. Lapuanliikkeen aikaiset poliittiset tavoitteet saivat IKL-aikana käsitteellistä sisältöä ja tarkemman määrittelyn, mikä muutti ne ongelmallisemmiksi: millaisissa poliittisissa olosuhteissa IKL voisi maata hallita? IKL:n kannatuksen heikentyessä Kosola ei kuitenkaan enää maininnut valtaanpääsyn keinoja vuosina 1934–1936.

6.4 Historian retorinen käyttäminen

Kosola käytti historiaa perustellessaan lapuanliikkeen ja IKL:n näkemyksiä. Historialliset ilmiöt, kuten vapaussodaksi käsitetty sisällissota vuonna 1918, olivat puheiden keskeisiä käsitteitä. Historiallisten ilmiöiden tulkinnat olivat lapuanliikkeen ja IKL:n ideologian rakennusainesta sekä sellaisina poliittisten vaatimusten perusta.¹⁴⁸⁸

Suomalaisen historianankirjoituksen ja -tutkimuksen historiassa on ollut kaksi suurta myyttiä: Ruotsi-Suomi ja valtiomyytti. Tutkimuksen kannalta Kosolan myyttinen historiakäsitys rakentuu varsinkin itsenäisyysmyytistä. Itsenäisyysmyytin alamyytit: aktivismi-, jääkäri- ja vapaussotamyytit ovat keskei-

¹⁴⁸⁵ Schmitt 1997, 95–97; Ojakangas 1999, 108.

¹⁴⁸⁶ Vrt. Kansan tahto -käsitteestä Carl Schmittin ajattelussa Ojakangas 2007, 132.

¹⁴⁸⁷ Virtanen 2001, 389. Ks. myös Ruuskanen 2006, 228.

¹⁴⁸⁸ Historian käyttämisestä, White 1987, 79–82. Historia antaa Huizingan (1967, 84) mukaan muodon menneisyydelle tulkitsemalla sitä.

nen osa Kosolan puheissa mainittua historiakäsitystä.¹⁴⁸⁹ Suomen 1930-luvun histori tulkinnaissa jääkärit olivat sisällissodan sankareita ja sodan voittajia, joiden uhraukset velvoittivat seuraavaa sukupolvea. Jääkärimyytti rakentui kuitenkin myös optimismista ja itseluottamuksesta. He olivat selvinneet voittajina vaikeasta tilanteesta. Jääkäritarinoita voidaan lukea eräänlaisina moraalisisina viesteinä, jotka vastasivat sisällissodan jälkeisen Suomen tarpeisiin.¹⁴⁹⁰

Kosola koetti osaltaan mytologisoida lapuanliikettä vertaamalla sitä aktivismiin, jääkäri liikkeeseen ja yleisemmin Suomen itsenäisyystaisteluun. Suomalainen kommunismi vertautui venäläisyyteen. Historiaa käytetään puheissa vuosina 1930–1935. Myyttisellä historiaretoriikalla luodaan osaltaan toiminta- alttiutta lapuanliikkeen ja IKL:n kannattajille. Suomessa historia oli otettu kansallistunteen ja identiteetin rakentamiseen jo 1830-luvulta alkaen. Kosola jatkoi tätä traditiota.¹⁴⁹¹

Historian käyttämistä poliittisena argumenttina sekä kamppailua siitä mitä halutaan hyväksyä historiaksi kutsutaan historiapolitiikaksi. Historia on osaltaan oman aikansa yhteiskunnan valtarakenteen tulosta, mikä näkyy myös Kosolan puheissa. Käyttäessään historiaa poliittisesti Kosola myös yrittää määrittellä, mikä on muistamisen arvoista ja mitä Suomen historiaan pitäisi kuulua. Muistot ja historia sekoittuvat Kosolan puheissa, kun hänen omat kokemuksensa yleistetään ja objektivoidaan kaikkien ns. 'kunnon kansalaisten' kokemuksiksi. Muistaminen voimistaa kansan kollektiivia ja sen tärkeäksi koettuja arvoja. Historiapolitiikan avulla Kosola määrittelee kansakunnan keskeisiä arvoja, symboleja ja päämääriä tietyn menneisyyden kautta. Historian politisoiminen alkaa käsitteiden nimeämisestä, esimerkiksi kutsutaanko vuoden 1918 tapahtumia kapinaksi, sisällis-, luokka- vai vapaussodaksi?¹⁴⁹²

Politisoitu historia muodostuu yleisen maailmankuvan osaksi, eikä se näin salli vastakkaisia tulkintoja. Toisaalta maailmankuva näyttää yksilön, kuten Kosolan, oman tilanteen kannalta ainoalta rationaaliselta ja ennen kaikkea aikaisempia elämänvalintoja tukevalta valinnalta. On painotettava, että historian poliittinen käyttäminen ei ole alkanut tai loppunut Kosolan puheisiin. Historiaa on käytetty, käytetään ja mitä ilmeisimmin tullaan käyttämään yleisesti politiikassa ja sen valtasuhteiden muotoilemisessa. Käsitteiden, kuten vapaussodan, määrittely on tällöin eräänlaista historiallisten tulkintojen ja merkitysten kamppailua.¹⁴⁹³

Toisaalta historian voimakas poliittinen käyttö myös ilmensi Suomen rauhaan palaamista sisällissodasta ja yhteiskunnallista kriisiä. Poliittisia ongelmia

¹⁴⁸⁹ Jussila 2007, 12–16, 116, 131, 140. Kolmas Jussilan esittämä myytti Suomen valtion synnystä ja vuodesta 1918 jakaa tutkijoiden mielipiteitä, mutta tutkimuksessa sitä (alamyytteineen) käytetään kuvaamaan (vain) Kosolan puheissaan ilmentämää käsitystä Suomen itsenäistymisestä. Vapaussotakäsityksestä esim. Jutikkala & Pirinen 1981, 315–321; Jutikkala 1995, 14–16, 18.

¹⁴⁹⁰ Ahlbäck 2014, 71.

¹⁴⁹¹ Smith 1991, 67. Esimerkiksi Suomessa ja Slovakiassa kulttuurieliitti käytti historiaa kansallisuuden 'rakentamiseksi'. Jussilan (2007, 81) mukaan myytin Suomen valtion synnystä loi ruotsalainen lääketieteen professori Israel Hwasser Tukholmassa vuonna 1838. Ks. myös Jussila 2007, 82–88.

¹⁴⁹² Tilli 2009, 280–281, 285; Ylikangas 2015, 153. Vrt. Roselius 2013, 68, 260.

¹⁴⁹³ Tilli 2009, 280–281, 285; Ylikangas 2015, 142, 147, 150. Vrt. Roselius 2013, 68, 260.

ei kyetty käsittelemään sinällään, vaan ne liitettiin osaksi suomalaisuuden määrittelyä. George Orwellia soveltaen voidaan todeta, että se ryhmä, joka hallitsee kansan käsityksiä menneisyydestä, voi ottaa ne poliittiseen käyttöönsä tulevaisuudessa. Kosolalle menneisyys oli poliittinen voimavara, jota käytettiin lapuanliikkeen ja IKL:n valtaanpääsyn välineenä. Historiaa käytettiin myös itsenäisyystaistelun uusintamiseen, sisällissodan trauman purkamiseen, yhteisön määrittelyyn ja ennen kaikkea lapuanliikkeen voiman liioitteluun, mikä näkyi esimerkiksi talonpoikaismarssilla.¹⁴⁹⁴

Talonpoikaismarssi vertautui siihen osallistuneiden ja porvarillisen puolen mielissä vapaussodan jälkeiseen voitonparaatiin 16.5.1918. Vasemmisto vertasi talonpoikaismarssia Mussolinin fasistien myyttiseen Rooman marssiin.¹⁴⁹⁵ Talonpoikaismarssin puheessaan 7.7.1930 Kosola käytti tietä, jota sankarihautojen tähden oli pakko kulkea, vertauskuvana lapuanliikkeen toiminnalle ja syntyhistorialle. Lapuanliike ja itsenäisyysaktivismi- ja sankarivainajat liitettiin näin toisiinsa. Tie vertauskuvan avulla saatiin Kosolan rooli muutettua kohtalonomaiseksi.

Tie on ollut raskasta nyt niin kuin ennenkin. Se oli raskasta silloin, kun se kulki Spalernajan muurien sisään, ryssän hirttonuoransa silmukkaa sitoessa. Se oli raskasta silloin, kun joukostamme toinen toisensa jälkeen sankarihautoihin saatettiin ja se on ollut raskasta nyt, kun edesvastuu on kiven tavoin hartioita painanut.¹⁴⁹⁶

Dagens Nyheter kutsui Kosolaa senaatintorin diktaattoriksi, mutta myönsi marssin menneen ohi rauhallisesti. Puheesta lehti poimi juuri kohdan tien raskaudesta.¹⁴⁹⁷ Kosolan puhe voidaan nähdä lapuanliikkeen ylistyksenä. Ilmeisesti ennen talonpoikaismarssia oli jo neuvoteltu Kallion hallituksen eroamisesta Svinhufvudin, Virkkusen ja Kallion johdolla. *Dagens Nyheter* piti Paasikiveä Kallion mahdollisena korvaajana.¹⁴⁹⁸

Lehden mukaan sisäministeri Arvo Linturi (amm.) totesi maan tilanteen olevan sellainen, että Kosolalla oli enemmän valtaa kuin hallituksella. Kallion

¹⁴⁹⁴ Miklóssy 2009, 336. Ks. myös Orwell 2014, 224–225; Olick, Vinitzky-Seroussi & Levy 2011, 288–289.

¹⁴⁹⁵ Siltala 1985, 121–123; Lehtinen 1984, 691–692; Niinistö 2006, 638–642. Ks. myös Laaksonen 2011, 197–199; Saarikoski 1997, 240–241; Niinistö 2003, 80–81. Leikolan (2009, 232) mukaan todennäköisempää kuitenkin on, että talonpoikaismarssin esikuvana oli Mannerheimin marssi Helsinkiin 16.5.1918. Kosola (1935, 229–230) kertoo olleensa voimakkaimmin ajamassa marssia. Samaa mieltä on myös Vuorimaa (1967, 200) Kosola halusi 30 000–40 000 miestä marssille, mutta sotilasiantuntijat saivat hänet tumpumaan 12 000 mieheen. Mussolinin fasistien marssi Roomaan tapahtui 28.10.1922. Tarkemmin: De Felice 1977, 113–114; De Grand 1978, 135–148.

¹⁴⁹⁶ *Vaasa* 8.7.1930, Maakuntien miehet palasivat tänään. Samaa Kosolan tematiikkaa sankarihautoista käytti IKL:n pääsihteeri, pastori Reino Ala-Kulju. Hän totesi ”Valkoisen viikon” aluksi, että IKL ei tahdo monopolisoida vapaussotaa itselleen, mutta pitää sen hengen nostamista kunniaan tärkeänä. Ala-Kulju viittasi Kosolan talonpoikaismarssin puheen kohtaan ”on ollut nyt helpompi kulkea sankarihautojen ohi. Ks. *Vaasa* 28.1.1933, Vainajien syyttävä puhe.

¹⁴⁹⁷ *Dagens Nyheter* 8.7.1930, Bondetåget kom och.

¹⁴⁹⁸ *Dagens Nyheter* 8.7.1930, Bondetåget kom och. Myös tanskalainen *Berl. Tidningen* piti Paasikiveä pääministerikandidaattina. UM. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930, ”N:o 848. Ulkoasiainministeriölle. Köpenhamina 2.7.1930.”

kriittinen, mutta heikko hallitus oli kuitenkin lopulta parempi vaihtoehto lapuanliikkeen painostuspolitiikalle, kuin aluksi joustava, mutta jo vuonna 1931 ehdoton, Svinhufvud.¹⁴⁹⁹

Kosola käytti historiaa esimerkinomaisesti myös Lapuan päivillä 14.7.1930 pitämässään puheessa. Päivämäärissä oli jälleen symboliikkaa, Venäjä oli hävinnyt Lapuan taistelussa 14.7.1808 'talonpoikaisarmeijalle'.¹⁵⁰⁰ Vuosikymmenien "ankaran" työn jälkeen "pellot kykenivät antamaan tarpeellisen ravinnon muokkaajilleen". Työ kasvatti "lakeuksien kansasta sisukkaan heimon, jolla oli tarmokas, päättäväinen ja horjumaton luonne".¹⁵⁰¹

Tuoreessa muistissa on vielä jääkäriliike ja se, kuinka sen päämäärä saavutettiin tinkimättömällä työllä, jota hellittämättä tehtiin, vaikka ryssän hirsipuu tarjosikin joka hetki köyhtänsä.¹⁵⁰²

Viittaus jääkäriliikkeeseen oli samalla viittaus suomalaiseen nationalismiin. Jääkäriliike ja sen synty edustaa todellisena historiallisena tapahtumana syvempää merkitystä. Nationalismitutkijan Anthony D. Smithin mukaan jokaiseen nationalismiin kuuluu myytti sen synnystä. Syntytarinassa on kuvattu sankaruutta metaforin ja suoraan konkreettisten tapahtumien avulla. Myös Kosolan puheidensa alussa esittämät kuvaukset vaikeista olosuhteista ja sitkeästä taistelusta elämän ja elannon puolesta ovat osa kansan mytologista selittämistä. Tällöin lapuanliikkeen toimet nostetaan symboliksi ja vertauskuvaksi Suomen kansan taistelulle.¹⁵⁰³

Kosola vertasi puheessaan yleisesti vuoden 1930 tilannetta vuoden 1917 tilanteeseen ja vaati kansaa toimimaan entistäkin päättäväisemmin. Kosola totesi, että kommunistien uusi strategia, liittoutuminen "ryssän apuvoimien" kanssa, oli "vielä vaarallisempaa kuin sodankäynti". Kosola ei täsmentänyt, millä tavalla "uusi strategia" oli vaarallisempi kuin aikaisempi, mutta vaati yhä suurempaa yksimielisyyttä kansalta.¹⁵⁰⁴ Aiemmin Kosola oli viitannut venäläisten kanssa liittoutumisen tapahtuneen jo sisällissodassa. Toisaalta väite voidaan ymmärtää myös niin, että juuri kommunistipuolueen kieltäminen oli johtanut sen maanalaiset solut liittoon venäläisten aatetovereidensa kanssa. Kosola vaati vieläkin päättäväisempää ja yksimielisempää toimintaa kuin vuonna 1918.

Kosola piti puheen Tammisaarella 9.4.1931. Puhe oli osa vuonna 1931 alkanutta Kosolan kierrosta lapuanliikkeen paikallisosastoissa. Tavoitteena oli ilmeisesti innostaa kannattajia. Kosola totesi, että "kaikesta arvostelusta huolimatta" oli viimeisen puolentoista vuoden aikana jäänyt historiaan jälkiä, joita ei

¹⁴⁹⁹ Virkkunen 2002, 191; *Dagens Nyheter* 1.7.1930, Kallio stannar men. *Dagens Nyheter* 2.7.1930, Ingen regering utan.

¹⁵⁰⁰ Lapuan taistelusta, Pykkänen 2008A, 155–156. Voiton ratkaisi von Döbelnin johtama Porin prikaati, joihin kohdistui noin 75 % tappioista.

¹⁵⁰¹ *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä.

¹⁵⁰² *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin. Sama puhe myös *Suomenmaa* 15.7.1930, Lapuan päivillä.

¹⁵⁰³ Myytit kansan erityisestä identiteetistä ja suuruudesta, Smith 1999, 67–68.

¹⁵⁰⁴ *Vaasa* 12.7.1930, Minkä mitäkin.

voisi sieltä pyyhkiä pois ja joista tultaisiin mainitsemaan vielä ”kauan senkin jälkeen kun meistä aika jättää”. Kosola tiedosti vuonna 1931, että lapuanliike tulisi jäämään historiaan ja jakamaan mielipiteitä. Vain osa kansalaisista ymmärsi mitä oli tapahtunut ja mitä tulisi tapahtumaan. Tämä ei kuitenkaan mitätöisi tapahtunutta. Seuraavaksi hän määritteli tapahtunutta tarkemmin:

On myöskin totta, että se kansanliike, joka puolitoista vuotta sitten alkoi ja nyt jatkuu Lapuan Liikkeen nimellä, ei aluksi ollut, itsekään selvillä kaikesta siitä, mikä sitä oli odottamassa.¹⁵⁰⁵

Kosola erotti toisistaan kansanliikkeen ja lapuanliikkeen ajallisesti, kun kansanliike oli taistellut kommunismia vastaan ja voittanut, niin lapuanliike oli taistelllessaan kommunismia vastaan ymmärtänyt muunkin ”epäisänmaallisen, maalle vahingollisen ja turmiollisen suuntauksen”, joka oli korjattava ”hinnalla millä hyvänsä”. Kosola ei viitannut lapuanliikkeen virallistamiseen suoraan, mutta kansanliikkeen muuttuminen lapuanliikkeeksi voidaan olettaa tapahtuneen lapuanliikkeen virallistuttua, missä Kosolalla oli huomattava rooli.¹⁵⁰⁶

Lapuan päivien vuoden 1931 puhe oli poliittisempi ja huomattavasti itsevarmempi kuin vuonna 1930 pidetty uskonnollinen ja henkilökohtainen puhe. Puhe käsitteli Lapuan taistelua vuodelta 1809. Kosola ei käsitellyt lapuanliikkeen toimintaa luultavasti siksi, että lapuanliike alkoi jakaa jo liikaa mielipiteitä paikkakunnalla. Vihollinen, venäläisjoukot, otettiin näin historiasta. Toisaalta vanha taistelukuvaus saattoi vertauskuvallisesti kommentoida päivänpolitiikkaa. Kosola aloitti puheensa kuvaamalla taisteluasetelmia:

Vv. 1808–1809 sodan Lapuan taistelun aikana asettuivat venäläiset taistelurintamaan näille seuduille. Heidän tykkinsä sanotaan olleen toisella puolen jokea, suunnattuna kohti Kauhavalta tulevaa tietä Ritamäellä josta tiesivät suomalaisten ja ruotsalaisten joukkojen tulevan.¹⁵⁰⁷

Kauhavalta saapuivat suomalaiset joukot Ritamäelle ja kohtasivat venäläisten ”kuularyöpyn” laihopellossa. Syntyneessä ”verisessä taistelussa” kaatui 106 suomalaista, mutta venäläisiä paljon enemmän.¹⁵⁰⁸ Puhe oli esimerkki menneisyyden näkemisestä 1930-luvun poliittisen tilanteen valossa. Suomen sota oli sidoksissa kansainväliseen politiikkaan ja Ranskan keisari Napoleonin sotiin, tarkemmin Tilsitin sopimukseen (1807).¹⁵⁰⁹

¹⁵⁰⁵ *Ajan Sana* 9.4.1931, Pitäisikö meidän katua.

¹⁵⁰⁶ Hietala 1971, 108–109.

¹⁵⁰⁷ *Ajan Sana* 15.7.1931, Kosolan puhe 14.7.1931.

¹⁵⁰⁸ *Ajan Sana* 15.7.1931, Kosolan puhe. Pylkkäsen (2008, 155) mukaan suomalaisia kaatui tai haavoittui 150 ja jäi vangiksi 11.

¹⁵⁰⁹ Hårdstedt 2007, 13–15. Tarkemmin Suomen sodan taustasta ja taisteluista Lappalainen 2008, 14–21, 28; Pylkkänen 2008B, 168.

Lapuanliikkeen ja IKL:n tehtävät Suomen historian kannalta

Joulukuun 1930 puheessaan Kosola otti uudelleen esiin kyydityskritiikin. Teot eivät olleet rikoksia yhteiskuntaa vastaan, koska ne tehtiin ”yhteiskunnan suojelemiseksi”. Tämä oli irrelevantti argumentti. Kyyditysten kohteeksi joutuneiden näkökulmasta olisi voinut yhtä hyvin uuskielellä väittää, että väkivalta oli rauhaa. Kosola totesi kyydityskritiikkiin yleisesti, että vasta tulevaisuus voisi antaa ”puolueettoman tuomion” varsinkin lapuanliikkeen vastustajien oli ”punaisessa hämärässä” mahdotonta arvioida liikkeen toimintaa objektiivisesti, koska he eivät suostuneet kuuntelemaan edes lapuanliikkeen motiiveja teoilleen.

Lapuanliikkeen ääni ei Kosolan kannalta kuulunut hallituksen manipuloimiskoneiston, kuten koulutus- ja kasvatustieteiden, luoman hegemonian yli.¹⁵¹⁰ Carl Schmittin mukaan demokratiassa olennaista ei ollut ihmisten tahto sinänsä, vaan kaikki riippui tavasta, jolla se muodostettiin.¹⁵¹¹ Kosola vetosi illegaaliin taustaansa ja erotti jatkuvasti lapuanliikettä analysoidessaan kirjoitetut lain pykälät Lapuan laista ja moraalista. Kommunistien kansanedustajien, Jalmari Rötön ja Eino Pekkalan tuomioiden olisi pitänyt olla ankarampia, koska maankavallus oli tekona paljon suurempi rikos isänmaata vastaan.¹⁵¹²

Lapuanliike oli ajautunut poliittiseen paitsioon vuoden 1931 presidentinvaalien jälkeen. Kritiikin koventuessa Kosola yritti vielä vastata esitettyyn kritiikkiin puheessaan Hyvinkäällä 19.7.1931. Puhe kuitenkin luisui uhkailuiksi vallankaappauksesta. Puheessaan Kosola puhui myös suhteestaan isänmaahan ja Suomen kansaan. Verrattuna etenkin 1.12.1930 pidettyyn puheeseen argumentit eivät olleet niinkään vakuuttavia. Kosolan mukaan ”kehityksen kulku” oli ”usein sangen omituinen”. Hän korosti, että aikalaiset eivät vielä ymmärtäisi oman aikansa ”omituisuuksia”, koska olivat ”liian lähellä” asioita, eivätkä kykenisi ”irtautumaan” omasta näkemyksestään. Kosolan argumentti liittyi lapuanliikkeen ”tehtävään”¹⁵¹³, jonka hän ja puheen kirjoittaja käsittivät välttämättömäksi.

Lukiessamme entisaikojen asioita huomaamme kuinka silloinkin on taisteltu ja kii-vailtu. On ollut suuria mielipiteiden eroavaisuuksia, on ollut vakavia yhteentörmäyksiä puolella jos toisellakin. Sen johdosta on tullut voittoja jos tappioitakin.¹⁵¹⁴

Kosola ei kuitenkaan yksilöinyt esimerkkejä historian tapahtumista, joita myöhempi tulkinta olisi muuttanut olennaisesti. Toisaalta hän oli vuonna 1930 esittänyt jääkäri liikkeen esimerkkinä siitä, että historia on heidän puolellaan. Si-

¹⁵¹⁰ Ojakangas 2004, 98–99. Vrt. Carl Schmittin käsitys kansan tahdosta demokratiassa. Puoluekoneisto, lehdistö, poliisi, armeija ja koulut olivat vain uudenlaisen aristokratian muoto. Toisaalta Schmittin rasismi ei perustunut natsien käsitykseen ”rodusta”.

¹⁵¹¹ Schmitt 1985, 27–30. Demokratia edellyttää ihmisiä, jotka todella ajattelevat demokraattisesti. Poliitikot eivät saa vain vedota demokratiaan vaan heidän täytyy myös toimia demokraattisesti.

¹⁵¹² *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan puhe.

¹⁵¹³ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

¹⁵¹⁴ *Hämeen Sanomat* 25.7.1931, Puhe.

nänsä Kosolan väite ”tulevien sukupolvien hymähdyksestä” ”meidän aikakaudemme kysymyksistä” osui oikeaan. Yleensä aina ajan kulumisen suhteellistaa ja rauhoittaa poliittisia kiistoja.

Kosola vetosi myös siihen, ettei ollut olemassa ”sellaista auktoriteettia, joka aina ja kaikessa olisi ehdottomasti oikeassa”. Näin hän syytti implisiittisesti vastustajiaan auktoriteettiin vetoamisesta, vaikka itse väitti historian todistavan hänen olleen oikeassa. Väittelyssä vedotaan auktoriteettiin yleensä silloin kun halutaan vaientaa kritiikki puuttumatta siihen systemaattisesti. Myös vastuu väitteistä voidaan tällöin siirtää auktoriteetille. Kritisoimisesta saatu vastakritiikki heijastaa yleensä myös sitä, kuinka systemaattisesti ja oivaltavasti kritiikki on alun perin esitetty.

Puheessaan Uudessakaupungissa 10.1.1932 Kosola lähti jälleen liikkeelle maan itsenäistymisestä, ”vapaussodan verikentiltä”. Hän palasi jo marraskuussa 1929 esittämänsä tulkintaan vapaussodasta: asiat olivat kehittyneet väärään suuntaan, kommunistinen puolue perustettiin, eikä sitä saatu lakkautettua. Tätä seurasi työväen järjestäytyminen ja sosiaalidemokraattien palaaminen ennen kapinaa ”harjoittamaansa taktiikkaan”: työmaaterroriin, vakoiluun ja lakkoliikkeisiin. Lapuanliikkeen syntysyiden ja historian kertaaminen liitti kuulijat osaksi liikkeen perinnettä, mutta toisaalta myös kertoi vastustajille, miksi toimintaa tehdään.

Ensimmäisinä näkyvinä merkkeinä olivat työmaaterrori-tapaukset ja valkoisen työväen vainot. Vapaussotaan osaaottaneita, suojeluskuntalaisia ja muuta valkoista työväkeä ryhdyttiin yhä julkeammin ahdistamaan ja vainoamaan. Työnantajia uhattiin kaikenlaisilla häiriöillä, elleivät he suostuneet erottamaan töistään valkoista työväkeä.¹⁵¹⁵

Kosola käsitteli puheessaan Lapualla 4.2.1933 aiempaa aikaa kriittiseen sävyyn. Kosola aloitti puheensa osoittamalla sen kansalaisille. Ensin hän toivotti tervetulleiksi IKL:n edustajakokouksen osallistujat ja korosti kokouksen tärkeyttä. Kosola toi puheessaan esiin IKL:n symbolisen suhteen jääkäriliikkeeseen. IKL ilmentäisi jääkärien itsenäisyystaistelun traditiota Suomessa. Puheessaan Kosola toi esiin Lapuan historian ja sen merkityksen maan olemassaololle. Puheessa luotiin ketju esi-isien raatamisen ja taistelun myötä saavutettuun itsenäisyyteen. Lapuan kentällä oli voitettu Venäjän armeija 14.7.1808 ja järjestetty Lapuan jääkärietappi. Reittiä pitkin vietiin Kosolan mukaan noin 400 nuorta miestä Saksaan silloisen hallituksen silmien editse. Miehet olivat päättäneet ”uhrata isänmaalle vasta kukkaan puhjenneen nuoren elämänsä”.¹⁵¹⁶

Jääkäriliikkeen jälkeen Etelä-Pohjanmaan kentällä oli 14.7.1917 kansa vannonut lähtevänsä hakemaan maalle itsenäisyyden ”kiväri kädessä”. Puhujan silloiseen kysymykseen: ”Pyykki on pantu Rajajoelle itään, pysyykö se?” - jy-

¹⁵¹⁵ *Ajan Sana* 11.1.1932, Lapuan liike vaatii; *Hämeen Sanomat* 13.1.1932, Kommunismi, marksilaisuus.

¹⁵¹⁶ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Lapuan valtiopäivät. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen. *Vaasa* 6.2.1933, Kansanliikkeen edustajakokous. *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: TA. 323(471) IKL. IV 00001.

räytti kymmentuhantinen kansanjoukko: ”Pysy”, niin, että taivas oli lähellä pullistua”.¹⁵¹⁷ Kosola totesi taistelun kiristyneen ”huippuunsa” vuonna 1932, kun he olivat ”saaneet” jalansijan maan hallituksesta ja sen avulla he aloittivat ”viimeisen ponnistukseensa lapuanliikkeen hirttämiseksi”. Tätä ilmensi Kosolan mielestä Mäntsälän kapina, josta hän käytti käsitettä ”Ohkolan tapaus”. Syynä tapaukselle oli SDP:n kansanedustajan Mikko Erichin, ”juutalaismarxilaisen tohtorin”, saama puhelupa.¹⁵¹⁸ Kosolan mielestä ”Mäntsälän tapaus” oli hallituksen syytä. Hallituksen ”alhainen” hyökkäys lapuanliikkeen kimppuun oli sellainen, mitä maan historiassa ei ollut aiemmin nähty. Isänmaallisen kansan oli ryhdyttävä ”oma-aloitteiseen toimintaan”, kun hallituksen poliitikoiden ”aivoissa” ei ollut ”hallitusmiesaakkosiakaan”.¹⁵¹⁹ Kosolan tulkinta Mäntsälän kapinasta oli kriittinen:

Kun valtiotalta epäonnistui yrityksessään saada lopettaa verisesti kansan liikehtiminen Mäntsälän viikon aikana, Lapuan Liikkeen johdon väliintulon kautta, niin antoi hallitus määräyksiä osan Lapuan Liikkeen johdon vangitsemiseen. Pelosta ei sentään kaikkia uskallettu vangita. Lapuan Liike lakkautettiin hallituksen mahtikäskyllä ja sen äänenkannattajan suuhun pantiin kapula. Maassa rienattiin pahemmin kuin koskaan ennen.¹⁵²⁰

Kosola johti puheessaan pois huomion lapuanliikkeen itsensä julistuksista ja uhkauksista ja syytti hallitusta tilanteen kiristämisestä. Puheessa luultavasti ennakoitiin sitä, että Mäntsälän kapinaa tutkinut perustuslakivaliokunta julkistaisi raporttinsa kapinasta. Raportti julkaistiin vuonna 1934 ja se aiheutti voimakkaan keskustelun eduskunnassa. Historian käyttäminen puheissa liittyi myös puolustautumiseen poliittisten vastustajien syytöksiä vastaan.

Vuonna 1934 IKL:n kokouksessa, talonpoikaismarssin neljävuotisjuhliissa, 7.7.1934, Kosolan puheen lopetus oli jälleen kerran mahtipontinen. Kosola totesi Lapualla olleen kokouksen olevan ”historiallisella kentällä”, jossa 17 vuotta sitten ”vapauden pyhä kipinä” oli syttynyt liekkiin ja ”viennyt vihdoon kansamme vuosisataisesta orjuuden tilasta kansalliseen vapauteen ja riippumattomuuteen”. Kosola korosti, että itsenäisyys oli saavutettu vapaussodassa, mutta vaikei vasemmiston tulkinnasta. Toisaalta hän totesi taistelun vaatineen uhreja ”molemmiin puolin rintamaa”. Uhrien tähden olisi snellmanilaisessa hengessä rakennettava yksimielinen kansa. Kosola vetosi kaikkien riitojen ja puoluetorien pois heittämistä yhdennellätoista hetkellä ja tarjosi näin eräänlaista sovintoa vasemmistolle.

Kosola väitti, että talonpoikaismarssilla 7.7.1930 oli vaadittu marxilaisuuden poistamista Suomesta, vaikka puheessa tarkasti ottaen vaadittiin kommunismin hävittämistä. Toisaalta Kosola ilmaisi nyt tarkoittaneensa talonpoikaismarssin puheessaan kommunismilla myös marxilaisuutta. Näiden käsitteiden

¹⁵¹⁷ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Lapuan valtiopäivät.

¹⁵¹⁸ Tässä ilmauksessa on kyse personifikaatiosta, jossa Mikko Erichiin liitetään ei-toivotun ryhmän ominaisuuksia. Perelman 1996, 114.

¹⁵¹⁹ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Lapuan valtiopäivät.

¹⁵²⁰ *Lakeuden Sana* 6.2.1933, Lapuan valtiopäivät.

välinen suhde oli ollut Kosolan retoriikassa hyvin epäselvä, koska hän puhui marxilaisuus-käsitteellä myös koko vasemmistosta. Konteksti paljastaa kumpaa hän sillä milloinkin tarkoittaa. Puheen kliimaksi tuli jälleen lopussa:

IKL ei voi nähdä suuttumatta, kädet ristissä, maata johdettavan olotilaan, mihin milloinkin sattuu. IKL on oikeutettu taistelussaan ja uskomme varmasti, että historia on sille tunnustuksen antava. Ja uskomme lujasti onnelliseen päämäärään, jolloin marxilaisuuden myrkybasilli on hävitetty, irvistävät tuskakasvot kaikkoavat – kansankasvoille leviää isän perintötaltoa asuvan suomalaisen onnellinen hymy.¹⁵²¹

Kosolan ajatus oikeutetusta historian aikana tunnistamasta taistelusta liittyi juuri viittaukseen jääkäriliikkeestä, joka sai vasta vuonna 1918 tunnustusta valtiojohtolta. Kosola vertasi kansaa ihmiseen, jonka kasvot olivat tuskaiset. IKL jatkoi uhrautuvaa työtään isänmaan hyväksi samalla tavalla kuin pojat jatkoivat isiensä työtä. Näin hän konkretisoi abstraktia käsitettä. Puhe palkittiin lämpimin suosionosoituksin.¹⁵²²

Vuonna 1935 pitämässään puheessa Kosola luonnosteli IKL:n ”yhteistä, kansallista ja oikeudenmukaisuuteen tähtäävää rintamaa” venäläisiä vastaan. Rintama ei voisi olla mikään talonpoikais-työläisten rintama, koska se yhdistäisi koko Suomen kansan isänmaan tunnusten alle ja puristaisi näin yhä tiukemmin puoluejohtajien rintamaa. Puheessa rintamaa kuvataan seuraavin mahtipontisin kielikuvin, jotka myös ovat eufemismejä IKL:n valtaantäpäsylle.

Kansalliset kevätvirrat murtavat puoluetalven jäiset padot ja uusi suuri kansallinen ajatus ryntää voittokulussaan vastustamattomasti eteenpäin. Kansalaiset! Näillä seuduilla, täällä Karjalassa tuntee jokainen isänmaataan rakastava mies ja nainen ryssän vihan kirot jo suonissaan.¹⁵²³

Luontoon liittyvät kielikuvat loivat pohjaa Venäjän ja venäläisyyden uhalle, jota vastaan asetettiin vartiopaikaksi Suomi.¹⁵²⁴ Kielikuva toimii myös eufemismina ja epämääräisenä ilmaisuna IKL:n tavoitteille. Uhka oli jatkunut läpi historian ja sitä vastaan puheessa asetettiin nationalismia määrittelevä IKL. Karjalan asema oli ”tulenarka”. Suomea kohtaisi ”hampaisiin saakka aseistautunut barbaariarmeija”, jolla oli käytössään ”kaikki sotatekniikan uusimmat saavutukset”. Valtaantäpäsyn oikeutusta perustellaan nyt historialla, jolloin historiaan vetoamisesta tulee eräs valtaantäpärkimisen keinoista.

Vuonna 1935 Kosola viittasi lapuanliikkeen historiaan: talonpoikaismarssiin. Senaatintorilla oli ”Kaikunut ... toistakymmentätuhatta käsittävän miesjoukon valtava huuto ... kommunismi on tästä maasta hävitettävä viimeistä piirtoa myöten”. Kosola arvioi talonpoikaismarssin tapahtumat ”merkitykselli-

¹⁵²¹ *Karjalan Suunta* N:o 33. 7.9.1934, IKL.

¹⁵²² *Karjalan Suunta* N:o 33. 7.9.1934, Viipurin suurimmatkaan. Kosolan puhe, 2.

¹⁵²³ *Karjalan Suunta* 19.6.1935, Kosolan puhe Ylä-Vuoksen.

¹⁵²⁴ Suomesta etuvartiona Neuvostoliittoa vastaan oli puhunut mm. senaattori ja professori E. N. Setälä 1920-luvun alussa. Nygård 1985, 466–467. Ajatus Suomen historiallisesta tehtävästä itärajan vartijana tuli yleiseen tietoisuuteen vuosina 1921–1925 julkaistun ”Suomen vapaussota 1918” -teoksen Suomen autonomian historiaa kuvaavan osan myötä. Jussila 2007, 184–185.

seksi”, koska juuri talonpoikaismarssin ansiosta hallitus alkoi toimia kommunismia vastaan. Puheessa oli mielenkiintoista, että Kosola tiedosti tapahtumien merkityksen historiankirjoitukselle.

Ne (lapuanliikkeen ja IKL:n tarinat) ovat kerran historiankirjoittajiemme mielenkiintoisia aiheita, ehkäpä tohtorinväitöskirja-aiheita. Haluaisin sanoa niistä kyllä jonkun sanan, mutta meillä on tällä hetkellä voimassa monikin sellainen lakipykälä, joka estää minua niihin kajoamasta. Sillä, jos niistä puhuisin, en voisi olla puhumatta suoraan, ja silloin joutuisin mahdollisesti astumaan joidenkin herrojen poliittisille varpaille – me eteläpohjalaiset kun emme osaa punnita sanojamme aina määrättyjen kaavojen mukaan.¹⁵²⁵

Käsillä olevan tekstin kannalta Kosolan kommentti antaa tutkimukselle mielenkiintoisen metatason. IKL-aikana Kosolan puheita saattoi ohjata sekin, että hän tiedosti jäävänsä historiaan joko hyvässä tai pahassa. Siksi puheessa tuli korostaa lapuanliikkeen hyväksi koettua perintöä ja poliittisia voittoja, eikä esimerkiksi farssinomaista Mäntsälän kapinaa, jonka kehuminen olisi ollut vaikeampaa. Lisäksi poliittinen ilmapiiri oli jo muuttunut vuodesta 1932, kun vasemmisto ja oikeisto olivat alkaneet hitaasti lähestyä toisiaan. Historiaosuudella Kosola myös liitti IKL:n aatteellisesti lapuanliikkeen perintöön. Toisaalta Kosola viittasi myös suojelulain asettamiin rajoituksiin, jotka olivat paradoksaalisesti myös lapuanliikkeen vaatimia.

Mutta minä haluan teille kuulijani huomauttaa, että historian todistuksen ja omankin kokemukseni mukaan vankila on aina ollut kussakin maassa se etappi, jonka kautta monet isänmaalliset miehet ovat saaneet kulkea?¹⁵²⁶

Kosola syytti myös Edistyspuoluetta ja entistä presidenttiä K. J. Ståhlbergia.

Mitä muuta kuin sokeutta ja typerää lain saivartelua oli esimerkiksi se, että vielä vuoden 1918 alussa esiintyi sellainen vaatimus, että Saksaan menneet jääkärit olisi lain mukaan tuomittava maan kavaltajina, koska he olivat menneet sodan aikana vihollisen riveihin. Tällaisen vaatimuksen esitti m.m. yksi maamme korkeimpia lainoppineita, mies, joka nyt ehkä kaikkein ankarimmin on tuominnut Lapuan liikettä.¹⁵²⁷

Kosola piti juuri jääkäri liikkeen opetuksia todistuksena siitä, ettei lakiin voinut luottaa oikeudenmukaisuuden takaajana. Toisaalta lapuanliikkeellä oli enemmän kanavia vaikuttaa lainsäädäntöön kuin aktivisteilla.¹⁵²⁸

Kun Ståhlberg kerran oli Kosolan mielestä ollut väärässä jääkäri liikkeen suhteen, niin tuskin hän ymmärtäisi lapuanliikettäkään. Kosolan mukaan historia

¹⁵²⁵ *Kymenlaakson Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen.

¹⁵²⁶ *Ajan Sana* 3.12.1930, Vihtori Kosolan puhe.

¹⁵²⁷ *Vaasa* 23.9.1930, Kosolan puhe Riihimäellä; *Aamulehti* 22.9.1930, Lapuanliike on suorittanut; *Hämeen Sanomat* 20.9.1930, Kansamme pelastus; *Uusi Suomi* 20.9.1930, Kosola puhunut Riihimäellä. Sama puhe kaikissa; *Turun Sanomat* 20.9.1930, Kosola Ståhlbergista.

¹⁵²⁸ Ahti 1999, 403; Sulamaa 1995B. Danielson-Kalmari oli tammikuussa 1930 todennut saman asian (jääkäri liikkeen opetukset laillisuuden ongelmista).

tulisi antamaan hänellekin kansan tuomion. Suomen kansan pelastaisi jälleen kerran vain itsesäilytysvaisto. Kosola kehotti jälleen "isänmaallisia naisia ja miehiä, suomen ja ruotsinkielisiä, säätyyn ja arvoon katsomatta" liittymään isänmaallisen kansanliikkeen riveihin. Isänmaallinen kansanliike tuo esiin puheessa mainittua itsesäilytysvaistoa. Kosola mainitsi syyskuussa 1930 ensimmäistä kertaa isänmaallisen kansanliikkeen käsitteen, joka korvasi vasemmiston käyttämää ja pilkalliseksi tarkoitettua lapuanliike -termiä. IKL:n käsite vakiintui puheisiin puolueen perustamisen jälkeen. Puhe oli näin osoitettu kaikille muille paitsi vasemmistolaisille, jotka vasemmistolaisina olivat käsitteellisesti epäisänmaallisia.

Päätelmänä voidaan todeta, että Kosola hyödynsi historiaa lapuanliikkeen ja IKL:n kokouspuheissa. Yleensä historiasta nostettiin jokin käännteentekevä asia, kuten jääkäreiden itsenäisyystaistelu tai lapuanliikkeen synty, jolla perusteltiin liikkeen ydinpiirille edessä olevaa poliittista tehtävää eli vasemmistonvastaista taistelua. Näin historiaa käytettiin puheissa välineellisesti. Kuvitellusta historiasta löytyi myös lapuanliikkeen ja IKL:n utopia, joka oli yhtenäinen Suomen kansa ja vahva isänmaa. Isänmaan historiaa, ikaikaista taistelua venäläisiä vastaan, aktivismia, vapaussotaa ja lapuanliikkeen syntymistä, oli mahdollisuus käyttää identiteetin jäsentäjänä ja rakentajana. Historia oli poliittinen narraatio ja eräänlainen pohjadiskurssi Kosolan puheissa.¹⁵²⁹

¹⁵²⁹ Historiankäytöstä vrt. Tili 2009, 286; Hägg 1998, 74.

7 KOSOLA PUHUJANA JA VAIKUTTAJANA

Tutkimuksessa on selvitetty retorisella käsiteanalyysillä Vihtori Kosolan puheiden teemoja, sisältöjä ja niiden muutoksia vuosina 1929-1936. Retoris-semanttinen käsiteanalyysi vastaa osaltaan tähän kysymykseen.

Syväänalyysillä olen selvittänyt Kosolaa puhujana ja tehnyt katsauksia hänen henkilöverkostoonsa. Näin olen luonut kokonaiskuvaa hänen aatteestaan ja retoriikastaan sekä sen osa-alueista, kuten puheiden viholliskuvasta. Kosolan puheiden käsitteet määrittyvät kontekstuaalisesti, asiayhteyksistään. Päätelmien lopuksi suhteutan Kosolan aatetta yleiseen äärioikeistolaisuuteen, natsismiin ja fasismiin.

Vihtori Kosola asetti retoriikassaan kommunistit ja lapuanliikkeen vastustajat isänmaallisia henkilöitä vastaan. Antagonismeja luomalla voitiin vedota sekä pinnallisesti tunteisiin että syvemmin moraaliin. Tällöin puheet olivat yleisesti katsoen eräänlaisia pathospuheita. Antagonismit myös yksinkertaistivat ja pelkistivät poliittista asetelmaa. Tekstien rikastamisessa käytettiin vertauksia, metonymioita, kielikuvia ja symboleja konkretisoimaan tekstiä. Tämä ilmeni hyvin vuosien 1932 ja 1933 puheissa, jolloin suhtautuminen vasemmistoon oli jyrkkää. Kosola kertoi puheessaan ensin tulkinnan poliittisesta tilanteesta, jota hän vahvisti tunteisiin vetoamisella dikotomian avulla. Poliittiselle tapahtumalle, kuten sisällissodalle, hän loi merkityssisällön ja retorisen kielikuvan (troopin) konkreettisin vertauskuvin. Ongelmaksi muodostui troopin suhde poliittiseen todellisuuteen, miten pitkälle kielikuvat vastasivat konkreettia todellisuutta.

Kosolan puheiden käsitteet olivat alkuvaiheessa ongelmattomia, luonteeltaan implisiittisesti annettuja ja spontaanisti jaettuja. Kosola Jumalan valitsemana sekä historian perustelemana ja oikeuttamana kansanjohtajana suojasi liikkeen edustajia muuta yhteiskuntaa ja sen liikkeitä vastaan. Toisaalta hän myös yhdisti julkikuvallaan liikkeitä yhteiskuntaan ja poliittisiin piireihin. Hänen henkilöään käytettiin pitämään erilaiset lapuanliikkeen ja myöhemmin IKL:n fraktiot yhtenäisinä ja propagandistisella kuvalla mobilisoitiin kannattajia. Koska lapuanliike ja IKL eivät olleet puolueita, Kosola ei pyrkinyt johtamaan niitä poliittisten suuntaviivojen mukaisesti. Kosola otti lopulta tahtomat-

taankin vastuun kaikesta mitä lapuanliike ja IKL tekivät. Johtajaperiaatteeseen pyrkiessä IKL:ssä jokaisen jäsenen olisi pitänyt edustaa Kosolaa, mutta Kosolan omat henkilökohtaiset ja poliittiset heikkoudet estivät tämän. Ollakseen totalitaarisen liikkeen johtaja Kosolan olisi pitänyt toimia ikään kuin hän olisi ollut kaiken yläpuolella.

Kosolan vaikutus lapuanliikkeen alkamiseen, varsinkin organisaattorina, on suuri, mutta tarkemmin sitä on vaikeaa määritellä. Johtajana Kosola oli yksipuolinen, eikä hänen poliittinen kokemuksensa riittänyt hallitsemaan vaikeaa poliittista tilannetta, varsinkaan talonpoikaismarssin jälkeen. Kosola ei ollut lapuanliikkeen kiistaton johtaja, mutta hänen vaikutuksensa etenkin kyydityksiin oli keskeinen. Kosolan valta syntyi henkilöverkoston organisoimisesta ja hallinnoimisesta. Hän yhdisti henkilöllään hyvin erilaisista taustoista tulleita ryhmiä ja ratkaisi lapuanliikkeen valtuuskunnan välisiä ristiriitoja. Kosolan politikon rooliin liittyneet puutteet tekivät hänestä riippuvaisen lapuanliikkeen erilaisista ryhmittymistä, toisin sanoen henkilöverkostostaan, jolloin varsinkin Kai Donnerin aktivistirooli nousee keskeiseksi. Kosolan uran huippuhetki, talonpoikaismarssin puhe, oli Donnerin luonnosteleva. Tässä keskeistä oli Kosolan pettyminen pääministeri ja myöhemmin presidentti Svinhufvudiin hallitusneuvotteluiden kariuduttua.

7.1 Puheet

Vihtori Kosolan puheet olivat poliittista retoriikkaa. Puheen esitys muodostui retoriikasta ja argumenteista. Puheiden pääargumentti oli isänmaan pelastaminen sitä uhkaavilta kommunisteilta. Kosolan puheissaan esittämät argumentit eli väitteet ja perustelut, ovat myös 1930-luvun Suomen poliittisen tilanteen metaforia.

Historiasta otetut esimerkit ja historiapolitiikka oikeuttivat lapuanliikkeen ja IKL:n tavoitteita. Kosolan argumentaatio oli konkreettista ja tunteisiin vetoavaa. Kielikuvat, kuten ”viimeistä piirtoa myöten” ja ”me teemme mitä tahdomme” olivat eräänlaisia retorisia ”temppejuja”, jotka liittyivät tarinakaavoihin, kuten kertomuksiin vapaussodasta ja lapuanliikkeen uudesta noususta kommunismia vastaan. Tunteisiin vetoavat tarinat ritualisoivat Kosolan retoriikkaa ja rakensivat osaltaan myyttiä Jumalan valitsemasta kansanjohtajasta.

Vihtori Kosolan lapuanliikkeen aikana pitämät puheet voidaan karkeasti jakaa kolmeen ajanjaksoon, kriteerinä voidaan käyttää puheiden radikalisoitumista: ensimmäinen ryhmä käsittää puheet joulukuun kokouksesta 1929 kesäkuun radikalisoitumiseen 1930, jolloin Kosolan viesti oli suosituimmillaan. Tällöin liikkeen väkivaltaisuudet määrittävät sitä myötäilevää retoriikkaa. Toinen ryhmä puheita olivat Kosolan puheet kesäkuulta 1930 lokakuulle 1930, jolloin Kosola ja lapuanliike alkoivat menettää hitaasti asemiaan, koska tavoite, kommunismin vastainen lainsäädäntö, oli jo saavutettu. Tällöin retoriikan merkitys alkaa hitaasti korostua, koska väkivaltainen toiminta loppuu. Kolmas ryhmä

puheita ovat Kosolan pitämät puheet presidentti Ståhlbergin kyydityksestä Mäntsälän kapinaan. Retoriikalla ohjataan toimintaa ja tilanne muuttuu ratkaisevasti. Presidentinvaalien 1931 jälkeen lapuanliikkeellä ei ollut enää hävittävää – päästäkseen todella vallankäyttäjäksi, oli valtiovalta haastettava avoimesti.

IKL ajan puheet voidaan jakaa myös kolmeen jaksoon. Vuoden 1933 puheet ovat yhtä radikaaleja kuin vuoden 1932 puheetkin. Vuosina 1934–1935 puheet menettävät jyrkimmän teränsä ja alkavat maltillistua. Kriteerinä maltillisuudelle käytetään Kosolan suhtautumista työväkeen ja SDP:hen. Tällöin Kosolan puhe Ylä-Vuoksella 1935 edustaa käännekohtapuhetta. Vuoden 1936 puhe edustaa laimeaa kokouspuhetta. Kosola ei enää voi kuin puolustautua saamiaan syytöksiä kohtaan, eivätkä hänen puheensa saa yhtä paljon julkisuutta kuin aiemmin.

Lapuanliikkeen aikana Kosolan puhekierron kiihtyi selvästi vuoden 1931 lopulla, ehkä hän yritti puhetilaisuuksilla luoda kapinailmapiiriä lapuanliikkeen kannattajien keskuuteen, toisaalta arkisempi selitys olisi Kosolan näyttäytyminen lapuanliikkeen paikallisosastojen kokouksissa innostamassa yhä vähentyviä kannattajiaan. Vuosina 1934 ja 1935 on havaittavissa samanlaista puhekierron IKL-kannattajien joukossa, kun Kosolan hahmolla yritettiin innostaa puolueen organisaatiota keräämään lisää jäseniä.

Kosolan puheita voidaan karkeasti ottaen pitää kolmentyyppisinä: kokouspuheina, julkisina puheina ja käännekohtapuheina. Kokouspuheita Kosola piti lapuanliikkeen kokouksissa, joita oli viisi, sekä IKL:n useissa puoluetilaisuuksissa. Ne ovat suoraan liikkeiden omille kannattajille suunnattua innostavaa retoriikkaa. Kokouspuheet aikaansaavat toimintaa lapuanliikkeen aikana, mutta muuttuvat kaavamaisiksi IKL:n aikana. Julkisia, kaikille kannattajille suunnattuja, puheita olivat Kosolan puhe Maalaisliiton eduskuntaryhmälle joulukuussa 1929, talonpoikaismarssinpuhe 7.7.1930, Svinhufvudin vaalitulaisuudessa tammikuussa 1931, vapaussodan 15-vuotisjuhlassa 16.5.1933 ja IKL:n puoluekokouksissa 7.7.1934 ja 7.7.1935. Näistä merkittävimmät ovat talonpoikaismarssin puhe ja vapaussodan 15-vuotisjuhlan puhe, koska ne tavoittavat laajimman kuulijakunnan.

Käännekohtapuheita olivat puheet, joiden jälkeinen toiminta muutti puheessa esiintyvien käsitteiden luonnetta ja tarkoitusta. Käännekohtapuheet ovat lapuanliikkeen aikana ensisijaisia suhteessa toimintaan, mutta IKL aikana lähinnä vain heijastavat puolueen linjan muutosta ja suhdetta puoluekenttään. Käännekohtapuheita olivat etenkin puhe viikkoa ennen Mäntsälän kapinaa 21.2.1932 ja 3.4.1930 annettu julistus kirjapainon särkemisen jälkeen, jolloin ensimmäinen konkreettinen lainrikkomus tapahtui. IKL aikana käännekohtapuhe on selkeimmin Ylä-Vuoksella 9.6.1935 pidetty puhe, jossa Kosola tarjoaa poliittista sovintoa omilla ehdoillaan.

Kosola vetosi vuonna 1930 usein vapaussotaan puheissaan. Ensimmäisessä kokouksessa hän totesi vapaussodan irrottaneen Suomen Venäjältä. Toisessa kokouksessa 15.3.1930 olennaista olivat osallistujien puheenvuorot, joissa vapaussota-retoriikkaa on löydettävissä. Kolmannessa kokouksessa 3.4.1930 uhma yltyi ja mahdollisti kesäkuun radikalisoitumisen. Neljännessä kokoukses-

sa Helsingissä Kosolan rooli oli pienempi. Viidennessä kokouksessa vuoden 1930 lopulla tapahtui toinen radikalisoituminen kun lapuanliike irtosi lopullisesti Maalaisliitosta. Vuoden 1931 presidentinvaalien jälkeen lapuanliike muuttui jo valtiiovallan vastaiseksi liikkeeksi, jolloin ainoa tärkeä asia oli enää kannattajien mobilisointi.

Radikalisoituminen kesällä 1930 johti aktivistien ylivaltaan lapuanliikkeessä ja se myös näkyy Kosolan puheissa aktivisti- ja ennen kaikkea hallitussenvastaisen retoriikan muuttuessa yhä olennaisemmaksi osaksi puheita vuodenvaihteessa 1930–1931. Oikeistoradikaalivaihe puheissa loppuu vuoteen 1934 tultaessa. Uskonnollinen retoriikka muuttuu vain muodolliseksi vuonna 1931, kunnes se jälleen otetaan kuoreksi Lapuan päivien 14.7.1931 puheessa sekä viikkoa ennen Mäntsälän kapinaa pidetyssä puheessa. Uskonto nousee esiin vielä 27.8.1933 Tammelan puheessa, mutta jää myöhemmin taustalle ja esiintyy vain eräänä antisemitistisen retoriikan motiivina, kun juutalaisuuden väitetään uhkaavan marxilaisuuden avulla myös kristinuskoa.

Vuoden 1931 lopulta vuoteen 1933 puheet ovat jo lähes sodanjulistuksien tyyppisiä. Ristiriita etenkin SDP:hen on silloin sovittamaton. Keskeinen muutos tapahtuu vuonna 1935, kun Kosola hyväksyy työväen järjestäytymisen. Puheissa kuvataan lapuanliikkeen kannattajien uhrautumista ensin piilotetusti ja lopulta suoremmin. Uhkaukset suorasta toiminnasta vuoden 1931 alussa voidaan nähdä toiminta-aktiivisuuden lisäämisestä lapuanliikkeen kannattajayhteisöön.

Kosolan puheet liittyivät vuosina 1934–1935 IKL:n organisaation vahvistamiseen. Kosolan merkitys alkoi jo selvästi vähentyä, koska puheita julkaistiin vähemmän, eikä niistä saatu enää uutta tietoa. Muut puhujat alkoivat korvata Kosolaa. Poliittinen tilanne oli muuttunut vuonna 1934 niin, että oikeistokonservatiiviseksi tunnustautunut Kokoomus kilpaili muun porvariston kanssa siitä, mikä olisi paras tapa puolustaa järjestelmää IKL:ltä.

Edistyspuolueen oikeistosiipeen lukeutuvan T. M. Kivimäen puolipoliittinen hallitus (jouluukuusta 1932 lokakuuhun 1936) oli oikeistolle vielä vuoden 1934 alussa huono vaihtoehto, mutta SDP:n voimistuessa alkoi Kokoomus ja etenkin presidentti Svinhufvud pitää Kivimäkeä pienempänä pahana. SDP tuki ensin Kivimäen hallitusta taktisesti estääkseen Kokoomuksen pääsyn valtaan, mutta jäi omien tavoitteidensa ajamisen kannalta Kivimäen hallituksen vangiksi. Maalaisliitto sen sijaan vastusti Kivimäen hallitusta, mutta alkoi silti lähestyä SDP:tä linjanvedoissaan. IKL alkoi hyökätä kaikkia puolueita vastaan. Hallitus kuitenkin kesti lähtökohtiinsa nähden yllättävän kauan. Vuonna 1936 Kosola ei enää IKL:n puoluekokouksessa pitämäänsä puhetta lukuun ottamatta ollut julkisuudessa.

Kosola ei totellut aktivisti- tai lapuanliikkeen aikana lakia, koska koki sen olevan moraalisesti väärin ja ristiriidassa korkeamman Jumalallisen oikeuden kanssa. Lapuanliikkeen toimintaa legitimoitunut Lapuan laki ilmaistiin Kosolan puheissa. Lapuan laki oli myös osa puheiden uskonnollista retoriikkaa. Herännäispapin ja myöhemmin IKL:n kansanedustajan K. R. Kareksen sekä kansanedustajan ja opettajan Hilja Riipisen vaikutus Kosolaan oli uskonnollisessa kontekstissa keskeinen. Kosolan ajatus Jumalan johdatuksesta vahvistui K. R. Ka-

reksen myötä. Tämä oli tärkeä tekijä hänen retoriikkansa radikalisoituttua talonpoikaismarssin jälkeen. K. R. Kares julistikin lehdistölle Kosolan olevan Jumalan valitsema kansanjohtaja. Kosolan julistamisessa Jumalan valitsemaksi kansanjohtajaksi oli myös totalitaarisuuteen viittaava poliittisen messianismin ulottuvuus. Herännäispappien mukaantulo legitimoivat ja merkityksellisesti Kosolan voluntarismia. Herännäispappien rooli oli keskeinen talonpoikaismarssilla.

Kosola oli muistelmiensa mukaan nähnyt ennuunia sekä aktivistiaikanaan Spalernajassa että kotimaassaan Mäntsälän kapinan jälkeen. Hän näki Spalernajassa vapautumisestaan ja Suomen itsenäistymisestäkin ennuunen. Kosolan uskonnollinen kokemus noudatti tietyllä tavalla herännäisyyden ajatusta Jumalan kohtaamisesta juuri vaikeassa, kuolemanvaarallisessa tilanteessa. Kosola tunsu täyttävänsä toiminnallaan Jumalan tahtoa ja suunnitelmaa. Uskonnolliselta kannalta hän koki vapaussodan poliittisen jaon isänmaallisten porvareiden ja epäisänmaallisten vasemmistolaisten välillä metafyyssisenä, Jumalasta johdettuna, ja siksi taistelu epäisänmaallista kommunismia vastaan muodostui hänelle niin tärkeäksi. Koti, uskonto ja isänmaa kietoutuivat uskonnollisessa retoriikassa yhteen.

Kosolan uskonnollisen vakaumuksen kannalta tutkimuksessa päädyttiin seuraavaan tulokseen: a) Kosola uskoi ainakin aluksi syvästi jumalalliseen johdatukseen ja tehtävään, b) tämä osaltaan selittää hänen puheidensa muutoksia ja puhujan rooliaan, c) taustajoukot alistivat uskonnon yleisille poliittisille tavoitteille ja d) Kosola syrjäytettiin IKL:stä, kun keulakuvarooli ei auttanut kannatuksen keräämistä. Tällöin hän myös ymmärsi, ettei ollutkaan korkeamman voiman valitsema kansanjohtaja. Kosolan retoriikan vaikuttavuudesta voidaan tehdä seuraavia yleisiä ja erityisiä huomioita.

1. Kosola määrittelee retoriikassaan käsitteen, kuten kommunismi, operationaalisesti eli sen toiminnan kannalta. Esimerkiksi kommunismi pyrkii tuhoamaan isänmaan. Tämän takia Kosolan käyttämät käsitteet ovat merkitysalueiltaan hyvin lähellä toisiaan.
2. Toiminnallinen määrittely on enemmän metaforista kuin reaalista eli tarkkaa kuvausta siitä mitä, ja miten kommunistit pyrkivät Suomessa politiikkaansa toteuttamaan.
3. Kosolan kieli on uhkauspuheessa vuonna 1932 selkeää: kommunismi on tuhattava. Kommunismin pahuutta tuotetaan liioitelluin, hyperboloiduin metaforin.
4. Metafora eroaa hyperbolasta, koska se on kielen paradigmaattisella (kokonaisuutta muodostavalla) akselilla. Hyperbolalla on metaforinen ulottuvuus (rinnastus todelliseen asiaan: kommunismiin). Hyperbolaa käytetään pathos-puheessa, kun vaikutetaan tunteisiin (Kosola haluaa synnyttää vihaa kommunismia vastaan).
5. Hyperbola on kuitenkin liioittelun takia irti todellisuudesta. Hyperbola venyttää todellisuutta liioittelemalla itse asiaa ja korostamalla vain sen yhtä puolta (kommunismin maanpetturuus).

Kosolan puheissaan käyttämällä kommunismin metaforilla on jokin sidos todellisuuteen, mutta hyperbolalla ei ole, vaan se on metaforan merkitysalueen tuolla puolen. Hyperbola on osin surrealistinen, koska se ylittää itse käsitteen (kommunismi) metaforisen sovellusalueen. Toisaalta hyperbola ei voi olla kokonaan surrealistinen, koska muutoin sitä ei tunnusteta kielestä.

7.2 Puheiden yleisö

Tutkimuksen alussa puheiden yleisö jaettiin neljään luokkaan. Kosola koetti vaikuttaa moniin yleisöihin samaan aikaan, mutta menetti lopulta asemansa niin julkisuudessa kuin IKL:n sisälläkin. Kosolan puheiden vaikuttavuutta mitalasi se, kuinka paljon hän sai kuulijoita puheelleen. Toisaalta, koska kuulijoita oli usein muutamista kymmenistä muutamiin satoihin, vaikuttavuutta korostettiin yleisön innostuneilla ja kannustavilla reaktioilla. Mitä enemmän kuulijoita oli, sitä enemmän he olivat vain yleisöä.

Kosola erotti erityisiä kohteita yleisöstään, joille hän osoitti sanansa. Nimettyjä kohteita olivat esimerkiksi maamies, talonpojat, lapualaiset, aktivistit, koululaiset, lapuanliikkeen kannattajat, IKL:n naiset, maakuntain edustajat, kansalaiset, kansa, hallitus, eduskunta, lehdistö, porvarit, kommunistit, maalaisliittolaiset, kokoomuslaiset, vasemmistolaiset – yksittäisiä henkilöitä esiintyi myös, kuten pääministeri, presidentti, Ståhlberg, Svinhufvud, Mannerheim ja Mikko Erich, joka ilmensi SDP:n selkärangattomuutta. Argumentaation pätevyys ja tehokkuus ovat suhteessa yleisöön, siksi Kosola puhui eri tavalla esimerkiksi talonpoikaismarssin yleisölle kuin lapuanliikkeen sisäpiirille.

Kosola vaikutti puheissaan potentiaalisesti Suomen kansaan. ”Kansa” jaettiin lapuanliikkeen-ajan puheissa kahteen osaan: ”yksinkertaiseen kansaan” ja ”isänmaalliseen kansaan”. Vastakohta-asetelma uusintasi sisällissodan poliittista jakoa. Isänmaallinen kansa kannatti lapuanliikettä ja yksinkertainen kansa vastusti sitä vain tyhmyytensä tähden. IKL-aikana kansan käsite laajeni varsinkin vuonna 1935, kun Kosola yritti hakea tukea työväeltä. Lapuanliike edusti isänmaallista kansaa, joka vastusti epäisänmaallista hallitusta.

Merkillepantavaa puheissa on, että lapuanliikkeen kannatuksen vähentyessä Kosola osoitti puheensa entistä voimakkaammin enää lapuanliikkeen lähipiirille ja ydinjoukolle, ”me”. Tämä jatkui vuonna 1933, mutta muuttui 1935 puheiden maltillistuessa, jolloin alettiin vedota työväkeen IKL:n kannattajajoukon osoittauduttua liian kapeaksi. Puheiden yleisö oli vain spontaanisti taputtava liikkeen kannatuksen ilmentäjä. Ensimmäisessä lapuanliikkeen kokouksessa äänessä oli etupäässä Kosola, sen sijaan yleisön kannalta Lapuan toinen kokous 15.3.1930 oli mielenkiintoisempi, kun yleisö kiihdytti puhujaa eikä toisinpäin. Vuosina 1931–1933 yleisöstä ei löydy mainintoja, koska toiminnan osuus oli retoriikkaa keskeisempi, kun lapuanliike valmistautui keräämään kannatusta, eikä ilmentämään sitä kuten talonpoikaismarssilla.

Kokoavasti voidaan todeta, että lapuanliikkeen alkuvaiheessa Kosola puhuu lapualaisille, jotka kokoukseen olivat saapuneet. Kansalaislähetystöjen vaiheessa retoriikka ja terminologia muuttuvat poliitikkomaisemmaksi, koska kohdeyleisönä ovat poliitikot ja eduskuntaryhmät, etenkin Maalaisliiton ryhmä. Samoin maaliskuussa 1930 Lapuan kolmannessa ja Suomen Lukon perustamiskokouksessa Kosolan puhe on vielä argumentatiivisuuteen pyrkivää, vaikka kannattajien mielialat ovat jo kiristyneet. Vuonna 1931 Kosolan puhe muuttui kiihottavammaksi huipentuen 21.2.1932 puheeseen. Vuonna 1933 Kosola koetti jatkaa samaa yleisön kiihottamista, mutta joutui palaamaan kannatuksen keräämiseen, koska poliittista tukea toimintaan ei ollut.

Talonpoikaismarssin yleisö oli selvästi arvokkain ja tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkein. Tällöin retoriikka oli jälleen hyvin poliitikkomaista, joskin kansanjohtajan elementtejä on jo mukana. Tästä puheesta alkoi Kosolan alamäki – yhtä arvovaltaista, laajaa ja ennen kaikkea myötämielistä yleisöä hän ei enää saanut, vaikka 1933 vapaussodan 15-vuotismuistojuhlissa koetettiin rakentaa jonkinlaista talonpoikaismarssin toisintoa.

Vuoden 1931 alussa keskeinen vaikutusyleisö oli Maalaisliitto. Esimerkiksi Käkisalmissa 5.1.1931 pidetyssä puheessaan Kosola pohti yhteiskunnassa vallinnutta eripuraisuutta. Puhe oli suunnattu luultavasti varsinkin maalaisliittolaisille ja lapuanliikkeeseen epävarmasti suhtautuville henkilöille. Kosolan mukaan taas ne kansalaiset, jotka asioita olivat seuranneet, osasivat odottaa kansanliikkeen syntymistä.

Vuonna 1931 lapuanliikkeeseen kohdistuneen kritiikin kiihtyessä olennainen vastustaja, jolle sanat suunnataan, oli SDP. SDP-kritiikillä koetettiin aktiivoida etenkin Maalaisliittoa, jotta se ei lähentyisi SDP:tä. Ristiriita sosialidemokratiaan muuttui sovittamattomaksi vuoden 1931 alkuneljänneksellä. SDP:lle osoitettu puhe kääntyi lopulta puheeksi myös SDP:tä tukevia maltillisia porvareita ja jopa eduskuntaa vastaan, jolloin puheiden yleisö laajeni. Laillisuusrintaman kehittyessä lapuanliike tiukensi kohdeyleisönsä. Kosola puhui vuoden 1932 alussa oikeastaan vain voluntarisesti me-ne -asetelman kautta. Tämä polarisaatio saavutti lakipisteensä viikkoa ennen Mäntsälän kapinaa pidetyssä puheessa, jossa omat voimat yliarvioiva retoriikka muuttui yhä harhaisemmaksi. Mäntsälän kapinassa puheiden kohteeksi tuli jälleen hallitus. Alun vallankumousuhon jälkeen jäljelle jäivät enää toiveet tilanteen ratkaisemisesta siten, että lapuanliike ei menettäisi kaikkea. Tällöin Kosola ja lapuanliike alkoivat vedota suoraan presidentti Svinhufvudiin, joka sivuutti heidät suojeluskuntalaisille suunnatussa radiopuheessaan.

Vuonna 1933 Kosola puhui yleensä IKL:n kokouksissa, joten hänen sanansa olivat osoitettu IKL:n kannattajille ja potentiaalisille kannattajille, ”kansalaisille”. Kun Kosola piti puheen IKL:n puoluekokouksessa 7.7.1935 Lapualla, hän puhui IKL:n kannattajille ikään kuin lapuanliikkeen tradition näkökulmasta ja käytti historiaa vaikuttaakseen yleisöön. Kosola aloitti puheensa IKL:n puoluekokouksessa 13.3.1936 toivottamalla ”isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokouksen edustajat ja eduskuntaryhmän jäsenet tervetulleiksi”. Hänen yleisönsä muistutti nyt enemmän poliittisen puolueen yleisöä kuin kansanliikkeen ylei-

söä. Puhetapakin oli muuttunut muodolliseksi. Kosola ymmärsi puheidensa säilyvän osana historiaa ja tulevia yleisöjä. Siksi hän käytti omaa tulkintaansa Suomen historiasta puheidensa taustana.

7.3 Retoriikka ja viholliskuva

Kosolan retoriikan kannalta tärkeää oli kannatuksen kerääminen. Tämä korostuu IKL-aikana, koska IKL osallistui vaaleihin. Kosolan puheiden muutosten ensisijainen konteksti oli näin nähtävä henkilöverkoston reagoimisena muuttuvaan poliittiseen tilanteeseen ja sen tuottamaan yleisöön. Tämä asettaa kehikon, jonka sisällä puheen retoriikan suhde liikkeiden toimintaan rakentuu. Toisaalta tämä ei kuitenkaan tarkoita, että Kosolan ajattelua ja maailmankuvaa ei voitaisi selvittää hänen puheistaan. Puheiden muutokset olivat siirtoja ja vastauksia poliittisen tilanteen muutoksissa. Tutkimuksessa Kosolan puhe osoittautui manipuloimisen välineeksi ja henkilöverkoston rakentamaksi. Henkilöverkosto yritti hallita varsinkin lapuanliikkeen, mutta myös myöhemmin IKL:n toimintaa retoriikan avulla. Retoriikka kehittyi ajassa lapuanliikkeen mukana ja oli enemmän reagoimista tapahtumiin kuin yleisten tapahtumien, kuten Mäntsälän kapinan, määrittäjä. Toisaalta retoriikan heikkous oli, että sillä voitiin usein vain kiihdyttää toimintaa, eikä luoda sitä.

Kosolan manipuloivassa retoriikassa oli kyse julkisen puhumisen tekniikoista ja taidosta. Retoorikko voi indoktrinoida ja manipuloida yleisön jopa luulemaan, että he itse keksivät idean toiminnasta. Kun kaikkia kuulijoita ei voi huijata kuin hetken, oli kyse siitä kuinka montaa voi huijata tarpeellisen ajan. Olennaista oli, kuinka Kosola osoitti sanansa kuulijoilleen, jotta he kannattaisivat samoja ajatuksia kuin hän. Yleisö ei välttämättä edes kykenisi seuraamaan mutkikkaita päättelyketjuja, siksi retoriikan oli oltava yksinkertaista ja tunteisiin vetoavaa. Kosola yritti miellyttää yleisöään.

Kosolan retoriikan historiallinen konteksti oli sisällissodan jälkeen nopeasti modernisoituva Suomi. Tällöin retoriikka oli uskonnollis-nationalistista, jolla ikään kuin koottiin kansaa Kosolan edustamien liikkeiden tavoitteiden taakse. Kosolan puheissa uskonnon korostaminen liittyi hänen myyttiinsä. Retoriikassa toistui se, että sisällissodan jälkeen juridiset keinot olivat riittämättömiä ja vain auttoivat kommunismin nousua takaisin. Niinpä oikeuskäsitys muuttui voluntaristiseksi vahvemman valta -ajatuksiksi. Tämä ilmenee siinä, että mitä enemmän Kosola vaikutusvaltaa sai, sitä enemmän hän vaati. Vallan näkökulmasta asiat perusteltiin tekojen jälkeen. Puheissa toistuvia erityisteemoja olivat myyttinen itsenäisyystaistelu Venäjää vastaan, vapaussota, lain ja moraalin suhde suhteutettuna illegalismin ja Jumala. Kosolan kaikkia puheita yhdistävä yleinen teema on kysymys demokratiasta ja puolueiden heikosta mahdollisuuksista ilmentää sitä edustuksellisesti.

Kosolan lapuanliikkeen puheiden kokoava teema on ”vasemmistovastaisuus”. Kosolan IKL-puheissa tämä teema on ambivalentti, koska hän joutuu

tasapainottelemaan demokratiakritiikin ja vihjauksien sekä avoimien antidemokraattisten vaatimustensa välillä. Kosolan puheet olivat lapuanliikkeen ja IKL:n aikana tarkoitettu puheiden kirjoittajien siirroiksi poliittisessa väittelyssä, jolloin puheessa koetetaan näyttää poliittisten vastustajien näkökanta mahdollisimman huonossa valossa. Lopulta IKL:n vastentahtoinen integraatio järjestelmään tekee Kosolan tarpeettomaksi. Poliitikassa oli Kosolalle kyse valtaantähtäyksestä, jolloin demokratiasta ja siten parlamentarismista tuli toissijainen tavoite isänmaallisuuden sijaan. Suhteessa 1930-luvun Suomen poliittiseen järjestelmään Kosolan puheet olivat ennen kaikkea valtaantähtäyksen väline. Puheiden sisältö ja suhde liikkeen toimintaan määrittyi valtaantähtäyksen kannalta.

Kosolan retoriikka oli poliittista, välineellistä (manipuloivaa), dialektista ja ideologista, joten puheissa argumentaatiota käytettiin enemmän keinona ja tyylinä (esimerkiksi Kosolan esillepanossa) yleisön hyväksynnän saavuttamiseksi ja toiminta-alttiuden lisäämiseksi. Välineellisessä, toimintaan tähtäävässä, retoriikassaan Kosola käytti useasti kielellisiä tehokeinoja, kuten tunteisiin vetoavia ja kieltä rikastuttavia kielikuvia, joilla kommunisteja määriteltiin affektiivisesti. Kosolan retoriikan kieli heijasti Kosolan identiteettiä, roolia ja jäsenyyttä lapualaisyhteisössä. Retoriikalla vahvistettiin kannattajia ja heidän uskoaan asiaan. Pathosretoriikka, tunteisiin vetoava retoriikka, on luonteeltaan kumulatiivista, koska sen avulla ydinpiiri saadaan käännettäväksi vielä uusia kannattajia.

Lapuanliikkeen nimissä toimineet katsoivat olevansa oikeutettuja ja velvoitettuja toteuttamaan Kosolan vaatimia arvoja, jotka he halusivat toiminnallaan tehdä yleispäteväksi "Lapuan laiksi". Näitä arvoja luotiin eräänlaisen voluntarismin kautta: "me teemme mitä tahdomme". Tämä ilmeni myös Kosolan puheissa. Toisaalta Kosola kiisti talonpoikaismarssilla 7.7.1930 lapuanliikkeen erehtymättömyyden: "meissä on paljon vikoja". Ilmeisesti hän viittasi tällä kuitenkin vain siihen, että lapuanliike toteutti epätäydellisesti yleispäteviä päämääriään. On myös mahdollista, että Kosola viittasi tällä myös omaan epätäydelliseen itseensä, ei niinkään kannattajiinsa. Samassa puheessa Kosola vetoaa kommunisminvastaisen toiminnan olevan oikeutettua jopa jumalallisella auktoriteetilla.

Lapuanliike oli voluntaristinen varsinkin alkuvaiheessaan. Voluntarismin ongelma alkoi näkyä talonpoikaismarssin aikaan. Kuviteltu kertomus kansan oikeasta päämäärästä ja tarkoituksesta ei kohdannut todellisuutta. IKL:n vaikeuksiin joutuminen selittyy myös voluntaristisen retoriikan tyhjenemisestä. Isänmaa yritettiin monopolisoida oikeistolle sisällissodan jälkeen. Tämä ilmeni muun muassa suojeluskunta-aatteessa, mutta kuten Kosolan puheet osoittavat, 1930-luvulla alkanut väittely isänmaasta ei päättynyt oikeiston voittoon. Voluntarismin avulla lapuanliike tunsu itse määrittelevänsä isänmaata konkreettisesti tekojensa avulla. Näin liike voidaan nähdä oikeistoradikaalina vertailukohtana säilyttävään oikeistokonservatismiin. Retoriikassa toistui kolminaisuus Jumala, isänmaa ja kotiseutu.

Maaseudulta alkanut kansannousu ilmensi Kosolan puheissa myös maaseudun rehellisyyttä ja suoraselkäisyyttä kaupungin nihilististä puoluepeliä vastaan, jossa vain oma intressi ratkaisisi. Kosola ajoi puheessaan käytännössä

lähinnä eteläpohjalaisen talonpojan intressejä, mutta kohotti ne yleispätevälle hybriksen tasolle. Kosolan puheissa lapuanliike oli historian poliittisen käyttämisen kannalta vain yksi lenkki tapahtumien pitkässä ketjussa. Puheet olivat tässä mielessä myös viestejä, kehotuksia ja varsinkin loppuvaiheessa käskyjä toimia.

Kosolan IKL-puheissa oli ristiriitainen kaksoisviesti. Toisaalta Kosola kritisoi voimakkaasti SDP:tä yrityksistä kaataa kansanvalta. Mutta yhtäältä hän ainakin vihjaillusti taas kritisoi demokratiaa, varsinkin parlamentarismia, ja yritti korvata sen jonkinlaisella diktatuurilla. Kosolan retoriikka muuttui ongelmalliseksi, kun IKL alkoi samaan aikaan tahtomattaan hitaasti toimia parlamentaarisessa demokratiassa. IKL:n sitoutuminen poliittiseen järjestelmään oli myös reaktiota Kosolan suosion laskuun, sillä hän ei kyennyt keräämään IKL:lle tukea ulkoparlamentaarisesta toimintaan.

Kosolan puheiden asiasisällöissä toistui lapuanliikkeen aikana kokonaisvaltaisesti selkeästi ymmärrettävä teema: toimikaa. Teema voimistui ja määrittyi tarkemmin loppua kohden tullessa. Katalyyttiseksi evääksi annettiin uhraus. Mäntsälän kapinassa kaiken muun melkein mentyä vain se jäi jäljelle. Miehet kieltäytyivät ensin lopettamasta kapinaa, he olisivat ennemmin uhrautuneet, vai oliko uhrialttius sittenkin vain retoriikkaa, jolla peitettiin lapuanliikkeen epä tietoisuus. IKL-aikana puheiden teemat seuraavat yhteiskunnan poliittisia teemoja. Puheet muuttuvat näin arkisemmiksi ja enemmän ajankohtaisiin tapahtumiin viittaaviksi, mikä näkyy vuosien 1935 ja 1936 puheissa. Toiminta muuttui rituaalisemmaksi ja symbolisemmaksi juhlineen ja marsseineen, koska IKL ei voinut toimia vasemmistoa vastaan suoraan. Lapuanliikkeen aikaiset mahtipontiset teemat muuttuvat koomisiksi IKL-aikana, koska ne eivät viitanneet suoraan mihinkään käsiteltävään poliittiseen asiaan. IKL-aikana kokonais-teema ei määrity retoriikan ja toiminnan suhteesta, koska IKL oli lopulta enemmän poliittinen puolue kuin kansanliike eivätkä Kosolan puheet keränneet kannatusta.

Kosolan puheilla yritettiin rakentaa kannattajille illuusiota vahvasta liikkeestä. Joukkoliikkeiden kannatuksen keräämisessä oli kyse massapsykologian hyödyntämisestä, siten, että kuulijat saadaan itse toistamaan esitetty vastaus yleisön antamaan kysymykseen. Siksi Kosolan puheissa ei koskaan ongelmallistettu käsiteltäviä asioita. Argumentaation ei tarvinnut olla loogista, vaan sen täytyi pikemminkin alkaa yleisistä ajan ennakkoluuloista ja keskittyä vahvoihin mielikuviin, liioitteluun ja toistoon.

Kosolan puheiden antisemitistinen retoriikka oli sisällöltään lähinnä samaa kuin fasismin ja natsismin. Toisaalta antisemitistinen retoriikka oli enemmän puheiden lisänä, jolla Kosola kiinnittyi suomalaiseen yleiseen äärioikeistoon. Kosola ei pitänyt yhtäkään puhetta, joka olisi käsitellyt pelkästään juutalaisia tai vapaamuurareita, eikä hän tuonut rasistisen retoriikkansa taustaksi rasistista pseudotieteellistä teoriaa, kuten kansallissosialistit Saksassa. Hitler vetosi puheissaan saksalaisiin uuden Saksan luomiseen työllä. Hän luotti historiaan, kansalliseen kulttuuriin, Jumalaan, talonpoikaan ja työtätekevään kansaan. Kosolan puoluevillanvastaisessa retoriikassa on kiinnekohta kansallisso-

sialismiin. Hitler vastusti poliittisia puolueita, mutta Kosola ei yksinkertaisesti ollut roolissaan riittävän uskottava, eikä hän lopulta ollut valmis samanlaisiin äärimmäisiin raakuuksiin, joita natsit tekivät Saksassa.

Kosola itsessään, yleisönsä innoittajana, oli tärkeämpi viesti kuin hänen toistuvia iskusanoja sisältäneet puheensa, siksi Kosolan ulkoiseen rooliin ja esilepanoon kiinnitettiin huomiota. Kosolan oli ohjattava ja rajattava käsiteltävää aihetta sopivasti sekä kannustettava yleisöään. Rajausta ja ohjausta estää kuulijoita tekemästä omia päätelmiään ja ajattelemasta asiaa itse. Tällöin Kosola ikään kuin yritti piirtää tien, jota pitkin kuulijoiden on kuljettava, mikäli he haluaisivat tulla lapuanliikkeen ja IKL:n ohjelmasta osallisiksi.

Lapuanliikkeen aikana Kosola oli liikkeen pääpuhujana, mutta IKL-aikana Kosolan puheita julkaistiin yleensä suurtilaisuuksista. IKL:n muututtua puolueeksi Kosola oli yhtenä useiden puhujien joukossa, eikä *Ajan Sana* julkaissut Kosolan puheita sanasta sanaan. IKL:n puolueluonne muutti yleisesti ottaen Kosolan puheita systemaattisemmiksi. Lapuanliikkeen aikaisissa puheissa järjestelmällisesti toistunut teema puoluevallasta muuttui nyt ongelmalliseksi, koska IKL oli itsekin puolue. Puolueen ja puoluevallan ristiriita on punaisena lankana Kosolan puheissa vuoteen 1935 tultaessa. Ristiriita selittyy sillä, että tosiasiaa IKL pyrki yksinvaltaan muiden puolueiden lakkauttamisella, mutta tätä puheissa ei saanut ilmaista suoraan.

Kosolan puheissa vihollisista rakennettiin kuvaa, jonka avulla muotoillaan kansallista identiteettiä. Puheissa annettiin lupa suunnata vihollista vastaan aggressiivista politiikkaa. Vihollinen vahvisti kansallista identiteettiä. Viholliskuva muuttui ajallisesti vuoden 1929 bolshevismista talonpoikaismarssin kommunistiin, maaliskuusta 1931 syyskuuhun 1931 SDP:hen, ja lopulta vuonna 1932 kaikkiin, jotka vastustavat lapuanliikettä. Kosolan puheissa IKL:n vihollinen oli vuonna 1933 selvästi SDP, mutta viholliskuvan laajentaminen lapuanliikkeen tapaan päättyi IKL:n tappioksi. IKL:n toiminta-alue kapeni ja vuonna 1936 oli enää kysymys poliittisesta eloonjäämistäistelusta. Tällöin IKL:n vihollisia olivat kaikki puolueet, mutta se oli liian heikko edes pelotellakseen niitä.

Vuosina 1931–1932 Kosolan retoriikassa teemat kaventuivat epämääräisen marxilaisuhkan maalailuun, jolla ajettiin liikkeen omia päämääriä. Kosolan puheissa marxilaisuus muuttui vuonna 1935 enää jonkinlaiseksi työväen 'vääräksi tietoisuudeksi', eikä tullut esiin enää vuonna 1936. SDP kritiikki kiihtyi syyskuusta 1931 lähtien, juuri työväentalojen naulausten kieltämisen ja vallankaappausyytösten takia. Vasemmistosta tuli lopulta liian vahva, joten sen pääajatus työväen elinolojen parantamista, ei voinut enää retorisesti haastaa.

Kosolan retoriikka oli ulkoparlamentaarista vaikuttamista. Lapuanliikkeen jälkeen lainkunnioituksen ja kansanvaltaisuuden vaatimukset nousivat esiin. Niin oikeisto kuin vasemmistokin maltillistuivat ja integroituvat syvemmin parlamentarismiin. Samalla oikeiston ja vasemmiston väliset raja-aidat alkoivat yleisesti hitaasti madaltua 1930-luvun lopulla. Taustalla Maalaisliitto ja Edistyspuolue maltillistuivat ja irtautuivat Kokoomuksen linjasta juuri lapuan-

liikkeen ja IKL:n vuoksi. Lopulta Kokoomuskin irtautui lopullisesti IKL:stä viimeistään J. K. Paasikiven noustua puolueen johtoon toukokuussa vuonna 1934.

Lapuanliikkeen radikalisoituminen talonpoikaismarssista Mäntsälän kapinaan aikaansai viholliskuvan korostumista retoriikassa. Lapuanliikkeen taistelu sen vihollisia vastaan piti liikkeen poliittisena toimijana. SDP:n ja maltillisen porvariston muodostaman laillisuusrintaman yritykset estää liikettä toimimasta tekivät SDP:stä kommunismiakin suuremman vihollisen lapuanliikkeelle. Sekä lapuanliikettä että kommunismia vastustaneet tahot, etenkin laillisuusrintama, kielsivät lapuanliikkeen poliittisuuden eli oikeutuksen tehdä jakoa vihollisiin ja ystäviin. Myöhemmin IKL yritti jälleen ulossulkea SDP:n viholliseen, mutta siitä itsestään tuli lopulta parlamentaarisen järjestelmän vihollinen.

Kosolan henkilöverkosto oli osa lapuanliikkeen ja sittemmin IKL:n henkilöverkostoa. Henkilöverkostonsa avulla Kosola ylitti yhteiskunnallisia rajoja – hän tapasi niin liikemiehiä (Petter Forsström) kuin kenraalejakin (K. M. Wallenius). Lapuanliikkeen ja myöhemmin IKL:n keskeisenä edustajana Kosola verkostoitui liikettä hyödyttäneiden henkilöiden kanssa. IKL ja varsinkin lapuanliike olivat epäorganisoituja liikkeitä, joten henkilöiden omat kontaktit, ”näkyvät siveet”, olivat liikkeiden toiminnassa tärkeitä.

Verkostot olivat lapuanliikkeen ja IKL:n sisäisen diplomatian väline, jolla kerättiin ja käsiteltiin liikkeen kannalta tärkeää tietoa. Kosolan henkilöverkosto oli sosiaalinen, paikallinen ja käytännönläheinen. Se muodostui arkisessa kanssakäymisessä ja liittyi hänen elämäntapaansa. Kosola itse oli passiivinen henkilöverkostonsa kokoamisessa, mutta lapuanliikkeen ja IKL:n myötä eri osapuolet kokosivat henkilöverkostoa Kosolaa hyödyntäen.

7.4 Puheiden suhde lapuanliikkeen ja IKL:n käytännön toimintaan

Kysymys retoriikan ja lapuanliikkeen harjoittaman väkivallan sekä IKL:n yleisen poliittisen toiminnan suhteesta on Kosolan retoriikkaa ja sen muutoksia tavoitettaessa olennainen, koska retoriikka palautuu aikomuksiin: Kosolan sanat, argumentit ja käsitykset olivat tarkoitettu saamaan asioita aikaan. Puheen ”toiminta” alkaa puheen kuulijoista ja heistä, jotka ovat lapuanliikkeen ja IKL:n vaikutuspiirissä. Tällöin on tärkeää huomioida retoriikan psykologistekninen puoli eli se, kuinka retoriikalla luodaan käytännön toimintaa ja kuinka tärkeä osa tämä on itse retoriikkaa. Lapuanliikkeen ja IKL:n toiminnan tavoite oli valtaan pääseminen. Fasismin menestys Italiassa perustui idealismiin ja kompromissittomaan toimintaan. Valtaannousun kannalta juuri toiminta oli ratkaisevaa.

Retoriikan muuttuminen eri tilanteissa liittyi lapuanliikkeen toiminnan muutoksiin sekä lapuanliikkeen taustatoimijoiden välisiin suhteisiin ja Kosolan suhteisiin taustatoimijoihinsa. Lapuanliikkeen väkivaltaisen toiminnan vuoksi Kosolan puheiden retoriikka näyttäytyi uudenaikaisessa perspektiivissä ja kon-

tekstissa. Kosolan retoriikalla voitiin testata millaisia mielialoja kansan keskuudessa oli ja toisaalta yrittää siirtää niitä haluttuun suuntaan. Retoriikka (toimintana) oli ainakin väline ja sellaisenaan keino yllyttää ja kiihdyttää epämääräistä toimintaa, mutta toiminnan aiheutettua menettelytapakiistoja lapuanliikkeen sisälle, retoriikassa jouduttiin tasapainoilemaan erilaisten taustatoimijoiden välillä.

Lapuanliike halusi retoriikallaan käyttää valtaa ennen kaikkea vihollisiksi katsomaansa vasemmistoa vastaan. Valta ilmeni sen toiminnassa ja sen symboleissa. Vallankäyttö, esimerkiksi väkivaltaisina kyydityksinä ja työväentalojen naulauksina, satoi retoriikan ja toiminnan yhteen sekä teki lapuanliikkeestä politiikkaan vaikuttavan liikkeen. Kosola kansanjohtajana oli toiminnan mahdollistaja. Lapuanliike huomasi kannatuksestaan, että sillä oli vaikutusvaltaa asioihin, joten asioita ainakin kannatti yrittää muuttaa.

Kovalla retoriikalla saatiin aluksi myönnytyksiä aikaan, kuten kommunistilehtien väliaikainen kieltäminen. Toisaalta tällainen toiminta oli välttämätöntä pelkovaikutuksen aikaansaamiseksi ja liikkeen tunnetuksi tekemiseksi. Ilman toimintaa retoriikka ei olisi muuttunut merkitykselliseksi. Lapuanliike ilmensi Kosolan retoriikkaa, joka taas toi esiin toimintaa. Lapuanliikkeen toiminnan ja Kosolan retoriikan välisen suhteen näkeminen on tulkinnallista. Ei ole olemassa vain yhdenlaista lapuanliikkeen toimintaa, vaan toiminnan kenttä kyydityksiin, painostuksiin, naulaamisuihin ja uhkailuineen on laaja, fragmentaarinen ja taustaorganisaatioiden tavoitteista määrittävä.

Lapuanliike voidaan jakaa ainakin kolmeen osaan ajallisesti. Ensimmäinen jakso oli "alkuperäinen lapualaisuus marraskuusta 1929 kesäkuuhun 1930", toinen vaihe oli "radikalisoitua lapualaisuus keväästä 1930 syyskesään 1930" ja lopulta "väkivaltaisen kansanliikkeen vaihe syksystä 1930 aina kevääseen 1932". Näinä ajanjaksoina Kosolan retoriikka muuttui entistä uhmakkaammaksi. Puolueisiin suhteutettuna ensimmäinen radikalisoituminen tapahtui suhteessa Maalaisliittoon menettelytapakiistan myötä ja toinen radikalisoituminen suhteessa demokratiaan retoriikan koventumisen myötä. Jos lapuanliike oli alussa vain samanmielisten kovaa puhetta, reagoimalla puheeseen heti ja voimakkaasti, olisi voitu ehkä hillitä liikkeen toimintaa. Toisaalta lapuanliikkeen kannattajilla oli vielä se etu, että vuonna 1930 hallitus ei halunnut, eikä sen taktisesti kannattanut testata mihin saakka lapuanliike olisi valmis uhkauksiaan lunastamaan.

Epämääräisyys ja huhut olivat lapuanliikkeen suuria voimia. Lapuanliike tuotiin mediaan ja lehdistöön siten, että sen takana näyttäisi olevan suuri voima – tätä voimaa ilmaistiin myös Kosolan loppua kohti kiihtyvän ja yhä ehdottomamman retoriikan kautta. Lapuanliikkeestä luotiin tarinoita, joihin liitettiin mausteeksi erinäisiä huhuja pelkovaikutuksen tehostamiseksi. Poliittisessa taistelussa huhuja ei edes haluttu tarkistaa. Toisaalta vallankaappaushuhujen levittäminen ja ILP-järjestön (Itsenäisyyden ja lain puolesta) luominen osoittivat, että vastustajatkin osasivat hyödyntää tilannetta. Epämääräisten huhujen levittäminen lapuanliikkeen omasta voimasta ja sen vastustajista oli tehokas toimin-

tatapa, kun lapuanliikkeen vastustajatkaan eivät aluksi uskaltaneet huhujen realisoitumisen pelossa kääntää korttejaan.

Liikkeen voimasta näyttivät kertovan esimerkiksi lapualaislähetystöt, muilutukset, työväentalojen sulkemiset ja etenkin talonpoikaismarssi. Siksi Mäntsälän kapinakin vaikutti aluksi uhkaavalta. Menettelytapakiistaa, ja sitä kautta kiistaa lapuanliikkeen ohjelmasta ja toimintasuunnitelmasta, käytiin myös mediassa ja erilaiset näkemykset voimistuivat ja heikkenivät mediassa.

Retoriikka nousi ensisijaiseksi lapuanliikkeen toimintaan nähden Kosolan vuoden 1931 puheissa. Lapuanliike oli tietoinen tukensa vähäisyydestä ja kovensi retoriikkaansa. Kirjapainon särkemisessä olennaista oli toiminta, jota retorisesti selitettiin. Vaasan marssilla ja talonpoikaismarssilla nousivat puheet tärkeämmäksi. Taustaryhmien merkitys alkoi korostua lapualaiskesän 1930 myötä. Lapualaiskesänä 1930 suhde hallitukseen muodostui julistusten kautta, myös eduskunta- ja presidentinvaaleihin lapuanliike yritti vaikuttaa vain Kosolan puheiden ja julistuksien.

Kosolan retoriikka muuttuu lapuanliikkeen toimintaa ensisijaisemmaksi varsinkin viimeisessä puheessa ennen Mäntsälän kapinaa. Vaikka Kosola totesi viikkoa ennen Mäntsälän kapinaa, että lapuanliike on valmis uhrauksiin, jää silti arvoitukseksi, olisiko lapuanliike ollut valmis toimimaan suoraan aseellisesti valtiovaltaa vastaan ja toteuttamaan uhkauksensa. Toisaalta se, että aseita ei lopulta käytetty, osoitti, että uhrauspuheet eivät muuttuneet toiminnaksi. Pahin uhkaus olisi ehkä ollut se, että lapuanliike ei olisi Mäntsälän kapinassa antanut ultimaatumiaan, vaan katkaissut neuvotteluyhteyden. Lapuanliikkeen propagoimaa arvoyhteisöä ei kuitenkaan ollut lopulta olemassa. Retorisesti luotu kansallinen kokonaisuus ja kokonaisuus oli kuviteltu.

Lapuanliikkeen toiminta oli makrotasolla eli tavoitteiden ja keinojen asettamisessa, epäorganisoitua toimintaa, mutta mikrotasolla organisoitunutta, jotta toiminnalle asetetut tavoitteet käytännössä toteutuisivat. Kosola otti tämän huomioon retoriikassaan. Kosola joutui puheissaan tasapainottelemaan tämän ristiriidan kanssa. Myös taustaryhmien väliset ristiriidat ja toimijoiden erilaiset intressit sekä niiden muuttuminen aiheuttivat organisoitumattomuutta käytännön toimintaan. Keskeistä oli toiminnan hektisyys ja kiireellisyys jo sen laittomuudenkin takia. Kosola joutui tasapainottelemaan maltillisten ja radikaalien tahojen välillä, jotta saisi tukea kummaltakin.

Kosolan puheet eivät saaneet yllyttää suoranaisesti laittomuuksiin, koska muutoin Kosola itse olisi rikkonut lakia. Esimerkiksi kirjapainon särkemisessä ja työväentalojen naulaamisessa retoriikka seurasi jo tapahtuneita asioita. Toisaalta retoriikalla luodut uhkakuvat ovat enenevässä määrin keskeisiä suhteessa toimintaan Mäntsälän kapinassa. Kosolan radikalisoituessa entisestään, retoriikalla luotiin viimeistään vuonna 1931 uusia päämääriä ja yhä kauaskantoisempia ja siten epämääräisempiä tavoitteita.

On myös selvää, että lapuanliikkeen laajemmat päämäärät, kuten 11.11.1930 porvarien kahden kolmasosan enemmistöllä hyväksytyt kommunistilait, saatiin toteutumaan uhkaamalla retorisesti ja ennen kaikkea lunastamalla uhkauksia "Lapuan lain" käytön muodossa. Lait käytännössä katkeroitivat ja

radikalisoivat tuhansia kommunistien kannattajia. Toisaalta on myös selvää, että toteutuneet päämäärät eivät olleet vain lapuanliikkeen päämääriä ja lapuanliikkeen rooli kommunismin vastustajana oli ainakin valtiojohdon ja oikeistopuolueiden kannalta välineellinen. Tämä ilmeni esimerkiksi menettelytapakiistassa siitä, miten suojeluslaki eli niin katsotut kommunistilait käytännössä toteutettaisiin. Oma osuutensa kommunistilakien hyväksymisessä oli luultavasti talonpoikaismarsseilla, vaikkakin sen osanottajien joukko oli kuitenkin hyvin pieni verrattuna Kosolan puheisiin sadoista tuhansista kannattajista.

Vastustajat saattoivat lohduttautua sillä, että lapuanliikkeen voima oli retoriikkaa vähäisempi. Ongelmana saattoi olla myös se, että puheet suuresta tuesta realisoitiin Vaasan ja talonpoikaismarsseissa liian aikaisin. Jos lapuanliike olisi järjestänyt vain uusia kokouksia, olisi tukea voitu ehkä kerätä lisää kesällä 1930 muun muassa taustaorganisaatioiden kautta. Toisaalta kyydityksissä ja väkivaltaisuuksissa liike oli menettänyt kannatustaan jo ennen marssia. Lapuanliike ja sitä kautta Kosola ei missään vaiheessa päässyt haluamaansa asemaan – lähimpänä tämä oli Svinhufvudin hallituksen kokoamisessa talonpoikaismarssin jälkeen. Ilmeisesti *Suomen Sosialidemokraatin* lapuanliikkeen vastainen retoriikka haastoi Kosolaa muuttamaan omaa retoriikkaansa.

Retorisesta taistelusta lapuanliikkeen ja sen vastustajien välillä tuli myös itseään kiihdyttävä ja alituisesti muuttuva kehä. Kehä määrätti tavan, jolla Kosolan peräänkuuluttamaa toimintaa harjoitettiin. Lapuanliikkeen muilutukset ja työväentalojen sulkemiset voidaan näin nähdä rituaaleina ja taktisina siirtoina vastustajia vastaan. Lapuanliike alkoi ehkä näyttäytyä retoriikkansa ja ennen kaikkea siitä levitettyjen tarinoiden ja huhujen kannalta vaarallisempaan kuin se lopulta oli. Lapuanliikkeen toiminnassa uhkaavaa oli enemmänkin se, mihin tilanne saattaisi kehittyä kuin se, mitä käytännössä tapahtui. Vuonna 1932 optio Lapuan lain käytöstä oli pakko lunastaa liikkeen uskottavuuden kannalta.

Kosola menetti suhteellisuudentajunsa myös toistamalla ja koventamalla uhkauksiaan sosiaalidemokraatteja vastaan vuonna 1931. Toisaalta hänen menetettyään maltillisten porvarienuen muuta vaihtoehtoa ei oikein enää ollut. Kosola oli varsinkin loppua kohden julkisivu, jonka takaa muut ajoivat asiaansa. Hän oli kaiken yhdistävä tekijä ja ennen kaikkea suoja taustatahojen toiminnalle, siksi häntä tarvittiin. Lapuanliikkeen alkuvaiheessa retoriikkaa käytettiin, jotta kommunismia vastaan saatiin aikaan toimintaa. Vuonna 1931 retoriikkaa radikalisoitiin, jotta ylipäänsä saataisiin aikaan toimintaa. Viimeistään vuoden 1932 puheissa tulee selväksi, että lapuanliikkeen kannalta retoriikka oli ensisijaista toimintaan nähden. Mutta paradoksaalisesti lapuanliikkeen epämääräinen ideologia manifestoitui ja tuli todella olemassa olevaksi vain toiminnan myötä.

Lapuanliikkeen valtaa pidettiin myös yllä toiminnalla, muutoin pelkoefekti ei olisi tehonnut. Kosolan valta oli vain lapuanliikkeen valtaa. Toisaalta puheiden retoriikka ei tehnyt lapuanliikkeen huippukaudesta, kesästä 1930, vaarallista, vaan sen teki nimenomaan käytännön toiminta, esimerkiksi kyyditysaallot, joiden pelkovaikutus oli ehkä jopa reaalista vaikutusta suurempi. Siinä mielessä lapuanliikkeen toiminta oli etusijalla ja retoriikka sille alisteista –

ainakin valtiojohdon kannalta katsoen. Ilman toimintaa retoriikallakaan ei ollut merkitystä. Toisaalta ilman retoriikkaa ei ehkä olisi saatu ylläpidettyä ja lisättyä toiminta-*al*ttiutta.

Laitaoikeistolaiset ja oikeistoaktivistit alkoivat puhua lapuanliikkeen radikaalisoiduttua kaikkien lapuanliikkeen kannattajien eli "kansan", äänellä. Legaalilinja alkoi jäädä tappiolle. Kuva lapuanliikkeestä muotoutui juuri alkukesän 1930 tilanteen pohjalta, jolloin hallitusvaltakain joutui liikkeeseen reagoimaan. Siemenet kesäkuun 1930 radikalisoitumiselle kylvettiin jo Lapuan toisessa kokouksessa 15.3.1930, jolloin ensimmäiset vakuutukset ryhtyä sanoista tekoihin kuultiin. Tähän liittyi myös Kosolan vihjailu yksimielisyyden voimasta Lapuan päivien puheessaan. Siemenet alkoivat itää talonpoikaismarssin jälkeisessä kyyditysaallossa. Tämä ei olisi välttämättä onnistunut ilman tehoavaa retoriikkaa, jossa myös mediaa hyödynnettiin. Media levitti tehokkaasti lapuanliikkeen retoriikkaa laajalle.

Kosolaa ohjailivat erilaiset taustaryhmät, joiden tahtoon ja uhkarohkeisiin tavoitteisiin Kosola suostui uskoessaan poliittisiin mahdollisuuksiinsa. Taustaryhmät olivat keskenään ristiriitaisia ja ajoivat erilaisia, osin vastakkaisiakin tavoitteita. Maalaisliittolainen *Ilkan* päätoimittaja Artturi Leinonen yritti aluksi ohjata kansannousua laillisuuden tielle. Toisessa kokouksessa K. R. Kares ja Hilja Riipinen alkoivat ohjata lapuanliikettä Leinosen ja Maalaisliiton jäätyä taustalle.

Aktivistit järjestöineen saivat liikkeen otteeseensa talonpoikaismarssin jälkeen ja heidän otteensa vahvistui vuonna 1931. Lopulta vuonna 1932 kaikki valta oli jo luisunut epämääräiselle aktivistisiivelle, muun muassa Kai Donnerin ja Petter Forsströmin saatua lapuanliikkeestä tarpeekseen. Lapuanliikkeessä pappien ja aktivistien välille muodostui ristiriitoja tavoitteissa ja menettelytapakysymyksessä. Keskenään kilpailevia tahoja olivat ainakin Kai Donner, Arne Somersalo, K. R. Kares, K. M. Wallenius ja Artturi Vuorimaa sekä AKS ja aktivistit. Lapuanliikkeen kiivaimpana toimintavaiheena, vuonna 1930 myös sen suhde eri puolueisiin oli keskeinen.

Retoriikka alkoi muuttua primääriksi toimintaan nähden enenevässä määrin vuonna 1931, koska lapuanliike ei pystynyt jatkamaan hallituksen painostamista toiminnallaan. Vaikka liike teki joitain tyväentalojen naulauksia ja polttoja, se ei noussut enää hallituksen painostajaksi, kuten vuonna 1930. Vuonna 1931 alkaneet Kosolan entistä radikaalimmat puheet alkoivat juuri siksi, että mitään ei enää tapahtunut. Toisaalta se, että Kosola piti matalampaa profiilia vuodenvaihteessa 1931, ei johtunut siitä, että hän olisi ollut tyytyväinen lapuanliikkeen toimintaan, vaan ilmeisesti taustaryhmien vaatimuksesta ja ennen kaikkea Ståhlbergin kyydityksen ja *Aktivisti*-lehden "Laukauksia"-artikkelin aikaansaamasta negatiivisesta vaikutuksesta.

Kirjapainon särkemisessä ja lapuanliikkeen kesäkuusta 1930 Ståhlbergin kyyditykseen jatkuneella radikalisoitumiskaudella retoriikalla täytyi lopulta perustella toimintaa. Toisaalta käännekohtapuheissa, kuten vuoden 1931 joulukuun ja vuoden 1932 helmikuun puheissa, voitiin myös puheella kiihottaa suoraan toimintaan. Vuonna 1930 kirjapaino-oikeudenkäynnin yhteydessä pidetty

Vaasan marssi osoitti, että Kosolan viesti kommunismin poistamisesta julkisesta elämästä oli mennyt perille. Mielenkiintoista oli, että niissä kuultiin jopa kovempaa kritiikkiä kommunismia kohtaan kuin Kosolan kesäkuun 1930 puheissa.

Toisaalta oman, tosin määrittelemättömän, toiminnan teema tulee Kosolalla esiin jo talonpoikaismarssin jälkeisessä Lapuan päivien puheessa, kun hän käy lävitse muissa maissa tapahtunutta kommunisminvastaista toimintaa ja kehottaa sen jälkeen epämääräisesti kannattajiaan toimimaan. Tällöin retoriikan tarkoitus tulee esiin vasta toiminnassa. Mäntsälää varten lapuanliikkeen olisi pitänyt radikalisoitua nopeammin. Maltillisten pysyminen lapuanliikkeessä piti sen linjaa koossa kesällä 1930, kun tilanne oli herkimmillään.

Päätelmänä retoriikan ja toiminnan suhteesta voidaan todeta, että joulukuusta 1929 maaliskuuhun 1930 retoriikka oli ensisijaista, koska toiminta pysyi vielä lain piirissä. Maaliskuun 1930 kirjapainon särkemisestä syyskuun 1930 kyydityskieltoon (14.9.) saakka retoriikalla hankittua kannatusta ulosmitattiin tehostetussa toiminnassa. Tällöin retoriikan ja toiminnan välinen suhde oli vaihteleva ja ehkä eniten symbioottinen. Syyskuusta 1930 presidentinvaaleihin 1931 välisenä kompromissikautena toiminnan teho vähentyi kannatuksen keräämisen kustannuksella. Tällöin retoriikka oli yhä enemmän ensisijaista. Viimeinen neljästä ajanjaksosta oli presidentinvaaleista 1931 Mäntsälään, jolloin yhä kiihtyvä retoriikka muuttui ensisijaiseksi ja määritti ainakin toiminnan motiiveja. Toisaalta on selvästi korostettava, ettei lapuanliikkeen toiminta painotunut pelkästään Kosolan puheisiin aikana vuosina 1931 ja 1932, vaan liike myös naulasi ja poltti työväentaloja.

Lapuanliikkeen toiminta ja Kosolan puheiden retoriikka olivat lapuanliikkeen kannalta juuri toiminnan ja sen tavoitteiden muodostamassa taktisessa suhteessa toisiinsa. Tämä ilmenee Kosolan puheiden teemojen vaihteluista. Toiminta ja retoriikka olivat myös symbioosissa, jossa ne loivat toisiaan ja jonka kautta ne muuttuivat toisikseen. Särjetty kirjapaino oli tehokas viesti ilman Kosolan puhettakin. Kosolan retoriikalla vain merkityksellistettiin toimintaa, luotiin sille uusia välitavoitteita ja päämääriä sekä liitettiin sitä laajempaan kontekstiin, esimerkiksi uskontoon ja isänmaahan. Toiminnan taso oli poliittinen optio alkuvaiheessa, mutta Kosolan kannalta välttämättömyys loppuvaiheessa. Retorisella tasolla Kosola taas koetti motivoida toimijoita antamalla kuvaa laajasta kannatuksesta ja tuesta asialle. Kun kiinnostus väheni ja taustaryhmien kannatus ehtyi, ei edes voimistunut retoriikka saanut asioita aikaan.

7.5 Aate käytännössä

Vihtori Kosolan rooli lapuanliikkeessä ja IKL:ssä muistutti Italian fasismia sen johtajamytologian myötä.¹⁵³⁰ Kosolalle voimakas kansallismielisyys ja monipuoluejärjestelmän jyrkkä kritiikki olivat enemmänkin keinoja ja ratkaisuyrityksiä

¹⁵³⁰

IKL:n suhteesta fasismiin Taulukko 1, fasistisen liikkeen kriteerit.

kommunismiin ongelmaan kuin päämääriä sinänsä. Toisaalta Kosolan puheet lähestyivät fasismia antisemitistisen retoriikan lisäksi juuri siinä, kuinka hän kommunismin nousuun reagoi.

Kosola oli fasismin ideologian suhteen ambivalentti, mutta enimmäkseen reaali poliittisista syistä. Hän vihjasi olevansa siinä mielessä totalitaristi, että hän vastusti monipuoluejärjestelmää ja vaati esimerkiksi Hyvinkään puheessaan 19.7.1931 olojen kertakaikkista muuttamista. Hän kannatti myös sääty-yhteiskuntaa, kuten hänen puheissaan ilmenee. Kysymys siitä, olisiko Kosola hyväksynyt pseudofasistisia piirteitä omaavan Espanjan kaltaisen autoritaaris-konservatiivisen järjestelmän, jää vastaamatta. Ainakin Espanjassa totaalinen valtio määrittyi enemmän uskonnon kannalta. Kosola halusi säilyttää maaseudun sellaisena sääty-yhteiskuntana kuin kuvitteli sen 1800-luvulla olleen. Toisaalta Kosola saattoi ajatella myös, että maaseudun heränneet ovat todellisia suomalaisia ja isänmaa oli mahdollista löytää juuri heränneiden uskonnosta.

Yleisesti ottaen Kosola oli autoritaarinen, nationalistinen, patriarkaallinen, uskonnollinen, konservatiivinen, pragmaattinen ja kotiseutuhenkkinen. Erilaisien ideologioiden ja ajankohtaisten poliittisten liikkeiden suhteen Kosola oli ehdoton, hän joko kannatti niitä tai tuomitsi ne. Kosola itse ei pyrkinyt demonisoimaan yksittäisiä henkilöitä, jotka vastustivat hänen ideologiaansa, mutta toisaalta hän ei myöskään suhtautunut millään tavalla rakentavasti saati suvaitsevaisesti poliittisten vihollistensa näkemyksiin ennen vuotta 1935. Vuosina 1935–1936 Kosola suostuu joihinkin myönnytyksiin puheessaan Ylä-Vuoksella 9.6.1935. Kosola oli autoritaarisen vallan kannalla ja hänellä oli erittäin vahva kansallistunne.

Päätelmänä voidaan todeta, että Kosolan ominaisuudet määrittivät aktivistiajan tuloksena. Hän ei enää muuttanut poliittisilta perusominaisuuksiltaan lapuanliikkeen ja IKL:n aikana. Näin hän erottui selvästi muista aktivisteista, kuten Artturi Leinosesta, Esko Riekistä ja Yrjö Ruudusta, jotka tekivät menestyksekkään poliittisen tai ammatillisen uran. Jos ajatellaan Kosolaa hänen poliittisen negaationsa määrittämänä, niin SDP saattoi olla jopa kommunisteja suurempi aatteellinen vihollinen Kosolalle. Kommunistit olivat vuonna 1929 järjestelmänvastainen protestiliike, jota vastaan Kosolan oli selkeää profiloitua. Sen sijaan SDP oli reformistinen ja sai aikaan eduskunnassa poliittisia tuloksia. Vuodesta 1930 SDP oli kommunisteja reaalimpi uhka, koska Kosola ei löytänyt kansainvälisyyden ja epäisänmaallisuuden lisäksi muita retorisia argumentteja SDP:tä vastaan.

Retoriikan keskeiset muutokset ovat sen radikalisoituminen uusien tavoitteiden ja toiminnan myötä. Uskonto tuli retoriikkaan mukaan toisesta Lapuan kokouksesta lähtien. Uskonnollinen retoriikka oli huipussaan talonpoikaismarssin aikaan ja alkoi vähentyä vuonna 1931. Keskeinen retoriikkaa radikalisoitunut muutos oli myös uhrimentaliteetin ja riskinottokyvyn nousu vuoden 1931 puheissa. Kohderyhmän kaventuminen lapuanliikkeen heikentymisen myötä radikalisoitui myös ilmaisutapaa. Retoriikan olennaisin muutos vuonna 1931, varsinkin 13.3.1931 pidetyssä puheessa, oli se, että puheista tulee keskeisempää kuin toiminta. Vuoden 1930 lapualaiskesänä teot kulkivat puheiden

edellä. Retoriikan muutoksia selittää keskeisesti se, että Kosola alkoi menettää valtaansa lapuanliikkeessä sen radikalisoitumisen aikoihin, vaikka julkisuudessa hänestä rakennettiin johtajakulttia.

Kosola saattoi olla siinä mielessä 1800-luvun autoritaarinen konservatiivi, että hän hyväksyi "oikeassa olevien" mahdollisuuden nousta enemmistöä vastaan ja kirkon sekä armeijan käyttämisen politiikan välineenä. Kysymys siitä, nostiko Kosola säätytietoisuuden nationalisminsa edelle, jää tässä ratkaisematta. Voidaan todeta, että Kosola oli kriisiaikojen kasvatti, jonka elämä oli taistelua, josta hän ei päässyt irti.

Kosolan rooli lapuanliikkeessä ja IKL:ssä oli keskeinen joukkoja innoittavana ja manipuloivana karismaattisena retoorikkona ja puheiden pitäjänä. Toisaalta Kosolan karisma haihtui nopeasti. Hänen johtajuutensa ei luonut mitään pysyvää, diktatuurijärjestelmälle ominaista, periaatetta tai edes käytännettä IKL:n sisälle, jota olisi siirretty seuraavalle johtajalle mahdollisimman samankaltaisena. Pikemminkin juuri Kosolan johtajuus osoitti, ettei johtajaperiaate toiminut IKL:ssä. IKL ei käytännössä korvannut häntä uudella 'kansanjohtajalla', vaan käytännön pakottama muutos kohti poliittista puoluetta jatkui Kosolan kuoltua vuonna 1936.

8 VIHTORI KOSOLAN KUOLEMA

Kun kuuluisa ihminen kuolee, kertomukset hänestä alkavat määrittää häntä. Kosola-myyttiä rakennettiin lehtien muistokirjoituksissa. Myöhemmin kertomukset kansanjohtajan teoista lisäsivät kerroksia myyttiin. Sanomalehtien suhtautuminen Kosolan poliittiseen toimintaan ja hänen elämänvaiheisiin ilmensi niiden poliittisia kantoja ja tulkintoja tapahtuneesta. Kun lehdet kertoivat Kosolasta, ottivat ne samalla rivien välistä kantaa Suomen historian vaiheisiin. IKL:n ylistäessä kansanjohtajaa, suhtautuvat porvaripuolueet häneen huomattavasti varauksellisemmin. Vasemmistolehdet vaikenivat Kosolan kuolemasta, koska heillä ei ollut kansanjohtajasta hyvää sanottavaa. Maalaisliiton ja edistyspuolueen sanomalehtien nekrologeissa myyttiä purettiin osittain, kun Kosolan elämä jaettiin kahtia ”hyvään” aktivistivaiheeseen ja ”pahaan” kansanliikevaiheeseen. Kansanliikevaiheen rasitteista, kuten Mäntsälän kapinasta, pääosin vaiettiin. Kosolan elämää selostettiin kuitenkin kohtuullisen neutraalisti ilman ylisanoja tai paheksuntaa.¹⁵³¹

Kokoomuslaiset lehdet, kuten *Uusi Suomi*, eivät käyttäneet Kosolasta ylisanoja, mutta korostivat kuitenkin hänen suuria ansioitaan jääkärinä, vapaus- ja heimosoturina, maanviljelijänä, aktivistina ja ennen kaikkea jyrkkänä kommunisminvastustajana. Kosolan epäitsekkyys samaistettiin hänen isänmaallisuutensa, mutta toisin kuin IKL:n lehdissä, uskonnollista näkökulmaa Kosolaan ei tuotu esiin. Kosolan isänmaallisuutta ja kommunisminvastaisten toimien oikeudenmukaisuutta ja menestyksellisyyttä ei kyseenalaistettu, tosin Mäntsälän kapinasta ja IKL-ajasta vaiettiin.¹⁵³² Kokoomuslehtien kannan tiivistä parhaiten *Karjala*, joka totesi Kosolan olleen IKL-ajasta huolimatta isänmaan ystävä ja ennen kaikkea kommunismin vastustaja.¹⁵³³

¹⁵³¹ *Kainuun Sanomat* 15.12.1936, Maanvilj. Vihtori Kosola"; *Kaleva* 15.12.1936, Vihtori Kosola kuollut.

¹⁵³² *Uusi Suomi* 15.12.1936, Vihtori Kosola; *Satakunnan Kansan* 15.12.1936, Vihtori Kosola on kuollut; *Kaiku* 15.12.1936, Vihtori Kosola; *Sisä-Suomi* 15.12.1936, Maanv. V. Kosola.

¹⁵³³ *Karjala* 15.12.1936, Maanviljelijä Vihtori Kosola.

IKL:lle Kosola oli ”historian tärkein pohjalainen mies”, jonka isänmaan usko oli jotain sellaista, jota vain kansanjohtajille suodaan.¹⁵³⁴ Ylisanoissa korostuivat esimerkilliset uhraukset, korkea moraalit ja epäitsekkäät taistelut isänmaan puolesta niin jääkärivärvääjänä kuin vapaussodassakin. IKL:n *Ajan Suunta* muistutti, ettei Kosola koskaan menettänyt uskoaan aikaan, jolloin ”Väinölän lapset taas ovat yhdessä ja vapaina”.¹⁵³⁵ Kosola myyttiä käytettiin näin Suur-Suomi-tavoitteen oikeuttamiseksi ja toteuttamiseksi.

Sinimustien *Luo Lippujen* -lehdessä korostettiin Kosolan ansioita Suomen itsenäistymisessä. Kosolasta tehtiin väsymätön aktivismin, heimotaistelun, vapaussodan, jääkäri liikkeen ja kansanliikkeen (eli lapuanliikkeen) symboli, joka asetti kansankunnan yksilön ja puoluepelin yläpuolelle. Kosolan rinnalle vapaussodan taistelijana nostettiin ”Lapuan lumiaura”, Matti Laurila. Lehti piti talonpoikaismarssin puhetta Kosolan poliittisena testamenttina isänmaalle. Testamentti oli yhä täyttämättä. Loppukaneetiksi lehti otti uskonnollisen näkökulman viitaten Kosolan sanoihin aktivisti Juho Ekolan hautajaisissa: ”Nuoret, jos te tahdotte asianne menestyvän, pyytäkää aina Jumalan apua.”¹⁵³⁶

IKL:n lehdistössä Kosolasta tehtiin symboli ja eräänlainen aktivistin arkkityyppi IKL:n tavoitteille ja hengelle. Hän yhdisti henkilöllään IKL:n lapuanliikkeeseen ja ylläpiti aktivismiajan ja vapaussodan aatteellista jatkumoa. Kansanjohtajan ”paarien ääressä” seisovat niin aktivistipolvi, ”vapaussodan sarkatakiarmeija” kuin talonpoikaismarssin kymmentuhantinen taistelujoukkokin. Kosolan poistuminen riveistä symboloi IKL:n vastentahtoista muuttumista poliittiseksi puolueeksi ja henkistä irtautumista lapuanliikkeestä.¹⁵³⁷ Kosolan kuoltua ei IKL löytänyt toista voimaa, joka olisi suoraan yhdistänyt lapuanliikkeen ja IKL:n perinnön. Toisaalta lapuanliikkeen-ajan jättämät rasitteet jäivät enemmän taka-alalle Kosolan kuoltua. Kosola saattoi olla IKL:lle tärkeämpi suurena myyttinä ja esikuvallisena johtajana kuin elävänä poliitikkona.

Eniten Kosolasta kirjoitti kokoomuslainen *Vaasa*-lehti, joka kuvasi ensin Kosolan henkilöhistoriaa yksityiskohtaisesti. Lapuanliike erotettiin ”alkuperäisenä, kaikille yhteisenä kansanliikkeenä” IKL:stä, mutta Mäntsälän kapinasta vaiettiin. Lehti korosti Kosolaa juuri epäitsekäänä ja isänmaallisena aktivistina. Riippumattomuutta puoluepolitiikasta korosti talonpoikaismarssi, minkä katsottiin takaavan Kosolalle paikan maan historiassa. Lehti julkaisi vielä artikkelin Kosolan kuolemaan liittyneistä myrkytys huhuista. Lehti kumosi Ruotsissa levinneet huhut ruumiinavauspöytäkirjalla.¹⁵³⁸

¹⁵³⁴ *Karjalan Suunta* 16.11.1936. Etusivun otsikoimaton ilmoitus. Kirjoittanut päätoimittaja Toivo Seppä

¹⁵³⁵ Muisteluista *Lapuan Sanomat* 17.12.1936, Vihtori Kosola on kuollut. Lehti totesi Kosolan hengen elävän ikuisesti hänen muistelmissaan ”viimeistä piirtoa myöten”; *Ajan Suunta* 15.12.1936.

¹⁵³⁶ *Luo Lippujen*, joulukuu 1936, Talonpoikaissäällikön muistolle. Lehden nimi tuli saman nimisestä laulusta, jossa taas oli sama sävel kuin Saksan kansallissosialistisen puolueen Horst Wessel-laululla, jossa muistettiin nuorena kuollutta Wesseliä, joka sai liikkeessä marttyyrin roolin.

¹⁵³⁷ *Keski-Suomen Suunta* 15.12.1936, Vihtori Kosola.

¹⁵³⁸ *Vaasa* 15.12.1936, Maanviljelijä Vihtori Kosola; *Vaasa* 29.12.1936, Aktivistin muisto; *Vaasa* 29.12.1936, Vihtori Kosolan kuolema.

Kansanjohtajan hautajaiset pidettiin Lapuan kirkossa, joka täyttyi 3 000 hautajaisvieraasta. Pastori Jaakko Lammi korosti saarnassaan Kosolan henkilökohtaista vakaumusta: Jumala oli auttanut Kosolan Spalernajasta takaisin.¹⁵³⁹ Saarnassa vihjattiin, että Kosola koki isänmaan asian olevan hänelle Jumalan antama tehtävä. Kansanjohtajan myyttinen perintö velvoitti IKL:n jäseniä ja kannattajia jatkamaan niin ”aikakauden vaikeinta tehtävää”¹⁵⁴⁰, isänmaan pelastamista kommunisteilta, kuin ”Suomen suvun suurta tulevaisuutta”¹⁵⁴¹.

Vaikka kansanjohtajan syvimmat ajatukset jäivät arvoitukseksi, on selvää, että ilman uskonnollisen ja isänmaallisen ajattelun samaistamista olisi kansanjohtaja-myytin rakentaminen ollut K. R. Karekselle huomattavasti vaikeampaa. K. R. Kares totesikin muistosaaarnassaan Kosolan edustaneen Jumalan lupunajan ”taistelua järjestyntyttä jumalattomuutta vastaan”.¹⁵⁴² IKL:n uusi johtaja, Vilho Annala korosti vasta puolueettoman historiankirjoituksen osoittavan Kosolan merkityksen jälkimaailmalle. Kosola yksilönä oli IKL:lle historiaa tekevä ja selittävä voima.¹⁵⁴³

Jääkäreiden *Parole*-lehdessä Kosolasta kirjoitettiin neutraalisti. IKL:ää ja lapuanliikettä ei mainittu kirjoituksessa sanallakaan, vaan korostettiin vanhoja muistoja Kosolan maanalaisen työn tärkeydestä itsenäisyyden kannalta. Tämä johtui luultavimmin siitä, että jääkäreiden muistolehti pyrki pysymään puoluepolitiikan ulkopuolella.¹⁵⁴⁴

IKL:n *Luo Lippujen*-lehti muisteli vuonna 1937, että Vihtori Kosola ja Antti Isotalo olivat ansioiltaan jääkäri liikkeen keskeiset hahmot, jotka keräsivät kansan jääkäri liikkeen taakse. Lehti totesi Kosolan tehneen ”pitkän elämäntyön kansallisen herätysliikkeen kärkimiehenä ja kansannostattajana”. Kärkimiehen työnjatkajaksi ehdotettiin Antti Isotaloa.

Pohjalaiset eivät enää saaneet suurta poliittista talonpoikaispäällikköä. Kuten *Luo Lippujen* -lehdessä pohjustettiin, jääkärieversti Martti Laurila nousi kuitenkin epäpoliittiseksi johtajaksi talvi- ja jatkosodassa saavuttamansa arvostuksen myötä.¹⁵⁴⁵

Kosolan kuolema oli suomalaiselle laita- ja äärioikeistolle suuri menetys, mutta hän unohtui päivänpolitiikasta viimeistään sotien jälkeen. Heikki Klemetti kirjoitti Vihtori Kosolasta muistorunon, jossa hän totesi Kosolan rakastaneen isänmaataan enemmän kuin itseään ja omaa vapauttaan.¹⁵⁴⁶ Kosolan kuo-

¹⁵³⁹ *Ajan Suunta* 29.12.1936, Vihtori Kosolan muistolle. Ks. myös *Karjalan Suunta* 30.12.1936, Talonpoikaispäällikkö Vihtori Kosola.

¹⁵⁴⁰ Lainaus kansanedustajan ja opettajan, Hilja Riipisen muistosanoista *Ajan Suunta* 29.12.1936, Vihtori Kosolan muistolle.

¹⁵⁴¹ *Karjalan Suunta* 30.12.1936, Talonpoikaispäällikkö.

¹⁵⁴² *Ajan Suunta* 29.12.1936, Kosolan viimeinen matka.

¹⁵⁴³ *Karjalan Suunta* 30.12.1936, Talonpoikaispäällikkö.

¹⁵⁴⁴ Kemppi 2011, 207.

¹⁵⁴⁵ Niinistö 2008, 184; *Luo Lippujen* 1/1937.

¹⁵⁴⁶ Virrankoski 2004, 271–274, 277. Kuortanelainen professori, kuoronjohtaja, säveltäjä, kirjailija ja runoilija Heikki Klemetti 1876–1953, sympatisoi 1920-luvulla kokoomuspuoluetta. Lapuanliikkeen aikana hän tuki kommunisminvastaista taistelua. Klemetin impulsiviselle isänmaallisuudelle lapuanliikkeen tukeminen tarjosi hyvän kanavan purkautua. Sisällissotaan hän ei osallistunut sairautensa vuoksi. IKL:n kuoro esiintyi Klemetin 60-vuotisjuhlassa.

lema teki hänestä myyttisen hahmon, mikä ilmeni IKL:n lehtien kuvauksissa. Kosola kuvattiin mahtipontisissa muistosanoissa vahvana ja lähes yli-inhimillisenä. Ihminen heikkouksineen, pelkoineen ja epäonnistumisineen jäi suuren kertomuksen taakse.

Kosolan muistosanoissa käytettiin samoja käsitteitä ja termejä, joita Kosola itse käytti puheissaan. Näin puheet alkoivat rakentaa ja kanonisoida myyttiä. IKL yritti Kosola-myytin avulla ottaa Suomen itsenäisyystaistelun ansiot ja voitot pääosin itselleen, siksi myyttiä tuli ylläpitää. IKL vaikenikin kuitenkin Kosola-myytin paradoksisista: puoluevaltaa vastustaneesta isänmaan miehestä tuli lopulta vastentahtoisesti puolueen mies ja poliitikko.

ENGLISH SUMMARY

The Finnish peasant and recruiter of *jäger*, Vihtori Kosola, delivered a speech in the main room of the Vaasa town hall on 27 September 1930. This had been preceded by the removal of the Reds' shirts in November 1929 and the peasants' march of 7 July 1930. In his speech Kosola took a firm stand on the reasons for the birth of the radical right-wing Lapua Movement: "The whole Lapua Movement has come into existence because the liberty and independence of our republic are in jeopardy. The purpose of the Lapua Movement as a whole, what it strives for, is to protect and safeguard all that we hold dear and sacred from the disaster into which we are descending." Kosola's words reveal the main justifications for the actions of the Lapua Movement and the reasons for its founding.

The dissertation is concerned with the rhetorical means by which the Finnish radical right-wing popular movement exerted influence in the 1930s. The subject of the research is Vihtori Kosola and his speeches in the period 1929–1936. Vihtori Kosola (1884–1936) was a political phenomenon: a folk leader and figurehead. He was a recruiter of *jäger*, strike-breaker and leader of the Lapua Movement. When the League was banned in 1932 after the Mäntsälä rebellion Kosola was sent to prison. In 1932 he resumed formal leadership of the League but failed to achieve a practical leadership position in the movement. He was ousted from the IKL (Patriotic People's Movement) leadership in November 1936 and died on 15 December 1936.

Kosola did not write his speeches himself. As a conscious political act he read and delivered the speeches written by his personal network. Those who wrote the speeches also propagated a myth about Kosola as it is in his speeches that Kosola has come down more clearly to posterity. Many conceptions, some of them actually contradictory, surround the writers of Kosola's speeches. Those emerging most prominently among the writers are the popular scientist Lieutenant-Colonel Kai Donner, (1930), the secretary of the Lapua Movement Artturi Vuorimaa (1930–1932) and Pastor K. R. Kares (1930, 1933–1936). Towards the end of the Patriotic People's Movement era Kosola began to increasingly assume a role of his own as a writer of speeches.

The writers of the speeches and those working in the background of the movements constitute Kosola's personal network. It was part of the personal network of the Lapua Movement and subsequently the Patriotic People's Movement. The network imposed its own border conditions and criteria on Kosola's speeches and served as their principal audience. With their help Kosola was able to transcend social boundaries, meeting businessmen and generals alike. As the main representative of the Lapua Movement and then the Patriotic People's Movement, Kosola forged links with individuals benefitting the movement. The Patriotic People's Movement, and particularly the Lapua Movement, were unorganized movements thus individuals' own contacts, the "invisible bonds" were important for the operations of the movements. Kosola's personal network is the contextual object of the study.

With the help of the personal network Kosola's speeches can be scrutinized as social action. Thus the network was for the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement a tool of internal diplomacy through which information important to the movements was gathered and processed. Kosola's network was social, local and close to the practical level. It took shape in everyday interaction and was part of his way of life. Kosola himself was passive in the accumulation of this network, but with the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement the various parties exploited Kosola in assembling it.

The primary sources of the study are Kosola's speeches published in newspapers and pamphlets. The main publications are *Ajan Sana* (subsequently *Suunta*), *Vaasa*, *Uusi Suomi* and *Suomen Sosiaalidemokraatti*. Scrutiny of these publications reveals the positions of the parties and changes therein with regard to the Lapua Movement. The study also refers to the National Archives in Helsinki (KA), Centre Party agrarian archive (KMA), the conservative archive (PTA), the national library, The Provincial Archives of Vaasa (VMA), the people's archive (of the Finnish Communist Party) (KA), the workers' archive of the Social Democratic Party (TA) and the archive of the Ministry for Foreign Affairs (UM). The archival material comprises mainly interviews with individuals and journalistic material.

The settings of the study, the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement are well researched and well known in Finnish history. However, the speeches of their main protagonist, Vihtori Kosola, have not been studied although they introduce a new rhetorical and political dimension into the research of movements. The research question of the dissertation is how Kosola's speeches changed in the period 1929–1936. This is approached in the work through the Kosola myth. Scrutiny of the speeches serves to deconstruct the myth surrounding him. The key works on the research of myths are *Mythologies* by the French semiotician Roland Barthes and Osmo Jussila's work on great myths in Finnish history.

The research is in the field of Finnish political history, but the methodological and theoretical choices made originate in the history of ideas. The method of the work is to apply rhetorical-semantic concept analysis to changes in the concepts of Kosola's speeches. For the purposes of my research the main authorities on political speeches are the German historian of concepts, Reinhart Koselleck and the British J. G. A. Pocock, and Quentin Skinner. According to these scholars the history of a political era is the history of political ideas and thought. The history of thought is rendered comprehensible through changes in the meanings of the concepts of a thinker, such as Kosola. Kosola's thinking is set against the background of the contemporary ideologies of the extreme Right Wing with the help of the works of Hannah Arendt (theory of totalitarianism) and Kari Polanyi (theory of the rise of Fascism).

According to Koselleck concepts serve to break down changes in speeches and make it possible to set speech in the context of its own time and, in the case of the research, against the background of Kosola's earlier speeches. Scrutiniz-

ing changes in concepts is methodologically primary in exploring and creating order at the level of changes occurring in the speeches as a whole.

I do deeper into rhetorical-semantic analysis by applying R. G. Collingwood's method of the logic of question and answer proposed in his work *The Idea of History*. According to Collingwood's method Kosola's speech is conceptually an answer to questions posed in society and in his personal network. The network perspective makes it possible to break through the conventions of person history. Thus Kosola is studied as an orator, but also as a person of his own time. Aided by Kosola's speeches his personal network builds up a image of the enemy of the opponents of the Lapua Movement and the . In order to comprehend the theoretical image of the enemy I invoke the theory of the birth of modern politics by Carl Schmitt the German jurist and philosopher.

According to the press Kosola delivered 121 speeches in the period 1929–1936, and 37 of these are amenable to analysis by reason of their length and content. The speeches Kosola delivered during the time of the Lapua Movement can be roughly divided into three periods, the criteria used being their degree of radicalization: the first group includes speeches from the December meeting of 1929 to the radicalization of June 1930, when Kosola's message was at its most popular. Here the violent actions of the movement determine the supportive rhetoric. The second group of speeches comprises those delivered between June and October 1930, when Kosola and the Lapua Movement were gradually beginning to lose ground since their objective, the anti-Communist legislation, had already been achieved. Here the significance of rhetoric gradually increases as the violence abates. The third group comprises those speeches delivered by Kosola on the abduction of former President Ståhlberg to the Mäntsälä rebellion. Activities were governed by rhetoric and the situation changed decisively. After the presidential elections of 1931 the Lapua Movement no longer had anything to lose – in order to wield real power it was imperative to challenge authority openly.

The speeches from the era of the Patriotic People's Movement can likewise be divided into three periods. The speeches of 1933 are as radical as those of 1932. In the period 1934–1935 the speeches lose much of their militancy and become more moderate. The criterion for this moderation is Kosola's attitude to the workers and the Social Democratic Party (SDP). Thus Kosola's speech at Ylä-Vuoksi in 1935 constitutes a turning point. The speech of 1936 is a lukewarm address to a meeting. Kosola is only able to defend himself against the accusations levelled at him and his speeches no longer command as much attention.

The main concepts in Kosola's speeches are Communists, Marxists, Social Democrats, war of independence, fatherland, Finnish nation and God - also hatred of Russians and antisemitism. The main objects of influence are youth in general, students, women, peasants and especially the workers. When speaking of the fatherland, the Finnish nation, the war of independence and religion Kosola defines what the Lapua Movement is like, moving to the image of the enemy, namely the Left after a definition of "us". The Lapua Movement is de-

fined through the image of the enemy. In addition to the enemy within, the Lapua Movement also had an enemy without: the Russians as both Communists and supporters of the former Tsarist regime. The ideology of Kosola's speeches is analysed through activism, the war of independence, the fatherland and faith.

The rhetoric equated the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement with the Finnish nation. Kosola presented the Finnish nation as fundamentally supportive of the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement, only their simplicity, ignorance of politics and erroneous views stood in the way of appreciating the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement as absolutely necessary. With the founding of the Patriotic People's Movement the speeches become more rhetorical and there is less argumentation in them on the politics of the day.

Kosola linked to the Lapua Movement the formal original reason, the ripping of the Reds' shirts in Lapua in 1929, as a corollary to the war of independence. The actions of the Lapua Movement were equated with the actions of the Whites in a civil war perceived as a war of independence. By reiterating and exaggerating the significance of ripping the Reds' shirts, the incident became a myth and this could be interpreted to suit the purpose. Thus it became possible to show that the Lapua Movement was only a defence against the communist threat. By reverting to the theme of the war of independence in 1930 the Lapua Movement sought to engender a state reminiscent of that pertaining in the war of independence between the Communists and the bourgeoisie; this was exemplified in the abductions perpetrated by the Lapua Movement which were referred to as a "quick lift", "the Muilu treatment". In 1934 and 1935 references in Kosola's rhetoric to the war of independence are fewer as the Patriotic People's Movement begins to be part of the political field. The concept war of independence is associated in Kosola's rhetoric with the use of history as a political lever and a justification for access to power pursued by the Patriotic People's Movement.

According to Jouni Tilli, the nation was perceived through spirituality, especially in Finland. Patriotic rituals and sacrifice for the good of the fatherland were symbolic acts reminiscent of the Church service. Kosola's speeches referring to religion were also intended to be influential sermons and moral fables of how to act. Ideologically religious speech is also connected to the nature of the Lapua Movement as a corollary to the war of independence. On the other hand Kosola did not become a religious leader although Pastor K. R. Kares, one of his associates, did indeed refer to him as God's chosen leader of the people. In other respects Kares' role in Kosola's religious rhetoric is swathed in darkness.

Kosola himself wrote three articles about his days as an activist for the Christmas numbers of the Patriotic People's Movement publication in 1933, 1934 and 1936. In these Kosola was able to tell his tale straight to his target audience without the pressure created by a political event. The articles articulate more of Kosola's own ideology and general conviction.

Kosola's relationship with the Agrarian Party was also of decisive importance. At one time he was a member of it but left at the time of the Lapua Movement, especially because the Agrarian Party turned against the Lapua Movement and gradually began to draw closer to the Social Democratic Party in its political tenets. Relations with the Agrarian Party were finally severed in 1933, when the supporters of the Patriotic People's Movement attacked the home of the Minister of Defence, a member of the Agrarian Party.

In the era of the Lapua Movement the attitude of Kosola's speeches towards the workers was critical, but this attitude softened during the time of the Patriotic People's Movement in 1935, when the line inclined more towards the integration policy of the Academic Karelia Society. The Patriotic People's Movement also drew closer to Professor Yrjö Ruutu's, compromise-seeking societal thinking on Finnish 'State socialism'. Likewise apparent in Kosola's thinking is the Patriotic People's Movement's corporatism taken from the Italian fascists. The new stance of Kosola and the Patriotic People's Movement in supporting the workers and authentic Finnishness (the call to strengthen the position of the Finnish language) gave rise to conflicts between its major supporters.

According to Kosola's contemporary, the German jurist and philosopher Carl Schmitt, it is specifically the generation from one's political adversaries of an image of the enemy which makes modern politics. The consequence of identifying and excluding the enemy is the concept of political community. Conflict between friend and foe is always possible and is the outcome of economic and ideological reasons and the realities, for example, in Kosola's case the perceived threat from the Soviet Union, but it is invariably defined by politics. The concept of the political also gives rise to the state.

In his own critique of party political power Kosola come close to Schmitt's themes. Kosola replaced parliamentarianism with "the real power of the people", representing by definition a patriotic people. Like Schmitt, Kosola, too, considered political parties to be calculating economic power groupings which did not truly articulate the will of the people. Kosola accused the bourgeois parties of endeavouring to perpetuate the division of the nation into two and of seeking to drive a wedge in society so that the Patriotic People's Movement would be unable to unite the nation into a front against Communism and the Soviet Union. In Kosola's rhetoric three purposes are attributed to party political power: Firstly, the concept of party political power was used to circumvent the real issue of dictatorship when it was claimed that the political parties, and especially the Social Democratic Party, were for dictatorship. Secondly, for the adherents of the Patriotic People's Movement party political power is a kind of code word, the content of which was understood particularly by party members and representatives. Thirdly, in a religious sense, party political power is to be understood as being contrary to the natural divine order because it has divided people into different camps and set sections of the Finnish nation against each other.

The Finnish Communists were Kosola's sworn enemies intent upon the destruction of Finnish independence. The Communists were the mythical ene-

mies who could always be mobilized with the help of concrete rhetoric in justification of the cause of the Lapua Movement. The Communists shattered the myth of a united Finnish nation. Kosola had no interest in the theory of Communism and its challenge to the Finnish political system during the 1930s, but in concrete Communists and especially their opposition to religion. Kosola uses Communism, Marxism and social democracy side by side and at least partly synonymously and his rhetoric does not clearly define the differences between them.

For Kosola all things Russian constitute a threat and a culture utterly opposed to all that is Finnish. The struggle against Russia and all things Russian is a national obligation and mission. The image of Russia is constructed through history, especially the Finnish war of 1808–1809. Kosola's 1930 image of Russia reveals a certain inability to call a war of independence also a war which was instigated by the Finns. On the other hand, as support for the Social Democratic Party increased the Finnish Reds in the rhetoric were replaced by Russians so that the ideology of the Patriotic People's Movement might gain a firmer hold over the workers. In 1935 especially the Russian rhetoric turns from deriding and reviling to emphasis on the threat of war and fear.

Kosola's antisemitic themes are characterized by an opposition to internationalism and fear. Rhetoric about Jews, Russians and Marxists are three sides of the same evil. Yet Kosola's peacetime contacts to Russian and especially to Jews were practically non-existent. On the one hand Kosola's anti-Semitic rhetoric is more connected to identification as an extreme Right Winger than an actual call for racist action. Antisemitism strengthened the earlier noted claims of Kosola's rhetoric about the evils of the Marxists. Antisemitism can be used to locate the "evil" outside Finnish society and to depoliticize the conflicting interest of the Right and the Left.

Kosola invoked history to substantiate the views of the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement. Generally he raised some decisive issue, such as the fight for independence or the birth of the Lapua Movement with which to justify to the core of the movement the political mission which lay before them. Historical phenomena such as the civil war of 1918 were the main concepts in the speeches. The interpretations evinced of these historical phenomena were built from the substance of the ideology of the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement and as such were grounds for political demands. Kosola used history to determine the core values, symbols and objectives of the nation in light of a certain past. Making history political starts from the reification of concepts. For example, is one to refer to the events of 1918 as a rebellion, a civil war, a class war or a war of independence?

Initially the concepts in Kosola's speeches were unproblematic; implicitly given and spontaneously disseminated. Kosola, designated by God, vindicated and justified by history as the leader of the people, protected representatives of the movement against the rest of society and its movements. On the other hand, with his public image he also linked movements to society and political circles. His person was invoked to preserve the unity of factions in the Lapua Move-

ment and later in the Patriotic People's Movement and supporters were mobilized by means of propaganda.

The activities of the Lapua Movement and the rhetoric of Kosola's speeches were from the perspective of the Lapua Movement related to each other in the tactical relationship formed by their objectives. This is apparent in the variation in Kosola's themes. Activity and rhetoric were likewise in a symbiotic relationship in which they created each other and through which they transformed each other. The wrecked printing house was an effective message even without Kosola's speech. Kosola's rhetoric merely rendered actions significant, rendered objectives and interim objectives meaningful and drew these into the wider context, for example religion and the fatherland. The level of action at the beginning was a political option, but at the end for Kosola it was a necessity. On the rhetorical level, Kosola again tried to motivate activists by offering a picture of extensive support for the cause. As interest declined and support waned not even intensified rhetoric was able to achieve things.

Kosola's role in the Lapua Movement and the Patriotic People's Movement was that of a charismatic orator and maker of speeches kindling enthusiasm and manipulating. On the other hand Kosola's charisma soon faded and his leadership created no permanent 'model' or even a mode of action within the Patriotic People's Movement to be passed on to a successor as little changed as possible. Rather, Kosola's leadership demonstrated that the leadership principle did not work in the Patriotic People's Movement.

Kosola's death in 1936 was a great loss to the Finnish Extreme Right. The composer and musician Heikki Klemetti wrote a poetic eulogy for Vihtori Kosola stating that Kosola loved his country more than himself and his own freedom. Kosola's premature demise transformed him into a myth and he was remembered in the same concepts and terms that he had himself used in his speeches.

English Summary translated by Virginia Mattila

LÄHTEET

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Suomen 1920–1940-lukujen historian säätiö 38 C12: arkistosta käytetty

Paavo Susitaipaleen haastattelut (17 kpl)

Reino Ala-Kulju
 Vilho Annala
 Viljo Castrén
 Anton Eonsuu
 Ragnar Gröning
 Antti Isotalo
 Esa Kauppinen ja Selander
 Otto Korpijaakko
 Leo Lavin
 Pellervo Leino
 Iisakki Nikkola
 Lennart Oesch
 Paavo Rautala
 Esko Riekki
 Bruno Salmiala
 E. A. Tuomivaara
 Artturi Vuorimaa

Sekalaista Mäntsälän kapinaa koskevaa aineistoa

”Ei saa julkaista”. Raportti

VRL:n (Vapaussodan rintamamiesten liiton) kansio

Martti Pihkala

21.6.1930 lapuanliikkeen kokouksen pöytäkirja

Hilja Riipisen päiväkirjat vuosilta 1930–1936

K. H. Wiikin kokoelma

Kansio 9 (4, 1, 1930-l.)

Suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto. Lehtileikkeet.

Kansiot: Hba 6, Hba 8, Hba 10, Hba 14

Lapuanliikettä koskevia painotuotteita. Hc 4

Tohtori Eino Suolahden kokoelma 3 kansiot

Kosola & Koivisto 1930-l

Uuden Suomen tilaajat

Etsivän keskuspoliisin henkilökortti

K. M. Wallenius, ”lyhennysote lyhennysotteesta”

Yrjö Soini (HM 4484. Valpo II kotelo 2/8)

ILP:n kokoelma

Keräyslista kansio

Pentti Laesterän arkisto

Isänmaallista kansanliikettä ym. koskevia ohjelmia, lehtileikkeitä
ym. n. 1932-1936

Ulkoministeriön arkisto (UM) (kansiot)

UM. 100:52 Suomi 1950. Heinäkuu 1930.

UM. 100:52 Suomi 1950. 1935, "Sisäpoliittinen tilannekatsaus. N:o 1908."

Kansan Arkisto

Fasismi, Lapuan Liike, IKL; 4. Lapuan Liike - julkaisut (323 F (471)

Fasismi, Lapuan Liike, IKL; L.L.I. Jaakkola, (L.L.I 323 F (471) "1932"),

Lapuanliikkeen johdon ja valtuuskunnan kuulustelupöytäkirjat
23.5.1932. Vihtori Kosola, 1-27

Fasismi, Lapuan Liike, IKL; L.L.I. Jaakkola, L.L.I 323 F (471) "1932",

Lapuanliikkeen johdon ja valtuuskunnan kuulustelupöytäkirjat 23.-
24.3.1932 Tampere, kauppaneuvos Rafael Haarla, 151.

Fasismi, Lapuan Liike, IKL; L.L.I. Jaakkola, L.L.I 323 F (471) "1932".

Fasismi, Lapuanliike, Mäntsälä I: Anton Eonsuun kuulustelupöytäkirja

Fasismi, Lapuanliike, Mäntsälä I: Artturi Vuorimaan kuulustelupöytäkirja

Sosialistisen työväen ja pienv. Vaalikomiteat 1C2 F 1. E Saapuneet kirjeet.

Nimetön kirje 12.8.1930. Helsingin työväen vaalitoimikunnalle

Keskustan ja maaseudun arkisto (KMA)

IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. Yleistä I

IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. Yleistä II

IKL:n lakkauttaminen III. "Ote heltiää". No 95

(Urho Kittilän analyysi v. 1936 vaaleista, koneella kirjoitettu raportti
7.11.)

IKL:n lakkauttaminen III. "Erikoistoimenpiteet paria puoluetta vastaan"

IKL:n lakkauttamista koskevaa aineistoa. IKL:n aatepohja.

Yleistä IV

Veteraanihaastattelut 1973 (4 kpl):

Niilo Kosola

Jalo Lahdensuo

Kustaa Tiitu

Kustaa Tiitun vaimo (nimeä ei ole mainittu).

Porvarillisen Työn Arkisto (PTA)

Kokoomuksen puoluekokouksen 22.5.1932 pöytäkirjat

Kokoomuksen yleisen puoluekokouksen 7.-8.5.1933 pöytäkirjat

Kokoomuksen puoluekokouksen 6.5.1934 pöytäkirjat

Henkilöhaastattelut (12 kpl):

Reino Ala-Kulju 25.11.1980. Haastattelija teol. Kand. Jouko Talonen

Johannes Hippolin 4.4.1976. Haastattelija Jaakko Korjus

Oskari Huhtamäki 25.2.1976. Haastattelija, Jaakko Korjus,

Juuso Häikiö 27.11.1988. Haastattelija Paavo Heikkilä

Niilo Kosola 20.3.1976. Haastattelija Jaakko Korjus

Matti Kurjensaari 4.2.1976. Haastattelija, Jaakko Korjus
 Majuri evp. Leo Lavin 4.3.1976. Haastattelija Jaakko Korjus
 Voimistelunopettaja Kirsti Näykki (Vihtori Kosolan tytär) 1.3.1976
 Helsinki. Haastattelija, Jaakko Korjus
 Ministerineuvos Maija Paavilainen (Herman P:n rouva) 17.1.1976.
 Haastattelija Jaakko Korjus
 Kustaa Tiitu 11.4.1976. Haastattelija Jaakko Korjus
 Kouluneuvos, kokoomuksen puheenjohtaja, Jussi Saukkonen mar-
 raskuu 1980. Haastattelija toimittaja Matti Luoto
 Everstiluutnantti Paavo Susitaival 26.2.1976. Haastattelija Jaakko
 Korjus

Työväen arkisto (TA)

IKL 323(471), "Piirteitä fasististen liikkeiden toiminnasta Suomessa", An-
 tero Toivonen
 IKL 329(471), "IKL:n lehtileikkeitä 1930-1945"
 IKL 323(471), "1933". "Vihtori Kosolan puhe"
 IKL 329(471), IV 00001
 IKL 323(471), IKL
 IKL 329 (471), "IKL:n lakkauttaminen"
 Lapuanliike 329.1.
 Lapuanliike 329.1, 323 (471) "1933"
 Lapuanliike 329.1, "Kopio korkeimman oikeuden päätöksestä valitukseen.
 Lapuanliike 329.1, Liite IV, pöytäkirja Pohjois-Karjalan maakuntalaisten
 kokouksesta..."
 Lapuan liikkeen lakkauttamisesta 1935"
 Lapuanliike 329.1, vaalimainos 1930
 Matti Lepistö, 92.1. 329 (471), 1933
 SDP:n puoluekokouksen pöytäkirjat 1930, 1933 & 1936.
http://www.tyark.fi/lists/sdp_ptk_1930_s113-238.pdf
 SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja ja sen liitteet vuodelta 1930, sivut
 113-238 viitattu 29.3.2012.
http://www.tyark.fi/lists/sdp_ptk_1936_ptk_s1-110.pdf
 SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja vuodelta 1936, 1-110, viitattu
 29.3.2012.
[http://www.tyark.fi/lists/sdp_ptk_1936_ptk_alustuksia_s203-
 344.pdf](http://www.tyark.fi/lists/sdp_ptk_1936_ptk_alustuksia_s203-344.pdf)
 SDP:n puoluekokouksen pöytäkirja vuodelta 1936 ja sen alustuksia,
 sivut 203-344. Viitattu 29.3.2012.
[http://www.darchive.fi/tyark/1930_Oskari_Tokoi_4kpl_Matti_Paas-
 ivuorelle.pdf](http://www.darchive.fi/tyark/1930_Oskari_Tokoi_4kpl_Matti_Paasivuorelle.pdf)
 Matti Paasivuoren arkisto. Matti Paasivuorelle lähetetyt kirjeet:
 Oskari Tokoi. 4 kpl kirjeitä. Viitattu 29.3.2012.

Vaasan maakunta-arkisto (VMA)

J. O. Ikolan (Vaasa-lehden päätoimittaja) yksityisarkisto yksityiskokoelma,
Vaasa-lehdet (*Vaasan Jaakkoo* kolumnit ja muut viittaukset ko. leh-
teen mainittu erikseen lähdeviitteissä)

J. O. Ikolan yksityisarkisto: yksityiskokoelma, lähetetyt kirjeet

Artturi Leinosen arkisto 1.2.1–1.2.4:

Ilkan toimitukseen saapuneet kirjeet

Lähetäjiä: Vihtori Kosola, Vilho Viita, W. A. Lavonus.

Artturi Leinosen arkisto. 4.5.1. I Ba 1

”Kustaa Tiitun avauspuheenvuoro Lapuan kokouksessa 1.12.1929”

Lapuanliikettä koskevat pöytä- ja valtakirjat. Perustamispöytäkirja
(Lapualla 21.10.1930) Lapuanliikkeen toimintaa koskevat sähkeet.

Kansalliskirjasto

Coll. 464.58. Yrjö Vuorjoki AKS – kansakunnan peitsi.

Virallisjulkaisut**Valtiopäiväasiakirjat**

Valtiopäivät 1929, pöytäkirjat I

Valtiopäivät 1930, pöytäkirjat I

Valtiopäivät 1931, pöytäkirjat I

Valtiopäivät 1931, pöytäkirjat II

Valtiopäivät 1932, pöytäkirjat I

Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I

Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat II

Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat III

Valtiopäivät 1935, pöytäkirjat III

Valtiopäivät 1935, pöytäkirjat IV

Valtiopäivät 1936, pöytäkirjat I

Lehdistö**Aikakauslehdet**

Aktivisti 1930–1931

Fascisti 1931

Hakaristi 1933–1936

Hakkapeliitta 1929–1936

IKL:n joulukuusi 1933–1937

Itsenäinen Suomi 7/1930

Kansallissosialisti 1932

Kansan kuvalehti 18.7.1930

Lapuan Päiväkäskey 1931–1932.

Sinimusta 14.5.1931.

Siniristi 1933–1936.

Sosialisti 1930
 Suomen Heimo 1929–1936
 Suomen Kuvalehti 12/2007
 Tapparamies 1933–1936.

Sanomalehdet

Aamulehti
 Ajan Sana, myöh. Ajan Suunta
 Ajan Suuntaaja (Ajan Suunnan asiamieslehti)
 Dagens Nyheter (käytetty vain talonpoikaismarssin ajalta)
 Etelä-Suomen Sanomat (22.8.2010)
 Haminan Sanomat
 Helsingin Sanomat
 Hufvudstadsbladet (käytetty vain vapaussodan 15-vuotismuistojuhlan ajalta)
 Hämeen Sanomat
 Ilkka
 Iltalehti
 Iltan Sanomat
 Itä-Savo
 Kaiku
 Kainuun Sanomat
 Kajaani
 Kaleva
 Kansan Lehti
 Kansan Työ
 Kansan Voima
 Karjala
 Karjalan Suunta
 Keski-suomalainen
 Kymenlaakson Suunta
 Lahden Suunta
 Lakeuden Sana (myöhempi Lakeuden Suunta)
 Lakeuden Suunta
 Lapuan Sanomat
 Liitto
 Pohjanmaan Suunta (Kokkolan ja Lakeus-lehtien yhteenliittymä)
 Pohjan Voima
 Pohjolan Suunta
 Satakunnan Kansa
 Savon Sanomat
 Savon Suunta
 Sisä-Suomi
 Suomen Sosialidemokraatti

Tiedonantaja
Turun Sanomat
Työn Suunta
Työn Voima
Vaasa
Uusi Aura
Uusi Suomi

Yhdysvaltalaiset sanomalehdet

- *New York Times* 16.2.1931. Finland is agitated on eve of election. *New York Times* (1923–Current File) Haettu
<http://search.proquest.com/docview/99142031?accountid=11774>
viitattu 13.3.2012.

- *The Washington Post* 7.3.1932. Surrender Closes Finnish Rebellion.
The Washington Post (1923–1954) Haettu
<http://search.proquest.com/docview/150324230?accountid=>
viitattu 13.3.2012

Aikalaiskirjallisuus, muistelmat ja pamfletit

- AKS. Päämäärät ja toiminta. Helsinki: Akateeminen Karjala-Seura, 1933.
- Bauer, Otto 1922: Bolsevismi vaiko sosialidemokratia? Suomentanut Alpo Kupiainen. Helsinki: Sos-dem puoluetöimikunta.
- Castrén, Kaarlo 1926: Punaisten hirmutyöt vapaussodan aikana. Toinen painos. Helsinki: Kustannus osakeyhtiö kirja.
- Danielson-Kalmari, J. R. 1930: Lapuan liike ja Svinhufvudin hallitus on Suomen ankkuri. Puhe isänmaallisen vaaliliiton vaalijuhlassa 28.9.1930. Isänmaallisen vaaliliiton julkaisu No 2. Helsinki.
- Ford, Henry 1924: Kansainvälinen juutalainen. Porvoo: WSOY.
- Gummerus, Edvard, R. 1930: Italia Mussolinin johtamana. Suomentanut M. Järvinen. Porvoo: WSOY.
- Hako, Matti & Huhtanen, Heimo (toim.) 1981: Lapuan laki vai kansanvalta? Pula-ajan muistelmia. Työväen muistitietotoimikunnan julkaisuja 6. Helsinki: Tammi.
- Hannula, Uuno 1933: Me teemme, mitä tahdomme. Helsinki: Uusi Kirjapaino.
- Ingman, Lauri 1923: Lausuntoja sisäpoliittisista kysymyksistä. Helsinki: Otava.
- Isänmaallisen kansanliikkeen hyväksymät suuntaviivat maatalouskysymyksen ratkaisemiseksi. IKL:n keskustuomiston julkaisu: sarja I. 5. Porvoo: Uusi-maan kirjapaino 1936.
- Kaján, Arvid 1930: Lapuan nousu. Suomenkielisen laitoksen toimittanut Pertti Uotila. Jyväskylä: Gummerus.
- Kalliala, K. J. 1936: Kokoomuspuolue ja IKL. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapaino Oy. Helsinki 1936.
- Kares, Olavi 1952: Heränneen kansan vaellus. Suomen herännäisyyden elämää ja vaihteita noin v:sta 1880 v:een 1930. 5. Porvoo: WSOY.
- Kares, Olavi 1977: Pohjanmaan lakeuksilla ja Auran rannoilla. Muistelmia vuosilta. 1928–1939. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Kekkonen, Urho 1972A: Puheita ja kirjoituksia. Demokratia ja perusoikeudet. Helsinki: Weilin + Göös.
- Kekkonen, Urho 1972B: "Miksi kirjoitin demokratian itsepuolustuksen?" <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/11440/TMP.objres.2339.html?sequence=1> viitattu 21.11.2011.
- Kekkonen, Urho 1981: Vuosisatani 1. Helsinki: Otava.
- Kivimäki, T. M. 1965: Suomalaisen poliitikon muistelmat. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Kokko, Arvo 1930A: Lapuan laki I. Huopalahti: Tieto.
- Kokko, Arvo 1930B: Lapuan laki II. Huopalahti: Tieto.
- Kosola, Vihtori 1930: "Värväystoimintaa Etelä-Pohjanmaalla". Teoksessa Aunuksen retken muistojulkaisu. Karjalan vapaustaistelun julkaisuja vuosina 1918–1922. Helsinki: Otava.
- Kosola, Vihtori 1935: Viimeistä piirtoa myöten. Muistelmia elämäni varrelta. Koonneet Heikki Asunta ja Vilho Viita. Lapua: Toini Koskinen.

- Kuoppala, Ville 1946: Wilhelmi Malmivaara siionin virsien uudistajana. Teok-
sessa Kytösavut 2. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto.
- Kurjensaari, Matti 1948: Taistelu huomispäivästä. Helsinki: Tammi.
- Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset. Suomen Lukko 1930.
- Lapuan Liikkeen säännöt. Turku: Lapuan liike 1931.
- Lapuan liikkeen vuosikertomus v:lta 1929–1930. Lapua: Lapuan liikkeen val-
tuuskunta 1931. (Tekijän nimi ei tiedossa).
- Laukkonen, Ilmari 1976: Alkion miehet. Vaasa: Vaasa Oy.
- Leinonen, Artturi 1960: Vuosikymmenten valinkauhassa. Muistelmia III. Por-
voo: WSOY.
- Lepistö, Matti 1983: Vapaa talonpoika Pohjanmaalta. Helsinki: Tammi.
- Linkomies, Edwin 1970: Vaikea aika. Helsinki: Otava.
- Nordström, Ragnar 1996: Voitto tai kuolema. Jääkärieverstin elämä ja perintö.
Suomentanut ja huomautuksin varustanut Raimo Ragnar Nordström.
Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- Orwell, George 2014: Vuonna 1984. Alkuteoksesta Nineteen Eighty-Four (1949)
suomentanut Raija Mattila. Helsinki: WSOY.
- Paasikivi, J. K. 1936: Vapaus. Puhe, pidetty Kansallisen kokoomuspuolueen juh-
lassa Lapualla 21.6.1936. Helsinki: Kansallinen kokoomuspuolue.
- Pihkala, Martti 1918: Minkälainen Suomi meidän on luotava. Jyväskylä:
K. J. Gummerus.
- Punainen hirmuvalta Suomessa. Tampere: Kustannustoimisto Vapaus.
Kirjoittajaa ei mainita.
- Relander, Lauri, Kr. 1968: Presidentin päiväkirja II. Julkaissut ja toimittanut
Eino Jutikkala. Helsinki: Weilin Göös.
- Routavaara, Akseli 1949: Kolme vuosikymmentä. Kansallisen kokoomuspuolu-
een vaiheita 1918–1948. Helsinki: Kansallisen kokoomuspuolueen keskus-
liitto.
- Räikkönen, Erkki 1924: Heimokirja. Helsinki: Otava.
- Sihvo, Aarne 1956: Muistelmiani 2. Helsinki: Otava.
- Simojoki, Elias 1942: Palava pensas: Elias Simojoen puheita. Koonnut ja johdan-
nolla varustanut Vilho Helanen. Porvoo: WSOY.
- Somersalo, Arne 1930: Lapuan tie. Helsinki: Suomen suojelusliiton julkaisuja
n:o 4.
- Somersalo, Arne 1932: Totuus Mäntsälästä. Helsinki: Ajan Sana Kirjapaino oy.
- Somersalo, Arne 1934: Maanpuolustusohjelman suuntaviivoja. Ev. luut.
Arne Somersalon alustus IKL:n 2. edustajakokouksessa Lapualla 7.-
8.7.1934. IKL:n keskustoimiston julkaisu. Sarja II.
- Suomen Lukon säännöt: Helsinki: Kirjapaino-Oy Alfa 1930.
- Suursuomi on yhtä kuin isänmaa. Kolmas lisätty painos. Helsinki: Akateeminen
Karjala-Seura, 1923.
- Tanner, Väinö 1966: Kahden maailmansodan välissä. Muistelmia 1920–1930 lu-
vulta. Helsinki: Tammi.

- Timm, Paul 1932: Vapaamuurariuden kaksoiskasvot. Suomentanut ja painanut Viitasaaren isänmaallinen kerho 1932. Jyväskylä: Viitasaaren isänmaallinen kerho (Ei muita tietoja).
- Tähti, N. 1935: Fasismi ja Suomen maaseutu. Leningrad: Valtion kustannusliike kirja.
- ”Vapaussodan Rintamamiesten Liiton hallituksen ehdotus liiton ohjelmaksi” (1929). Ei muita tietoja.
- Vapaussodan rintamamiesten liiton julkaisu N:o 2. Tampereen Kirjapaino OY. (1929). (Kirjoittajaa ei mainittu)
- Vartiainen, J. W. 1922: Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyään saatanan joukkona. Porvoo: WSOY.
- Vuorimaa, Artturi 1931: Kolme kuukautta Kosolassa. Lapuanliikkeen pesässä nähtyä, kuultua, kuviteltua. Lapua: Tekijä.
- Vuorimaa, Artturi 1967: Kokenut kaikki tietää. Muistelmiani seitsemältä vuosikymmeneltä. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Vuosi sosialidemokraattista hallitusta. Helsinki: Sos. työv. ja pienvilj. Eduskuntaryhmä (1928). (Kirjoittajaa ei mainita).
- Wallenius, Anni 1972: Kyyditys. Helsinki: Akateeminen Kustannusliike.
- Wegelius, K. A. 1933: Routaa ja rautaa V. Porvoo: WSOY.

Tutkimuskirjallisuus

- Aarnio, Eeva 2003: Puolue. Teoksessa *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Toimittaneet Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Tampere: Vastapaino.
- Abrams, Lynn 2010: *Oral History Theory*. Abingdon. New York. USA: Routledge.
- Ahlbäck, Anders 2014: *Manhood and the Making of the Military: Conscription, Military Service and Masculinity in Finland 1917–1939*. Farnham. Surrey. England: Ashgate Publishing Limited.
- Ahti, Martti 1987: *Salaliiton ääriiviivat. Oikeistoradikalismi ja hyökkäävä idänpolitiikka 1918–1919*. Espoo: Weilin+Göös.
- Ahti, Martti 1990: *Kaappaus? : suojeluskuntaselkkaus 1921, fascismin aave 1927, Mäntsälän kapina 1932*. Helsinki: Otava.
- Ahti, Martti 1999: *Ryssänvihassa. Elmo Kaila 1888–1935. Aktivistin, asevoimien harmaan eminenssin ja Akateemisen Karjala-Seuran puheenjohtajan elämäkerta*. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Ahtiainen, Eeva-Kaisa 2005: *Mies ja pirut. Nikke Pärmin elämä*. Helsinki: Otava.
- Ahtokari, Reijo 2000: *Salat ja valat. Vapaamuurarit suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa 1756–1996*. *Bibliotheca historica* 54. Helsinki: SKS.
- Alapuro, Risto 1973: *Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920–1930-luvuilla*. *Politiikan tutkimuksia* 14. Helsinki: WSOY.
- Alapuro, Risto 1993: *Vallankumous*. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/1993, 114–116.
- Alasuutari, Pertti 1999: *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alenius, Kari 2000: *Viron, Latvian ja Liettuan historia*. Jyväskylä: Atena.
- Alifrosti, Kari 2002: *Ajassa mukana*. Teoksessa Laitila 1900-luvulla. Toimittaneet Kari Alifrosti ja Jukka Vehmas. Laitila: Laitilan kaupunki.
- Anderson, Benedict 1983: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised Edition. London – New York: Verso.
- Apunen, Osmo 1968: *Suomi keisarillisen Saksan politiikassa 1914–1915*. Helsinki: Tammi.
- Arendt, Hannah 1968: *Men in Dark Times*. San Diego & California: Harcourt Brace & Company.
- Arendt, Hannah 2013: *Totalitarismin synty*. Alkuteoksesta *The Origins of Totalitarianism* (1951) suomentanut Matti Kinnunen. Tampere: Vastapaino.
- Aristoteles, VIII: *Politiikka*. Suomentanut A. M. Anttila (1991). Jyväskylä: Gaudemus.
- Aristoteles, IX: *Retoriikka*. Suomentanut Paavo Hohti (1997). Jyväskylä: Gaudemus.
- Assman, Jan 2010: *Communicative and cultural memory. A Companion to Cultural Memory Studies*. Edited by Astrid Erll & Ansgar Nünning in collaboration with Sarah B. Young. Berlin: De Gruyter.

- Baglieri, Joseph 1980: Italian Fascism and the Crisis of Liberal Hegemony: 1901–1922. Teoksessa Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Balakrishnan, Gobal 2000: The Enemy. An Intellectual Portrait of Carl Schmitt. London & New York: Verso.
- Barabási, Albert-László 2002: Linkit. Verkostojen uusi teoria. Alkuteoksesta Linked. The New Science of Networks (2002) suomentanut Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Barrett, Anthony A. 2000: Caligula: The Corruption of Power. London: Routledge.
- Barthes, Roland 1994: Mytologioita. Alkuteoksesta Mythologies (1957) suomentanut Panu Minkkinen. Tampere: Gaudeamus.
- Bendix, Reinhard 1959: Max Weber. An intellectual Portrait. London: Heinemann.
- Benz, Wolfgang 2000: Holokausti Alkuteoksesta Holocaust (1995) suomentanut Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
- Berlin, Isaiah, 1997: Vapaus, ihmisyys ja historia. Alkuteoksesta Two Concepts of Liberty (1988) suomentanut Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus.
- Billig, Michael 1978: Fascists: A Social Psychological View of the National Front. European monographs in social psychology. London: Academic press.
- Bleire, Daina; Butulis, Ilgvars; Feldmanis Inesis; Stranga, Aivars & Zunda, Antonijs 2006: History of Latvia, the 20th Century. Alkuteoksesta Latvijas vesture 20. gadsimts englanniksi käänätynyt Valdis Berzins. Riga: Jumava.
- Blomqvist, Jorma 2005: Kuvaus, kehitys ja hämmästys. Lehtikuva historian peilinä. Helsinki: Otava.
- Blomstedt, Jan 2003: Retoriikkaa epäilijöille. Helsinki: Loki kirjat.
- Bonäs, Johanna 2012: Kommunistskräck, konservativ reaction eller medveten Bondepolitik? Svenskosterbottniska bönder inför Lapporörelsen Sommaren 1930. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Burgwyn, H. James 2009: Diplomacy and World War. Teoksessa The Oxford Handbook of Fascism. Edited by R. J. B. Bosworth. UK: Oxford University Press.
- Carr, Edward Hallet 1963: Mitä historia on. Alkuteoksesta What Is History? (1961) suomentanut Sirkka Ahonen. Helsinki: Otava.
- Castrén, Paavo 2011: Uusi antiikin historia. Helsinki: Otava.
- Clark, Elizabeth A. 2004: History, Theory, Text. Historians and the Linguistic Turn. USA: Harvard University Press.
- Collingwood, R. G. 1946: The Idea of History. England: Oxford University Press.
- Conley, Thomas M. 1980: Rhetoric in the European tradition. USA. New York: Longman.
- Covino, William A. 1995: An Introduction to Rhetoric. Teoksessa Rhetoric Concepts, definitions, boundaries. Ed. William A. Covino ja David A. Jolliffe. Massachusetts: Allyn and Bacon.

- De Felice, Renzo 1977: *Interpretations of Fascism*. Transl. by Brenda Huff Everett (1977). Massachusetts and London, England: Harvard University Press Cambridge.
- De Felice, Renzo 1980: *Italian Fascism and the Middle Classes*. Artikkelin Who were the Fascists. *Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- De Grand, Alexander J. 1978: *The Italian Nationalist Association and the Rise of Fascism in Italy*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Della Porta, Donatella & Diani, Mario 2006: *Social Movements. An Introduction*. 2 ed. USA. Malden (Mass.): Blackwell Publishing.
- De Saussure, Ferdinand 2014: *Yleisen kielitieteen kurssi. Alkuteoksesta Cours de linguistique générale (1916) suomentanut Tommi Nuopponen*. Tampere: Vastapaino.
- Dogliani, Patrizia 2009: *Propaganda and Youth*. Teoksessa *The Oxford Handbook of Fascism*. Edited by R. J. B. Bosworth. UK: Oxford University Press.
- Donner, Jörn 2011: *Muistiinpanoja Mannerheimistä*. Helsinki: Otava.
- Durkheim, Émile 1980: *Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä. Alkuteoksesta Les formes élémentaires de la vie religieuse (1912) suomentanut Seppo Randell*. Helsinki: Tammi.
- Ehrnrooth, Jari 1992: *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905-1914. Historiallisia tutkimuksia 167*. Helsinki: SHS.
- Ehrnrooth, Jari 1993: *Kapina. Historiallinen Aikakausikirja 2/1993, 102-105*.
- Eisenstadt, S. N. 1968: *Charisma and the Structure of Social Relations*. Esipuhe teoksessa Weber, Max: *On Charisma and institution building: selected papers*. Englanniksi kääntänyt S. N. Eisenstadt. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Enbuske, Matti 1997: *Peräpohjolan keskuseudulla*. Teoksessa *Rovaniemen historia 1721-1990. Jokivarsien kasvatit ja junantuomat. Toimittaneet Matti Enbuske, Susanna Runtti & Turo Manninen*. Rovaniemi: Rovaniemen kaupunki: Rovaniemen maalaiskunta: Rovaniemen seurakunta.
- Erbe, William 1977: *Gregariousness, group membership, and the flow of information*. Teoksessa *Social Network. A Developing Paradigm*. Ed. by Samuel Leinhardt. Academic Press rapid manuscript reproduction New York.
- Eriksson, Kai 2012: *Viestinnän ajatus ja moderni aika*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Eräsaari, Risto 2007: *Konteksti*. Teoksessa *Tapaustutkimuksen taito*. Toimittaneet Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Helsinki: Gaudeamus.
- Eskelinen, Heikki 2004: *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia. 1, Tausta, organisaatio, aatteet ja asema yhteiskunnassa 1922-1939*. Helsinki: WSOY.
- Eskola, Seikko 1965: *Suomen kysymys ja Ruotsin mielipide. Ensimmäisen maailmansodan puhkeamisesta Venäjän maaliskuun vallankumoukseen*. Helsingin yliopisto. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Eskola, Seikko 2006: *Historian kuolema ja kulttuurien taistelu*. Kirjoituksia historiasta ja nykyajasta. Helsinki: Edita.
- Eskola, Seikko 2010: *Suomen hurja vuosi 1917 Ruotsin peilissä*. Helsinki: Edita.
- Feuchtwang, Stephan 2010: *Ritual and Memory*. Teoksessa *Memory. Histories, Theories, Debates*. Edited by Susannah Radstone and Bill Schwarz. New York: Fordham University Press.
- Field, John 2008: *Social Capital*. London: Routledge. 2nd ed.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki 2008: Tihenevä ja laajeneva äänten kenttä. Teoksessa *Ääniä arkistosta: haastattelut ja tulkinta*. SKS:n toimituksia 1194. Toimittaneet Outi Fingerroos & Tuulikki Kurki. Helsinki: SKS.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006: Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Toimittaneet Fingerroos, Outi; Haanpää, Riina; Heimo, Anne; Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: SKS.
- Fitzpatrick, Sheila 1978: *Education and Social Mobility in the Soviet Union 1921–1934*. London, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Fitzpatrick, Sheila 1999: *Stalinism. New Directions*. London: Routledge.
- Foucault, Michel 2010: *Sanat ja asiat*. Eräs ihmistieteiden arkeologia. Alkuteoksesta *Les Mots et les choses (1966)* suomentanut Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Fradly, Marshall 2009: *Martin Luther King Jr. Alkuteoksesta Martin Luther King, Jr. A Life (2002)* suomentanut Sirkka-Liisa Sjöblom. Porvoo: Ws Bookwell Edita.
- Gadamer, Hans-Georg 2004: *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Alkuteoksesta *Gesammelte Werke*. Tübingen (1986) suomentanut ja valikoinut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gallagher, Tom 1990: *Conservatism, authoritarianism and fascism in Greece, 1915–1945*. Teoksessa *Fascists and Conservatives. The Radical right and the establishment in twentieth century Europe*. Ed. by Martin Blinkhorn. London - Boston: Unwin Hyman.
- García-Iglesias, Concepción & Kilponen, Juha 2006: *Monetary Aspects of a Changing Economy*. Teoksessa *On The Road to Prosperity. An Economic History of Finland*. Toimittaneet Jari Ojala, Jari Eloranta ja Jukka Jalava. SKS:n toimituksia 1076. Helsinki: SKS.
- Gentile, Emilio 2003: *The Struggle for Modernity: Nationalism, Futurism and Fascism*. Westport, Connecticut, London: Praeger.
- Gentile, Emilio 2013: *Poliittinen väkivalta Italiassa: Fasismin perusteet ja totalitarismin synty*. Artikkelialkuteoksesta *War In Peace: Paramilitary Violence after the Great War 1917–1923*. Ed. Robert Gerwarth & John Horne. Oxford University press suomentanut Tatu Henttonen nimellä *Sodasta*

- rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1917-1923. Osuuskunta vastapaino. Tampere.
- Gerwarth, Robert & Horne, John 2013: Poliittinen väkivalta Euroopassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Artikkelit alkuteoksesta *War In Peace: Paramilitary Violence after the Great War 1917-1923*. Ed. Robert Gerwarth & John Horne. Oxford University press suomentanut Tatu Henttonen nimellä *Sodasta rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1917-1923*. Osuuskunta vastapaino. Tampere.
- Glassman, Ronald, M. 1984: *Manufactured Charisma and Legitimacy*. Teoksessa *Max Weber's political sociology. A Pessimistic Vision of a Rationalized World*. Contributions in sociology no. 45. Ed. By Ronald M. Glassman and Vatro Murvar. Westport, Conn.: Greenwood.
- Gleason, Abbott 1995: *Totalitarianism. The Inner History of Cold War*. New York: Oxford University press.
- Goldhagen, Daniel Jonah 1997: *Hitler's Willing Executioners. Ordinary Germans and Holocaust*. London: Abacus.
- von der Goltz, Anna 2009: *Hindenburg. Power, Myth and the Rise of the Nazis*. Oxford: Oxford University Press.
- Gordon, Robert S. C. 2009: *Race*. Teoksessa *The Oxford Handbook of Fascism*. Edited by R. J. B. Bosworth. UK: Oxford University Press.
- Gregor, A. James 1979: *Italian Fascism and Developmental Dictatorship*. New Jersey: Princeton University Press.
- Grele, Ronald J. 2007: *Oral History as Evidence*. Teoksessa *History of Oral history. Foundations and Methodology*. Edited by Thomas L. Charlton; Lois E. Myers and Rebecca Sharpness with Leslie Roy Ballard. Lanham (MD): Rowman & Littlefield.
- Griffin, Roger 1993: *The Nature of Fascism*. London: Routledge.
- Griffin, Roger 2001: *Reviewed Work: The Radical Right in Interwar Estonia by Andres Kasekamp*. Artikkelit *The American History Review*. Haettu: JSTOR <http://www.jstor.org/stable/2651787> viitattu 11.12.2012.
- Haapala, Pertti 1993: *Luokkasota*. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/1993, 105-110.
- Haapala, Pertti & Tikka, Marko 2013: *Vallankumous, sisällissota ja terrori Suomessa vuonna 1918*. Artikkelit alkuteoksesta *War In Peace: Paramilitary Violence after the Great War 1917-1923*. Ed. Robert Gerwarth & John Horne. Oxford University press suomentanut Tatu Henttonen nimellä *Sodasta rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1917-1923*. Osuuskunta vastapaino. Tampere.
- Haapanen, Atso 2014: *Suomalaisten heimosotaretket 1918-1922*. Helsinki: Minerva.
- Haataja, Lauri; Henttilä, Seppo; Kalela, Jorma; Turtola, Jussi (toim.) 1976: *Suomen työväenliikkeen historia. Työväen Sivistysliitto Ry*. Joensuu: Kansan Voima Oy:n kirjapaino.
- Haavio, Ari 1965: *Suomen uskonnolliset liikkeet*. Porvoo: WSOY.

- Habermas, Jürgen 1989: The Horrors of Autonomy: Carl Schmitt in English. Artikkele teoksessa *The New Conservatism* (1989). *Cultural Criticism and the Historians Debate*. Alkuteoksesta *Kleine Politische Schriften V und VI* englanniksi kääntänyt Shierry Weber Nicholsen. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen 2004: Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Alkuteoksesta *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft* (1990) suomentanut Veikko Pietilä. Gummerus kirjapaino Tampere: Vastapaino.
- Haffner, Sebastian 1982: Hitler. Reunamerkitöjä. Alkuteoksesta *Anmerkungen zu Hitler* (1978) suomentanut Kalle Salo Helsinki: Otava.
- Hagtvet, Bernt 1980: *On the Fringe: Swedish Fascism 1920–1945*. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Hagtvet, Bernt & Kühnl, Reinhardt 1980: *Contemporary Approaches to Fascism: A Survey of Paradigmas*. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Hakalehto, Ilkka 1966: Suomen kommunistinen puolue ja sen vaikutus poliittiseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen 1918–1928. Helsinki: WSOY.
- Hakalehto, Ilkka 1986: *Maalaisliitto-keskustapuolueen historia 1. Maalaisliitto autonomian aikana*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Halmesvirta, Anssi 2004: Järjestelmänvaihdos ja Unkarin 1900-luvun historian myytit. *Historiallinen Aikakausikirja* 1/2004, 46–57.
- Halmesvirta, Anssi 2010: *Aggressive Ideas – Violent Acts: Vihtori Kosola’s language of ‘Finnish fascism’ Revisited*. Teoksessa *Monelta kantilta*. Prof. Ilkka Nummelalle omistettu juhla-kirja. Toimittaneet Jari Ojala, Jari Eloranta ja Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Halmesvirta, Anssi 2013: Unkarin äärioikeistoliikkeet 1930-luvulla. *Historiallinen Aikakausikirja* 3/2013, 354–360.
- Halila, Aimo 1969: *Väinö Voionmaa*. Helsinki: Tammi.
- Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Suomentaneet ja toimittaneet Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hallberg, Pekka; Martikainen, Tuomo; Nousiainen, Jaakko & Tiikkainen, Päivi 2009: *Presidentin valta. Hallitsijavallan ja parlamentarismien jännite Suomessa 1919–2009*. Helsinki: WSOY.
- Hamberg, Marina 1990: *Agrar protest. Lapporörelsens, IKLs och krisrörelsens politiska ekologi. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akaemi Serie A, 309*. Åbo: Åbo Akademis kopieringscentral.
- Hannikainen, Juha 1998: *‘Itävallan vallankumous’*. Teoksessa *Kansa ja kumous. Modernin Euroopan murroksia 1880–1930*. Toimittaneet Kirsi-Marja Tuominen, Jussi Koivuniemi, Oikarinen, Sari ja Jarmo Oikarinen. Historiallinen Arkisto 111. Helsinki: SHS.

- Hansen, Phillip 1993: Hannah Arendt. Politics, History and Citizenship. Cambridge: Polity Press.
- Hanski, Jari 2006: Juutalaisviha Suomessa 1918–1944. Helsinki: Ajatus.
- Heikkinen, Antero 1974: Historian tutkimuksen päämäärät ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Reijo 1986: Työväenliikkeen julkinen toiminta maailmansotien välisenä aikana. Teoksessa Korpikansan kintereillä. Kainuun työväenliikkeen historia. Toimittaneet Reijo Heikkinen & Matti Lackman. Kajaani: Kainuun työväenliikkeen historiatoimikunta.
- Hellsten, Iina 1998: Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Toimittaneet Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliverronen. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Hersalo, N. V. 1962: Suojeluskuntain historia II. Puolustuskelpoinen kansa. Hätävarasta välttämättömyys. Helsinki: Hata.
- Heywood, Andrew 2003: Political Ideologies. An Introduction. Third edition. New York: Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Hiden, John & Salmon, Patrick 1994: The Baltic Nations and Europe. Estonia, Latvia and Lithuania in the Twentieth Century. London: Longman.
- Hiedanniemi, Britta 1980: Kulttuuriin verhottua politiikkaa. Kansallissosialistisen Saksan kulttuuripropaganda Suomessa 1933–1940. Helsinki: Otava.
- Hietaniemi, Tuija 1981: Ylistaron kansanliike haluaa myös sanoa vaatimattoman sanansa. Teoksessa Kansanliikkeitten Pohjanmaa: tutkielmia joukko- luonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla. Oikeushistoria 2. Toimittanut Kalervo Ilmanen. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Oikeuden yleistieteiden laitos.
- Hirvonen, Ari 2007: Suvereeni ja päätös normin tuolla puolen: Carl Schmitt ja Walter Benjamin. Teoksessa Oikeus ja politiikka, filosofisia esseitä. Toimittaneet Kimmo Nuotio ja Heta Aleksandra Gylling. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja n:o 18. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Hirvonen, Maija 2000: Salanimet ja nimimerkit. SKS:n kirjaston julkaisuja nro 16. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Hobbes, Thomas 1999: Leviathan eli kirkollisen ja valtiollisen yhteiskunnan aines, muoto ja valta. Alkuteoksesta Leviathan, or the Matter, Forme and Power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civill (1651) suomentanut Tuomo Aho. Tampere: Vastapaino
- Hokkanen, Kari 1986: Kyösti Kallio 2. 1930-1940. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Hokkanen, Kari 2000: Kyösti Kallio. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 7.6.2000, päivitetty 7.3.2008, viitattu 28.10.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/629/>
- Holmila, Antero 2010: Holokausti. Tapahtumat ja tulkinnat. Jyväskylä: Atena OY

- Horkheimer, Max & Adorno, Theodor W. 2008: Valistuksen dialektiikka. Filosofisia sirpaleita. Alkuteoksesta *Dialektik der Aufklärung*. Philosophische Fragmente (1944) suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Hosking, Geoffrey 1992: *A History of Soviet Union 1917–1991*. Final edition. London: Harper Collings Fontana Press.
- Huhta, Ilkka 2000A: Wilhelmi Malmivaara. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 28.11.2000, päivitetty 31.1.2012, viitattu 8.5.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/6242/>
- Huhta, Ilkka 2000B: Väinö Malmivaara. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 28.11.2000, viitattu 8.5.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3057/>
- Huhta, Ilkka 2007: "Täällä on oikea Suomen kansa". *Körttiläisyyden julkisuuskuva 1880–1918*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 186. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Huizinga, Johan 1967: Historian olemus. Esseitä ja tutkielmia. Alkuteoksesta *Studien zur Theorie und Methode der Geschichte* (1941) suomentanut Kai Kaila. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Huttula, Tapio 2000: Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929–1932. *Bibliotheca Historica* 55. Helsinki: SKS.
- Huttunen, Niko 2010: Raamatullinen sota. Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa. *Historiallisia Tutkimuksia* 255. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 216. Helsinki: SKS.
- Hynynen, Pertti 2006: Populismien haaste: liikehdintää politiikan laidoilla. Teoksessa *Aatteet, instituutiot ja poliittinen toiminta*. Prof. Jukka Paastelan juhla-kirja. Toimittaneet Jyrki Käkönen, Heikki Paloheimo ja Ilkka Ruostetsaari. *Studia politica Tampereensis* 16. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hyrkkänen, Markku 2002: Aatehistorian mieli. Tampere: Vastapaino.
- Hyvämäki, Lauri 1971: Sinistä ja mustaa. Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista. Helsinki: Otava.
- Hyvärinen, Matti 2003: Valta. Teoksessa *Käsitteet liikkeessä*. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Toimittaneet Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Tampere: Vastapaino.
- Hyytiä, Osmo 2012: Suomi ja Hitlerin Saksa 1933–1939. Helsinki: Minerva.
- Hårdstedt, Martin 2007: Suomen sota 1808–1809. Alkuteoksesta *Finska Kriget 1808–1809* (2006) suomentanut Seppo Hyrkäs. Helsinki: WSOY.
- Hägg, Göran 2001: Hyvin puhuttu. Alkuteoksesta *Praktisk Retorik* (2001). Suomentanut Veijo Kiuru. Helsinki: Tammi.
- Häikiö, Martti 2010: V. A. Koskenniemi. Suomalainen klassikko 1. Lehtimies, runoilija, professori. Helsinki: WSOY.
- Häkkinen, Antti 1980: Siirtolaisuus Ylistarossa vuosina 1900–1930. Teoksessa *Kansanliikkeitten Pohjanmaa: tutkielmia joukkoluonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla*. Oikeushistoria 2. Toimittanut Kalervo IImanen. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Oikeuden yleistieteiden laitos.

- Hänninen, Sakari 1996: Puhe on hyvinvoinnista – ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Toimittaneet Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino.
- Ihalainen, Pasi 2006: Modernisoituva kansallinen identiteetti käsitehistorian tutkimuskohteena. Teoksessa Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle. Historiallinen Arkisto 126. Toimittaneet Laura-Kristiina Moilanen ja Susanna Sulkunen. Helsinki: SKS.
- Iljinski, Igor & Miljutenko Vladimir 1980: Komsomol. Helsinki: Uutistoimisto Novosti (APN).
- Ilmonen, Kaj 2000: Epilogi. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi 42. Toimittanut Kaj Ilmonen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Immonen, Kari 1987: Ryssästä saa puhua. Helsinki: Otava.
- Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo 2002: Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Isaksson, Pekka & Jokisalo, Jouko 1999: Kallonmittaajia ja skinejä. Rasismien aatehistoriaa. Tarkistettu 2. painos. Helsinki: Like. Suomen rauhanpuolustajat.
- Jansson, Jan-Magnus 1993: Hajaannuksesta yhteistoimintaan. Suomalaisen parlamentarismin vaiheita. Alkuteoksesta Från splintering till samverkan: parlamentarismen i Finland suomentanut Asko Puumalainen. Helsinki: Gaudeamus.
- Johanson, Jan-Erik; Mattila, Mikko & Uusikylä, Petri 1995: Johdatus verkostanalyysiin. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Jokisalo, Jouko 1995: Kansallissosialismin ideologia. Snellman-instituutin A-sarja 17. Kuopio: Snellman-instituutti
- Jokisalo, Jouko 1996: Antisemitismin traditiot, kansallissosialismi ja Euroopan juutalaisten kansanmurha. Teoksessa Rasismi tieteessä ja politiikassa. Aate- ja oppihistoriallisia esseitä. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1996. Toimittanut Jouko Jokisalo. Helsinki: Edita.
- Jokisalo, Jouko 1999: Suvaitsevaisuuden perintö, valistus ja rasismi. Teoksessa Eriarvoisuus, valistuksen lupaus ja rasismi. Historiallinen Arkisto 112. Toimittaneet Pekka Isakson & Jouko Jokisalo. Helsinki: SHS.
- Jokisipilä, Markku 2005: Suomalainen historiallinen myytti. Tieteessä Tapahtuu 2/2005.
- Jokisipilä, Markku; Könönen, Janne 2013: Kolmannen valtakunnan vieraat. Suomi Hitlerin Saksan vaikutuspiirissä 1933–1944. Helsinki: Otava.
- Jussila, Osmo 1979: Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899–1914. Suomen historiallinen seura. Historiallisia Tutkimuksia 110. Helsinki: SHS.
- Jussila, Osmo 1980: "Sortovuosien" synty. Teoksessa Näkökulmia Suomen itenäisyyteen 1917–1977. Esitelmiä ja artikkeleita. Toimittanut Aira Kemiläinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jussila, Osmo 2007: Suomen historian suuret myytit. Helsinki: WSOY.

- Jussila, Pentti 2005: Eikö sitä totuutta saisikaan sanoa. Pohjolan Sanomien yhdeksän vuosikymmentä. Kemi: Pohjolan Sanomat.
- Jutikkala, Eino 1979: Tampereen historia. 3, Vuodesta 1905 vuoteen 1945. Historiatoimikunta, Lauri Santamäki. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Jutikkala, Eino & Pirinen, Kauko 1981: Suomen historia. 3. uudistettu painos. Espoo: Weilin +Göös.
- Jutikkala, Eino 1995: Maaliskuun vallankumouksesta 1917 toukokuun paraatiin 1918. Teoksessa Suomen vapaussota 1918: kartasto ja tutkimusopas. Vapaussodan invalidien muistosäätiön julkaisu. Toimittaneet Juhana Aunesluoma & Martti Häikiö. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Juva, Einar W. 1957: Rudolf Walden 1878–1946. Valkeakoski: Yhtyneet paperitehtaat.
- Juva, Einar W. 1977: Svinhufvud II. 1917–1944. Porvoo: WSOY.
- Jyränki, Antero 2006: Eduskunnan muuttuva asema, kansanedustuslaitos ja valtiösääntö 1906–2005. Teoksessa Eduskunnan muuttuva asema. Suomen eduskunta 100 vuotta; 2. Toimittaneet Antero Jyränki ja Jaakko Nousiainen. Helsinki: Edita.
- Jääskeläinen, Mauno 2003: Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyrietykset Suomen ulkopoliitikassa 1918–1920 (1961). 2 painos. Näköispainos. Helsinki: WSOY.
- Kaarninen, Pekka 2000: Matti Lepistö. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 20.4.2000, viitattu 8.8.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/686/>
- Kakkuri, Pekka 1999: Suomettarelainen Maalaisliitossa. Jalo Lahdensuon yhteiskunnalliset aatteet ja toiminta. *Bibliotheca Historica* 41. Helsinki: SHS.
- Kalela, Jorma 2000: Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalela, Jorma 2006: Muistitiedon näkökulmia historiaan. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. *Tietolipas* 214. Toimittaneet Outi Finggeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS.
- Kalela, Jorma 2012: *Making History. The Historian and Uses of the Past*. New York: Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Kalemaa, Kalevi 2001: Yrjö Räisänen. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 6.9.2001, viitattu 9.4.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1659/>
- Kalemaa, Kalevi 2004: J. O. Ikola. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 13.10.2004, viitattu 26.5.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1613/>
- Kalemaa, Kalevi 2012: Veljekset kuin ilvekset. *Kertomus Lauri ja Rafael Haarlasta*. Tampere: Mediapinta.
- Kallenautio, Jorma 1979: Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. *Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja* n:o 31. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Kallenautio, Jorma 1994: *Kansan tarina. Vakuutusyhtiö kansa 1919–1994*. Helsinki: Otava.

- Kallenautio, Jorma 2005: Wilhelm Alexander Lavonius. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 21.3.2005, viitattu 13.11.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4316/>
- Kallio, Reino 1982: Pohjanmaan suomenkielisten kylien oltermannihallinto. Tutkimus vuoden 1742 kyläjärjestysohjeen toteuttamisesta. *Studia Historica Jyväskyläänsä* 23. Jyväskylän yliopisto: Valos offset.
- Kallio, Reino 2013: Dokumentti. Lapuan laki eli kyläjärjestys v. 1843. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet: <http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=887> julkaistu 22.10.2013, viitattu 20.3.2015.
- Kalliokoski, Matti 2002: Pitkä sarka. Viljami Kalliokosken elämä. Helsinki: WSOY.
- Kallis, Aristotle A. 2000: Fascist ideology. Territory and Expansionism in Italy and Germany, 1922–1945. London & New York: Routledge.
- Kalpa, Harri 1984: Sanansaattajana Auran rannoilla. Turun Sanomat 1905–1985. Reportaasi sanomalehdestä ja sen tekijöistä. Turku: Turun Sanomat.
- Kangas, Lasse 1983: Kustaa Tiitu – tasavallan talonpoika. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kangas, Lasse 1998: Vihtori Vesterinen, Paasikiven ministeri. Jyväskylä – Helsinki: Gummerus.
- Kangas, Lasse 2007A: Painetun sanan elämää. Keski-Suomi ja Keski-suomalainen 1871–2007. Jyväskylä: Keski-suomalainen.
- Kangas, Lasse 2007B: Lapuanliike alkoikin Sortavalassa. Suomen Kuvalehti 12/2007.
- Kangaspuro, Markku 1998: Laskikapina - SKP:n vallankumousyritys 1922. Historiallinen Aikakausikirja 4/1998, 341–352.
- Kangaspuro, Markku 2001: Neuvosto-Karjalan taistelu itsehallinnosta. Nationalismi ja suomalaiset punaiset Neuvostoliiton vallankäytössä vuosina 1920–1939. *Bibliotheca Historica* 60. Helsinki: SKS.
- Karemaa, Outi 1998: Vihollisia, vainolaisia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923. *Bibliotheca Historica* 30. Helsinki: SHS.
- Karonen, Petri 2002: Patriarkaalisen järjestyksen monet todellisuudet. Teoksessa Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860) Historiallinen Arkisto 116. Toimittaneet Petri Karonen, Piia Einonen. Helsinki: SKS.
- Kasekamp, Anders 1999: Radical Right-Wing Movements in the North East-Baltic. *Journal of Contemporary History* vol 34 (4) 1999, 587–600. Haettu: JSTOR <http://www.jstor.org/stable/261253> viitattu 11.12.2012.
- Kasekamp, Anders 2002: External Ideological Influences on Estonian Politics. Teoksessa Estonian Foreign Policy at the Cross-Roads. Kikumora Publications. Series B 26. Ed. Eero Medijainen and Vahur Made. Helsinki: Aleksanteri-instituutti.
- Kasekamp, Anders 2013: Baltian historia. Alkuteoksesta A History of Baltic States Basingstoke: Palgrave MacMillan. (2010) suomentanut Irina Kyllönen. Tampere: Vastapaino.

- Kater, Michael H. 1983: *The Nazi party. A social profile of members and leaders 1919-1945*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Kater, Michael H. 2004: *Hitler Youth*. Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Kaunistmaa, Pekka 2000: Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. SoPhi 42. Toimittanut Kaj Ilmonen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kauppinen, Paavo E. 1992: Suomen valtiosääntöjen aate- ja käsitehistoriallisesta taustasta. Yleiskatsaus perinteiden alkuperään ja kehitykseen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kauranen, Ralf & Pollari, Mikko 2009: *Yksilön vapaus ja anarkian uhka*. Teoksessa *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuviutus vuoden 1905 suurlakon Suomessa*. Toimittaneet Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Mikko Pollari, Pekka Rantanen ja Petri Ruuska. Tampere: Vastapaino.
- Kekkonen, Urho 1934: *Demokratian itsepuolustus*. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Kemppi, Jarkko 2011: *Isänmaan puolesta. Jääkäri liikkeen ja jääkärien historia*. Helsinki: Minerva.
- Kemppi, Jarkko 2013: *Suomalainen sissitoiminta*. Helsinki: Tammi.
- Kenez, Peter 1985: *Lenin and the Freedom of the press*. Teoksessa *Bolshevik culture. Experiment and Order in Russian Revolution. A special study of Kennan Institute for Advanced Russian Studies, the Wilson Center n:o 5*. Edited by Abbott Gleason, Peter Kenez, and Richards Stites. Bloomington: Indiana University Press.
- Kennedy, Ellen 1985: *Introduction: Carl Schmitt's Parlamentarismus in Its Historical Context*. Teoksessa *Schmitt, Carl, The Crisis of Parliamentary Democracy (1985)*. Massachusetts, USA and London, England: The MIT Press, Cambridge.
- Keravuori, Kirsi 1997: *Mäntsälän historia 3*. Mäntsälä: Mäntsälän kunta.
- Kero, Reino 1996: *Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Suomen siirtolaisuuden historia 1*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti
- Kertzer, David I. 1988: *Ritual, Politics and Power*. New Haven and London: Yale University Press.
- Keskinen, Jarkko & Teräs, Kari 2008: *Sosiaalinen pääoma ja luottamus - miten tehdä näkymätön voimavara näkyväksi?* Teoksessa *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia. Historia mirabilis 5*. Toimittaneet Jarkko Keskinen ja Kari Teräs. Turun historiallinen yhdistys oy. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Keskisarja, Teemu 2013: *Viipuri 1918*. Helsinki: Siltala.
- Kiaupa, Zigmantas 2002: *The History of Lithuania*. 2. suppl. ed. Translated in English S. C. Rowell, Jonathan Smith & Vida Urbonavicius (2005). Vilnius: Baltos lankos.
- Kinnunen, Erkki 2006: *Punavihreää politiikkaa*. Teoksessa *Pohjois-Karjalan historia 4. Maakunnan synty. Pohjois-Karjalan historia 1809-1939*. Toimitta-

- neet Kimmo Katajala ja Jaana Juvonen. SKS:n toimituksia 1089. Helsinki: SKS.
- Kinnunen, Erkki 2013: Savon historia 5. Vastakohtien aika 1919–1944. Savon säätiö. Helsinki: Edita.
- Kirk, Tim 2007: Nazi Germany. New York: Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Kirkinen, Heikki 1987: Historian rakenteet ja voimat. Johdatus historianfilosofiaan. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kiuasmaa, Kyösti 1982: Oppikoulu 1880–1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun. Oulu: Pohjoinen.
- Klinge, Matti 1968: Ylioppilaskunnan historia 4. 1918–1960. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Klinge, Matti 1972: Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Klinge, Matti 1983: Ylioppilaslehti. Helsinki: Gaudeamus.
- Knopp, Guido 2006: Hitlerin lapset. Alkuteoksesta *Hitlers Kinder* (2001) suomentanut Ilona Nykyri. Helsinki: Ajatus.
- Koivunen, Pia 2010: Neuvostoliiton Komsomol-nuoret lukutaidottomuutta likvidoimassa. Teoksessa Lukeva ja kirjoittava työläinen. Väki voimakas 23. Toimittaneet Kirsti Salmi-Nikander, Sami Suodenjoki & Taina Uusitalo. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Koivuniemi, Jussi 1994: Nokian historia 1922–1993. Teoksessa Nokian ja Pirkkalan historia: yhteinen Pirkkalan pitäjä 1865–1921 ja kuntien erilliset vaiheet 1990-luvulle. Toimittaneet Jussi Koivuniemi, Mervi Kaarninen, Pekka Kaarninen. Forssa: Nokian kaupunki: Pirkkalan kunta.
- Koivuniemi, Jussi 1998: Isänmaan asialla vai petturin tiellä? Teoksessa Kansa ja kumous. Modernin Euroopan murroksia 1880–1930. Toimittaneet Kirsi-Marja Tuominen, Jussi Koivuniemi, Oikarinen, Sari ja Jarmo Oikarinen. Historiallinen Arkisto 111. Helsinki: SHS.
- Koivusalo, Markku & Ojakangas, Mika Ojakangas 1997: Carl Schmitt poliittisena ajattelijana. Teoksessa Poliittinen teologia. Neljä lukua suveenisuusopista. Paradeigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisuja 86. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kolbe, Laura 2004: Erik von Frenckell. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 8.6.2004, viitattu 30.7.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1853/>
- Kolu, Ere 1954: Aktivisti. Salaista sotaa Venäjän varjossa. Kustaa Liukkosen (salanimi Ere Kolu) käsikirjoituksen toimittaneet Ilpo Salonen, Kaisa Salonen ja Hannu Soikkanen 2005. Helsinki: Tammi.
- Korhonen, Keijo 1966: Naapurit vastoin tahtoaan. Suomi neuvostodiplomatiasa Tartosta talvisotaan I 1920–1932. Helsinki: Tammi.
- Korhonen, Keijo 1971: Turvallisuuden pettäessä. Suomi neuvostodiplomatiasa Tartosta talvisotaan II 1933–1939. Helsinki: Tammi.
- Korjus, Jaakko 1976: Vihtori Kosola – legenda jo eläessään. Helsinki: WSOY.
- Korjus, Olli 2008: Hamina 1918. Nimi nimeltä, luoti luodilta. Jyväskylä: Atena.

- Korjus, Olli 2014: Kuusi kuolemantuomittua. Jyväskylä: Atena.
- Korkiakangas, Pirjo 2005: Muistoista tulkintaan - muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksen lähteinä. Teoksessa Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11. Toimittaneet Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Helsinki: Ethnos.
- Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Toimittaneet Outi Finggeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS.
- Korpisaari, Harri 2009: Itsenäisen Suomen puolesta. Sotilaskomitea 1915–1918. Bibliotheca Historica 124. Helsinki: SKS
- Korppi-Tommola, Aura 1984: Naisten kasvatuksen ja koulutuksen tutkimus. Teoksessa Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Toimittanut Päivi Setälä. Helsinki: Gaudeamus.
- Koselleck, Reinhardt 2002: The Eighteenth Century as the Beginning of Modernity. Teoksessa The Practice of Conceptual History. Cultural memory in the present. English Translated by Todd Samuel Presner. California: Stanford University Press.
- Koselleck, Reinhardt 2004: Futures Past. On the Semantics of historical time. New York: Columbia University Press. Alkuteoksesta Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten (1979) käänntänyt englanniksi Keith Tribe.
- Koskinen, Esa 2009: Kalkille rakennettu elämä. Vuorineuvos Petter Forsström 1877–1967. Lisää Lohjanpitäjän kertomukseen 88. Lohja: Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät.
- Kostiainen, Auvo 2000: Oskari Tokoi. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 20.4.2000, viitattu 13.11.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/241/>
- Kotakallio, Juho 2014: Hänen majesteettinsa agentit. Brittitiedustelu Suomessa 1918–1941. Jyväskylä: Atena.
- Kovalainen, Anne & Österberg, Johanna 2000: Sosiaalinen pääoma, luottamus ja julkisen sektorin resturkturaatio. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi 42. Toimittanut Kaj Ilmonen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kronman, Anthony T. 1983: Max Weber. Jurists. Profiles in Legal theory. General Ed. William Twining. London: Arnold.
- Kuikka, Martti, T. 2001: Kansanopetuksen suuret linjat. Teoksessa Koko kansan koulu – 80 vuotta oppivelvollisuutta. Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001. Koulu ja menneisyys 36. Toimittaneet Martti T. Kuikka, Aslak Enström, Erkki Merimaa, Pekka Elo. Helsinki: Suomen kouluhistoriallinen seura: Opetushallitus.
- Kuisma, Markku & Keskisarja, Teemu 2012: Erehtymättömät. Tarina suuresta pankkisodasta ja liikepankeista Suomen kohtaloissa 1862–2012. Helsinki: WSOY.

- Kulha, Keijo, K. 1989: Sanasotaa ja sovittelua. Helsingin Sanomain poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan. Päivälehti Helsingin Sanomat. Toimituksia 4. Helsinki: Helsingin Sanomat.
- Kunnas, Tarmo 2004: Knut Hamsun. Modernisti ja anarkisti. Jyväskylä: Minerva.
- Kunnas, Tarmo 2013: Fasismien lumous. Eurooppalainen älymystö Mussolinin ja Hitlerin politiikan tukijana. Jyväskylä: Atena.
- Kuparinen, Eero 1999: Aleksandriasta Auschwitziin. Antisemitismin pitkä historia. Jyväskylä: Atena.
- Kuparinen, Eero 2008: Antisemitismin musta kirja. Juutalaisvainojen pitkä historia. 2. tark. (ja uud.) laitos. Jyväskylä: Atena.
- Kusch, Martin 1986: Ymmärtämisen haaste. Prometheus. Oulu: Pohjoinen.
- Laaksonen, Lasse 2011: Mistä sotakenraalit tulivat - tie Mannerheimin johtoon 1918–1939. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Lackman, Matti 1985: Taistelu talonpojasta. Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918–1939. Scripta Historica 10. Oulu: Pohjoinen.
- Lackman, Matti 1986: Kommunistien salainen toiminta Kainuussa 1918–1944. Teoksessa Korpikansan kintereillä. Toimittaneet Reijo Heikkinen ja Matti Lackman. Kajaani: Kainuun työväenliikkeen historiatoimikunta.
- Lackman, Matti 2000: Suomen vai Saksan puolesta? Jääkärien tuntematon historia. Helsinki: Otava.
- Lackman, Matti 2007: Esko Rieki (1891–1973). Jääkärivärveri, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö, SS pataljoonan luoja. Historiallisia tutkimuksia 232. Helsinki: SKS.
- Lackman, Matti 2009: "Ensimmäisen tasavallan" turvallisuuspoliisi. Teoksessa Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009. Toimittanut Matti Simola. Helsinki: WSOY.
- Lackman, Matti 2012: Sotavankien pako Muurmannin ratatyömaalta 1915–1918. SKS. Historiallisia Tutkimuksia 261. Helsinki: SKS.
- Lackman, Matti 2014: Jääkärit, työväenliike ja vallankumous. Jääkärien perintö. Toimittaneet Kai Linnilä, Sari Savikko ja Hanna Pukkila-Toivonen. Somerniemi: Amanita.
- Lacko, Miklos 1980: The Social Roots of Hungarian Fascism: The Arrow Cross. Teoksessa Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Laclau, Ernesto 2005: On Populist Reason. London: Verso.
- Lagerspetz, Eerik 2010: Poliittinen vapaus. Teoksessa Yhteiskuntafilosofia. Toimittanut Juha Räikkä. Kuopio: Unipress.
- Laine, Antti 1997: Itä-Karjalan sotilashallinnon valistusosaston päällikkö. Teoksessa Etelän tien kulkija Vilho Helanen (1899–1952). Jouko 10. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Heikki Seppänen. Jyväskylä: Atena Oy.

- Lammi, Matti 1992: Muuten vain ajattelin sanoa. Uuno Hannulan pakinoita Pohjolan Sanomissa 1922–1963. Ullan Eino. Koonnut Matti Lammi. Kemi: Pohjolan Sanomat.
- Lantto, Juhani 1997: Kytösavun mailta. Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin historia 1917–1944. Ilmajoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntasäätiö.
- Lappalainen, Jussi T. 2008: Maa ja kaksi armeijaa. Teoksessa Suomen sodan historia 1808–1809. Toimittanut Jussi T. Lappalainen, Lars Ericson Wolke & Ali Pylkkänen. SKS:n toimituksia 1200. Karttakeskus. Helsinki: SKS.
- Lappalainen, Matti 2005: Hannes Ignatius, Mannerheimin harmaa eminenssi. Helsinki: WSOY.
- Larkio, Matti 1976: Papisto ja raittiuskysymys kieltolain voimassaolon aikana v. 1919–1932. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 98. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Larson, Mary A. 2007: Research Design and Strategies. Teoksessa History of Oral history. Foundations and Methodology. Edited by Thomas L. Charlton; Lois E. Myers and Rebecca Sharpness with Leslie Roy Ballard. Lanham (MD): Rowman & Littlefield.
- Latikka, Olavi 1987: Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos. Järjestötoiminnan alkuvaiheet ja laajentuminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 1908. Studia Historica Jyväskyläänsia 35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Lattunen, Tuija 2007: Esteettinen politiikka. Hallitsemisen taiteenkaltaisuudesta esteettisen tietoisuuden ja todellisuuden politiikkaan. Teoksessa Poliitiikan representaatio. Toimittaneet Tapani Kaakkuriniemi, Juri Mykkänen. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Lauerma, Matti 1966: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27. Vaiheet ja vaikutus. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Laukkonen, Ilmari 1993: Vaasan Jaakkoo. Tosi pohjalainen. Vaasa: Ykkös-offset Oy.
- Le Bon, Gustave 1912: Joukkosielu. Helsinki: Otava.
- Lehtinen, Erkki 1984: Lapuan historia 2. Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun. Lapua: Lapuan kaupunki.
- Lehtola, Veli-Pekka 1994: Wallenius. Kirjailijakenraali K. M. Walleniuksen elämä ja tuotanto. Oulu: Pohjoinen.
- Lehtola, Veli-Pekka 2010: Presidentin kyyditys. Presidentti Ståhlberg, kenraali Wallenius ja kiihkon aika 1930. Helsinki: Otava.
- Lehtonen, Mikko 1996: Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Leinhardt, Samuel 1977: Introduction. Teoksessa Social Network. A Developing Paradigm. Ed. by Samuel Leinhardt. Academic Press rapid manuscript reproduction New York.
- Leikola, Juhani 2009: Eino Suolahti. Isänmaan lääkäri. Helsinki: Edita.
- Leinonen, Kullervo 1997: AKS politiikan koulussa 1930-luvulla. Teoksessa Etelän tien kulkija Vilho Helanen (1899–1952). Jouko 10. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Heikki Seppänen. Jyväskylä: Atena Oy.

- Leinonen, Kullervo 2013: Isänmaa vaarassa. AKS:n maanpuolustustyö 1922–1939. *Studia Historica Septentrionalia* 68. Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen yhdistys.
- Leitzinger, Antero 1993: *Liberalismin juuret*. Helsinki: Painosampo.
- Leiwo, Matti; Pietikäinen, Sari 1996: Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa*. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Toimittaneet Kari Palonen & Hilkkä Summa. Tampere: Vastapaino.
- Leskinen, Jari 1997: *Vaiettu Suomen silta*. Suomen ja Viron salainen sotilaallinen yhteistoiminta Neuvostoliiton varalta vuosina 1930–1939. *Bibliotheca Historica* 20. Helsinki: SHS.
- Lévi-Strauss, Claude 1980: *Myth and meaning*. London: Routledge.
- Levine, Joel H. 1977: *The Sphere of Influence* Teoksessa *Social Network. A Developing Paradigm*. Ed. by Samuel Leinhardt. Academic Press rapid manuscript reproduction New York.
- Lieven, Anatoli 1993: *The Baltic Revolution*. New Haven and London: Yale University Press.
- Liikanen, Ilkka 1995: Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty. *Historiallisia tutkimuksia* 191. Helsinki: SHS.
- Liikanen, Ilkka 1998: Fennomania poliittisena liikkeenä. Teoksessa *Raja railona, näkökulmia suojeluskuntiin*. Toimittanut Risto Alapuro. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Lindström, Aslak 2001: Tie oppivelvollisuuden säätämiseen. Teoksessa *Koko kansan koulu - 80 vuotta oppivelvollisuutta*. Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001. *Koulu ja menneisyys* 36. Toimittaneet Martti T. Kuikka, Aslak Enström, Erkki Merimaa ja Pekka Elo. Helsinki: Opetushallitus.
- Locke, John 1995: Tutkielma hallitusvallasta: Tutkimus poliittisen vallan alkuperästä, laajuudesta ja tarkoituksesta. Alkuteoksesta *Second treatise of government: an essay concerning the true original, extent, and end of civil government (1689)* suomentanut Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus.
- Loima, Jyrki 2006: *Myytit, uskomukset ja kansa*. Johdanto moderniin nationalismiin Suomessa 1809–1918. Helsinki: Yliopistopaino.
- Losurdo, Domenico 2013: *Liberalismin musta kirja*. Alkuteoksesta *Contro storia del Liberalismo (2006)* suomentanut Pauliina De Anna. Helsinki: Into.
- Lotman, Juri M. 1989: *Merkkien maailma*. Kirjoitelmia semiotiikasta. Suomentaneet Erkki Peuranen, Paula Nieminen ja Jukka Mallinen (1989). Helsinki: SN-kirjat.
- Lotman, Juri M. 1990: *Universe of the mind. A Semiotic Theory of Culture*. Translated by Ann Shukman (1990). London & New York: I. B. Tauris & Co. LTD.
- Luostarinen, Heikki 1986: *Perivihollinen: Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941–44: Tausta ja sisältö*. Tampere: Vastapaino.

- Lähteenkorva, Pekka; Pekkarinen, Jussi 2004: Ikuisen poudan maa. Virallinen Suomi-kuva 1918–1945. Helsinki: WSOY.
- Lähteenmäki, Maria 2009: Maailmojen rajalla. Kannaksen rajamaa ja poliittiset murtumat 1911–1944. Historiallisia Tutkimuksia 243. Helsinki: SKS.
- Lähteenmäki, Maria 2014: Väinö Voionmaa. Puolue ja geopolitiikka. Historiallisia Tutkimuksia 264. Helsinki: SKS.
- Maijala, Jussi 2005A: Kansankokonaisuuden puolesta. Teoksessa Sinistä. Punaista. Mustaa. Näkökulmia Suomen 1930–40-lukujen historiaan. Toimittanut Petri Juuti. Tampere: KehräMedia Oy.
- Maijala, Elsi 2005B: Mellastavia oppikoululaisia vai Suur-Suomen sotureita. Teoksessa Sinistä. Punaista. Mustaa. Näkökulmia Suomen 1930–40-lukujen historiaan. Toimittanut Petri Juuti. Tampere: KehräMedia Oy.
- Malinowski, Bronislaw 1960: Magia, tie ja uskonto sekä muita esseitä. Alkuteoksesta *Magic, Science, Religion and other essays* (1960) suomentanut Leea Aaltonen. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Manninen, Ari T. 2008: Viitasaarelaiten osuus itsenäisen valtion vaiheissa. Teoksessa Viitasaaren historia. Savutuvista tietoyhteiskuntaan. Toimittaneet Ari T. Manninen, Petteri Mäkelä ja Vesa Holm. Viitasaari: Viitasaaren kaupunki ja seurakunta.
- Manninen, Ohto 1993: Vapaussota. Historiallinen Aikakausikirja 2/1993, 116–120.
- Manninen, Ohto & Salokangas Raimo 2009: Eljas Erkko. Vaikenematon valtiomahti. Helsinki: WSOY.
- Mansner, Markku 1981: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen työnantajain keskusliitto 1907–1940. Helsinki: Teollisuuden kustannus oy.
- Manvell, Roger & Fraenkell Heirich 2012: Goebbels. Kolmannen valtakunnan propagandaministeri. Alkuteoksesta *Doctor Goebbels. His life and death*. (1960) suomentanut Juhani Nieminen. Helsinki: Minerva.
- Marwick, Arthur 1970: *The Nature of History*. Third edition. London: Macmillan Press LTD.
- Maser, Werner 2008: Adolf Hitlerin taisteluni. Alkuteoksesta *Hitlers Mein Kampf* (1981) suomentanut Riitta Virkkunen. Helsinki: Ajatus.
- McAdam, Doug 2003: *Beyond Structural Analysis: Toward a More Dynamic Understanding of Social Movements*. Teoksessa *Social Network. A Developing Paradigm*. Ed. by Samuel Leinhardt. Academic Press rapid manuscript reproduction New York.
- McMillan, Dan 2015: Polttouhrit. Holocaustin syyt. Alkuteoksesta *How could this happen. Explaining the Holocaust* (2014) suomentanut Petri Stenman Helsinki: Like.
- Merkel, Peter H. 1980: The Nazis of the Abel Collection: Why They Joined the NSDAP. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.

- Michaelis, Meir 1978: Mussolini and the Jews. German-Italian relations and the Jewish question in Italy 1922–1945. Oxford: The Institute of Jewish Affairs London.
- Mikkilä, Timo 2000: Pohjanmaan patriootti. Artturi Leinonen eteläpohjalaisena vaikuttajana ennen talvisotaa. *Studia Historica Jyväskyläläisiä* 59. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Mikkilä, Timo 2008: Sitkeää tekoa. Maakansa-Suomenmaa poliittisilla lehti-markkinoilla 1908–2008. Oulu: Suomenmaan kustannus.
- Miklóssy, Katalin 2009: Traumojen käyttöarvo historiapolitiikoinnissa. *Historiallinen Aikakausikirja* 3/2009, 336–338.
- Milward, Alan S. 1980: *Towards a Political Economy of Fascism*. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Minkkinen, Panu 1997: Carl Schmittin maailmanvalloitus. *Tiede ja edistys* 1/1997.
- Mosse, George L. 1964: *The Crisis of German Ideology*. London: Howard Fertig Pub.
- Mosse, George L. 1978: *Toward the Final Solution. A History of European Racism*. London, Melbourne and Toronto: J. M. Dent & Sons LTD.
- Mosse, George L. 1980: *Masses and man. Nationalist and fascist Perceptions of Reality*. New York: Howard Fertig Pub.
- Mosse, George L. 1996: *The Image of man. The Creation of Modern Masculinity. Studies in the History of Sexuality*. New York: Oxford University Press.
- Murtorinne, Eino 1980: Itsenäisen isänmaan henkisenä ja moraalisena tukena. Teoksessa *Kotimaa 1905–1980. Routavuosien kristillis-yhteiskunnallisesta lehtiyhtymästä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi*. Toimittaneet Eino Murtorinne ja Markku Heikkilä. Helsinki: Kirjapaja.
- Mykkänen, Juri 2007: Symbolinen poliittisessa mainonnassa. Teoksessa *Politiikan representaatio*. Toimittaneet Tapani Kaakkuriniemi, Juri Mykkänen. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Mylly, Juhani 1985: Suomalaisen talonpojan muuttuva ideaalikuva. Esimerkki poliittisten myyttien ja ideaalikuviin tutkimuksesta. *Poliittisen historian julkaisuja E*: 4/1985. Turku: Turun yliopisto.
- Mylly, Juhani 1989A: Traditio, järjestelmä, symbolit. Tutkielmia Suomen poliittisesta kulttuurista 1800–1900-luvuilta. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, *Scripta lingua Fennica* edita osa 76. Turku: Turun yliopisto.
- Mylly, Juhani 1989B: Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia 2. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Mylly, Juhani 2000: Uuno Hannula. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 24.2.2000, päivitetty 2.8.2000, viitattu 11.6.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/749/>
- Mylly, Juhani 2001: Lassi Hiekkala. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 6.9.2001, päivitetty 5.3.2008, viitattu 10.6.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1607/>

- Myllykoski, Matti & Lundgren, Svante 2005: Murhatun jumalan varjo. Antisemitismi kristinuskon historiassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Määttä, Vesa 2001: Harald Boucht. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 4.5.2001, viitattu 1.10.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/7797/>
- Määttä, Vesa 2010: Lakeuksien eversti. Matti Laurila. Helsinki: Ajatus.
- Nevakivi, Jukka; Hentilä, Seppo; Haataja, Lauri 1983: Johdatus poliittiseen historiaan. Espoo: Weilin+Göös.
- Nevakivi, Jukka 1992: Linnasta linnaan. Eero A. Wuoren (1900-1966) poliittinen elämäkerta (1900-1966). Helsinki: Otava.
- Niemelä, Jari 2003: Suur-Loimaan historia 3. Alastaro, Loimaa, Loimaan kunta, Mellilä ja Metsämaa 1900-luvulla. Loimaa: Loimaan kaupunki.
- Niemi, Juhani 1998: Kaarlo Kramsu. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 22.4.1998, viitattu 26.3.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/2905/>
- Nieminen, Tommi 1980: Ylistaron talonpoikaismarsijat. Teoksessa Kansanliikkeitten Pohjanmaa: tutkielmia joukkoluonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla. Oikeushistoria 2. Toimittanut Kalervo Ilmanen. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Oikeuden yleistieteiden laitos.
- Niinistö, Jussi 1998: Paavo Susitaival 1896-1993. Aktivismi elämänasenteena. *Bibliotheca historica* 29. Helsinki: SHS.
- Niinistö, Jussi 2001A: Bobi Sivén, Karjalan puolesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 804. Helsinki: SKS.
- Niinistö, Jussi 2001B: Antti Isotalo. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, viitattu 2.6.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/6101/>
- Niinistö, Jussi 2003: Lapuan liike. Kuvahistoria kansannoususta 1929-1932. Helsinki: Nimox OY.
- Niinistö, Jussi 2005: Heimosotien historia 1918-1922. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1007. Helsinki: SKS.
- Niinistö, Jussi 2006: Tyytymättömän oikeiston tukialue. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia 7 1910-luvulta 1960-luvulle. Historiatoimikunta Ossi Haaramäki. Toimittanut Raimo Salokangas. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan liitto.
- Niinistö, Jussi 2008: Isontalon Antti. Eteläpohjalainen jääkäri, värväri ja seitsemän sodan veteraani. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1160. Helsinki: SKS.
- Niku, Risto 2004: Ministeri Ritavuoren murha. Helsinki: Edita.
- Nygård, Toivo 1978: Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Helsinki: Otava.
- Nygård, Toivo 1980A: Itä-Karjalan pakolaiset 1917-1922. *Studia Historica Jyväskyläläisiä* 19. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nygård, Toivo 1980B: Kansalaissodan kahtiajaosta talvisodan henkeen - kansakunnan eheytyminen 1930-luvulla. Teoksessa Näkökulmia Suomen itse-

- näisyyteen 1917–1977. Esitelmiä ja artikkeleita. Toimittanut Aira Kemiläinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nygård, Toivo 1982: Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Ideologiset juuret, järjestöllinen perusta ja toimintamuodot. *Studia Historica Jyväskyläläisiä* 25. Printari. Saarijärvi: Jyväskylän yliopisto.
- Nygård, Toivo 1985: Venäläisvastaisuus ja Suur-Suomi -ajatus suomalaisen äärioikeiston ideologiassa. Teoksessa *Mongoleja vai germaaneja – rotuteorioiden suomalaiset*. Historiallinen Arkisto 86. Toimittaneet Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto. Helsinki: SHS.
- Nygård, Toivo 2007: Miksi ja miten tutkia oman maan historiaa? Teoksessa *Humanistista kirja*. Jyväskylä *Studies in Humanities* 71. Toimittanut Heikki Hanka. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Näre, Sari 2014: "Taistelukenttänä Suomen nuorison sielu." Teoksessa *Luvattu maa. Suur-Suomen unelma ja unohdus*. Toimittaneet Sari Näre & Jenni Kirves. Helsinki: Johnny Kniga.
- Oesch, Erna 1994: Tulkinnasta. Tulkinnan tiedolliset perusteet modernissa ja filosofisessa hermeneutiikassa. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol 53. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ogden, C. K. & I. A. Richards 1969: *Meaning of Meaning. A study of Influence of Language upon thought and of the science of Symbolism*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Oja, Tuija 1997: Uuden huomenen herättäjät. Naiset isänmaallisessa kansanliikkeessä. Teoksessa, *Vai pelkkää retoriikkaa?* 3. Esseitä vallasta, vakuuttamisesta ja vaikuttamisesta. Toimittaneet Jouni Vaukonen ja Sakari Hänninen. JYU yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen julkaisuja 70. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ojakangas, Mika 1997: Sota poliittisen ehtona. Carl Schmittin pluriversum. *Kosmopolis* 3/1997.
- Ojakangas, Mika 1999: Liberalismi, demokratia ja totaalinen valtio. Carl Schmitt representaation ja identiteetin välissä. *Tiede ja edistys* 2/1999.
- Ojakangas, Mika 2001: Carl Schmitt: päätöksestä nomokseen. Teoksessa *Filosofien oikeus* 2. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja E-sarja, n:o 3. Toimittaneet Jarkko Tontti ja Kaisa Mäkelä. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Ojakangas, Mika 2002: Kenen tahansa politiikka. Kohti ulossulkematonta yhteisöä. *Paradeigma-sarja*. Tutkijaliiton julkaisuja 103. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ojakangas, Mika 2004: *Philosophy of Concrete Life. Carl Schmitt and the Political Thought of Late modernity*. *Minerva. SoPhi* 77. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ojakangas, Mika 2007: Carl Schmitt ja representaation idea. Teoksessa *Politiikan representaatio*. Toimittaneet Tapani Kaakkuriniemi, Juri Mykkänen. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Ojala, Jari & Nummela, Ilkka 2006: *Feeding Economic Growth: Agriculture*. Teoksessa *On The Road to Prosperity. An Economic History of Finland*.

- Toimittaneet Jari Ojala, Jari Eloranta ja Jukka Jalava. SKS:n toimituksia 1076. Helsinki: SKS.
- Ojanen, Eero 1989: *Filosofiat ja fasismi. Puheenvuoroja eurooppalaisen kulttuurin tilasta*. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Ojanen, Eeva 1983: *Tammelan historia 2. Venäjän vallan alusta nykyaikaan*. Tammela: Tammelan kunta.
- Olick, Jeffrey K; Vinitzky-Seroussi, Vered & Levy, Daniel 2011: *The Collective Memory reader*. New York: Oxford University Press.
- Ollila, Maija-Riitta 2005: *Persoonan valta*. Helsinki: WSOY.
- Ormos, Marja 1994: *The Early Interwar Years and World War II*. Teoksessa *A History Of Hungary*. Edited by Peter F. Sugar (general editor), Péter Hanák (associate editor) & Tibor Frank (editorial assistant). Bloomington: Indiana University Press.
- Ortega y Gasset, José 1952: *Massojen kapina. Alkuteoksesta La Rebelion De Las Masas (1930) suomentanut Sinikka Kallio-Visapää*. Helsinki: Otava.
- Paasivirta, Juhani 1968: *Suomen diplomaattiedustus ja ulkopoliittikan hoito itsenäistymisestä talvisotaan*. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Palonen, Kari 1975: *Aatevirtauksia Suomessa Snellmanista nykyaikaan*. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto.
- Palonen, Kari 1987: *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon*. Jyväskylän yliopisto. Julkaisuja 54. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Palonen, Kari 1997: *An Application of Conceptual History to itself*. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.com):
<http://www.jyu.fi/yhtfil/redescriptions/Yearbook%201997/Palonen%201997.pdf> viitattu 31.1.2014.
- Palonen, Kari 1998: *Ovatko käsitteet jäädyttäjiä vai jäänmurtajia*. Teoksessa *Politiikka pois paikoiltaan*. Sakari Hännisen juhla-kirja. Toimittaneet Tuija Parvikko, Kari Palonen, Leena Eräsaari. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Valtio-opin julkaisuja 73. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Palonen, Kari 2003: *Politiikka*. Teoksessa *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Toimittaneet Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Kari 2012: *Parlamentarismi retorisenä politiikkana*. Tampere: Vastapaino.
- Partanen, Jukka & Pohjonen, Juha 2007: *Rajakomendanttina*. Teoksessa *E. J. Raappana. Rajan ja sodan kenraali*. Toimittaneet Jukka Partanen (teoksen päätekijä), Juha Pohjonen ja Pasi Tuunainen. Helsinki: Otava.
- Partanen, Jukka 2010: *Lääninhallinto ja poliittiset voimasuhteet itsenäistymisestä talvisotaan*. Viipurin läänin historia 6. Karjala itärajan varjossa. Toimittaneet Yrjö Kaukiainen ja Jouko Nurmiainen. Lappeenranta: Karjalan kirjapaino Oy.
- Passerini, Luisa 2002: *Work ideology and consensus under Italian fascism*. Teoksessa *The Oral History Reader*. Edited by Robert Perks and Alistair Thomson. London & New York: Routledge.

- Passmore, Kevin 2009: *The Ideological Origins of Fascism before 1914*. Teoksessa *The Oxford Handbook of Fascism*. Edited by R. J. B. Bosworth. UK: Oxford University Press.
- Passy, Florence 2003: *Social Networks Matter. But how*. Teoksessa *Social Movements and Networks*. Edited by Mario Diani and Doug McAdam. New York: Oxford University press.
- Patai, Raphael 1977: *The Jewish Mind*. New York: Charles Scribner's sons.
- Payne, Stanley G. 1980A: *The Concept of Fascism*. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Paxton, Robert O. 2004: *The Anatomy of Fascism*. London: Allen Lane.
- Pekkalainen, Tuulikki & Rustanius, Seppo 2007: *Punavankileirit. Suomalainen murhenäytelmä 1918*. Helsinki: Tammi.
- Pekkarinen, Jussi 2012: *Maailmanluokan tarkkailupaikka. Suomen Lontoon suurlähetystön historia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1374*. Helsinki: SKS.
- Pekonen, Kyösti 1989: *Max Weber*. Teoksessa *Politiikan teorian moderneja klassikkoja*. Toimittanut Jukka Kanerva. Helsinki: Gaudeamus.
- Peltonen, Ulla-Maija 2003: *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 894. Helsinki: SKS.
- Peltonen, Ulla-Maija 2006A: *Muistitieto folkloristiikassa*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Toimittaneet Outi Finggeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS.
- Peltonen, Matti 2006B: *Mikrohistorian lajit*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Toimittaneet Outi Finggeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS.
- Peltovuori, Risto 2005: *Suomi saksalaisin silmin 1933–1939. Lehdistön ja diplomatian näkökulmia*. *Historiallisia Tutkimuksia* 223. Helsinki: SKS.
- Perelman, Chaim & L. Obrechts-Tyteca 1971: *The New Rhetoric. A treatise on Argumentation*. Alkuteoksesta *La Nouvelle Rhétorique (1958): Traite de l'Argumentation* käänttänyt englanniksi John Wilkinson. Notre Dame: University of Notre Dame.
- Perelman, Chaim 1996: *Retoriikan valtakunta*. Alkuteoksesta *L'empira rhétorique. Rhétorique et argumentation (1977)* suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Perälä, Reijo 1998: *Lapuan liike ja sanan mahti*. *Studia Historica septentnalia* 33. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, 1998.
- Pesonen, Heikki & Lassander, Mika 2001: *Taivaskanava on auki. Retoriikan yleisöteoria*. Teoksessa *Retorinen tutkimus uskontotieteessä*. *Uskontotiede* 7. Toimittanut Tuula Sakaranaho. Helsinki: Helsingin yliopisto, uskontotieteenlaitos.

- Pietarinen, Juhani 1984: John Locke. Teoksessa *Politiikan teorian klassikoita Platonista Bakuniin toimittanut Jukka Kanerva*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietikäinen, Sari; Anne Mäntynen 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietiäinen, Jukka-Pekka 1992: Suomen ulkopoliittikan alku. Teoksessa *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920*. 3. Katse tulevaisuuteen. Toimittaneet Ohto Manninen (päätoimittaja), Pertti Haapala, Juhani Piilonen ja Juha-Pekka Pietiäinen. Helsinki: Vapokustannus: Valtionarkisto.
- Pietiäinen, Jukka-Pekka 1996: Suomen tasavallan toinen presidentti, Lauri Kristian Relander. Teoksessa *Kansallisgalleria. Suuret suomalaiset (3. osa) 1920–1945*. Toimittaneet Allan Tiitta ja Anssi Mäkinen. Porvoo: Weilin+Göös.
- Pietiläinen, Juha-Pekka 2000: Juho Emil Sunila. *Kansallisbiografia verkkojulkaisu*. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 22.5.2000, viitattu 9.4.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4945/>
- Pittaway, Mark 2009: Hungary. Teoksessa *The Oxford Handbook of Fascism*. Edited by R. J. B. Bosworth. UK: Oxford University Press.
- Pocock, J. G. A. 1989: *Politics, Language and Time. Essays on political thought and history*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pocock, J. G. A. 2009: *Political Thought and History. Essays on theory and method*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Polanyi, Karl 2009: Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret. Alkuteoksesta *The Great Transformation The Political and Economic Origins of Our Time (1944)* suomentanut Natasha Vilokkinen (2009). *Klassikko-sarja*. Tampere: Vastapaino.
- Portelli, Alessandro 2006A: What makes oral History different. Teoksessa *The Oral History Reader*. Edited by Robert Perks and Alistair Thomson. London & New York: Routledge.
- Portelli, Alessandro 2006B: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Suomentaneet Salla Kivilaakso-Mendes ja Saana Viertomanner, ohjaajanaan Juhani Hiirikoski. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Toimittaneet Outi Finggeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: SKS.
- Puro, Jukka-Pekka 2006: *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Pylkkänen, Ali 2008A: Lapuan taistelu. Teoksessa *Suomen sodan historia 1808–1809*. Toimittaneet Jussi T. Lappalainen, Lars Ericson Wolke & Ali Pylkkänen. SKS:n toimituksia 1200. Helsinki: SKS ja Karttakeskus.
- Pylkkänen, Ali 2008B: Alavuden taistelu. Teoksessa *Suomen sodan historia 1808–1809*. Toimittaneet Jussi T. Lappalainen, Lars Ericson Wolke & Ali Pylkkänen. SKS:n toimituksia 1200. Helsinki: SKS ja Karttakeskus.
- Radstone, Susannah 2010: *Cinema and Memory*. Teoksessa *Memory, Histories, Theories, Debates*. Edited by Susannah Radstone and Bill Schwarz. New York: Fordham University Press.

- Raiskio, Kaj Tapani 2012: Henkilöstön johtaminen Valkeakosken tehdasyhteisössä Rudolf ja Juuso Waldenin aikakaudella 1924–1969. Jyväskylä Studies in Humanities 193. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ranciére, Jacques 2009: Erimielisyys. Poliittikka ja filosofia. Alkuteoksesta *La Méésentete Politique et philosophie* (1995) suomentanut Heikki Kujansivu. Paradeigma-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ranki, György 1980: The Fascist Vote in Budapest in 1939. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.
- Rantala, Jukka 1997: Sopimaton lasten kasvattajaksi. Opettajiin kohdistuneet puhdistuspyrkimykset Suomessa 1944–1948. *Bibliotheca Historica* 26. Helsinki: SHS.
- Rantala, Jukka 2002: Kansakoulun opettajat ja kapina. Vuoden 1918 punaisuus-syytökset ja opettajan asema paikallisyhteisössä. *Historiallisia Tutkimuksia* 214. Helsinki: SKS.
- Rantonen, Eila 1999: Kauniit ja älykkäät eurooppalaiset. Teoksessa *Eriarvoisuus, valistuksen lupaus ja rasismi*. Historiallinen Arkisto 112. Toimittaneet Pekka Isakson & Jouko Jokisalo. Helsinki: SHS.
- Raun, Toivo U. 1989: Viron historia. Alkuteoksesta *Estonia and Estonians* (1987) suomentanut Heidi Järvenpää. Helsinki: Otava.
- Remes, Viljo 1995: Herännäisyyden nousu ja hajoaminen. Lapua: Herättäjä-yhdistys.
- Rentola, Kimmo 1993: Kenen joukoissa seisot. Suomalainen kommunismi 1937–1945. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- Rentola, Kimmo 2007: Neuvostodiplomaatin loikkaus Helsingissä 1930. Tutkimusraportti 2/2007. Helsinki: Suojelupoliisi.
- Renton, Dave 1999: *Fascism. Theory and practice*. London: Pluto Press.
- Renvall, Pentti 1947: *Historiantutkimuksen työmenetelmät*. Teoriaa, käytäntöä, tavoitteita suomalaiseen ainekseen sovellettuna. Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Renvall, Pentti 1965: *Nykyajan historiantutkimus*. Porvoo: WSOY.
- Ricoeur, Paul 1977: *The Rule of Metaphor. Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language*. London and New York: Routledge Classics.
- Ricoeur, Paul 2000: *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Alkuteoksesta *Interpretation Theory: Discourse and Surplus of Meaning* (1976) suomentanut Heikki Kujansivu. Paradeigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisuja 98. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Rinta-Tassi, Osmo 2004: *Kurikan historia 2. Kappelista kauppalaksi vuodesta 1809 vuoteen 1965*. Kurikka: Kurikan kaupunki.
- Roiko-Jokela, Heikki 1995: Ihanteita ja reaalipolitiikkaa. Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure -tunnustamisen ja reunavaltioyhteistyön puolesta 1918–1922. *Studia Historica Jyväskylä Ensia* 52. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Roiko-Jokela, Heikki – Seppänen, Heikki 1997: Johdantoartikkeli teoksessa Etelän tien kulkija Vilho Helanen (1899–1952). Jouko 10. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Heikki Seppänen. Jyväskylä: Atena Oy.
- Roiko-Jokela, Heikki 1998: Isänmaan puolesta – Karstulalaiset valtakunnan politiikan ja kriisien pyörteessä. Teoksessa Karstulan kirja. JYY:n kotiseutusarja nro 36. Toimittanut Heikki Roiko-Jokela. Karstula: Karstulan kunta ja seurakunta.
- Roiko-Jokela, Heikki 2007: Ylioppilas – Maakunta – Isänmaa. Pohjois-pohjalainen Osakunta 1907–2007. Jouko 11. SKS:n toimituksia 1119. Helsinki: SKS
- Roiko-Jokela, Heikki 2011: "Suur-suomi on yhtä kuin isänmaa." Akateemisen Karjala-Seuran suomalaisuustyö. Teoksessa AKS:n tie. Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaатteen taustalla. Toimittanut Mikko Uola. Akateemisen Karjala-Seuran perinneyhdistys ry. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- Rosanvallon, Pierre 2008: Vastademokratia. Poliittikka epäluulon aikakaudella. Alkuteoksesta *La Contre-démocratie* (2006) suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Roselius, Aapo 2007: Teloittajien jäljillä. Valkoisten väkivalta Suomen sisällissodassa. Helsinki: Tammi.
- Roselius, Aapo 2013: Isänmaallinen kevät. Vapausotamyytin alkulähteillä. Helsinki: Tammi.
- Ruuskanen, Esa 2006: Viholliskuvien ja viranomaisiin vetoamalla vaiennetut työväentalot. Jyväskylä Studies in Humanities 63. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ruuskanen, Esa & Ylitalo, Teppo 2010: Lapuan historia 3. Jälleenrakennuskaudesta EU-ajan alkuun. Lapua: Lapuan kaupunki ja Lapuan tuomiokirkko-seurakunta.
- Röhr, Werner 1996: Fasismi ja rasismi: Rotuantisemitismin asema kansallissosialistisessa ideologiassa ja politiikassa. Teoksessa Rasismi tieteessä ja politiikassa. Aate- ja oppihistoriallisia esseitä. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1996. Toimittanut Jouko Jokisalo. Helsinki: Edita.
- Saarela, Tauno 1996: Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto.
- Saarela, Tauno 2008: Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930. Historiallisia Tutkimuksia 239. Helsinki: SKS
- Saarikoski, Vesa 1997: Keskustajääkäri Aarne Sihvo. *Bibliotheca Historica* 25. Helsinki: SHS.
- Sakaranaho, Tuula 2001: Nurinkääntöjä. Retoriikka ja ideologia. Teoksessa Retorinen tutkimus uskontotieteessä. Uskontotiede 7. Toimittanut Tuula Sakaranaho. Helsinki: Helsingin yliopisto, uskontotieteenlaitos.
- Salimäki, Harri 2000: Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaатteen esitaistelijana. *Bibliotheca Historica* 62. Helsinki: SKS.
- Salokangas, Raimo 1987: Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehdimarkkinoilla. Teoksessa. Suomen lehdistön historia 2: Sanomalehdistö

- suurlakosta talvisotaan. Toimittaneet Toivo Nygård & Raimo Salokangas. Kuopio: Kustannuskiila OY.
- Salokangas, Raimo & Nygård, Toivo 2006: Etelä-Pohjanmaa ja eteläpohjalaiset todellisuuksina ja mielikuvina. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia 7 1910-luvulta 1960-luvulle. Historiatoimikunta Ossi Haaramäki. Toimittanut Raimo Salokangas. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan liitto.
- Sarjala, Jukka 2001: Ainoakaan lapsi ei jää huomaamatta. Teoksessa Koko kansan koulu - 80 vuotta oppivelvollisuutta. Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001. Koulu ja menneisyys 36. Toimittaneet Martti T. Kuikka, Aslak Enström, Erkki Merimaa ja Pekka Elo. Helsinki: Opetushallitus.
- Sarsila, Juhani 1988: Historian väärennöksiä ja väärentämisen historiaa. 2. Korj. ja laaj. teos. Helsinki: Otava.
- Sarti, Roland 1990: Italian fascism: radical politics and conservative goals. Teoksessa Fascists and Conservatives. The Radical right and the establishment in twentieth century Europe. Ed. by Martin Blinkhorn. London - Boston: Unwin Hyman.
- Sartre, Jean-Paul 1965: Juutalaiskysymys. Alkuperäisestä artikkelista *Reflexions sur la question juive* (1946) suomentaneet Aarne T. K. Lahtinen ja Jouko Tyyri. Julkaistu teoksessa *Esseitä 1*. Eksistentiaalimikin on humanismia. Helsinki: Otava.
- Savage, Jon 2007: Teenage. The Creation of Youth Culture. New York: Viking
- Savikko, Sari 2005: Ansiotyössä. Teoksessa Suomen naisen vuosisadat 2. Toivon rakentajat. Toimittanut Kaari Utrio. Helsinki: Tammi
- Savolainen, Hannu 2011: Ylioppilaselämää sota-aikana - seniori Kirsti Näykin vaiheita osakunnassa. Kronikka osakuntaelämän ja ajan hengen kuvaajana. Teoksessa Syrän kultaa kieli kuin puukkoo. Etelä-pohjalaisen osakunnan vaiheita 1908–2008. Kyrönmaa 16. Historiatoimikunta Otto Puustinen. Toimittanut Klaus Lindgren. Helsinki: Etelä-pohjalainen osakunta.
- Savolainen, Raimo 2006: Sivistyksen voimalla. J. V. Snellmanin elämä. Helsinki: Edita.
- Schmitt, Carl 1976: The Concept of the Political. Alkuteoksesta *Der Begriff des Politischen* (1927) Englanniksi kääntänyt George Schwab. New Brunswick, New Jersey: Rutgers university press.
- Schmitt, Carl 1985: The Crisis of parliamentary democracy. Alkuteoksesta *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus* (1923) kääntänyt englanniksi Ellen Kennedy. Cambridge, Massachusetts and London, England: MIT Press.
- Schmitt, Carl 1997: Poliittinen teologia. Neljä lukua suvereenisuusopista. Alkuteoksesta *Politische Theologie* (1922) suomentanut Tapani Hietaniemi. Paradeigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisuja 86. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Schmitter, Philippe C. 1980: The Social Origins, Economic Bases and Political Imperatives of Authoritarian Rule in Portugal. Teoksessa *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtved and Jan Petter Myklebust. Bergen, Norge: Universitetsforlaget.

- Scranton, Philip 2008: Luottamus ja epävarmuus – Verkostot ja innovaatiot kylmän sodan Yhdysvalloissa. Artikkelin suomentanut Jari Ojala. Teoksessa Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia. Historia mirabilis 5. Toimittaneet Jarkko Keskinen ja Kari Teräs. Turun historiallinen yhdistys oy. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Sélen, Kari 1991: Madame – Minna Craucherin levoton elämä. Porvoo: WSOY.
- Sélen, Kari 1998: Suojeluskuntien Suomi. Teoksessa Raja railona, näkökulmia suojeluskuntiin. Toimittanut Risto Alapuro. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Sélen, Kari 2001: Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944. Helsinki: WSOY.
- Sélen, Kari & Pylkkänen, Ali 2004: Sarkatakkien armeija. Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944. Helsinki: WSOY.
- Sepp, Helena 1997: Suomen silta kohtalon siltana 1919–1940. Teoksessa Etelän tien kulkija Vilho Helanen (1899–1952). Jouko 10. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Heikki Seppänen. Jyväskylä: Atena Oy.
- Seppinen, Ilkka 2001: Urho Kittilä. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997– julkaistu 6.9.2001, viitattu 5.8.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1623/>
- Seppä, Tuomas 1993: R. G. Collingwood ja historian metafysiikka. Teoksessa Historian alku, historianfilosofia, aatehistoria ja maailmanhistoria. Toimittanut Tuomas Seppä. Tutkijaliiton julkaisusarja 74. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Seppälä, Raimo 1981: Rudolf Walden. Isänmaan mies. Helsinki: Otava.
- Seppälä, Raimo 1982: Tahko. Helsinki: Otava.
- Seppälä, Raimo 2011: Tulenheimot Urkujentekijöitä ja yhteiskunnan rakentajia. Helsinki: Otava.
- Shirer, William 1962: Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho. Osa 1. Alku-teoksesta The Rise and Fall of the Third Reich (1960) suomentanut Tapio Hiisivaara. Jyväskylä: Gummerus.
- Siironen, Miika 2006: Kurivallan koneistona. Teoksessa Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Toimittaneet Petri Karonen, Jari Eloranta ja Kerttu Tarjamo. Historiallinen Arkisto 124. Helsinki: SKS.
- Siironen, Miika 2011: Vapaussodan perintö. Valkoisuus paikallisyhteisössä sisältö, ylläpitäjät ja rapautuminen Iisalmessa 1918–1933. Oulu: Juvenes print.
- Siltala, Juha 1985: Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Helsinki: Otava.
- Siltala, Juha 2009: Sisällissodan psykohistoria. Helsinki: Otava.
- Silvennoinen, Oula 2012: Paperisydän. Gösta Serlachiuksen elämä. Serlachius-museoiden julkaisuja 8. Helsinki: Siltala.
- Simonsuuri, Kirsti 1996: Ihmiset ja Jumalat. Myytit ja mytologiat. 2 painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sinerma, Martti 1995: Lauri Malmberg ja suojeluskunnat. Helsinki: Otava.

- Sinnemäki, J. 1945: Vilhelmi Malmivaara heränneen kansan raitistajana ja raitiusmiehenä yleensä. Teoksessa *Kytösavut 1*. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto.
- Skinner, Quentin 2002: *Vision of Politics. Volume I. Regarding Method*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Smith, Anthony D. 1991: *National identity. Ethnonationalism in comparative perspective*. Reno: University of Nevada Press.
- Smith, Anthony D. 1998: *Nationalism and modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London - New York: Routledge.
- Smith, Anthony D. 1999: *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford university press.
- Snyder, Louis L. 1978: *Roots of German Nationalism*. Bloomington and London: Indiana University Press.
- Soikkanen, Hannu 1975: *Kohti kansanvaltaa 1: 1899–1937. SDP:n 100 vuotta*. Helsinki: Suomen sosialidemokraattinen puolue. Puoluetoimikunta.
- Soikkanen, Timo 1984: *Kansallinen eheytyminen. Myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933–1939*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita osa 37. Turku: Turun Yliopisto.
- Soikkanen, Timo 1991: *Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä. Itsenäisyyden, eheyttämisen ja uuden ulkopoliitiikan juurilla*. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Soikkanen, Timo; Vares, Vesa; Jokisipilä, Markku 2003: *Lähdetekniikka poliittisessä historiassa. Poliittisen historian opintojulkaisuja 1/2003*. Turku: Turun Yliopisto.
- Soikkanen, Timo 2006: *Biografinen tutkimus. Teoksessa Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle. Toimittaneet Rami Kurth ja Timo Soikkanen. Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia 28*. Turku: Turun yliopisto, poliittisen historian laitos.
- Soini, Yrjö 1965: *Kalkki-Petteri. Erään kunnianmiehen elämänvaiheita*. Helsinki: Otava.
- Stenius, Henrik 2003: *Kansalainen. Teoksessa Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Toimittaneet Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius*. Tampere: Vastapaino.
- Straub, Jürgen 2010: *Psychology, Narrative, and Cultural Memory: Past and Present. Teoksessa A Companion to Cultural Memory Studies. An international and interdisciplinary handbook. Media and cultural memory 8*. Edited by Astrid Erll & Ansgar Nünning in collaboration with Sarah B. Young. Berlin: De Gruyter.
- Strauss, Leo 1929: *Comments on Carl Schmitt's Der Begriff des Politischen*. Artikkelit teoksessa *The Concept of the Political (1976)*. Alkuteoksesta *Der Begriff des Politischen (1927)* käänntänyt englanniksi George Schwab. Rutgers University Press. New Brunswick, New Jersey.
- Strong, Tracy, B. 1996 *Dimensions of the New Debate around Carl Schmitt. Teoksessa, The Concept of the Political (1976)*. Käytetty internet aineistoa:

- <http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/docDetail.action?docID=10408910>
viitattu 5.11.2015 Rutgress University Press. New Brunswick, New Jersey.
- Sulamaa, Kaarle 1995A: Enemmän oikealle. Hilja Riipinen poliittisessa historiassa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sulamaa, Kaarle 1995B: Hilja Riipinen. Lapuan lotta. Helsinki: Otava.
- Sulamaa, Kaarle 1998: Vilho Annala. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 1.3.1998, viitattu 2.6.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/820/>
- Sulamaa, Kaarle 2007: Arne Somersalo. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 23.3.2007, viitattu 2.6.2014.
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5253/>
- Sulamaa, Kaarle 2011: Akateemisen Karjala-Seuran ideologia. Teoksessa AKS:n tie. Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaатteen taustalla. Toimittanut Mikko Uola. Akateemisen Karjala-Seuran perinneyhdistys ry. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- Sulkunen, Irma 1991: Retki naishistoriaan. Helsinki: Hanki ja jää. Painokaari Oy.
- Summa, Hilikka 1996: Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Toimittaneet Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino.
- Sundström, Leif 2007: Fasismi. Helsinki: Like. Suomen rauhanpuolustajat.
- Sunzi: Sodankäynnin taito. Alkuteoksesta Sunzi bing fa suomennetty ja toimitannut Matti Nojonen 2005. Helsinki: Gaudeamus.
- Suvanto, Pekka 1994: Konservatismi Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle. Helsinki: SHS.
- Suvanto, Pekka 1995: Marxilaisuus ja konservatismi. *Historiallinen Aikakauskirja* 3/1995, 207-212.
- Swatos, William H, jr. 1984: Revolution and Charisma in a Rationalized World: Weber revisited and Extended. Teoksessa Max Weber's political sociology. A Pessimistic Vision of a Rationalized World. Contributions in sociology no. 45. Ed. By Ronald M. Glassman and Vatro Murvar. Westport, Conn.: Greenwood.
- Sztompka, Piotr 1999: Trust: A sociological theory. Cambridge cultural social studies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Talonen, Jouko 2001: Kaarlo Aukusti Lohi. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 28.2.2001, viitattu 5.8.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/905/>
- Talvi, Veikko 1984: Kouvolan historia. 2 osa. 1880-luvulta talvisodan syttymiseen. Kouvola: Kouvolan kaupunki.
- Tamminen, Tapio 2004: Pahan viehätys. Natsismin ja terrorin lähteillä. Helsinki: Otava.
- Tarkka, Jukka & Myllymäki, Pauli 1967: Lapuan liike. *Apu* n:o 46. 18.11.1967. Sisältö: Kansan arkisto 4. Fasismi, Lapuan Liike, IKL. 3002.
- Teikari, Erkki 1968: Sanomalehdistö lapuanliikkeen ja IKL:n taisteluseena. Tampere: Eripainos Aamulehdestä 9.1.1968.
- Teikari, Erkki 1973A: Suomen oikeistoradikaali lehdistö vuosina 1930-1944.

- Tampereen Yliopiston tiedotustutkimuksen laitos. Monistesarja 16. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Teikari, Erkki 1973B: Puolueiden ulkopoliittinen suunta vuosina 1933–1944. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tepora, Tuomas 2011: Sinun puolestas elää ja kuolla. Suomen liput, nationalismi ja veriuhuri 1917–1945. Helsinki: WSOY.
- Tepora, Tuomas 2014: Heimoveljiä, valkobandiitteja ja punikin perkeleitä. Teoksessa Luvattu maa. Suur-Suomen unelma ja unohdus. Toimittaneet Sari Näre & Jenni Kirves. Helsinki: Johnny Kniga.
- Tervonen, Ilkka 2010: Tutkimus, media ja alkulähteet. Lukijan aikamatka synnyinpitäjäänsä vuonna 1918. Teoksessa: Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja. Toimittaneet Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen ja Kari Teräs. Tampere: Vastapaino.
- Teräs, Kari 2001: Arjessa ja liikkeessä. Verkostonäkökulma modernisoituviin työelämän suhteisiin 1880–1920. *Bibliotheca Historica* 66. Helsinki: SKS.
- Teräs, Kari 2009: Yritys ja yhteiskunta. Heikki Huhtamäen verkosto ja sidosryhmäsuhteet. *Historiallisia Tutkimuksia* 246. Helsinki: SKS.
- Teräväinen, Erkki 2003: Lavastettu rinnakkaiselo. Suomen ulkopoliittikka johtavassa länsisaksalaislehdissä 1955–1962. *Bibliotheca Historica* 76. Helsinki: SKS.
- Tikka, Marko 2004: Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918. *Bibliotheca Historica* 90. Helsinki: SKS.
- Tikka, Marko 2014: Warfare and Terror 1918. Teoksessa *The Finnish Civil War 1918. History, Memory, Legacy*. Edited by Tuomas Tepora and Aapo Roselius. Leiden – Boston: Brill Academic Publishers.
- Tilli, Jouni 2009: Tiloja, linjauksia, retoriikkaa - historiapolitiikan linjauksia. *Historiallinen Aikakausikirja* 3/2009, 280–288.
- Tilli, Jouni 2014: Suomen pyhä sota. Papit jatkosodan julistajina. 1. painos. Jyväskylä: Atena.
- Toiviainen, Hillevi 1994: Kokkolan kaupungin historia. 4. osa 1879–1945. Kokkola: Kokkolan kaupunki.
- Tommila, Päiviö; Keränen, Kaija 1974: Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopiston Suomen historian laitos. Turun yliopiston Suomen historian laitos. Julkaisuja 1. Turku: Turun yliopisto.
- Torkki, Juhana 2006: Puhevalta: kuinka kuulijat vakuutetaan. Helsinki: Otava.
- Torvinen, Taimi 1965: J. R. Danielson-Kalmari Suomen autonomian puolustajana. Porvoo – Helsinki: WSOY.
- Torvinen, Taimi 1984: Pakolaiset Suomessa Hitlerin valtakaudella. Helsinki: Otava.
- Tuikka, Timo J. 2007: "Kekkonen konstit". Urho Kekkonen historia- ja politiikkakäsitykset teoriasta käytäntöön 1933–1981. Jyväskylä *Studies in Humanities* 70. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tuomainen, Tuulikki 1988: Versailles'stä maailmanherruuteen. Versailles'n rauhansopimus johtavien kansallissosialistien propagandassa 1919–23 ja

- Hitlerin ulkopoliittisissa konseptioissa. *Studia Historica Jyväskyläänsä* 39. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tuomioja, Erkki 2007: Kaarlo Harald Wiik Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 30.7.2007, viitattu 27.5.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3687/>
- Tuori, Kaarlo 1997: Carl Schmitt ja vastavallankumouksen teoria. Teoksessa *Poliittinen teologia. Neljä lukua suvereenisuusopista. Paradeigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisuja* 86. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Turner, Bryan S. 1992: *Max Weber from history to modernity*. London: Routledge.
- Turner, Stephen P.; Factor, Regis A. 1994: *Max Weber. The Lawyer as Social Thinker*. London: Routledge.
- Turpeinen, Tapio 1995: *Tapaus Into Auer. Jääkäriliikkeen viimeinen näytös*. Helsinki: Tammi.
- Turtola, Martti 1988: *Erik Heinrichs. Mannerheimin ja Paasikiven kenraali*. Helsinki: Otava.
- Turunen, Mirja 2005: *Veripellot. Sisällissodan surmatyöt Pohjois-Kymenlaaksoissa 1918*. Jyväskylä: Atena.
- Uino, Ari 1983: *Pro patria et lege – Isänmaan ja lain puolesta järjestö*. *Historiallinen Aikakausikirja* 3/1983, 198–207.
- Uino, Ari 1989: *Kielitaistelu ja ”uusi suomalaisuusliike” 1918–1939*. Teoksessa *Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia. Toimittaneet Päiviö Tommila (päätoimittaja) ja Maritta Pohls*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Uino, Ari 1994: *Kansallisen kokoomuspuolueen historia*. Teoksessa *Suomalaiskansallinen Kokoomus. Suomalaisen puolueen ja Kansallisen kokoomuspuolueen historiaa vuoteen 1929*. Helsinki: Suomen kansalliskirja Oy.
- Uino, Ari 1995: *Kokoomuspoliitikko*. Teoksessa *Edwin Linkomies. Suomalainen vaikuttaja. Toimittaneet Päiviö Tommila ja Hannu Heikkilä*. Helsinki: Otava.
- Uola, Mikko 1969: *Isänmaallisen kansanliikkeen synty 1932–1933*. Turun Yliopisto. *Monistesarja B. Tutkimuksia III*.
- Uola, Mikko 1982: *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944*. Helsinki: Otava.
- Uola, Mikko 1988: *Rintamamiesten liitto. Vapaussodan rintamamiesten liitto 1929–1944*. Tampere: Vapaussoturien huoltosäätiö.
- Uola, Mikko 2001A: *Paavo Talvela. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, päivitetty 9.2.2007, viitattu 9.4.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1761/>
- Uola, Mikko 2001B: *Artturi Leinonen. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, viitattu 28.10.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1633/>
- Uola, Mikko 2001C: *E. A. Tuomivaara. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, viitattu 5.6.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/997/>

- Uola, Mikko 2001D: Martti Pihkala. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, viitattu 16.10.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/7724/>
- Uola, Mikko 2001E: Väinö Hupli. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 4.5.2001, viitattu 13.11.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/850/>
- Uola, Mikko 2002: Rudolf Walden. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 14.6.2002, viitattu 28.1.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/804/>
- Uola, Mikko 2004A: T. M. Kivimäki. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 13.10.2004, viitattu 9.4.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/654/>
- Uola, Mikko 2004B: Väinö Kokko. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 13.10.2004, viitattu 9.4.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5470/>
- Uola, Mikko 2006: Parlamentaarisen demokratian haastajat 1920–30-luvuilla. Teoksessa *Kansanvalta koetuksella. Suomen eduskunta 100 vuotta 3*. Toimittaneet Mikko Majander, Mikko Uola ja Vesa Vares. Helsinki: Edita.
- Uola, Mikko 2011A: Idän uhkaa vastaan. Teoksessa *AKS:n tie. Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen taustalla*. Toimittanut Mikko Uola. Akateemisen Karjala-Seuran perinneyhdistys ry. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- Uola, Mikko 2011B: Rafael Haarla. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. *Studia Biographica*. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 11.2.2011, viitattu 30.5.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=316>
- Uusitalo, Sinikka 1982: Turun kaupungin historia 1918–1970. 2. Nide. Turku: Turun kaupunki.
- Vaahterikko-Mejja, Päivi 2008: Aineettomien tekijöiden merkitys Suomen ja Chilen välisessä kaupankäynnissä. Teoksessa *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia. Historia mirabilis 5*. Toimittaneet Jarkko Keskinen ja Kari Teräs. Turun historiallinen yhdistys oy. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- Vahtola, Jouko 1988: "Suomi suureksi, Viena vapaaksi". Valkoisen Suomen pyrkimykset Itä-Karjalan valtaamiseksi vuonna 1918. *Studia Historica Septentrionalia 17*. Rovaniemi - Oulu: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Vahtola, Jouko 1997: Nuorukaisten sota. Suomen sotaretki Aunukseen 1919. Helsinki: Otava.
- Valentin, Hugo 1937: *Legenda juutalaisten maailmanherruudesta. Alkuteoksesta Antisemitismen (1936) suomentanut Otto Varhia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Valpas, Hugo 1974: *Lapuan lumiaura*. Alavus: Valpas-Mainos.
- Vardys, Stanley V. & Sedaitis, Judith B. 1997: *Lithuania. The Rebel Nation*. Westview series on the post-Soviet republics. USA. Boulder, Colo: Westview Press.

- Vares, Vesa 1991: "Salaliiton ääriviivat" - entä sisältö? Martti Ahdin väitöskirjan tutkimusmetodeista, puuttuvista lähteistä ja oikeistokuvasta. Turun yliopisto. Julkaisuja C 30. Turku: Turun yliopisto.
- Vares, Vesa 1993: Konservatiivi ja murrosvuodet. Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa vuoteen 1922. Historiallisia Tutkimuksia 174. Porvoo - Helsinki - Juva: SHS.
- Vares, Vesa 1995: Voi voittajia! "Voittajat" ja "häviäjät" historiankirjoituksen metodologisena ongelmana. Teoksessa Lähihistoria. Teoriaan, metodologiaan ja lähteisiin liittyviä ongelmia. Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia 1. Toimittanut Timo Soikkanen. Turku: Turun yliopisto.
- Vares, Vesa 1996: Vanhasuomalainen Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Vares, Vesa 1998: Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917-1919. Myytti ja todellisuus. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY
- Vares, Vesa 2000A: Varpuset ja pääskysel. Nuorsuomalaisuus ja nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918. Historiallisia Tutkimuksia 206. Helsinki: SKS.
- Vares, Vesa 2000B: Pekka Pennanen. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 22.5.2000, viitattu 27.2.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/946/>
- Vares, Vesa 2000C: Antti Tulenheimo Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 23.6.2000, päivitetty 21.5.2013, viitattu 2.6.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/653/>
- Vares, Vesa 2000D: Kaarle Nestor Rantakari. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 1.11.2000, viitattu 12.8.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1654/>
- Vares, Vesa 2000E: Eirik Hornborg. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 20.4.2000, viitattu 13.11.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/6065/>
- Vares, Vesa 2001A: Urho Toivola. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, viitattu 9.4.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1741/>
- Vares, Vesa 2001B: Kyösti Haataja. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.9.2001, viitattu 28.10.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/1979/>
- Vares, Vesa 2001C: Paavo Virkkunen. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 28.2.2001, päivitetty 1.2.2012. Viitattu 31.10.2013. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/812/>
- Vares, Vesa 2001D: Heikki Ritavuori. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 4.5.2001, viitattu 2.6.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/966/>
- Vares, Vesa 2003: Johan Richard Danielson Kalmari. Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biographica. Helsinki: SKS, 1997- julkaistu 6.6.2003, viitattu 2.6.2014. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3177/>
- Vares, Vesa 2007: Kokoomus ja demokratian kriisi 1929-1939. Teoksessa Suo-

- malaiskansallinen Kokoomus. Kansallisen kokoomuspuolueen historia 1929–1944. Toimittaneet Vesa Vares, Pirkko Leino-Kaukiainen ja Ari Uino. Helsinki: Edita.
- Vares, Vesa 2011: Mitä on populismi? Teoksessa Oikeistopopulismin monet kasvot - perusuomalaisuus poliittisen historian ja mediatutkimuksen näkökulmasta. Toimittanut Erkki Railo. Helsinki: Suomen Toivo -ajatuspaja.
- Vasara, Erkki 1997: Valkoisen Suomen urheilivat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta 1918–1939. Bibliotheca Historica 23. Helsinki: SHS.
- Vasara, Erkki 2011: Pohojalaaset isänmaan asialla - EPO, AKS ja lapuanliike. Teoksessa Syrän kultaa kieli kuin puukko. Etelä-pohjalaisen osakunnan vaiheita 1908–2008. Kyrönmaa 16. Historiatoimikunta Otto Puustinen. Toimittanut Klaus Lindgren. Helsinki: Etelä-pohjalainen osakunta.
- Vasara, Erkki 2013: Raskailta tuntuivat askeleet. Lauri Kristian Relanderin elämäkerta. Helsinki: WSOY.
- Vauhkonen, Jouni 1998: Vuosisadan Hobbesin poliittinen teologia. Niin & Näin 2/1998.
- Vihavainen, Timo 2010: Itäraja häviää. Venäjän ja Suomen kaksi vuosisataa. Helsinki: Otava.
- Vihavainen, Timo 2013: Ryssäviha. Venäjän-pelon historia. 2. painos. Helsinki: Minerva.
- Viljamaa, Toni 2003: Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoitten eturintamaan. Teoksessa, työväentutkimus 2003.
<http://www.tyovaenperinne.fi/tyovaentutkimus/2003/viljanmaa.html>
artikkeli Pro Gradu työstä. Viitattu 4.5.2011.
- Vilkuna, Kustaa, H. J. 2002: Ruukinomistajan vallan ulottuvuudet. Teoksessa Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860) Historiallinen Arkisto 116. Toimittaneet Petri Karonen, Piia Einonen. Helsinki: SKS.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2005: Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta. Historiallisia Tutkimuksia 229. Helsinki: SKS.
- Virkkunen, Paavo (nuorempi) 2002: Lannistumaton. Paavo Virkkusen elämä. Helsinki: WSOY.
- Virkkunen, Sakari 1981: Svinhufvud. Kansallinen presidentti. Suomen tasaval-
lan presidentit 3. Helsinki: Otava.
- Virrankoski, Pentti 2001: Suomen historia. Toinen osa. SKS:n toimituksia 846. Helsinki: SKS.
- Virrankoski, Pentti 2004: Heikki Klemetti. Elämäntyö ja henkilökuva. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 976. Helsinki: SKS.
- Virtanen, Aarni 2012: Vastakohta vai yhtenäisyys. Vihtori Kosolan puheiden muutoksista 1929–1936. Teoksessa Itämeren itälaidalla III. Vallankäyttö Suomen ja Baltian historiassa. Toimittanut Kari Alenius. Studia Historica Septentrionalia 67 Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Virtanen, Aarni 2013: Kansanjohtaja koetuksella. Kosolan puheen 4.2.1933 vastaanottoa periferiassa ja keskuksessa. Teoksessa Keskus ja periferia muut-

- tuvassa maailmassa. Toimittaneet Kari Alenius & Olavi K. Fält. *Studia Historica Septentrionalia* 70. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Virtanen, Matti 2001: Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. SKS:n toimituksia 831. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) julkaisuja. Helsinki: SKS.
- Visti, Aira-Liisa 1980: Ylistaron nuorisoseurat 1894–1917. Teoksessa *Kansanliikkeitten Pohjanmaa: tutkielmia joukkoluonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla*. Oikeushistoria 2. Toimittanut Kalervo Ilmanen. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Oikeuden yleistieteiden laitos.
- Voipio, Iikka B. 2010: Virkamiesliiton elinkaari. Teoksessa *Toimihenkilöt liikkeessä II. Yhteydet politiikkaan, lakot ja jäsenmäärien kasvu*. TJS-kulttuurijulkaisut. Toimittanut Hannu Saarikangas. Helsinki: TJS opintokeskus.
- Väisänen, Seppo 1993: Kansalaissota. *Historiallinen Aikakausikirja* 2/1993, 98–102.
- Walsh, William Henry 1960: *Philosophy of History. An Introduction*. Repr. Rev. Ed. New York: Harper.
- Weber, Max 1968: Max Weber on charisma and institution building. Selected papers. Ed. with introduction by S. N. Eisenstadt. Chicago: University of Chicago Press.
- Weber, Max 2009: *Politiikka ammattina*. Teoksessa *Tiede ja politiikka. Kutsumus ja ammatti*. Alkuteoksesta *Politik als Beruf (1919)* suomentaneet Tapani Hietaniemi ja Risto Hannula. Klassikko-sarja. Tampere: Vastapaino.
- Welzer, Harald 2010: *Communicative Memory*. Teoksessa *A Companion to Cultural Memory Studies. An international and interdisciplinary handbook*. Media and cultural memory 8. Edited by Astrid Erll & Ansgar Nünning in collaboration with Sarah B. Young. Berlin: De Gruyter.
- White, Hayden 1973: *Metahistory. The Historical imagination in nineteenth-century Europe*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden 1987: *Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Wilmi, Jorma 1997: *Sotkamon historia*. Kirjoittanut ja toimittanut Jorma Wilmi. Esihistorian osuuden kirjoittaja Vesa Laulumaa. Sotkamo: Sotkamon kunta, Sotkamon seurakunta, Sotkamo-seura.
- Yahil, Leni 1990: *The Holocaust. The Fate of European Jewry 1932–1945*. Translated from Hebrew by Ina Friedman & Haya Galai (1991). New York: Oxford University Press.
- Ylikangas, Heikki 1974: *Härmän häjyt ja Kauhavan herra*. Kuvaus puukkojunkareitten ja virkavallan välisestä yhteentotosta 1860-luvulla. 2 painos. Helsinki: Otava.
- Ylikangas, Heikki 1980: *Eteläpohjalaisten kansanliikkeiden selitysmahdollisuuksista*. Teoksessa *Kansanliikkeitten Pohjanmaa: tutkielmia joukkoluon-*

- teisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla. Oikeushistoria 2. Toimittanut Kaler-vo Ilmanen. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Oikeuden yleistieteiden laitos.
- Ylikangas, Heikki 1986: Käännekohtat Suomen historiassa. Pohdiskeluja kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 1993A: Tie Tampereelle. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa 1918. Porvoo - Helsinki - Juva: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 1993B: Sisällissota. Historiallinen Aikakausikirja 2/1993, 110-114.
- Ylikangas, Heikki 2007: Suomen historian solmukohtat. Helsinki: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 2010: Kohdealueen erityispiirteet paikallishistorian ytimenä. Teoksessa: Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja. Toimittaneet Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen ja Kari Teräs. Tampere: Vastapaino.
- Ylikangas, Heikki 2012: Rata Rautuun. Ratkaisutaistelu Karjalan kannaksella 1918. Helsinki: WSOY.
- Ylikangas, Heikki 2015: Mitä on historia ja millaista sen tutkiminen. Helsinki: Art House.
- Ylitalo, Teppo 2012A: Jalmari Lahdensuo. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet:
<http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=228> julkaistu 20.9.2012, viitattu 13.11.2014.
- Ylitalo, Teppo 2012B: Jalo Lahdensuo. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet:
<http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=403> julkaistu 10.4.2013, viitattu 13.11.2014.
- Ylitalo, Teppo 2012C: Kustaa Lahdensuo. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet:
<http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=504> julkaistu 5.7.2013, viitattu 13.11.2014.
- Ylitalo, Teppo 2013A: Kustaa Tiitu. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet:
<http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=787> julkaistu 7.7.2013, viitattu 12.12.2014.
- Ylitalo, Teppo 2013B: K. R. Kares. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet:
<http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=821> julkaistu 2.7.2013, viitattu 12.12.2014.
- Ylitalo, Teppo 2013C: Väinö Nygård. Lapuan historian ja kulttuuriperinnön sähköinen tietokanta HELEMI, internet:
<http://helemi.lapua.fi/index.php?iContentID=244> julkaistu 10.7.2013, viitattu 13.3.2015.
- Yrjönsuuri, Mikko 1995: Esipuhe. Teoksessa Tutkielma hallitusvallasta: Tutkimus poliittisen vallan alkuperästä, laajuudesta ja tarkoituksesta. Alku-

teoksesta *Second treatise of government: an essay concerning the true original, extent, and end of civil government* (1689) suomentanut Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus.

Zand, Dale E. 1997: *The Leadership triad. Knowledge, Trust and Power*. New York: Oxford University Press.

Zetterberg, Seppo 2007: *Viron historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1118. Helsinki: SKS.

Pro Gradu -tutkielmat

- Hietala, Ilkka 1971: Kansanjohtaja vai keulakuva. Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan poliittisen historian laudatur tutkielma 28.4.1971.
- Joensuu, Miikka 2004: Kansanvalta vaarassa. Väinö Tannerin demokratian puolustus vuosina 1930–1932. Julkaisematon Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla www-muodossa:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12124/G0000457.pdf?sequence=1>
- Kannisto, Niko 2005: Valtapeliä ja vasemmistolaisuutta. Huplilaisuus Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa 1925–1930. Julkaisematon Pro Gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavilla www-muodossa:
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/92544/gradu00596.pdf?sequence=1>
- Karhu, Sirpa 2014: Ajan Suunnan juutalaiskuva 1932–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla www-muodossa:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43835/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201406252147.pdf?sequence=1>
- Koivunen, Pia 2006: Uuden maailman lähettiläät. Komsomolin agitaatio ja propaganda uuden ihmisen ja uuden yhteiskunnan utopioiden valossa 1928–1932. Yleisen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavilla www-muodossa
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93071/gradu00804.pdf?...1>
- Koskipalo, Niina 2008: Fasismia vai isänmaallisuutta? Helsingin Sanomien ja Uuden Suomen suhtautuminen isänmaallinen kansanliike-järjestöön vuosien 1933 ja 1936 eduskuntavaalien alla. Suomen ja yleisen historian pro gradu -tutkielma. Tampere. Saatavilla www-muodossa:
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80145/gradu03140.pdf?sequence=1>
- Kuusisto, Seppo 1969: Lapuanliikkeen johtoryhmät marraskuusta 1929 heinäkuuhun 1930. Painamaton Suomen historian laudaturtutkielma. Helsingin yliopisto. www-linkki teoksen löytämiseksi
<https://kansalliskirjasto.finna.fi/Record/helka.1221082>
- Rantala, Tuomas 2010: Uusi uljas maalaisliittolaisuus. Pääministeri J. E. Sunila ja hänen maalaisliittolainen hallituksensa 1927–1928. Suomen historian Pro Gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Painamaton. Saatavilla www-muodossa:
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81628/gradu04334.pdf?sequence=1>
- Valkama, Jussi 2008: Eheyttämistä ja ristiriitoja. K. N. Rantakarin poliittinen toiminta vuodesta 1929 vuoteen 1939. Tampereen yliopisto. Pro Gradu tutkielma. Julkaisematon. Saatavilla www-muodossa:
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79114/gradu02532.pdf?sequence=1>

Eduskunnan tietokanta, Kansanedustajat 1907-

Haettu:

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peoplereults.aspx?k=%2A#k=NykyinenKansanedustaja%3AEi>
viitattu 5.11.2015

Helenelund, Edvard

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910456.aspx>
viitattu 5.11.2015

Pihkala, Martti

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911252.aspx>
viitattu 5.11.2015

Rantanen, Matti

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911334.aspx>
viitattu 5.11.2015.

LIITTEET

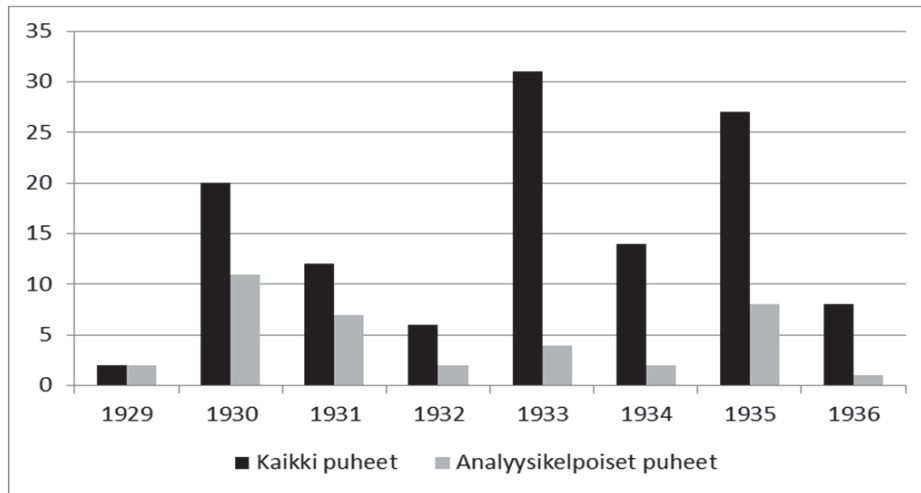
TAULUKKO 6 Kosolan puheet

Löydetyt Kosolan puheet, haastattelut ja lausunnot vuosilta 1929–1936¹⁵⁴⁷

Vuosi	Analyysikelpoiset puheet (A)	Kaikki puheet (B)	Analyysikelpoisten puheiden prosenttiosuus suhteessa kaikkiin ko. vuoden puheisiin (C)	Puheiden määrä (B) ko. vuonna suhteessa kaikkiin puheisiin (120)
1929	2	2	100 %	1,7 %
1930	11	20	55 %	16,5 %
1931	7	12	58,3 %	10 %
1932	2	7	28,6 %	5,8 %
1933	4	31	12,9 %	25,6 %
1934	2	14	15,4 %	11,6 %
1935	8	27	29,6 %	22,3 %
1936	1	8	12,5 %	6,5 %
Yhteensä	37	121	30,8 %	100 %
Keskiarvot	Puhe/vuosi 4,6 (kpl)	15 (kpl)	26,5 %	12,5 %

¹⁵⁴⁷ Puheita on yhteensä 121 kpl, joista 37 (30,6 % kokonaismäärästä) on analyysikelpoisia. Puheiden määrä on vähäinen vuosina 1932 ja 1936, koska vuonna 1932 Kosola oli vankilassa ja vuonna 1936 hänet syrjäytettiin IKL:n johdosta. Vuonna 1936 puheiden määrä suhteessa niiden analysointikelpoisuuteen on matalin. Puheiden määrä ylipäänsä (B) on suuri vuosina 1933 ja 1935. Tosin vuonna 1933 analyysikelpoisia puheita on vähiten. Analyysikelpoiset puheet painottuvat ensisijaisesti vuoteen 1930, mutta myös vuoteen 1931. Näinä vuosina media oli kiinnostunut Kosolasta ja raportoi hänen puheistaan.

TAULUKKO 7 Analyysikelpoiset puheet

Kosolan puheiden luokittelu (kriteerinä puheen merkittävyys). Kuten alempana huomataan, kvantitatiivisesti sopivia Kosolan puheita on noin 34 kappaletta, joista puolet ovat todella tärkeitä. Määrät luokan perässä vain (noin) suuntaa-antavia:

- A = Tärkeä analyysin kannalta pituutta ja temaattisia muutoksia. (15 kpl)
- B = Kokonainen puhe (yli 500 sanaa), ei merkittäviä teemoja (16 kpl)
- C = Vain osa puheesta löytyy (17 kpl)¹⁵⁴⁸
- D = Vain mainos (tai lähde) puheesta löytyy (Riittämätön analysoitavaksi.) (21 kpl)
- E = Julistus (LL:n tai IKL:n, ei temaattisesti riittävän laaja) (9 kpl)
- F = Haastattelu (vain poliittisen tilanteen kannalta tärkeä) (4 kpl)
- K = Puheen mahdollinen kirjoittaja

¹⁵⁴⁸ C-kategoriassa ovat muutamankin lauseen sisältävät tiedot, mutta ne ovat käytännössä analysointikelvottomia, tämä on erikseen mainittu kirjaimen perässä.

TAULUKKO 8 Lista Kosolan puheista

Löydetyt Kosolan puheet, haastattelut ja lausunnot vuosilta 1929–1936.
(jatkuu sivulle 398)

Kosolan puhe	Paikka	Luokittelu	Teemat ja puheen oletetut kirjoittajat ¹⁵⁴⁹	Yleisö ¹⁵⁵⁰
1. Kosolan puhe 1.12.1929.	Ensimmäinen Lapuan kokous, Lapua.	B	Kommunismin vastaisen taistelun aloittaminen, lainsäädäntö. (K: Artturi Leinonen ja Lauri Halme?)	Lapualaisia, jopa kommunisti ja SDP:n edustajia (2 kpl) paikalla. Aloituspuhe
2. Kosolan puhe 7.12.1929.	Eduskunta, Helsinki	B	Eduskunnan aloitettava nopeasti kommunismin vastainen lainsäädäntö. Laillisuuslinjalla (K: Artturi Leinonen ja Lauri Halme?)	Maalaisliiton eduskuntaryhmä.
3. Kosolan puhe 15.3.1930.	Toinen Lapuan kokous, Lapua.	B	Lainsäädäntö ja organisaatiot kommunisminvastaisista taistelua vastaan (K: Martti Rantanen, Artturi Leinonen,?)	Lapualaisia, kiivas mieliala, radikalisoitilannetta.
4. Kosolan julistus 3.4.1930.	Kolmas Lapuan kokous, Lapua.	E	Kirjapainon särkeminen; emme tuomitse tekoa. (K: K. R. Kares?, Hilja Riipinen?)	Lapualaisia, käännekohta, koska ensimmäinen laitonteko. Kyösti Kallion hallitus
5. Kosolan puheenvuoro 11.6.1930.	Teknillinen korkeakoulu (<i>Ei kokonaisena</i>), Helsinki.	C	Lapuanliikkeen neuvottelut AKS:n kanssa. (K: Kai Donner?)	AKS:laisia ja oikeistolaisten järjestöjen edustajia
6. Kosolan puhe 21.6.1930	Neljäs kokous, Lapua.	C, K?	Päätös talonpoikaismarssin järjestämisestä (K: K. R. Kares?)	Lapuanliikkeen kannattajia

¹⁵⁴⁹ Puheen kirjoittaja perustuu useimmiten oletukseen, siksi perässä on kysymysmerkki.
¹⁵⁵⁰ Yleisö on lukumääräinen (jos tiedetään) sekä retorinen yleisö, kenelle viesti oli suunnattu.

7. Kosolan puhe 7.7.1930.	Senaatintori, Pallokenttä. Helsinki.	A	Kommunisminvastainen lainsäädäntö on ajettava eduskunnassa lävitse, tai tilannetta ei voida hallita. K: Kai Donner ja ylioppilaita Lapualta (Olavi Kares?)	10 800-12 600 marssijaa. ¹⁵⁵¹ Runsaasti yleisöä sekä radion kuuntelijat ja lehtien lukijat. Tärkein puhetilaisuus.
8. Kosolan puhe 12.7.1930.	Herättäjäjuhlat, Lapua	B	Nöyrä, haki tukea uskonnollisilta ja kirkollisilta tahoilta kirjapaino-oikeudenkäyntiä varten. K: K. R. Kares, Artturi Vuorimaa?	Ainakin satoja lapualaisia heränneitä ja herätysliikkeiden tukijoita
9. Kosolan puhe 15.7.1930. (Lapuan päivät, [uskonnollisia teemoja])	Lapuan päivät, Lapua)	A	Uskonnollinen. K: K. R. Kares, Artturi Vuorimaa?	Satoja kuulijoita?
10. Kosolan haastattelu 16.7.1930	<i>Uusi Suomi</i>	F	Lapuanliike ei ole vielä läheskään lopussa.) (Uuden Suomen toimittaja?)	"Isänmaallinen kansa", Kaikki lehteä lukevat henkilöt, hallitus, P. E. Svinhufvud. SDP.
11. Kosolan julistus 24.7.1930. "Suomen isänmaalliselle kansalle".	Lehdistö, etenkin kokoomuksen.	E	Vaaleissa on saattava porvarillinen enemmistö tai tilanne pahenee.	"Isänmaallinen kansa", Kaikki lehteä lukevat henkilöt, hallitus, P. E. Svinhufvud. SDP.
12. Kosolan julistus 10.9.1930. "Suomi yhtiöiden johtaja Lavoniukselle,".	Lehdistö, etenkin Kokoomuksen.	E	Kritisoi liputtamista jättämistä.	"Isänmaallinen kansa", Lavonius sekä kaikki lehtiä lukevat henkilöt.
13. Kosolan julistus 14.9.1930. Lapuanliikkeen kyydityskielto. E	Lehdistö.	E	Kyydittäminen lopetettava, koska se vahingoittaa liikettä poliittisesti.	Kyydittäjät ja sellaiseksi haluavat, lehdistö, hallitus, P. E. Svinhufvud

¹⁵⁵¹ Talonpoikaismarssille osallistuneiden henkilöiden määrä Jukka Tarkan mukaan Ks. Apu n:o 46. 18.11.1967. Sisältyy: Kansan arkisto. 4. Fasismi, Lapuan Liike, IKL. 3002.

14. Kosolan teksti Aktivistissa 15.9.1930.	Lapuanliike.	C	Kyydittämisen perustelua, lapuanliikkeen syntymis-syyt, K: K. R. Kares Aktivistin "aputoimittaja".	Kaikki lapuanliikkeen kannattajat.
15. Kosolan puhe 18.9.1930.	Suojeluskuntatalo, Riihimäki	A	Laaja linjapuhe, missä selitti LL:n päämääriä ja toiminnan syitä. K: Artturi Vuorimaa, Kai Donner? K. R. Kares?	Lapuanliikkeeseen kriittisesti suhtautuvat porvarit, etenkin Maa-laisliitto.
16. Kosolan puhe 24.9.1930.	Suomen Lukon- valtiollinen esitelmätilaisuus. (Uusi Suomi) Turku. Mukana myös Vihtori Herttua. ¹⁵⁵²	A	Lapuanliikkeen toiminnan välttämättömyys	Lapuanliikkeeseen kriittisesti suhtautuvat porvarit, etenkin Maa-laisliitto.
17. Kosolan puhe 27.9.1930.	Kaupungintalon juhlasali, Vaasa	A	Lapuanliikkeen toiminnan välttämättömyys. Linjapuhe.	Lapuanliikkeeseen kriittisesti suhtautuvat porvarit, etenkin Maa-laisliitto.
18. Kosolan puhe 5.10.1930 ¹⁵⁵³	Suomalainen klubi, Vaasa	C	Paikallisorganisaation tehostamissuunnitelma Vuorimaa?	?
19. Kosolan haastattelu 11.10.1930 ¹⁵⁵⁴	Kosolan haastattelu, Eduskuntavaalit 1930	F	Kommunisminvastainen lainsäädäntö saatava aikaan	Ajan Sanan lukijat, IKL:n kannattajat
20. Kosolan puhe 12.10.1930 ¹⁵⁵⁵	Ostrobotnia, Helsinki	C	Kyydittäjien ilmoittautuminen, K: Vuorimaa?	400 - 500. Hallitus on heikko taistelussa kommunismia vastaan. Sisäministeri Kuokkanen.

¹⁵⁵² Uusitalo 1982, 273.

¹⁵⁵³ Laukkonen 1993, 113.

¹⁵⁵⁴ Ajan Sana 12.10.1930.

¹⁵⁵⁵ Manninen 2008, 449; Hämeen Sanomat 21.10.1930, Kommunistikyydityksiin osallistuneet; Suomenmaa 22.10.1930, Kyydittäjien joukkoilmoittautuminen; Aamulehti 21.10.1930, 404 henkilöä ilmoittautui eilen; Aamulehti 22.10.1930, Kommunistikyydittäjien joukkoilmoittautuminen. Lehtien mukaan sisäministerille jätetty joukkoilmoittautuminen käsitti 396 nimeä ja 36 sivua. Ensimmäisenä oli Vihtori Kosolan nimi. Hietalan (1971, 115) mukaan tämän sai aikaan juuri lakonmurtaja Vientirauhan Martti Pihkala. Ks. myös ilmoittautuneiden kirjelmä sisäasiainministerille 20.10.1930. Julistuksen on allekirjoittanut myös Kosola.

21. Kosolan puhe 23.11.1930	Lapuan 5. kokous, Lapua	B	Lapuanliike virallistetaan, K: Artturi Vuorimaa?	Palaa kommunisminvastaisen taistelun välttämättömyyteen
22. Kosolan puhe 1.12.1930.	Kuopio	A	Puolustuspuhe esitetyistä syytöksistä K.J. Ståhlbergin kyydityksen takia. Ei Vuorimaa, koska vankilassa, K: K. R. Kares?	Poliittiset puolueet, etenkin Maalaisliitto.
23. Kosolan puhe 5.1.1931	Käkisalmi	A	Kansalaisoikeudet. Vasemmisto ei toimi maan hyväksi, vaan vain vaatii etuja itselleen. K: Artturi Vuorimaa? Gröning otettava huomioon vuosien 1930-1931 puheissa.	Porvarilliset puolueet.
24. Kosolan julistus 8.1.1931.	Paavo Rautala,? (Lapuanliikettä kannattanut maalaisliittolainen)	E	Maalaisliitto ei saa hylätä lapuanliikettä, kokous pidettävä ML:n toiminnasta.	Lapualaismaalaisliittolaisille, ML:n puoluejohdolle.
25. Kosolan puhe 10.1.1931.	Svinhufvudin vaalitulaisuus. Tampere	A	Joku kokoomuslainen ainakin hyväksynyt sisälön + K. R. Kares.	Maalaisliittolaisille ja porvaristolle. Laitaoikeiston tuki Svinhufvudille.
26. Kosolan puhe 18.1.1931 ¹⁵⁵⁶	Lapuanliikkeen paikallisosaston juhla, Alavus.	C	K: Vuorimaa?	Ei tietoa
27. Kosolan puhe 9.2.1931.	(Lapuanliikkeen kokous Helsinki)	D	Ei tietoa	Satoja?
28. Kosolan puhe 1.3.1931.	Kerava paikallisosasto.	B	SDP muodostunut uhkaksi maan itsenäisyydelle. K: Artturi Vuorimaa?	Ei tietoa
29. Kosolan puhe 12.3.1931? (US 13.3.1931)	Lapuanliikkeen kokous, Helsinki (Ei kokonaisuena.)	B	SDP:n uhka. Maantieteellinen sijainti. K: Vuorimaa? Gröning?	Ei tietoa

¹⁵⁵⁶ Vaasa 10.1.1931, L. L. Alavuden paikallisosastolla (mainos tapahtumasta).

30. Kosolan puhe 9.4.1931.	Tammisaari.	A	K: Vuorimaa? Gröning?	Ei tietoa
31. Kosolan puhe 14.7.1931.	Lapua, Lapuan päivät.	A	K: K. R. Kares?	Historiallinen taistelu kommunisteja ja venäläisiä vastaan. Lapuan uskonnolliset tahot.
32. Kosolan puhe 19.7.1931.	Hyvinkää	A	K: Vuorimaa, koska puheessa on kapinakiilotusta. (?)	Suunnan on muututtava, LL ei välttämättä vaadi itse määritellä uutta suuntaa. LL:n kannattajat ja hallitus
33. Kosolan puhe 9.8.1931.	Suupohja ¹⁵⁵⁷ (Vain mainos)	D	K: Vuorimaa?	Ehkä samanlainen kuin Hyvinkään puhe? Mukana oli K. M. Wallenius, jota juhlittiin.
34. Kosolan puhe 18.12.1931.	Uusikaupunki. (<i>Puhetta ei kokonaisena.</i>)	C	Yltyvää kapinakiilotusta? K: Vuorimaa?	Muutama sata?
35. Kosolan puhe 1932. ¹⁵⁵⁸	Rovaniemi	D	Ei tietoa	Ei tietoa
36. Kosolan puhe 9.1.1932 ¹⁵⁵⁹	Laitila nuorisoseuratalo (vain maininta Hämeen Sanomissa 13.1.1932.)	D	Yltyvää kapinakiilotusta? K: Vuorimaa?	Muutama sata?
37. Kosolan puhe 28.1.1932.	<i>Vain mainos</i>	D	K: Vuorimaa?	Muutama sata?
38. Kosolan puhe 21.2.1932.	Helsinki, Hämeäläisten talo.	A	K: Vuorimaa	300? Jos suunta ei muutu, se muutetaan kaikin mahdollisin keinoin, myös ihmisiin.
39. Kosolan julistus 29.2.1932. "Rauhallisuutta ei maassa voida säilyttää." E	Hämeenlinna	B	Lapuanliikkeen laajennettu johto (= johto + valtuuskunta)	Lehdistö, LL:n kannattajat ja hallitus. Hallituksen on erottava.

¹⁵⁵⁷ Rinta-Tassi 2004, 968.

¹⁵⁵⁸ Enbuske 1997, 268. Ks. myös Haavio 1965, 70-74.

¹⁵⁵⁹ Alifrosti 2002, 410; *Laitilan Sanomat* 15.1.1932, 22.1.1932, 29.1.1932.

40.	Kosolan lausunto 17.10.1932	Turun lääninvankila.	B	K: Kosola?	Lehdistö, LL:n kannattajat ja hallitus. Ei halunnut asettaa vankilan johtoa ja lääkäreitä vaikeuksiin hallituksen politiikasta.
41.	Kosolan puhe 20.10.1932	Lapua	B	K: Kosola?	Kiitostervehdys kannattajille
42.	Kosolan puhe 2.1.1933.	Ylistaro ja Iso-kyrö ¹⁵⁶⁰	D	Ei tietoa	Ei tietoa
43.	Kosolan puhe 8.1.1933.	Kannus, <i>(Ei kokonaisena)</i>	C	Toiminta aloitetaan uudelleen, K: K. R. Kares?	Mahdolliset uudet kannattajat? Vanhat kannattajat ja hallitus.
44.	Kosolan puhe 22.1.1933.	Ylistaron Tapaninlinna, isänmaallinen juhla kello 17.30. <i>(Vain mainos)</i>	D	Puhe osa valkoista viikkoa. ¹⁵⁶¹	Ei tietoa
45.	Kosolan puhe 4.2.1933.	Lapuan kokous. <i>(Ei kokonaisena)</i>	B	IKL:n osallistuminen vaaleihin.	Ei tietoa
46.	Kosolan puhe 18.2.1933	Konnevesi <i>(Ei kokonaisena)</i>	D	Ei tietoa	Ei tietoa
47.	Kosolan puhe 20.2.1933.	Kivijärvi ¹⁵⁶²	D	Ei tietoa	Ei tietoa
48.	Kosolan puhe 25.2.1933.	Kristiinankaupunki ¹⁵⁶³	D	Ei tietoa	"Poikkeuksellisen runsaasti" kuulijoita.
49.	Kosolan puhe 27.2.1933.	Jämsä kello 19. <i>(Ei kokonaisena)</i>	D	Ei tietoa	Ei tietoa
50.	Kosolan puhe 28.2.1933.	Koskenpää <i>(Ei kokonaisena)</i> (Piti aluksi olla Kosolan puhe 28.2.1933 Jämsänkoskella.)	D	Ei tietoa	Ei tietoa

¹⁵⁶⁰ Koskipalo 2008, 66.

¹⁵⁶¹ *Lakeuden Sana* 16.1.1933, Ylistarossa isänmaallinen juhla.

¹⁵⁶² *Sisä-Suomi* 20.2.1933.

¹⁵⁶³ *Ajan Sana* 26.2.1933.

51.	Kosolan puhe 1.3.1933.	Lapua, työväentalo (<i>Ei kokonaisena</i>)	C	Puhekiellosta huolimatta, SDP:n juhlat on lopetettava	SDP:n naisyhdistys, puoluekokonaisuudessaan, lehdistö, ehkä hallitus.
52.	Kosolan puhe 2.3.1933, seurojen talolla.	Petäjävesi kello 18.30 (<i>Ei kokonaisena.</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
53.	Kosolan puhe 5.3.1933.	Valkeakosken seuratalo kello 15.	B	Ei tietoa	Ei tietoa
54.	Kosolan puhe 12.3.1933. ¹⁵⁶⁴	Pieksämäen yhteiskoulun juhlasali. (<i>Ei kokonaisena</i>)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
55.	Kosolan puhe 26.3.1933 ¹⁵⁶⁵	Padasjoki	C	Marxilaisuus turmio isänmaalle. Jokaisen noustava marxilaisuutta vastaan.	Noin 800 henkeä. Kalervo Tamminen, IKL ja työväki.
56.	Kosolan puhe 23.4.1933	Petäjävesi (vain mainos)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
57.	Kosolan puhe kevät 1933. ¹⁵⁶⁶	Sotkamo	D	Ei tietoa	Ei tietoa
58.	Kosolan puhe kevät 1933	Nokia, Kerhossa IKL:n suuri isänmaallinen juhlatilaisuus ¹⁵⁶⁷	D	Ei tietoa	Ei tietoa
59.	Kosolan puhe toukokuussa	Helsinki (<i>Ei kokonaisena</i>)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
60.	Kosolan puhe 6.5.1933	Hämeenlinna. IKL:n ensimmäisen johtajakurssin päättäjäistilaisuudessa	D	Ei tietoa	Ei tietoa
61.	Kosolan puhe 25.5.1933.	Tampere, Vii-alan suojeluskuntatalo. (hyvin lyhyt)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
62.	Kosolan puhe 27.5.1933.	Jyväskylä ¹⁵⁶⁸	D	Ei tietoa	Ei tietoa
63.	Kosolan puhe 18.6.1933.	Lahti, IKL:n maakuntakokous. (<i>Ei kokonaisena</i>)	C	Ei tietoa	Ei tietoa

¹⁵⁶⁴ *Ajan Suunta* 13.3.1933.

¹⁵⁶⁵ *Ajan Sana* 27.3.1933, Sytyttävä tilaisuus Padasjoella.

¹⁵⁶⁶ Wilmi 1997, 575. Kosolan näkyvin tukija alueella oli Iivonlahden isäntä Samppa Moilanen.

¹⁵⁶⁷ Koivuniemi 1994, 317.

¹⁵⁶⁸ *Sisä-Suomi* 23.4.1933.

64.	Kosolan puhe 25.6.1933.	Oripään kangas. (Ei kokonaisuena)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
65.	Kosolan puhe 8.7.1933.	Kuortane. Talonpoikaismarssin kolmivuotispäivä. (Ei kokonaisuena) (lähes analysointi kelvoton)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
66.	Kosolan puhe 18.7.1933.	Vanajan Sini-mustaleiri, Etelä-Häme. (Ei kokonaisuena) (lähes analysointi kelvoton)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
67.	Kosolan julistus 10.8.1933. ¹⁵⁶⁹	Lehdistölle	E	Anomus Konikapinasta kiinniotettujen vapauttamiseksi.	Kivimäen hallitus, pulaliike, IKL:n kannattajat
68.	Kosolan puhe 20.8.1933.	IKL:n maakuntajuhla, Kokemäki. ¹⁵⁷⁰ (Vain mainos)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
69.	Kosolan puhe 27.8.1933.	Tammela.	A	Isäntävalta, IKL:n osallistuminen vaaleihin SDP:n torjumiseksi?	Kivimäen hallitus, SDP, muut puolueet, IKL:n kannattajat.
70.	Kosolan puhe 10.12.1933.	Tampere. Osia puheesta.	B?	Ei tietoa	Ei tietoa
71.	Kosolan puhe 13.12.1933.	Lapua, K. R. Kareksen 60-vuotispäivät. ¹⁵⁷¹ K, K. R. Kares?, Riipinen?	D	Ei tietoa	Kosola antoi K. R. Karekselle lahjaksi karhuntaljan.
72.	Kosolan tervehdys 28.12.1933.	Ajan Suunnalle, (Hyvin lyhyt) (lähes analysointi kelvoton)	C	Ei merkittävää viestiä, hengenno-status	IKL:n kannattajat
73.	Kosolan puhe 11.3.1934.	Kärsämäki, nuorisoseuratalo kello 20. (Ei kokonaisuena)	C?	Ei tietoa	Ei tietoa

¹⁵⁶⁹ Taustana tälle julistukselle voidaan pitää liminkalaisen agronomin, Lauri Kotirannan kirjettä 2.8.1933 Kosolalle. Kirjeessään Kotiranta vaati IKL:ltä toimia talouspulaa vastaan kun niitä eivät Maalaisliitto ja Kokoomus tehneet. Ks. kirje. PTA. IKL pöytäkirjoja, Mikkelin piirin tarkastustilaisuus.

¹⁵⁷⁰ *Ajan Suunta* 21.8.1933, Satakunta on valveilla (puhetta ei löydy).

¹⁵⁷¹ *Lapuan Sanomat* 14.12.1933, Hengen, sanan ja voiman mies; K. R. Kareksen 60-vuotispäivästä.

74.	Kosolan puhe 16.3.1934. ¹⁵⁷²	Lapua? Länkipohjan taistelun muistojuhla kello 18.	D	Ei tietoa	Ei tietoa
75.	Kosolan puhe 19.4.1934.	Jyväskylä, IKL:n paikallisosastojen huoneistossa kello 19. (Ei kokonaisena)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
76.	Kosolan puhe 23.5.1934.	Koria, IKL:n Elimäen paikallisosaston kokous, nuorisoseuran talossa.	C	Ei tietoa	Ei tietoa
77.	Kosolan puhe 27.5.1934.	Jyväskylä, IKL:n maakuntajuhla, kello 14 päiväjuhlissa lounaispuistossa ja iltajuhlissa kello 19 Suojan juhlasalissa. (Ei kokonaisena)	C	Ei tietoa	Ei tietoa
78.	Kosolan puhe 1.7.1934.	Pori, IKL:n vaalitulaisuus ¹⁵⁷³ .	D	Ei tietoa	Ei tietoa
79.	Kosolan puhe 7.7.1934.	Lapua, IKL:n edustajakokous.	B	Ei tietoa	Ei tietoa
80.	Kosolan puhe 12.8.1934.	Hämeenlinna, Vanajan Kankaan Visämäki,	D	Ei tietoa	Ei tietoa
81.	Kosolan puhe 19.8.1934.	Haapamäki, IKL:n suurjuhla. ¹⁵⁷⁴	D	Ei tietoa	600 kuulijaa.
82.	Kosolan puhe 2.9.1934.	Karjala, IKL:n maakuntajuhla	D	Ei tietoa	Ei tietoa
83.	Kosolan puhe 7.9.1934.	Viipuri, IKL:n maakuntajuhla.	B	Ei tietoa	Ei tietoa
84.	Kosolan puhe 18.10.1934.	Petäjävesi, Kuisvasjoen Tikka.	D	Ei tietoa	Ei tietoa
85.	Kosolan puhe 3.12.1934	IKL:n johtajakurssi Seinäjoki. ¹⁵⁷⁵	C	Vaalitaistelu, talonpoikaismarssin 5-vuotispäivä ja marxilaisuuden vastustaminen	Ei tietoa

¹⁵⁷² *Sisä-Suomi* lehti ilmoitti 11.4.1933, että Kosola jatkoi tarkistuksia Keski-Suomen piirissä. Kosola kävi niissä piireissä, jotka häneltä jäivät aiemmin tarkistamatta sekä perusti muutamia uusia paikallisosastoja niihin pitäjiin, joissa järjestystoimintaa ei vielä ollut aloitettu.

¹⁵⁷³ *Ajan Suunta* 1.7.1934.

¹⁵⁷⁴ *Kaiku* 21.8.1934, IKL:n suurjuhla Haapavedellä sunnuntaina.

¹⁵⁷⁵ *Pohjanmaan Suunta* 4.12.1934, IKL:n kurssitoiminta Etelä-Pohjanmaalla.

86.	Kosolan julistus 28.12.1934.	Lehdistö, Lyhyt kiitos IKL:n jäsenille.	E	Ei tietoa	Ei tietoa
87.	Kosolan puhe 7.2.1935.	Spalernajasta vapautumisen 18-vuotispäivä	C	Ei tietoa	Ei tietoa
88.	Kosolan puhe 9.6.1935.	Ylä-Vuoksi. (kokonaan?)	A	Talonpoikaismarssi ja IKL:n toiminta.	IKL:n lehdistö.
89.	Kosolan haastattelu 5.7.1935	1. <i>Pohjanmaan Suunta</i> ¹⁵⁷⁶ Ks. myös 2. <i>Kymenlaakson Suunta</i> .	1. C 2. F	Talonpoikaismarssin viisivuotispäivästä	Ei tietoa
90.	Kosolan puhe 7.7.1935.	IKL:n edustajakokouksessa Lapualla	D	Talonpoikaismarssin viisivuotispäivästä	Ei tietoa
91.	Kosolan puhe 14.7.1935.	Karjalan Pitkäranta. Vain mainos	D	Ei tietoa	IKL:n piiripäällikköjä oli kehoitettu keräämään yleisöä tilaisuuteen. ¹⁵⁷⁷
	<i>Kosolan puhekierron elokuussa 1935:</i>	IKL:n Hämeen- ja Satakunnan piirit. ¹⁵⁷⁸ Ks. alla:		Ei tietoa	Ei tietoa
92.	Kosolan puhe 1.8.1935.	Aitolahti, Etelä-Teisko ja Ruovesi	D	Ei tietoa	Ei tietoa
93.	Kosolan puhe 2.8.1935.	Kuru, Aure ja Pohjaslahti	D	Ei tietoa	Ei tietoa
94.	Kosolan puhe 3.8.1935.	Länsi-Teisko, Pengonpohja ja Ylöjärvi	D	Ei tietoa	Ei tietoa
95.	Kosolan puhe. 4.8.1935.	Tottijärvi ja Vesilahti	D	Ei tietoa	Ei tietoa
96.	Kosolan puhe 5.8.1935.	Viiala, Pälkäne ja Luopioinen	D	Ei tietoa	Ei tietoa
97.	Kosolan puhe 6.8.1935.	Sahalahti, Kuhmalahti ja Eräjärvi	D	Ei tietoa	Ei tietoa
98.	Kosolan puhe 7.8.1935.	Längelmäki ja Kuorevesi	D	Ei tietoa	Ei tietoa
99.	Kosolan puhe 8.8.1935.	Mänttä ja Vilppula	D	Ei tietoa	Ei tietoa

¹⁵⁷⁶ *Pohjanmaan Suunta* 6.7.1935, IKL:n on isänmaallisuuden linjalla.

¹⁵⁷⁷ *Karjalan Suunta* 10.7.1935, Laatokan Karjalan piiri.

¹⁵⁷⁸ *Työn Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen järjestötoiminta. Tilaisuuksissa oli väkeä yleensä 300–400 henkeä (esim. Luopioisissa). Kosola ei onnistunut saamaan suurta väkiryntäystä.

100.	Kosolan puhe 9.8.1935.	Juupajoki ja Orivesi	D	Ei tietoa	Ei tietoa
101.	Kosolan puhe 10.8.1935	Kangasalan suoje-je-luskuntatalo ¹⁵⁷⁹	D	IKL:n julistusta on vietävä "kylän äärimmäiseen mökkiin saakka".	Mukana SDP:n edustajia, joiden kanssa väiteltiin. Yleisöä Somersalon aikaisemmassa tilaisuudessa 700, Kosolan yleisö määrätuntematon. ¹⁵⁸⁰
102.	Kosolan puhe 11.8.1935	Nokia, Ikaalinen, Majalahti	D	Ei tietoa	Ei tietoa
103.	Kosolan puhe 12.8.1935.	Hämeenkyrö ja Viljakkala	D	Ei tietoa	Ei tietoa
104.	Kosolan puhe 13.8.1935.	Irjalan messukylän kerhohuoneisto	D	Ei tietoa	Ei tietoa
105.	Kosolan puhe 14.8.1935.	Lempäälä, Loppi, Järvi-Haavisto	D	Ei tietoa	Ei tietoa
106.	Kosolan puhe 15.8.1935.	Viiala ¹⁵⁸¹	D	Ei tietoa	Ei tietoa
107.	Kosolan puhe 15.9.1935.	Vuoksenniska, Laatokka. (<i>Vain mainos</i>)	D	Puhetilaisuus peruttiin Kosolan sairastumisen vuoksi. (Voidaan olettaa, että syynä peruutukseen oli Kosolan auto-onnettomuudessa saama aivotärähdys). ¹⁵⁸²	Ei tietoa
108.	Kosolan puhe 18.10.1935.	Petäjävedellä Kuivasmäen Tikka kello 18.20. (<i>Vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa

¹⁵⁷⁹ *Työn Suunta* 13.8.1935, IKL:n puhetilaisuudet.

¹⁵⁸⁰ *Työn Suunta* 13.8.1935, IKL:n puhetilaisuudet.

¹⁵⁸¹ Hämeen- ja Satakunnan piirin puhekierroksen tiedot *Työn Suunta* 9.8.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen järjestötoiminta; *Työn Suunta* 13.8.1935, IKL:n puhetilaisuudet, *Työn Suunta* 9.7.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen järjestötoiminta.

¹⁵⁸² *Karjalan Suunta* 15.9.1935, IKL:n Viipurin alue.

109.	Kosolan puhe 20.10.1935.	Äänekosken palokunnan talo kello 19. (<i>Vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
110.	Kosolan puhe 21.10.1935.	Suolahden kukkula. (<i>Vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
111.	Kosolan puhe 22.10.1935.	Muurame nuorisoseurakuntatalo. ¹⁵⁸³ (<i>Vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
112.	Kosolan puhe joulukuussa 1935	Terijoki. (13.12.1935?) ¹⁵⁸⁴	D	Ei tietoa	400-450 Henkilöä.
113.	Kosolan joulutervehdys 24.12.1935	Painettu lehteen ¹⁵⁸⁵ E		Kiitokset kansanliikkeen piiri-, alue-, paikallis-, ala- ja ryhmänjohtajille "suuriarvoisesta työstä" ja "tulosrikkaasta toiminnasta".	Lehden lukijakunta
114.	Kosolan puhe 26.1.1936.	Hiekan vapaa-palokunnan talolla kello 14.	D	Ei tietoa	Ei tietoa
115.	Kosolan puhe 26.1.1936.	Kolikkoinmäen raittiusseuran talolla kello 18. ¹⁵⁸⁶	D	Ei tietoa	Ei tietoa
116.	Kosolan puhe 28.1.1936.	Jääsken paikallisosaston tilaisuus. ¹⁵⁸⁷		Ei tietoa	Yleisöä "yli 100" henkeä.
117.	Kosolan puhe 23.2.1936.	Pietarsaari, IKL:n juhla ¹⁵⁸⁸ (<i>Vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa
118.	Kosolan puhe 28.2.1936.	Hämeenlinnan raatihuoneella (<i>vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Aihe: Punaisen paitojen riisuminen Lapualla 1929. ¹⁵⁸⁹
119.	Kosolan puhe 14.3.1936. ¹⁵⁹⁰	IKL:n edustajakokouksessa Helsingissä, Ostrobotnialla.	A	Ei tietoa	Ei tietoa

¹⁵⁸³ Kosolan Keski-Suomen puhekerroksen tiedot *Sisä-Suomi* 19.10.1935.

¹⁵⁸⁴ Lähtenmäki 2009, 251; *Kannaksen Lehti* 13.12.1935.

¹⁵⁸⁵ *Pohjanmaan Suunta* 24.12.1935. Kosolan joulutervehdys.

¹⁵⁸⁶ *Karjalan Suunta* 24.1.1936, Kosola puhuu.

¹⁵⁸⁷ *Karjalan Suunta* 3.2.1936, IKL:n järjestötoiminta. Viipurin alue. -ilmoitus.

¹⁵⁸⁸ *Lakeus* 14.1.1936, Suuret IKL-juhlat.

¹⁵⁸⁹ *Hämeen Sanomat* 28.2.1936, Isänmaallinen puhetilaisuus.

¹⁵⁹⁰ *Ajan Sana* 14.3.1936, Isänmaallisen kansanliikkeen ylimääräinen.

120. Kosolan puhe 30.4.1936.	IKL:n puoluetaisuus Hesperian kentällä (Luultavasti Kosola ei puhunut)	D/?	Ei tietoa	Ei tietoa
121. Kosolan puhe 6.11.1936.	Hämeenlinnassa, messuhallissa. Suomalaisen väen juhla. (<i>Vain mainos</i>)	D	Ei tietoa	Ei tietoa

TAULUKKO 9 Lapuanliikkeen ja IKL:n kokoukset ja julistukset

(jatkuu sivulle 403)

JULISTUS (lehdet, mistä tiedot otettu)	PAIKKA ja AIHE	ANTAJA	VAIKUTUSKOHDDE
1. 29.11.1929 ¹⁵⁹¹	Lapuanliikkeen 1. kokous kommunistinvastainen taistelu	Etelä-Pohjanmaan kansa	Kyösti Kallion hallitus, Maalaisliitto
2. 15.3.1930 ¹⁵⁹²	Lapuanliikkeen 2. kokous	Kokoukseen osallistujat, isänmaallinen kansa	Kallion hallitus, eduskunnan oikeusasiamies
3. 3.4.1930 ¹⁵⁹³	Lapuanliikkeen 3. Kokous, kirjapainon särkeminen.	72 nimeltä mainittua henkilöä, mm. Kosola	Kallion hallitus, Vaasan maaherra
4. 19.6.1930 ¹⁵⁹⁴	Lapuanliike irtisanoutuu fasismista.	Lapuanliikkeen johto ja Vihtori Kosola	Yleisö, etenkin Maalaisliitto.
5. 21.6.1930 ¹⁵⁹⁵	Lapuanliikkeen 4. kokous Helsingissä	Talonpoikaismarssi ja sen järjestäminen.	Yleisöä 300 henkilöä, SDP, Maalaisliitto ja hallitus. LL:n vastustajat.
6. 3.7.1930 ¹⁵⁹⁶	Kommentoi hallituksen kommunistilainsäädäntöä	Lapuanliikkeen valtuuskunta	Kallion hallitus, eduskunta
7. 7.7.1930 ¹⁵⁹⁷	Kommunistilainsäädäntöä kiiruhdettava, Helsinki	Lapuanliike, Vihtori Kosola, Vihtori Herttua ja Iivari Koivisto	Svinhufvud, eduskunta

¹⁵⁹¹ *Vaasa* 30.11.1929, Kommunismille on lopultakin.

¹⁵⁹² *Vaasa* 17.3.1930, Lapuan kokouksessa. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 19.3.1930, Lapuan kokouksen tärkein tulos.

¹⁵⁹² *Suomenmaa* 18.3.1930, Lapuan kokous.

¹⁵⁹³ Leinonen 1960, 72; Sihvo 1956, 204; Perälä 1998, 86–87; *Uusi Suomi* 10.4.1930, Vaasan juttuun osallistui. Lista kaikista ilmoittautuneista, *Keskisuomalainen* 10.4.1930, Vaasan kommunistipainon hävittäjät; *Suomenmaa* 10.4.1930, Kommunistipainon hävittäjät; *Työn Voima* 10.4.1930, Vaasan tihutyön; *Iltalehti* 10.4.1930, Lapualaisten kotiinpaluu; *Kaiku* 10.4.1930, Vaasan kommunistipainon; *Aamulehti* 10.4.1930, Etelä-Pohjanmaan miehistä; *Hämeen Sanomat* 10.4.1930, Katkeruus kommunismia kohtaan.

¹⁵⁹⁴ Hokkanen 1986, 38; Leinonen 1960, 86–87. Ks. myös Virkkunen 2002, 200–201; Juva 1977, 382. Maalaisliiton ministeri P. V. Heikkinen vaati lapuanliikkeeltä tämän julistuksen, jotta marssiin suostuttaisiin. Julistus julkaistiin sitten *Ilkka*-lehdessä 20.6.1930 lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset, 18.

¹⁵⁹⁵ Juva 1977, 381–382; Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset, 18.

¹⁵⁹⁶ *Iltalehti* 7.7.1930; Lapualaisliikkeen kehitys ja saavutukset. Suomen Lukko 1930, 31–32. Hallituksen lausuma 3.7.1930 luettavissa kokonaan Kokko 1930A, 56–57; *Kaiku* 3.7.1930, Hallituksen esitykset; Lapuanliike antoi 5.7.1930 julistuksen toimintansa päämäärästä. Ks. *Aamulehti* 6.7.1930, Lapuanliikkeen päämääränä.

¹⁵⁹⁷ Kokko 1930A, 41; Juva 1977, 394; *Satakunnan Kansa* 8.7.1930, Lapualaiset jäävät odottamaan hallituksen toimenpiteitä.

8. 14.7.1930 ¹⁵⁹⁸	Kommunistilainsäädäntö esitys hyväksyttävä eduskunnassa, Lapuan herättäjäjuhlat	K. R. Kares, Vihtori Kosola, Otto Korpajaakko, Yrjö Nikula, I. E. Heimo, Matti Malkamäki, Arvi Malmivaara ja Iivari Koivisto	Eduskunta ja sen poliitikot, etenkin SDP:n kansanedustajat
9. 16.7.1930 ¹⁵⁹⁹	Lapuanliikkeen toiminnan kiristäminen	Kosola, lapuanliike ja sen johto ¹⁶⁰⁰	SDP, eduskunta, Suomen kansa
10. 24.7.1930 ¹⁶⁰¹	Uudet vaalit, SDP:n voittaminen, kommunistilait	Lapuanliikkeen valtuuskunta	Suomen isänmaallinen kansa
11. 12.8.1930 ¹⁶⁰²	Lapuanliikkeen valtuuskunnan kokous, Tampere, isänmaallinen vaaliliitto	Lapuanliikkeen valtuuskunta	Isänmaalliset miehet
12. 22.8.1930 ¹⁶⁰³	Lapuanliikkeen yhteydet venäläisiin emigrantteihin ja kreivi Buxhoevedeniin	Lapuanliikkeen johto	SDP, Suomen Sosialidemokraatin toimitus, Arbetar-lehti
13. 10.9.1930 ¹⁶⁰⁴	Lavoniuksen kieltäytyttyä liputtamasta talonpoikaismarssipäivänä	Lapuanliike ja Vihtori Kosola, Iivari Koivisto ja Martti Rantanen,	Suomi-yhtiöiden johtaja Lavonius
14. 14.9.1930 ¹⁶⁰⁵	Kyydityskielto	Lapuanliike	Lapuanliikkeen kannattajat, vastustajat sekä hallitus ja media
15. 11.10.1930 ¹⁶⁰⁶	Isänmaallisten puolueiden vaaliliiton voitto	Lapuanliike	Eduskunta ja hallitus
16. 15.10.1930 ¹⁶⁰⁷	Presidentti Ståhlbergin kyyditys (viittaus kyydityskielto julistukseen)	Lapuanliike	Media, hallitus, eduskunta

¹⁵⁹⁸ *Aamulehti* 15.7.1930, Lapualaisten vaatimus.

¹⁵⁹⁹ *Aamulehti* 17.7.1930.

¹⁶⁰⁰ Joukossa oli Kosola ensimmäisenä, muita henkilöitä olivat mm. Vihtori Herttua, Kai Donner, Petter Forsström, Torsten Hedman, Gunnar Von Herten, Antti Isotalo, Olavi Kares, Iivari Koivisto, Otto Korpajaakko, Kustaa Latvala, Matti Malkamäki, Arvi Malmivaara, Yrjö Nikula, Martti Pihkala ja Martti Rantanen.

¹⁶⁰¹ *Kaleva* 25.7.1930; *Iltalehti* 25.7.1930; *Kaiku* 25.7.1930; *Aamulehti* 25.7.1930, Koko Suomen on yhdyttävä; *Vaasa* 25.7.1930, Lapuan liikkeen vaalijulistus.

¹⁶⁰² *Aamulehti* 13.8.1930, Vihtori Kosola jälleen mukana.

¹⁶⁰³ *Suomen Sosialidemokraatti* 23.8.1930, Lapuanliike ja venäläiset emigrantit.

¹⁶⁰⁴ *Aamulehti* 14.9.1930, Johtaja Lavonius ja lapuanliike. Ks. myös *Suomenmaa* 21.9.1930, Silmästä silmään.

¹⁶⁰⁵ Esimerkiksi Siltala 1985, 170.

¹⁶⁰⁶ *Aamulehti* 12.10.1930, Kommunistilait eivät riitä.

¹⁶⁰⁷ *Vaasa* 16.10.1930, Lapuan liikkeen johdon tiedonanto; *Hämeen Sanomat* 16.10.1930, Lapuanliikkeen julkilausuma. Ks. myös Vapaussodan rintamamiesten liiton (VRL) ja Helsingin rintamamiestyhdistyksen kannanotot asiaan.

17. 27.10.1931 ¹⁶⁰⁸	Lahti	Uuden lapuanliikkeen perustaminen, maan talouspolitiikka muutettava.	Yleistä: Kosola mukana kokouksessa.
18. 23.11.1930	Lapuanliikkeen viides kokous	Lapuanliike	Puolueet, varsinkin SDP, "Suomen työväki"
19. 8.1.1931 ¹⁶⁰⁹	Kokouskutsu maalaisliittolaisille 9.2.1931 kokoukseen	Lapuanliike ja viisi nimettyä henkilöä	Maalaisliiton lapuanliikettä kannattavat jäsenet
20. 4.3.1931 ¹⁶¹⁰	Lainsäädäntöä kommunismia ja puoluevaltaa vastaan on kiristettävä yhä.	Lapuanliikkeen lähetystö	Presidentti Svinhufvud
21. 1.9.1931 ¹⁶¹¹	Lapuanliikkeen kokous Tampereella. Lapuanliikkeen sihteerin nimittäminen ja johdon täydentäminen.	Lapuan liike	Muut puolueet, yleisö
22. 29.2.1932 ¹⁶¹²	Mäntsälän kapinan purkaminen, hallitus vaihdettava ja uusi koottava puoluepolitiikan ulkopuolelta, Helsinki	Lapuanliikkeen "laajennettu johto"	Sunilan hallitus, Vuorimaa (Olemme puolellanne)
24. 2.3.1932 ¹⁶¹³	Media ja hallitus ovat johtaneet kansaa harhaan	Jyväskylän kapinallisten esikunta	"Marxilainen hallitus" ja yleisradio sekä Suomen kansa (valkoiset)
25. 12.4.1932 ¹⁶¹⁴	Lapuan lapualaiset	11 nimettyä henkilöä, ei Kosolaa	Lapualaismieliset kansalaiset
26. 18.7.1932 ¹⁶¹⁵	Lapua, Kosolan talon piha	IKL	Hallituksen toimet väärää, vangit vapautettava

¹⁶⁰⁸ Laukkonen 1993, 132. Lapuanliikkeellä oli vielä syyskuussa 1931 kokous Forssassa, mutta Kosola ei ollut paikalla. *Hämeen Sanomat* 15.9.1931. Tuhatkunta Lapuan miestä. Kokous pidettiin 13.9.1931 Forssassa.

¹⁶⁰⁹ *Ajan Sana* 3.2.1931, Lapualismaalaisliittolaisille; *Ajan Sana* 11.2.1931, Maalaisliitto ja presidentinvaalit; *Suomenmaa* 7.2.1931, Kansan vastaus herjaajille. Ks. asiaan liittyen *Vaasa* 30.3.1931, Pois käsketty. Maalaisliitto ilmoitti, että Kosolan oli erottava puolueen piiritoimikunnasta tai hänet erotettaisiin siitä. *Vaasa* piti Kosolan erottamista Maalaisliiton virhearviona ja totesi, että puolueesta tulisi "kaikkensa isänmaalle antaneen" Kosolan lisäksi eroamaan muitakin. Lapualismaalaisliittolaisten kokous oli pidetty joulukuussa 1930. Tavoitteena oli vaikuttaa ML:n lapuanliike linjaan. Ks. Hokkanen 1986, 54–55.

¹⁶¹⁰ KA. Kai Donnerin kokoelma. Kirjeitä Kai Donnerille v. 1923–1924; *Uusi Suomi* 4.3.1931, Lapuan liikkeen valtuuskunnan lähetystö.

¹⁶¹¹ Vrt. Kai Donnerille lähetetty kutsu. Vihtori Kosolan allekirjoituksella. KA. Kai Donnerin kokoelma. Kirjeitä Kai Donnerille v. 1923–1924.

¹⁶¹² Keravuori 1997, 106–107; Somersalo 1932, 15; koko julistus Sihvo 1956, 221.

¹⁶¹³ Perälä 1998, 272. Koko julistus Sihvo 1956, 236–237. Esim. *Uusi Suomi* 3.3.1932, Eilen muodostui; *Uusi Suomi* 4.3.1932, Jyväskylässä vielä liikehtimistä.

¹⁶¹⁴ *Karjalainen* 19.4.1932, Lapualaismielisille kansalaisille; KA. Suojeluskuntain yliesikunta, valistusosasto. Lapuanliikettä koskevia painotuotteita. Hc4.

27. 15.10.1932 ¹⁶¹⁶	Syvä järkytys, hallitus pakottanut vangit nälkälakkoon	IKL	Hallitus, IKL:n kannattajat (rauhallisuus säilytettävä)
28. 18.10.1932 ¹⁶¹⁷	K. M. Wallenius vapautettava	IKL	Hallitus
29. 19.10.1932 ¹⁶¹⁸	Kiitos kannattajat	IKL	IKL:n kannattajat (kiitos rauhallisuudetanne)
30. 2.1.1933 ¹⁶¹⁹	Uuden vuoden toivutus, asiamme on oikea	IKL	IKL:n kannattajat
31. 11.2.1933 ¹⁶²⁰	IKL:n taistelujärjestön perustaminen	IKL, Vihtori Kosola ja Reino Ala-Kulju	IKL:n kannattajat
32. 19.7.1933 ¹⁶²¹	Maatilojen pakkolunastukset keskeytettävä	IKL	Tasavallan presidentti, Svinhufvud
33. 10.8.1933 ¹⁶²²	Nivalan konikapinasta tuomittujen armahdaminen	IKL	Tasavallan presidentti, Svinhufvud
34. 24.9.1933 ¹⁶²³	Korkeakoulujen kiireellinen suomalais-taminen, Aaro Pajarin armahtaminen	IKL ja IKL:n Etelä-Pohjanmaan piirijohdoto	Tasavallan presidentti, Svinhufvud, SDP, eduskunta
35. 22.10.1933 ¹⁶²⁴	Kieltolaki kumottava	IKL:n johto	IKL:n jäsenet, Suomen kansa, eduskunta
36. 1.2.1934 ¹⁶²⁵	Suorat sitovat kansanäänestykset käyttöön etenkin presidentin vaalissa, eduskunnan jäsenmäärää alennettava	IKL:n johto (Kosola, Matti Malkamäki, E. A. Tuomivaara, Paavo Rautala, Bruno Salmiala.	Hallitus, poliittiset puolueet

- ¹⁶¹⁵ Uola 1969, 56; *Helsingin Sanomat* 18.7.1932; *Vaasa* 18.7.1932, Miehiä Kosolan pihassa.
- ¹⁶¹⁶ *Kaleva* 14.10.1932, Kosola, Wallenius ja kumpp. syömälakossa. Ks. myös *Karjala* 15.10.1932, Mäntsälän miesten asia. *Työn Voima* 20.12.1932, LL:n sotilasorganisaattori nyt vapaana.
- ¹⁶¹⁷ *Kaleva* 14.10.1932, Kosola, Wallenius ja kumpp. syömälakossa. Ks. myös *Karjala* 15.10.1932, Mäntsälän miesten asia. *Työn Voima* 20.12.1932, LL:n sotilasorganisaattori nyt vapaana.
- ¹⁶¹⁸ *Hämeen Sanomat* 20.10.1932, Isänmaallisen kansanliikkeen kannattajille.
- ¹⁶¹⁹ *Lakeuden Sana* 2.1.1933, Tervehdys isänmaallisen kansanliikkeen.
- ¹⁶²⁰ *Lakeuden Sana* 20.2.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen paikallisjärjestöjen.
- ¹⁶²¹ *Ajan Suunta* 20.7.1933, Maatilaan pakkomyynnit keskeytettävä; *Helsingin Sanomat* 20.7.1933, Eduskuntaa pyydetään koolle. Ks. sama julistus myös *Hämeen Sanomat* 21.7.1933, Eduskunta kiireellisesti koolle. PTA. Ca7, Kokoomuksen puoluekokous 7.-8.5.1934, 91.
- ¹⁶²² *Ajan Suunta* 10.8.1933, Anomus tasavallan presidentille. Ks. myös Ahtiainen 2005, 111-112 ja PTA. IKL:n pöytäkirjoja, "Anomus tasavallan presidentille".
- ¹⁶²³ *Ajan Suunta* 25.9.1933.
- ¹⁶²⁴ *Hämeen Sanomat* 22.10.1933, Isänmaallisen kansanliikkeen kannattajille.
- ¹⁶²⁵ *Kymenlaakson Suunta* 3.2.1934, Valtiollisen ohjelman suuntaviivoja. *Lakeuden Suunta* 2.2.1934, Valtiosäntöä uudistettava. (sama julistus)

37. Huhtikuu 1934 ¹⁶²⁶	Kevätjulistus	IKL:n johto (Kosola, Annala, Tuomivaara, Rautala, Malkamäki, Salmiala ja Ala-Kulju).	Suomen kansa.
38. 16.5.1934 ¹⁶²⁷	Vapaussodan 16-vuotismuistopäivä	Vihtori Kosola	IKL:n kannattajat
39. 28.12.1934 ¹⁶²⁸	Kiitokset toiminnastanne	Vihtori Kosola ja Reino Ala-Kulju	IKL:n jäsenet
40. 24.1.1935 ¹⁶²⁹	Kansa yhdistettävä IKL:n taakse	Vilho Annala ja Bruno Salmiala	IKL:n jäsenet
41. 12.6.1935 ¹⁶³⁰	IKL:n kristillinen pohja, Jumalanpilkkua kiellettävä	IKL:n puoluekokous	Suomen kansa, etenkin IKL:n jäsenet
42. 24.1.1936 ¹⁶³¹	Viron vallankaappaus-syytökset, kansan uhrauduttava syytöksiä vastaan, marxilaisuutta vastustettava jyrkästi, mutta lain mukaan	Vihtori Kosola, Matti Malkamäki, Reino Ala-Kulju, Vilho Annala ja Bruno Salmiala.	IKL:n jäsenet
43. 20.3.1936 ¹⁶³²	Puoluelehdistön vahingollinen kiihotus, etenkin uskonnosta Reaktio Elias Simojokea koskevaan keskusteluun	IKL:n Pohjois-Savon piirijohto	Muiden puolueiden lehdistö, Simojoen tapaus
44. 30.4.1936 ¹⁶³³	Kansalaisten toiminta IKL:ssä. Hesperian kenttä.	IKL puolue	Työväki, lehdistö
45. 10.12.1936 ¹⁶³⁴	Presidentin vaalit 1936	IKL puolue	Muut puolueet, yleisö

¹⁶²⁶ *Ajan Suuntaaja*, Ajan Suunnan asiamieslehti. N:o 7. Helsingissä huhtikuulla, Kevät julistus Suomen kansalle.

¹⁶²⁷ *Kymenlaakson Suunta* 13.12.1934, Avoin kysymys.

¹⁶²⁸ *Karjalan Suunta* 2.1.1935, Isänmaallisen kansanliikkeen jäsenille. Julistus oli päivätty 28.12.1934

¹⁶²⁹ *Ajan Suunta* 24.1.1935, IKL:n johdon julistus.

¹⁶³⁰ *Lahden Suunta* 12.7.1935, IKL:n kristillinen pohja.

¹⁶³¹ *Ajan Suunta* 24.1.1935, IKL:n johdon julistus; *Pohjanmaan Suunta* 25.1.1936, Kansallisen ylösnousemuksen tie; *Kymenlaakson Suunta* 25.1.1936 (sama julistus).

¹⁶³² *Lahden Suunta* 27.3.1936, IKL:n Pohjois-Savon piirijohdon.

¹⁶³³ *Ajan Suunta* 31.4.1936.

¹⁶³⁴ *Ajan Suunta* 10.12.1936, Julkilausuma.

Lapualaisten 10 käskyä

1. Jumalan pelko ja isien henki ohjatkoon ajatukseni ja työni.
2. Vain isänmaan onni on oma onneni.
3. Isänmaan menestys on kaikkien siunaus, uhrautuva työni siihen perustus.
4. Isänmaani on yksi, yhtenäinen ja koskematon. Sen puolesta seison ja kaadun.
5. Kunnian miehenä puhun vakaumuksestani. Turha puhe on perikadon siemen.
6. En alistu aineen palvontaan, enkä aseta yksityistä etuani yleisen edelle.
7. Rehellistä vastustajaa kunnioitan, vilpillistä ystävää kammoan.
8. Isänmaanpetturi ei ole kansalaiseni eikä omanedun tavoittelija uskottuni.
9. Lapuanlain säilytän isänmaattomien varalle, anteeksiantoni parannuksen tehneille.
10. En lepää ennenkuin isänmaatani tuhoavat voimat on nujerretut ja Suomensuvun yhteinen elämä turvattu.¹⁶³⁵

¹⁶³⁵ *Lapuan päivöäkäskey* 15.9.1931, Lapualaisten 10 käskyä.

HAKEMISTO

- Ahti, Martti, 19
 Aitosuomalaisuus, 13, 38, 146, 176, 183, 188, 199
 AKS, 14, 16, 17, 40, 42, 48, 55, 58, 111, 136, 146, 183, 200, 238, 239, 253, 254, 293, 320
 Aktivismi, 16, 19, 21, 23, 78, 94, 96, 100, 294, 296, 304, 325
 Ala-Kulju, Reino, 58, 152, 166, 171, 179, 189, 293
 Alapuro, Risto, 12
 Annala, Vilho, 9, 10, 58, 59, 152, 169, 171, 172, 179, 183, 326
 Antisemitismi, 10, 12, 137, 146, 188, 238, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 308, 314, 322
 Antrea, 136, 170
 Anttila, Aukusti, 168
 Arendt, Hannah, 250
 Aristoteles, 66
 Armenia, 203
 Aunus, 209
 Austromarxismi, 216
 Balilla-järjestö, 144
 Barthes, Roland, 23
 Benes, Edward, 188
 Berliini, 161
 Berlin, Sir Isaiah, 226
 Bobrikov, Nikolai, 241
 Bolshevismi, 19, 54, 144, 154, 155, 195, 208, 237, 239, 250, 253, 255, 315
 Bonäs, Johanna, 20
 Born, Ernst von, 57
 Boucht, Harald, 198
 Caligula, 269
 Castrén, Kaarlo, 98
 Castrén, Viljo, 189
 Chamberlain, Houston Stewart, 248
 Class, Heinrich, 248
 Collingwood, R. G., 28
 Danielson-Kalmari, J. R., 83, 110, 113
 Darwin, Charles, 182
 De Gobineau, Joseph Arthur Comte, 248
 Der Goltz, Anna von, 209
 Derrida, Jacques, 21
 Diskurssi, 25, 29, 126, 304
 Donner, Kai, 16, 19, 38, 39, 40, 41, 56, 68, 80, 104, 306, 320
 Durkheim, Emile, 135
 Eckart, Dietrich, 250
 Edistyspuolue, 62, 63, 64, 67, 71, 86, 87, 109, 112, 124, 145, 152, 158, 160, 162, 164, 172, 173, 176, 213, 221, 222, 224, 228, 234, 243, 265, 266, 270, 279, 303, 308, 315, 324
 Eduskunta, 39, 49, 55, 63, 64, 65, 69, 70, 71, 73, 74, 81, 82, 84, 86, 90, 98, 99, 106, 109, 117, 121, 129, 130, 138, 143, 147, 148, 153, 154, 155, 156, 157, 166, 172, 174, 176, 177, 184, 199, 201, 202, 204, 205, 207, 210, 211, 218, 219, 220, 223, 226, 230, 233, 235, 236, 237, 241, 242, 244, 251, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 273, 279, 283, 284, 285, 286, 291, 292, 301, 307, 310, 311, 318, 322
 Ehnrooth, Jari, 18
 Eisenstad, S. N., 50
 Ekola, Juho, 96, 98, 99, 325
 Englanti, 15, 28, 99, 104, 180, 209, 248, 260
 Eonsuu, Anton, 89
 Erich, Mikko, 212, 251, 301, 310
 Erzinkian, Suren, 203, 210
 Eskola, Seikko, 18
 Espanja, 143, 280, 322
 Etelä-Pohjanmaa, 17, 20, 38, 39, 45, 55, 58, 76, 99, 100, 113, 130, 155, 171, 240, 244, 245, 285, 300, 314
 Fasismi, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 48, 55, 58, 60, 73, 86, 136, 143, 145, 149, 161, 183, 187, 188, 189, 201, 222, 223, 249, 250, 252, 253, 255,

- 256, 271, 274, 281, 288, 293, 296, 305, 314, 316, 322
- Forssa, 155
- Forsström, Petter, 9, 41, 85, 189, 316
- Fritsch, Theodor, 248
- Gerlach, Hellmuth von, 260
- Goebbels, Joseph, 162
- Gramsci, Antonio, 20
- Gröning, Ragnar, 40
- Haarla, Rafael, 80, 163, 189
- Hakkila, Väinö, 90
- Hallberg, Pekka, 104
- Hallitus, 56, 60, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 78, 83, 84, 85, 87, 88, 90, 93, 98, 103, 104, 107, 126, 128, 135, 142, 150, 151, 152, 155, 156, 157, 166, 167, 170, 171, 195, 199, 204, 206, 210, 211, 213, 215, 219, 230, 243, 244, 246, 258, 260, 262, 264, 270, 272, 274, 276, 277, 280, 285, 286, 297, 301, 303, 306, 308, 310, 311, 317, 320
- Halmesvirta, Anssi, 191
- Hamina, 160, 161, 162, 163, 164, 219
- Hannula, J. O., 101
- Hannula, Uuno, 162
- Hegel, G. W., 182
- Heikkinen, J. A., 98
- Heimola, 106, 111, 233, 235
- Heimosotureiden liitto, 16
- Heinrichs, A. E., 88
- Heinrichs, Erik, 100
- Helenelund, Edvard, 198
- Henkilöhaastattelut, 46, 47, 48
- Henkilöverkosto, 20, 22, 26, 29, 33, 35, 36, 37, 38, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 306, 312, 316
- Hermeneutiikka, 33
- Herttua, Vihtori, 40, 41, 61, 103, 104, 105, 129, 198
- Hertzen, Gunnar von, 80, 198, 251
- Herännäisyys, 17, 24, 105, 117, 127, 129, 130, 245, 309
- Hiekkala, Lassi, 159, 162, 206, 207
- Hietala, Ilkka, 38, 42, 49, 65, 80, 119, 195, 196, 197, 201
- Historiakäsitys, 42, 239, 295
- Historiapoliittikka, 23, 28, 295, 306
- Hitler Jugend, 143
- Hitler, Adolf, 10, 86, 111, 154, 161, 223, 249, 250, 255, 259, 270, 271, 280, 315
- Hobbes, Thomas, 43, 79, 192, 279
- Hollanti, 208
- Honkimäki, 165, 166, 168, 171, 173
- Hornborg, Eirik, 93
- Hupli, Väinö, 216
- Huttula, Tapio, 20, 94, 95, 137
- Hyrkkänen, Markku, 95
- Hyvinkää, 74, 106, 118, 119, 160, 161, 162, 163, 233, 287, 288, 289, 299, 322
- Hyvämäki, Lauri, 12
- Häikiö, Juuso, 37
- Hämeenlinna, 12, 141, 164, 243
- Härmän kymppi, 97, 99
- Härmänen, J. E., 98
- Ideologia, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 25, 26, 28, 43, 84, 94, 95, 140, 143, 151, 154, 183, 191, 229, 230, 248, 250, 260, 269, 274, 294, 313, 319, 322
- Ignatius, Hannes, 99, 260
- Ikola, J. O., 129, 171, 176, 279
- ILP, 317
- Ingman, Lauri, 20, 40, 98, 127, 209
- Isotalo, Antti, 21, 89, 99, 140, 326
- Isotalo, Fiina, 140
- Isänmaallinen vaaliliitto, 81
- Isäntävalta, 110, 184, 185, 237, 267, 281, 290
- Italia, 10, 11, 15, 55, 143, 144, 153, 162, 183, 185, 188, 194, 222, 249, 250, 255, 259, 270, 271, 273, 274, 281, 290, 316, 321
- Itsenäisyyden liitto, 16
- Itsenäisyysaktivismi, 16, 296
- Itävalta, 146, 216
- Jaakkola, Matti, 251
- Jalander, Bruno, 83

- Japani, 9
 Joensuu, 141, 155
 Johansson, V. F., 57
 Jussila, Osmo, 19
 Juutalaisuus, 117, 137, 191, 247, 249,
 250, 251, 253, 255, 256, 257, 258,
 314
 Jälkiaktivismi, 16
 Jääkäriaktivismi, 16
 Jääkäriiliike, 16, 17, 78, 86, 93, 99, 101,
 109, 131, 134, 139, 143, 210, 242,
 245, 263, 266, 276, 277, 295, 297,
 300, 302, 303, 325, 326
 Kaila, Elmo E., 40, 98
 Kaján, Arvid, 49
 Kakkuri, Pekka, 165
 Kallio, Kyösti, 60, 82, 85, 88, 104,
 155, 156, 157, 173, 243, 262, 296
 Kalsta, Arvi, 146, 188
 Kangas, Lasse, 54
 Kansallissosialismi, 10, 12, 14, 115,
 154, 162, 182, 188, 193, 248, 249,
 250, 251, 254, 256, 258, 315
 Kansallisvaltio, 11, 115, 250
 Kansanjohtaja, 9, 10, 23, 34, 52, 53,
 104, 117, 124, 129, 130, 131, 132,
 159, 190, 237, 305, 306, 309, 311,
 317, 323, 324, 325, 326
 Kansankokonaisuus, 14, 117, 181,
 182, 183, 185, 190, 238, 260, 267,
 276
 Karemaa, Outi, 239
 Kares, K. R., 38, 40, 41, 56, 58, 68, 92,
 104, 107, 127, 128, 129, 131, 132,
 169, 179, 181, 211, 257, 268, 269,
 309, 320, 326
 Kares, Olavi, 41, 49
 Kares, Y., 59
 Karisma, 9, 10, 34, 38, 50, 52, 53, 132,
 209, 323
 Karjala, 53, 54, 123, 141, 148, 170,
 209, 239, 302
 Karjalan kansallisliitto, 54
 Kasekamp, Anders, 15
 Kauhava, 134, 169, 298
 Kautsky, Karl, 260
 Kaveheimo, Jukka, 189
 Kekkonen, Urho, 42, 87, 277
 Kennedy, Ellen, 43
 Keski-Suomi, 53, 274
 Keskustelutilanne, 28, 194
 Kielellinen käänne, 18, 21
 Kieltolaki, 85, 124
 Kinnunen, Erkki, 183
 Kissalan Aapeli, 221
 Kittilä, Urho, 144
 Kivi, Väinö, 210
 Kivinen, Ilmari, 134
 Klemetti, Heikki, 122, 326
 Klinge, Matti, 239
 Koivisto, Iivari, 41, 57, 104, 198
 Kokko, Arvo, 49
 Kokko, Väinö, 109
 Kokoomus, 15, 21, 37, 39, 40, 46, 48,
 62, 63, 64, 67, 69, 70, 71, 72, 82, 84,
 89, 125, 129, 138, 145, 146, 152,
 158, 159, 161, 162, 165, 171, 172,
 175, 176, 189, 202, 210, 211, 212,
 220, 223, 224, 228, 230, 232, 236,
 237, 243, 251, 266, 277, 279, 308,
 310, 316, 324, 325
 Komsomol, 144
 Konservatismi, 13, 15
 Konteksti, 18, 20, 22, 27, 28, 29, 31,
 36, 44, 47, 62, 68, 69, 152, 177, 212,
 228, 275, 308, 312, 317, 321
 Korjus, Jaakko, 49
 Korpijaakko, Otto, 128
 Korporatismi, 11, 13, 147, 169, 185,
 188, 189, 190, 281
 Korppi-Tommola, Aura, 141
 Koselleck, Reinhardt, 30
 Koskipalo, Niina, 234, 291
 Kosola, Niilo, 29, 60, 89
 Kosola, Pentti, 93, 201
 Kosola, Väinö, 93
 Kramsu, Kaarlo, 142
 Kranni, Esko, 171
 Kreikka, 208
 Kriisitilanne, 12, 29, 169, 183, 230

- Kriisiyhteiskunta, 52, 191
 Kronman, Anthony, 52, 357
 Kukkula, Juho, 98
 Kuoppala, J. K., 131
 Kuortane, 165
 Kuuliala, Viljo-Kustaa, 243
 Kuusisto, Seppo, 40, 46, 105
 Kytömäki, J., 131
 Kyyditykset, 18, 41, 57, 61, 62, 63, 66,
 69, 70, 72, 74, 79, 88, 89, 90, 91, 92,
 93, 104, 151, 175, 205, 211, 215,
 234, 283, 284, 299, 306, 307, 317,
 319, 320
 Käkisalmi, 73, 105, 106, 118, 218, 225,
 227, 228, 287, 290, 311
 Kärki, Niilo, 183
 Käsiteanalyysi, 21, 25, 26, 28, 30, 43
 Käsitehistoria, 30
 Körttiläisyys, 17
 Lackman, Matti, 13, 109
 Lagarde, Paul Anton de, 248
 Lahdensuo, Jalmari, 128, 245
 Lahdensuo, Jalo, 164, 165, 166, 168
 Lahdensuo, Kustaa, 168
 Laidoner, Johan, 147
 Laissez-faire, 11
 Lalli-liitto, 16
 Langbehn, Julius, 248
 Lapuan laki, 78, 79, 88, 91, 120, 126,
 130, 132, 137, 175, 200, 227, 242,
 261, 262, 272, 281, 282, 283, 287,
 299, 308, 313, 318, 319
 Lapuan päivä, 32, 113, 116, 128, 129,
 130, 131, 132, 133, 135, 214, 240,
 245, 270, 297, 298, 308, 320, 321
 Lapuan taistelu, 297, 298
 Larka, Anders, 147
 Lassila, Kustaa, 89
 Latvia, 15, 139, 201
 Lavonius, W. A., 158
 Lehtinen, Erkki, 39
 Lehtonen, Jalmari, 164
 Leikola, Juhani, 54, 105
 Leinonen, Artturi, 39, 41, 49, 56, 67,
 129, 155, 158, 164, 281, 320
 Leivo, Yrjö, 243
 Lenin, V. I., 74
 Lepistö, Matti, 49
 Levi-Strauss, Claude, 197
 Levälähti, K. E., 207
 Liberalismi, 11, 17, 142, 183, 184,
 192, 193, 226, 236, 237, 248, 257,
 259, 268
 Liettua, 15
 Linturi, Arvo, 296
 Lohi, K. A., 155
 Lohja, 9, 41
 Loima, Jyrki, 101
 Lotta-Svärd, 135, 138, 202
 Luokka, 11, 14, 114, 120, 141, 181,
 184, 186, 187, 190, 208, 217, 223,
 234, 253, 291, 295, 310
 Lähde, 27, 43, 44, 46, 48
 Länkipohja, 55, 114, 274
 Maalaisliitto, 9, 20, 39, 48, 57, 60, 64,
 67, 70, 71, 87, 89, 96, 103, 104, 114,
 120, 123, 124, 127, 129, 145, 146,
 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159,
 160, 161, 162, 164, 165, 168, 171,
 172, 173, 175, 176, 180, 181, 185,
 207, 210, 212, 213, 224, 228, 233,
 234, 235, 238, 243, 266, 270, 274,
 275, 276, 277, 285, 288, 307, 308,
 310, 311, 317, 320, 324
 Malkamäki, Matti, 98, 103, 129
 Malmivaara, Arvi, 131
 Malmivaara, Väinö, 131, 200
 Mannerheim, C. G. E., 13, 79, 101,
 105, 106, 107, 111, 112, 170, 310
 Marx, Karl, 182, 253
 McMillan, Dan, 250
 Mensevikit, 257
 Metafora, 22, 27, 32, 33, 35, 113, 133,
 149, 192, 297, 306, 310
 Metonymia, 32, 133, 149, 305
 Mikkilä, Timo, 20
 Mikkola, V., 268
 Molotov, V. M., 203
 Moskova, 19, 116, 163, 195, 219
 Mosse, George L, 249

- Munck, Ruth, 140
- Mussolini, Benito, 10, 11, 13, 50, 143, 185, 188, 223, 258, 296
- Mylly, Juhani, 21
- Myytti, 9, 12, 22, 23, 24, 38, 42, 47, 96, 101, 102, 109, 125, 132, 196, 197, 235, 248, 249, 264, 272, 294, 295, 296, 297, 306, 312, 324, 325, 326, 327
- Mäntsälän kapina, 9, 10, 12, 19, 39, 45, 53, 57, 75, 86, 106, 111, 118, 125, 133, 142, 153, 165, 166, 167, 169, 173, 212, 217, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 251, 253, 254, 284, 291, 294, 301, 303, 307, 308, 311, 312, 314, 316, 318, 324, 325
- Mättö, Erik, 201
- Nationalismi, 11, 12, 17, 100, 125, 126, 183, 249, 250, 297, 302, 323
- Natsismi, 10, 12, 239, 248, 249, 314
- Neuvostoliitto, 17, 19, 43, 54, 75, 88, 102, 115, 125, 137, 143, 144, 150, 153, 154, 172, 177, 186, 187, 202, 203, 210, 217, 219, 222, 223, 230, 238, 239, 241, 246, 247, 254, 255, 257, 261, 262, 271, 280
- Niinistö, Jussi, 21, 39
- Nikula, Yrjö, 41, 45, 288
- Norrmén, P. H., 105
- NSDAP, 12, 15, 188, 270, 271
- Nurmio, Heikki, 100
- Nygård, Väinö, 38
- Näykki, Kirsti, 37
- Oikeistoradikalismi, 12, 13, 15, 20, 42, 45, 96, 183, 308, 313
- Oikeusvaltio, 193, 227
- Olson, Emerik, 210
- Oripää, 266
- Ortega y Gasset, José, 143
- Orwell, George, 296
- Paasikivi, J. K., 145, 296, 316
- Parlamentarismi, 14, 15, 17, 26, 43, 62, 64, 95, 96, 110, 142, 146, 175, 176, 193, 194, 222, 259, 260, 263, 267, 268, 271, 273, 274, 275, 278,
- 279, 281, 282, 286, 291, 293, 313, 314, 315
- Patriarkalismi, 185
- Pekkala, Eino, 299
- Pekonen, Kyösti, 53
- Peltonen, Ulla-Maija, 94
- Pennanen, Pekka, 70
- Perelman, Chaim, 30
- Perälä, Reijo, 19
- Pesonen, Jussi, 135
- Pesonen, Vilho, 131
- Pietari, 97
- Pietarsaari, 168
- Pihkala, Martti, 13, 40, 41, 42, 156, 175, 189, 210
- Pirilä, Niilo, 58
- Pocock, J. G. A., 29
- Pohjois-Pohjalainen Osakunta, 109, 183
- Populismi, 12, 142, 275, 282
- Pori, 58, 68, 155, 232, 246
- Porvaristo, 35, 39, 45, 62, 69, 75, 81, 94, 102, 104, 112, 114, 115, 118, 120, 126, 137, 144, 145, 146, 153, 157, 159, 160, 174, 181, 183, 185, 193, 196, 202, 204, 205, 208, 209, 210, 211, 213, 217, 221, 223, 224, 228, 229, 238, 263, 276, 279, 284, 293, 296, 308, 309, 310, 311, 316, 318, 319, 324
- Propaganda, 44, 141, 142, 147, 156, 162, 196, 197, 239, 251, 255, 305
- Puheiden kirjoittajat, 29, 38, 313
- Punaiset paidat, 76, 264
- Puola, 139, 201, 270
- Puoluevalta, 25, 42, 85, 108, 115, 126, 127, 151, 169, 171, 176, 194, 222, 224, 230, 232, 236, 237, 238, 255, 259, 260, 261, 262, 263, 267, 268, 270, 271, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 288, 292, 315, 327
- Pylkkänen, Arvo, 42
- Päts, Konstantin, 15, 147, 149, 152, 153

- Rampanen, Saara, 140
 Ranciére, Jacques, 194
 Ranska, 21, 23, 135, 180, 194, 197, 248, 256, 298
 Rantakari, K. N., 146, 202
 Rantanen, Martti, 39, 40, 138, 198
 Rasismi, 248, 249, 251, 258
 Raun, Toivo, 147
 Rautala, Paavo, 143, 189, 275, 293
 Rautapää, Hugo, 98
 Rautasusi, 15
 Relander, L. K., 82, 103, 104, 128, 260
 Relander, Lauri Kristian, 49
 Retoriikka, 10, 13, 18, 22, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 50, 61, 68, 102, 113, 122, 126, 127, 132, 135, 137, 151, 152, 160, 173, 174, 175, 179, 190, 191, 192, 199, 212, 214, 216, 218, 219, 220, 223, 231, 238, 239, 241, 247, 251, 252, 253, 254, 258, 260, 264, 267, 269, 274, 276, 278, 279, 283, 289, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 317, 318, 319, 320, 321, 322
 Rieki, Esko, 203, 276, 322
 Riihimäki, 61, 62, 81, 82, 116, 158, 203, 208, 209, 211, 240, 283, 285, 298
 Riipinen, Hilja, 41, 46, 56, 70, 135, 138, 189, 222, 223, 308, 320
 Ritavuori, Heikki, 222
 Rituaali, 17, 59, 94, 133, 137, 283, 319
 RKP, 71, 90, 92, 124, 165, 176, 184, 198, 200, 213, 257
 Rooma, 176, 188, 200, 269, 276, 292, 296
 Roselius, Aapo, 19, 94, 106, 112, 120
 Rosenberg, Alfred, 248
 Rovasti, 131
 Runeberg, J. L., 120, 142
 Ruotsalainen, Paavo, 129
 Ruuskanen, Esa, 20
 Ruutu, Yrjö, 16, 19, 20, 182, 188, 276, 322
 Rydman, Eero, 221
 Räisänen, Yrjö, 111, 170, 200, 210, 211
 Röhr, Werner, 249
 Rötö, Jalmari, 299
 Saarinen, Paavo, 211
 Saksa, 11, 15, 16, 17, 25, 30, 38, 42, 50, 85, 97, 98, 100, 115, 140, 141, 143, 146, 153, 154, 161, 168, 180, 182, 187, 193, 194, 195, 196, 209, 222, 225, 230, 247, 248, 249, 250, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 268, 270, 271, 273, 274, 280, 286, 288, 290, 293, 300, 303, 315
 Salin, P. J., 268
 Salmiala, Bruno, 9, 10, 121, 122, 266
 Salo, Asser, 91, 199
 Salovaara, Kaarlo, 232, 233
 Savikko, Sari, 141
 Savonlinna, 172
 Schmitt, Carl, 25, 43, 78, 79, 115, 191, 192, 193, 194, 226, 247, 268, 270, 271, 279, 280, 281, 286, 290, 293, 294, 299
 Seppä, Toivo, 148
 Sihto, Arvo, 58
 Sihvo, Aarne, 100, 111, 276
 Siironen, Miika, 13, 95, 183
 Siltala, Juha, 9, 18, 20, 46, 54, 88, 89, 94, 95
 Simojoki, Elias, 10, 148, 150, 152, 293
 Simonen, Vihtori, 200
 Sinimustat, 20, 122, 124, 139, 141, 143, 148, 149, 151, 153, 268, 279, 292, 293, 325
 Siperia, 97
 Sirk, Artur, 147, 151, 152
 Sivén, Bobi, 21
 SKA, 185, 189
 Skinner, Quentin, 28, 29
 SKP, 19, 137
 Smetona, Antanas, 15
 Smith, Anthony D., 297
 Snellman, J. V., 113, 116, 134, 177, 182, 301
 Snyder, Louis L, 249

- Soikkanen, Hannu, 21
 Soikkanen, Timo, 16, 20
 Somersalo, Arne, 49, 56, 206, 259, 266, 268, 320
 Sosiaalifasismi, 241
 Sosialismi, 12, 155, 188, 208, 213, 215, 216, 217, 248, 253, 257, 259
 Spalernaja, 9, 96, 97, 127, 130, 131, 135, 170, 276, 296, 309, 326
 Spencer, Herbert, 182
 SSTP, 19, 204, 210
 Stalin, Josif, 86, 241
 Strasser, Otto, 188
 Strategia, 31, 33, 35, 124, 127, 152, 176, 181, 224, 234, 258, 297
 Strauss, Leo, 43, 192
 Strong, Tracy B., 43, 79
 Ståhlberg, K. J., 41, 70, 91, 110, 112, 175, 205, 210, 242, 244, 303, 307, 310, 320
 Sulamaa, Kaarle, 183
 Sunila, J. E., 57, 79, 85, 171, 207, 219
 Sunzi, 224
 Suojeluskunta, 18, 39, 54, 61, 65, 75, 81, 90, 94, 106, 116, 122, 157, 161, 163, 167, 168, 169, 202, 203, 206, 207, 236, 240, 252, 266, 269, 283, 300, 311, 313
 Suomen Lukko, 40, 62, 116, 156, 157, 158, 204, 211, 262, 284, 311
 Suomen suojelusliitto, 16, 54, 55, 56, 195
 Susitaival, Paavo, 21, 121
 Suurlakko, 78, 184
 Suvereeni, 43, 65, 78, 79, 192, 279, 287, 291, 293, 294
 Swatos, William H., 50, 51
 Sveitsi, 208
 Svinhufvud, P. E., 69, 79, 82, 84, 85, 104, 112, 128, 145, 170, 171, 173, 175, 179, 205, 212, 218, 225, 230, 243, 244, 264, 267, 286, 290, 297, 306, 307, 308, 310, 311, 319
 Talonpoikaismarssi, 10, 37, 39, 40, 49, 59, 60, 62, 63, 65, 68, 71, 72, 76, 77, 86, 88, 90, 93, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 112, 134, 176, 178, 179, 187, 198, 199, 200, 201, 203, 205, 208, 213, 214, 236, 241, 246, 256, 260, 265, 285, 286, 288, 296, 301, 303, 306, 307, 309, 310, 311, 313, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 325
 Talvela, Paavo, 102
 Tammela, 41, 124, 136, 222, 236, 267, 275, 278, 292, 293, 308
 Tammisaari, 39, 74, 170, 297
 Tampere, 119, 121, 122, 155, 173, 189, 235, 236, 267, 274
 Tanner, Väinö, 109, 141, 211, 213, 216, 219, 224, 267
 Tarton rauha, 288
 Tiitu, Kustaa, 48, 55, 60, 89, 164, 165, 167, 168
 Tilli, Jouni, 17
 Toivola, Urho, 64, 219
 Tokoi, Oskari, 195
 Totalitarismi, 154, 241
 Traditio, 16, 24, 26, 52, 77, 133, 223, 238, 248, 253, 258, 295, 300, 311
 Trotski, Leon, 74
 Tšhekkoslovakia, 188
 Tukholma, 201
 Tulenheimo, Martti, 122
 Tuomivaara, E. A., 179
 Tuompo, Viljo, 100
 Tuori, Kaarlo, 43
 Turku, 62, 75, 116, 129, 136, 141, 155, 195, 204, 211, 262, 271, 284
 Työmaaterrori, 92, 158, 188, 202, 266, 300
 Työn Ääni, 39, 60, 76, 77, 88, 102
 Työväenliike, 19, 77, 146, 174, 178, 179, 182, 183, 223, 260, 280, 292
 Työväenliitto, 188, 189
 Työväentalo, 20, 55, 57, 74, 84, 215, 220, 221, 315, 317, 318, 319, 321
 Ukkosristi, 15
 Ulkoparlamentarismi, 11, 55, 84, 104, 277, 288, 314, 315

- Ulmanis, Karlis, 15
 Uola, Mikko, 13, 20, 46, 239
 Uskonto, 11, 13, 15, 17, 24, 28, 32, 52,
 53, 54, 56, 59, 79, 94, 100, 101, 103,
 117, 125, 127, 129, 130, 131, 132,
 133, 134, 135, 136, 137, 143, 155,
 162, 170, 172, 175, 177, 182, 191,
 192, 195, 196, 208, 214, 221, 231,
 237, 239, 241, 242, 245, 250, 252,
 253, 257, 258, 265, 267, 268, 274,
 280, 283, 292, 298, 308, 309, 312,
 321, 322, 324, 325, 326
 Utopia, 11, 13, 126, 218, 246, 304
 Uusikaupunki, 220, 264
 Vaasa, 46, 60, 64, 68, 70, 73, 89, 91,
 92, 97, 130, 140, 198, 199, 211, 263,
 285, 289, 318, 319, 321
 Walden, Rudolf, 98
 Valkoiset, 19, 59, 76, 77, 84, 94, 95,
 96, 100, 106, 107, 108, 109, 110,
 111, 112, 113, 210, 235, 238, 277,
 300
 Wallenius, Anni, 121
 Wallenius, K. M., 41, 111, 161, 219,
 316, 320
 Vapaamuurarit, 189, 250, 252, 255,
 314
 Vapaasalo, Sakari, 121
 VAPS, 15, 147, 149, 150, 151, 152, 153
 Vares, Vesa, 20, 21, 109
 Varhaisaktismi, 16
 Varpio, Viktor, 59
 Vartiainen, J. W., 257
 Vasara, Erkki, 104
 Vatanen, V. J., 255
 Weber, Max, 38, 50, 52, 53
 Vehkaoja, Juho, 98
 Venäjä, 9, 16, 17, 61, 97, 109, 110,
 127, 134, 139, 159, 162, 177, 187,
 195, 203, 216, 217, 237, 238, 239,
 240, 242, 245, 246, 247, 257, 261,
 270, 271, 297, 300, 302, 307, 312
 Venäläistämiskausi, 16, 21, 78, 110,
 239
 Venäläisviha, 137, 239, 242, 246, 254,
 255, 257
 White, Hayden, 21
 Vientirauha, 16, 37, 41, 42, 54, 55, 60,
 175, 186, 188, 189, 190, 195
 Vihavainen, Timo, 239
 Viholliskuva, 26, 27, 28, 35, 42, 43,
 66, 94, 191, 194, 220, 223, 238, 253,
 255, 256, 315, 316
 Viiala, E, 221
 Wiik, K. H., 224, 277
 Viita, Vilho, 49, 134, 288
 Vilkuna, Kustaa H. J., 238
 Vilppula, 122, 274
 Virkkunen, Paavo, 64, 211
 Viro, 15, 90, 143, 146, 147, 148, 149,
 150, 152, 153
 VRL, 16, 38, 54, 106, 107, 112, 113,
 123
 Vuorimaa, Artturi, 38, 39, 40, 41, 49,
 93, 128, 201, 263, 273, 288, 320
 Vuorjoki, Yrjö, 14, 48
 Yahil, Leni, 249
 Yhdysvallat, 21, 35
 Yhteiskunta, 12, 13, 15, 16, 19, 26, 28,
 35, 47, 55, 66, 77, 79, 80, 84, 86, 87,
 88, 93, 95, 101, 111, 115, 118, 120,
 121, 122, 124, 125, 134, 136, 137,
 143, 157, 160, 176, 179, 180, 181,
 183, 184, 185, 186, 187, 192, 194,
 196, 203, 204, 206, 208, 211, 213,
 215, 216, 217, 218, 222, 224, 225,
 226, 227, 228, 230, 237, 241, 248,
 250, 252, 258, 259, 261, 263, 264,
 268, 269, 272, 274, 276, 280, 281,
 282, 288, 290, 291, 293, 295, 299,
 311, 314, 316, 322
 Ylistaro, 135, 141, 227
 Ylä-Vuoksi, 77, 179, 180, 190, 223,
 246, 257, 276, 307, 322
 Äärioikeisto, 15, 177, 249, 251, 252,
 255, 305, 314, 326